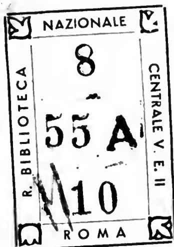

NAZIONALE
R. BIBLIOTECA
CENTRALE V. E. II
8
55 A
10
ROMA

L 67

8-55-A10

Digitized by Google

MEDVLLA THEOLOGIÆ MORALIS,

Facili ac perſpicuà methodo reſoluens

CASVS CONSCIENTIÆ.

EX VARIIS PROBATISQVE AVTHORIBVS

Concinnata

A R. P. HERMANNO BVSENBAVM,

è Soc. IESV, SS. Theol. Licentiato.

Pœnitentibus æquè ac Confeſſarijs perquam vtilis ac neceſſaria.

Poſt ſeptem Impreſſiones Monaſterienſes, editio Veneta ſeſta, accuratior, ac correctior.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

VENETIIS, M.DC.LXXIX.

Typis Steffani Curtij.

Superiorum Permiſſu, Et Priuilegio

PRÆFATIO AD LECTOREM Beneuolum.

NNI sunt complures, amicè Lector quando iussus fui Coloniæ, eam scientiam in compendium redactam tradere, quæ nouis Sacerdotibus, in tanto munere dignius exequendo, (præsertim quoties in conscientiæ tribunali Iudices sederent,) præsidio oret. Duo hìc facile videbam maxime à me ostulari, vt & optima quæque seligerem, & n ordinem, vsui cuiusque aptissimum, disperirer, itaque apiculas imitarer, quæ ex optiis floribus vtilissima colligunt, & in alueari isponunt in ordinem. Inde effecta est hæc IEDVLLA CASVVM CONSCIENTIÆ, vt aiunt) seu Theologiæ moralis summa, Enhiridio huic inclusa. Quæ cum in manus, & culos plurium peruenisset, visa est non imobari: ijs præsertim, qui priuato calamo eanem, non sine labore, molestia, & temporis ctura descripserunt. Hinc euenit (cuius ias consilij ne cogitatio quidem vnquam inderat) vt plurium me preces identidem vrerent, & viri maximi authoritas dignitasque

impelleret, ac denique etiam superiorum iuberet voluntas, vt publici iuris facerem. Lima hic aliquà opus fuit, à qua perfectior prodiret in lucem, quæque Authorum nomina, ante desiderata, quotquot in promptu essent, adiungeret, (adiuncta sunt autem hac editione quamplurima) nunc consilium tu meum, & ordinem accipe. Noto nomine, Casus Conscientiæ appello varias species factorum, de quibus in foro conscientiæ, Iudex Sacerdos sententiam edicat oportet, atque vel vt honestà approbet, vel vt turpia condemnet. Medio tutissimus iturus, extrema plus æquo, vel laxa, vel angusta declinare sum conatus. Quod si quando declarem, vbi Doctores nonnulli benignius senserint, non ideo probo, vel suadeo; sed illud adfero, vnde nonnunquam prudente iudicio, conscientiæ Rector, vel Consultor dispiciat, an esse vsui possit. In sexto quidem præcepto; (vti & matrimonij Sacramento) animus fuerat, per viam adeò lutulentam celerius incedere, sed tamen plurium iudicio, & hic immorandum nonnihil fuit, ne quid praxis requireret.

Pauculos porro errores, qui editionibus prioribus irrepserant, licèt hac vltima speremus emendatos: si quos tamen, amicè Lector, præterea lectione accuratiori deprehenderis, eosdem Typographo liberrimè indicare dignaberis. Ceterum nihil asserui, nisi vel ex communi Doctorum sententia deductum, vel desumptum ex probatissimorum Authorum libris, scriptisve: eorum imprimis, qui hic eximia cum laude versati sunt, inter quos principes extitere, laudatissimi huius scientiæ Magistri P. Hermanus Nunning. & P. Fridericus

eius Spe, vterq; è Soc. nostra Sacerdos, & in diuersis Academijs Theologiæ Moralis Professor, quibus me debere plurimum libens profiteor: vterque enim; casuum summam confecit & mirificè passim probatam, & publica luce dignam, quibus proinde liberaliter sum vsus, vt & ipsi similiter ante fecerant: prior enim ex P. Maximiliani Buchier: alter ex vtriusque viridario, manu solerti, flores quamplurimos decerpserant. Vnde hos omnes æquissimo animo & iure, in fructus & laudis, quæcunque est, societatem admitto: ita quidem, vt minimam eius partem mihi vendicem. Quinam omnium fontes præcipui extiterint, authores identidem allati indicabunt.

Methodus illa & optima visa fuit, & facillima, vt in quauis materia, seu dubio, in primis ex communi Doctorum sententia respondeatur: quæ responsio ceu regula quæpiam sit, ex qua deinde (quoties id fieri potest) aut certè circa eam, casus aliquot particulares resoluantur, vt secundum illos, & responsionem dictam, alijs similes, cum inciderint, resolui possint.

Quia verò doctrina hæc fere omnis versatur in cognoscenda bonitate, vel malitia actuum humanorum, siue moralium, (vnde & Moralis Theologia dicitur) illa vero cognosci non potest sine regula, ad quam vel actus isti rectè accedant, vel à quà praue recedant agitur.

Lib. I. De actuum moralium regula, tum interna, hoc est, conscientia, tum externa, hoc est, præceptis in genere.

Lib. II. De præceptis Fidei, Spei, & Charitatis, quæ sunt quasi præambula Decalogi.

Lib.III. De Præceptis Decalogi, & Ecclesiæ.

Lib.IV. De Præceptis certorum hominum statui proprijs.

Lib.V. De modo discernendi naturam, & grauitatem peccatorum, quæ contra dicta præcepta committuntur.

Lib.VI. De Sacramentis nouæ Legis.

Lib.VII. De Censuris Ecclesiasticis, & Irregularitatibus.

INDEX CAPITVM, ET DVBIORVM.

LIBER PRIMVS.

De regula actuum humanorum.

TRACTATVS PRIMVS.

De Regula interna, siue Conscientia.

TRACTATVS SECVNDVS.

De regula externa actuum humanorum, scilicet Lege.

LIBER SECVNDVS

De Præceptis virtutum Theologicarum.

TRACTATVS PRIMVS.

De Præceptis Fidei.

Ca-

TRACTATVS SECVNDVS.

De Præcepto Spei.

TRACTATVS TERTIVS.

De Præceptis Charitatis.

LIBER TERTIVS

De Præceptis Decalogi, & Ecclesiæ.

TRACTATVS PRIMVS.

De I. Præcepto Decalogi.

TRACTATVS SECVNDVS.

De II. Præcepto Decalogi.

TRACTATVS TERTIVS.

De Tertio, & Quarto Præcepto.

TRACTATVS QVARTVS.
De V. & VI. Præcepto.

TRACTVS QVINTVS
De Septimo Præcepto, Non furtum facies.

Dub.

TRACTATVS SEXTVS.

De Præcepto VIII. IX. X.

LIBER QVARTVS

De Præceptis particularibus, certo hominum statui proprijs.

Ar-

LIBER QVINTVS.

De ratione cognoscendi, & discernendi peccata.

Cu-

LIBER SEXTUS

De Sacramentis.

TRACTATVS PRIMVS.

De Sacramentis in genere.

Dub.

TRACTATVS SECVNDVS.

De Baptismo, & Confirmatione.

TRACTATVS TERTIVS.

De Eucharistia.

TRACTATVS QVARTVS.

De Sacramento Pœnitentiæ.

TRACTATVS QVINTVS.

De extrema Vnctione, & Ordine.

TRA-

TRACTATVS SEXTVS,
De Matrimonio.

LIBER SEPTIMVS.

De Censuris Ecclesiasticis, & Irregularibus.

sol-

LIBER PRIMVS

DE REGVLA ACTVVM Humanorum.

TRACTATVS PRIMVS, De regula interna, siue Conscientia.

CAPVT I.

Quid Conscientia, & an sequenda sit.

Espondeo I. Conscientia est dictamen rationis, seu actus intellectus, quo iudicamus aliquid hic & nunc agendum, vel omittendum esse, vel fuisse, tanquam bonum vel malum, idque vel per modum præcepti, vel cum filij Hæc communiter est recta, dictans quod verum est: aliquando tamen non est recta, dictans aliquid aliter quã sit, v.g. esse bonum, quod est malum: diciturque Erronea, quia contingit cum errore: idque vel vincibiliter, seù culpabiliter, quando scilicet error vitari potuit, ac debuit: vel inuincibiliter, quando error moraliter vitari non potuit, ideoque nec voluntarius est, & consequenter non imputatus ad culpam: & hæc dicitur Conscientia Recta secundũ quid siue in ordine ad nos. Ex *D. Thom. Lay. lib. 1. tr. 1. c. 2. n. 1. & c. 3.*

A Resp.

Resp II Non tantùm Conscientia recta, sed etiam inculpabiliter erronea, dictans aliquid per modum præcepti, obligat vt eam sequaris, & si contra facis, peccas: & quidem peccatum eius speciei, contra cuius virtutis speciem intellectus peccare iudicat. Ratio prioris est, quia Conscientia recta est regula proxima voluntatis, deriuato à prima & principali regula omnium actionum humanarum, scilicet lege diuina & æterna *S. Thom* 1. *q.*19. *art.* 3. Ratio posterioris est, tum, quia si intellectus voluntati proponit malum, esto malum non sit, si tamen putans esse malum, vult illud facere, iam voluntas vere consentit in malum, habetque sufficientem affectum ad peccatum illud, quod apprehendit: tum, quia *omne quod non est ex fide*, hoc est (vt à Sanctis Patribus communiter explicatur) quod non est secundum conscientiam, *peccatum est*, vt dicitur ad *Rom.* 14. Par est ratio, si intellectus proponat aliquid vt bonum, & præceptum, esto non ita sit, sed malum voluntas enim illud liberè respuendo vel omittendo, consentit in transgressionem præcepti, & peccat. Cuius vlterior ratio est, quia obiectum tribuit actui speciem, prout hic, & nunc ab intellectu proponitur, *S.Thom.loc.c.a.*5.

Ex dictis resoluuntur sequentes Casus, & similes.

I. Putans esse ieiunium, quando non est, peccat contrà temperantiam, si non ieiunet. *S. Thom.loc.c.*

II. Si quis mentiatur ad liberandum proximum ex periculo vitæ, putans se ex misericordia ad id teneri, actum bonum facit, & si non mentiatur, peccat contra misericordiam. *Laym.l.*1.*ar.*1.*c.*4.

III. Scru,

III. Scrupulosus, licèt putet inuoluntarias distractiones esse peccata non tamen peccat, quia non sunt liberæ. *Becam. in primam secunda, tr.* 1 *c.* 4 *q* 7. *Laym. loc. c.*

Resp. III. Si sit Conscientia culpabiliter erronea, iudicans ex ignorantia vincibili prohibitum esse, aut præceptum, quod non est, & peccas, si contra eam, & si secundùm eam opereris: grauiùs tamen (ceteris paribus) si contra. *Bresser Bardi a.* 3. *c.* 5. Ratio prioris est, tum, quia non agis secundùm regulam humanorum actuum, tum, quia voluntas cùm per se sit cœca, debet sequi rationis iudicium: si enim perseuerante illo iudicio appetat alteram partem, non potest in eam ferri sub ratione honesti, cùm intellectus sub ea ratione non proposuerit Ratio posterioris est, quia vt cùm *D. Thoma* docetur communiter, ignorantia vincibilis non excusat a culpa; cùm enim in nostra potestate sit, errorem vincibilem deponere, malum, quod sit ex Conscientia erronea, dictante illud esse faciendum, est indirectè voluntarium, ideoque imputatur ad culpam. *S. Thom. l. c. Bonac. to.* 2. *d.* 2. *q.* 4.

Vnde resoluuntur Casus sequentes.

I Homo in tali casu constitutus, v. g. qui sibi mentiendum vel furandum putat, vt vitam proximi seruet, etsi futurus sit perplexus, & ex hypothesi necessariò peccaturus, necessitate consequente, eò quòd stante conscientiâ erroneâ non possi reffugere peccatum; absolutè tamen, & simpliciter non peccabit necessariò, quia nec sequi talem conscientiam debet, nec contra eam facere, sed potest, e debet, eamdem deponere (cùm sit error vincibilis, & culpabilis)

lis) & tunc operari. vide *Laym.Bic l.1.t.2.c.3.* & *Becan in* 1.2.t.1.c 4.q.7.

II. Qui peccauit ex Conſcientia erronea, etſi in rigore non teneatur, tectius tamen addet illam circumſtantiam in confeſſione, dicendo, feci hoc vel illud, putans me facere contra præceptum vel obligationem graue: *Cardin.de Lugo diſput.*16.*n.*503.

CAPVT II.

DE Conſcientia Dubia.

DVBIVM I.

Quid ſit Conſcientia practicè dubia, & quid in ea agendum:

RESP.I. Dubium, eſt ſuſpenſio aſſenſus circa obiectum apprehenſum. Idque eſt duplex Speculatiuum ſeu Vniuerſale, quando in genere dubitatur, v.g. an contractus vſurarius ſit licitus, an die feſto liceat venari, piſcari pingera, &c. Et Practicum, ſeu Particulare, cũ dubitatur, an his circumſtantijs, v.g. hoc feſto liceat mihi venari. Ex quo patet, quid ſit conſcientia practicè dubia ſcilicet, quæ practicè dubitat; Speculatiuè dubia quæ ſpeculatiuè. Ita *Nouar.Laym.Sanch.Beca.t.* 1.c.4 q.8.

Reſp II. Qui cum conſcientia practicè dubia operatur, peccat: & quidem peccato eiuſdem rationis ac ſpeciei, cuius eſt peccatum de quo dubitat Ita *Sanch.Bonac.to* 2.*d.*2.*q.*4.*p.*7. Ratio prioris, eſt tum, quia ſe exponit ſe periculo peccati: tum, quia quod non ex fide, eſt peccatum, ideſt, quod non fit cum determinato iudicio conſcientiæ eſſe licitum. Idque verum eſt, etiam ſi ſpeculatiuè non dubitet, v.g. Certus ſum abſolutè licitum eſſe die feſto doce-

docere, dubito tamen, an hic & nunc mihi liceat, peccato dicendo. Ratio posterioris patet, tum ex ratione prima data: tum ex dictis de Conscientia erronea: quia habet affectum ad peccatum eiusdem rationis. Vnde si dubites, an sit mortale, peccas mortaliter: an sit furtum, committis furtum, &c Si dubites, sit ne peccatum, (siue mortale, siue veniale,) ita vt malitia in confusu proponatur, dicit *Vasq.1.2.d.529.c.3.& alij*, esse mortale: quod negat *Nau.Valent.&c.Bonac.Laym.l.c.*

Resp.III. Qui praticè dubius est circa aliquod opus tenetur se resoluere. Et quidem non persolum affectum, & voluntatem (hoc enim non sufficere, rectè docet *Vasqu. Sanch. l.1.mor.c.9.& alij communiter*, contra *Caiet.*) quia adhuc exponere se periculo peccandi; sed per motiuum rationabile, quale est, 1. Ratio probabilis. 2. Exemplum bonorum virorum sine scrupulo sic operantium. *Sanch.Bec.l.c.3.* Authoritas viri alicuius docti, & pij. Quòd si tamen dubium sine ratione, & iusta causa temerè conceptum esset, posset etiam sine noua ratione deponi. Et ita explicari potest Caietanus.

Resp.IV. Si dubium oriatur ex obligationibus, & præceptis contrarijs. v.g. vtrum quis die festo teneatur apud ægrotũ manere omisso sacro, an verò sacrum audire; tenetur se resoluere, & prudenter iudicare, hic & nunc alterum obligare, & alterum sibi licitum esse: alioqui enim exponet se periculo peccandi. Vt vero id rectè fiat, hæc seruanda sunt. 1. Exquirat aliorum consilia, si potest. 2. Si non potest, v g. quia solus est vel quia ex confessione rem intellexit consideret quantum res, & tempus

fert, vtrũ ex duobus illis sit, vel videatur minus malum, idq; eligat, & non peccabit, v.g. in casu dicto, minus malum est omittere sacrum, quã deserere infirmũ, quia de Sacro audiendo, est præceptum affirmatiuum tantum, & iuris humani: at de infirmo, est negatiuum, & iuris naturalis. *Sanc. loc. c.* 3. Si vtrumq; videatur æquè graue vtrum volet, absque peccato eliget, ob defectum libertatis. Quod verum est, etiamsi culpabiliter in istam perplexitatem se coniecisset, modò de culpa præterita doleat. Ratio est, quia alioqui ad impossibile obligaretur, quod nec Deus exigit, nec fieri potest, ideoque tum cessat obligatio minor. vel si sint aut videantur æquales, vtralibet vid. *Laym. l. c.* 4. & 5. *Fill. t.* 21. *c.* 4. *Bon. l. c. p.* 6. *n.* 27.

DVBIVM II.
Quid agendum cum Conscientia speculatiuè dubia?

Sunt quædam in Theologia opiniones dubiæ, & in vtramque partem probabiles, quæ redunt hominem speculatiuè dubium. Quæritur ergo hic, an, & quomodo ex talibus possit formari conscientia praticè certa?

Respondeo Absque peccato licet sequi opinionem probabilem, etiam alienam, & minus totam (hoc est, quæ minus remota videatur ab omni specie peccati, quam altera) relicta probabiliore, & tutiore propria: seclusâ tamen omni iniuriâ, & periculo proximi, & dummodò opinio, quæ eligitur, adhuc sit probabilis. Est communis Doctorum, quos citat & sequitur *Laym & Bon. t. 2. ad 2. q.* 4 *p* 9. Ratio est, tum quia, qui sequitur sententiam graui authoritate, vel non leuis momenti ratione nixam,

xam, (hæc enim dicitur probabilis,) non agit temerè, sed prudenter, sequendo nimirum virorum prudentum, & artis peritorum consilium. Tum quia esset onus intolerabile, multisque scrupulis expositum, in omni re examinare, quid sit probabilius, & tutius.

Dixi in responsione, *etiam alienam*, quia parum refert, quòd opposita sententia ipsi operanti videatur probabilior speculatiuè: speculatiuum enim illud iudicium, eo ipso quod fortè incertum & falsum sit, non debet esse regula operationis, cùm operans aliam regulam, eamque certam habeat quam sequatur, scilicet hanc, quod in dubijs quisque operari possit secundum sententiam, quam viri docti vt probabilem, & in praxi tutam, defendunt. Neque tunc agit contra propriam conscientiam, aut exponit se periculo peccandi, formaliter. *Atque hinc colligitur resolutio sequentium casuum.*

I. Confessarius, aut alius doctus, potest consulenti respondere, secũdùm probabilem aliorum sententiam, si fortè ei hæc sit fauorabilior, prætermissâ etiam propriâ probabiliore, & tutiore *Sanch. Bonac.* Ratio patet, quia ipse Confessarius potest eam prudenter agendo sequi. Etsi ad inconstantiæ notam fugiendam expediat respondere semper secundùm eadem principia, vt monet *Sanch. l. c.* 19. *Becan. n.* 16.

II. Potest etiam vir talis consultus significare consulenti, opinionem à quibusdam doctis tanquam probabilem defendi, quam proinde ipsi sequi liceat, quamuis ipse consultus eandem speculatiuè falsam esse iudicet, & proinde in praxi ipse sequi non audeat. Ratio est, quia alter habet ius sequendi sententiam pro-

babilem,& hoc ius suum illi indicare non prohibeor. *Lay l.1.t.1.c.5.Bon.p 9.*

III. Pœnitentes, qui secundum probabilem opinionem operari vult potest, imò secundùm communem sententiam, debet Confessarius, & quidem si proprius sit, siue Parochus, sub mortali, absoluere, licèt ipse iudicet doctrinam illam esse falsam: Ideòque frustra remittet ad alium Confessarium, qui sit eiusdem sententiæ Ratio est, quia rectè dispositio non debet negari absolutio. *Az.Vasqu.Sanch.* *Laym.l.1.t.1.c.5.n.*10. Additque *Dia p.2.t.13.* R.11.*San.& Sancio*, peccare mortaliter, si nolit absoluere, quando de mortali confessio sit; tametsi non sit proprius eius Confessarius.

IV. Non sunt damnandi qui adeunt varios Doctores, donec vnum reperient fauentem sibi: dummodò is prudens, ac pius, & non singularis habeatur. Ratio est quia intendunt sequi opinionem probabilem. Ita *Sanch. lib.1.c 9.num.24.Bonac.& alij* contra *Mauarrum*.

V. Superiori præcipienti secundùm opinionem probabilem, subditus tenetur obedire, etiam contra propriam probabiliorem ac tutiorem, v.g. si paululum ægrotus, probabilius & tutius putes te teneri ad ieiunium comedere tamen debes, sequendo Superioris sententiam minus tutà, & probabilem. Ratio, quia in dubio præsumitur pro superiore. *Laym.l.1.t.1.c.5.nu.11.& 12.*

VI. Potest aduocatus suscipere patrociniū causæ probabilis, etsi iudicet contrariam probabiliorem. *Ita Laym.Bonac qu.4 p.9.* Ratio, quia vtraque pars habet ius proferendi suas causas in iudicio. *vid. infrà l.5.c.3 dub.3.*

Dixi

Dixi 2. in responsione, *seclusâ iniuria*, quia si periculum sit, ne proximo fiat damnum, aut iniuria, locum habet axioma: *In dubio tutior via eligenda est*. Vnde resoluuntur hi Casus.

I. In administratione Sacramentorum, non semper licet sequi sententias speculatiuè probabiles, maximè circa valorem Sacramenti; sed quoad ea, quæ à Ministro præstanda sunt, vtendum est sententia securiore, & materia ac forma certâ, v.g. in Baptismo. Ratio est, quia licèt precisè operationem spectando, Minister non peccaret, sequendo opinionem probabilem; nec Sacramento irrogaret irreuerentiam: quia tamen effectus Sacramenti, vt remissio peccatorum, & infusio gratiæ, dependet à verâ materiâ & forma, grauiter proximo noceret: ideoque peccaret, qui pro materia certa adhiberet dubiam. Excipitur tamen casus necessitatis, in quo Sacramentum cum dubio valoris, potest præberi sub conditione; v. g. Baptismus morituro in acqua rosaciæ mixta, si naturalis desit, quia tum proximus iuuari debet vt potest, & ex duobus malis, minus eligendum. vid. *Lay. hic, & Sut. 4. d. 26. s. 6. Bec. t. 4. q. 9.*

II. Medicus & Chirurgus sequi debent tutiora & probabiliora; nec vti possunt, v.g. explorandi gratia, medicamento probabili, multoque minus dubio, si certum habeant, *Bonac. l. c. Bald. de conscientia dubia.* vidi infrà *lib. 5. c. 3. dub. 7.*

Dixi *si adhuc sit probabilis*; quia si probabilitatem amiserit, ob aliquod decretum in contrarium, vel grauem censuram, vel rationem grauem de noua inuentam, quæ

difficulter refutanda videatur, non habet locum responsio. *Vnde resoluitur hic Casus.*

Non licèt nunc absoluere pœnitentem absentem, etsi plures Doctores ante hac id senserint: horum enim sententia nunc est abolita, & probabilitatem, si quam habuit, amisit, præcipuè accedente decreto Clementis VIII. *Bonac.l.c.n.17.& alij communiter.*

DVBIVM III.
An in dubio tutior pars sit eligenda?

Respondeo. Qui in dubio constitus, post diligens examen se nequit resoluere, non tenetur semper eligere partem tutiorem, sed potest amplecti partem fauentem suæ libertati, (etiam minus totam) dummodò sit in possessione suæ libertatis: iuxta illud axioma: *In dubio melior est conditio possidentis.* Ratio est, quia talis non agit temerè cùm vtatur sua libertate, quod cuius licet, quandiu non constat esse ea priuatum, cum eam, vt cætera externa bona, possideat. Proindeque volenti obligationem im ponere, quæ libertate priuet, incumbit probatio obligationis contractæ; iuxta *reg.11. in 6.* Neque huic responsioni obstat axioma contrarium, *In dubio tutior via est, eligenda,* quia id intelligitur, si ex vna parte sit dubium, ex altera certum, tunc hanc esse eligendam: quòd si autem vtraq; pars tuta sit, axioma vniuersim non est præcepti, sed consilij, vt *Nauar. Sanc. Bonac. to.2.d.2.q.4.pun.9.n.21. Laym. l.1. t.1.c.5.§.4. Fil n.157.* & 160.

Porrò pro regula cognoscendi, quas sit possessor, attendendum est pro quo stet præsumptio in foro externo, is enim censebitur possidere, præsumptio autem censetur stare pro eâ

par-

parte, quæ onus probandi in alium transfert. *Bardi d.5. c.5.* Vnde cum *Sanch. Laym. l.c. & alijs, resoluuntur Casus sequentes.*

I. Dubitatur, post sufficientem diligentiam adhibitam, an lex sit imposita, v.g. ieiunij, itẽ, an votum, vel iuramentum sit emissum, non obligatur dubitans. Ratio, quia cùm lex & votum vt obligent debeant sufficienter proponi, meritò hic præsumitur nõ esse ideoq; dubitans manet in possessione suæ libertatis. *Suar. Fil. Laym.* Contra verò si vouisse constet, & dubitatur an satisfecerit, tenetur satisfacere, quia tunc votum est in possessione. Similiter dubitans an Horas legeri, tenetur legere, quia præceptum est in possessione. Ita *Sanc. Laym. Bon. l.c. Fil. n. 163.*

II. Qui certus est de lege & voto, dubius tamen, an & quid comprehendatur lege, aut voto, vt si sciat se vouisse religionem, dubitat autem vtrum certam, an verò in communi tantùm. Item, vouit abstinere à copulà, dubitat verò an omni, an ab illicità tantùm: non tenetur vorò, quoad partem, de quà dubitat.

III. Si constet de lege, dubium autem sit, an recepta vel abrogata, vel tu ab eà eximaris; teneris lege. Ratio quia cùm constat de lege, pro ea stat præsumptio, & possessiò; proindeque alleganti eam non esse receptam, vel abrogatam, incumbit onus probandi: ideoque, dum non probat, lege tenetur, *Laym. l. 1. t. 4. c. 3 Sanc. Fil.* contra *Salas, & Azor,* qui docent, si dubites, an lex sit accepta, eà te non teneri.

IV. Qui dubitat, an vigesimum primum annum expleuerit, non tenetur ieiunio; quia libertas est in possessione Contrà verò res se habet si dubites de ætate ad ordinem sacrum,

vel beneficium requisita quia præsumptio, & possessio est pro præcepto: ideoque non potes recipere, donec de ætate constet. *Laym.l. c.n.*35 *Sanch.d.*40.*&* 41.

V. Si cras sit ieiunium, & post examen dubitat, an sit audita duodecima noctis, potes cœnare, & carnibus vesci; quia libertas est in possessione. Contra verò, si hodie sit ieiunium, & dubitas, an sit duodecima noctis, non licet; quia præceptum est in possessione, cùm constet hodiernum diem esse ieiunij, & dubium sit, an transactus, *Sanch. Laym.loc.c.* Quæ omnia intellige de dubio strictè sumpta; si enim sit ratio dubium deponendi, v.gr. quia aliqua horologia sonuerunt duodecimam, alia non, cessat ratio data Cum enim duo horologia sint quasi duo Doctores, seu opiniones probabiles, licet vtrumlibet sequi, nisi sciam vnum errare. *Lay.& alij commun.*

VI. Si dubites, vtrum mediam noctem cœnando excesseris, vel masticando aliquid deglutiueris, non licet celebrare, vel Eucharistiam sumere. *Sanch.l.*2. *de matr.d.*41.*n* 40. *Fagund.p.*3.*l.*3.*c.*5 *nu.*18 tum, quia lex ieiunè sumendi est in possessione, tum; quia grauis est irreuerentia. Quamquam contraria sententia *Laym l.*1.*t.*1.*c.*5.*nu.*36. probabilis: Dianæ verò *t.*2.*tr.*4.*de Sacr.R.*29. tuta etiam in praxi videatur; eò quòd lex Ecclesiastica, in casu dubio, non videatur tam arctè constringere conscientias: &, in dubio factum præsumi non debeat; neque censeatur irreuerens, qui iuris præsumptionem sequitur. vide infrà 41, *lib.*6.*tract.*3.*cap.*2.*d.*2.*a.*2.*& de Lugo d.num.*41.

VII. Si post contractum bona fidei matrimo-

monium, dubium de valore ſuperueniat, quod poſt veritatis inquiſitionem depelli non poſſit, debitum non tantùm reddi; ſed etiam exigi poteſt: quia dubium ſuperuenies bonæ fidei poſſeſſori obeſſe non debet. vide *Sanch.l.2.de mat.diſp.*41 *nu.*47.*Bon.l.c.*

VIII. Qui certus eſt de debito, & dubitat, an ſoluerit, tenetur ſoluere, *Suar.Vaſq. Lugo, Dian.p.2.t.6. miſc.R.*49 niſi etiam creditor dubitet; tunc enim *Tan.in* 1.1.*d.*2.*q.*6. *du.*4 putat non teneri: quod *Lay.l.*1.*tr.*1.*c* 6. ita limitat, vt teneatur non ad integram ſolutionem, ſed a partem eius, pro qualitate dubij: quod *Dian.p.*4.*tr.*3.*R.*32. amplectitur vt probabile.

CAPVT III.

Quid Conſcientia ſcrupuloſa, & quid in ea agendum?

RESP. I. Scrupulus, eſt inanis apprehenſio, e hinc ortus timor, & anxietas, alicubi eſſe peccatum, vbi non eſt. Ita communiter, *Nauar. Azor. cæteri.*

Reſp II. Licet operari cum Conſcientia ſcrupuloſa, manente ſcrupulo, dummodò iudicetur eſſe ſcrupulus, & vt talis contemnatur. Neque tamen opus eſt, vt ad ſingulos actus formetur hoc expreſſum iudicium, quòd ſit ſcrupulus; ſed ſufficit; quò contra eum agatur ex habituali, vel virtuali indicio ab experientia præteritorum actuum. Ratio eſt, quia talis nulli periculo ſe exponit. cùm ad bene operandum ſufficiat iudicium probabile aliquid licere; ſcrupulus autem cùm ex leui fundamento procedat, non tollit iudicium

dicium practicum probabile. *Sanch l. 1. cap. 10. Reg. Bec an. Filt. n. 176.*

Resp. III. Signa Conscientiæ scrupulosæ sunt: I. Pertinacia iudicij, quà doctorum consilijs non acquiescunt: vnde varios consulunt, & fatigant; ac tandem nullius iudicio stant, nisi suo. II. Ex leui apparentia frequens iudiciorum mutatio: vnde oritur in agendo inconstantia. Sic v. g. in Horis legendis aliquando decies mutabunt iudicium, de lecto vel non lecto aliquo versiculo. III. Quod ex priore procedit, perturbatè agere, & cæco quodam modo in externis actionibus versari. IV. Habere reflexiones extrauagantes infinitarum circonstantiarum. V. Timere in omnibus peccatum, ac contra sapientum, & proprium sæpè iudicium esse inquietum. VI. Si Confessarius iudicet te esse scrupulosum. VII. In particulari signa scrupuli præsentis sunt hæc duo, 1. Si per illum experiaris te nimium angi, & turbari. Si aliàs expertus sis, te simile apprehendisse sine fundamento

Resp. IV. Remedia Conscientiæ scrupulosæ sunt. I. Scrupulos contemnere, contra illos agere, nec cogitatione fouere. II. Iudicio Confessarij, vel alterius viri docti ac pij, acquiescere, non recurrendo ad eum in singulis actionibus, sic enim, se, & illum fatigant, cum scrupulorum incremento: sed accipiendo ab eo generalia principia, à quibus nullius scrupuli caussa, imò nullo modò, recedat. Etsi enim alterum errare contingeret; quia tamen hoc faciendo agit, quod in se est, non peccabit. III. Bonorum vitam & consuetudinem, tanquam regulam, intueri. *S. Ant. Syl* IV. Assue-

Aſsuefacere ſe ad ſequendas ſententias mitiores, & minus etiam tutat *Fil.c.4.num.* 122. V. Non iudicare quidquam eſse mortale niſi certò ſciat. *Azor.l.2. c.20. Vaſq. San Fil. tom. 2.cap.4.* VI. Nunquam otiari; quia otium implet phantaſiam cogitationibus ſcrupuloſis. VII. Deſtruere cauſas ſcrupulorum, verbi gratia melancholicus euacuet medicamentis atrambilem, pertinax frangat ſuum iudicium: ſuperbus prudentiæ non confidat: rudis inſtructionem peteat: timidus medicetur bonitatem Dei, quæ non imponit præcepta redigentia ad infamiam. VIII. Noſse ſcrupuloſorum priuilegia; vt 1. Quod non teneatur in agendo adhibere examen, e diligentiam, niſi valde mediocrem, nec tantam, quantam alij, & quod, dum angit ſcrupulus, nec ſuppetit conſilium, poſſit liberè agere quod vult, niſi certum & euidens ſic eſse peccatum. vide. *Vaſq.in* 1. 2. *d.* 57. 2. Quòd nihil teneatur repetere ex præteritis confeſſionibus, niſi certò ſciat illud eſse mortale, & ſe ritè confeſsum non eſse. Non eſt autem certus, quamdiu dubitat. Vnde ſuadet *Layman*, vt ſcrupuloſus nunquam confiteatur dubia, & ſcrupulos. Et *Sà V. Dubium, Sanchez, Azorius, &c.* dicunt non teneri confiteri, niſi quæ iurare poſſit eſse mortalia, & nunquam eſse confeſsum. Ratio vtriuſque priuilegij eſt, quia in ſcrupuloſo, ex nimio timore peccandi, turbatur ratio, vt non poſſit rectè rem examinare. Vnde eſto aliqua confeſsus non fuerit, non tenetur tamen cum tanto damno, & periculo anxietatis perpetuæ, procuratè integritatem confeſſionis, cum ab ea minores ſæpè difficultates excuſent, vt notat

Ko-

Koninc. Lay. Bon. Azor. Bec. IX. Confessarius non permittet confiteri, vel proponere scrupulos, vel dubia, (maximè, si semel ad satietatem audiuerit,) quia alioqui nunquam fontem scrupulorum exhauriet. *vid. apud Lay. hic. capit. 6. Filliuc. Sanch. hic & libr. 2. de matrimon. disp. 4. Azor tom. 1. libr. 2. cap. 20. Bresserum lib. 6. toto. Bec. part. 2. t. 1. cap. 4. Bon. d. 1. q. 4. p. 9.*

TRACTATVS SECVNDVS.

De regula externa actuum humanorum, scilicet Lege.

CAPVT PRIMVM.

De naturâ & obligatione Legis in genere.

DVBIVM I.

Quid sit Lex, siue Praeceptum?

RESpondeo. Lex, & Præceptum, prout hic indistinctè accipitur, est recta agendorum, aut omittendorum ratio. Interim, cum à superiore non communitati, sed alicui tantùm, aut aliquibus in particulari aliquid præcipitur, non appellatur Lex, sed Præceptum tantum. *Suar. Lay. Bon. d. 1. q. 1. par. 1.* Vnde resolues.

I. Ad Legem seu Præceptum quis tenetur; non ad Consilium: cùm hoc tantum dirigat, illud etiam obliget. *Ibid.*

II. Cùm iniqua lex est, & contra rationem, non

non obligat: quia deficit à rectitudine. *Ibid.*

III. Cùm dubium est de Iustitia, teneris lege, quia legislator possidet ius præcipiendi, idemque regitur altiore consilio, ac potest habere rationes subditis occultas Addit *Suarez* etiam obligare, licèt contra iustitiam legis sint rationes probabiles? quia alias nimia daretur licentia legibus non parendi, cùm vix possint esse tam iustæ, quin aliqua apparens ratio dubitationem mouere possit. *Suar. l.1.c.9 Bon.p.8.nu.*11.

IV. Leges & sententiæ latæ à tyrannis, obligant, si ij pacifice regna possideant, & à Republica tolerentur. Nec obstat, quòd sententia iudicis illegitimi dicatur esse nulla; id enim verum est de sententia, prout est præcisè à tyranno: non autem, prout est à voluntate, saltem interpretatiua & implicità Reipublicæ, quæ dum tyrannum, & iudices ab eo constitutos repellere nequit, tacite confert ijs potestatem gubernandi, eorumque leges & acta ratificat. *Less.l.*2.*c.*29.*d.*9 *Salas d.*10. *f.*3.*nu.*14

V. Non tenetur quis ad legem, nisi promulgata sit, siue denunciata. *D.Thom p.*2.*qu.*90. *Laym.l.* 1.*t.*4.*c.*3.*Molina, Salas, Suarez, & alij communiter.*

DVBIVM II.
Quotuplex est Præceptum?

Respondeo. Præceptum diuiditur 1. vniuersaliter, in Affirmatiuum, & Negatiuum. Illud est, quod Bonum præcipit; hoc, quod malum prohabet. Differunt inter se, quod Affirmatiuum obligit quidem semper, sed non

non ad semper, seu, non pro semper v.g. Honorandi sunt parentes; non semper, sed suo tempore. Negatiuum obligat, & semper, & ad semper *Vid. Bec. in* 1 2 *t*:3.*c*.1.*q*.3.

2. In Naturale, & Positiuum. Præceptum Naturale, siue iuris naturæ, est dictamen, seu iudicium nostre rationis quo per lumen nobis ab authore naturæ impressum statuimus, quid agendum, & quid vitandum sit, quale est illud: Bonum est faciendum, malum fugiendum. Ex quo præcepto generali particularia, v.g. Deum esse colendum, nemini faciendam esse iniuriam, imò omnia præcepta Decalogi, (exceptâ circumstantiâ *Sabbati*) multaque alia deriuantur. Præceptum Positiuum, seu Iuris Positiui est quod libera Dei, vel hominum voluntate positum, est, & ex eadem dependent, v.g. Præceptum de Baptismo, ieiunio quadragesimali, &c.

Porrò quomodo præcepta Positiua mutari, & variari possint, ac seleant, naturalia verò semper maneant: vide *apud Scholasticos*, & *Less. l.* 2. *de Iure*, & *Iust*. 2. *c. dub*. 2.

Resp. II. Preceptum Positiuum diuiditur in Præceptum Iuris diuini, quod scilicet à Deo traditum est: & in Iuris humani, quod ab homine. Positiuum diuinum diuiditur in præcepta Veteris, & Nouæ Legis. Lex Vetus continebat præcepta moralia, cæremonialia, & iudicialia, de quibus *D. Thom*. 1. 2. *d*. 3. Lex noua, continet præcepta supernaturalia fidei, & Sacramentorum. Positiuum humanum diuiditur in præceptum Iuris Ecclesiastici, siue Canonici, quòd authoritate; Ecclesiæ scilicet, Summi Pontificis, aut Concilij statutum est, & iuris Ciuilis, sue Politici,

quod

quod fundator in potestate seculari.

D V B I V M III.

An vis & substantia Legis Positiua dependeat ab acceptationem communitatis?

Respondeo. Etsi ita sentiam Canonistæ: item. *Nauar. Azor. &c. citati à Laym. l. 5. tr. 4. c. 3* eò quòd ponant, leges hac tacitâ conditione ferri, si à populo fuerint acceptatæ, aliqui vim, seu obligationem, non habituras. Verior tamen sententia est Theologorum, lege absoluti Magistratus non pendere à populi acceptatione, & consensu: sed mox vt legitimè promulgatæ sunt obligare populum ad recipiendum: præsertim in legibus Pontificis, qui suam potestatem non accepit à populo, sed à Christo *Vás. Suar. Molina, &c.* Vnde à *Laym. l. c.* resoluuntur hi Casus.

I. Episcopis ex officio incumbit, nouas leges Pontificias, (vt Principibus Imperatorias,) promulgare per suas diœceses, atque in vsum deducere.

II. Si lex in Prouincia promulgata fit, sed à maiore parte populi non accipiatur, nec obseruetur, tunc, si legislator id sciat, & taceat, censetur hoc ipso legem reuocare. Si vero id sciat, & vrgeat obseruationem, quisque tenetur eam seruare, quia potiùs caput suum, quàm reliqua membra sequi debet.

III. Si Princeps nesciat, non recipi, nec deduci ad vsum, durat legis obligatio, donec elabatur decennium: quo elapso, præscriptum est contra eam, siue Imperatoria sit, siue Pontificia, & tunc non ampliùs obligat. Vti, & Lex Ecclesiæ, etsi semel recepta sit, aboletur per præscriptionem, sed annorum plurium,

plurium, nempe quadraginta *Nau. Azor. Suar.*

IV. Si tum legem promulgatam paratus sis suscipere, & data occasione etiam obserues, sed alij plerique è communitate non recipiant, nec recepturi videantur, tunc saltem ab ea excusaberis per discreptionem.

V. Etsi primi Episcopi fortè peccarint, non recipiendo legem, & in vsum deducendo, successores tamen eorum, si post longum tempus videant non obseruatam, credere possunt esse sublatam per præscriptionem.

VI. In Dubio, num lex recepta sit nec ne, præsumendum est pro ipsa: factum in dubio præsumitur, si de iure fasciendum erat. *vide Az. l. 5. c. 4. Lay. hic. c. 3. de leg. disp 13. s. 3.*

DVBIVM IV.

An præcepta etiam humana obligent sub peccato, & quali?

Respondeo. Cùm Deus sit Dominus noster, atque etiam Superioribus parere non iusserit, non solùm ipse, sed, & illi nobis præcipere possunt, & præcipiunt, tum sub pœna, tum etiam, sub culpa siue peccato. idque graui aut leui, prout & rei præceptæ ad intentum finem necessitas, & materiæ quantitas, & eorum voluntas se se habent, quæ ex eorum verbis circumstantij, aut prudentem estimatione solet colligi. *Ita Theologi communiter. S. Tho. Suar. Salas, &c.*

Vnde resoluuntur hi Casus.

I. Grauiter peccat, qui deliberatè, & in materia magna violat præceptum aliquod Decalogi, vel Ecclesiæ.

II. Cum res leuis est, non peccat mortaliier

tran-

transgrediens, etsi superior sub mortali praeceperit; quia id eum posse negant *Su. Lay & alij ex communi*, v.g. ne quis frangat silentium, ne edat vnam, vt claudat ostium, &c. quia est res parua, & incapax tantae obligationis. Nec ipse Deus in materia parua sub mortali obligat. *vid. Less. l. 2. c. 4. d. 9. Salas d. 10. s. 7.*

III. Aliud esse, si materia alias leuis fierêt grauis, ratione circumstantiarum, vt, v.g. cōtemptus, scandali, magni bone communis, vel finis à legislatore intenti. Sic abstinentia à pomo in Paradiso in se quidē parua, grauissimám tamen erat ex circumstantia finis, *Su. l. 3. c. 15.*

IV. Quando materia est grauis, potest superior praecipere sub culpa tantum leui: quia sicut potest nullo modo obligare, non praecipiendo: ita etiam potest obligare sub veniali tantùm. Ita *Suar. Less. l. c.* contra *Vas.*

V. Potissima signa, ex quibus colligi possit, an lex obliget sub graui culpa, sunt haec. I. Si materia sit grauis, & non constet in contrarium de voluntate praecipientis. Vnde *Cai. in sum. ver. Cler.* docet Clericos tantùm peccare venialiter, dum contra praecepta Iuris positiui, aues, & canes sequuntur ad venandum, II. Si verba magnam vim habent, vt, iubemus, interdicimus in virtute S. obedientiae, vel vi voti, aut iuramenti, vel grauiter mandamus, &c. III. Si poena magna adijciatur, vel excommunicationis, depositionis, maledictionis aeternae, exilij perpetui, mortis, &c. IV. Si ita fert vsus, & consuetudo, inter peritos, & timoratos, quia consuetudo est optima legum interpres; vt patet in lege ieiunij Ecclesiastici, & abstinentiae à carnibus; item communionis annuae, quas

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

quas grauiter obligare probat *hic Tolet.Lay.c.14.num.4.Bon.p.7.§.4.*

CAPVT I.

De subiecto, cui datur Preceptum.

DVBIVM I.

Quæ personæ præceptis obligentur?

RESp.Soli subditi ratione vtentes obligantur, ita vt eorum transgressione peccent. Quod addo propter ebrios, & ad tempus amentes, qui, etsi verè ijs obligentur, eorum tamen violatione non peccant, defectu aduertentiæ rationis, & consensus. Pars prior, est communis, & certa *Fil.tr.21.c.11.q.19.Bonac.p.6.&c.Lay.l.1.tr 4.c.*10.Posterior est eorundem. Cuius ratio est, tum, quia præceptum cùm sit directiuum, supponit vsum rationis, tùm, quia obedientia tantùm est eorum, qui ratione, & voluntate vtuntur. Neque alias transgressio ad culpam imputati posset. *Vnde resolues hoc Casus.*

I. Legislator non tenetur suis legibus, vt sit, quoad vim coactiuam, & pœnam, siue directè; indirectè tamen, & quoad vim directiuam, & ex æquitate quadam, tenetur se, tanquam caput membris conformare. Ita *S. Th.q.96.a.5.ad 3 Syl. Suar.Bon.Lay l.1.t.4.c.9.* contra *Azor.* Tenetur etiam in contractibus, cum reliquis pars conditione, vti. *vide Fill.t.31.cap 5.*

II. Infideles non Baptizati cum cathecumeni, non obligantur præceptis Ecclesiæ obligantur tamen hæretici, & alij, qui per Baptismum, Ecclesiæ semel sunt subiect.

III. Etsi pueri ratione vtentes, legibus ijs Eccle-

Ecclesiæ, quarum materia eorum ætati est conueniens (v g. confessionis annuæ, secundùm *Nauar. Henriq, Azor* item abstinentiæ à carnibus, auditionis sacri, secundum *Sanch. &c.*) obligentur, quoad culpam, non tamen quoad pœnas ordinarias, nisi sint puberes, quales sunt masculi anno decimoquarto, puellæ duodecimo, absoluto. *Ita Sotus Vasqu. de pœn. q. 90. a 2 Sa V. Censura*.

IV. Infantibus, non baptizati, & perpetuò amentibus, licitè dantur carnes diebus veneris, & imponuntur opera seruitia festis: non tamen ebreijs, cum legi maneant subiecti; vti nec licitè irritantus amentes ad blasphemandum, lædendum, &c. eò quod talis actio tribueretur principali agenti, qui alterius opera vteretur quasi instrumento *v. Laym. l. 1. t. 4. cap. 10 Bona. p. 6. & Sanch. 1 Mor c. 12.*

V. Clerici, cùm iure diuino sint exempti de potestate ciuili, vt docet *Bell. l. 1. de Cleric. c. 28.* non tenentur legibus ciuilibus directè, & quoad vim coactiuam. Vnde nec à Principe Seculari puniri possunt. Cum tamen sint membra Republ & alioqui communis æquitas seruari non possent, tenentur indirectè, & quoad vim directiuam, legibus communibus ijs, quæ ad nonum commune spectant, & eorum statui non repugnant, quales v. g. sint leges prohibentes, vel irritantes contractum (nisi hoc sunt pænales, tunc enim, quia vim coactiuam obtinent, eos non legant,) ideoque peccant contra iustitiam, & ad restitutionem tenentur, si frumenta, v. gr. vel alia vendant, vltra pretium a Principe, statutum. *Ita Mol Suar. Sal. Tan. v. Lay loc c.* quia Ius naturæ exigit vt vendant pretio iu-

sto;

ſto ; tale autem cenſetur, quod decernitur lege.

DVBIVM II.

An Peregrini teneantur legibus ſui domicilij, dum ad eo abſunt?

Suppono I. Præceptum aliud eſſe locale, quod ſcilicet certo tantum loco, vrbe v.g. vel Parochia obligat ; aliud vniuerſale, ſeu iuris communis, quod totam ferè Eccleſiam obligat.

Suppono II. Peregrinos propriè dici eos, qui aliquò veniunt animo non manendi, ſed tantum ſubſiſtendi ad aliquod dies vel ad ſummùm per minorem anni partem, vt mercatores, viatores: non autem ſtudioſi, neque ancillæ, quæ veniunt ad ſeruiendum.

Reſpondeo Non obligari. *Ita Nauar. Sanc. Leſſ lib.3.c.4.dub.8* Ratio, quia præcepta localia per ſe, & directè reſpiciunt territorium, eiq. ſunt affixa, atque adeò non obligant niſi exiſtentes intra illud. Lex enim ita fertur, v.g. Feſtum illud tali loco celebretur ideoque hic valet illud ; *Si fueris Romæ, &c.* Addit *Lay.c.11.* præceptum locale expirare etiam intra proprium territorium, in loco exempto, quod is æquitaretur loco ſito extra territorium. *Ex quibus reſolues hoc caſus.*

I Si Epiſcopus ſub pæna Excommunicationis vetet luſum aleæ, & non obligantur Clerici ludentes in loco exempto à iuriſdictione Epiſcopi *Bonac.p 6.Lay.c.11.n.5.*

II. Si quis die ieiunij, aut feſto, ſit in loco alio, non ſui territorij, aut exempto, vbi tunc non eſt ieiunium, aut feſtum, poſt ibi comedere, exercere ſeruilia, *Lay.l.c.c.11.Bon.*

III. Id

III. Id etiam habet locum in præceptis iuris communis, si in loco isto sint vsu abrogata, vel non recepta, vel habeatur priuilegium. Quare potes, v.gr. Mediolani primis quatuor diebus quadragesimæ vesci carnibus cum id ibi liceat. Item in Belgeo, sabbatis intra Natiuitatem & Purificationem, vesci carnibus; item in loco, vbi Tridentinum non est receptum, validè, (etsi non licitè) inire matrimonium clandestinum, *Suar. Sanc. l.1 c.12. Less. &c.*

IV. Potest quis discedens manè ex oppido, vbi non est ieiunium vesci carnibus, etsi meridie rediturus sit domum, vbi est ieiunium nec tunc vbi domum venerit, tenebitur ad seruandum ieiunium istà die, cùm illud iam violauerit, ideoque seruare non possit: tenebitur tamen domi ab abstinentiam à carnibus cum illa adhuc possit ibi seruari, eò quòd sit diuidua. *v. Sanc. l. c. Less. c.12. d.8.*

V. Si quis abiturus est loco, vbi est ieiunium, sciatque se certò peruenturum vesperi ad locum, vbi non sit ieiunium, tunc etsi non possit ibi vesci carnibus, vnde abit, (cùm ista abstinentia sit diuidua) potest tamen ibi manè, & meridie prandere, vt contra quosdam docent *Less. & Sanc.* supra.

VII. Probabile etiam est, & in conscientia securum, quod docet *Sanch. lib.3. de mat. d.18. & mor. cap 12.* contra *Nau. Suar.* Peregrinos antequam excedant proprio territorio, non teneri implere præcepta, quæ ibi deprehendunt; v.grat. non teneri eum manè audire sacrum die festo, qui ante prandium venturus sit alio, vbi non sit festum: quia, si mansisset suo loco, vbi præceptum obligat,

B poterat

poterat differre ad id tempus: quando autem perueniat ad alium, locum, desinit obligari. Nec obstat, quòd præuidens impedimentum, teneatur præuenire, quia id tunc tantùm verum est, quando manente vi præcepti quis est impediendus: hic autem ob obligatione præcepti absoluitur. Contraria tamen sententia, tanquam magis pia, suaderi potest; nisi quid obstet *Sanc.1.mor.c.12.& l.3.de mat. d.18.n.21.*

DVBIVM III.

An Peregrini & vagi teneantur præceptis locorum, in quibus morantur.

Resp. Regulariter non tenentur præceptis specialibus illorum locorum. *Ita Layman. Sanch. Azor. Koninc. Less. Reginal. Fil.* contra *Nauarrum, Suar. Sà &c.* (& quoad vagos, etiam contra *Bonacin & Sanch.* Ratio est, quia non potest dari vlla ratio huius obligationi, cùm illi non sint subditi, vel locis vel superioribus, quorum, tales leges fuerunt ideoque extra eorum iurisditionem. Nec obstat 1. eos nullis partialium locorum, statutis, sed solo iure communi teneri; quia id non est absurdum. Nec 2 quòd vagi, ob delicta admissa, puniri possint: hoc enim consuetudo recepit, ne scelera maneat impunita.

Dixi 1. *regulariter*: quia tenentur quibusdam legibus, maximè quarum violatio cederet in damnum, & iniuriam illius loci, in quo morantur, vt enim ijs, quæ sunt de contractibus celebrandis. *Vnde resoluet hoc Casus.*

I. Tales non tenentur audire Missam, & possunt opera seruilia exercere die istic festo: non

non tenentur ieiunare, nec abſtinere a carnibus, quando iſtic ieiunium, & domi ſuæ non eſt. Inteliige vtrumque, ſecluſo ſcandalo, propter quod Epiſcopus loci punire poſſet. *Laym.l.c.l.3.c.12 nu.4.*

II. Peregrinis non licet frumenta euehere, vel vendere, ſupra pretium ibi ſtatutum, noctu arma ferre, &c. ſi talia ibi prohibita ſint. *Panormit.Regin.Sanch.n.26.*

Dixi 2. *præceptis ſpecialibus:* quia ſi domi tuæ conſuetudine derogatum ſit alicui præcepto iuris communis, & aliò venias, vbi illud viget, eodem obligaberis. Ratio eſt quia lex iuris communis eſt vniuerſalis, & obligat omnes ſine ordines ad locum. *Lay.cap. 12.nu.3. Vnde reſoluitur hic Caſus.*

Belga aliquis veniens Coloniam, v gr. tenetur iſtic ſabbatis inter Natiuitatem Chriſti, & Purificationem, abſtinere carnibus; quia p iuilegium eius comedendi tunc carnes, non eſt perſonale, ſed locale, ideoque expirat extra locum. *Lay l.c.*

DVBIVM IV.
An peregrini teneantur præceptis iuris communis, ſi non ſint in vſu in loco vbi morantur?

Reſp. Non teneri. Ratio eſt, quia tunc valeat priuilegium locale, quo frui poſſunt omnes in quo locu morantur *Ita Sanc 1 mor. c.12.Suar Lay.&c.* Vnde reſoluuntur ſequentes Caſus.

I. Si Germanus per Hiſpaniam tranſeat, poteſt ſabbathis veſci Inteſtinis animalium. Idem ſi per Belgium, aut Meniolanum iter habeat poteſt inter Natiuitatem Chriſti, &

Purificationem, in Belgio sabbatis, Mediolani verò quatuor primis diebus Quadragesimæ carnibus vesci *Sanch. Suare. Bonac. par. 6 num. 61.*

II. Si quis ex Diæcesi Catholica, ve g. Hildesio, vbi verus Calendarium adhuc est in vsu, veniat in illam, vbi nouum est receptum, v.g. Monasterium; potest, si ibi Quadragesima præterijt, carnibus vesci, vt docet *Sanch. loc. citat. Salas nu 69. Bonac. nu. 64. Less. l. 4. c. 2 d. 8.* qui tamen contrariam sententiam suadet in praxi, licet hæc tutta sit, vt etiam docet *Lay.*

Æddidi *ex Diœcesi Catholica*: quia si Catholicus venit in terras hæreticorum, vbi alij Catholici non sunt, tenetur ibi seruare nouum Calendarium, ad vitandum scandalum, & contemptum Ecclesiæ Catholicæ. *vid.* 3. *Lay. l. 1 t 4. c. 11. num* 8.

CAPVT III.

De modo quo obseruanda sunt præcepta.

DVBIVM II.

An debeant impleri ex charitate?

RESP. Possunt impleri sine charitate, nisi hic in substantia includant; vt v.grat. præceptum dilectionis Dei. Ratio, quia tantùm præcipitur substantia actus inclusi in præcepto, v.gr. vt honoretur parens, non autem finis, aut modus præcepti, vt docet *S. Tho. 1. 2. q. 100. ar. 10.* Interim certum est, requiri charitatem in operante, vt impletio præcepti sit meritoria, iuxta illud 1. *Corinth.* 13. *Si linguis hominum loquar. S. Thom. Suare. Sanch.* Vnde resoluuntur sequente Casus.

I. Si

I. Si quis ieiunet, vel interſit ſacro, ob vnam gloriam, vel etiam vt feretur, poteſt nihilominus implere præceptum, etiam per actum ex circumſtantijs peccaminoſum: quia implet ſubſtantiam illius præcepti, licet peccet contra aliud, cui finis ille malus opponitur, vt docet *Sanch.*1 *mor.c.*14. *Lay.l.*1.*t.*4. *c.*4 *n.*6.*Card.de Lugo diſ.*22.*ſ.*2.*n* 23.

II. Simili ratione impletur votum iuramentum Deo factum, pœnitentiam Sacramentalis, licet actus ipſe ſit peccatum. *Idem ll.cc.*

DVBIVM II.

An ad impletionem præceptorum, requirantur intentio ijs ſatisfaciendi?

Reſpond. Quod non *Ita Sanch. Vaſqu.* 1.2. *q.*100.*artic.*9.*& alij communiter*. Ratio eſt, quia lex tantum præcipit liberam operis externi executionem, v.grat. auditionem ſacri: non autem, vt alio peculiari actu quis velit, vel intendat præcepto ſatisfacere, ſiue vt alij loquuntur, præcepta non obligant ad obedientiam, formalem hoc eſt, vt aliquid fiat quia præcipitur, ſed tantum ad materialem, ſiue vt fiat quod præcipitur *v.inf.lib.*3.*t.*3.*c.*1. *d.*3. Vnde reſoluuntur ſequentes Caſus.

1. Qui alicuius præcepti immemor, illud impleuit, v.g. ignorans eſſe idem feſtnm, liberè tamen inſerſuit ſacro, is ſatisfecit. Neque, vt quidant volunt, neceſſe eſt, vt poſtea intelligus eſſe diem feſtum, velit tunc ſatisfacere per Miſſam auditam quia impeluit ſubſtantiam actus præcepti. *S.Thom.Hen.Fill.* *t.*5.*c.*7.*q.*7.

II. Is votum, iuramentum, & pœnitentiam sacramentalem, verè implet, qui opera promissa, vel iniuncta exequitur, etsi non habeat intentionem implendi: modo tamen non applicet ea prò aliâ re, Ratio, quia vota, & c. sunt leges quasi particulares, quas homo sibi, vel alteri imponit: vnde tantum obligant ad sustantim actus, *Suar. Azor. Less. Laym.nu.*6.

DVBIVM III.
An satisfaciat præcepto, qui faciens opus, expressè intendit per illud non satisfacere.

Resp. Satisfacit. *Ita Suar. Val. Vasq. loc. cit. & Less. lib.2. cap.7. dub.*10. contra *Nauar. Azor. &c.* Ratio est, quia præcepta tantum obligant ad substantiam operis iniuncti, ergo illâ positâ, non est in potestate operantis, vt non satisfaciat. Nec refert 1. quòd actus non operantur vltra intentionem agentis: quia id intelligitur, quando est in potestate operantis, v g. satisfacere vel non Nec 2. quando qui debet alteri centum, non satisfaciat obligationi, si liberali donatione det dugentos. Nec 3. quòd voto obligatus ad recitandum rosarium, si recitet animo non implendi, non satisfaciat. Ratio, quia hæ & similes obligationes proueniunt ex voluntate promitentis, qui sicut ab initio debitorem se liberè constituit, sic in debito libere permanere potest: obligatio autem parendi legi prouenit ex voluntate legislatoris: ideoque non extenditur vltra eius intentionem, & voluntatem, nempe vltra substantiam operis præcepti. *Kon.n.* 309.*v. Less.l.c.& Lay.hic.* Vnde resoluuntur sequentes Casus.

I. Sa-

I. Sacerdos qui legit Horas non ea diuotione, qua voluit, ideo que proposuit ad satisfaciendum præcepto repetere, etsi deinde non repeptat, satisfecit tamen præcepto *Su. Kon.Cardin. de Lugo, &c.*

II. Audiens sacrum die festo, quod scit esse vltimum, (vel si non sit vltimum, intendens non audire aliud,) licet non intenderit non satisfacere, vere tamen satisfecit præcepto de audienda Missa, etsi peccarit contra aliud præceptum, quo quis tenetur esse subditus legislatori. *Card.de Lug.loc.cit.*

III. Is, qui sacrum audiuit die festo, legit Horas Canonica, obsoluit pœnitentiam sacramentalem, cum animo non satisfaciendi, non tenetur postea mutare voluntatem, vt velit per præcedens opus satisfecisset quia vere satiSfecit. *Sanc.Sal.d* 9.*n.*33. *Card.de Lugo de Euch. d.*22.*f.*2.*n.*21. contra *Suar.*

DVBIVM IV.

An ad impletionem præceptorum, requiratur intentio, seu voluntas faciendi, quod præceptum est?

Resp.quòd sic. Ratio est, quia cùm lex detur hominibus, non brutis, ideoq humano modo sit implenda, hinc impletio omnis præcepti; siue humani, siue diuini, debet esse actus humanus coniunctus cum libertate, & voluntate operatis, idest, vt velit, siue intendat facere hoc, quod est præceptum, v.g. audire sacrum, ieinare, &c. Est communis. *v.Vasq.* 12.*q.*100.*art.*9. *Suar. Sanch.* Vnde resoluuntur hi Casus.

I. Audiuit sacrum die festo, ebrius, dor-

miens, aut impossui quomodocumque, aut nescius quid aggrederetur aut vellet facere, tenetur posteà compos sui factus audire, aliud sacrum, *Suar.Sanc Salas d.9.n.32.*

II. Is, qui audiuit sacrum, ieiunauit, &c. prorsus violenter coactus non satisfecit, non enim fuit actus humanus defectu voluntarij. *Vasq.Suar.Azor.Fill.nu 212.*

Dixi, *prorsus violenter*. Quia si famulus, v.v. metu domini, aut puer meto magistri, sacrum audiat: (esto non sit auditurus, si magister abesset,) is etsi peruersa voluntate illa peccet, præcepto tamen satisfacit. Ratio, quia metus non tollit libertatem, *Sanch.Sa. l.c.Laym.l.1 t,4.c.4 n.12.*

III. Recitans Horas sola intentione legendi, vel addiscendi, non satisfacit; vti nec ille, qui vadit ad sacrum, tantùm vt oculos pascat, cùm alio colloquatur, vel expectet amicum. *Card.de Lug.l.c.nu.23.*

IV. Nec satisfacit is, qui tantùm fictè, confitetur, v.g.orat. &c. quia non eius fictio, sed opus præceptum est.

DVBIVM V.

An duplici præcepto, vno actu, vel diuersis actibus, eodem tempore possit satisfieri?

Resp.I. Vno actu diuersa præcepta simul impleri possunt, nisi aliud colligatur ex mente præcipientis. Patet ex praxi quotidiana: qui enim obligatur ad Horas ratione ordinis, & beneficij, satisfacit vna recitatione *Sanch. l.1.c.14.Saluas Bon.p.10.* Vnde resoluuntur hi Casus.

I. Cùm Dominica & festum incidunt in eundem diem, non teneris audire duo sacra.

II. Vo-

II. Votum & Pœnitentia in confessione iniuncta, plerumq; non implentur per actum alias debitum; quia hæc plerumque non est mens vouentis, & Confessoris. *v. Suar. tom. 4. in 3. p Sanch. 1. mor. c. 14.*

Dixi, plerumque; quia subindè Confessarij iniungunt opus alia præceptum.

III. Qui alteri ex pluribus obligationibus, debet centum v.g. non satisfacit si semel dat centum: quia in debitis iustitiæ, attenditur æqualitas rei ad rem: non potest autem vnum centum, æquale esse debitis plurium centum. Vnde in his alia est intentio, & mens obligantis. *Sanch. Salas l. c.*

Resp. II. Potest quis eodem tempore diuersis actibus duplici præcepto satisfacere, dummodò vnum non impediat alterum. Est communis. Et ratio plerumqne temporum diuersitas non præcipitur. *Azor. p. 1. l. 7. c. 5. Sanch. l. c. 24.* Vnde resolue.

I. Potest quis eodem tempore audire missam in festo præceptam, & simul legere Horas, vel alias orationes, voto, alia ve ratione debitas *Bon. p. 10. nu. 8.*

II. Potestatem, qui tenetur auilire duas Missas eas audire simul imò etiam tres, vt docent aliqui, dum simul in pluribus alteribus fiunt *Sanc. 1. mor. c. 14. n. 12. Maior. in. 4. d. 18.*

DVBIVM VI.

An qui vno actu violat plura præcepta, committat plura peccata?

Resp. Si violent præcepta materialiter tantùm diuersa, ita vt licèt sint plurium legislatorum, habeant tamen motiuum formale

idem, & versentur circa materiam eandem numero, cum ijsdem circumstantijs, vnum tantùm peccatum committit: si verò præcepta sint formaliter, diuersa, ob motiua proxima speciei distincta vel versentur circa materiam numero diuersam, committet plura peccata: quia sunt obligationes, & malitiæ diuersæ *Ita Sanch. l. 9. de mar. d. 15. Vasq. 1. 2. d. 9 Salas, Cardin. de Lugo d. 16. n. 145.* vnde resoluitur.

I. Qui non ieiunauit diei vigiliæ, incidentis in Quadragesimam aut neglexit sacrum festo incidente in Dominicam, vnicum commisit peccatum, satisque est confiteri de ieiunio, & sacro vno: quia in his præceptis vnica est ratio formalis, & motiuum proximum, v.g. in priore maceratio carnis, in posteriore cultus Dei. *Lay. Sanch. Card. de Lug. l. c.*

II. Qui violat votum & iuramentum, vel votum & præceptum Ecclesiæ de eadem re, duplicem malitiam committit, ac proinde id in confessione explicandum est: quia voti obseruatio præcipitur, vt fides Deo debita seruetur: iuramenti autem, ne Deus vocetur in falsum testem: & sic duæ sunt hic rationes formales, vti & sunt in omissione Missæ & propter festum, & ex iniunctâ pœnitentiâ audiri debet *Card. de Lugo l. c.*

III. Si ligatus cum ligatâ adulteretur, duplex peccatum iniustitiæ committitur, vnum contra propriam vxorem, alterum contra maritum adulteræ: vti etiam, si quis vno actu accidat plures, sunt plura homicidia: quia in istis materia est numero diuersa *Lay. l. 1. t. 2. c. 10. n. 3. Sanch. Card. de Lugo l. c.*

CA-

CAPVT IV.

Quae excusent à transgressione praecepti?

DVBIVM I.

An ignorantia excuset?

RESP. Si sit inuincibilis, excusat. quia nemo peccat, nisi actu voluntario: hic autem cognitionem praesupponit. Si autem sit vincibilis, & culpabilis, non excusat, qualis est, cum poteras, & tenebaris scire, aut discere, & in mentem veniebat dubitare, nec studuisti intelligere. *S. Aug. S. Tho. Sanch.* 10. *mor. c.* 16. *& caeteri communiter* contra *Palaum*. Vnde resoluitur.

I. Si quis die ieiunij nihil cogitans de praecepto, coenet, aut carnes comendat, non peccat: similiter in alijs: vt si occidas hominem putans esse feram *Bon. q.* 8. *p.* 3.

II. Si in aliquà re tantùm aduertas malitiam vnius generis, illam solam contrahis, vt v. g. si quis cognoscat foeminam, quam scit non esse suam, ignorat autem esse consanguineam, is fornicationem tantùm, vel adulterium committit, non incestum. *Lay. l.* 1. *t.* 2. *c.* 4. *Bon. l. c.*

DVBIVM II.

An metus excuset?

Resp. Si ex metu facis quod simpliciter malum est, peccas quidem; minuitur tamen per metum malitia: quia minuitur libertas. Interim saepè fit, vt praecepta quaedam non obli-

gent, cùm eorum obseruatio cederet in graue alicuius incommodum. & tunc, si ex metu talis incommodi quis tale præceptum omittat, non peccat, cùm præceptum non liget. Est communis. *Vnde resol.*

I. Præceptum naturale negatiuum, prohibens rem intrinsecè malum, non licet violare, ne quidem ob metum mortis.

II. Metus grauis, v.g. mortis, &c. sæpè non tantùm excusat à præcepto positiuo, tam diuino, quàm humano; sed quandoque etiam ab affirmatiuo naturali, & sic (vt *Sanch. 1. mor. c. 18.*) non tenetur quis cum periculo vitæ integrè confiteri, seruare depositum, implere votum, succurre proximo extremè indigenti. *Bec. tom. 2. l. 3. c. 6. Azor. 1. p. l. 1. cap. 11. Lay. l. 1. t. 4. cap. 14.* Excipe tamen casum, de quò infrà *l. 2. t. 3. cap. 2. d. 1.*

III. Si obseruatio legis humanæ necessaria sit, ad conseruandum bonum, aut auertendum malum commune, quod pluris sit, quàm vita propria, tunc lex illa obligat cum periculo vitæ, vt, v.g. Dux mandet militi non discedere exiltatione: item, si peritura sint, animæ, nisi Pastor adeat ægros tempore pestis. *Laym. l. s.*

IV. Alioqui nulla præcepta humana, etiam Ecclesiastica per se obligant cum periculo vitæ, aut similis incommodi. *V. Sanc. 1. mor. c. 18.* vt, si v.g. cogaris metu mortis conrrahere cum consanguineà, in gradu prohibito lege Ecclesiastica, posses contrahere. (in speciem) non tamen posses consummare: quia cùm matrimonium esse irritum, fornicaueris, quod intrinsecè malum est, *Sanc. de matr. l. 7. d. 5. nu. 4.*

V. Per

V. Per accidens interim accidere potest, vt lex humana obliget cum periculo vitæ, ratione alterius præcepti Iuris naturalis, aut diuini concurrentis; vt v.g. si quis cogere vellet transgredi præceptum Ecclesiæ, in odium fidei, vel contemptum Religionis, *v. Sanc. l. c. Kon. 3. p. t. 2. d. 13. dub. 12.*

DVBIVM III.

An excuset impotentia totius, vel partis?

Resp. I. Cùm ad impossibile nemo teneatur, certum est, quòd impotentia excusat, etiam illa, cui ante causam cum peccato dedisti; dummodo de hoc doleas. Quare id præcipue hic dubitatur, an, qui non potest implere totum, teneatur ad partem?

Resp. II. Si præceptum tale sit, vt commodè possit, aut soleat diuidi, atque in eius parte saluetur ratio seu finis præcepti; tunc qui non potest seruare totum, debet seruare partem, quam potest. Quod si verò non saluetur ratio præcepti in parte, neque id commodè possit, aut soleat fieri, tunc qui nón potest totum, (hoc est tantum, quo moraliter impleri censeatur integrum præceptum,) is non tenetur ad partem. Quæ omnia æstimanda sunt. 1. ex intentione legislatoris. 2. ex ratione, fine, & materiâ legis. 3. ex iudio prudentum. 4. ex communi vsu. 1. *Ita Sanch. 1. mor. c. 19. Lay. l. 1. t. 4. c. 19.* Vnde resoluuntur hi Casus.

I. Qui non potest legere omnes Horas, debet dicere eas, quas potest: quia diuiduæ sunt. *Lay. l. c. Bon.*

II. Qui in Quadragesima nō potest ieiunare,

debet

debet abstinere à carnibus, si potest; aut qui non potest omnibus diebus, tenetur ijs, quibus potest. *Ita Lay l.c.& Bon.*

III Qui potest notabilem partem sacri (v.g. vsque post consecrationem) audire, aut Horarum dicere, aut commodè potest cum alio, & solet, tenetur, alioquin non. *Ibid.v. infrà de Horis.*

IV. Si quis carens Breuiario, pauca ea Horis sciat memoriter, non tenetur ea dicere. *Ibid.*

V. Qui obligatur visitare limina Apostolorum Romæ, & scit se eò peruenire non posse, non tenetur ingredi iter; quia nec finis, nec ratio præcepti saluatur. *Ibidem, & Suar. Bon.d.1. q.8.p.1.*

DVBIVM IV.

An excuset dispensatio.

Resp. In iure humano dispensatio legislatoris, vel parem potestatem habentis facta ex iusta causa, excusat à transgressione præcepti. Est communis. *Sanch. Azor. 1.p.l.5. c.15. Salas d.20.*

Ratio est, quia cum sit author suæ legis, potest quemuis excipere, Dixi 1. *ex iustà causà*: quia si temerè, & sine causà dispenset, tenet quidem dispensatio, peccat tamen tam dans, quàm petens dispensationem, contra ius naturale, dictans partem debere conformari suo toti, nisi iusta causa excuset. *Sanch. l 8. d.18. Suar. Fill. nume.* 438. & quidem vt vult *Suar.* mortaliter; venialiter, vt *Pontius* apud *Dian.* quem *v.p.t.3 R.8.9.& 10.* Si dubitet, an causa sit iusta, posse dispensare, vult *Sanch.* contra *Bonac.* qui dicit peccare. Etsi autem causa sit

iusta

iusta, non tamen tenetur dispensare, nisi cùm vel ius præcipit ex ea causa dispensari, vel necessarium est ad commune bonum, vel spirituale pœnitentis, vel ad auertendum graue damnum, aut publicum scandalum, & sine dispendio fieri potest. *Dian p. 8 t. 3. R. 27. & 28.* contra *Suar. Sanch. &c.* Dixi 2. *legislatoris*: quia dispensatio inferioris in lege superioris, siue iustà causà, inualida est, ac proinde non excusat à transgressione præcepti. Ratio, qui nomine alterius sine causà dispensat, *Suar. l. 6. c. 19. Sanch. l. 8. de matr. d. 17.* Validè autem & licitè inferior potestate ordinariâ dispensat ex iusta causa in lege Superioris, 1. Circa leuia, hoc est, quæ sub mortali non obligant etsi facilis sit ad superiorem recursus 2. Circa ea, quæ frequentur occurrunt, v. g. in ieiunijs, celebrandis festi, &c. 3. Circa ea, quæ ita sunt propria vni communitati, vt non conueniant alij. 4. Quando recursus ad superiorem difficilis est, siue, quando est necessitas, & periculum in mora. *Dia. p. 8. t. 3. R. 12* ex *Grau-Salas, Cordon,* & *Palao,* qui addit. Si consuetudo præscripserit, vt inferior dispenset *v. Dian. l. c. R. 95* 6. Quando est dubium negatiuum: an casus egeat dispensatione. Quo casu, secundùm *Palaunt,* non opus est dispensatione, cum præsumptio sit pro libertate *Barb. Dian. p. 3. t. 9. R. 28 p. 4. t. 3. R. 46. p. 8. t. 3. R. 71. & 95.* Vnde resolues.

I. Pontifex siue iustè causà non potest dispensare in lege Dei, nec Episcopus in lege Ecclesiæ *Sanch. d. 17. nu. 3. Suar. Vasq.*

II. Dispensatio in voto, vel iuramento sine iustà causà, etiam a Papa, est inualida, vt *Sanc. Suar. ll. cc.*

III. Va-

III. Valida est, si Superior per errorem, iustam causam arbitretur, aut etsi non arbitretur, (& temerè dispenset) reipsa tamen sit, *Sanch. l. c. Sà, Salas, n.* 81. Similiter si dispéset, causà, quæ reuera legitima est non præcognita, probabiliter tamen valere docet. *Sum. Dian. p.* 8. *t.* 3. *R.* 19. 21. *&c.* contra *Azor.*

IV. In dubio de valore dispensationis, validam censeri, eò quòd præsumatur in fauorem actus ne pereat; prnbabile putat *Sanch. &c.* cum *Dia. p.* 3. *t.* 6. *R.* 9. *p.* 4. *t.* 3. *R.* 45. 64. *p.* 8. *t.* 3. *R.* 62. contra *Molin. &c.*

V. Habens potestatem generalem dispensandi potest etiam secum dispensare directè, & immmediatè. *Sanch. Dian. p.* 8. *t.* 5. *R.* 16. contra *Suar.*

VI. Valet dispensatio obtenta per vim, aut metum. (modo causà sit.) Item data sine vllis verbis, sola mente. *Turrian. Dia. p.* 8. *t.* 3. *R.* 17. 76. *p.* 4. *R.* 118.

VIII. Qui impetrauit dispensationem (v.g. in impedimento dirimente matrimonium (& per ignorantiam, vel simplicitatem) expressit causam falsam, cum valide contrahere matrimonium dicit *Pont. de mat. l.* 8. *c.* 16. ex *C. Cum inter.* Sed cõtrarium tenet. *Pal. to.* 1. *t.* 3. *d.* 6. *p.* 16. §. 3. ex *Cap. Sup. literis. vi Dia. p.* 8. *t.* 3. *R.* 69.

VIII. Subditus bona fide dispensationem petens rationibus Superioris allatis; potest, dispensatione impetrata, esse securus, *v. Laym. l.* 1. *t.* 4. *cap.* 22.

IX. Peccat, qui aliquem inducit ad dispensandum sine causà, vel allegata falsà causà. *Nauar. Sanch.* 18. *de matr. nu.* 8. *Fill. t.* 10. *num.* 314. *Salas d.* 20. *f. n.* 58. qui addit, id verum esse, etsi dispensans excusetur ob bonam fidem.

X. Di-

X. Dispensatio potest impetrari non tantùm prò ignorante, sed etiam inuito, quando necessitas exigit *Sanc. Beiā* contrà *Suar. v. Dia. p.8.t.3.R.*86.87. Id tamen locum non habet in ea, quæ impetratur ex Pœnitentiaria Romana, nisi impetretur à personis coniunctis, vel consanguiueis intra quartum gradum, vel à Confessario *Marcus Leo in praxi, p.1.f.*34.

Quares. An cessante caussà dispensationis cesset ipsa.

Resp. Pro hoc seruient sequentes Regulæ.

I. Si tantùm impulsiua, seu minus principalis caussa cesset, manei dispensatio.

2. Etsi cesset pars causa motiua, seu principalis, manet dispensatio *v. Dian. p.8.t.3. R* 62.

3. Si commissa facultate dispensandi, priusquam dispensenur, cesset omnino causa principalis, nulla est dispensatio.

4. Si dispensatione redacta ad actum irreuocabilem, cesset tota caussa, non ideò cessat, vel vim amittit, v.g. dispensatum fuit in impedimento consanguinitatis, propter paupertatem fœmine, licet contracto matrimonio diuitias obtineat, non est irritum. Idem est si beneficiū per dispensationem obtinueris, & posteà cesset causa, ob quam dispensatum fuit.

5. Si facta dispensatione cesset omninò caussa finalis, & actus possit facile reuocatis: v. g. dispensatum est in voto castitatis propter vehementes tentationes, quæ posteā cessant, an reuiuiscat votum? vel in præcepto recitandi horas, ieiunandi, & propter infirmitatem, & postea conualescit, an teneatur recitare, ieiunare? &c. Affirmat *Sanch. Amicus, Portel. Bon. Leon &c.* quia aliàs non esse iusta, Negatiuam tamen sententiā probabilem, & in

praxi

praxi totam esse censet. *Dia. p* 8. *t.*3. *R.*24. ex *Sal. Grac. &c.* si quidem dispensatio fuerit absoluta; quia obligatio legis semel extincta, non reuiuiscit, & quod destructum est, non reproducitur, nisi ab eo, qui producere potest *v. Suar. de leg. c.*22. *Lay. Prapos. &c.* qui rectè id concedunt, quando non est de re diuidua, & successiuà: alias negant. Vnde suppositá probabilitate sententiæ negatiuæ. *Gran Diana &c.* sequentes Casus (in quibus tamen alij melius contrarium sentiunt (resoluunt.

I. Cum quod dispensatum est propter morbum in esu carnium potest vesci, licet omnino conualescat.

II. Cum quo propter infirmitatem dispensatum est in voto religionis, postquam conualuit; non tenetur. *Dia. p* 6. *t.*7. *R.*45.

III. Cum quo propter oculorum infirmitatem dispensatum fuit in onere recitandi horas, etsi conualuerit, non tenetur legere.

APPENDIX.

De dispensationibus S. Pœnitentiariæ.

QVia ex officio S. Pœnitentiariæ multæ dispensationes (& ratis quidem) impetrari possunt, saltem pro foro conscientiæ, operæ pretium censui, quædam circa huius rei praxin pœnitentibus, & Confessarij vtilia subnectere.

Et quidem potissimùm circa hanc rem requiri possunt. I. Circa materiam, & causas, in quibus nimirum casibus dispensationes istæ concedi soleant. II. Circa formam literarum Pœnitentiariæ, quibus dispensatio Confessario committitur quarum verba nonnulla, quæ difficultatem pariunt, explicanda sunt, III.

Cir-

Circa ipſam executionem diſpenſationis, quæ nimirum in ea obſeruanda ſint. De quibus ex *Bonac. Diana p 4.t.4 R.71. & p. 8. t.1. R.103. &c. vſque ad R.111. & Marci Pauli Leonis volumine integro ea de re edito.*

Reſp.I.In triplici materia(pro cuius diuerſitate, diuerſa quoque eſt forma)diſpenſationes, ſiue gratiæ iſtæ concedi ſolent.

Prima, eſt in Votis: v.g. vt votum religionis, ob inopiam parentum, vel fratrum ſimili vel ex cauſa, liceat differre: vt quis à voto ſimplici caſtitatis, vel etiam religionis(poſtquam matrimonium contraxit) abſoluatur ad manendum in matrimonio, debitumque licitè petendum: vt à voto religionis (ab debilitatem virium, per quas eius onera ferre non poſſit, aut ob motum incontinentiæ, aut dotis defectum) abſoluatur in ordine ad contrahendum matrimonium.

Secunda, In impedimentis occultis matrimonij: ſiue ea ſint impedientiam tantùm, ſiue etiam dirimentia; ſiue matrimonium cum ijs publicè contractum ſit ſiue, contrahendum, dummodò de eo priuatim fuerit actum, & concluſum, præſertim bona; fide ſiue etiam quando contracto ſuperueniunt. Circa quæ *Notandum*. 1. Impedimenta occulta dici, quæ vel nulli nota ſunt, vel licet vni alteri, vel innotuerint, ad forum tamen contentioſum non ſunt deducta, 2. Etſi aliqua impedimenta, v g. cognationis ſpiritualis, naturè ſua ſint publica, cùm contrahentur in facie Eccleſiæ: fieri tamen poteſt per accidens, vt ſint occulta, v.g. 1. ob diuturnitatem temporis ex quo ſunt contracta. 2. ob diſtantiam loci à loco contractæ cognitionis 3. per mortem eorum, qui fuerunt

con-

conscij, 4 per ignorãtiam huius contractionis

Tertia. In varijs censuris, vt, excommunicationibus suspensionibus (Item irregularitatibus (præsertim occultis ad absoluendum ab ijs dispensandum, rehabilitandum, &c. Item ad condanandam obligationem restitutionis ob horas neglectas; ad commutandum onus recitationis orarum; eligendum Confessorem etiam pro reseruatis; transeundum ad aliam religionem, siuè ordinem (pro vtroque foro) etiam post apostasiam à suo.

Resp. II. In formulis frequentioribus ipsius Breuis Apostolici; verba quæ substantialia continent, & difficultatem habent, sunt hæc.

1. *Si est ita.* vel *quatenùs si ita est*. Quorum sensus est; si preces veritate nitantur, præsertim tempora datarum literarum Apostolicarum. Requiritur autem veritas rerum narratarum principaliter quoad essentialia facti, v.g. affinitatem esse contractam; incestum commissum, & actum, siue tractatum esse de matrimonio (intellige perfectè, ità vt in id vtrinque consenserit) & periculum reuelationis ac scandalum imminere. Secundariò autem requiritur quoad accidentaria, v.g. bona fide actum esse, & similia, quæ tantùm sunt impulsiua, & siue quibus nihilominus conceduntur tales dispensationes: vnde etsi ijs vel in alijs parui momenti si erratum in petitione, gratia nihilominus est valida, *v. M. Leon. p. 2. f. 226. & p. 3. 391.*

2. *Periculum immineat reuelationis* Ad hoc enim vt subsistat dispensatio requiri, vt sit periculum ne reueletur impedimentum (intellige, quando in formula exprimitur) si non subsequatur matrimoniũ, docet *M. Leo p. 2. f. 230.*

Pe-

Periculum autem hoc non importare necessariam derectionem,sed tantùm probabilem,& moralẽ credularitatem;futurũ;vt si resiliatur à matrimonio contrahendo,& huius causæ assignari non possint,ex vehementi suspicione,& curiosà inquisitione detegatur .*v.l.c.f.*233.

3.*Et scandalum* . Quo nomine intelligitur grauis infamia, ex qua deinde sequantur contentiones,minæ,&c.*Leo f.*230.*&* 317.

4.*Vt dicta muliere de nullitate prioris consensus certiorata* , *&c.* Clausula hæc est substantialis, vt minorum si dispensandum sit in impedimento dirimente cum quo matrimonium contractum fuit in facie Ecclesiæ , coniunx ignorans illud impedimentum fiat certa de nullitate prioris sui consensus,& nouum validùmque liberè præstet(ita tamen vt in cognitionem occulti impedimenti non veniat) *Leo.p.*252.*Dia p.*8.*t* 3.*R.*110.Sufficit autem vt istum consensum præstent inter se secretò,nemine præsente ,per verba , vel signa sufficientia,v.g.copulam maritali affectu.Neque debet Executor dispensationis eos coram se,& testibus iterum copulare.*Leo.p.*552.5.

5.*Postquam dicto Sacerdoti si non dum satisfecerit* . Verba hæc solent esse in facultate absoluendi ab excommunicatione , v. g. ob percusionem Clerici ; & important conditionem prius satisfaciendi parti læsæ quàm possit absolui : hoc est compensandi iniuriam expensas,& omnia damna , quæ ob percussionem illam incurrit quorum æstimatio committitur Executoris dispensationis neque ab eiu, obligatione liberatur percusor per hoc quod pecussus iniuriam remiserit. *vide Leo. p.* 382. 384. Si autem non possit in-

præ-

præsenti satisfacere, sufficit si iuratus promittat se factum, cum primùm poterit.

Resp.III. Circa praxim, siue executionem huius dispensationis hæc facienda.

1. Literæ S. Pœnitentiariæ diriguntur ad oratorem; hoc est ad ipsum qui dispensationem (per se, vel alium) petit qui non debet eas resignare, sed eligere Confessiorem talem, quali inscribuntur qui eas sibi ab oratore traditas resignent, legat, & deinde cum eo secundùm commissionem dispenset. Licet verò quocumque casu ab alio aperiantur, non ideo carent effectu. *Salas, Dian part.8.tract.3. R.103.*

2. In Confessore hoc requiritur, 1. Vt sit approbatus ab Ordinariò teritorij, in quo disaturus est 2. Vt sit Magister, siue Doctor in Theologia, vel Iure Canonico, promotus in Academia vt Religiosus habens priuilegium, quale concessit Gregorius XIII. Anno 1582 Confessarijs Societ. Iesu, quos Generalis, vel alius Superior de eius licentia ad id designarit. 3. Vt specialiter ad hoc sit electus ab oratore, hoc est, eo, cum quo dispensandum est qui tamen semel electum, nisi deprehendat ignorantem, mutare non potest, *Leon.fog.22. Dian p.8.t.3.R.101.* Contrarium tamen docet *Sanch.& Perez de mat.d.48.s.5.n.7.*

3. Cõfessor ad id delectus 1. Debet dispensare in ipsa confessione vel saltem immediatè post. *Dian.p.4.t.4.R.7. Leon.p.1.f 54.& 28.* 2. Debet causæ cognitionem, quando ea in Breui exigitur, essentialiter præmittere, per diligens: examen pœnitentis; nisi habeat antè perspectam quia non est merus Executor, sed Iudex, cui delegatur potestas dispensandi. 3.

In

In ea debet credere illi, etiam sine testibus & iuramento, nisi aliundè sciat esse falsam tunc enim dispensare non debet. *Leo Dian. par.8. tr.3. R.108.4.* Opera in ipso Breui præscripta etsi possit moderati, non tamen condonare.5. Etsi non præscribantur certa verba ad dispensandùm, debet tamen seruare formam à Rituali Romano probatam; & post verba istæ, *Absoluo te à peccatis*, addere; *Et eadem authoritate declaro, te in dicto matrimonio manere, & debitum coniugale redde posse, & debere: nec non dispenso tecum, vt idem debitum etiam exigere licite valeas, In nomine Patris, &c.* Si verò sit absoluendus ab excommunicatione, *vid. formulam infrà l.7.c.1 d.6.* 6. Absolutà dispensatione debet lacelare litteras, præcipuè sigillum, ita vt ad probandum seruire non possint: alias incurrit excommunicationem maiorem. *Leo f.239.* Laceratio tamen ista non est de substantia: quia tantùm intenditur, vt non suffragantur in foro externo 7. Nullo modo debet attestationem dispensationis factæ, neque ipsum Breue, seu diploma redere; cum pre solo foro conscientiæ debeat seruire. 8. Nihil debet accipere, ne quidem vià compensationis pro dispensatione, etiam pro foro externo facta; ideo enim inscribitur, *gratis vbique*: alias incurrit ipso facto excommunicationem maiorem *Gauant. Dian. l.c. ex declar Cardian.*

Ex dictis resoluuntur sequentes Casus.

I. Confessor pro hac dispensatione eligi non potest, qui tantùm est Doctor Ordinis, vel Professor, vel Licentiatus Theologiæ, quod enim hic fauorabilibus veniat in nomine Doctoris, tantum intelligitur de ijs, quæ ratio-

ne

ne exercitij, non quæratione dignitatis committuntur. *Leo p.1.f.21. Dian.p 4.t.6 R.41.*

II. Ex priuilegio Societati Iesu concesso, alij etiam Mendicantes eligi possunt, ob communicationem. Debent tamen tam hi, quam isti especialem ad hoc habere facultatem à suis Superioribus: aliàs dispensatio erit nulla. *Ita Aut.cit.* Ex patet ex dictis.

III. Confessor debet ita examinare pœnitentem, vt cognoscat, & quidem distinctè, merita causæ, positque inter ea discernere: ideo enim inscribitur, *Viro discreto*, Præcipuè autem debet inquirere, an preces nitantur veritate: quia gratia non conceditur simpliciter, sed sub conditione: ideò solet addi clausula, *Quatenus si ita est*: vel, *si ita essere. peris v. Aut.cit.*

IV. Is qui dispensationem petit, debet Executori ad id electo confiteri. nec sufficit, ante ei confessum fuisse. Patet ex dictis *Leo. f.18. Dian.p.4 t.4 Re.71. Regin. Pont.* contra *Sanc. Sal. Perez, Palaum*: quorum sententiam non ampliùs esse probabilem docet *Fil. Esc. Lezan Dian.l.c.& p.8 t.3.R.105.*

V. Commissio huius dispensationis non expirat morte Pænitentiarij concedentis, re integra: quia est gratia non facienda, sed facta in fauorem oratoris cui ius quæsitum est, & Executor est dispensator necessarius, si quidem præces nitantur veritate. Neque etiam morte Pontificis cum ob rationem allatam, tum quia officium maioris Pœnitentiarij non expirat morte Pontificis. *Dian p.8. t.3. R.89* ex *Suar. Sanc. Cuarc. &c.* contra *Nauar Bonac. &c.*

LIBER

LIBER SECVNDVS

DE PRÆCEPTIS Virtutum Theologicarum.

TRACTATVS PRIMVS, De Præceptis Fidei.

CAPVT I.

Quæ Mysteria Fidei necessariò credenda sint?

X ijs quæ fideles explicitè credere tenentur, quædam necessariò credenda sunt, necessitate medij, seu finis sine quibus etiam inculpabiliter ignorantis, finis vltimus obtineri nequit: alia necessitate præcepti, sine quibus inculpabiliter omissis finis potest obtineri. *Sanc. 2. mor. c. 2. Azor. Valent.*

Respondeo I. Necessitate medij necessaria sunt hæc duo. 1. Explicitè credere Deum esse, & remuneratorem bonorum esse Iuxta illud Apostoli *ad Hebr. 11. Credere oportet Triden. sess. 6. cap. 8.* 2. Post sufficientem Euangelij promulgationem, credere explicitè, vt vult *Molin.* aut salutem implicitè, vt probabiliter, quidam docent cum *Kon. & Laym.* Christum, & Sanctissimam Trinitatem. *vid. Escob. ex 2. c. 6. nu. 20.* vbi ex *Vasq. l. 2.*

 d. 126.

*l.*126. *c.*3 docet culpabilem ignorantiam horum mysteriũ, siue negligentiam ea discendi, esse graue peccatum, distinctum ab eo, cuius est causà. *v* Dian.*p.*3.*t.*5.*R.*47.& 48.

Porrò implicitè credere dicitur, qui credit aliquid explicitè, in quo alterum implicitè est; v.g. si credas, quod credit Ecclesia, *v.Schol. & Lay l.*2.*tr.*1.*cap* 8.

Resp. II. Necessitate præcepti, quiuis fidelis sub mortali explicitè credere, & scire; crasso salutem modo, & quoad substantiam tenetur hæc. 1. Symbolum. 2. Orationem Dominicam, 3. Præcepta Decalogi, & Ecclesiæ. 4. Sacramenta maximè necessaria, vt Baptismum Eucharistiam, & Pœnitentiam reliqua autem tunc, quando vult suscipere. *Suar. Sanch. Fill.n.*39. Quæ omnia intellige, nisi impotentia, aut inuincibilis ignorantia, excuset, *Vnde resoluuntur.*

I. Non omnes tenentur sub mortali hæc prædicta scire memoriter, aut eo ordine, aut ijs verbis quibus proponuntur, sed quoad orationem Dominicam, scire omnia bona petenda esse à Deo, quæ est eius summa; quoad Symbolum verò præcepta, & Sacramenta sufficit, si quis rogatus de singulis, rectè respondeat. *Bon. Laym.l. c* 9. *Suar.l.* 1. *cap* 3.

II. Quamuis sit præceptum Ecclesiæ piscendi memoriter Symbolum, & orationem Dominicam, & salutationem Angelicam; velitque *Barb.p.*3.*c.*37. non esse absoluendum, qui ob negligentiam, vel verecundiam ea addiscere non curat; consuetudo tamen vt notat *Nau. & Lopez,* exposuit obligationem non esse vltra veniale; vti nec est vltra veniale, nescire, face-

facere crucem, vt docet *Sanch.* contra *Sylu.* qui docet esse mortale.

III. Moraliter nihilominus necessarium est, vt rudiores, memoria teneant Symbolum sua lingua: quia alioqui non possunt habere sufficientem cognitionem articulorum.

IV. Falsa est opinio quorundam Canonistarum, rusticis esse satis, articulos fidei, aliaque dicta credere impicite, credendo quicquid credit Ecclesia.

V. Excusantur ij, quibus aut defuit doctor, aut nunquam venit in mentem obligatio similia discendi, aut qui nimis sunt rudes ita vt non possit ea comprehendere, aut retinere, quod sæpe contingere docet *Azor. Bec. Sanch.* contra alios.

VI. Si Confessarius probabiliter iudicet pœnitentem ignorare ex doctrina Christiana, ea quæ scire tenetur (quod de litteratis, vel bene educatis, vel frequenter confitentibus præsumendum non esse monet *Sanch.* 2. *mor. c.* 3. debet eum interrogare de negligentia in ijs addiscendis; cùm per eam plurimi grauiter peccent. *Led. Azor. t.* 1. *l.* 8. *c.* 8. *Trull. l.* 1. *c.* 1. *d.* 4.

VII. Possunt absolui (contra quosdam) qui ignorant ea, quæ sub mortali scienda esse dixi. Ratio, quia licet peccarint omittendo discere possunt tamen de hoc dolore, cum proposito discendi *Sanc.* Quòd si tamen ignorant ea, quæ necessitate medij scienda sunt deberenr instrui ante absolutionem. *Bon. d.* 3 *q.* 2 *p.* 2. *Sanch. l.* 2 *c.* 3 *n.* 21.

VIII. Parochus suas oues (sicut parens liberos) tenetur sub mortali, per se vel per alium docere ea saltem, quæ sub mortali scire

tenentur. *Sanc. 2. mor. c. 3. Fill. Pallac. Trull. l. 2. c. 1. Kon. &c.*

CAPVT II.

Quando obliget præceptum Fidei?

RESP. I. Præceptum fidei internum obligat. 1. Pueros inter fideles educatos, quando rationis vsum perfectè consecuti misteria fidei audiunt, apprehenduntque, quod illa credere, si res necessariam ad salutem; peccamque mortaliter omittendo. *Sanc. Bon. tom. 2. d 3. p. 3.* addens plurimos eorum excusari inaduertentia, aut inuincibili ignorantia. 2. Adultos infideles, quando ratio incipit dictare res fidei sufficienter propositas esse, & contrariam sectam esse falsam *Sanch. l. 2. mor. c. 1. Kon. d. 14. de fide. Fill. n. 25.* 3. Quando vrget tentatio contra Fidem, quæ aliter vinci nequit. Quod tamen non conuenire scrupulosis, rectè monet *Sanch.* quia hi auertendo mentem ad alia obiecta, facilius superant. Et in his duobus casibus præceptum obligat per se, in sequentibus per accidens 4. Quando tentatio vrgens contra alias virtutes, aliter superari nequit 5. Quando facienda est professio fidei exterior, vel ex præcepto eliciendus est actus alterius virtutis, v. g. Spei Charitatis. Pœnitentiæ, quæ fidem supponat. *Bon. quæst. 3. p. 2.* His addit *Hurt.* contra *Sanch.* 6. In hora mortis, & 7. Semel quotannis *v. Dian. p. 7. t. 13.* Ex ijs resoluuntur Casus.

I. Hæreticus quandiu suam sectam esse credibiliorem, vel æque credibilem, non tenetur credere; quia fides nondum est sufficienter pro-

propoſita, ageretque imprudenter. *Sanc.2.mor.c.1.Lay.l.2 t.1.c.10.& 12.*

II. Quando ijs, qui in hæreſi nutriti ſunt, perſuaſum eſt à pureo nos abijcere, & perſequi Verbum Dei, eſſe idolatras, peſtilentes deceptores, ideoque tanquam peſtes fuggiendos; non poſſunt ſtante hac perſuaſione, ſalua conſcientia nos audire, & laborant ignorantia inuincibili, cum nos dubitent ſe eſſe in bona via. *Lay.c.10.Sanch.l.2.c.1.*

III. Si talibus oriatur dubium de ſuà ſectà, tenentur vlterius inquirere, & à Deo petere lumen, (quod ſi negligant, peccant contra fidem cum non adhibeant media ad impendum præceptum Fidei. (Quòd ſi deinde noſtri fides eis ſufficientes proponatur, tenentur amplecti. *ibidem v.Ferdin.de Caſtro Palao t,4.d.1.p.12.& d.2.p.2.*

Reſp. II. Præceptum exterius fidem confitendi, iure naturali obligat duplici caſu, ſcilicet, cùm vel honor Deo debitus, vel vtilitas proximo impendenda, priuatiuè vel contrariè ſubtraheretur. Dixi *priuatiuè*; vt ſi ideo ceſſaret magnus honor in Deum, vel vtilitas in proximum redundans. Dixi 2. *Contrariè*: vt ſi aliqui Deus afficeretur iniuria, vel proximus graui malo: v.g. ſi inde penderet aliorum conuerſio, aut peruerſio, contemptus religionis ſcandalum, &c. Ratio reſponſionis eſt, quia actus virtutis tunc videtur præceptus, quando eſt neceſſarius ad finem præcepti, quod hic contigit: quia finis præceptis eſt Charitas *S.Th.2.2.q.2.a.2.Suar.Regin.Fil.t.22.c.3. q.1.* Vnde reſoluitur hi caſus. Si hæretici conculcent imagines, alijſve iniurijs fidem afficiunt, tenetur eam ſua confeſſione tueri Catholicus,

tenentur.*Sanc.2.mor.c.3.Fill.Pallac.Trull.l.2.* *c.1.Kon.&c.*

CAPVT II.

Quando obliget preceptum Fidei?

RESP. I. Præceptum fidei internum obligat. 1. Pueros inter fideles educatos, quando rationis vsum perfectè consecuti misteria fidei audiunt, apprehenduntque, quod illa credere, si res necessariam ad salutem; peccamque mortaliter omittendo. *Sanc. Bon.tom.2. d 3.p.3.* addens plurimos eorum excusari inaduertentia, aut inuincibili ignorantia. 2. Adultos infideles, quando ratio incipit dictare res fidei sufficienter propositas esse, & contrariam sectam esse falsam *Sanch. l.2 mor.c.1.Kon.d.14.de fide.Fill.n.25.* 3. Quando vrget tentatio contra Fidem, quæ aliter vinci nequit. Quod tamen non conuenire scrupulosis, rectè monet *Sanch.* quia hi auertendo mentem ad alia obiecta, facilius superant. Et in his duobus casibus præceptum obligat per se, in sequentibus per accidens 4. Quando tentatio vrgens contra alias virtutes, aliter superari nequit 5. Quando facienda est professio fidei exterior, vel ex præcepto eliciendus est actus alterius virtutis, v. g. Spei Charitatis. Pœnitentiæ, quæ fidem supponat. *Bon.quæst.3.p.2.* His addit *Hurt.* contra *Sanch.* 6. In hora mortis, & 7. Semel quotannis *v.Dian.p.7.t.13.* Ex ijs resoluuntur Casus.

I. Hæreticus quandiu suam sectam esse credibiliorem, vel æque credibilem, non tenetur credere; quia fides nondum est sufficienter pro-

proposita, ageretque imprudenter. *Sanc. 2. mor. c. 1. Lay. l. 2. t. 1. c. 10. & 12.*

II. Quando ijs, qui in hæresi nutriti sunt, persuasum est à pureo nos abijcere, & persequi Verbum Dei, esse idolatras, pestilentes deceptores, ideoque tanquam pestes fuggiendos; non possunt stante hac persuasione, salua conscientia nos audire, & laborant ignorantia inuincibili, cum nos dubitent se esse in bona via. *Lay. c. 10. Sanch. l. 2. c. 1.*

III. Si talibus oriatur dubium de suâ sectâ, tenentur vlterius inquirere, & à Deo petere lumen, (quod si negligant, peccant contra fidem cum non adhibeant media ad impendum præceptum Fidei. (Quòd si deinde nostri fides eis sufficientes proponatur, tenentur amplecti. *ibidem v. Ferdin. de Castro Palao t, 4. d. 1. p. 12. & d. 2. p. 2.*

Resp. II. Præceptum exterius fidem confitendi, iure naturali obligat duplici casu, scilicet, cùm vel honor Deo debitus, vel vtilitas proximo impendenda, priuatiuè vel contrariè subtraheretur. Dixi *priuatiuè*; vt si ideo cessaret magnus honor in Deum, vel vtiliras in proximum redundans. Dixi 2. *Contrariè*: vt si aliqui Deus afficeretur iniuria, vel proximus graui malo: v. g. si inde penderet aliorum conuersio, aut peruersio, contemptus religionis scandalum, &c. Ratio responsionis est, quia actus virtutis tunc videtur præceptus, quando est necessarius ad finem præcepti, quod hic contigit: quia finis præceptis est Charitas *S. Th. 2. 2. q. 2. a. 2. Suar. Regin. Fil. t. 22. c. 3. q. 1.* Vnde resoluitur hi casus. Si hæretici conculcent imagines, alijsve iniurijs fidem afficiunt, tenetur eam sua coufessione tueri Catholicus,

si quidem indè prudenter speret profectum.

Resp.III. Ad professionem fidei externam, iure Ecclesiastico, tenentur sub mortali, secundum *Tridentinum*, cum iuramento obediendi Ecclesiæ Romanæ, vt docet *Fill.t.2.tr.22.cap.3.* sequentes personæ.

I. Prouisi de beneficio curato, idque contra duos menses à die possessionis coram Episcopo, aut eius Vicario generali, vel officiali, *sess.2.c.22.de reform.*

II. Prouisi de Canonicatu, vel dignitate, in Cathedrali Ecclesia: idqde non tantum coram Episcopo, vel eius Vicario sed etiam in Capitulo *Ibidem.* additâ pœnâ (ad quam non videntur teneri ante sententiam) vt alioqui fructus non faciant suos. *v.Sanch.l.2.c.5.Barb.de potestate Episcopi 2.p.a.61.n.29.*

III. Primates, Archiepiscopi, Episcopi in prima Synodo prouinciali, cui imererunt. *Trid.sess.25.*

VI. Extendit Pius IV. hanc lege ad omnes Prælatos religionum etiam militantium Pius V. autem apud *Rodriq.tom 2. q.regul. q 72.* ad omnes promouendos in Doctores Magistros, Regentes Professores additâ excommunicatione latæ sententiæ, & priuatione omnium beneficiorum in eum, qui alios promouet ad talem gradum, siue præuia professione *v. Fill. t.22.c.3.q.11.Barb.in remiss.s.24.n.12* Verùm Vbi hoc decretum non est receptum vsu, non obligare monet *Sanch.c.31 n.4.* vnde resoluitur.

I. Non tenentur ad dictam professionem prouisi de Canonicatibus, in Ecclesijs tantum Collegiatis, vel de beneficij tantùm simplicibus.

II. Etsi

II. Etsi probabile sit, hanc professionem posse fieri per procuratorem vt docet *Azor. Nau. & Sanch.* probabilius tamen est, teneri personaliter, vt docet *Fill.* Ratio est tum, quia alias non videtur fieri s iuramento, quod personaliter faciendum esse, docet Glossa apud *Fill.* tum, quia ita decidit Rota apud *Garz. l. 3. de benef. c. 3.*

CAPVT III.

An aliquando liceat exterius fidem veram negare, aut falsam profiteri?

RESP. Nullo casu licet, siue voce, siue alio signo fiat, dicente Christo: *qui me negauerit coram hominibus, &c.* Interim verò etsi licitum non est mentiri; seu simulare quod non est; licet tamen dissimulare, quod est, siue tegere veritatem verbis, alijsue signis ambiguis, & in differentibus, ob iustam causam, & cùm nec est necessitas fatendi. *Est comm. S. Th. Con. di. 15 dub. 12. n. 9. Lay. l. 2. t. 1. c. 11.* Vnde resoluitur.

I. Rogatus de fide in odium religionis, siue publica authoritate, siue priuata, nullo modo potest vtendo restrictione mentali aut verbis ambiguis, ita respondere, vt præsentibus videatur fidem negasse; multo minus dicere, se esse hæreticum, vel Caluinistam, vel non Catholicum *Azor. Fil. c. 3. n. 67.*

II. Qui rogatus, seu publica, seu priuata authoritate, vel tacet vel respondet obscure, vel ait se nolle respondere, se iure non rogari, non teneri se, nec velle alijs dicere qui ipse credat, ac simili modo tergiuersetur, non videtur negare fidem, sed nolle por-

re. Vnde si sic potest molestiâ inquisitione liberari, licet, vt habet *Conc. l.c.* Generatim enim verum non est, quod interrogatus auctoritate publica teneatur positiuè, fidem profiteri, nisi quando id necessarium est, ne præsentibus videatur fidem negasse *Con d.15.dub. 2.Nau.Azor.Sanc.Bec.c.9 q.4.*

III. Non negat fidem, sed prodit, qui fugit quod etsi liceat, non tamen Pastori, tunc cùm eius operâ oues indigent: vt contra, si eis consultius est, vt ad tempus se subducat, & in bonum eorum reseruet, tenetur fugere. *Reg.l.17. n.26.Bec.c 9.Fill.n.75.&c.*

IV. Si quo casu tacere esset negare, tunc id non liceret, v.g. si alijs rogatis, an fidem negare vellent, ijsque respondentibus, quod non, tu taceres. *Ibidem v.Bon.l.c.Lay.l.2.t.1.c.11.Tol. l. 4.*

V. Si Princeps generali lege iubeat, at fideles se prodant, gestato signo, vel sistendo se, vel aliter, non tenentur, cùm nemo teneantur verum dicere, nisi specialiter rogatus. Excipe nisi eæ sint circumstantiæ, vt hoc ipso, quòd se non prodant, videantur negasse, vt v. g. si quidam anteà noti essent, & tunc ex hoc putarentur defecisse. *Sanch.nu.19.Bec.Reg.Fill.nu. 88.&c.*

VI. Cum non rogaris de fide, non solum licet, sed sæpè melius est ad Dei honorem & vtilitatem proximi, tegere fidem, quam fateri: vt si latens inter hæreticos plus boni facis, vel si ex confessione plus mali sequeretur, v.g. turbatio, neces, exacerbatio Tyranni. periculum defectionis si torquereris. Vnde temerarium plerumque est offere se vltro *S.Thom, Sanch.Lay. c.11 n.2.*

VII. Re-

VII. Redimere pecunià, ne de tua fide fiat inquisitio, licitum est & sæpè magna virtus discretionis est vitam ad Dei gloriam seruare, ac fidem tegere modis licitis.

VIII. Talis modus non est, vti vestibus, aut signis infidelium, quæ alium vsum non haberent, quàm quòd essent stagna professiua falsæ religionis seu cultus; vti essent vestes, quarum vsus est in sacrificijs, item incensio thuris, aut genuflexio coram idolo; item sumptio cœnæ hæreticæ, &c. *Sanch. l.2. c.Fill.n.1.8.&c.& com.*

IX. Licitus autem modus est, quando subest caussa (vt v.g. ad euitandum graue periculum, ad obtinendam victoriam, eludendos hostes (vti vestibus & signis infidelium, quæ alium aliquem vsum habent, quàm profitendæ religionis; quales sunt vestes, talis nationis (non religionis) quibus vterentur, etsi conuerterentur; vt sunt vestes, & signa nationis Turcicæ. Quod verum est, etsi sint vestes ipsorum religiosorum, dummodò non habeant peculiare signum profitendi erroris, sed sint tantum indicium nitioris cultùs: vt saga Prædicantium in Germania; vel eminentioris vitæ inter suos, vt togæ Bonciorum in Iaponia Idem dicendum est de signis, quibus Iudei vtuntur; v. g. flauo annulo in pallio, Francofurti: &c. quia hæc sunt signa merè politica, & distinctiua vnius generis nominum ab alio, & non propriè professiua fidei. Quæ sententia probabilis est, *v Sanc.2.mor.c.4 Bec 2.2. c.9. q.5.d. 6. Laym.l.2.t.1 cap.11. Kon. Cai. Nauar. Toletum.*

X. Licitus item modus est, cùm Catholicus transit per loca hæretica, & periculum graue

ei imminet vitæ. v. g. vel honorum, (non tamen, si derisio tantùm, vel vexatio, vt habet *Bec. c. 9.*) ad dissimulandum fidem vesci carnibus die prohibitum; quia præceptum Ecclesiæ non obligat sub tal periculo. Neque hoc est fidem negare, cùm eius carnium non sit institutus ad professionem religionis; & Catholici etiam mali, & gulosi id faciant. Si tamen ex circumstantijs fieret signum professiuum fidei, vt si v. gr. in odium fidei conuiuæ statuerent, vt qui est hostis fidei Pontificiæ, comedat carnes, peccaret contra fidem qui ederet sine protestatione: secùs si protestaretur. *Sanc. Azor. Bec. & comm. loc. cit.*

XI. In Germania, audire contiones hæreticorum, deducere funus assistere Baptismo pro patrino non habentur signa professiua fidei, vel communis cùm hæreticorum sacris. *Fill. Azor. Sanch. ll. cc.* Vnde seclusis alijs, v. g. scandalo, periculo, prohibitione, &c. si ex iusta causa fiant, liceat. Imò patrinum fieri talis infantis, videtur potius optandum, sæclusis alijs; quia non est aliud, quàm obligare se ad cum olim erudiendum in fide Catholica.

XII. Infidelium, & hæreticorũ sacris non licet ita interesse, vt eis communicare censearis: alioquin licet, v. g. vt quis spectet tanquam comœdiam, aut famulatum præstet politicum domino suo, exemplo Naaman Syri, de quo v. *Bec. Fill. Sanch l. c. Lay l. 2. t. 1. c. 11.*

XIII. Si princeps hæreticus mandet sub grauissima pœna omnibus subditis, adire concione hæreticorum, etiamsi verbis dicat se hac re aliud nihil exigere, quam obedientiam ciuilem,

lem nec velle cogere vt à fide discedant, cum tamen re ipsa contrarium velle videatur, (nam obedientiam suorum aliter exercere potest, & hæc res ex se apta sit, Catholicos paulatim peruertere, & insuper conciliare authoritatem hæresi, ac vilipensionem veræ fidei) non licet obedire. Atque ita bis rescripsit Anglis *Pius V.* apud *Sanch.l.1.c.4.nu.26.Fill.& Azor.ll.cc.*

XIV. Catholici viuentes inter hæreticos, si ex præcepto Magistratus contrahant matrimonium, coram ministro hæretico, peccant contra fidem; etiamsi contraxerint ante vel contracturi sint postea, coram Sacerdote Catholico *Kon.d.15.d.3. Pal.t.4. d.1 p.17. nu.12. 13.14.* testaturque contrahens ceremonia illa, se illum agnoscere veræ fidei Ministrum quæ sunt intrinsecè mala. *Mal.q.2.2. ar.3.* quia authoritas Ministri, & consequenter doctrinæ eius augetur, concurriturque ad ritus hæreticos quos Minister isto actu exercet. Licitè tamen contrahunt coram Magistratu ciuili, vel potius tentatur se contraxisse; modo priùs vel posterius ritù Catholico contrahant: quia hæc actio est instituta ad finem politicum, vt coniunges habeantur, & prores non censeantur illegitimæ.

CAPVT IV.

De Infidelitate; & vitijs Fidei oppositis.

DVBIVM I.

Quid, & quotuplex sit Infidelitas.

RESP. I. Infidelitas generatim est triplex *Prima* dicitur negatiua, eorum scilicet, qui

qui nihil vnquam de fide audierunt. Quæ non tam est peccatum, quam pœna peccati; quia si fecissent, quod in ipsis erat, Deus fidem eis non abscondisset. *Secunda* dicitur Contraria, eorum scilicet, qui fidem sufficienter propositam vel contemnunt, vel ei contradicunt pertinaciter: vt hæretici. *Tertia* dicitur Priuatiua, quòd priuatiuè opponatur fidei, & est culpabilis ignorantia, vel error circa res fidei. *S.Thom.Sanch.Vasq.Laym.cap.*12.

Resp. II. Infidelitas Contraria ex triplici modo repugnandi fidei, est triplex scilicet Paganimus, qui fidei nondum susceptæ, Iudaimus, qui fidei susceptæ in tipo, & Hæresis, quæ fidei susceptæ in veritate repugnat. Apostasia reuocatur ad heresin, à qua tantùm difert quod hæresis sit error fidei ex parte tantùm contrarius, Apostasia verò ex toto *S. Shom. Lay.l.c.*

DVBIVM II.

De Iudaismo.

Quæritur hic tantùm, quæ communicatio cum Iudæis sit interdicta Christianis?

Resp. I. His casibus, qui colliguntur ex *C. Nullus C. Omnes C. Iudæi.* 1. Non licet cohabitare. 2. Nec conuiuijs interesse, 3. Nec vti communi balneo 4. Nec medicos adhibere, 5. Nec medicinas ab ijs datas recipere; emere tamen licebit prescriptas. 6. Nec Iudeorum filios enutrire in ipsorum domibus. 7. Ijs non familiari. 8. Nec seruitute subijci. 9. Prohibentur publicis officijs inter Christianos fungi. 10. Vetitum est eorum azymis vesci. Quibus addit *Azor.* prohibitū esse, ace-

accedere ad eorum nuptias, festa, Sinagogas cùm eis ludere; saltàre, &c. Ratio horum est, eum vt conseruetur dignitas Christianæ religionis, tum vt caueatur familiaritas cùm Iudæis, & periculum peruersionis *vid. Lay. l. 2. c. 12. & 17. l. Sanch l. 2. c. 31. Fill. tr. 22. cap. 6. num* 128.

Resp. II. In decem dictis casibus communicare cum Iudæis, ex genere suo videtur esse mortale. Ratio, quia sic Clericus id faciat, incurrit periculum dispositionis; Laicus verò excommonicationis (*C. Constituit* 17. q. 2.) quæ non nisi ob peccatum mortale imponi solet. Dixi *ex genere suo*: quia probabile est, vel ob materiæ paruitatem ob necessitatem, aliam ve causam rationabilem (si tamen non sit periculum perfidiæ, nec familiaritatis cùm Iudæis) sepè excusari à mortali, aliquando etiam ab omni peccato. *Ita communiter. v. Auct. supra citi. & Bonac. l. item Lay. l. 2. t. 1. c. 17.*

DVBIVM III.
Quid sit Heresis.

Resp. Hæresis, est error intellectus liber & pertinax contra fidè in eo, qui fidem suscepit. *Ita commu. Suar. Bec. c.* 14. *qu.* 2. Vnde pater, ad Hæresin, vti & Apostasiam, duo requiri: 1. Iudicium erroneum, quod est eius quasi materiale. 1. Pertinaciam quæ est quasi formale. Porrò pertinaciter errare, non est hic acriter & mordicus suum errorem tenere, aut tueri; sed est eum retiuere postquam contrarium est sufficienter propositum; siue quando scit contrarium teneri à reliqua vniuersali Christi in terris Ecclesia,

cui suum giudicium præferat; siue id fiat ex vanagloria, siue libidine contradicendi, alia ve causa *Ita Sanc.Vasq.Lay.l.2.t.1.c.13 & alij comm.* Ratio, qui tunc putat, iudicium Ecclesiæ non esse sufficians fundamentum credendi, quæ est vera pertinacia: quam cum *Coninck* faciliùs sic explicant alij, eam tunc esse, cum etsi obiectum fidei, credibiliter proponatur, ita vt prudenter de eo non dubitare; contrarium tamen iudicet, à quo nolit auelli vllo casu, vel saltem, nisi euidenter conuictus. *v Con.d.18. Vnde resoluens.*

I. Non est hæreticus, qui exteriùs tantùm fidem negat, aut adorat idolum. Ratio, quia non erat. Neq. talis incurrit in foro conscientia censuras latas contrà hæreticos, etsi in foro externo secundum externa procedatur. *Fill.t.22.cap.6 qu.4.*

II. Est hæreticus, qui affirmatiuè de aliquo articulo fidei dubitat, hoc est, iudicat esse diuinum. Dixi *affirmatiuè*: quia negatiuè tantùm dubitamus, hoc est, suspendens, iudicium, per se & simpliciter non est hæreticus, quia non habet iudicium, ergo nec erroneum modò tamen non ideo suspendat, quod virtualiter iudicet, non liquere de certitudine obiecti. *Sà, Azor.l.8.c.9.q.5.Tol.* contra *Sanch.& Malderum.*

III. Nemo est hæreticus, quamdiu paratus est iudicium suum Ecclesiæ submittere, nescit, contrarium tenere veram Christi Ecclesiam: esto ex ignorantia etiam culpabili, & crassà sententiam suam mordicus tueatur. *Bay.l.c.nu.2.*

IV. Nec est hæreticus, qui ita dispositus est saltem habitualiter vt à suo errore esset

discef-

nisceſſurus, ſi ſciret eſſe contrarium fidei: dummodo pertinaciam actualem nunquam habuerit. *Ibid. & Conc. l. c.*

V. Ruſtici, alijque homines ſimpliciores in Germania, qui hæretici habentur, & tamen pertinaces non ſunt, poſſunt abſolui à ſuis Parochis. Ratio, quia non ſunt hæretici formales, habentque fidem Catholicam in Baptiſmo acceptam, quæ non perditur, niſi errendo pertinaciter. *Laym loc. cit.*

VI. Cùm hæreſis, & quæuis infidelitas mortalis, ſit peccant quoque mortaliter, qui eius periculo ſe exponunt, ſiue conuerſando, ſiue conciones audiendo, ſiue libros legendo: quæ proinde ſi cui periculoſa ſint, illicita ſunt iure naturæ; ſi verò periculum abſit, lectio librorum hæreticorum nihilominus illicita eſt, iure poſitiuo Eccleſiæ; vti etiam formalis diſputatio laici de fide. Quoad poſterius tamen in Germania, locisque ſimilibus, vbi Catholici hæreticis ſunt permiſti, abrogauit conſuetudo *Azor. Fill. Becan. Sanc. Bonacin. d. 3. q. 2 par. 5.*

VII. Matrimonium contrahere cum hæreticâ, etſi per ſe ſit illicitum: habeturque in Hiſpanie, & Italia mortale; probabile tamen eſt, ob grauium Doctorum authoritate, (*Sanch. de matr. tom 2. li. 7. d 82. num. 5. Azor. t. 1. l. 8. d. 3. c. 3. Regin. tr. 2. l. 32. nu. 169. Baſilius Pontius de matr. cap 6. v. Card. de Lugo de Sacramentis in genere, d 8 ſect. 14 num. 220.*) in Germania licere, ex graui causâ, ſaluo tamen iure naturali, & ſemoto periculo, tum contrahentis, tum prolium vnde de ijs initio conſtitui debet, vt Catholicè educuntur. *v. Bec. l. 5. c. 19. Dian. p. 3. tr. 4 R. 269.*

VIII.

VIII. Eum, qui lapsus est in hæresim, non teneri in confessione explicare, qualis illa sit, eò quod omnes eiusdem speciei sint, vt docent *Regin.Dian.tom.1.tract.de circ. R.46. citant.alios: & Escobar.Ex.2.c.6.*

Alij tamen contrarium tenent, quos sequitur *Cardin. de Lug. de pœn.d.16. num.288. & n.291.*

TRACTATVS SECVNDVS.

De Præcepto Spei.

PEr spem, quæ est secunda virtus Theologica, intelligitur amor concupiscentiæ erga Deum, quo Deum, & diuina, præ omnibus alijs concupiscibilibus, nobis concupiscibimus, ita vt omnia potius parati simus perdere, quam deum, & diuina. De hac quæritur, quando eius præceptum obliget.

Resp.I. Probabile est, præceptum Spei obligare per se, cùm primum homini vsum rationis assecuto, Deus, & beatitudo, tanquam finis ad quem tendere debet, sufficienter est propositus; ita vt notabili tempore non differat *Ita Bec.c.17.qu.7 nu.2. Turrin. & cæteri comm.* Et ratio est, quia sine actu Spei, nec iustificari, nec in iustitia diuina persistere, nec meritoriè operari possumus *vid.Scholl.*

Resp.II. Præceptum Spei per accidens obligat, I. Quando actus orationis Pœnitentiæ, Charitatis, &c. in præcepto sunt, qui siue præuio actu spei exerceri non possunt *Ita Autt.citt. & Fill.tr.22.c.8.nu.255.* 2. Quando quis ita tentatur vt periculum sit consensùs nisi animum spe erigat *v.Fill.l.c.2. Lay.l.2.t.*

2.c.2.

2.c.2.Bon.d.3.q.3. Vnde sequentes Casus resoluuntur.

I. Mortale peccatum est, sperare, siue amare magis (amore concupiscentiæ) terrena hæc, quàm cœlestia, v.g. si quis ita comparatus sit, vt desideret perpetuo degere in hac vita, & *Deo* relinquere cœlum, sibi relinquat terram.

II. Mortale item est, disperare de consequendo Deo, aut salute, & venia peccatorum, aut medijs ad illam consequendam necessarijs: v.gr. auxilijs gratiæ, & emendatione vitæ. Quod peccatum ratione paruitatis materiæ non potest esse veniale, cùm sit iniuriosum misericordiæ Dei. *S. Tho.q.20.art.3. Lay.l.2.t.2.num.3.*

III. Mortale etiam est, præsumere de misericordia Dei, v.g. cùm quis sperat, id quod est impossibie secundùm legem Dei ordinariam; *vt si speres remissionem peccatorum*, & salutem sine pœnitentia, vel per propria merita, & vires naturæ. vel etiam si quis statuat perseuerare in peccatis, quandiù benè valet; & tamen speret se acturum pœnitentiam ante mortem. *S.Thom.qu.21.art.1 Lay. loc.cit.*

Denique mortale est, odisse Deum, (odio scilicet abominationis seu auersionis) v.gr. si Deus displiceat tanquam nobis infestus, propter vindictam peccatorum *v.Lay.loc.cit.Bon. d.3.q.4.*

TRA-

TRACTATVS III.

De Praeceptis Charitatis,

CAPVT PRIMVM.

An quando, & quomodo obliget praeceptum Charitatis Dei?

CHaritas Dei est amor amicitiæ, quo Deò bene volumus, & omnia bona ipsi cupimus, ob summam & infinitam eius diuinæ naturæ perfectionem.

Resp. I. Præceptum Charitatis Dei præcipit Deum super omnia amandum. Patet ex *scriptura*. Ratio est quia finis vltimus plus est diligendus, qui omnia media quæ ad eum referuntur: non quidem intensiuè (etsi enim hoc etiam hoc doceat, non tamen est in præcepto) sed appretiatiuè, ità vt nullam creaturam pluris facias, quàm Deum: velliq; potius omnia perdere, quam Deum offendere, & sic illi malè velle. *S.Tho.2.1.q.27.art.3. Azor.Sanc.Bec.2.cap.19.*

Resp. II. Probabile est præceptum Charitatis Dei obligare. I. Quando homo adeptus est sufficientem cognitionem Dei infinitè boni, à quo omnia sua bona habet, & cui omnia debet. Ratio est: quia cùm teneatur Deo ex finali amore totà vita seruire, id non videtur posse fieri, nisi eliciat actum amoris: *Ita S.Thom.qu.89.a.6. Nau. Valent. &c.comm.* Notat autem *Gon.disp.24.d.3.num.*50 non statim post talem notitiam peccare mortaliter; sed tantum, si differat notabiliter, v.g. vltra annum) contra *Palaum*, qui dicit probabile

babile, esse quod non obliget. Si scrupulus te angat, an præcepto huic satisfeceris docet *Escobar*, ex *Petro Hurt* 2.2.*d*.172.*sect*.1.§.24. quòd, si positiuè non meministi te omisisse, tenere possis, te satisfecisse *Trullen*. tamen *l*. 1.*c*.5.*d*.13.*nu*.9. monet expedire, vt quis se in confessione aliquando accuset sub dubio, si fortè præceptum istud violarit, vel alia præcepta affirmatiua, de quibus non certo constat, quando obligent, vel violenter. II Quando est periculum labendi odium Dei, nisi actum Charitatis elicias. 3. quando quis tenetur conteri; v.g. moriturus, aut celebraturus, cui Confessarius deest Ratio, quia contritio includit actum Charitatis. Si quis grauem tentationem, præsertim in articulo mortis, putet se aliter vincere non posse. Quibus aliqui addunt articulum mortis absolute, eò quod tunc securissima via eligenda sit. *v*. *Lay l*.2 *t*.1 *c*.2 *Bon*.*d*.2.*q*.4.*p*.2.*Hurt*.2.2.*d*.174 *f*.6.*d*.27. Ex dictis resoluens.

I. Mortale est, quis omittat dilettionem Dei tunc, quando præceptum obligat.

II. Mortaliter peccat etiam, si quis amet Deum amore appretiatùm, seu estimatiuè minore, quam creaturas.

III. Peccet item contra Charitatem Dei, si quis Deum non diligat principaliter propter se, tanquam finem vltimum omnium rerùm, sed tantùm propter aliud, v.gr. vitam æternam, vel ad euitandum infernum. Quod esse mortale, docet *Syl*. & *Nau*. quia scilicet Deus non diligeretur appretiatiuè super omnia, aliud ab illo amaretur, vt finis principalis addo, *principalis*, quia vt benè *Tolet*. *lib*.4.*cap*.9. Deus propter retributionem vitæ

æternæ

æternæ amari potest, sed minus principaliter, vt scilicet vitæ æterna, vel alia Dei dona sint tantùm causa mouens, vt facilius, expeditiùs, & feruentius diligatur.

IV. Mortale, & grauissimum omnium est, si quis Deum formaliter oderit odio inimicitiæ, seu maleuolentiæ (amori inimicitiæ opposito) v.g. si optes Deum non esse, non habere scientiam, potentiam, &c. De his *v. Lay. l. c. Bon. loc. c. Sanch. lib. 2. cap. 3. & 5. Regin. lib. 7.*

CAPVT II.

De præceptis Charitatis erga proximum.

CHaritas proximi præcipit. 1. Ordinem in eo diligendo. 2. Dilectionem inimicorum. 3. Elæmosinam. 4. Correptionem fraternam Deinde prohibet. 1. odium proximi. 2. scandalum 3. ne iniuriam bellum, aliud ve grauedamnum, vel malum inferatur. De quo postremo agetur in Decalogo: de reliquis hic.

DVBIVM I.

Qui ordo seruandus inter personas, quæ diliguntur.

Resp. I. Ordine Charitatis quisquam tenetur post Deum diligeret. 1. Seipsum, secundum bona spiritualia 2. proximum, quoad eadem bona. 3. Seipsum, quoad bona corporalia. 4. Proximum, quoad eadem 5. Denique seipsum, & deinde proximum, quoad bona externa. *Ita Lay. l. 1. t. 3. c. ex S. Tho. & communiter.* 3. Vnde resoluuntur Casus.

I. Peccat contra charitatem sui, qui salutem suam spiritualem, vt corporalem negligit; quod graue est, si fiat sine causa, &

cum

cum graui damno, v.g. mortis, vel grauis morbi, *Trull.l.1.c.6.d.1.*

II. Nullius boni consequendi causa licet peccare etiam venialiter: quia talis vellet sibi malum spirituale, *Lay.ibid.*

III. Tenetur quisque proximo in extrema necessitate spirituali constituto succurrere, etiam cum certo vitæ periculo: dummodò sit æquè certa spes illum iuuandi, neque grauis inde malum immineat: v.gr. teneris cum vitæ periculo baptizare, vel absoluere moriturum, si alius non adsit qui faciat, *S.Aug. lib.de mend. S.Thom.q.26.ar.5.& q 44.Regin. cap.4.*

Dixi, *in extrema* ver.gr. qua certo putetur moriturus in mortali: quia in graui tantùm obligatur is, qui ex officio alienam salutem curat, vt parochus, cui ideo non licet fugere tempore pestis, nisi substituto æquè idoneo: *Valent Laym.l.c.*

IV. Ordinariè non licet vitam suam postponere alienæ. Addo *ordinariè*: quia licet si sit persona publica, à quà multum pendet; vti etiam pro Repub pro fide, religione defendenda: imò etiam pro amico propter Deum dilecto. *Less.l.2.c 8.d.6 Lay.l.c.*

Resp.II. Quoad proximos inter se seruandus est hic odio.1. Qui melior est magis diligendus est, eà dilectione, quam committatur gaudium circa bona possessa, item honor, cultus, & reuerentia. Sic v.gr. plus diligendus est vir sanctus, quàm parens improbus. Ratio, quia est magis coniunctus cum præcipuo obiecto Charitatis, quod est Deus. Item parentes magis, quàm filjs, vel vxor magisque benefactores, quàm ij, quibus bene-

faci-

facimus *Lay.l.c.& comm.* Appretiatiuè, & dilectione eà, qua alteri optamus bonum nondum possessum cum beneficientia, magis diligendi sunt ij, qui nobis sunt coniunctiores, quod ea bona quæ sunt debita tali coniunctioni, & quibus hæc fundatur. *Vnde resolues.*

I. In bonis pertinentibus ad naturam, & vitam corporalem conseruandam, succurrendum est (extra necessitatem extremam,) Primò omnium, vxori; quia est vna caro cum viro, 2. Filijs 3. Parentibus, & quidem patri præmatre, 4. Fratribus sororibus, deinde propinquis, domesticis, & familiaribus. Dixi *extra extremam necessitatem*: quia in hac parentes, eò quod vitam dederint, præferendi sunt etiam vxori, & liberis, *Lay. ib. n. 5. & 6.*

II. In rebus pertinentibus ad ciuilem communicationem, præferendi sunt conciues, in bellicis commilitones, in spiritualibus spirituales filij, patres, fratres. *Bannes* tamen probabiliter docet, parentes carnales, etiam in spiritualibus, alijs omnibus præferendos: quia coniunctio carnalis est fundamentum aliarum coniunctionum: *vid. Lay. hic. loc. cit.*

DVBIVM II.

De odio, & dilectione inimicorum.

Certum est, inimicos aliquo modo diligendos, cùm sint proximi. *cum S. Tho. 2.2. qu. 25. ar. 1. communiter omnes.* Sed quæritur de modo, & an possint odio haberi.

Resp. I. Quilibet homo salem priuatus, tenetur proximo, etiam inimico, communia dilectionis signa, & beneficia exhibere ex præcepto specialia verò ex consilio tantum, nisi

nisi aliundè ratio obligationis accedat. *Ita communiter cum Lay.c.4. S.Thom.l.c.q.23.ar.* 8. & 9. Dixi 1. *communia*: qualia secundùm *Caiet.V.odium*, sunt, quæ Christiano debentur à quouis Christiano in communi, conciui à couciue, cognato. Ratio autem est, quia ista negare, est vindicare iniuriam, quod non licet priuato. Dixi.2.*nisi aliundè accedat ratio obligationis*, qualis esset v.g.1.Timor scandali ex omissione. 2. Spes salutis inimici, *v. Azor t.2.l.11.c.3.*3. Necessitas temporalis, vel spirirnalis, 4. Culpæ deprecatio, & exhibitio specialium signorum amoris. Ratio, quia his casibus neglectus specialium signorum esset exterior odij declaratio. *Lay.l.c.* Vnde resolsolues casus sequentes.

I. Per se loquendò, nemo tenetur ad inimicum diligendum positiuo & peculiari actu, neque ad eum salutandum, alloquendum, ægrotum inuisendum, mœstùm consolandum, hospitio excipiendum, vel familiariter cum eo agendum, &c. quia hæc sunt signa specialia amoris, *Fill.t.28.c.1.* Dico *per se*, quia si omisso scandalosa esset, aut per aliquid horum posses sine tuo incommodo, inimicum tibi, & Deo reconciliare, omittere, esset graue i vti etiam, si eniqualis persona soleret alium salutando præuenire; v.g. subditus Prælatum. *Lay.l.c.*

II. Non licet inimicum excludere à communibus orationibus, v.g. oratione Dominica, & quæ pro communitate instituitur, nec à communibus eleemosynis, resalutatione, responsione, expositarum mercium venditione: quia hæc sunt communia dilectionis signa: ideoque contra hæc facere, v.g. cognatos

omnes

Digitized by Google

omnes inuitare, obuios omnes ex vicina vel collegio ex consuetudine salutare, solo inimico excluso, est genere suo, & regulariter mortale *S. Th. Nauar. Lay ll cc.* Addo 1. *ex genere suo*, quia si leuitas materiæ, aut causa rationalis excuset, v g. si pater, vel superior, filio vel subdito ob correctionem ea subtrahat ad tempus leue, vel nullum erit: quia habet ius puniendi Addo 2. *regulariter*, quia si persona multo maior inferiorem non resalutet, v.g. nobilis rusticum, pater filium, non videtur mortale, vt notat. *Sà ver. Charitas Bon. d. 3. q. 4. p. 3. v. Azor. 3. p. l. 12 c. 13.*

III. Etsi quiuis teneatur inimico veniam legitimè petenti, non tantùm interius remittere, sed etiam externa remissionis signa ostendere; negat tamen *Tull. lib. 1. cap. 5. ex Azor. & Pill.* teneri statim postquam offensio est illata, eò quod si res violenta, & supra fragilitatem humanam. Non tenetur autem remittere satisfactionem pro damno, si ab eo sit læsus; imò nec eam acceptare, si offerat; sed etiam iuridicè potest compensationem petere, dummodò in vtroque casu ponatur odium, vt docet *Valent. Nauar. Lay. l. 2. tom. 3. cap. 4.*

IV. Quòd si tamen pœna sit valdè grauis, capitis mutilationis neque leso ex ea commodum proueniat, non videtur ea, deprecante altero, sine peccato vindictæ posse expeti. Similiter, si satisfaciat quantum potest ad id quod non potest cum vrgere, videtur contra charitatem, vt docet *Sylu. & Pill. t. 28. c. 11. qu. 9.*

Resp. II. Etsi odium inimicitiæ, siue personæ secundum se, & bonorum quæ in se habet,

bet, volendo scilicet illi malum vt sic, siue malum est, ex genere suo sit mortale; odium tamen abominationis, siue qualitatis, quo non hominem, sed eius malitiam, vel saltem personam tantum quatenus malitiam, vel nobis noxiam, auersamur, sæpè licitum est, vt docet. *Con. à 29. dub. 3. & communiter.* Vnde resolues sequentes Casus.

I. In confessioue satis esse, si dicas te graue malum voluisse proximo nec opus esse explicare speciem mali v. g. mortem infamiam, &c. quod omnia comprehendantur sub vna ratione mali, *Cai. Bon. Tur. Trull. 1. c. 6.* docent probabiliter: sed contrarium probabiliùs docet *Su. Palaus. t. 6. d. 2. p1.*

II. Licet proximo velle malum aliquod, v. gr. temporale, (dummodò non sit iusto grauius) quatenus id illi bonum est, v. g. morbum, vel aduersitatem, vt à peccatis emendetur. *Con. d. 3. q. 4. p. vull. §. 1. ex multis.* Cauendum tamen est, ne fiat ex vindicta, ex quasi Psalmum 108. super inimicum tuum legas, peccas mortaliter; Generatim verò, ob bonum spirituale, proprium vel alienum, licet mala pœnæ, inefficaci affectu, alijs velle, quia cum in hoc affectu bonum spirituale præferatur temporali, non est inordinatus. *v. Less. l. 2. c. 47.*

Sic licet v. gr. morrem optare hæresiarchæ, vel publicæ pacis turbatori, ob bonum commune, & multorum; iuxta illud *Galat. 5. Vtinam abscindatur.* Item tristati de eo, quòd dignitates conferantur indigni: vel de sanitate eius, qui ex illa sumit occasionem peccandi. Item mortem, egestatem aut morbum alicui desiderare, vt cesset à peccatis, &

vitam in melius mutet: Eadem ex causa *Bon.* *Azor.* & *Palaus t.6.p.1.n.11* excusant à peccato matrem, quæ mortem filiarum exoptat, cò quòd ob deformitatem vel inopiam commodè, & honestè nuptui tradere non possit. Et si verò sibi ipsi optare mortem *Nau.* & *cateri*, dicant esse mortale: ad euitanda tamen grauia mala, v. g. afflictionem internam id licere volunt. *Sanch. Sot. Gra. Dia. p.5.t.* 14. R. 92. Ita, & *Trul. l.1. d.2. n.11.* excusat fœminam, quæ sibi (vel alteri) mortem optat ad vitandam grauem infirmitatem, mendicitatem, vitam acerbam, &c. vel alia similia à marito v. g. inflicta, vel infligenda. Mulierculas tamen ob minimas molestias mortem optantes *Dia. l. c.* mortalis damnat, nisi (vt plerumque fit) excuset defectus aduertentiæ, & deliberationis.

III. Priuatus; qui auersus ab alio fugit illum, si id faciet, vt eum suo colloquio, & solatio priuet atque ita contristet, & malè illi sit est odium inimicitiæ, & peccatum, si verò nihil mali optando, tantum fugias quia tuæ naturæ est difformis, vel tibi solet esse molestus, est odium auersionis, & peccatum, si sit irrationabile: quale non erit, si sit persona valde aspera, modò absit contemptus, scandalum, & vindictæ cupiditas. *v. Bon. l. c.*

DVBIVM I.

De præcepto Eleemosinæ seu misericordai corporalis.

Suppono I. Huius præcepti obligationem nasci ex duplici capite. 1. Ex necessitate proximi

mi egentis. 2. Ex persona possidentis bona, vel necessaria, vel superflua.

Suppono II. Duplicem dari necessitatem proximi. 1. dicitur extrema, ex qua egenti imminet periculnm vitæ, vel etiam grauis & diuturni morbi, secundum *Dia.p.5.t.8.R.1.* 2. grauis ex qua imminet periculum grauis mali, vt captiuitatis infamiæ, grauis iacturæ bonorum, vel status; vnde fiat difficulter se possit sustentare v.g. si non possit viuere secundùm suum statum: vel si nobilis cogatur alteri famulari, vel artifex, aut vir honestus, mendicare. 3. dicitur communis, quâ laborant mendici triuiales. *Lay.lib.3.tr.2.c.6.*

Suppono III. Bona necessaria, & superflua dici, vel respectu vitæ siue nature, vel respectus status, vel decentis conditionis personæ quomodo seculares raro putant se habere superflua, vt docet *Lay.& Nau.c.*24. Nam quæ sunt necessaria ad alendos liberos, famulos, honestas donationes, conuiuia, hospitum tractationem (qualia tamen non sunt, quæ ad quecumq; factùm, & pompam quisque sibi requirit) spectatis etiam communibus euentibus, hæredibus necessitate futurà, &c. non sunt superflua.

Resp. I. Nemo tenetur dare eleemosynam ex bonis sibi ad vitam necessarijs, nisi esset persona talis, ex qua penderet salus Reipub. *ex communis*. Et ratio patet ex ordine charitatis.

Resp II. probabile est, ex superfluis naturæ, & statui, teneri aliquem etiam in graui necessitate succurret proximo, si probabiliter putet alium non subuenturum: idque, vt *Azor. to.2.l.12.c.7. Sylu.& Fumus*, volunt sub mortali, contra *Medicinam*, qui vult esse tantum consilij. Ratio, quia cùm in scriptura fre-

quenter damnentur homines ob neglecta opera misericordiæ, hæc non sunt restringenda ad extremam, & raram necessitatem. *v. Laym. loc.c.*

Resp. III. Proximo in extrema necessitate teneris succurrere ordinariè, ex bonis etiam aliquo modo ad statum necessarijs. *Suar. Lay. ex communi.* Satisfecis tamen probabiliter, si des cum onere restituendi, quando erit ditior *Vasq. &c.* contra *Suar. Kon. &c. v. Dia. p.5. tom. 8. R.5.*

Addo *ordinariè*, quia si maius damnum æstimaretur, te excidere tuo statu, quam mors pauperis, non tenereris. *Azor. l.c.*

Resp. IV. Probabile est, quod proximo in graui necessitate constituto quisque teneantur subuenire cum modico detrimento proprijs status: quia paruo suo incommodo tenetur magnum incommodum proximi impedire. *Laym l.c. ex D. Thom. Bon. d.3. q.4. p.6.* Ex dictis collige.

I. Homine priuari non tenentur inquirere pauperes *Vasq. &c.* si tamen dubitent de extrema alicuius indigentia, tenentur inquirere veritatem *Sanch. Dia. p.5. t.8. R.39.*

II. Nemo tenentur magnam vim pecuniæ dare pauperi, ad pretiosissimam medicinam emendam vitæ seruandæ necessariam, vel ad redimendum à periculo mortis, *Sa & Kon. d. 27. dub. 8 n. 135.* Et ratio patet ex dictis.

III. Si proximus tantum egeat vsu rei, satis est illam accommodare; v. g. si ab hostibus spoliato vestem commodes, vel vulnerato equum donec domum reuertatur. *Laym. Bonac. ll. cc.*

Resp. IV. In communibus pauperem necessita-

tatibus, tenetur aliquando dare eleemosynam, qui habet bona naturæ, & statui superflua. *Ita communiter D.Thom.Suar. Bellar.* contra *Nauar.* & *Vasq.* qui negat teneri. Ratio est, tum quia quisque tenetur diligere proximum sicut seipsum: tùm quia alioqui pauperes isti inciderent in necessitatem grauem. Videtur tamen hæc obligatio tantùm esse sub veniali; vt rectè *Medina*: idque si nulla sit iusta causa negandi: aliàs sub nullo. *Laym.Bon.l c.* Vnde resoluuntur Casus sequentes.

I. Pauperibus triuialibus, etsi ex nuditate, morbo, &c. videantur ostendere signa extremæ necessitatis, rarò quis tenentur ex præcepto subuenire, etiam de superfluis: tùm quia ferè ad mouendos spectatores ita necessitas exaggeratur: tum quia ab alijs iuuandi præsumuntur, *Mald. VVigers.Dia.p.5.t.8.R.17.*

II. Si quis diues, & abundans diu neget omnes eleemosinas, cum proposito dandi meliore, & commodiore loco ac tempore, vel egentioribus, vel in alium pium vsum conuertendi, is non peccat, cùm habeat iustam causam negandi: si verò talis, sine rationabili causa omnes à se pauperes inhumaniter repelleret, eum dicit *Lay. loc.citat.* versari in malo statu.

III. Nulli omninò quantumuis diuiti omnes pauperes siue eleemosyna repellenti, facile neganda est absolutio: tum ob dubium, & dissensum DD. de hac obligatione: tum, quia vix reperitur, qui causam saltem apparentem non prætendat, si superflua se habere fateatur. *Laym.* 16. IV. Etsi dicta de eleemosyna danda intelligantur respectu omnium egentium, etiam peccatorum, infideliũ,

 & ini-

& inimicorum; damnandi tamen non sunt Magistratus, excludentes à suis ciuitatibus; iusta de causa, pauperes peregrinos. *Laym. ib. Trul.l.*1.*c.*5.*d.*10.

V. Religiosis æquè ac alijs pauperibus debentur eleemosynæ, quia eorum paupertas, & necessitas est vera, & iusta, tametsi voluntariè contracta, cùm voluntas, & causa fuerit rationabilis, & gratia Deo. *Lorca Dia.p.*5.*t.*8.*R.*18. Aliud de ijs, qui sponte sua culpabiliter sunt pauperes, vt vagabundi. *Ibid.R.*19.

Resp.V. Eleemosyna tantùm facienda est ex bonis proprijs, & quorum quis liberam habet administrationem. Potest tamen fieri ex alienis: quando proximus est in extrema (vel etiam secundùm *Less.l.*2. *cap.*12. in valde graui necessitate,) & aliundè succurri non potest: tunc enim omnia sunt communia. In communi verò necessitate, licet tantùm cum consensu domini, citato vel expresso. *v. S. Thom.*2.2. *qu.*32.*a. Regin.*296.*Lay. Bon. l.c.n.*11. *Less.l.*2.*t.*12. Vnde resolues.

I. Non licet dare eleemosinam ex bonis obnoxijs restitutione; v.g. furto ablatis: licet tamen ex acquisitis per opus illicitum, sed non cum iniustitia, v.g. ex lucro meretricum. Ratio, quia hæc sunt propria; priora nõ *Bon.Ibid.*

II. Pueris, filijs familias, seruis, ancillis, vxoribus, non licet dare eleemosynam, nisi teneum, in quà parentum, dominorum, & maritorum voluntas præsumitur partiales verò casus, in quibus vxor dare potest, *v. suo loco. præcepto* 4. *&* 6. *c.*1.*d.*4.*v. Bon.d.*3. *q.*4.*p.*6. *Dia.p.*5.*t.* 8.*R.* 25. vbi ex *Hurt.* notat, si patet nullas det eleemosynas, posse pro eo dare filium.

III. Tu-

III. Tutores, & Curatores, & qui habent curam bonorum alienorum possunt facere modicas eleemosynas ex bonis quæ administrant, quales nimirum ipsi facere deberent, quorum sunt. *Vasq. Azor. Kon. Dian. p. 5. c. 8. R. 35.*

DVBIVM IV.

De misericordia spirituali, seu præcepto correptionis fraternæ.

Correptio fraterna est admonitio, quâ quis proximum conatur reuocare à peccato. De quâ certum est, præceptam esse iure tum naturali, quo membra vnius corporis se mutuò iuuare tenentur, tum diuino positiuo, *Matth. 18. Si peccauerit in te frater tuus corripe ipsum Bec. 2. 2. c. 21. Laym. l. 7. Fill. Bon. p. 7. Ita* Quæritur autem, quæ sit eius materia, quos, & quomodo obliget?

Resp. I. Omne mortale peccatum proximi, per se est sufficiens materia, vt hoc præceptum obliget sub mortali. Ita *communiter*. Et ratio est, quia cùm vitam spiritualem proximi tollat, sufficientem necessitatem correptionis inducit. Dixi 1. *omne mortale.* quia etsi etiam veniale sit materia correptionis, non tamen grauiter obligans; nec nisi facillimè possis. Dixi 2. *per se*: quia si quis ob timorem, verecundiam, pusillanimitatem, putet se non ita strictè obligatum, vel minus esse idoneum ad corripiendum, videtur tantùm peccare venialiter. *v. S. Thom. 2. 2. q. 32. 2. & cæteros suprà cit.*

Resp II. Præceptum hoc obligat concurrentibus hic circumstantijs, 1. Si certò tibi con-

Digitized by Google

ftet de peccato proximi: indagare enim tenetur solus superior 2. Si probabile sit non emendasse, nec emendaturum, vel relapsurum: quia eleemosina egenti tantùm danda est 3. Si alius æquè idoneus non adsit qui correpturus putetur. 4. Si sit spes fructus: quia desperato fine, cessant media. 5. Si sit boni occasio, locus, & tempus opportunum, possisque sine tuo graui damno facere. Quòd si horum aliquid desit, præceptum non obligat. Vnde pace, eius omissionem in priuatis, vel nullam esse, vel leuem culpam. *v. Bon. loc. cit.*

Resp. III. Etsi hoc præceptum obliget omnes, etiam subditos; magis tamen Prælatos. Ratio prioris est, quia omnes sunt commembra, tenentur sibi externa officia Charitatis præstare. Ratio posterioris est quia subditi tantùm ex Charitate, Prælati verò etiam ex officio, & iustitià tenentur. Vnde peccare possunt etiam grauiter, veniales culpas non impediendo, si vigor disciplinæ per hoc minuatur. Eademque ferè est ratio de patre familias, præsertim erga liberos. *Lay. l.c. n.5. Palaus, Trul. l.1.c.5.d.13. & 15. &c.*

Resp. IV. Ordo in correptione seruandus est, quem Christus præscripsit, *Matth.* 18. scilicet 1. vt corripias in secreto deinde coram testibus: tum ad Prælatum Ecclesiæ, siue superiorem, deferas Excipe tamen, 1. Nisi præstet superiori, viro probo, & prudenti quàm alijs testibus innotescere: prout cautum est *in Regula S. Aug.* 2. Nisi peccatum sit publicum: tunc enim potest publicè corripi 3. Nisi vergat in graue damnum tertij aut communitatis, si superiori non statim innotescat; v.gr. si quis proditionem

mo-

moliatur, hæresin occultè spargat. tunc enim immediatè superiori iudicandum, quia communè bonum præferendum est priuato. *Fill. t.28.c.7.n.* 149. & 155.4. quando corripiendus est contentus, vt superiori statim significetur; vt est apud quosdam religiosus, qui quoad hoc iuri sua renunciarunt, *v.Suar. Bec.Lay.hic, Sanch.l.6. Fill.l.c.* Ex dicti resoluitur.

I. Qui facilè potest impedire peccatum mortale proximi, & eò mali temporalis timorem negligit, peccat mortaliter. *Ita Lay.Suar.Sanch.l.6.c.18.v.Palaum hic.*

II. Si certò constet fratrem perfectè emendasse peccatum occultum nec ex eo esse vllum periculum relapsùs; vel damni, ipsi aut alteri, non licet (etiam in Societate IESV) denunciare Patri, vel Prælato, nisi frater expresse in istam denunciationem consentiat. *Sanch. 2. mor.l.6.c.n.*40.& 60.*Palaus de char.t.6. d.3.p.* 12.*Fill.Trull.l.1.cap.*5.*d.*14.*Suar.Hurt.d.* 163, & denique *C.Lug.Resp.mor.t.4.d.*46. vbi tamen notat, in Societate IESV casum rarissimum. Ratio autem est, quia cessat motiuum charitatis, atque adeò ratio denunciandi: ideòque est peccatum, & quidem vt *C.Lug.loc. c.* notat ex *Suar.* mortale ex genere suo. *vid.infra l.4.c.* 3.*d.*5.*Dian.p.4.t.4.R.*71.

III. Si superior immediatus se solo possit delinquentem emendare, ita vt nullum periculum damni vel relapsùs, ipsi vel alteri vel communitati immineat videtur peccare manifestando Superior mediato delictum *Palaus l.c. Trull.d.*16.*num.* 1.

IV. Prælati & Magistratus tenentur aliquando inquirere subditorum peccata, vt

corripiantur: non tamen multum, & curiosè de aliquo in particulari rogare debent, nisi is speciale eius signum dederit neque facile admittere accusatores spontaneos, quia illi specie boni communis sæpè se quærunt. *Hurt.&c. Dia.p.7.t.3.R.* 10.*&* 12.

V. Episcopi, Prælati Religiosorum, Pastores animarum, tenentur etiam cùm suo incommodo, imò aliquando cùm vitæ periculo, adhibere diligentiam quam possunt, vt peccata publica, & occulta impediant, quia cùm Christo pacti sunt curam, & solicitudinem gregis, & pro qua multa ab eo bona accipiunt. *Hurt. to. 2.d.*162·*sec.*7.§.60.apud(*Dia.p.7.t.*3.*R.*28.)aitque hanc esse omnium Patrum & Theologorum doctrinam, quam Christus verbo & exemplo docuerit: additque idem esse de Magistaatibus & Concionatoribus Licet verò hi non tenetur ad id ex iustitia, (sicut & Prælati & Magistratus) tenentur tamen peccata publica corripere (sed non facilè Prælatorum & Religiosorum, quorum authoritas ad bonum commune est necessaria) etiam si non sit spes emendationi *Kon Hurt Dia.l.c.R.*13.

VI. Correptio adhibenda est non semper statim, sed dum maior fructus speratur: Hinc interdum permitti potest reiteratio peccati, vt feruentius resipisca t. *Dia.p.7.t.4.R.*29.*&* 3. ex *Regin.Fil.Trul.* Neque sufficit semel esse factam correptionem, sed debet iterum iterumque fieri, quamdiu speratur fructus. *Ib. R.*32.

DV-

DVBIVM V.
De scandalo.

ARTICVLVS I.
Quid, quotuplex sit, & quale peccatum.

Respondeo I. Scandalum, dicitur peccatum occasionatum, & est duplex, Actiuum, & Passiuum Actiuum est, dictum vel factum (quo nomine etiam omissio intelligitur) minus rectum præbens alteri occasionem ruinæ spiritualis. *Ex S. Thom. 2.2. q.43. a.1. Sanch. Azor. Laym. cap 13. Bonac. d.2. q.4. p.2.* Dixi, *minus rectum*, hoc est quod vel in se malum sit, vt si loquaris turpia coram adolescente, vel mali speciem habeat, vt si iusta de causa coram alijs eam ignorantibus, comedas carnes die vetito. Scandalum Actiuum aliud est per se tale, aliud per accidens. Per se dicitur, quando directè intenditur alterius ruina, id est, si ideò aliquid sint, vt aliquis ad peccatum inducatur; v. g. si adulter alienam solliciter ad adulterium. Per accidens dicitur, quando indirectè, & interpretatiuè tantùm causatur alterius peccatum; vt si quid facias, quod tibi in mentem venit, aptum natum esse inducere alterum hic & nunc ad peccatum, & nihilominus facis; vt si coram pusillis pecces, vel die vetito carnes comedas, non dicendo, quod habeas veniam. Item, si Clericus domi suæ alat mulierem populo suspectam, esto absit omne peccatum, & peccandi periculum *vid. Sa V. Clericus, Laym. Bon. loc. cit.* Scandalum Passiuum, est ipsa ruina, siue peccatum, in-

quod labitur proximus, ex occasione alterius dicti vel facti. Quod diuiditur in Datum, seu pusillorum, quod oritur ex actiuo: & in acceptum, quod non oritur ex actiuo; sed ex ipsius sumentis malitià; quale erat odium, & inuidia Pharisæorum in Christum, occasione eius dictorum vel factorum; vnde hoc dicitur Pharisaicum. Ex his patet.

I. Ad scandalum actiuum non requiri, vt de facto passiuum ex eo sequatur: sed satis esse, quod data sit occasio ea qua naturà sua sequi possit, vt si quem inducere velis ad peccatum, qui tamen non consentiat, sicut etiam cntrà, passiuum potest dari sine actiuo. *Lay.ibid.*

II. Scandalum passiuum non esse speciale peccatum, neque addere circumstantiam aggrauantem: v.gr. qui viso alterius furto etiam furatur, non ideo peccat grauiùs. *Lay. ibid.*

III. Non semper esse scandalum, si pecces coram alijs, sed tantum, quando attentis omnibus circumstantijs, tam personæ agentis, quam coram quibus fit actus, potest probabiliter timeri, ne per hunc actum trahantur ad peccatum, qui alias peccaturi non essent. *Sanch.Lay. l.2.tr.3.cap.13.*

IV. Omne scandalum actiuum directè intendens ruinam proximi, esse speciale peccatum contra Charitatem, vt habet communis sententia. An verò idem sit, quando intenditur indirectè controuertunt Scholastici, & parum refert ad praxin. *Sanch.l.7. c.6.& 9. Azor.1.p.l.3.c.7.Bonac.loc.cit.* Vnde resolue hos Casus.

I. Mortaliter peccat, quia alteri dat occasionem ruinæ mortalis, nisi indeliberatio excuset.

ſet : & ſic, opus indifferent vel veniale, ſæpè tranſit in mortale, ratione ſcandali, v.g. ſi iocoſum verbum proferat Religioſus coram fœminis, vel ijs, qui inde occaſionem peccati mortalis ſumere poſſunt *Lay.l.c.*

II. Venialiter peccat, ratione ſcandali, qui alteri dat occaſionem ruinæ venialis tantum. Quod verum eſt, etſi directè illam intendat, & quidem per actum mortalem. *Sanc.l.1.c.6 n.11. excomm.* contra *Su.* Ratio autem eſt parua. Et patet à ſimili, vt ſi quis per fornicationem intendat furari rem minima, furtum tantùm erit veniale.

III. Scandalizans committit præter peccatum ſcandali etiam peccatum eius ſpeciei, ad quod alterum inducit : ideoque confiteri debet ſpeciem peccati mortalis, per quod, & ad quod induxit : cum numero inductorum, vel qui probabiliter induci potuerunt *Sanch. Azor.Lay.Bon.loc.cit.Cardin.de Lugo de pœn. d.16.ſ.4.Dian.de Sacr.t.2.t.4.art.*114. Excipit tamen *Cardin.de Lugo loc.cit.* ſi præter intentionem ſcandalum dederit: *Tambur.de exped. conf.l.2.c.1.§.9.* ait quoad inductos, ſufficere ſi dicas : fui multis occaſio peccandi meo exemplo. *v infrà l.3.t.9.c.1.dub.2.*

IV. Etſi is qui ſcandalizauit alios, teneatur illis rurſus dare bonum exemplum, vt inquit *Sa* : ſi qui tamen nudo exemplo ſuo alios ad furtum induxit, neque alio peculari modo, v.g. exhortatione concilio, mandato eſt cooperatus, non tenetur ad reſtitutionem ; quia talis inductio eſt tantùm contra Charitatem, non iuſtitiam. Idem docet *Leſſius*, ſi cum Caio v.gr. potites ea intentione, vt ipſe conſũptis pecunijs fueretur. *v. Leſſ.c.9.d.2.n.*113.

V. Non

V. Non censetur dare scandalum, qui licèt publicè peccet, facit id tamen coram ijs qui vel sunt ita viles, vel infames aut improbi vt nemo moueatur ad peccatum, vel qui sunt ita probi, v.gr. si quis fornicetur coram alijs, qui parati sunt idem facere, nec eius exemplo mouentur, vel si coram mansuetis quis contendat, rixetur, vel alium cædat. *Sanch.*1 *mor.cap.6.num.6.*

VI. Non ideo factum aliquod est scandalum, quia alius incipit de tali homine malè suspicari, aut sentire: quia hic non peccat, si ob sufficientia, inditia suspicetur. Secus tamen est, si incipiat male sentire de fide Catholica, Clero, Ordine Religioso, vel minùs ad pietatem affici. Vnde patet facilius dari scandalum ab ijs, qui sunt in magna auctoritate, vel pietati existimatione: quam ab alijs *Kon.d.*32.*h.*33.

ARTICVLVS II.
An, & quando scandalum passiuum permitti possit, aut ob illud vitandum, aliquid omitti debeat?

Resp.I. Permitti non potest absque necessitate, vel vtilitate propria vel aliena. Ratio est, quia tenemur Charitate impedire peccata proximi si facilè possimus *Laym.cap.*13. *ex communi*. Vnde resoluitur hic Casus.

Absque causa non licet petere mutuum ab vsurario, vel ab infideli iuramentum per falsos Deos à concubinario administrationem Sacramenti, vel vt celebret: cùm enim absque peccato id non sit futurus cooperareris eius peccato. *Suar.Sanch. Trul.lib.*1.*cap.6.d.*5. *nu.*15.

Resp.II.

Resp.II. Ex causa necessitatis, vel vtilitatis, potest permetti Pater in dicto casu, qui simplicirer sine peccato fieri potest; ideoq; licet talia petere ex rationabili causa, etsi alter ex sua malitia sit peccaturus. Requiritur autem maior necessitas, vt permittatur scandalum pusiliorum quàm Pharisaicum. Item maior, si plures sint scandalizandi, si timeatur peccatum graue, & denique, si certò prævideatur, quam alias. *Lay.l.cit.Bon.d.2.qu.4. part.2.*

Resp III. Dabet permitti, si alioqui propria salus periclitatur, vel alijs præsertim communitati, graue damnum meminerit. Vnde bona spiritualia necessaria ad salutem, nec debet, nec post quisquam dimittere ob cuiusquam, scandalum. *Fill.l.28.c.6.*

Resp.IV. Bona spiritualia, (secundùm *Lorcam* apud *Dian.p.5.t.7.R.24.* etiam temporalia) non necessaria ad salutem, non tenetur qnis omittere, vel differre, ob scandalum Pharisaicum, iuxta illud *Matth.15.Sinite illos, &c.* nisi tamen ex dilatione fructus speraretur. Facilius verò ac sæpius talia bona differenda, vel etiam omittenda, ob scandalum pusillorum; v.grat. ingressus religionis debet differri ob scandalum parentis, si consensus illius breui speretur *Lay.l.c.*

Resp.V. Ad vitandum graue scandalum pusillorum, quædam præcepta impleri non debent, nisi tamen omissio esset magis damnosa omittendi: *v.Lay.lib.2.t.3.cap.13.* Ratio huius est, quia tunc concurrente duplici præceptò, scilicet naturali de cauendo scandalo, & positiuo, maius & fortius est naturale. *Ex dictis resoluuntur hi Casus.*

I. Præ-

I. Prælati Ecclesiastici non tenentur,(imò nec possunt) ea, quæ ad bona Ecclesiæ conseruanda,sunt necessaria,v.g.lites, &c. omittere ad vitanda scandala Pharisaica, imò etiam pusillorum; etsi his priùs reddi debeat ratio rectitudinis. *Dian.p.5.t.7.R.24.ex D.Tho.&c.*

II. Si fœmina vtatur veste virili, vel contrà,tantùm ex leuitate,sine prauà intentione, periculo scandali, & libidinis,veniale tantùm erit aliàs mortales; nullum verò,si ex necessitate,*Dian.p.5.t.7.R.22.*ex *D.Th.Sylu.&c.*

III. Peccatum, ex quo Confessarium in confessione (ex infirmitatem) grauiter scandalizandum nosti, debes reticere. *Laym.loc. cit ex Nauar.&c.*

IV. Vxor semel vel iterum debet omittere ieiunium, ex quo maritus grauiter offendetur, & orietur discordia. *Ibid.*

V. Si ituro te ad sacrum die festo, excitanda sit grauis rixa, vel rædes, non teneris ire,*Ibid.*

VI. Superior peccata subditi sæpè potest dissimulare, ad vitandas turbas, & maiora mala, quæ alioqui teneretur punire.

VII. Mulier, quæ scit in se, vel in sui aspectu aliquem in particulari scandalizandum, mortaliter peccat, si data operà ei se conspiciendam offerat: adeoquè potest & debet, non tantùm publico, sed etiam sacro abstinere die festo, semel aut iterum, ad peccatum illud euitandum. Dixi *aliquem in particulari:*, quia ob timorem scandali alicuius ex communitate in genere; vel etiam plurium, abstinere nimis esset difficile;& plenum scrupulis.Dixi *semel aut iterum*, quia sæpè, nimis esse graue, & durum. *Bon.Sanch.Lay. L.cit.*

*l.c.n.*10.*& alij v.Dian p.*5.*t.*7.*R.*21.*&* 22. vbi in contrarium citat aliquot Authores negantes obligationem prætermittendi rem præceptam, ad euitandum aliorum scandalum.

VIII. Mulier quæ ex ornatu, etiam conueniente suo statui, probabiliter præuidet aliquem in particulari lapsurum mortaliter, tenetur ad breue tempus eum dimettere, aut talis conspectum fugere. Dixi *ad breue tempus*: quia ad longum, nimis illi graue foret. *v. Dian.loc.cit.*

IX. Si verò idem timeretur in particulari ex ornatu superfluò, vano, & inconuenienti (quem assumere vanitatis, & placendi causa, vt videantur pulchræ, & procum faciliùs inueniant, seclusis alijs non nisi veniale est,) teneretur eum omnino dimittere, etiam sub mortali: quia nullum habet ius ad illum ornatum: & ex altera parte tenetur vitare peccatum alterius, quando commodè potest. *v.Sylu.V.ornatus.* Alij tamen, vt *Caiet. & Nauar.capit.*23. videntur docere, eam tantùm teneri sub veniali, (sed minus probabiliter, quando in particulari lapsus præuidetur, & breui tempore abstinendum est) qui etiam cum *Azor.Less. & Bonac.* excusant a mortali eas, quæ ex consuetudine loci, media vbera deregunt, fuco pigmentis, alienis crinibus vtuntur: dummodò non aliorum lasciuiam, sed tantùm maiorem pulchritudinis ornatum intendant; absque alio fine mortali, aut lege particulari id sub mortali prohibente. Addunt tamen, fore graue, & mortale peccatum, huiusmodi morem detegendi pectus, vel tenuiter tantùm tegendi, vbi non est, introducere *Nauar.nu.*19. *Less.*

112. *Lay.*

112.*Lay.l.c.&c.v.Bon.de matr.q.4 p.9 n.17.*

X. Si mulier non in particulari, sed in genere tantùm, aliquos in se scandalizandos putet, modò eorum lasciuiam non intendat, nec ei placeat, (licèt ei placeat, quòd laudetur vt formosa) non videtur teneri abstinere ab illo ornatu, etiam superfluo, sub mortali; v.g. fucando faciem, imò etiam denudando ex communi consuetudine pectus: nisi tamen denudatio, vel ornatus esset valdè turpis per se, ac directè ad libidinem prouocans. Ratio est tum quia est scandalum potiùs acceptum quàm datum, & ornatus ille ac pulchritudo remotè tantùm ad peccatum prouocat, vt docet *Lay.& Bon.* tum quia nimis graue esse isti sexui, præsertim si maritum quærant, perpetuo sic abstinere; cùm illa occasio sit vniuersalis, & perpetua: nec formosiores vmquam licitè irent foras, cùm pulchritudo naturalis plus noceat, quam artificialis. Plura de hac re. *v.Dian.t.1.misc.Resol.*30.*Baldel.l.*3.*d.*4.*num.*13. Interim fœminam nudum pectus gerentem non malà intentione, etsi quidam excusent mortali, ergo tamen, inquit *Sà*, difficile absoluerem. Et certum est, quòd confessario incumbit, huiusmodi ornatum dissuadere, & deterrere ab eo. *v.Sà V.ornatus &c.ll.cc.*

XI. Peccant etiam grauiter, qui componunt, describunt, repræsentant, vel pingunt turpia, & ad libidinem prouocantia. *Bonac. Sanch.& Fill.*

Resp.VI. Potest aliquando permitti proximi ruina, quando is paratur est ad malum, & alter non intendit vt peccet, sed tantùm non auferendo occasionem, permittit

vnum

vnũ peccatum, ne fiant plura; ita vt permissio sit impeditiua maioris mali. *Vnde resoluens.*

I. Hero licet non auferre occasionem, furandi filijs, aut famulis, cùm eos nihilominus ad furandum propensos, & paratos nouit, vt sic deprehensi puniatur, resipiscant: tunc enim rationabiliter permittit furtum vnum, vt euitentur plura. *Sanch. Lay Bon.*

II. Probabile est, non licere talia vltrò ponere, aut ijs obijcere quia positiuè concurreret ad peccatum; & non tam auferret occasionem, quàm poneret. *Sà V. peccatum, & Sanch.* qui ex eadem causa docet, non licere marito dare vxori ansam adulterandi, vel adultero, vt tentet vxorem. Interim probabiliter contrarium docet *Laym. l. 3. tr. 3. c. 13.* Quod confirmari potest exemplo Iudith, quæ vix aliter videtur fecisse *cap. 9.* Cùm enim sciret permissionem libidinis in Holoferne fore impeditiuam malorum posui ei occasionem, nempe ornatum suum, alioqui licitum; & tamen communiter censetur in hoc non peccasse. *v. Bon. d. 2. q. 4. p. 2. Palauum hic.*

ARTICVLVS III.
An liceat alterius peccato materialiter cooperari?

Resp. Cooperari tantùm materialiter, subministrando tantùm materiam, & facultatem peccandi, vel exhibendo Obiectum, licet: si sequentes conditiones adsint I. Si tuum opus, vel cooperatio sit secundum se, bona, vel saltem indiferens. II. Si bona intentione, è rationabili ex causa fiat, & non vt iuues alterum peccare. III. Si alterius peccatum impedire nequeas, aut saltem non tenearis propter causam

sam rationabilem. Circa quam notat *Sanch.* & *Lay.* etsi eius grauitas certâ regula definiri nequeat, sed prudentis iudicio metienda sit; tanto tamen grauiorem requiri. I. quantò grauius esti peccatum cuius occasio datur. 2. quãtò probabilius est, te non cooperante, alterum non peccaturum: aut quantò certior est affectus peccati. 3. quantò propinquius tua cooperatio peccatum attingit. 4. quanta minus iuris habes ad tale opus. 5. denique quantò magis peccatum cum iustitia pugnat, idque propter damnum tertij. *Laym. l. 2. t. 3. c. 13.* Vnde resolues hos Casus.

I. Hoc modo licitè materialiter cooperatur sponsa contrahens cum sponso: quem scit Sacramentum accipere in peccato mortali. Sciens verò cum habere votum castitatis, peccat contrahendo cum ipso: quia ad contractum illicitum concurrit. *Lay. l. c. ex Sanc. l. 7. de mat. d. 11. n. 11.*

II. Licitè quoque post matrimonium contractum materialiter cooperatur coniunx, si coniugi obstricto voto castitatis reddat debitum imò ad id tenetur ex iustitia, si eum exigentem non possit à proposito auocare. *Ibid.*

III. Similiter Parochus Eucharistiam licitè potest, & debet ministrari peccatori, & excommunicato, & hæretico occulto, si petat publicè: imò confessarius præbere debet petenti, etiam priuarim, si ex sola confessione eius peccatum nouit: *Ibid.*

IV. Excusantur à peccato famuli, si ratione sui famulatus præstent quædam obsequia, quæ sine graui suo incommodo negare non possint, verb. grat. vestiam dominum sternant equum

equum comittentur ad lupanar, meretrici
equum committentur ad lupanar, meretrici deferant munera; eidem venienti aperiant ostium; quia hæc tantum remotè se ad peccatum habent, & sine ijs peccatum fieret. Vnde tamen non sequitur, alteri cuiuis licere ea præstare. *Bon.p.21.n.26. Azor.tom.2.l.12. c.v q.8. Lay.l.2.t.3.c.13. Sanc.l.1. mor.c.7.n.21.*

V. Ad ea opera, quæ propinquius se ad peccatum habent, aut iuuant v.gr. subijcere humeros, admouere scalas hero per fenestram ascendenti ad concubinam; deferre literas amatorias ad meretricem, comitari ad duellum, &c. non sufficit communis ratio famulatûs, sed exigunt maiorem necessitatem, & causam, vt licitè fiant periculum grauis, aut saltem notabilis damni, si detrectent *Ibid.*

VI. Ob simile periculum excusantur vt plurimum caupones, & propolæ in locis, vbi Catholici viuunt mixti hæreticis, qui ministrant, aut vendunt carnes die ieiunij comesturis: item vinum ebriosis, dum postulant, etsi sciat eos à peccato non excusari; quia plerumque peccatum æquè fieret subministrantibus alijs, & ipsi damnum notabile paterentur, dum paulatim nemo ad eos veniret. *Sanch.lib.1.cap.7.Bon.&c* Quòd si tamen hæ rationes non excusarentur. Vnde non licet ea patrifamilias (vti nec cœnam die ieiunij) ministrare suæ familiæ; neque cauponi illi, præter quæm non sunt alij: nisi tamen alia grauior causa cogeret *Ibid.*

VII. Ea quæ ad peccatum proximè concurrunt, vel indicunt, vel cum iustitia pugnant, etsi ex genere suo sint indifferentia, v.g.

hero

Digitized by Google

hero alterum occisuro gladium dare ostendere illam quia ad necem queritur, compulsare campanam, (sine scandalo tamen) ad cocionem hæreticam, meretricem etsi conductam ac paratam è domo euocare, & ad herum deducere, furi scalam applicare, gerenti iniustum bellum dare mutuas pecunias, pagum hæretico domino vendere, grauissimam causam requirunt, hoc est metum tanti mali, quòd secundùm leges charitatis nemo teneatur subire ad euitandum malum alterius, v.gr. si alias occidendus esset. *Lay c.13.n.4.*

VIII. In ciuitatibus, in quibus id vitandi maioris mali causà permissum est, licet domum locare vsurario, (excipit tamen ius alienigenam) & meretricibus, maxime si alij conductores desint nisi tamen meretrices grauiter nocerent vicinis honestis, vel obsitum ansam maiorem darent peccati *Sanch.1.mor.cap.7. Bon.l.c.*

IX. Excusantur à mortali, imò etiam veniali, si causa adsit artifices, qui faciunt, aut vendunt res indiferentes quibus quis benè potest vti, licet plurimi abutantur, v.g. aleas, fucos, gladios. Ratio, quia remotè tantùm ordinantur ad peccatum, & simpliciter impediri non possunt: Quod si tamen abusus esset contra iustitiam, non liceret; v.gr. si occisuro dares gladium ob magnum pretium, quod offert. Item, si quis sciat hunc innocentem non peruertendum, nisi per has suas merces: quia modicum lucrum certæ saluti alterius est postponendam. *Sanch.loc.cit.*

X. Excusantur etiam, qui ob iustam caussam vendunt agnum Iudæo, vel infideli vsuro ad sacrificium. Item qui Iudæorum Synagogas,

gogas,

gogas, hæreticorum templa legitimo Magistratu permittente, ædificant, vel restaurant: præsertim si fieret æquè sine ipsis. *Nau.l.5.cens. 1.de Iudeis Lay.l.3.c.13.n.4.* Venena autem vendere, nisi ijs qui benè vsuri putantur v.gr. ad confectionem colorum, vel medicinam, non licet. *v.Sanch.1.mor.cap.7.* Vnde venditio veneni, quod non seruit nisi ad hominis occisionem, simpliciter est mala.

XI. Christiani captiui, ex graui metu, in triremibus Turcarum, vel hæreticum licitè remigant contra Catholicos, sarcinas, machinas, arma ad bellum necessaria, conuehunt, propugnacula ædificant, &c. Ita probabiliter *Less.Sanc.Suar.Lay.l.1.t.3.cap.13.* contra *Tol. & alios*, qui docent, peccare mortaliter. Quòd si tamen eo loco res esset, vt hæc negantes magno periculo classem Christianam eriperent, vel victoriam conferrent, tenerentur tantum bonum vitæ suæ anteferre. *Suar.Less.Sanc.l.c.*

XII. Incolæ vrbis vel prouinciæ, quam Tyrannus occupauit, licitè manent inter iniquos possessores, eosque cogente imperio iuuant excubijs, fossione, contributione; idque ex legitimi Principis præsumpto consensu; ex quo etiam talia obsequia licite promittunt cum iuramento, ad maiora mala sua, & legitimi Principis declinanda. *Lay.loc.cit.nu.5.*

XIII. Nautæ, & aurigæ Catholici in Hollandia, etiam sine graui metu, si absit praua intentio, licitè vehunt annonam ad castra hæreticorum, si adsint alij, qui illis cessantibus facerent; quia nisi id faciant excludentur omni lucro; tanquam osores boni publici. *v. Less.l.1.c.19.Sanch.l.1.c.7.Fill.t.22.c.5.*

LIBER

LIBER TERTIVS

DE PRÆCEPTIS DECALOGI

Et Ecclesiæ.

TRACTATVS PRIMVS,

De primo Præcepto Decalogi.

VIVS præcepti, prout est affirmatiuum, materia propria sunt actus virtutis Religionis. Est autem hæc Virtus moralis, qua interior, & exterior cultus Deo debitus exhibetur. Actus eius internus est animi submissio quâ infinitam Dei excellentiam veneramur. Externus est, quo internum testamur, vt oratio sacrificium, &c. de quibus *v. Schol.* 1 2. *&* 3 *parte*. Prout verò est negatiuum, prohibet vitia Religioni opposita quæ quia opponuntur virtuti inter mortale præcipuæ sunt peccata, postea quæ contra virtutes Theologicas committuntur, grauissima, & ex genere suo mortalia. Theologicas committuntur, grauissima, & ex genere suo mortalia. Sunt autem duplicia: alia quæ opponuntur per excessum, vt Superstitio cum

suis

suis speciebus: alia per defectum, vt irreligiositas cum suis.

CAPVT I.

De superstitione, & speciebus eius.

DVBIUM I.

Quid sit, & quotuplex?

RESP I. Superstitio, e si falsa religio. seu cultus vitiosus veri vel falsi Numinis. *Less.* Et conuenit cum definitione communi ex *S. Thoma*, quà dicit, esse vitium, quod Religioni opponitur secundùm excessum. Dicit, *per excessum*: non quòd Deus nimium coli possit, aut maiore honore quam dignus sit; sed id intelligunt secundùm circunstantias, eò quod exhibent cultum vel quem non debet, vel eo modo quo non debet, vel illi cui non debet.

Resp. II. Superstitio est duplex; alia cultùs indebiti, siue incongrui, quo verus Deus, sed modo indebito colitur, tribuendo ei cultum falsum, & perniciosum, vel superfluum, qui nimirum fit contra, vel præter Ecclesiæ consuetudinem ac præscriptum, Alià est ratione rei cultæ, cum scilicet cultus Deo debitus, falso Deo vel creaturæ deferatur. Et hæc subdiuitur in Idolatriam, Diuinationem, & Vanam obseruantiam; ad quam Magia vel reuocatur, vel potiùs quartam speciem constituit. *Lay. l.4. tr. 10. c. 1. Tho q 92. a t. 2.* Ex quibus resolues.

I. Superstitionem cultùs falsi committit, 1. Qui Deo nunc offert cultum per ceremonias veteris legis, v. gr. circumcisionem, immolationem agni, &c. quia significant Chri-

 stum

ſtum adhuc venturum & nondum veniſſe. 2. Laicus, qui Deum colit tanquam publicus Miniſter Eccleſiæ, v. gr. ſacrificando abſoluendo. Quod ſemper eſſe mortale, docet *Suar. de rel.lib.2. de ſuperſtit. cap.2* 3. Is qui ſua authoritate proponit aliqua facienda, tanquam ordinata ab Eccleſia, ad Dei cultum. 4. Qui falſas reliquias proponit; vel mira cuculum factum eſſe per aliquam imaginem, vel ſe habuiſſe has vel illas reuelationes, fingit, ſiue ad faciendum lucrum, ſiue ad deuotionem augendam. 5. Qui vt populum moueat, fingit miraculum aliquod, vel hiſtoriam reperiri in Scriptura Sacra, &c. Et hæc ſuperſtitioſi etſi ex genere ſuo ſit mortalis, quia primæ veritati iniuriam irrogat, & religionem fundat in mendacijs: ſæpe tamen excuſatur ignorantiâ, vel ſimplicitate. *Leſſ.l.2 c.43 Sanch.2.mor.c.37.Nauarr.c.12.Laym. l.c.Bon.d3.q.5.p.1.*

II. Superſtitio cultûs ſuperflui, eſt v. gr. 1. Ceremonia audiendi Miſſam arte ortum ſolis, cum certo numero ſitu, ordinem cereorum, vel Sacerdotis qui dicatur Ioannes; vel quis habeat ſtaturam Chriſti, &c. qui hic cultus eſt ex ſe ipſo inanis, & ad ſpiritum excitandum inutilis. 2. Ieiunare die Dominico, cùm non ieiunas alijs diebus. Item in Miſſa contra rubricam plures formare cruces, pluries dicere Alleluia, dicere Gloria, vel Credo contra rubricas, aliaſve ceremonias demere, vel addere (etſi fiant ex deuotione, hæc enim corrigenda eſt, quia ſunt præter Eccleſiæ conſuetudinem. Hæc tamen & ſimilia bonâ intentione facta, venialia tantùm ſunt ordinariè, vt docet *Tol.Leſſ.loc.c.d.1.Nau. Layman.*

quia

quia est materia leuis, & actio ex se non mala; & multa excusat simplicitas. Quod si tamen ex se mala esset, vt si rem furtiuam offeras, turpia verba in templo canas, ore vel organo, notabiliter lasciuam vel ad impuritatem prouocantem vocem edas, est superstitio ferè mortalis, vt *Laym. loc.citat. ex comm.*

DVBIVM II.

De Diuinatione.

Quid & quotuplex sit?

Resp. I. Diuinatio est, cùm quis opem Dæmonis tacitè vel expresse inuocat, vt noscat res contingentes, & libere futuras, aliterve occultas, & naturaliter incognoscibiles. Quæ si sint tales, quales solus Deus scire potest, inuoluitur tacita Idolatria quòd Dæmoni tribuatur cultus diuinus: si verò sint tales, quas Dæmon naturaliter scire potest, (nam ex signis, alijsque modis, occultissima quæque cognoscere potest, etiam plurimas hominum cogitationes, & res futuras. *v. Del rio l.4 c.2.q.2. Sanc.2. mor. c.38.*) nihilominus illicita est; eò quòd commercium habeatur cum Dei iurato hoste: quod importat quandam proditionem, & apostasiam à Deo; ac fortè etiam vt vult *Suar.* contra *Valent.* superstitionem. *vid Layman.cap.3. Bonac.p.3.S.Thom.2.2.qu.95.art.1.*

Resp. II. Diuinatio est duplex: vna, in qua est inuocatio vel pactum expressum cum Dæmone: & generali nomine dicitur Necromantia; vt, vt cùm Dæmon occulta docet per pythones, arreptitios, præstigias, per

personas mortuorum: vel viuorum apparentium, aliâ ve signa in aere, aquâ, igne, speculis. Alia est in qua tantùm est inuocatio vel pactum tacitum, seù interpretatiuum; vt cùm ex lineamentis corporis, vocibus, garritu auium, & similibus, quibus se Dœmon immiscere solet, quæritur cognitio, ad quam ea sunt improportionata. *D.Thom.q.95.* Cùm verò vtriusque speciei variæ rursus sint species, eas hic omitto; quod secundum sententiam communiorem, in genere moris non differant, nec specialem habeant malitiam, ideòque in confessione non sit opus explicare, an v.g. facta sit diuinatio ex speculis, aere, mortuo, &c. Exprimendum tamen necessariò est, vtrum inuocatio siue pactio expressa: an tacita interuenerit: quia siue hæ moraliter inter se specie differant, siue non, notabiliter tamen mutant iudicium Confessarij. *Lay. l.c. Sanch.l.1.Less.l.c.d.5.Delrium l 4.dis.4.cap.2. Bon.q.5 p.4.*

Resp III. Diuinatio quæ fit per pactum expressum, & quà Demon expresse inuocatur, excusare non potest à mortali: eam verò quæ fit per pactum tantùm implicitum, aliquando excusari à mortali, quidam asserunt; videlicet tunc, cum vel intercedit simplicitas, & ignorantia non crassa, nec affectata, vel fides certa non adhibetur: sed tantùm timor quidam, aut suspicio concipitur euentus futuri. *Laym.l 4 tr.10.c.3.Sanch.Less. Suar. Caiet.Baldel.tom.2.l.4. d.4. numer. 22. &c.* eò quòd tunc superstitiosa verè non sit, cum intentio non sit talis *vid. Suar.Less.Sanch. Laym.Caiet. Nauarr. Sayr. Valent. & Tanerum di. 5. de rel.quæst. 7.d.1.numer.21. & dub.2.*

Digitized by Google

dub.2. nu. 25. Ex dictis *resoluuntur sequentes Casus*.

I. Expressè censetur inuocare, seu conuenire, & pactum facere cùm dæmone, qui vel verbis dæmonum inuocat, vel saltem facto aliquid vsurpat, per quòd scit aut putat dæmonem cooperari.

II. Is verò tacitè paciscitur, qui vanis, & naturaliter improportionatis vtitur ad aliquid cognoscendum, vel efficiendum. Neque requiritur, vt dæmon aliquando pactus sit, se ad talis vani medij adhibitionem concursurum: eo enim ipso, quo quis vanitatibus ijs vtitur, dæmon se immiscet, licèt præter intentionem vtentis sit eum inuocare, vt docet. *Suar. Leß. & Sanch. ll. cc.*

III. Non excusatur à peccato, qui vtendo talibus rebus de quibus constat esse naturaliter improportionatas, protestatur se nullum cum dæmone commercium intendere, quia reipsà facit contra suam protestationem. Cùm enim nec Deus, nec Angeli boni talibus se misceant, demon implicite ijs inuocatur, vti præter citatos docet *Lay. & Bon. ll. cc.*

IV. Neque is excusatur, qui talia media vtilia credit propter experientias, quia has dæmon procurat, vt homines paulatim illaqueet, & ad similia vsurpanda inducat, *v. Sanch. 2. mor. c. 38.*

V. Si quis ab astris somnijs, similibusve ità dependeat vt omnes pœnè actiones suas, & vitam iuxta ea regulare velit, eum mortaliter peccare, docet *Leß. Suar. Sanch. l. c.*

VI. Ex talium obseruatione semel atque iterum aliquid omittere, ad quod alioqui sub mortali non teneris, veniale tan-

tùm esse censet *Caiet. & Armilla V. Somnium*, vti & subinde timere leuiter ne ita fit, aut eueniat quod portendunt, vt nota *Suar. suprà l.c.*

VII. Communiter & vt plurimum, in similibus, in quibus tacitum tantùm est pactùm, venialiter tantùm peccari, docent consequenter Doctores supra citati, & mox citandi, quia communiter ferè aliquid istorum interuenit, quæ à mortalia excusare dicunt, vt v. gr. quòd fides integra non adhibeatur *Sanch. loc. citat. nume. 23. Caietan. in summa. Armilla &c.* Rectè tamen notat *Del rio*, esse semper rem valdè periculosam iuxta illa suas actiones dirigere, etiam non credendo *v. Sanch. loc. citat.*

VIII. Licita est 1. Physiognomia, quæ ex vultu, dispositione, & habitudine corporis & membrorum: 2. Chiromantia, si ex lineis, & partibus manuum, consideret temperiem corporis, imò etiam animi propensione, & affectus probabiliter coniectet. Item diuinatio, quæ ex somnijs coniectat hominis complexionem, & hinc affectiones animi diurnas 4. Item, illa quà ex auium, piscium, aliorumve animalium voce, motu, alijsue actionibus naturales aliqui effectus pronunciantur futuri vt plurimum, v. gr. serenitas, pluuia, &c. 5. Astrologia naturalis quæ effectus corporeos, & naturales, vt ventos, eclipsin, fertilitatem, salubritatem, morbos, & similia prædicit, quæ ad medicinam, vel agriculturam conducunt: imò etiam, cum ex puncto natiuitatis, siue horoscopo, probabiliter prædicit complexionem corporis, & affectiones animi. Quia hæ diuinationes omnes natura-

les

les ſunt,& medijs proportionatis vtuntur. *Leſſ. l.2.c.43.d.7.*

IX. Illicitæ verò ſunt omnes prædictæ diuinationes, ſi ex ijs aliquid noſci, aut pronunciari intendatur circa ea, ad quæ proportionata non ſunt: vt circa affectus contingentes, & liberos aut quæ Deo pendent, vt circa ſtatum animæ, dona gratiæ, diuitias, honores, fortunam nuptias, ſtatim vitæ, & ſimilia, quorum electio voluntaria eſt, & à libera hominum voluntate pendet: itemque de rebus occultis, vt furto theſauro abſcondito. *v. Leſſ. l.c. & Bon. d.3.q 5 p.3.n.11. Suar. Sanch. Bon. num.11.*

X. Peccant, qui Ægyptios de fortuna conſulunt, & quidem ſi fiat cum firma fide, vel ſcandalo, &c. mortaliter, ſi verò causà curioſitatis vel riſùs, vt fit communiter, venialiter tantùm. *Fill. Sanch.*

XI. Superſtitioſa eſt diuinatio, quæ fit per ſortes diuinatorias, ad furtum vel occultum aliquid cognoſcendum, quaſi ſortibus vis aliqua diuina inſit, vt ſi quis v. gr. ex taxillorum profectione & diſpoſitione diuinet, quis ſit obtentus victoriam, beneficium, &c. Idem ferè eſt de ſortibus conſultorijs, quibus inquiritur, quid in hac vel illa re ſit agendum. Dixi *fere*: quia aliquando hæ licitæ ſunt, quando cauſæ neceſſitas & honeſtas exigit, aptiorque modus dubium vincendi non apparet dummodò fiant præmiſsà oratione, cùm debita reuerentia, & iudicium non expectetur niſi à ſolo Deo: vt v. g. ſi quis herens in biuio aliter quoad viam ſe determinare non poſſit; vel ſi diuino inſtinctu, aut iuſſu fiant, vt 1. *Reg.*10. in electione Saulis conti-

git. *Fill. Sanch. Bonacin. loco citato.*

XII. Sortes diuisoriæ sine superstitione, & plerumque licitè fieri possunt, siue ad honestum ludum, siue ad hæreditatis diuisionem, siue ad litis compositionem; dummodum litigantes, qui æquale ius habent, consentiant: quia nihil aliud continent, quàm contractum inter eos qui ad aliquam rem eius habent, vt illius sit, cui sors obtigerit. Sic etiam si plures mortem meriti sint, nec expediat omnes puniri, forte definiri potest, quis ex ijs sint occidendus. Dixi *plerumque*: tum quia in electionibus Ecclesiasticis sunt illicitæ, vt *Laym. l. 3. t. 4. & Bonac.* tum quia officia sæcularia, non sorte; sed secundùm, personarum aptitudinem sunt diuidenda, etsi inter plures æquè aptos, & dignos sorte agi possit. *v. Less. cap.* 43.

XIII. Potest excusari à superstitione, qui modo illicito futura sè velle diuinare ostendit ioci causà. Ratio, quia non est actus superstitiosus, nec affectatio cognitionis Deo propriæ, sed tantum vanitas aliqua, *Suar. & Sanch. Regin. l. 17. nu.* 170.

DVBIVM III.

Quid, & quotuplex sit Idolatria.

Resp. I Ea est, quando tribuitur honor creaturæ sicut Deo. D. *Tho. q. 94. art. 1.* Id verò fit, vt docet *Less. l. 2. cap.* 43. non tantùm sacrificio sed etiam quouis signo honoris, quo quis creaturæ tanquam Deo se submittere intendit, v. g. genuflessione, suffitu, derectiones capitis ad statuam Iouis.

Resp.

Resp.II.Idolatria est duplex; alia Materialis, siue simulata, vt cum quis sine interno affectu; ex metu mortis, cultum Idolo exhibet Alia Formalis, ac propria: eaque perfecta, vt cùm quis adorat idolum, quod ex infidelitate putat esse Deum, vel imperfecta, cùm quis, vel ex odio Dei, vel ex affectu aliquid a Dœmone aliã ve creatura obtinendi, ipsi quasi cultum Deo defert *Lay. loc.citat.*ex *S. Aug.& S. Tho.* Vnde resolues.

I. Idololatria aliquando coniungitur cùm infidelitate vel hæresi cùm scilicet creatura adorata intellectu habetur pro Deo, aliquando non.

II. Idololatria, etiam materialis, & ficta, est graue, & mortale peccatum, quia est saltem mendacium perniciosum, & contra religionem: sæpè etiam contra confessionem fidei externam. *Sanch.l.c.37. num.21.Azor.1. p.l. 9. c.11.*

III. Idolatria imperfecta, ob malitiam voluntatis, est, peccatum grauiùs, quàm perfecta. *v.Laym.lib.4.t.10.c.1 Sanch.l.c.*

DVBIVM IV.

Quid, & quotuplex sit Vana obseruantia, & vnde colligatur?

Resp.I.Ea est superstitio, quà medio aliquo improportionato, & a Deo non instituto procuratur aliquis effectus, v. g. sanitas, scientia, &c. *S.Thom q 96. art.1. Bon. & alij.* Differt autem à diuinatione, quòd hæc tantùm ordinetur ad occultorum cognitionem illa verò ad effectum externum. Conuenit cum eadem, quod vtraque nitatur pa-

cto dæmonis eique tribuat perfectionem propiam Dei Vnde quæ de diuinatione dict a sunt, proportionaliter huic accomodari debēt.

Resp. II. Diuiditur 1. sicut diuinatio, in eam, quæ ex pacto expresso cum Dæmone, & in eam quæ ex implicito pacto procedit. 2. Diuiditur communiter in quatuor species. *Prima*, dicitur Ars notoria, quæ inspectione certarum figurarum, vel certo aliquo ieiunio, oratione, &c. vtitur ad scientiam, repentè ac sine labore acquirendam, vt faciunt Anabaptistæ. *Secunda*, dicitur Magia (quod nomen alioqui generale est) quæ versatur circa corpora variè immutanda, aliosque effectus miros *Tertia*, est obseruatio euentuum, qua ex consideratione alicuius euentus conijcitur, quid sit futurum; vt v.g. si ex eo, quòd casu occurat vulpes, canis, aut cadauer, certa imminere credat, & indè actiones suas moderetur. *Quarta*, dicitur obseruatio sanitatum, cùm adhibentur quædam signa, orationes, certus numerus crucium, sacra verba, &c. velut necessaria, & efficacia ad pellendos morbos; Item est de gestatione reliquiarum cum vana circumstantia, v. gr. in tali causâ, tot diebus, cum tali herba, &c. *Sanch c.*40.*nu.*11.*Fill.t.*14. *c.* 6.*n.*157.

Resp. III. Vana obseruantia, sicut diuinatio, est peccatum mortale ex genere suo. Ratio, tum quia tribuit honorem diuinum creaturæ, expectando ab ea, quod a solo Deo expectari debet: tum quia nititur pacto cum dæmone. *Less. Bonac. q.* 5. *p* 4. *& alij*. Nec poteſt excuſari a mortali ex paruitate materiæ, quia ſimpliciter & in omni materia, vſurpatur cognitio, aut virtus Dei propria. A-

liunde

liunde tamen fieri posse vt non sit mortale, docent. *Auct.sup.cit.dub.2.resp.3.* 1. ratione ignorantiæ si pactum sit implicitum tantùm 2. Si non adhibeatur fides, licet timeatur ita esse, vel futurum *v. dicta de diuinatione dub. 2. res.3.casu 7.& Less.d.n.53.c.66.*

Resp. IV. Vana obseruantia cognosci potest, 1. Ex insufficientia causæ adhibitæ ad affectum; si nimirum nec habeat naturalem virtutem nec de supernaturali legitimè constet. 2. Ex diunctione falsæ, vel vanæ circumstantiæ, vt v.g. si flagellatio fieri debet certâ horâ, numero, manu flagro serico; si nomina adhibeantur ignota, vel characteres peregrini, verba falsa, vel apocrypha, v. gr. Christum habuisse febres, vel spasmum, &c. Item si ponatur vis in modo scribendi, v.g. Euangelium S. Ioannis à virgine, oriente sole, &c. 3. Si effectus statim euanescat &c. *Delrio.l.2.quæst.5. Sanch.c.40.n.43.* Ex dictis resolues.

I. Superstitiosum est 1. Sumere aliquam potionem vel bolum, vel quiduis aliud vsurpare, ad scientiam aliquam subitò acquirendam. 2. Gestare amuleta, ligaturas, & inuolucra falsis characteribus consignata contra vulnera, vel subitam mortem, ne possint lædi, vel ne sanguis effluat, vel ad conciliandam inuisibilitatem, impenetrabilitatem, amorem fortunam, nocumenta, & maleficia. 3. Ex casu fortuito conijcere de euentu, v.g. sibi aliquid boni vel mali euenturum; vt si manè egrediens pedem offendat, ideoque domum regrediatur, timens aliquid infausti, 3. Dies aliquos habere tanquam faustos, alios verò infaustos, ideoque negotium omittere, v.g. die Veneris nolle vngues præscindere. 5.

Fœminarum carminatricum benedictiones, & præces ad morbum depellendum adhibere. 6. Proijcere statuam alicuius Sancti in flumen vt pluat. 7. Si putentur Missæ non prodesse defunctis, nisi legantur septem, cum septem certi coloris candelis, & septem eleemosynis. 8. Si vnguento armario, quo gladius iniungitur, absens curetur. 9. Si certo festo, v. gr. S. Ioannis, certa orentur, vel festo S. Matthiæ hederæ folia aquis imponatur, vt cognoscatur cui debeant nubere. 10 Si quibusdam præcibus, imaginibus, aut characteribus, aut crucibus tribuatur certa & infallibilis vis. v. gr. euadendi ab hoste, ex pellendi morbos, non moriendi sine præuia confessione; non incidendi in infortunium, &c. Aliud tamen est, ea per orationes petere ac sperare. *Delrio l. 3. p. 2. q. 4 s. 7. Suar. c. 15. Less. c. 44. d. 3. Sanch. n.* 34. & 37. *Fill. n.* 150.

II. Superstitiosum non est, 1. Obseruare lunam, aut tempora aptiora colligendis herbis, (v. gr. die S. Ioannis Baptistæ) purgandis corporibus cedendis arboribus, &c. 2. Verba Sacræ Scripturæ, vel reliquis gestare ad Dei tantùm honorem, & sine dictis vanitatibus. 3. Circa templum alicuius certi Sanctiter iumentum circumducere, die alicuius certi Sancti equis venam sacre, &c. si scilicet hæc fiant, vt maior deuotio excitetur, & effectus Sanctorum meritis abscribatur. Aliud tamen esset, si putarentur tales circumstantiæ infallibiles, aut planè necessariæ, aut per se efficaces. *vid. Nauar. in man. cap.* 11. Addit. *Layman.* ex *Caietan.* si homines rudes bona fide, & ex deuotiones aliquem ritum ab Ecclesia non receptum obseruent, ali-

aliquando in sua simplicitate relinquendos, cùm difficulter abducantur ab eo, quod bonâ fide a suis maioribus acceperunt, 4. Nec damnandæ quædam deuotiones, quas vocant. Nouendiales. (v.g. nouem, vel ad exemplum S. Gregorij triginta, vel alium certum numerum Sacrorum celebrare, cum certo numero, & magnitudine candelarum, & similia.) si fiant in memoriam alicuius misterij, v.g. nouem mensium, quibus Christus fuit in vtero, vel quinque vulnerum, &c. Esset tamen superstitiosum, credere eas preces non prodesse in maiore vel minore numero. 5. Multi excusant etiam eos, qui sanant morsus à rabido cane, quòd putent illos ad hoc habere gratiam gratis datam; & sic tenet *Nauar. in man. c.* 11. *vid. Sanc Lay. Bon ll. cc.*

III. Non est illicitum vti virtute rei naturalis, quæ per superstitionem cognita est, modò eius obseruatio aut operatio non pendeat ab ope Dæmonis. Ratio est, quia licèt illa cognitio malè parta sit peccatum tamen transijt: neque virtus naturalis ex eo quicquam mali contraxit. *v. Sanc. 2. mor. c.* 38. *Bon. q.* 5. *p* 4. *Lay. l.* 4. *t.* 10. *c.* 4.

DVBIVM V.

Quid sit maleficium, & quomodo possit tolli?

Resp. I. Maleficium, est vis nocendi alijs, ex pacto, & cooperatione Dæmonis. Differt à Magia, quod hæc intendat facere mira, illud autem dirigatur ad nocendum. *Tol. l.* 4. *c.* 10. *Fill. t.* 24. *c.* 8. *q.* 1.

Resp. II. Maleficium aliud dicitur Amatoriam seu philtrum, cuius vsus est ad carna-

lem

lem amorem vel odium excitandum, Dæmone hominis phantasiam commouente, nihil tamen agente in voluntatem. Vnde patet, si maleficio sic infecti labantur, eos verè peccare, quia libertas nōn aufertur. Aliud dicitur Beneficium, quo alicui personæ, vel eius bonis damnum infertur. *Fill.l.c.nu.*183.*Azor. tom.*1.*lib.*9 *c.*26.

Resp.III. Contra maleficia vti licet. 1. Remedijs petitis ex medicina 2. Exorcismis, & Sacramentis Ecclesiæ peregrinationibus, & inuocationibus Sanctorum, &c. 3. destructione signorum per quæ Dæmon nocet, absque alio tamen maleficio. *Nauar.& communiter alij.* Si maleficus licito modo potest maleficium tollere, licet eum ad id accrescere, rogare, imò etiam pecunia inducere, vel verberibus, aut tormentis cogere, (non tamen interficere) si nolit. *Lugo, Dian.p.*7.*t.*7.*R.*53. idque etiamsi constet eum id facturum per nouum maleficium: sicuti ex causa licet ab vsurario petere mutuum ad vsuram. Ratio, quia cùm habeam ius petendi quod ab illo rectè præstari potest, & indiferens, imputabitur illius malitiæ, si id male faciat. *v. Sanch.l.*7.*de mat.d.*96.*n.*11.*Fill.n.*192.*Less.lib.*2.*c ap.*44.*d.*6. contra *Delrio.* 5. Licet etiam contrarium signum positiuum apponere, ex se tamen honestum; v.g. si Dæmon esset pactus cum malefico, se tam diu nociturum quam diù maleficiatus se cruce non signaret, aut lauaret corpus (namplerumque fit cum tali aliqua conditione; v.gr. vt tandiu duret, quamdiu manet aliqua ligatura, aut res aliqua certo loco defossa) licebit illi se signare, lauare, &c. *Suar. Less. lib.*2.*cap.*44.*nu.*45. Ratio est quia non est intentio

tentio positiuè recuperandi sanitatem eo medio, sed tantùm tollendi signum & dissoluendi pactum cum Dæmone. Vnde vlterius patet, licere repercutere sagam quæ te tetigit: eà enim repercursa solet noxa cessare, vt habet *Less.loc.cit & Sanch.lib.7.de Matr.d.95.&* 96.Si maleficus non potest tollere maleficium, nisi per nouum, non licet eum ad id inducere ad peccatùm, & actui intrinsecè malo cooperari.*Suar.Sanch.Less.&c ll.cc.7.*Si dubitetur an possit sine maleficio nouo tollere, non licet ab eo petere, vt habet. *Lay libr.4 tr.10.cap.4. n.9.ex Sanch & Suar.* quia est periculum peccandi; facilius autem præsumi potest, eum qui signa posuit posse ea sine nouo maleficio destruere, quàm eum qui non posuit. Vnde si hic suam operam offerat, priùs erit examinandus de modo soluendi *v.Lay.hic.Bon.d.3. q.5.p.5.*

Quæres. Quomodo Confessario agendum cum diuinationibus, Magis &c.

Resp I. Examinandi sunt, præterquam de varijs superstitionibus. 1. Quo fine tali superstitioni se addixerint, v.grat. an ratione vehementis passionis, tristitiæ, vindictæ, auaritiæ, aut sanctitatis nomen conciliandi, quæ esset sacrilegia hypocrisis. 2. De apostasia, idolatria, & hæresi: abnegat enim Christum & Deum: renunciant Sacramentis: habent Dæmonem pro Deo, vel Sancto: nec damnatum putant, aut miserum, & consequenter illius asseclas non esse damnandos. 3. De blasphemijs in Deum, & Sanctos, de sacrilegijs: abutuntur enim rebus sacris, vt aquà benedictà. Eucharistia, &c 4. De luxuria commixtione cum Dæmone. 5. De damnis proximo illatis

Suarez.Sanchez.Filliuc.Bonacin.loc.citat.

Resp.II. Monendi sunt, eos teneri 1. Pactum expressum, si quod habent cum Dæmone, aut commercium abiurare, & dissoluere. 2. Libros suos, schedas, ligaturas, alique instrumenta artis comburere. 3. Comburere chirographum si habent; si vero solus Dæmoni id habeat, non necessariò cogendus est vt reddat: quia pactum sufficienter dissoluitur per pœnitentiam. 4. Damna illata resarcire: ad quod perinde etiam tenetur Fiscus, (vbi beneficiorum bona confiscantur) vti & hæredes si ad eos bona deueniant. *Lay.l c.Suar.tom.1. de rel.l.2.c.17.l.c.cap.4 Fill.&c.*

Resp III. A Parochis moneri, & à Confessarijs examinari circa hoc præceptum potissimum debent. 1. Opiliones qui varijs dediti esse solent òbseruationibus, vt gregem suum à lupis, vel scabie, vel alijs incommodis tueantur. 2. Fabri ferrarij, qui circa equos sanandos vtuntur verbis, vel ex psalmis, vel oratione Dominica desumptis. 3. Rustici, qui ad sananda pecora inanibus, & superstitiosis obseruationibus vtuntur, vel recurrunt ad peritos talium artium. 4. Vetulæ, quæ circa mulieres laborantes in partu, vel ex matrice, vanas & superstitiosa adhibent orationes. 1. Milites, qui deferunt secum sacra nomina, vel orationes, ad certitudinem, quòd, in bello vel duello non sint vulnerandi, nunquam aquà, igni, vel subitâ morte perituri.

CAPVT II.

De Irreligiositate, eiusque speciebus.

IRreligio, quæ religioni opponitur per defectu, vel tendit directè ad irreuerentiam Dei,

Dei, & est Tentatio Dei, aut Periurium, vel tantum tendit ad irreuerentiam rerum sacrarum, & est Sacrilegium, aut Simonia. De Periurio, in secundo præcepto; de reliquis hic.

DVBIVM I.
Quid sit tentatio DEI.

Resp. Tentatio Dei, est dictum vel factum, quo quis explorat num Deus si potens, sapiens, misericors, aut aliquam aliam perfectionem habeat. *S.Thom.2.2.qu.92.artic.1. Sanch.&c.* Ea est duplex, scilicet vel Formalis, quando quis espresse dubitans de aliqua Dei perfectione, eam experiri cupit: vt si quit petat miraculum, quo patefiat fidem catholicam esse veram vel det se præcipitem ex turri, vt experiatur an Deus sit misericors, eum eripiendo a lesione: vel est implicita & Interpretatiua, quando quis etsi expressè non intendat Deum tentare, id tamen petit vel agit, quod suapte natura eò referri videtur, vt si quis se committat, periculo, à quo vel nullo modo, vel vix possit eripi nisi miraculo sè; vel si media naturalia omittat, sperans à solo Deo effectum, v.g. in morbo periculoso respuens medicinam, petensque ac sperans à Deo temere sanitatem. *Nauar.c.11. Less.n.4.* Item si sine necessitate, & causa rudis absque præparatione velit concionari, sperans à Deo, sibi suggerendos conceptus. *Suar.Sanch.Less.Lay.l.4.t.10.cap.5.* Vnde resolues.

I. Tentatio Dei Formalis est peccatum ex genere suo mortale, in quacumque etiam materia. Ratio, quia includit dubitationem de perfectionibus Dei, quæ in grauem Dei contem-

temptum redundat, vel magnam irreuerentiam, curiosiùs agendo cum Deo quasi cum ludione. *Leſſ.l.2.cap.45.d.1.Sanch.l.2.c.34.Su. & cæteri comm.*

II. Interpretatiua tentatio, cui dubitatio illa deeſt, plerumq; eſt tantum peccatum veniale, ob imperfectionem actûs, ignorantiam inconſiderationem, vel paruitatem periculi. Imò ſæpè nullum eſt peccatum, quando ſcilicet iuſta cauſa ſubeſt, v.gr. Dei inſtinctus, neceſſitas, vel pia vtilitas. *Say.Tolet. Caiet.S.Thom.2.2.q.9.*

III. Si quis in puteum ſe conijciat, ad declarandam Dei erga ſe prouidentiam; aut ſupra prunas ambulet, ad innocentiam oſtendendam, eſt interpretatiua tentatio Dei. Vti etiam ſunt eæ probationes, quæ fiunt per furtum candens, aquam feruentem vel frigidam, &c. de quibus.*v.Binsfeld.Delrio libr.4. diſq.*Licèt enim Deus aliquando tales purgatione miraculosè probarit, id contigit, vel quia Deo inſpirante factæ ſunt, vel quia innocentes ad eas compulſi ſunt liberati. *Bon.d.3. q.9.p.1.*

DVBIVM I.
Quid, & quotuplex ſit Sacrilegium?

Reſp. Sacrilegium, eſt violatio rei ſacræ, hoc eſt, dicatæ culti diuino; & peccatum mortale ex genere ſuo; ſi opus ſpecialiter repugnet cùm rei ſanctitate; non verò ſi generaliter tantùm repugnet; quomodo omnia peccata mortalia generaliter repugnant ſanctitati: v.g. templi, ita vt ibi cum veniali peccato committantur. Eſt autem Sacrilegium triplex, Perſonale, quo perſona. Locale, quo locus

locus, & Reale, quo res aliæ violantur. *S.Tho. 2.2 quæst.99.art.3.& cæteri Theologi* Vnde resolues.

I. Personale sacrilegium est percussio Clerici, pertractio eiusdem ad iudicium sæculare: item luxuriosa violatio personæ Deo per votum castitatis sacratæ, de quâ *v.infrà t.4. c.2.de 6.præc.dub.2.*

II. Locale sacrilegium est omnis actus, quo Ecclesia polluitur, vt est v.g. occisio hominis, effusio humani sanguinis, vel seminis, illicita & notoria, sepultura excommunicati, vel non baptizati: item si actus quidam profani fiant in Ecclesia, & repugnantes eius immuuitati, vt si negotiationes illiciti concubitus, & spurcities, seditiones, concilia sæcularia, stabulatione equorum incendia, effractiones, spoliationes: Item si materia rei sacræ vel Ecclesiæ, directè ad profanos vsus conuertatur; si reus ex Ecclesia velut asylo extrahitur (nisi tamen sit latro publicus, vel nocturnus populator agrorum, vel enorme maleficium fiducia asyli istic commiserit) Denique, si furto auferantur res Ecclesiæ, aut ibi depositæ. *Lay.c.7.Bon.q 6.* Si verò res ablata fuerit per accidens tantùm in Ecclesia, v.gr. crumena viri diuitis, probabiliter non committi sacrilegium, docet *Dian p.1 t 7. R.27. ex Fagund.& sex alij*, contra *Suar.Lay &c.*

III. Reale sacrilegium est indigna tractatio & administratio Sacramentorum: vt si ministrentur, vel suscipiantur cum peccato mortali. Item profanatio vasorum & instrumentorum sacrorum, v.g. si quis calice vtatur in conuiuio: ornamenta altarium vel sacerdotum ad vsus profanos applicet: intellige de

ijs,

ijs,quæ consacrari,vel saltem benedici solent, nam ad nuptias,vel communem vsum adhibere raperes, candelabra, peluim, imò & manutergium, & cætera quæ mediatè seruiunt ministerio sacro,non esse peccatum docet *Tamb. exped.sacrif.l.1.cap.2.* nisi fiat ex aliquo contemptu saltem implicito,vt si semper & indifferenter sic vtaris supradictis. Atque idem affirmat de candelis, ramis, aqua, incenso, & similibus benedictis; quòd in medicis istis benedictionibus non agatur cum tanto rigore ab Ecclesia vt patet in pane, ligno, carbonibus,&c. benedictis, *v.l.c.*§.3. Item uiolatio, vel indigna tractatio sacrarum imaginum, & reliquiarum. Item abusus Scripturæ sacræ, v.g. ad stabiliendas hæreses, vel turpes. Item raptura bonorum Ecclesiæ, suppressio piorum legatorum, vel iurium Ecclesiæ defraudatio, &c. *v. Fill.tr.24.c.29. Regin.l.19.nu.57. Suar.*

IV. Peccatur etiam Sacrilegio peccato omissionis, v.g. si quæ ad sacrificium spectant, vt corporalia, & similia, sint valdè immunda *Bonac.de Euch.*

V. In confessione exprimenda est species & materia sacrilegij. Ratio prioris, quia sæpè diuersam malitiam habet; v.gr. percussio Sacerdotis, & fornicatio cum eodem. Ratio posterioris, quia etiam materia aliquando auget & addit malitiam: u.gr. si sit contra Eucharistiam, addit secundùm *Gordonum*, communi violationi rei sacræ aliud peccatum contra latriam. Attingere autem nudà manu calices, patinas, aras, agnos cereos,&c. charismate delibuta, non licet fœminis, & laicis Citra contemptu tamen non est mortale, si vacua sint; si causa subsit, nec veniale.

Suar.

*Suar.Tamb.l.c.§.*1.fine causam autem, veniale esse docet *Su.Kon.&c.com.*licèt *Tamb loc.c.* ex *Sa,&c.* contrarium censeat probabile: uti & si corporalia uel purificatoria lauentur ab ijsdem.*v.*§ 2. Cætera autem, quæ Eucharistiam immediatè non contingunt, nec chrismate vnguntur, ut mappas, vestes Sacerdotales, immediatè contingere omnibus licet. *Suar. Lay. Tamb,l.c.*ubi ex *Paolo &c.* idem concedit de reliquijs: sicut etiam, ut easdem thecis inclusas penes se habeant, uel laici in publicis processionibus gestent.I. dem docet cum *Lay.*de pixide siue ciborio, & lunulà benedictis, quando sacram Eucharistiam nondum continuerunt. Item de corporalibus, pallis & purificatorijs, quando post sacrum vsum lota sunt, ex *Laym.Bon.*imò etiam ante lotionem,*Laym.Tamb.l.c.*

DVBIVM III.
De Simonia.

ARTICVLVS I.
Quid sit, & quotuplex?

RESp. Simonia est studiosa uoluntas emendi, aut uendendi pretio temporali aliquid spirituale, uel spirituali annexum. *D. Thom.2.quæst.*100.*art.*1.*Lay l.*1.*tr.*10.*c.*8.*&c.* Dicitur 1 *Voluntas emendi, &c.* quibus uerbis intelligitur quiuis contractus onerosus, siue venditionis, siue locationis, siue permutationis, aut renuntiationis: quia simonia non consistit siue pactione aliqua tacita, vel expressa, & obligatione ex pacto. Quod addo, quia obligatio naturalis quæcunque, vt gratitudinis, siue antidotalis, non sufficit:

cit: v.g. quando quis superat vel intendit tantùm, non tamen obligat. *Sa V. Simonia.* Ratio quia non facit contractum. *vid. Bonac. de Silmon d. 1. q. 6 p 1. Less. lib. 2. c. 35. di. 20.* Dicitur 2 *pretio temporali*, siue illud sit muneris, siue linguæ, vt est laus, vituperium, patrocinium: siue obsequij & famulatus dicitur 3. *spirituale*, quo nomine inteligitur res supernaturalis ad salutem ordinata, siue sit formaliter talis, vt gratia, & dona Spiritus Sancti: siue causaliter, vt sunt Sacramenta, concio, preces, & Sacramentalia, siue sit effectus & vsus potestatis supernaturalis, vt est consecratio, absolutio, dispensatio, benedictio, excommunicatio, electio: præsentatio, confirmatio, collatio beneficij, alijsque actus iurisdictionis Ecclesiasticæ. Dicitur 4. *spirituali annexum*, ad comprehendendum ea, quæ non sunt per. spiritualia, sed ad ea ordinantur, ijsque sunt annexa, siue antecedenter, vt ius patronatùs respectu beneficij, vasa, & vestes sacræ respectu Sacramentorum, siue concomitanter, vt labor in administratione Sacramentorum, iuxta sensum infra dicendum siue consequenter, vt reditus beneficiorum qui dantur propter officium spirituale. Vnde patet, malitiam simoniæ consistere in irreuerentia, quæ committitur, dum res spirituales instar temporalium prætio æstimantur, & contractibus subijciuntur, atque esse peccatum mortale ex genere suo, nec veniale fieri posse ex materiæ leuitate quia nullum donum gratiæ, licèt paruum, potest vendi sine graui irreuerentia, tum ipsiusemet doni, tum etiam Dei. Potest tamen esse veniale ob actùs imperfectionem, & ignorantiam. *Suar. t. 3. de rel. l. 4. cap. 36. Az.*

Fill,

Filliuc.Layman.loc.cit.Leſſ.lib.2 cap.35.d.1.

Reſp.II. Simonia eſt triplex *Prima* dicitur Mentalis; cùm exterius vel nihil datur temporale, (& dicitur purè mentalis) vel cum aliquid datur, & dicitur Mixtè mentalis, cùm intentione obligandi ad reddendum ſpirituale, ſine vllo pacto externo. *Secunda* dicitur Conuentionalis, quæ ad ipſum pactum exterius procedit ſine reali executione; diciturque Puta, ſi ſiſtat in mutua conuentione; Mixta autem, ſi de reali & conuentionali aliquid participet, vt v.g ſi ex altera tantum parte realiter compleatur. Atque huc reducitur Simonia Confidentiæ, cùm quis alteri dat beneficium, vt illud ſibi vel alteri reſignet,vel cum onere dandi certam partem fructuum. *Tertia*, dicitur Realis, quæ ſcilicet vtrimque realiter completer. *v.Leſſ.l.c.d.6.*

2. Simonia diuiditur in eam *quæ eſt iuris diuini*, eſtque prohibita propter malitiam ſuam,v.gr.hoſtiam conſecratam vendere, & eam,*quæ eſt iuris humani*, eſtq, mala tantùm propter prohibitionem. Et ſic ab Eccleſia prohibetur. 1.Venditio beneficiorum, ſecundùm id quod in ipſis temporale eſt, ſcilicet quoad ius præciſum percipiendi fructus 2. Venditio officiorum extrinſecè tantùm ordinatorum ad res ſacras v.g.Sacriſtæ, OEconomi, Aduocati Eccleſiæ, Theſaurarij 3. Oblatio pecuniæ alicui facta; vt ſuadeat alteri vt det beneficium. 4. Pactio de reſignando beneficio, vel ſoluenda penſione, ſi alter beneficium tibi impetret. 5. Permutatio, & reſignatio beneficiorum: item reſeruatio penſionis ex beneficio reſignato: & in caſu permutationis beneficiorum, æquatio fructuum, &c. ſi abſque ſupe-

ſuperioris authoritate fiant; quæ ſi accedat, licita erunt. 6. Accceptio muneris, etiam ſpontè oblati, pro examine ad Parochiam, ex *Trid.ſ.24.cap.18.* pro collatione ordinum, pro tonſura, literis dimiſſoris, ex *Trid.21.c.10.* Excipitur tamen decima pars aurei pro Notario, ſi ſalarium non habet, & conſuetudo permittat. 7. Exactio pecuniæ pro admiſſione ad religionem, non pro ſtatu tantùm, is enim ſpiritualis eſt, ideoque iure diuino inuendibilis, ſed etiam pro onere ſuſtentationis, niſi monaſterij tenuitas, vel conſuetudo contraria excuſent. *Lay.c.vlt.Bon.d.1.q.1.& 2.Leſ.Azor.3.p.l.12.cap.14.* Ex dictis reſolues.

I. Simonia eſt, concionari, cathechixare, Miſſas facere pro pretio, niſi excuſetur ratione laboris, non intrinſeci (is enim ſacer eſt, & inæſtimabilis, ſcilicet vel ipſa actio ſacra, vel in ea intrinſecè incluſus) ſed extrinſeci non annexi rei ſpirituali, vt pro labore itineris, vel cantus in Miſſa, vel ratione alterius incommodi pretio æſtimabilis. Ratio, quia illiæ actiones ex natura ſua ordinantur ad aliquid ſupernaturale & ad ſalutem, non autem ad aliquid temporale: ſicut doctio quæcumquæ, etiam Theologiæ, quæ pretio æſtimabilis eſt. *S.Bon.l.c.ex Suar.Fill.&c.v.infrà l.6.t.3.c.4.d.1.Lay l.1.§.4.*

II. Item Simonia eſt, dare vel accipere pretium pro abſolutione à peccatis, cenſuris, pro diſpenſatione in voto, iuramento impedimento matrimonij, irregularitate, &c. Poteſt tamen in his aliquid exigi per modum mulctæ ad cauſam piam applicandæ. *Layma. l. c num.10.*

III. Non

III. Non est Simonia, dare aliquid ad redimendam vexam à negante Sacramenta in necessitate *Suar. Less. Laym.* vel ab iniquè impediente electionem, vel possessionem beneficij, ad quod ius in re habes. Quod addo, quia si nondum habes ius in re, etsi possis redimere vexam ab eo qui tantùm potest obesse, non tamen ab eo, qui & prodesse, & obesse potest. Ratio est, quia non datur tanquam pretium æquiualens rei spirituali, sed aliter ad officium ritè præstandum inducatur. Nec similiter simonia est, dare stipendium ad sustentationem Clerici etiam diuitis, promissis; concionibus; aut de eo etiam pacisci. Ratio quia non datur tanquam pretium spirituali officij, sed personæ in alterius gratiam occupatæ: nec pro operatione spirituali vt spiritualis est, sed vt in alterius gratiam susceptà, proindeque non est eleemosyna, sed debitum iustitiæ. *Sua. Layman. lib.4. tr.10. cap. vlt. &c.* contra *Rich. Sylu. &c.*

IV. Non est simonia, reddere vel redimere pensionem merè temporalem: quia non fundatur in titulo spirituali: nec refertur ad functionem spiritualem, Dixi, *temporalem*: quia spiritualis quæ datur v. g. concionatori, vel coadiutori Episcopi propter officium Ecclesiasticum in eoque fundatur, nec differt à beneficio, nisi quod non sit perpetua, vendi nequit: mixtà verò, vt v.gr. quæ datur Parocho seni, vel Clerico pauperi ad sustentationem, non quidem vendi potest, redimi tamen potest; modò obligatio recitandi Officium B. V. imposita non extinguatur: Quod intellige, si in loco vbi fit venditio, Bulla sit recepta. Ratio, quia qui pensionem re-

 dimit,

superioris authoritate fiant; quæ si accedat, licita erunt. 6. Accceptio muneris, etiam sponte oblati, pro examine ad Parochiam, ex *Trid.s.24.cap.*18. pro collatione ordinum, pro tonsura, literis dimissoris, ex *Trid.*21.*c.*10. Excipitur tamen decima pars aurei pro Notario, si salarium non habet, & consuetudo permittat. 7. Exactio pecuniæ pro admissione ad religionem, non pro statu tantùm, is enim spiritualis est, ideoque iure diuino inuendibilis, sed etiam pro onere sustentationis, nisi monasterij tenuitas, vel consuetudo contraria excusent. *Lay.c.vlt.Bon.d.*1.*q.*1.*&* 2. *Les.Azor.*3.*p.l.*12.*cap.*14. Ex dictis resolues.

I. Simonia est, concionati, cathechixare, Missas facere pro pretio, nisi excusetur ratione laboris, non intrinseci (is enim sacer est, & inæstimabilis, scilicet vel ipsa actio sacra, vel in ea intrinsecè inclusus) sed extrinseci non annexi rei spirituali, vt pro labore itineris, vel cantus in Missa, vel ratione alterius incommodi pretio æstimabilis. Ratio, quia illiæ actiones ex natura sua ordinantur ad aliquid supernaturale & ad salutem, non autem ad aliquid temporale: sicut doctio quæcumquæ, etiam Theologiæ, quæ pretio æstimabilis est. *S.Bon.l.c.ex Suar.Fill.&c.v.infrà l.*6.*t.*3.*c.*4.*d.*1.*Lay l.*1.§.4.

II. Item Simonia est, dare vel accipere pretium pro absolutione à peccatis, censuris, pro dispensatione in voto, iuramento impedimento matrimonij, irregularitate, &c. Potest tamen in his aliquid exigi per modum mulctæ ad causam piam applicandæ. *Layma. l.c num.*10.

III. Non

III. Non est Simonia, dare aliquid ad redimendam vexam à negante Sacramenta in necessitate *Suar. Less. Laym.* vel ab iniquè impediente electionem, vel possessionem beneficij, ad quod ius in re habes. Quod addo, quia si nondum habes ius in re, etsi possis redimere vexam ab eo qui tantùm potest obesse, non tamen ab eo, qui & prodesse, & obesse potest. Ratio est, quia non datur tanquam pretium æquiualens rei spirituali, sed aliter ad officium ritè præstandum inducatur. Nec similiter simonia est, dare stipendium ad sustentationem Clerici etiam diuitis, promissis; concionibus; aut de eo etiam pacisci. Ratio quia non datur tanquam pretium spirituali officij, sed personæ in alterius gratiam occupatæ: nec pro operatione spirituali vt spiritualis est, sed vt in alterius gratiam susceptà, proindeque non est eleemosyna, sed debitum iustitiæ. *Sua. Layman. lib. 4. tr. 10. cap. vlt. &c.* contra *Rich. Sylu. &c.*

IV. Non est simonia, reddere vel redimere pensionem merè temporalem: quia non fundatur in titulo spirituali: nec refertur ad functionem spiritualem, Dixi, *temporalem*: quia spiritualis quæ datur v. g. concionatori, vel coadiutori Episcopi propter officium Ecclesiasticum in eoque fundatur, nec differt à beneficio, nisi quod non sit perpetua, vendi nequit: mixtà verò, vt v. gr. quæ datur Parocho seni, vel Clerico pauperi ad sustentationem, non quidem vendi potest, redimi tamen potest; modò obligatio recitandi Officium B. V. imposita non extinguatur: Quod intellige, si in loco vbi fit venditio, Bulla sit recepta. Ratio, quia qui pensionem re-

dimit, non emit ius spirituale, sed extinguit onus temporale soluendi certam summam pecuniæ. *Less.c.35.d.21.Suar.c.26.nu.5.Laym.l.c. num.*46.

V. Non est simonia iuris diuini, (etsi quandoque iuris humani esse possit) spirituale cum spirituali permutare, v.g. beneficium pro beneficio, reliquias cum reliquijs, &c. vel dare temporale pro temporali, vt si calicem, vel agnos Dei præcisè ratione materiæ vendas: vel dare temporale pro spirituali, per modum doni gratuiti, etiam cum pie vel intentione excitandi ad remunerationem doni spiritualis, vel contrà. Ratio, quia gratitudo non respicit pretium, sed beneficium, nec soluit debitum iustitiæ, sed antidotale, quo non excluditur quia gratis detur. Rectè tamen monet *Suarez*, huiusmodi dona, ob præsumptionem valdè cauenda. Item, donare, promittere, vel legare temporale quippiam, sub conditione, operis spiritualis præstandi, modò non fiat per modum retributionis seu commutationis: vt v.g. si parens filio promittat munus, si Sacramenta frequenter. Ratio, quia hic non interuenit contractus onerosus, sed sistit vel in liberali donatione, vel donatione sub tali conditione, modo *Suarez l.c.n.*8.

DVBIVM II.

Quæ sit pœna simoniæ?

Resp. I Sola simonia Confidentiæ, & Realis, in Ordine, beneficio Ecclesiastico, & religionis ingressu, pœnas iuris ipso facto inducit: licèt ob ingressum religionis rarò incurratur, vt

vt dictum est, vel ob tenuitatem monasterij, vel contrariam consuetudinem receptam. *Suar.c.*56 57.*Less.d.*23.*Lay l.c.*§ 7.

Resp.II.Ob simoniacam collationem & susceptionem Ordinum, etiam primæ tonsuræ, incurritur excommunicatio, & suspensio Papalis. *Less.d.*24.*Lay.l.c.*

Resp. III. Ob simoniam Realem in beneficio Ecclesiastico, incurritur. 1. Excommunicatio Papalis, 2. Irrita est electio, præsentatio, confirmatio, & institutio. Vnde talis non facit fructus suos: idque etiam, licèt à tertia persona taliter prouisus id ignorauerit, nisi tamen contradixerit, vel nisi à tertio data fuerit pecunia per fraudem, vt redderetur, inhabilis, vel nisi bonà fide posséderit beneficium per triénium. *Less.l.*2.*c.*35.*d.*31.*Lay.l.*4 *t.*10.*c.vl.* *Bon.d.*1.*q.*7 *p* 2.*n* 20.ex *GomezGarz &c.*3. Efficitur inhabilis ad idem beneficium, etiam per dispensationem Episcopi obtinendum: alijs tamen beneficijs iure ipso non priuatur, nec ad alia obtinenda fit inhabilis ante sententiam iudicis. *Suar.c.*57. *n* 47.

Resp. IV. Simonia confidentiæ completa, dato, & accepto beneficio, licèt accipiens promissionem vicissim non impleuerit, inducit 1. excommunicationem Papalem vtrique parti contrahenti. 2. Annullat resignationem, & collationem beneficij: in quo est commissa; & inhabilitat ad idem obtinendum. 3. Priuat omnibus beneficijs, & pensionibus antè obtentis, non tamen ante sententia latam. 4 Beneficia sic collata soli Pontifici reseruantur. *Less.* *c.*35.*d.*26.*Suar.c.*43.*Lay n.*76.

ARTICVLVS III.

An, & cui restituendum, quod simoniacè acceptum?

Resp.I. Nihil spirituale simoniacè acceptum, præter beneficium (sub quo continentur pensio, secundùm *Bon.* negante *Lessio*) est restituendo. Ratio, quia cætera vel restitui non possunt, vt Sacramenta; vel non sunt restituenda ante sententiam, cùm Canones aliud non statuerint, *Less. in* 68. *Sua. Fill. &c.* contra *Az. Lay. Bon. d.* 1. *q* 7. *p.* 3. *diff.* 2. Dixi *preter beneficium*: quia hoc retineri non potest etiam ante Iudicis sententiam, vt patet, tum ex *Cap. Si quis neque* 1. *quæst.* cum ex 2. *extrau. Cùm detestabile, de simonia, v. Bon. l. c.* Vbi addit, etiam fructus perceptos esse restituendos, tum quia nullo iusto titulo possunt retineri, cum ademptio beneficij simoniaca . sit ipso facto irritatum quia sic expresè habetur in *extrau. Cum detestabile de simonia. D. Thom.* 2.2. *q.* 100. *art.* 6. *Nau. l.* 5. *Conf.* 62. *Less. l.* 2 *c.* 35. *dub.* 31.

Resp. II Pretium acceptum pro aeneficio, collatione Ordinum Sacramentorum, Sacramentalium, si notabiliter excedat id, quod pro sustentatione exigi poterat, item pro admissione ad Religionem, iure positiuo restituendum est. Hoc tamen posterius non nisi post latam sententiam, si admissus in monasterium, maneat: quia plerumq; ratione alimentorum retineri potest. modò in communem vsum conuertatur.. *v. Bon. l. c. Less l.* 2 *c.* 25. *d.* 35.

Resp. III. Acceptum pro beneficio aliâ verè spirituali, non secutâ collatione, iure naturæ resti-

Digitized by Google

resti tuendum est ei, à quo est acceptum, quia deest titulus retinendi, cum non prestetur id, pro quo est datum. Si vero res tradita sit, simonià vtrimque completà, probabilius est restituendum esse Ecclesiæ, & non danti: quia Ecclesia vtrumque punire intendi, *v. Less. hic l. c.* § 9.

TRACTATVS II.

De secundo Præcepto Decalogi.

PRohibet hoc præceptum omnem inordinatam vsurpationem nominis Dei, qualis potissimum sit blasphemando, temere iurando vouendo, & non seruendo: de quibus hic agendum.

CAPVT I.

Quid & quotuplex Blasphemia?

REspon. Blasphemia directè opposita laudi Dei, est verbum maledictionis, vel conuicij, seu contumeliæ Deum: siue id fiat attribuendo ei falsa, siue negando vera; siue tribuendo creaturis, quæ ipsi debentur; siue etiam dicendo verà; sed quæ ad eius de honorationem, seu vilipensionem tendant; vt sit per modum ei indignantis contemnentis, &c. *Ita communiter Doctores. S. Th. 2. 2. q. 13. Bon disp. 3. q. 8. Sanch. 2. mor. cap. 32. Laym. l. 4. t. 10. c. 6. &c.* Vnde resolues.

I. Blasphemat, qui contra Deum infrendens ei maledicit: item qui ait se aliquid acturum eo inuito: item, qui eum negat, qui seriò iuræ per Deos falsos, qui eum vocat Tyran-

num iniustum nolle aut non posse nos iuuare, non curare nostra, Dæmonem esse fideliorem, plus posse, non omnia benè esse ordinata, melius in creatione quædam fieri potuisse, aut debuisse, &c. Quæsi quidem quis credat ita esse, & non tantum in ira tua desperatione effutiat, tunc est blasphemia hæreticalis, id est, cùm hæresi coniuncta; quod in confessione est addendum quia specie differt ab imprecatiua. *Hurt.2.2.d.91.f.12.§.54.*

II. Reuocantur etiam ad blasphemiam alia signa contra Deum licèt verba non adsint; vt, spure in cælum, infrendere dentibus, &c. Imò etiam solâ mente blasphemia interior committi potest, sicut etiam laus mentalis Dei.

III. Blasphemiat item, qui in Sanctos, vel sacra, contumeliosus est, intellige, vt Sancti sunt, siue cum habitudine saltem virtuali ad Deum, ita vt moraliter huius etiam honor censeatur tangi: quia alioqui tantùm erit contra duliam, si nimirum contra illos, vt homines quidam in terris fuerunt, dicatur Quod veniale est, si ioco fiat, v.g. si Sanctos Crispinum & Crispinianum voces surores Ioannem & Paulum, eunuchos: graues verò erit, si contemptim, vel ex odio aut indignatione contra Sanctos hæc dicas. Licèt verò blasphemiæ in Deum non admitttant paruitatem materiæ, multi tamen admittunt in ijs, quæ fiunt contra Sanctos. *Escob.t.1.ex.*

IV. Blasphemat item quis iratus, etsi non contra Deum, sed contra alios aut alia, eadem tamen seriò profert, quæ ex sua significatione aut modo loquendi, ac circumstantijs important immunitionem diuini honoris, aut improprij: licet enim ea non intendat formaliter,

inten-

intendit tamen indirectè,& virtualiter: quamuis ex subreptione sæpè sit veniale tantum, si tantùm materialiter fiat.

V. In confessione exprimendum est, si quis (quod tamen raro contingit) directè,& formaliter Deum in honorare intenderit, aut ei formaliter iratus fuerit. *Lay. l. c.*

VI. Blasphemat item, qui iniuriosè vsurpat membrum Christi; vt v.g. perdat te Dei sanguis, vulnera, mors Dei, caput, passio, Sacramenta, chrisma, & similia sacra: cum ea non ad perdendum sed ad saluandos nos data sint; & communiter in his apprehendant homines magnam Dei, earumque rerum vilipensionem contineri. *Lay ibid. nu. 12.*

VII. Qui talium verborum consuetudinem habet, tenetur sub peccato mortali serio conari eam tollere. Quod si facit,& tamen habitur potest excusari aliquando, eò quòd iuramenta ista impetu naturali fusa non sint voluntaria, nec in se, nec in causa, vt poteret tractata proposito efficaci. *Lay. l. 1. t. 2. c. 3. n. 6. v. Eceb. t. 1. cap. 3 n. 36.* Si non conetur, idque Confessarius notet, neget ei cum discretione absolutionem. *Lay l. c.*

VIII. Interim plurimi excusantur ob inaduertentiam in subita commotione; tametsi non satis excusare videatur quod quidam aiunt, ijs verbis aliud se non intendere, quàm vsurpare tanquam interiectiones significatiuas iræ suæ: tum quia æquè se possunt assuefacere ad verba alia, iræ,& seriæ voluntatis significatiua: tum, quia tametsi id non possent, nihilominus non videtur licere vsurpare ea, quæ ex communi apprehensione aliorum sunt inhonoratiua Dei.

IX. Quòd si verò quis in ira contra hominem, non indignando Deo sed homini tantùm, nudà nominet mortem Dei, septem Sacramenta, v.g. ò Dei mors, vulnera, &c. sine scandalo, & sine ijs circunstantijs, quibus vilipensio importatur, non sunt blasphemiæ; sed vana vsurpatio nominis diuini hoc præcepto prohibita, & peccatum inter venialia graue, vt *Caiet. & Armilla V. Blasphemia, & Sanch. suprà.* Quanquam propter periculum incidendi in blasphemias, & quia raro abest scandalum, ac nihilominus apud audientes Deus eiusque sacra censetur in honorari, raro excusantur, & meritò absterrentur homines à similibus dictis, vt notat. *Lay. 6. c.*

X. In ira imprecati alijs Dœmonem, grandinem, fulgur, &c. etsi multi confundant cum blasphemijs, non tamen est blasphemia, sed dira imprecatio; quæ plerumque (saltem quando dicitur in illos, qui amantur ab irato) ob subitam commotionem, & inaduertentia, ac delectum feriæ voluntatis, non est nisi venialis, quia cùm se homines reflectunt, aiunt longè aliter se sentire, ac sensisse, ita vt videantur interiectiones tantùm quædam esse ad significandam, iram tametsi Christianos parum doceat tam absurdis interiectionibus vti. *Bon. l. c.* ex *Nau. Tol. Reg. &c. Baldel. d. 25. n. 10.* vbi etiam censet veniale tantùm esse, sibimetipsi ex ira dæmonem imprecari, eò quod non lædat grauiter charitatem. Verùm *Molin. &c.* non audenti id excusari à mortali, propter fœditatem horrorem, & peruersitatem. Graue autem est, si subditi Superioribus filij parentibus licèt materialiter tantùm (sic maledicant, præsertim in faciem; quia est graue

contra

contra debitam reuerentiam, *Baldel.l.c.v.infrà l.5.c.3.d.6.*

In ira vsurpare Dæmonem, sine imprecatione non est per se peccatum, assidua tamen eius nominatio non decet Christianum, & ratione scandali posset esse grauis. *Lay l.c.*

XII. In confessione exprimenda est qualitas blasphemiæ; videlicet vtrum contra Deum, an Sanctos fuerit illas enim specie differre est probabile secundùm *Suar. Sanch.Reg.Azor.Layman.Dian.t.*1. *R.*50.*Lugo d.*15.*num.*2. 17. contrarium tamen tenet *Trull. l.*1.*cap.*11.*d.*2.*num.*5. cum *Dian.p.*1.*tr. de circunstant.R.*30.

CAPVT II.

De Iuramento.

DVBIVM I.

Quid sit iuramentum.

RESp.Iuramentum est inuocatio tacita vel expressà Numinis diuini tanquam primæ & infallibilis veritatis, in testem alicuius eri. Hæc autem inuocatio in eo consistit, quòd iurat, quantum in se est, cupiat, ac velit, Deum id quod iurat testari, & manifestare (si & quando nimirum illi placuerit, siue in hac vita, siue in altera (tanquam quod ab ipso Deo sit cognitum, & verum. *Ita communiter Doctor S. Thom* 2.2.*q.*89.*art.*1. *Bonac.d.*4 *q.*1. *p.*1.*Sanch.*3.*mor.c.*1.*Laym.l.*4.*tr.*3.*cap.*1. Vnde resoluitur.

I. Quoad forum internum, iurat quisquis interiùs intentionem habet, siue formalem siue virtualem, & inuocat Deum in testem, si

siue his, siue illis verbis ac signis, siue etiam nullis vsus sit, ita vt, si quis vtatur verbis nullo modo importantibus iuramentum, & is tamen ea putet esse iuramenta, verè iuret, & è contra *Suar. l.1.c.1. Sanch l.3. cap.1. Layman. l 4. tr. 3. cap* 1. Quoad forum autem externum, quædam formulæ iurandi rationem habeant, ac proinde verba licitè vsurpari in conuersatione possint, patet ex sequentibus.

II. Quando dubium est de iurantis intentione, iudicari solet secundùm communem acceptionem verborum quibus est vsus.

III. Veram rationem iuramenti habent hæ formulæ, testos Deum vel inuoco Deum testem, Item, *auff meinem eidt. bey meinem eidt.* nisi aliud de vsurpantis intentione constet: quia, multi ita loquuntur, v.g *ich. schvvere dir ein eidt*. vel *bey meinem eidt*, hoc vel illud faciam quorum tamen mens non est serio id iurare, sed tantùm iracundè, & grauiùs affirmare *Lay.l.c.2.*

IV. Fides a Sacerdotibus loco iuramenti exigi solita per eorum consecrationem, & vti, & formula illa Principum, *bey Vnser Furstilchen, Ehren, oder Trevven*, etsi non sint iuramentum, tamen in toto fori accipiuntur loco iuratæ promissionis, vti, & si à personis illustribus, vel nobilibus dicatur 3. *bey meiner Adelichen Eren Trevven, vnd Glauben. v. Laym. loc. cit. c.2.*

V. Formulæ hæ, Deus nouit, Deus testabitur suo tempore, coram Deo, loquor, Deus nouit omnia. Deus videt meam conscientiam, censentur tantùm narratiuè proferri, non inuocatiuè (atque adeò non sunt iuramenta nisi

nisi aliud constet, aut circumstantis probetur. *Laym.l.c.num.4.Bon.q.1.p.2.ex Suar.Less. Sanch &c.*

VI. Non sunt iuramenta, quæ dicunt per modum sponsionis: v. g expono caput meum, amputentur mihi aures ne ita sit, &c. *v.Sanch. l.c.nu.42.*

VII Non verè iurat, qui vt iuramentum coactus vitet, dicit se iurare per omne id per quod potest: quia cùm nulla res sit, per quam absque necessitate iurare licitè possit censetur per nihil iuuare intendisse.

VIII. Non sunt iuramenta, (quod Confessarij, & Cathechistæ moneant, ne ex erronea conscientiam peccetur verè, certè, in veritate, fide bone viri, per fidem meam fide boni Christiani, vel Sacerdotis, vel Regis; per conscientiam meam, super conscientiam meam, &c. vt habet *Less.c.42.d.1.Bonac.loco cit.* quia tantùm significant illum loqui ex dictamine conscientiæ, & notitia veritatis nec in testem adducitur Deus esset tamen iuramentum, dicere per fidem Catholicam, per S. Euangelium, quia tunc censetur in testemadduci illius fidei, & Euangelij auctor. *v. Lay.l.c.*

IX. Non iurat, qui dicit, tam verum est, quã sol lucet, quam hic sedeo, ambula, &c. Vnde etsi comparatio falsa sit, tantum est mendacium, cum nullus in testem inuocetur. Idem est si dicas, quod dico est Euangelium, est instar fidei, est de fide, &c.

X. Quamuis hæ, & similes comparationes; (tam verum est, quam Deus est, quam Christus est in Venerabili Sacramento, quam verum est Euangelium, item, tam sum innocens quam B. Virgo vel S. Franciscus, &c.) communiter

muniter videantur continere iuramentum cum blasphemia; id tamen non satis apparet, quia nullus in testem inuocatur. Neque videtur esse blasphemia si sit verum, & animus proferentis sit significare tantùm similitudinem; vt sensus sit hoc esse verùm suo modo, sicut alterum est verum suo modo. Dum verò esset blasphemiâ, si vsurpans intendere: significare: tantam esse (secundum æqualitatem,) in suo dicto certitudinem, quantæ est in ea varietate fidei, *Sanch. 2. mor. cap.* 31.

XI. Non est iuramentum cùm quis iurat per creaturas, in quibus nihil diuinæ bonitatis specialiter elucet: quia tunc non censentur adduci cum relatione ad Deum, vt si dicas; iuro per hanc barbam: vestem, &c. Censetur autem iuramentum, cùm fit per creaturas nobiliores; cum per eas tunc accipiatur earum Creator vt qui in ijs singulariter residet, ac relucet, sic v.g. dum iuratur per cœlum intelligitur illius habitator: dum per terram, is, cuius hæc scabellum: dum per templum, is, qui ibi colitur: dum per aliquod Sacramentum, is, qui instituit: dum per crucem, is, qui in eà fixus est: dum per Euangelia, ea tangendo aut nominando, is cuius ea verba sunt. *Bon. q.* 1. *p.* 1. *n.* 4. ex *Suar. San. ll. cc.*

DVBIVM II.

Quotuplex sit iuramentum?

Resp. Diuisiones aliquot communiter afferunt, sed tantùm accidentales, quæ speciem non mutant: ita vt in confessione distinguere non sit opus. *Suar. Less. Bo p.* 2. Itaq; diuiditur,

Pri-

Primò in Verbale, Reale, & Mixtũ, cũ videlicet vel verbis fit, vel actione aliquà, vt rectione digitorum, contractu crucis, sceptri, Euangeliorum: vel, & verbis simul, & actione corporali, vnde, & vocatur iuramentum corporale. *v. Bon. p. 2.*

Secundò In inuocatorium seu Contestatorium, & in Execratorium seu Imperatorium. Illud est, quo Deus simpliciter vt testis inuocatur: hoc autem quo non solum vocatur testis, sed etiam vt vindex, cum iurans se vel alium dilectum, vel aliquid sui aut suorum, subijcit Deo puniendum, si falsum dicat: vt, ita me Deus amet, adiuuet; puniat me Deus; faciat Deus vt hinc nunquam sanus surgam; nec coniugem, nec liberos viuos hodie intuerit ollat me Deus subitaneà morte, æternum damne, super animam meam, &c. in quibus, quando falsò iuratur, an sit coniuncta altera species malitiæ contra charitatem sue, aut proximi. Scholastici controuertunt. Negant *Suar. Valent. &c.* quia non solet quia etiam amico suo tale malum ex animo imprecari, sed potius cogitat Deum non facturum esse. *v. Bon. d 4. q. 1. p. 2.*

Tertiò In Assertorium, & Promissorium Illud est, quo præterita vel præsentia affirmantur, aut negantur: hoc autem est, quo aliquid futurum promittitur. Addunt aliqui Communicatorium: vt v gr. per Deum ego te cædam. Sed hoc referri potest ad promissorium. In confessione non opus est explicare, vtrum per Deum ad Sanctos iuraris: quia est eiusdem speciei malitia, cùm iurans semper intendat Deum adducere in testem. *Suar. Less. c. 42. Lugo d. 16. nu. 286.*

D V-

DVBIVM III.
An, & quando sit licitum iurare.

Resp. Iuramentum si debito modo fiat, licitum est. Est de fide, Et quidem est actus religionis, vt omnes docent. Tunc autem debito modo fit, cum in eo obseruantur hæc tria. 1. est iudicium, quod exigit, vt cum discretione prudentia, consideratione, ac reuerentia non sine necessitate, aut graui causà fiat. 2. est iustitia, quæ exigit, vt quod iuratur sit res, iusta licita, & honesta 3. est veritas, vt nimirum sit res vera, aut saltem ex graui ratione putetur esse vera; ita vt, prout ex defectu alicuius horum, minor aut maior in Deum iniuria aut irreuerentia redundare censetur, ita quoq; maius aut minus committatur peccatum *Vnde resoluitur*.

I. Quoad iudicium, si hoc solum desit, vt plurimum est veniale tantum: vt si quis absque necessitate iuret, siue ex leuitatem quadam animi siue ex consuetudine. *v. Sanch l. 3. c. 6. nu. 22. Less.*

II. Mortaliter tamen etiam hic, aut venialiter peccari potest, iuxta quantitatem negligentiæ quam iurans admittit in inuestigatione, veritatis, vel tollenda consuetudine. *Sanc. nu.* 10.

III. Et sic mortalis est status illorum, qui non tollunt consuetudinem iurandi sine attentione, sitne verum hoc an falsum, quod iurare solent.

IV. Quod ad iustitiam spectat, peccat mortaliter, qui iurat se facturum rem mortaliter malam, vt se aliquem interfecturum, quia est grauis irreuerentia, diuina authori-

tate

tate se ad peccatum mortale quasi obligare; ita vt hic duæ malitiæ concurrant: vna quod velit malum; altera quod hoc abutatur autoritate Dei, odientis omne malum *Bon.l.c p.3. Leff.l.4.c.43.*

V. Venialiter autem peccat, qui iurat facere rem venialiter malam, aut vanam, aut inutilem, aut friuolam, cùm ibi leuis tantùm irreuerentia censeatur. *Bon ib.Leff.l.c.*

VI. Item peccat venialiter, qui iurat aliquid contra consilia Euangelica; vt se non ingressurum religionem, non daturum eleemosynam aut mutuum. *Suar.Leff.Sanc.Bon.l c.*

VII. Quod ad veritatem spectat, cum hæc deest peccatur mortaliter quia committitur grauis in Deum irreuerentia, quippe cùm adducatur in testem falsitatis, quasi vel ipse veritatem nesciat vel velit aut possit decipere; testandum falsum. Nec hic excusat leuitas materiæ: quia siue hæc sic grauis, siue leuis, seria siue iocosa, æqualiter tamen repugnat Deo testificari falsum, & tale iuramentum dicitur periurium *S.Thom.2.2.qu.97 a 7.Leff. Sanc.Bon.l.c.* An autem, & quando periurium possit esse veniale per accidens, *v. Escob.t.1.c. 3.nu.6.*

VIII. Nec excusatur, qui iurat verum, si is putabat esse falsum vel qui iurat pro certo de quo dubitat, etsi à parte rei Verum sit. *Sotus Nau.Bon.l c.*

IX. Peccat æquè grauiter, qui ab altero exigit iuramentum, sciens, eum esse peieraturum. Excipe, nisi iusta causa, & necessitas exigat; quia tunc periurium ex sola peierantis malitia sequitur nec alter moraliter censetur, illius causa cum vtatur suo iure.

Quod

Quod tamen extra iudicium rarò habet locum in priuatis personis.*S.Tho.q.*89.*Suar.l.*3.*c.*13.*&* 14.*Sanch.l.*3 *c.*8.

X. Non peierauit, qui iurauit aliquid re ipsa falsum, quod ipse bona fide, & cum ratione putauit esse verum.

XI. Excusari subinde quidàm simplices à mortali periùrio videntur posse, ratione inconsiderationis, cum vsurpnt quasdam formulas iuratorias; vt per animam meam; puniat me Deus. Etsi enim sciant id vocari iuramentum, non tamen apprehendunt, quòd iurare sit aliquid graue, & inuocare Deum in testem; sed tantùm apprehendunt confusam aliqnam rationem mali non tanti momenti.*v.Bon.l.c.Lay.c.*14.

DVBIUM IV.

An in Iuramento liceat vti aquiuocatione?

Resp. Iurare cum æquiuocatione, quando iusta causa est, & ipsa æquiuocatio licet, non est malum: quia vbi est ius occultandi veritatem, & occultatur sine mendacio, nulla irreuerentia sit iuramento. Quòd si autem sine iustà causà fiat, non erit quidem periurium, cùm saltem secundùm aliquem sensum verborum, vel restrictionem mentalem verum iuret; erit tamen ex genere suo mortale contra religionem: cùm sit grauis irreuerentia, ad alterum in re graui decipiendum, vsurpare iuramentum: *Ita communiter DD. v.San.l.*3.*c.Bon.*12.*Lay.c.*13.Vnde resoluitur.

I. Grauiter peccat, qui vtitur æquiuocatione, quando non rogatus, sed spontè sua iurat; quia tunc tenetur vti vocabulis secundùm

dùm communem significationem, inquit *Tol. l.4.c.21.* eò quod non habeat rationem æquiuocandi.

II. Grauiter item peccat, qui vtitur equiuocatione, quando iuramẽtum iustè exigitur, vt a iudice vel superiore, in re graui. *Bo.l.c.*

III. Si autem fiat tale iuramentum, in re leui, per locum, & citra inobedientiam, ac notabile damnum alterius, erit tantùm veniale vt probabiliter docet *Sanc.l.3.c.6.* contra alios, quia sola discretione siue iudicio caret, *v.Bon.l.c.*

IV. Licet æquiuoce iurare, si iuramentum exigatur iniustè, v.gr. si quis exigat iuramentum, qui ius non habet, v.gr. Iudex incompetens; vel si non seruet ordinem iuris. Item si exigatur per vim iniuriam, metum, v.g. si vir iuramentum ab vxore de adulterio occulto si latrones exigant à te lytrum cum iuramento. *Say.l.4.c.5.& l.12.c.17.Less.Trul.l.2 c.1.d.15.*

V. Qui exteriùs tantùm iurauit sine animo iurandi, non obligatur nisi forte ratione scandali, cùm non iurauerit sed iuserit. In foro tamen externo potest cogi vt seruet. *Sanc. 7.mor.c.10.n.11.Trul.l.2.c.1.d.10.*

DVBIVM V.

Quæ, & quanta sit obligatio iuramenti promissorij.

Resp. In iuramento promissorio duæ affirmantur veritates; vna de præsenti primaria, quòd scilicet iurans habeat animum implendi quod promittit, altera secundaria de futuro, quod scilicet impleturus sit suo tempore quod promittit, siue promittat Deo, & est votum cum iuramento; siue homini, & est iu-

rata

rata promissio humana. Vnde oritur obligatio implendi, si rationabiliter possit. *Ita communiter DD. vt Lay. l.4.t.3.c.6. Bon.p.7.* Vnde resolues.

I. Defectu primæ veritatis iurans uerè peierat mortaliter, si vel non habet animum implendi, siue materia sit parua, sine magna, licita siue illicita: vel si dubitat an facturus sit necne, quod iurat, vel si putet sibi mortaliter impossibile vt impleat, quod promittit quia quoad istam veritatem præsentem, promissorium ab assertorio non differt; vnde nec paruitas materiæ excusat: *ibid.*

II. Defectu secundæ veritatis verè pieratis quod promissit postea non implet, si rationabiliter implere potest. Id solum hic dubitatur an qui promissit rem exiguã cũ iuramento, vt v.g. dare alteri vnum pomum, vel nummum pro eleemosynam: uel castigare prolem, uel inter vendendum nolle se minori pretio vendere, vel nolle primũ m locum occupare, aut præcedere in ingressu portæ, &c. an inquam sub graui peccato teneatur hæc seruare? Vbi speculatiuè quidem videtur quod sic; quia uerè a adductus est Deus ut testis quod sit facturus, ergo si sine causa non facit, quantum in se est, facit Deum testem falsum *Caietan. Valent Tolet l.4.c.22. & alij*. Nihilominus probabiliter alij tenent contrarium vt *Sanch.*

III. Illud certum est, quod si ex eo quod iurasti, tantummodò parum aliquid non serues, non esse graue, v.gr. si iurasti te non bibiturum vinum, non peccas mortaliter parum bibendo. *Sanch c.1.l.4.c.12.n.21.* quia tunc excusar paruitas, materiæ. Et sic excusantur, qui iuram seruare statura alicuius Capituli,

Colle-

Collegij, Vniuersitatis, &c. si postea paruum aliquod statutum violent. Et idem dic de tabellionibus iuratis, & alijs ministris iustitiæ, vt & de eo, qui ex summa, quam alteri se daturum iurasset, parum tantum detraheret *Nau.Suar.Sanch.Lay.Bon p.24.*

IV. Obligatis probabiliter iuramento promissorio, etsi extortum a te sit per iniuriam, ac metum; vt si oblitus vti æquiuocatione, iurasti prædonibus dare lytrum vsurario usuram *Bec.2.2.q.89.&c.* Negat tamen. *Az.t.1 l. 11.c.7.qu.3.* in materia tamen matrimonij, quia matrimonium coactum metu cadente in constantem uirum nullum est; hinc etiam iuramentum extortum de eo contrahendo videtur relaxatum ipso iure, ait *Caietan.V.periurium Sua.c.9 Sanc.Bon.p 9.*

V. Obligaris item, etsi iuramentum sit errore aut dolo extortum si dolus vel error versetur tantum circa circumstantias accidentales, non magni momenti, nam si versentur circa substantiam, ut v.g. si annulum te daturum alteri iures, putans esse ferreum, cùm sit aureus; uel circa circumstantias magni momenti, quibus cognitis non iurasses, non obligaris. *v.Sanch.l.3.c.11.nu.42.Suar.&c.*

VI. Non inducit ullam obligationem, si iure rem malam, aut uanam; aut inutilem, aut, vt habet. *Caieta.* indifferentem, quæ nec ex fine nec circumstantijs cohonestatus, quia iuramentum non potest esse vinculum iniquitatis, aut uanarum rerum ac otiosarum, ad quas Deus non vult nos obligatis. *Bon.& communiter.* Vbi Nota ex *Lay supra c.6* iuramentum non conualescere, etsi talis res illicita, & vana postea mutatis circumstantijs fiat honesta

sta cum iuxta *regulam* 18. *iuris in* 6. non firmatur tractu temporis, quòd initio non subsistit.

VII. Nec obligaris implere: si quid iurasti contra consilia Euangelica, vt non ingredi religionem, non dare eleemosynam, &c. *Mol. Sanch. Lay libr.*4. *tom.*3. *d.*6. Et licet peccaris talia iurando, non tamen peccas non implendo. *v. Caiet. V. periurium*.

VIII. Teneri implere, ne potes commutare in aliud opus melius, vt v.gr. religionem si aliquid iurasti in vtilitatem aut gratiam alicuius hominis, aut aliquorum: dummodo sit honestum, & sine peccato impleri possit. Vnde v.g. alumnus, qui iurauit se seruiturum Principi, aut huic vel isti Ecclesiæ, &c. non potest ingredi religionem sine relaxatione. Excipe tamen, si iurasses Titiæ eam ducere: nam eo casu potes eà relictè ingredi religionem: quia iuramentum sortitur naturam actûs, cui apponitus promissioni autem matrimonij hæc tacito conditio inest, nisi ingrediar religionem. *vid. Lay. cap.*5. *Bon. d.*4. *q.* 1. *p.*3.

Resp. II. Iuramentum promissorium eandem habet conditionem, eodemque modo explicandum est, quo promissio vel propositum cui est annexum Ratio, quia accessorium sequitur principali, ideoque quando non obligat promissio, nec obligat iuramento oppositum. *Less. lib.* 2. *cap.*42. *d.*2. *Bonac. d.*4. *quæst.*1. *p.*16. *Trull. libr.*2. *cap.*1. *d* 17. Vnde resolues.

I. Titus qui cum iuramento promisit nuptias Bertæ diuiti, sanæ, virgini bonæ, famæ, &c. non tenetur stare iuramento; postquam

quam Berta indicit in paupertatem, infirmitatem, fornicationem vel infamiam quia promissio ipsa non obligat eo casu.

II. Qui vrbanitatis causà iurauit se ante alterum non sessurum bibiturum, vel ingressurum domum, &c. non peccat contra iuramentum si coactus ab altero priùs sedeat, bibat, vel ingrediatur: tum quia promissio illa vel propositum, habet tacitam conditionèm adiunctam (nisi me coegeris) quà sublatà non obligat; & consequenter nec iuramentum: tum quia relaxtur ab altero cedente iuri suo *Bon. l. c. Sanch Less. Trull.*

III. Qui iurauit se seruaturum decreta; & regulas, vel statura alicuius congregationis, vniuersitatis, vel Capituli, tantum tenetur seruare ea, quæ sunt in vigore, & quatenus sunt in usu, uel seruantur à maiore parte Capituli, nisi tamen aliud constet de mente iurantis vel hic noluerit se ad illa independenter à statutis obligare. Ratio patet, quia promissio ipsa non aliter obligat. *Trull. l. cit. Azor. Less. Dian. p. 2. tr. 6. re. R. 39.*

IV. Qui iurauit se seruaturum secretum; non peccat contra iuramentum illud detegendo, quando non potest illud celare absque graui suo, uel alterius damno: quia ipsa promissio secreti non videtur obligare, nisi hac conditione, (si non noceat.) *Syluest. Bonac. Sanc. Trull. loc. c.*

V. Qui iurauit Iudici se dicturum quæ nouit, non tenetur reuelare occulta. Ratio patat. *Less Bon. Trull. l. c.*

VI. Qui iurauit se soluturum debitum intra mensem, non tenetur intra illum vi iuramenti soluere, si à creditore terminus solu-

tionis

tionis prorogetur: quia cum hic cedat iuri suo, cessat obligatio promissionis, & consequenter iuramenti *Az.Bon.Trull.l.c.n.*18.

DVBIVM VI.

Quibus casibus excusetur ab impletione, qui in promissorio iuramento obligationem contraxit?

Resp. Tales casus præter ea, quæ ex superioribus colliguntur, à *Tol.& Caiet.* recensentur iusti. I. Si quod bonum erat tempore iuramenti, propter circumstantias postea fiat illicitum, vel vanum, vel impedimentuum maioris boni, vel melius sit omittit quàm impleri. *Sanch cap.*15 II. Si iuramentum mutes in opus aliud apertè melius, & Deo gratius; id enim quisque per se potest: vt habet *Tol.c.*23. Excipe tamen semper, si quid in hominis commodum iurasses: nec enim Deus illum vult defraudari. III. Si notabiliter mutetur status rei; vt si v.gr. iurasses aliquem punire iusta punitione, is autem supplex veniam peteret, & ageret pœnitentiam, posses ei sine periurio condonare: quia iuramentum obligabat seruato eodem statu, in quo non pœniteret. *Lay.c.*9 IV. Si res iurata facta sit inutilis ad intentum, maximè, si magis illius destrutiua: vt si v.g. ex correctione impenitentis filij notatur is magis destruendus, quam emendandus: aut si turbanda familia; secuturæ rixæ cum vxore, & sic præstet non corrigere. *Regin.*1.18.*c.*56.*Bon.l.c.p* 14. V. Si ita ferant conditiones illę, quas in quouis promissorio iuramento tacitè subintelligi, natura & Doctores docent. Tales autem sunt, vt *Lay.* dicit *supra c.*9.1. si potero.2. saluo iure superioris.

rioris. 3. nisi res notabiliter mutetur 4. nisi obligatio tollatur. De quo sequens dubium.

DVBIVM VII.
Quomodo obligatio iuramenti tollatur per irritationem, dispensationem, commutationem, & remissionem?

Resp. De hoc ex conditionibus iam positis, & potestate superiorum in suos, ac suorum uota, à *Lay. hic c. 11. & alijs communiter* hæc traduntur.

I. Quod spectat ad irritationem, irritare & annullare potest iuramentum omnis is superior, maritus, aut dominus, qui & quomodo irritare potest suorum uota. *Sanch. c. 29. nu. 7. Suar. Azor. Fill l 25. c. 9 q. 9. dub. 6. Caput seq.*

II. Possunt & ijdem irritare iuramenta promissoria, facta in gratiam hominis, quotiescunque ipsam promissionem seu contractum infirmare ijs concessum est.

III. Quoad dispensationem, quicunq; habet potestatem ordinariam uel delegatam, vel priuilegium disponendi in uotis potest in ijsdem dispensare, etiamsi iurata sint.

IV. Quoad commutationem, eadem est ratio, quæ de dispensatione.

V. Quod attinet ad remissionem, siue relaxationem, iuramentum factum in fauorem hominis non potest relaxari, nisi ab eo cui factum est, aut cui is, & promissa materia subiecta est.

VI. Et is quidem potest remitere, etsi talis fauor ei iuratus esset propter Deum: v. g si quis propter Deum iurasset pauperculæ eam ducere, potest ipsa iuramenrum illud relaxare, vt habet *Nauar & alij* contra *Sotum, & Syluest.*

quia

quia licet iuramentum principaliter factum sit propter Deum, quia tamen executio est in fauorem hominis, ab hominis etiam voluntate dependet.

VII. An etiam ciuilis potestas relaxare possit iuramenta suorum subditorum in temporalibus, quando iusta causa subest, v.g. quia metu, vel per aliam iniuriam extorta sunt, controuertitur. Alij negant, alij aiunt, apud *Lay*. Probabile est, quod docet *Sanch. l. 3. c. 12.* cum *Suar.* non posse relaxare directè; sicut potestas Ecclesiastica quando dispensat: sed tantùm indirectè, v.gr. ratione materiæ: vel supplendo vicem eius cui iuratum est, & qui remittere debebat. Plura ad forum externum spectantia circa iuramentum *v.* apud *Lay. supra c. 11. Bon l. c.*

CAPVT III.

De Voto.

DVBIVM I.

Quid sit votum, & quotuplex.

RESP. I. Est promissio facta Deo, deliberatè, de bono possibili & meliori. *D. Tho. 2. 2. q. 88. v. Sanch. & Lay. l. 4. t. 4.* Vnde patet, quod Votum sit actus latriæ soli Deo debitus. Quare dum vouemus quiddam Sanctis, sensus est, voueri ea Deo in honorem simul Sanctorum, sicut templa, & altaria ædificamus Deo in eorundem honorem. Porrò ex singulis particulis datæ definitionis, multi casus resoluuntur: quos vt vitetur confusio, & consolatur memoriæ, separatis dubijs proponam.

Resp. II. Diuiditur Votum. I. In Absolutum,

tum, & Conditionatum Illud est, quod fit sine vlla conditione, vt voueo eleemosynam: hoc autem, quod fit cum conditione, ita vt nisi hac posità non exurgat obligatio: vt voueo eleemosinam, si sanitati restituar: vel (quod dicitur Pœnale) voueo facere disciplinam, si hoc fecero. II. In Solemne, & Simplex est, quod vt tale acceptatur ad Ecclesia, & sunt hæc duo: votum castitatis, quod maioribus ordinibus annexum est, & votum professionis religiosæ. Simplex autem notum est omne aliud, quod talem solemnitatem non habet. Vbi sciendum, quòd votum solemne reddat personam iure inhabilem ad contractus, vel actus contra votum: vt ad matrimonium, vel dominium bonorum habendum, prout *v. infrà l. 4. c. 2. in tract. de statu relig.* Simplex autem tale votum, v. gr. castitatis, (excipio, quod in Societate IESV emittitur post Nouitiatum) aut ingrediendæ religionis, etsi reddat contrarium, v. gr. matrimonij illicitum, non tamen inualidum. *vide infrà l. 6. de matrimon.* III. In Reale, & Personale. Illud est, cùm pecunia, vel alia res externa pretio æstimabilis promittitur: vt calix, eleemosyna: hoc autem cum aliqua hominis actio, vel cessario ab actione, vt votum, ieiunij, peregrinationis, abstinentiæ à lusus. His aliqui adiungunt Mixtum ex vtroque, vt si voueas peregrinationem cum oblatione alicuius rei, *v. Less. l. 2. c. 40.*

DVBIVM II.

Quæ requiratur voti deliberatio, & intentio.

Resp. Cùm voti obligatio sit grauissima, requiritur intentio, deliberatio, & libertas perfecta, qua quis liberè, & directè in se voluerit promittere, cum animo se obligandi. *Ita Doctores communiter Less. Bon. d.* 4. *q.* 2. *p.* 1. Vnde resolues.

I. Ætas, & vsus rationis ad vouendum ea sufficit, quæ satis est ad peccatum mortale, perfecto actu humano, & directo in se volitum Excipe tamen votum solemne religionis, quod inualidum est ante certam ætatem.

II. Non obligat votum factum cum semiplena animaduersione vel deliberatione, v.gr. ex repentino animi motu, vel consuetudine, linguà mentem præueniente, vel ex calore iracundiæ rationis vsum auferente. *Azor. Sanch. Trull. l.* 2. *cap.* 2. *d.* 1. Vbi notat, non esse sufficiens indicium, quòd defuerit perfecta ratio, vel deliberatio, si vouentem facto voto mox pœniteat: item motum iræ, raro, & vix vnquam impedire vsu rationis.

III. Quod si is qui scit se vouisse, dubitet an cum sufficienti deliberatione, & vsu rationis ob defectum ætatis, si quidem vouit ante septennium, votum non obligat, nisi constet de sufficienti rationis vsu: quia eum ius in tali non præsumit; & possessio stat pro libertate. Si verò post septennium vouit, obligat: quia possessio est pro voto, cum præsumatur vsus rationis, nisi constet oppositum. Si denique dubi-

dubitet, vtrum ante an post septennium, vouerit teneri voto vult. *Sanch.* & *Palaus*: negat *Dian.&c.*

IV. Vota facta in ebrietate etiam ante praeuisà, & sic volita in causa, non sunt valida: cùm non sint volita in seipsis & directè; bonum autem non consurgat nisi ex integra causa; quamuis ad peccatum satis voluntarium indirectè, in causa *Lay.l.4.t.4.c.1. num.4.*

V. Vota facta, in metu, non incusso ad hoc ipsum vt votum extorqueretur, valida sunt; quia sunt simpliciter voluntaria, & deliberata, facta autem in metu iniustè incusso ad ipsum votum extorquendum, inualida sunt, *ex communi*, non quia non sint voluntaria, sed quia vel ius ea irritat, vel Deus non acceptat, ne det vim iniustæ coactioni. idque, siue metus sit grauis, siue leuis, dummodo quis formaliter ex solo tali metu voueat *Suar de Voto.l.1.c.8.Sanch.Fil.t.26.c.1.*

VI. Quoad vota emissa ex errore, si error fuerit circa substantiam materiæ promissæ, vel circa conditionem substantialem, vel circa finem, siue rationem formalem ac motiuum vouendi, votum nullum est; vt v. gr. 1. Circa substantiam; si quis moueret certum aliquem suum calicem, quem putat argenteum, cùm sit aureus; vel se ingressum certum monasterium, putans esse Ordinis S. Benedicti, cùm sit Carthusianorum. 2. Circa conditionem substantialem: si quis v. gr. voueret se ingressurum monasterium, vbi putaret religiosam disciplinam, & essentialia religionis seruari accuratè, & tamen non ita esset, vel si voueret pe-

regrinationem ad limina Apostolorum, putans tantùm distare ventum milliaribus, cùm tamen distarent trecenti. 3. Circa causam finalem, si quis v. gr. voueret aliquid in gratiarum actionem, pro sanitate parenti reddita, & is re ipsa non fuisset ægrotus, vel esset mortuus. Et ratio nullitatis talium votorum est: quia hic deficit liber consensus, qui non fertur in incognitum: & nihil est: tam contrarium consensui, quàm error. *Fill. t. 26. c. 1.*

VII. Vota quæ eduntur post Nouitiarum, in quocunque approbato Ordine, instar matrimonij carnalis non sunt irrita ob vllum errorem, nisi solùm substantialem circa substantiam.

VIII. Si error circa conditionem substantialem sit de re parui momenti, non redditur votum irritum: vt si iter peregrinationis, quam quis vouit, sit paulò longiùs quam putabatur: quia parum reputatur pro nihilo. Item si error sit tantùm circa causam impulsiuam, valet votum; quia illa est tantùm causa secundaria, qua seposita actus est sufficienter voluntarius secundum substantiam. Neque talis error in cæteris contractibus actum vitiat: v. g. vouit aliquis peregrinationem Romam, studio colendi Deum, & simul etiam habuit causam secundariam impulsiuam, vt inuiseret fratrem, quem putauit esse Romæ; quem etsi intelligat deinde istic non esse: non ideò desinit obligari noto. Et ex his, patet, quomodo intelligendum sit, quod dici solet, vota non obligare vltra intentionem vouentis *Sanch. lib. 4. cap. 2. Less. l. 2. cap. 40. d. 2.*

IX Ad

IX. Ad uotum non sufficit nondum propositum, licet firmissimum quia qui tantum propusuit, non tenetur sub peccato præstare: qui autem ptomisit, obligatur sub peccato; & nisi præstet; agit contra fidem Deo datam. *Bon. q. 1. Lay. l. c.*

X. Ad votum aliquando sufficit promissio implicita, vt patet in susceptione ordinum sacrorum; vbi licet non dicatur voueo, vel promitto castitatem, votum tamen hoc fit implicitè, hoc ipso, quod sciens Ecclesiam annexuisse ijs ordinibus istud votum, eos suscipis. An verò si quis planè id ignoraret, adhuc censeretur vouere ex implicita intentione, dubium est Aliqui aiunt, aliqui probabilius negat; dicuntq; talem teneri ad castitatem, non ex uoto, sed ex Ecclesiæ præcepto. *Sanch. de mat. l. 4. d. 27. n. 11. Bon. q. 2. p. 1. & comuniter.*

XI. Si quis haberet intentionem promittendi quidem, sed tamen se non obligandi, nullum esset votum, secundum. *Nau. Sanch. n. 27. Less. 2. c. 40. dub. 1. n. 8. & alios*, contra *Caiet.* quia talis non vult uouere, cùm apponat conditionem contra substantiam actùs. Vnde *Lugo d. 23. de iust. sec. 1. & alij*, contendunt talem non posse dici promittere. Verum videtur esse quæstio de nomine. Si verò haberet animum vouendi, & se obligandi, non tamen implendi, tunc etiam grauiter peccaret, votum esset validum *Sanch. Fill. Bon p. 1. n. 14. Lay. &c.*

DVBIVM III.

Quæ requiratur materia voti?

Resp. Ea debet esse possibilis; (cùm impossi-

bile nec efficaciter poſſit intendi, nec ad illud ſit obligatio) & non ſolum bona, ſed etiam melior quàm oppoſitum, ſiue eius omiſſio; quippe finis intrinſecus voti eſt honore per hoc Deum: id autem non poteſt fieri niſi offeratur illi aliquid gratum: gratum autem eſſe non poſſit, vt quis obligetur ad relinquendum id, quod eſt melius *Sanc.l.9.c.7.Lay.* N*au.&c.* Vnde reſolues.

I. Inualidum eſt votum nunquam peccandi venialiter, cùm id moraliter, & ordinarie ſit impoſſibile, aliqui tamen volunt; ſic vouentem teneri iſto voto ad vitanda mortalia; & venialia grauiora de quo *Schol. Nau c.12.n.65. Sua.l.2.c.3. Sanc. de m.l.9.d.35.*

II. Inualidum eſt votum de re vana, vel inutili, vel indifferente, niſi circunſtantijs aut ſine fiat bona: quia Deo diſplicet ſtulta promiſſio, & hinc eam non acceptat: an peccat venialiter talia vouens: vt v.g. ſi quis decidens ex equo, voueat non amplius equum aſcendere. *Nauarrus cap.12. Sanch.4. mor. cap.7.*

III. Inualidum eſt vouere mala, & qui vouet mortale, peccat mortaliter, qui autem veniale, eum venialiter tantum peccare dicit *Sà Sylu. &c. V. iuramentum*: licèt mortaliter peccare velit. *Caiet. Votum, & Leſs.l.2.c.4.d.5.* quod videtur probabilius.

IV. Inualidum eſt votum, cui adiungitur finis, vel alia circumſtantia mala tenes ſe ex parte rei votæ; vt v.g. vouet quis eleemoſynam ad obtinendam vanam gloriam, aut impetrandum per eam victoriam iniuſta, felicem ſucceſſum furti, adulterij, &c. aut in gratiarum actionem pro ſucceſſu talis præcati: quia datio eleemoſynæ in talem finem, eſt actio bla-

blasphemia, quasi Deus peccata promoueat; ideoque non potest esse materia voti. *Caietan. Nauar.c.12.Sanch.c.6.Lay. l.4.t.4.c.2.n.6.Fill. t.36.c.5.*

V. Validum autem est, etsi ei adiungatur finis, vel alia circunstantia mala tenens se tantum ex parte vouentis; vt v.g. si quis ex vana gloria aut ex ita erga importunum mendicum, voueat ei dare eleemosynam quia tunc res ista bona est quam vouet, licet ipse voueat malè, & cum peccato. *Ibid.*

VI. Validum item est votum factum est affectu erga rem bonam, vt bona est, etsi coniuncta cum causa mala; vt si quis voueret eleemosynam, si ex duello euaserit saluus: si non capiatur in furto: si filius sibi nascatur ex adultero, quod parat, &c. licet enim duellum furtum, adulterium velle, malum sit, tamen his positis non lædi, non infamati, prolem gigni, mala non sunt, sed Dei dona & votum non cadit super ista mala, sed super hæc bona, considerata (vt pono) quatenus in se bona sunt *Nau. Lay. l.c.*

VII. Inualidum est, & veniale peccatum; vouere bonum, quod est impeditiuum boni maioris, vt præsertim sunt vota contra consilia Euangelica; vt v.g. manere in seculo, ducere vxorem, ire ad militiam, & facere mercaturam. *Nau.num.26. Suar.Fill.c.1.q.7 n.58. Sanch.&c.*

VIII. Si tamen aliquod bonum per se, & absolute minus, fieret per accidens maius bonum, tunc talia vouere valet, vt v.g. si quis videret susceptionem ordinum sibi damnosam. *v.Bon.p.1.*

IX. Matrimonium ordinariè inualidè vo-

tur;quia ordinariè melior eſt cælibatus. Dixi, *ordinariè*: quia ualidè uouetur, 1. ſi quis ad hoc obligetur, ut quia ſine iniuria, aut graui infamatione ſponſæ, uel liberorum ex ea conceptorum, à ſponſalibus non poteſt recedere. 2. ſi id Reipub. valdè vtili futurum æſtimetur, vt quia u. gr. ex eo ſperatur pax inter Principes, conuerſio hæreticorum, regni tranquillitas, 3. ſi quis ob fragilitatem, & inueteratam conſuetudinem peccandi, adeo ſit pronus ad lapſum, vt prudentes iudicent conſultum ei eſſe ut nubat; in quo tamen ultimo, *Laym. & alij diſſent. v. Bon. l. c. Fill. n. 6. Nau. Suar. l. c. Laym. nu. 12.*

DVBIVM IV.

Quæ, & quanta ſit obligatio voti?

Reſpon. Tanta eſt, quantam tum quantitas materiæ permittit, tum intentio uouentis, qua ſe vel multum, vel parum, uel abſolute, uel cum certa conditione, reſtrictione temporis qualitatis obligare vult deſignat: ita ut etſi obligatio uoti ſit iuris naturalis, uis tamen eius pendeat à uoluntate, & facta hominis, tanquam præuia conditione ut tantùm uel tantùm obliget. Ita communiter *v. Laym. c. 3. Bon. p. 5.* Vnde reſolues.

I. In materia leui nemo obligatur ſub mortali: quia materia id non permittit. *Nauar. nu. 40. Sanc. l. 4. c. 12. Lay. l. c.* u. g. uouiſti recitare quotidie Salue Regina, omittendo ſemel, iterumq; non peccas mortaliter; quia materia eſt parua. *Sanc. l. 4. c. 12. Lay. l. c. Az. l. 21. c. 15.* Imo etſi toto anno omittas eſſe tantùm ueniale, eo

quod

quod materiæ iſtæ paruæ non coaleſcant in unam probabiliter docet *Dian. t. 5. miſc. num. 24.* ex *Sot. Arrag. Tann. 2. 2. d. 4. d. 3.* contra *Valent. &c.*

II. In materia graui etſi quis poſſit ſe obligare tantum leuiter, communiter tamen cenſetur ſe uoluiſſe obligare grauiter niſi aliundè conſtet. Vnde uiolans tale uotum, peccat grauiter ex genere ſuo. *v ibid.*

III Qui poſtquam graui uoto ſe obſtrinxit, ſerio deinde dolet quòd fecerit, non peccat grauiter, modo retineat animum implendi. *v. Sà v. Votum.*

IV. Qui uiolat uotum de re iam ante præcepta; u. g. qui poſt uotum caſtitatis fornicatur, debet in confeſſione addere, quòd uotum id habeat, aut quod Ordines acceperit, ſi Confeſſarius neſciat quia duplex tunc eſt malitia peccati. *Suar. c. 6. Leſſ. d. 7. Sanch. c. 5. Fill. c. 2. q. 7.*

V. Alieno uoto nemo obligatur ex ui illius Voti. Vnde ſi Canones uidentur indicare, filium à patre religioni deuotum teneri eam profiteri, intelligendi ſunt, ſi filius uotum patris ſemel ratificauerit. *Suar. c. 9. Laym. c. 3. num. 6.*

VI. Cùm hæres teneatur ſoluere vota realia defuncti, non tenetur ui uoti, ſed ex iuſtitia; ſicuti tenetur alia illius debita legata, &c. ſoluere. *ibid.*

VII. Eodem modo ſi communitas aliquid uouit; in quod poſteri non conſenſerunt, non tenetur id ſeruare ui uoti, ſed interdum ratione pacti, ſtatuti, uel longæ conſuetudinis. *v. Laym. hic c. 3.*

VIII. Cùm quis uouet factũ alterius, ſenſus

 eſt,

est, se curaturum id eo modo, quo licite potest, vt v.g. rogando, persuadendo, vel etiam præcipiendo, si sit superior, vel etiam aliquando pascendo & suppeditando sumptus. Sic parens, qui filium deuouit religioni, ad nihil aliud tenetur, quam vt conetur eam filio persuadere, sic qui Missas vel peregrinationem alterius curandam, quando stipendium ac sumptus ei persoluit, non tenetur alium substituere nouis sumptibus, si prior non præstet ad quod se obligauit *Sanch. Lay. nu. 7.*

IX. Vota personalia non implentur nisi per vouentem: vnde qui vouit peregrinationem Romam v.gr. non satisfacit si conducat alium neque ad id tenetur, si ipse non possit *ibid*

X. Vota realia soluenda sunt ex proprio, vnde qui nequit ex suo non tenetur ab alio mendicare. Quòd si possit ex suo, & tamen alius siue rogatus, siuè spontè pro ipso velit soluere, id ualet: quia tunc pro alter dat, fit ipsius; non autem actio alterius personæ potest fieri alterius. *v. ibid.*

XI. Vota conditionalia non obligant cessante conditione, etiamsi ipse uouens causa fuerit, ut conditio non poneretur, dummodo id non impediuerit per dolum, uim, aut malitiam, ut u.g. uouisti peregrinationem, si eam Petrus approbet: deinde sumis qui persuadeat ut non approbet, illo igitur non approbante, non teneris. Imò etsi malitiose per fraudem, dolum, &c. impediueris, adhuc probabile est, te uoto non teneri, ut habet *Lay. c. 6.* ex *Suar. & alijs*. Interim *Laym.* rectè hic aduertendum monet ad intentionem uouentis; ut u. gr. si filius uouit se ingressurum religionem, nisi pater contradixerit, uidetur eius intentio
uisse,

Digitized by Google

fuisse, nisi contradixerit ex se, sua sponte, sibi relictus, &c.

XII. Qui uouit rem certam & determinatam, u.g. hunc calicem, si ea res pereat, non tenetur ad alium; cùm id non soleat intendi; si autem eam rem uendiderit, probabilius uidetur esse, tenet dare pecuniam quam accepit, quia qui uouet rem, censetur promittere omnem eius utilitatem.

XIII Qui uouit aliquid faciendum certo tempore, ut ieiunare hoc uel illo die: illo transacto, siue cum culpa siue sine culpa eius, ad nihil tenetur, & neque si præuiderit impedimentum eo tempore superuenturum: tenebatur præuenire, cùm hæc non soleat intentio uouentis esse *Suar. Nauarr. l. 1. v. Bon. p. 5.*

XIV. Qui uouit aliquid sine certo tempore, u.g. peregrinationem, tantùm tenetur implere cùm commodè primum potest: quia sic moraliter quisque censetur intelligere suam promissionem, ut habità commoditate non nimis diu differat, quamuis minor causa sufficiat ad differendum, quam ad omittendum. *Fill. c. 4. q. 10. Suar. Lay. c. 3. Bon. &c.*

XV. Qui uouit aliquid sine certo loco, u.gr. ingredi religionem S. Benedicti, satisfacit intrando quodcunq; monasterium illius Ordinis, in quo seruentur substantialia regulæ. Neq; tenetur pro admissione peragrare prouinciam, sed satis est adire loca aliquot non nimis dissita. Et satisfecit uoto, si postquam ingressus est, remittatur aut egrediatur (saltem cùm iusta causa, qualis est u.g. grauis ac diuturna tristitia, & anxietas, siue ex natura ipsa, siue aliunde nata *Excob. ex Sanc. t. 1. l. 4. c. 16. n. 100.*) ante professionem *v. Trul. l. 2 c. 2 d. 10. n 7. & 8.*

XVI. Qui uouit aliquid sine certa qualitate, u.g. religionem in genere, potest ingredi quamcunq; etiam laxiorem; modò seruentur essentialia, & sit approbata. Similiter, si quis uouit triticum, &c. non tenetur dare optimum quod habet, sed satis, est (loquendo de obligatione præcisè (ut det quod non sit plane ineptum.

XVII. Qui uouit aliquid sine certa quantitate, v.g. eleemosynam, pecuniam, frumentum, &c. satisfacit dando quantum uoluerit, modò non tam parum, ut uideatur potius irridere suum uotum, quàm implere. Ratio horum omnium petitur ex intentione uouentis, quà nemo censetur se obligare, nisi ad id commodè potest, & communiter est decens *Suar. Sanch. l. 4. c. 13.*

XVIII. In dubio de mente vouentis, debet fieri interpretatio secundum verborum, quibus usus est, proprietatem, uel potius communem, & uisitatam acceptionem. *Fill. tr. 26. c. 2. Laym. c. 3.*

XIX. Qui uouit, si laudat chartis, dare decem imperiales, tenetur secundum *Sanch.* dare toties decem, quoties ludit; quia pœna est actui accessoria. Videtur tamen negare *Laym. l. 4. tr. 4. c 5. num. 4. v. Trul. Dia p. 5. t. 9. R. 60.*

DVBIVM V.

Quod modis tollatur obligatio voti.

Respon. Dupliciter tolli potest 1. Nulla authoritate interueniente: idque uel materiæ mutatione; ut si materia ante honesta fiat turpis, indifferens, uel impeditiua maioris boni ratione nouæ circunstantiæ, uel prohi-

bitioni;

bitionis vel si fiat impossibilis, absolute aut moraliter, vel desitione conditionis, à qua pendebat. 2. Interuentu authoritatis humanæ, idque, tripliciter, irritatione, commutatione, vel dispensatione, de quibus sequentibus dubijs. Est communis. *Sanch.l.4.ca.24. Less lib.2.c.40. Suar. Fill.t.26.cap* 8. Vnde resolues.

I. Et si tua culpà materia facta sit impossibilis, inutilis, &c. tamen postquam iam talis facta est, cessat obligatio, & sufficit pœnitere de culpa.

II. Si concurrat obligatio duorum votorum incompossibilium implendo est id, quod est prestantius, & Deo gratius; alterum cessat. Quòd si vero sit æquale, aut nescias vtrum sit melius, implendum est quod prius vouisti, & ruit posterius: si & hoc nescis, libera est electio, *v Trul.l.2.c.2.d.9.*

III. Si materia uoti fiat impossibilis quoad partem tantùm, tunc si commodè talis materia diuidi non potest, aut non solet, ad nihil teneris: v.g. vouisti ædificare templum, si totum non potes, non teneri ad partem.

IV. Si verò diuidi commodè potest, & solet, manet obligatio ad illam partem quam potes; v.g. 1. Qui non potest ieiunare totà hebdomada, potest autem aliquod diebus: ad hoc tenetur. 2. Qui matrimonium contraxit, & consummauit post votum castitatis, tenetur non petere debitum: cùm catenus votum adhuc sit possibile (reddere enim debet) *v. Bon. p.7.§.1.*

V. Quod si Votum diuidi quidem possit, sed vnum in eo sit principale, reliquia verò accessoria tantum, non per se seorsim inten-

ta, sed dependenter à priori, tanquam illius appendices & modi: tunc si principale fiat impossibile, ruit etiam obligatio accessorij, non autem contrà: ut v.g. vouisti peregrinationem Romam in cilicio, & ibi certi aliquid offerre: si peregrinatio impossibilis fiat, non teneris cilicium ferre, & oblationem mittere. *vid. Sanch.l* 4.*c*.10.*Bon d*.4.*q*.2.*p*.4.§.4.*Trul.lib*.2.*c*.1.*d*.10.

DVBIVM VI.

De voti irritatione.

I. An, & quomodo tollatur obligatio voti per directam irritationem?

Resp. Cùm non debeat violari cuiusquam dominium, ac quilibet dominus possit vti sua libertate, hinc si potestati dominatiuæ alterius sit subiecta alicuius voluntas, potest is subditi istius omnia uota, qualiacunque sint, ad suum libitum, sine vlla causa, valide irritare directè; hoc est, potest velle & pronuntiare, vt illa uota nulla sint, ita ut nullo etiam casu obligatio postea reuiuiscat (etsi peccent si absque causa irritent, vt docet *Less. l*.2.*c*.40.*nu*.65. *Nau.Suar.Fill.*) Porro hoc ius prouenit ex iure positiuo, quo datur alicui legitima potestas dominatiua in voluntatem alterius. *Ita com.DD.v.Sanc.l*.4.*c*.24 *n*.30. & 31. Vnde resolues.

I. Quiuis pater, & in eius defectu, auus paternus, tutor, imò etiam mater, non tantum si nutrix sit, sed etiam in priorum defectu: & secundùm quosdam, reliquis deficientibus etiam, magister, vel herus, ut *Suarez. Less.d*.10. *n*.78. contra *Sanch.* potest directè irrita-

irritare uota liberorum impuberum, vt colligitur ex *c. Mulier* 32.*q*.2.*c*.1. & 2.20.*qu*.1.& *c. Si quis, de reg.* Impubertas autem secundùm iura finitur in masculis, anno decimoquarto completo, in fœminis duodecimo completo, à die natiuitatis computando, vt *Sanc. l. cit. v. Lay t*.4.*c*.2. *Bon. d*.4 *q* 3.*p*.6.§.2.

II. Vota religiosorum (non tamen nouitiorum) etiam sub prædecessoribus emissa, irritare possunt directè, præter Papam, Abbates, Guardiani, Priores & Rectores, ac probabiliter etiam Abbatissæ, vt habet *Suar. l.6. de voto c.7. R. l*.18.*n*.342. *Fil. Bon. l. c. n*.26. Excipitur tamen uotum transeundi ad religionem strictiorem. *v. Binsfeld*.3.*p*. *Ench. c*9 *Less. n*.75. *Sanc. c*.24.*n*.30 *Bon l. s.*

III. Idem potest, secundum *Sanch. l*.9.*de matr. d*.39. maritus respectu votorum vxoris: licet probabiliùs id alii limitent ad ea uota, quæ mariti iuri præiudicant. *Lay. hic c*.7. *Fill. tr* 26.*c*.8. *Less. d*.10.*n* 83 & *d*.15.

IV. Qui semel votum irritauit, si postea nolit, non ideo reualidatur, *v. Sà, V. Iritatio voti*.

V. Nullus supradictorum potest directè irritare uota emissa ante subiectionem, v.g. ante matrimonium: facta uero intra tempus subiectionis, de re implenda post tempus subiectionis, v.g. in pubertate, vel post obitum mariti, possunt irritare *Bon. l. c.*

VI. Votum, de quo dubium est, vtrum emiseris tempore libertatis, an subiectionis, non posse irritare superiorem, docet *Salas* 1.2.*qu*.21. & *Caram. l*.3.*c*.1.*d*.1. Sed contrarium tenet *Suar. Sanch. Bon.* & cum *Bardi d*.6.*c*.1. *f*.28.

VII. Fa-

VII. Facta tempore subiectionis, possunt adhuc irritari post illud u.g. quando filius iam est pubes. Quod verum est, etsi in pubertate ea ratificasset, putans ex errore esse firma: secus tamen, si infirma: esse nouisset, & independenter à prioribus ratificasset *v. Less. l. 2. c 40. dub. 10.*

VIII. Supradicti possunt reuocare, ac directè irritare uota, etsi semel ea ratificauerint: quia non priuarunt se dominio & potestate sua, *v. Suar. de voto l. 6. c. 6.* Quod si tamen id sine causà fiat, erit secundum quosdam peccatum mortale: licet probabilius id neget *Suar. l. c. c. 4. & Lay. hic.*

IX. Prælatus potest irritare uotum subditi, a prædecessore æquali uel inferiore, confirmatum, non tamen à superiore *v. de his bon. l. c. §. 4. Lay. c. 7.*

Artic. II. Quis vota indirectè possit irritare?

Resp. Si alicui, non quidem voluntas vouentis, sed voti materia sit subiecta, ita vt in hanc ius habeat, is tale votum potest irritare, irritatione indirectà: hoc est eius obligationem suspendere, in quantum suo iuri præiudicatur: ideoque ex lega naturæ docent quod nemo possit alteri promittere aliquid in præiudicium tertij, *S. Th. in 4. d. 38. Suar. Less. &c. ll. cc.* Vnde resolues.

I. Si irritare possunt, præter suprà nominatos, mater respectu filiorum puberum, quamdiù manet in domo paterna, nec sunt emancipati, item tutor puberis, vsq; ad annum vigesimum quintum in iis quæ eorum potestati officium *Lay. c. 7.*

II. Idem potest vxor respectu mariti v. gr. si ijs

si ij vouerit longiorem peregrinationem, habitare alibi, cubare seorsim, quæ derogant vitæ sociali, & vsui dominij, quòd habet in corpus mariti. *Less n* 83. *Fill.n.*273.

III. Item dominus, & domina respectu famulorum, vt si ij vouerint ieiunium, quo fierent inepti ab obsequia domini: quale votum non est castitatis, vel breuis orationis. *Less.n.*86.

IV. Item non tantùm Pontifex respectu omnium fidelium, sed etiam Episcopi, & Principes respectu subditorum, quando materia illis præiudicat. Denique superiores respectu nouitiorum, in ijs quæ impediunt nouitiatus exercitia. *Less.n.*86.

V. Non possunt irritare indirectè vota de re alias præcepta, v.g. non furandi: quia nemini præiudicant. Item neque vota implenda tunc, quando materia voti non erit ampliùs subiecta: v gr. vota serui implenda cum erit liber: & coniugis, cum alter erit mortuus.

VI. Potest quis etiam indirectè irritare vota longè antè facta, quàm sibi materia subijceretur: v.g facta à coniuge longè ante matrimonium.

VII. Potest quis etiam vota à se, vel antecessore concessa & confirmata, indirectè irritare, vt patet ex art. superiore. Excipe tamen, nisi suo iure cessisset: & hanc cessionem subditus acceptasset; vt v gr. in voto castitatis, mutuo mariti & vxoris consensu facto. Secus tamen esset, si vel sola vxor, vel vterque independenter ab altero vouisset.

VIII. Vota indirectè tantùm irritata reuiuiscunt, & obligatio quando alteri desinunt præiudicare, *v. de his Bon. p* 7. *Lay c.*8.

D V.

DVBIVM VII.
Quid sit commutatio voti.

Resp. Commutatio est substitutio alterius operis honesti loco eius quod voto promissum erat, sub eadem obligatione. Circa quam, vt licitè fiant, traduntur hæ regulæ; *Prima*. Ad commutatione voti requiritur authoritas Ecclesiastica, 1. quando commutatio fit in paulò minus bonum: quod si notabiliter minus sit, miscetur dispensatio. 2. Quando dubium est æqualitate boni. 3. Quando fit in bonum æquale: licèt aliqui tunc putent sufficere authoritatem propriam. Hæc tamen sufficit ad commutationem in melius : [redacted]: quia in meliori minus continetur. Voco autem melius, quod est tale in ordine ad vtilitatem spiritualem vouentis, & Deo gratius.

Secunda. Ad commutationem voti in æquale, requiritur causa, licèt minor, quàm ad dispensationem· quia dispensatio planè liberat ab obligatione voti, commutatio verò aliud subrogat. Vnde si fiat in melius, nulla causa requiritur: si in æquale cum authoritate superioris, sufficit maior in illud propensio. Si verò dubitetur, an sit æquale, sufficit notabilis molestia in implendo. *vid. Less. l. 2. cap.* 40. Vnde resolues.

I. Quamuis oratio absolutè sit melior ieiunio, non licet tamen propria authoritate hoc in illam commutare; quia hic & nunc potest ieiunium esse Deo gratius: vt pote vtilius bonum spirituale huius *Less. d.* 16. *Sanch. c.* 56.

II. Omnia vota personalia propter authoritate commutari possunt in votum religionis, imò

Digitized by Google

imò ipſo iure omnia vota realia ſic mutantur in profeſſione.

III. Qui habet notum religionis, non poteſt illud propria authoritate commutare in ſuſceptionem Epiſcopatus: tùm, quia hic non efficit hominem perfectiorem quàm religio, licet perfectiorem eſſe ſupponat: tum quia non conſtat, quò illud hic & nunc ſit Deo gratius: tum, quia ſic reſpondit Innocentius III. apud *Bon in 2. praeceptum d.4.q.2 p.7.* Idem docet *Leſ l.2.c.4.d.16.nu.103. Az.Sanch.Lay. l.4.t.5.c.6.n.15. Paulus d.3.t.16.nu.2. Fagund. Dian.p 6.t.6.R.62.*

IV. Qui habet facultatem diſpenſandi, habet etiam commutandi, non tamen contrà: quia commutatio eſt pars diſpenſationis: qui autem poteſt maius, etiam minus poteſt. Qui autem habet facultatem commutandi tantùm, non poteſt mutare niſi in æquale: quòd moraliter, è non ſcrupuloſè æſtimandum eſt, vt monet *Lay. capit.8.* In qua æſtimatione, ait *Caiet.* non negligenda ſunt concomitantia; v.gr. in voto peregrinationis, habenda ratio non tantùm laboris, ſed etiam expenſarum, quas fecriſset. *Suar. Leſs. v Bon p 7 § 3.*

V. Si is, cuius votum mutatum eſt, malis deinde implere primum, id poteſt; tum quia id eſt melius, uel æquale tum quia in eius fauorem factum eſt, cum tacita conditione, ſi ei placuerit. *Leſs. n°97. Sanc. Fill. n.289.*

VI. Si voti legitimè à ſuperiore commutari materia, ſine opus fiat impoſſibile, vel indifferens non tenetur redire ad prius: quia ogligatio extincta eſt *v. Lay. Bon. ll. cc.*

D V-

DVBIVM VIII.

Quid sit dispensatio, & qui possint dispensare in votis.

Resp. I. Dispensatio est absoluta obligationis voti condonatio, nomine Dei facta. Ad hanc, vt valeat, iusta causa requiritur, qualis v.g. est, 1 Bonum Ecclesiæ, vel commune Reipu. 2. Notabilis difficultas in obseruatione voti. 3. imperfectio actus, vel leuitas ac facilitas ex qua processit votum. *Sua. l. 9. c. 17. Fill. n. 260. Sanch. l. 4. c. 45. v. Bon. p. 7. c. 24. Lay. c. 8. n.* 5. Vnde resolues.

I. Cùm causa non sufficit ad integram dispensationem, partim dispensari, partim commutari potest *Bon l. c.*

II. Prælatus videns, ac (cum facilè possit) non contradicens, videtur dispensare, ait *Sa.*

III. Potestas etiam delegata dispensandi in votis, extendit se etiam ad vota iurata ? iuramenta pia soli Deo facta. *v. Suar. libr. 6. de eo Sanch. l. 8. de matr. d. 3.*

IV. Ante voti acceptationem à certa persona aut Ecclesia, non censetur ei ius acquisitum, ideoque sine eius iniurià potest dispensari vel commutari.

Resp. II. Potestas dispensandi conuenit omnibus Prælati, quis habent iurisdictionem in foro externo, vel priuilegium *Less. l. 2. cap. 40. d. 12. Sanc. c. 37. & communiter*. Vnde dispensare posſunt sequentes: I. Papa respectu omnium fidelium in omnibus votis. II. Episcopus, respectu suorum subditorum, non autem Parochus; quia tantum habet iurisdictionem fori interni *Suar. l. c. c. 12.* III. Prælati Regulare

exem-

exempti, respectu suorum Religiosorum & Nouitiorum: idque circa uota, quæ vel in sæculo, vel etiam Nouitiatu fecerunt. *Less. n.* 8 & 107. *Sanch. l.* 9. *de mat. d.* 29. non autem Prælati non exempti, neque Abbatissæ. *Suar. Less. d.* 13. *n.* 108.

Resp. III. Supradicti omnes Papa inferiores possunt dispensare in omnibus votis exceptis quinque soli Papæ reseruatis, scilicet voto Castitatis perpetuæ, Religionis approbatæ, Peregrinationis ad limina Apostolorum, ad S. Iacobum Compostellam, & Vltramarina, siue in Terram Sanctam. *vid. Bon. Lay. Less. ll. cc.*

TRACTATVS III.

De Tertio, & Quarto Præcepto.

CAPVT PRIMVM.

Quid tertium Præceptum, Memento, &c.

PRæceptum hoc, quatenus vult tempus aliquod sanctificari, siue impendi cultui diuino, est naturale, & adhuc obligat; quatenus verò tempus id designatur, dies Sabbathinus, est ceremoniale, & Nouo Testamento abrogatum, ac pro ab Ecclesia designatus dies Dominicus, & Festi; præscriptusque modus colendi, vt quædam opera illis diebus fiant, quædam non; hæc prohibentur, illa præcipiuntur. *Bon. Lay. ex D. Th.* 2. 2. *q.* 122.

DV.

DVBIVM I.

Quæ opera tum hoc præcepto, tum ab Ecclesia prohibeantur?

Resp.I. Die Festo prohibentur omnia opera seruilia, hoc est; quæ & versantur circa materiam externam: & vel mechanica, & illiberalia sunt, v g.suere, fabricare; vel requirunt tantum laborem corporis, & ab operarijs tantum, & seruis fieri solent. *Ita DD.communiter, v.Lay l.4.tr.7.c.1.Suar.Fill & ex D.Th. l.c* Vnde resolues.

I. Impertinens est ratio [illegible] operis seruilis, vtrum fiat ex lucro an ex recreatione; ex hanc, an ista intentione, pia, vana, & turpi. *Caiet.Suar.Lay.l.c.&c.* contra *Sylu.& Canonistas.*

II. Impertinens quoque est, siue fiat cum defatigatione, & labore, siue [illegible] breui, siue longo tempore, &c. quia nihil horum mutat naturam operis.

III. Seruile non est, ideoque nec prohibitum, festo ludere, choreas ducere, instrumenta musica pulsare, iter facere pedibus, equo, curru, vel naui: vnde etiam ad hæc necessaria sunt licita, *Nau.c.13.Tol.& Lay.Suar. de Fest.2.c.27.*

IV. Nec seruile est, ducere iumenta fine onere; cum id sit iter facere, vt ait, *Fill.hic c. 9.n.170.* Ducere autem iumenta, currus, vel nauigium onustum mercibus, est seruile, *Sua. l.c.Fill l.c.* Quod tamen ante Festum talia itinera incepta, sint continuatio eorum permittitur, vel ob publicam vtilitatem, vel damnum, quòd aliàs sequeretur.

V. Item

Digitized by Google

V. Item nec seruile est, siue gratis, siue pro pretio docere, studere, scribere, transcribere; & secundum quosdam, vt *Medinam, Lopez, & Armillam*, quorum sententiam probabilem, docet *Lay*.contra *Sà, Fill. Azor, &c. & alios multos*, pingere etiam coloribus, (nam de rudibus lineamenti plerique concedunt) terere tamen colores, & non pingere, sed tingere, vt v.g. colorare asseres vel pannos, dealbare parietes illiberale est.

VI. Videtur etiam excusari posse in typographis litterarum collocatores, quando post diuina collocant neglectum pensum, vt habet *Lay.hic*. Imprimere tamen, seruile habetur. *Escob.E.5 c.4.Sua.Lay.&c.*

VII. Excusat etiam *Fill.hic n.*169.distillationem, quæ sine corporis fatigatione, potius ad experientiam, & peritiam fit quam ex officio, & arte.

VIII. Seruile aliqui non putant, (alij contrarium tenent, & excusant per consuetudinem, ad otium aliaque peiora vitanda,) venari, *Gran.2.2.c.3.t.12.d.4.f.7 nu.*65. aucupari, militare, gladiari, piscari (saltem in fluminibus recreationis gratià) & similia; piscatio tamen moderata esse debet, *v.Lay & Fill. tr.26.c.9.q 12 Bon.d.5.q.1.p.2.n.25.Escob.* qui dicet, laboriosam, & ex officio non licere. Similiter quidam excusant puellas ad otium vitandum acu pinguentes. *Arm. Az. Palaus, Sà, Marc.v.Dia.p.6 c.6.R.15.&p.4 tr.4.R.62.*

Resp II. Prohibentur præterea quædam opera non seruilia, quæ dicuntur forensia, vt sunt mercatus, placitum, iudicium ad mortem vel pœnam, & strepitus omnis iudicialis, id est actiones, quæ ad decisiones causarum,

tam

tam ciuilium, quam criminalium, tam secularium, quam Ecclesiasticorum spectant. *Ita com.Doct.ex c.1.d.ferijs.* Vnde resolues.

I. Festo non licet citare, adducere testes, id ex exigere iuramentum iudicale, proferre aut exequi sententiam: quæ si feratur est irrita. *v.Lay.l.4.t.7.c.2.n 7.*

II. Nec licet emere & vendere res non necessarias, negotiari publicè, vel priuatim, inire contractus emptionis, locationis, permutationis, &c. (nisi ex consuetudine, vel alijs iustis causis excusentur) quia intelliguntur nomine mercatùs, qui prohibitus est, *c.1. de ferijs.* vt docet *Bonac.* ex *Suar.c.13.* & *Fill. t.27 c.10.q.2.n.180.*

III. Festo licet excommunicare, dispensare, iudicem priuatim informare, aduocatum cousulere, consilia conficere, eligere, &c. quia non requirunt strepitum iudicalem, *v.Bon. loc.c.*

DVBIVM II.

Quæ causæ excusent ab obseruatione festorum, ob quas opera prohibita liceant?

Tales præcipuè sunt septem.

Prima. Dispensatio Episcopi, vel habentis potestatem, quasi Episcopalem: vti superioris Religionum, imo & Parochi, quando non datur facilis accessus ad Episcopum. *Sua. c.33.Lay c.4.n.3.Bon p.1.n 20.*

Secund. Consuetudo; nam sic licent nundinæ illæ in festis passim haberi solitę; & præparationes deliciarum non necessariarum vt cupediarum, placentarum, & similium ciborum artificiosum; item emptiones & venditiones reculärum parui momenti. *Bon.l.c Lay l.c.*

Tertia

Tertia Pietas in Deum; per quam licent opera, quæ proximè, (non quæ remotè) spectant ad cultum Dei: vt pulsare campanas circumferre imagines, vel cruces, in supplicatione. Ornare autem & vertere templa, ac similia, quæ ad ipsum officium non spectant, si absque ratione in festum differantur, venialia habentur. *Filk. n.* 218. *Bon. l. c.*

Quarta Charitas erga proximum; per quam licent, & valent actus Iudiciales pauperem, orphanorum, viduarum, & miserabilium personarum, ne expensis grauentur. Sic etiam possunt rusticanorum, in paruis oppidis, si alijs diebus adesse nequeant, causæ ciuiles agitari: similiter licet pauperibus & infirmis, pro tunc egentibus subuenire. Item emere, & vendere rusticis, qui alijs diebus impediuntur. *Lay. c.* 2. *n* 7. *Dian. t.* 1. *R.* 34.

Quinta. Necessitas propria vel aliena, corporis vel animæ; si nimirum sine graui incommodo, aut detrimento aliquid omitti non possit. Quomodo excusantur. 1. Iudicia, quæ celeritatem requirunt; v. g. si latro sit fugiturus, nisi tunc capitur. 2. Serui & ancillæ coactis à dominis laborare, nec audentes recusare: quod si tamen frequenter contingat, eos deserere debent. *Suar. Layman loco citat.* 3. Iidem & similes reficientes suas vestes, cum id alijs diebus non possint. 4. Pauperes, qui se suosque alere non possunt, operantes priuatim, sine scandalo; maximè quando multi dies festi concurrunt. *Bonac. num.* 13. 5. Coci, & culinarij. 6. Pistores, laniones, & similes in oppidis populosis, & concursu festorum. 7. Chirurgi, & pharmacopolæ. 8. Conflatores ferri, & vitri, coctores laterum,

calcis, &c. & quicumque, quorum opus semel cæptum non poteſt interrumpi ſine damno. 9. Molitores, & naucleri pendentes a ventis. 10. Peſcatores, halecum, tinnorum, &c. qui certo tantùm anni tempore id poſſunt. 11. Inſtauratores, fontium, pontium, viarum, publicarum, & ſimilium, quæ moram non patiuntur 12. Sartores in operibus neceſſarijs vt funeribus, nuptijs, &c. ſi aliter fieri non poteſt vt ſatisfaciant. 13. Agricolæ ad cauendum damnum ruri laborantes, vt ſi ob pluuiam imminentem ſegetes, vel fænum congregent. *Bon n.13. Fill.n.211.* 14. Denique excuſantur etiam mercatores, qui clauſis tabernis quædam vendunt: cùm præſupponere poſſint, emptoribus ea tunc eſſe neceſſaria, nec aliàs commodè emere poſſe. De ſupradictis. *v.Suar. Fill.Laym.Bon.ll.cc.*

Sexta. Vtilitas, non ſimpliciter neceſſaria, ſed ad communem lætitiam, vel ſplendorem: ſic enim licet in aduentu vel ortu Principis laborare, vt perficiantur theatra, ignes, veſtes, &c. Quamquam monet rectè, *Suar.* præſtare in hoc caſu petere veniam à Paſtoribus. *v.Bonac.*

Septima. Excuſat item, ſaltem à graui pecato, paruitas operis ſeu temporis. Vnde graue non videtur vna hora laborare, vt habet *Suar.l.1.de feſtis c.32.* maximè, vt notat *Laym.* ſi labor non ſit nimis ſeruilis, & fatigans corpus. Imò durum videtur mortalis damnare, ſi quis duas aut tres horas impendat, *v.Fill.t.27.cap.11.q.1.num.105.* In forenſibus autem, & iudicialibus, materiæ quantitatem non ex quantitate temporis, ſed qualitate operis deſumenda monet *Eſcob.*

E.5.

Digitized by Google

E. 5. *c.* 3. *n.* 14. *ex Palao tom.* 1. *tr.* 9. *d.* 2. *p.* 3. *n.* 4 Sic graue peccatum esse asserit venditionem rei magni momenti, cum magna solemnitate, licèt breui tempore fiat. Quod intellige (secundum suprádicta) nisi consuetudo vel necessitas excuset.

DVBIVM III.

Quæ opera festis præcipiantur.

Respon. Præcipitur 1. Auditio concionis: non tamen sub mortali, quatenus quisque tenetur discere necessaria ad salutem *v. trid. sess* 24. *c.* 4. *de refor. Fill. hic c.* 8. *Bon. t.* 1. *d.* 5. *q.* 1. *p.* 2. *n.* 27 *Suar. &c.* Dixi *nisi quatenus &c.* quia homines rudiores, ignorantes præcipuè mysteria fidei, ea præsertim, quæ sub graui obligatione eos scire teneri, dictum est suprà *l.* 2. *t.* 1 *c* 1. tenetur lege charitatis, (si alias eo commodè addiscere non possint) sub graui peccato concioni, uel potiùs cathechesi inter esse. *Bon. d.* 5. *in prac.* 2. *num.* 28. addens eo casu concionem etiam missæ præferendam esse. *Trul. l. c. c.* 1. *d.* 4 *num.* 12. *Fagund. &c.* 2. Præcipitur speciali præcepto, obligante sub mortali, audire Missam, hoc est morali & humana assistentia, siue præsentia ei interesse. Est communis ex *c. Omne*: & ex *c. Missas. de consec. dist.* 1 contra *Angelum*, & *Rosellam*, qui semel, vel iterum negligere, dicunt esse veniale. Obligat hoc præceptum omnibus festis, omnes baptizatos vsum rationis habente; non autem infantes, amentes, vel cathecumenos. Ratio primæ partis, quia est vniuersale. Ratio secundæ, quia assi-

stentiam humanam habere, non possint. Ratio tertiæ, quia non sunt Ecclesiæ subiecti. *C.Lug. d.22 s.1. & ex Nau. Sanch. & Kon.* Vnde resolues.

I. Non est obligatio audiendi concionem in Parochia propria: tum quia DD. multi nullum hac de re præceptum agnoscunt: cum *Trid. s.24. c.4. de ref.* dicat. *teneri vbi id commodè fieri pot est:* tum quia si qua obligatio fuit, ei derogatum est per priuilegia Regularium, & generalem consuetudinem contrariam. *Suar. de rel. t.1. lib.2. cap.16. Azor. Nau. Cened. Zerol p.1.V. prædic. Trull. l.2.c.1. d.4. vid. Barb. in Trident. sess.24. cap.4* Imò Fratres Prædicatores, & Minores, & qui cum ipsis in priuilegijs communicant, concionantes in suis Ecclesijs, quouis anni tempore possunt auditoribus suis concedere, 18. annos, & 320. dies indulg. nomine Papæ *Dia. p.4. t.4. R.22.* ex *Rodriq. &c.*

II. Non est obligatio ad audiendam Missam ferià quintà, & sextà, & Sabbato Maioris hebdomadæ: neque diebus Rogationum. *Azor. Henriq. Suar. d.88. s.5.*

III. In die Natiuitatis Christi tantùm teneris audire vna Missam *Nau. Suar. Fill.*

IV. Satisfacit, qui recitat sub missa (ex obligatione) Horas Canonicas, vel pœnitentiam iniunctam in confessione, vt contra *Caiet. Sylu. Aug. Armil.* docet *Suar. Sà, Rodriq. Fill. &c.* Ratio, quia duobus præceptis potest simul satisfieri, vt *vid. supra l.1.t.2. cap 3. dub. 3.* Idem de eo, qui confitetur tempore Missæ, affirmat *Regin. l.19. num.14.* dummodò intentionem habuerit audiendi Missam. Negat autem *Suar. d.88. sess.6. Azor. c.7. quæst.*

6. Cor-

6. Cordonus, C. Lugo loco citato, si quidem possit differre confessionem, nec adsit necessitas præcepti confessionis. Idem dicit *Bonac. d.4. quæst. vlt. p.11.* vbi contrariam praxin quorundam excusat, vel ob necessitatem commuuicandi, vel intentionem audiendi missam aliam; vel denique ob bonam fidem.

V. Satisfaciunt etiam inseruientes Missæ, si recedant allatum necessaria. v. gr. vinum, hostiam, thus, &c. quia cùm hæc ordinentur ad officium, non censentur abesse; dummodò non recedant ab Ecclesia, vel saltem non longè *v Bon.*

VI. Peccat, qui non audit integram Missam, & quidem venialiter, si omittatur parua pars: mortaliter, si notabilis, v.g. media, vel tertia pars. *Laym.* tamen, & *alij* durum putant, mortalis damnare eum qui ab Offertorio, vsque ad finem adsit. Additque communiter excusari à mortali, qui audiunt à principio Epistolæ vel secundum alios Euangelij vsque ad finem, vel ab initio vsque ad Communionem *v. Bonac t.1.d.4.q.v.C. Lugo d.22.s.1 tr.3.*

VII. Non peccat saltem mortaliter, qui à duobus Sacerdotibus successiuè duas dimidias Missas audit, vt habent *Nauar. c.21. Sà Sotus Henriq. Dia.t.1.tr.3. R. 18. Bonac.d. 4.q.vlt p.11. Hurta.contra Suar.Kon. Fagund.* qui audiri integram Missam. Ob quam causam est probabile, etsi simul audiat, vt habet *Bonac.l.c Hurtad.& Dian.*contra *Reg. Kon.C.Lugo, &c.* quorum sententia videtur probabilior.

VIII. Non satisfacit, qui sub sacro dor-

mit,pingit,docet;vel qui est post murum, aut aliam rem,tali loco, vnde nihil audiri vel notari possit,quid fiat? quia non censetur moraliter præsens; satisfacit tamen surdus, cœcus, & quicunq; (licet sit post ostium aut columnā, vel in fenestra,uel procul à templo)ita est præsens,vt ex signis externis colligere possit, quid à celebrante agatur, spectat à loci natura, etiamsi ipse per accidens nihil audiat,videat, aut intelligat,sitq; pars per moralem coniunctionem eius multitudinis, quæ dicitur præsens,& est in conspectu altaris. *Bonac.loc.c.*

IX. Audiens debet esse attentus,saltem virtualiter & in confuso,vt aliquo modo aduertat quid fiat. Hinc si quis nunc attendat nunc fabuletur, si tamen semper aduertere possit,quid fiat,licet peccet irreuerentia,non tamen damnandus est mortalis,Imò *Kon.3.qu.83.* cum *Sylu.*Rosel *& Med.* docet, eum satisfacere,qui voluntariè toto sacro est distratus, modo sibi sit præsens,& cum reuerentia externa assistat,Quod probabile esse docet *Lay.*cōtra*Sua.Bon.*& alios *v.Kon.l.c.& C.Lugo n.26.27.*Plura de tota hac materia.*v.suprà l.1.tr.2.c.3.dub.2.3.& 4.*

X.Præceptū audiendæ Missæ impletur quocūnq;in loco, siue in Parochiali, aut Cathedrali siue in Regularium Ecclesia,siue in oratorijs priuatis sine Extra Ecclesiam audiatur. Ratio,quia Ecclesia tantum auditionem Missæ præcipit,non autem locum: ergò quouis loco impletur.*Tol.l.9 c.7.Azor.c.6.Rodr.Nauar.Fill.Nugn. Suar. Kon.Bon.d.4.quæst.vlt.p.12.num.4.& plures.*Quæ doctrina licet certa satis sit; nihilominus quia post omnes supra citatos Auctores,a quodam moderno, viro alias

docto

docto, in dubium vocatur, peculiari dubio examinanda est: ne cui (quia liber obuius est) scrupulus aut conscientia nascatur erronea.

DVBIVM IV.

An sit obligatio audiendi Missam in Parochia Dominicis & festis maioribus?

Resp. Et si id quidem decens sit, non tamen est obligatio. Est comunis Authorum) quos *vide superior dub. casu vlt.*) & vt ait *c. Lug: d. 22. n. 2.* certa; etsi *Marchantius in Candelabro mystico t. 4. c. 7.* & in *Resolutionibus moralibus, in* forma manualis editis *c. 8.* in dubium vocet, scrupulumq; mouere conetur. Ratio est, 1. Quia nullum extat ea de re præceptum, 2. Quia *cap. Vt dominicis,* iubetur Parochus ante Missam eijcere eos, qui proprio Parocho contempto, isthic Missam audire vellent: ergo sine contemptu (formali) licet 3. Quia *c. Si quis de consec.* iubentur ij, qui habent oratorium domi, in maioribus festiuitatibus audire sacrum in Parochia vel in ciuitatibus. 4. Quia vniuersalis fidelium, & ipsorummet etiam Parochorum doctorum, & confessariorum, qui pœnitentes hac de re non interrogant, consuetudo, id non tantùm, (vt loquitur *March. l. c.*) insinuat, se manifestè docet 5. Quia *Trid sess. 22. c. 8* tantùm dicit, populum debere moneri, (non autem teneri) vt frequenter adeant Parochias, saltem Dominicis & festis maioribus, *v. Fagund. Lugo, Barb. Zen. Tul l. 3. c. 1. d. 6.*

Neque obstant, quæ *March.* obijt, vt:

I. Quod iura antiqua decernant contrariū: eò quod *Sixtus IV. de tregua & pace* præcipiat,

ne Mendicantes prædicent, non teneri audire Missam in Parochia, Dominicis & festis. Nam imprimis ex illo Sexti decreto nihil sequitur; cum is non dicat teneri, sed tantùm prohibeat, ne publicè *prædicetur non teneri*. Cum enim honestissimum sit, populum audire Missam in Parochia, idque suadere peccat, minime deceret, id (publicè præsertim) dissuadere: nam inde scandala & proprij Parochi contemptus, sequi possent. Et hoc est, quod Sixtus cauere voluit. Deinde est antiqua forsan aliqua iura id habeant, eis posterioribus temporibus, per varia priuilegia, receptamque consuetudinem vniuersalem, est derogatum *C. Lugo* & *ceteri Aut. cit.*

Nec obstat. II. Quod multos Canonistas eam opinionem secutos asserit. Esto enim olim quidam sic senserint, hoc tamen tempore post tot & tam ampla priuilegia, post tam claram, & diuturnam consuetudinem post Eminentiss. Cardinalium declarationes, & ipsorum etiam Pontificium tam nota decreta contraria, *vt vide sequentis Resp.*, an aliqui id doceant, nescio.

Nec III Locus Tridentini paulò ante in resp. citatus, quem obijcit; vt patet ex ipsis verbis, & declaratione Eminent. Card. Authorumque communi explicatione.

Resp. II. Episcopus non potest censuris mulctis, alijsque pœnis, cogere ad audiendam Missam in Parochia. Est contra *March. l. c.* vbi ait, *Regulares ita communiter respondere, vt priuilegiorum suorum fimbrias magnificent, & dilatent philacteria*: & contra *Authorem Parochiam obedientis*. Ratio autem est. Quia vt ait *Nauarr.* Episcopus non potest tollere, (nec re-

restringere) ius commune, & generalem totius orbis consuetudinem. Ita docent præter *Auth. su prà cit. S. Anton. p. 2. tit 9. cap. 10. ℣. 1. dub. 4. Sylu. V. Missa. Tolet. Layman. l. 4 t. 7. cap. 3. &c. & commun. omnes Theologi, & Canonistæ moderni*; afferuntq; *Azor. t. 1. l. 7. c. 8. quæst. 6. C. Lugo d. 22. ʃ. 1.* pro hac sententia, declarationem Cardinalium in Trid quæ expressè habet; *Non posse Ordinarium mulctis & pœnis cogere ad audiendam Missam, vel Concionem in propria Parochia etiam in casu negligentia, & contumacia*, & si his duobus tanquam Regularibus minùs fidat, legere potest eandem declarationem apud *Barbos. in Trident. sess 22 cap. 8. de Sacrif. Missæ & sess. 24. de reformat. cap 4. num. 12.* Item *Tractatu de officio, & potestate Parochi*, vbi eandem sententiam, Barbosa ipse sequitur, & pro ea supra viginti Authores celebres, partim Theologos, partim Canonistas, quà Regulares, quà non Regulares, citat. Vide eiusdem *Remissiones in Tridentinum, impressum Antuerpiæ anno 1644. & Zerolam in praxi Episcopali par. 2. V. Parochia, & par. 1. V. Missa ℣. 6.* Idem disertis verbis confirmat. Clemens VIII. anno 1592. 22. Decem. decreto suo, circa hanc ipsam controuersiam Duaci excitatam, quo eam dirimit his verbis. *Præsenti nostro decreto sancimus, licere sæcularibus Christique fidelibus vniuersis Missas diebus Dominicis & festis alijs maioribus audire in Ecclesijs, tam Fratrum Prædicat. quàm aliorum Mendicantium, nec non etiam Collegij Societat. IESV, iuxta eorum priuilegia, & antiquas consuetudine, dummodò id contemptu Parochialium Ecclesiarum non*

faciant: & dictis Fratribus Praedicatoribus, ac Presbyteris dictae Societatis, quàm alijs priuilegiatis, quibus id à Sede Apostolica indultum est, idoneis tamen, & ab Ordinario approbatis, peccata sua, etiam Quadragesimali, & Paschali, & quouis alio tempore, confiteri licitè posse, &c. Quod si verò dicta priuilegia, & alia similia clarius cognoscere lubet, inspiciatur (vt alia taceam Compendium priuilegiorum Societ. IESV, vbi præter Leonis X. clara sunt verba Pauli III. in *extrau.* data Anno 1549. Kalendis. Nouem, quæ incipit. *Licet debitum:* quà *omnibus Christi fidelibus cuiuscumque conditionis, qui verbi Dei praedicationibus in templis eiusdem Societatis interfuerint, concedit vt ibidem Missas audire & Sacramenta, recipere, liberè & licitè valeant: neque ad id ad Parochiales Ecclesias accedere teneantur.* Porrò ne quis miretur, tam ampla priuilegia Regularibus concessa à varijs Pontificibus placebit inspicere eorum Bullas, in quibus reperiet motiua grauissima: aut si nec inspicere lubet, recogitet saltem, Deum ipsum Innocentio III. (dum vidit Ecclesiam Lateranensem iam iam ruituram) ostendisse eam sustentari à S. Dominico, & S. Francisco. Consideret, quò sicut olim in varias orbis plagas, & in ipsam Germaniam, doctrina Christi translata est opera Regularium, ita sine eorum subsidio conseruata diu non fuisset, vel saltem minùs floruisset Et denique ne Regularibus succenseat quisquam, quòd priuilegia sua tueantur, sciendum est, quòd sine consensus Sedis Apostolicæ ijs renunciare, aut cedere non possint, *v. l. 2. Decret. tit 43. de arbit. c. 5.* imò etsi faciant, irritum fore, & pec-

catu-

caturos quia iniuriam inferent Ordini, & Ecclesiæ toti.

Nunc ad argumenta Marchantij breuiter respondeo.

I. Affert Authoritatem cuiusdam P. Capuccini, qui *Parochianum obedientem* scripsit. Et huic quidem me paulò antè sat multas grauesque authoritate opposuisse, existimo.

II. Ait, quorundam Episcoporum praxin esse contrariam, eamque fundari in iure antiquo, & nouo *Trid. l.c. sess.* 22. & *sess.* 24. vbi dicit: Teneri vnumquemque Parochiæ suæ interesse, ad audiendum verbum Dei, & rudimenta fidei: hæc autem in plerisque locis ruralibus docentur in Missa; ergo etiam ad Missam possunt compelli.

Resp I. Praxin istam (sicubi est) paucorum esse; & contrariam praxi communi Episcoporum, in omnibus regnis & prouincijs, & insuper Præsulis summi.

II. Praxin istam nec fundari in iure antiquo, cùm illi, si quod fuit, per priuilegia sit derogatum, & abrogauerit consuetudo: nec in nouo. Tum quia *Trid. l.c.* loquendo de concionibus & catechesi, nullum facit mentionem Missæ: & in pænalibus non valet illatio. Tum quia Tridentinum expressè addit, (quod *Marchantius* in sua citatione omittit, cùm tamen ad rem plurimùm faciat) *si commodè fieri potest*. Tum qua nec illam quidem obligationem, quoad conciones, esse receptā, ostendit vniuersalis Ecclesiæ consuetudo; eò quòd fortè regulariter *commodè fieri non poterat*, vt notat *C. Lugo l.c.* Neque Catechesis communiter docetur in Missa, nisi fortè in pagis; vbi rarius contendunt Regulares cum

Parochis de re præsenti. Denique nescio, an non Episcopi, de quibus loquitur, ex numero fortè sint eorum, de quibus Pius V. in Bulla, *Etsi mendicantium*, quæritur quòd, & si Episcopi Ordines mendicantes merito colore, & adiuuare deberent, non solum id negligant, verum etiam Concilij Tridentini verbis in paruum sensum detortis, eos incommodis; perturbationibus afficiant.

III. Citat decreta Sinodi Leodiensis, & Namurcensis: subiungit. *Quis verò audiet hæc condemnare, & Patres istius Synodi, inter quos multi Theologi fuerunt.*

Resp. Decreta (& si quæ fortè sunt similia) intelligenda esse, ne cum contemptu proprij Parochi, audiant sacrum extra Parochiam: aut si quæ sensum habent, non esse recepta, vel vsu abrogata. *Ita Auct. cit. commun.* Videri potest *C. Lugo l.c. Barb. & Zerolla ll. cc.* & dignissimus lectu libellus *Francisci Pontani*. Concionatoris regni, cuius titulus. *Responsa ad quæsita cuiusdam primarij Prælati*, &c. excusus primum gallicè Nancæi Anno 1625. postea verò latinitate donatus, & recursus Viennæ Austriæ, typis Michaelis Ritij, Anno 1634. Mitto rationes cæteras, quibus frequentationem Parochiæ sine obligatione tamen) persuadere conatur; cum eam vtpotè honestam imprimis ac quæ decentem, minimè improbare, sed erroneam tantùm conscientiam impedire intendam; ne videlicet cum persuasione obligationis Parochialia, vel cum apprehensione peccat Regularium templa frequenter.

DE-

DVBIVM V.

Quæ excusent ab auditione sacri.

Resp. Duæ sunt causæ, quarum altera si adsit: non tenere curaris, celebrati priuatim importatili cum priuilegio, neque (etsi id consilij sit) preces interim alias loco Missæ dicere, vt habet *Nau.cap.13 Sua Fill.t.5 q 11.*

Prima causa est Impotentia, vel simpliciter, vel moralis, aut difficultas ex notabili incommodo, proprio vel proximi; corporis vel bonorum, vel etiam honoris: quia hæc est mens Ecclesiæ præcipientis instar discretæ, & beneuolæ matris *Bon.d.4.qu.vlt p.vlt. Nau. Fil.t.5 c.7.11.Suar.d.85.*

Secunda causa est, quodcunque motiuum rationabile, quo quis bona fide putat se excusari, *v.Suar.in 3.p sect.6.c.5. Lay.& Bon.loc.c.* Vnde resolues.

I. Excusantur qui sunt, in nauigatione, vel carcere. Item in morbo, vel conualescentia, in qua obsit prodire foras. Item qui sunt in excommunicatione, vel interdicto; de quo suo loco.

II. Item qui custodiunt castra, vrbem, gregem, infantes, (vel puerum, qui in templo quietus; & sine perturbatione aliorum contineri non potest, vel domum, aut ægris solatio sunt, aut, coquere debent, & similia curare, quæ omitti non possunt. *Bon.Kon.n. 86.& 314.*

III. Item cui periculum est grauis offensionis mariti, parentum vel dominorum: *Henr. Suarez.Fil.inc.num.227.* Si tamen id fere semper

semper fieret, alio medio laborandum esset.

IV. Item si quis alioqui omissurus esset occasionem commodam itineris, v.g. socios, cum viam ignoret, vel pericula metuat: Alias vero tenetur ad Missam ante iter, velim itinere. *Suar. sect.6. Rodriq. Bon. l.c.*

V. Si sit grauis difficultas euadi ad Ecclesiam, ob distantiam v.gr. vnius vel alterius milliaris Germanici, vel etiam minoris spatij maximè si via sit molesta, cœlum pluuium. Vbi habenda est ratio personarum, loci, temporis, & consuetudinis. *Bon. Suar. Fill. l.c. Marchant. Rest. past. t.4.c.6.n.7.*

VI. Si ex consuetudine patriæ fœminæ egredi non soleant tempore luctus, vel etiam post partum *Sylu. Caiet. Fill. nu* 229.

VII. Si quis non habeat vestes statui suo conuenientes. *Nau. Henr. Sà, Az. Bon. l.c.*

VIII. Si quis ex occulta fornicatione prægnans metuat, ne id aduertatur, si prodeat. *Lay. l.4.t.5.*

IX. Si quæ sciret, alteri à quò perditè amaretur, secuturam occasionem peccati si prodegit, *Sà, Fill. n.*227.

CAPVT II.

De IV. præcepto. Honora patrem, &c.

DVBIVM I.

Ad quid teneantur liberi erga parentes.

Resp. Tenentur vi huius Præcepti, tum genitoribus, tum superioribus, in ijs rebus, in quibus quisque, & quamdiu subiectus ijs est, amorem, reuerentiam, & obedientiam præstare; ita vt si notabilis horam defectus sit

in

in re graui, grauiter peccetur: quod faciliùs fiet respectu parentum, quam aliorum. *Ita communiter. v. Fill.t.28.p.2.c.1. Regin.l.2.c.1. &c.* Vnde resolues.

I. Contra amorem grauiter peccat filius, 1. si signa odij parentibus ostendat, & asperè tractet. 2. si toruo oculo ferè semper intuatur, ac ita asperè loquatur, ac si odio haberet. 3. si non subueniat in graui necessitate spirituali vel corporali. 4. si non impleat eorum testamenta, & legata, modò hæres sit. 5. si graue malum v.g: mortem illis optet. *Nau.Reg.l.20. n.8. Fill.t.28.c.1.q.3.& 7.*

II. Contra reuerentiam grauiter peccat filius, 1. Si percutiat etiam leuiter: & secundum *Regin.* 2. Si manum ad percutiendum deliberate attollat. 3. Si grauiter contristet *Reg.l.20.nu.24 Fill nu.17.& 18.* 4. Si animo deliberato ad grauem iram prouocat verbis contumeliosis, vel casibus sciat grauiter offendendos 5. Si maledicta conuitia, &c. in eos conijciat: *Nau. Fill. &c.* 6. si pauperes despiciat vel nolit agnoscere, quòd si tamen exterius tantum dissimulet se nolle, & nolit apud se habere, ex iusta causa, dummodò prouideat de necessarijs, *Bon* excusat à peccato graui, eò quòd rationabiliter non sint inuiti. 7. Si in foro externo & de vero crimine accuset extra crimen hæresis, proditionis, vel coniurationis in Principem, cùm non est alius corrigendi modus *v. Bon.d.6.*

III. Contra obedientiam grauiter peccat, 1. si in re graui sit inobediens circa ea, quæ pertinent ad gubernationem domus, bonos mores, vel animæ salutem *Fill.n.20.* 2. si contra voluntatem parentis ducat vxorem se indigna

digna autem dicitur, cum qua non potest contrahere sine dedecore iuxta suæ regionis vsum non tamen potest exheredari idcirco. 3. si sine iusta causà nolit eam ducere, quàm vult parens: maximè si inde sopirentur odia, aut parentum necessitas leuaretur. Erit autem iusta causa, v.g. si sit impar, famula, si infirma, deformis, fatua, vel immorigera. 4. si inconsultis parentibus nubat, vt habet *Sanc.* Potest tamen, vbi consuluit, ipsis inuitis prudenter contrahere cum se digna: cum circa electionem status sit sui iuris *Less.l.2.c.*40.*n.*43.*Sanc.* *l.*4 *c.*95.*Fill.q.*10. An & quomodo peccent liberi furando parentibus, vid. infrà *l.*3 *c.*1.*dub.* 4. Item, an alienare possunt bona, vide infrà *l.* 3.*tr.*5.*c.*3.*d.*2.& *l.*3.*tr.*5.*c.*4.*d.*1.

IV. Tenetur proles alere parentes egentes, adeò vt si graui necessitate aliter iuuari non possint, teneatur manere in seculo (nisi tamen in hoc illi certum, vel certè valde probabile periculum salutis immineret) & si religionem sit ingressus, teneatur egredi, e iuuare parentes dummodò eorum necessitas eius professionem antecesserit. *Fill.q.*5.*n.*9.*Bon.q.*1 *p* 6.

V. Si verò necessitas post professionem superueniat, si ea extrema sit, tenetur egredi, petità priùs, licèt non obtentà venià. Si autem sit grauis tantùm, in quà vtcunque possint viuere, non tenetur quidem potest tamen egredi, si Prælatus permittat. Quo casu tenetur, in quantum non obstet suo intento, differre habitum, & obseruare substantialia Religionis; at postquam parentibus subuentum est, redire. *v.Less.l.*2.*c.*41.*dub.*3. vide & infrà *t.*5.*c.*1.*dub.*4.

D V-

DVBIVM II.

Ad quid teneantur parentes erga filios?

R. Parentes; quo nomine etiam intelliguntur ascendentes, v.g. auus, proauus, &c. tenentur graui obligatione iuris, naturalis, conseruationem, & educatione liberorum curare. Circa quod ex *Bon.d.6.qu.1.Az.p 2.l.2.qu.17. Fill.tr.28.c.2.* resoluuntur hi Casus.

I Grauiter peccant parentes, qui sine iusta causa, prolem hospitali, vel locis publicis exponunt *v. Bon. hic, & Fill. t.21.p.2.c.2. & infrà tr.5.c.1.*

II. Mater tenetur (sub veniali tamen) lactare proprio lacte, nisi habeat iustam excusationem; tunc verò tenetur sub graui peccato, bonam nutricem quærere. *Bon.d.6.qu.1.p. 7. Lay.* Item tenetur secundùm iura prolem alere ad finem anni tertij: postea educatio vsque ad emancipationem spectat ad patrem. Excipe, nisi hic esset pauper, & mater diues. *Fill. Lay.l.5.t.9 c.30.n.32.*

III. Pater tenetur proli, non tantùm legitimæ, sed etiam (in quo ius ciuile à Canonico correctum, iuxta *cap. Cùm haberet*) spuriæ curare alimenta, hoc est, cibum, potum, vestitum, & honestas artes, iuxta suum statum: nisi tamen; aliundè se alere possit, & non indigeat; deinde etiam dotem filiæ. Et quidem Clerici, etiam ex fructibus Ecclesiasticis possunt hæc suis spurijs præstare. *Fill. tr. 28. cap.2. num.28. Laym. l.7.t.10.p.3.* vide infrà *tr.5.c.4.d.5.qu.1.* Hinc peccant, 1. si non adhibeant diligentiam saltem mediocrem, vt acquirant bona, quibus filij alantur, habeantque hæredi-

hæreditatem ſecundùm ſuum ſtatum,2. ſi bona dilapidando impotentes ſe reddant, ad liberos honeſtè ſecundùm ſtatum ſuum educandos, ac dotandos *Bon.d.6.qu.1.p.6. Azor. Fill.&c.3.* ſi ſine legitima cauſa filiæ dotem negent, (vel filium exheredent) v.g. quia vult ingredi, vel eſt ingreſſa Religionem, vel quia ipſis inuitis nupſit, licèt ſe indigno. *Bon. l.c.§.2.ex Azor.Reg.&c.* vel quia filius ordinem ſacrum ſuſcepit. Sicut enim Pater tenetur dotare ſuas proles pro matrimonio, vel ingreſſu Religionis: ita etiam ad ſuſcipiendos ſacros ordines. Neque hæc donatio eſt reuocabilis: imò ſic donata non poſſe computari in legitimam, aut diuiſionem cum fratribus, docet *Barboſ.&c.17.* Contrarium tamen tenet *Molin.&c.* cum *Dian.p.8.t.6.A.91. & 92.*

IV. Parens tenetur proli ſubuenire relicta religione, ijſdem caſibus quibus proles parenti: quos vid. *ſuperiore dubio caſ.1.& 5.*

V. Parentes graui obligatione tenentur inſtruere liberos per ſe, vel alios, in neceſſarijs ad ſalutem. Hinc grauiter peccant,1. ſi quantum in ipſis eſt, non curent vt bonis moribus imbuantur, doctrinam Chriſtianam, ſeu fidei rudimenta addiſcant, prauorum conſortia vitent, mandata Dei & Eccleſiæ obſeruent. Sacramenta frequentent, à peccatis abſtineatur, *Azor.Fill.Bon.l.c.2.* Si occaſiones peccandi ab ijs non auertant, vel in locis, aut domibus ſuſpectis habitare permittant, *Trul. l.1.d.3.nu.4.3.* Si conſilio, vel exemplo malo deprauent.4. Si non obiurgent, puniantque diſſolutos: moderatè tamen; nam peccant etiam verberando immoderatè,v.gr. vt nota-

biliter

biliter lædantur, *Sal. Sylu. Bon.l.c.& d.33 de contr.q.vlt p.3*

VI. Tenentur etiam proli relinquere libertatem circa electionem status. Vnde peccant, inuitos ad matrimonium, vel religionem cogendo, vel abstrahendo. Et quidem *Trid.sess.* 25.*de Reg.cap.*18. excommunicat, cogentes ad monasterium filias.

VII. Et si frater fratri, vel sorori, saltem in extrema, vel quasi extrema necessitate teneantur subuenire, lege tum charitatis, tum pietatis: non tamen est ea obligatio, quæ inter parentes, & liberos; cùm non sit illa dependentia. *v.Less.l.2.c.*41.*nu.*34. Vnde si professus est in religione, non tenetur egredi, vt succurrat, *Trul.l.2 c.2.d.*24.*n.*8.*ex Suar.&c.*

Quæres, An filius aliquando possit à Patre priuari hæreditate.

Resp. Potest ex iusta causa, alias non: eaque in testamento debet exprimi, *Auth.Sed hodie C.de inoff.test.* Talis autem censetur.

1. Ingratitudo, nisi in gratiam Patris, redierit, ipsumque pœnituerit ante testamentum conditum, vt si affecit Patrem graui iniuria; vel eius vitæ insidiatus est, uel manus iniecit, vel maleficis se immiscuit *Bon.d.*3.*q.*7.*p.*3.*Couar.Sanch.Az.Mol.&c.*

2. Si nouercam, seu Patris vxorem cognouerit carnaliter: si Parenti furioso, vel carcere detento, noluit succurrere fideiubendo, si impedierit Patrem testari: si bona Parentum dilapidauerit, cum graui ipsorum dispendio.

3. Si filia minor 25. annis luxuriosam uitam elegerit, &c.

Circa quas.

Nota.

Nota. Valere has causas; quando filius aliunde habet vnde viuat: nam alimentis ad vitam necessaris priuari non potest, cum debeantur iura naturæ, quòd à iure ciuili tolli non potest. *Bon d.6 q.1.p.§.ex Sanc.Mol.Azor, Regin.Filliuc.Trull.l.4.c.1.d.3 & t.2.l.7.c.17.*

DVBIVM III.

Ad quid teneatur tutores, curatores, qui parentum sunt loco?

Tutor (idem est de curatore) tenetur curam gerere pupilli, eiusque bona ritè & fideliter administrare. Ratio. Quia in hunc finem constituitur, & assignatur pupillo patris loco. Quare delinquat, vel notabiliter fit negligens ac in re, peccat grauiter, & ad compensationem damni quod pupillis, ex eo accepit, obligatur, (& saltem de dolo & culpa lata) imò etiam si tutoris officium exercet pretio (quod tamen si ab initio non est constitutum, censetur suscepisse gratis) tenetur etiam de leui culpa. *Bon.de contr.d.3 q 19.p.4.* Vnde resolues.

I. Tutor tenetur tueri personam pupilli dum opus est, eumque bonis moribus imbruere, & benè educare, per se vel alios. *Bon.l.c.*

II. Tenetur bona pupilli fideliter administrare, ideoque, officium tutoris suscipiens) inuentarium conficere: alioqui damna ex eius defectu secuta resarcire: nec licet illi pupillo pecuniæ nimirum ad vsus inutiles concedere.

III. Tutor (vti & Curator) tenetur conseruare omnia iura, bona, & actiones pupilli, (vel Minoris) & bona aliàs peritura vendere, pecuniamque conuertere in emptionem bono-

bonorum ſtabilium vel incenſum &c. prout fuerit vtilius *Ib. ex Rebel. p. 2. l. 17. q. 1.*

IV. Si tutor, vel curator pecuniam pupilli conuertit in ſuos vſus, tenetur ad reſtitutionem totius lucri ceſſantis, vel damni emergenti, quod inde accepit pupillus uel Minor. *l. c. Rebel. q. 17.*

V. Tenetur item ad reſtituendos fructus; (deducti, expenſis) quos ex bonis pupilli percipere poterat, & ſua culpa non percepit. *Syl. V. Tutor. §. 4. Rebel. l. c.*

VI. Tenetur nomina debitorum exigere, & debita pupilli perſoluere, ita tamen ut quantum fieri poteſt, bono pupilli conſulat. *Sylu. Rebel. ll cc. Tabiena ib.*

VII. Tutor vel curator non pote donationes, vel remiſſiones gratioſas facere de bonis pupilli: quia non ad deſtruendum, ſed ad tuendum eſt conſtitutus. *Ibid.* Excipe donationem remuneratoriam; ſic enim poteſt v.g. ſtipendio debito pro liberali ſeruitio aliquid addere, ex liberali donatione. *Mol. Lugo d. 23. ſ. 10. San. Trull. l. 7. c. 17. d. 8. v. Dia p. 8 t. 6. R. 17.*

VIII. Denique tenetur (officio finito) reddere rationes; quia hoc onus eſt commune eorum; qui bona aliena adminiſtrant. *v. Bon. de contr. d. 3 q. 19 p. 4.* infra hoc libro *t. 4. c. 3. in appendice ad contractus.*

DVBIVM IV.

Quæ obligatio Dominorum & famulorum aliorumque Superiorum, & inferiorum erga ſe inuicem?

Reſpond. I. Domini & Superiores tenentur abere

abere curam famulorum, aliorumque suorum subditorum. Patet ex 1. *ad Tim.* 1: *Si quis suorum &c.* Et ratio est, quia sunt ipsorum caput, & uices parentum gerunt: ideoque tenetur quodammodò ad eadem, ad quæ parentes. In primis verò curare tenentur, quantum in ipsis est, unde ut seruent præcepta Dei & Ecclesiæ *Bon d.* 16. *q.* 1. *p.* 9. Vnde resolues.

I. Peccant Domini grauiter. 1. sine iusta causa impediat famulos, ne festis Missam audiant; uel si festis opera seruilia imponant, vel si iubeant ea, quæ siue peccato fieri non possunt. *Nauar.* c. 14. *&c.* 2 Si peccandi occasionem permittant, cùm possint impedire: aut si grauiter delinquentes non corrigant, uel negligentes necessaria ad salutem non moneant, corripiant *Bon. l. c.*

II. Peccant item grauiter, 1. Si grauibus iniurijs afficiat: diabolos, canes &c. appellent *Bon l. c. & Trul. l.* 4. *c.* 1. *d* 6. licet *Dian. p.* 7. *t.* 7. *r* 47. excuset a peccato talem contumeliam, quod ex ira & indeliberatione soleat proferri. 2. Si alimenta conuenientia non præbeant; mercedem iustam (dummodo fideliter seruiuerint) non soluant, vel differant, absque rationabili causa *ib.* 3 Si ante elapsum terminum temerè domo expeliant; in quo casu, (nisi grauissima ex causa id fecerint) tenentur ad solutionem integræ mercedis, *Less. Az.* c. 14. q. 1. *Fill. n.* 177. *Regi. Mol. &c.* Escob. *t.* 3. E. 9. *num.* 33 4. Si eum qui liberos, aliosue domesticos; verbis, exemplo, vel moribus prauis corrumpit, & reprehensione non emendatur, è domo non dimittant *Nau. c.* 14. *Az. Tr. l.* 61. *n.* 3

III. Herus non tenetur famulo infirmo (quam-

(quamdiu ægrotat) dare salarium, (nisi in extrema, vel graui necessitate, tunc enim debet ex charitate) imò sumptus in eius curatione impensos potest repetere *Mol.l.1.t.28.c.4.n.8.Esc.t.3.c.9.*

Resp. II. Famuli, cæterique subditi, tenentur suis dominis & superioribus aliquo modo eadem, quæ filij parentibus, nimirum amorem, reuerentiam, & obedientiam præstare. Ratio patet ex dictis, quia sunt illis quasi loco parentum. *S.Th.2.2.q.103.Reg.l.20.n.60.* Vnde resolues.

I. Peccant famuli grauiter. 1. Si non laborent, vel seruiant fideliter; tenenturque ad compensationem damni *Molina, Less.l.2.c.24.* 2. Si graue damnum inferant, vel inferri permittant, cùm possint impedire *Nau.c.14.nu.22 Fill.t.28.qu.10 Reg l.c.* Et quidem si damnum illud inferatur, (siue à consamulis, siue ab extraneis) in rebus, quarum cura ipsis commissa est, à restitutione non possunt excusari. *Mol. Less.l.c. c.23.d.10.n.65. Fil.t.36.c.6.q.9.n.114.* 3. Si absque grauissima causa discedant à domino ante terminum elapsum; vltra hunc verò manere non tenentur, etiamsi morbo impediri seruire aliquandiù non potuerint. *Mol.l.c.Reg.nu.517.Escob.E.7.nu.50.* 4. Si domino in rebus magni momenti non obediant. *Bonac.l c.*

II. Famuli non peccant, si substentationem, vel mercedem iustam domino negante vtantur compensatione occulta, *Mol.l.c.Fil.t.36.cap.6.quæst.3.* dummodò tamen alius modus non sit impetrandi: nec plus accipiatur, quam debetur; neque debetur, neque scandalum, aut aliud incommodum graue timeatur.

tut.v.Bonac.de restit.d.2.qu ult.p 2.num.16.

III. Similiter pro obsequijs, ad quæ non tenebantur, præstitis, (si quidem illa non gratis & liberaliter, sed animo mercedis exhibuerint, licet ex rebus domini accipere compensationem, quæ aliter obtineri non possit, docet Nau.c.17.nu.108.Less.l.c. Plura de his v. infrà t.5.c.1.d.3.& c.3.d.10.& Bon.d.6.q.1.p.8.

DVBIVM V.

Quid teneantur Coniuges erga se mutuò, vi huius præcepti?

Resp. Vxor in ijs, quæ spectant ad domus gubernationem & bonos mores, tenetur obedire marito, hic verò vxorem, non seruam sed vt sociam tractare. Ratio est, quia maritus est caput, & vxor commembrum. Nau.c.14.n.20.Tol.Fill.t.28.c.9 n.244.& commun. Vnde resolues.

I. Coniuges peccant. 1. Si debitâ intentione non contrahant matrimonium. 2. Si sine dispensatione prætermittant proclamationes, 3. Si sacramentum matrimonij in statu peccati mortalis recipiant 5. Si vtantur matrimonio contra naturam, vel modo indebito, vel cum periculo abortûs. 5. Si debitum sine iusta causa negent, 6. Si cum periculo pollutionis tactus habeant impudicos.

II. Peccat grauiter vxor, Si maritum rixis, vel aliter verbis, ad grauem iram, vel blasphemiam prouocet, Fill.l.c.n.145.& Bon. 2. Si quid notabile expendat contra voluntatem viri, & consuetudinem fœminarum similis status nisi tamen ex parafernalibus, si habet. 3. Si spreto viro sibi imperium uendicet. 4. Si

Si nolit sequi virum domicilium mutantem dummodò possit sine periculo vitæ,& salutis, & contrarium non sint pacti, & maritus post nuptias non sit factus vagus. *Nau. Tol. Bonac p.7.* v infrà *t.5.c.1. d.4.* 5 Si sine sufficienti indicio malè iudicet de mariti in continentia. 6. Si sine iusta causa debitum neget v. infrà *l. 6.* 7. Si ingerat in administrationem domus sine iusta causa, qualis est, si v.g. maritus prodigus bona familiæ dilapidet *Syl. Trull. c. 1. d.4 num* 18.

III. Peccat grauiter maritus, 1. Si verbis contumeliosis, vel infamatorijs afficiat vxorem, 2. Si impediat illa circa præcepta Dei vel Ecclesiæ sine iusta causa *Syl. l.7.c.7. Nauar. c.14.* Si verò impediat, etiam sine causa, circa ea bona; quæ consilij tantùm sunt, vt est confessio,& communio, &c. communiter tantum peccat veniàliter, nisi constet quòd magnam ex ijs vtilitatem percipiat *Say. Fill. qu.1. p. 7. Trul.* 3 Si cædat grauiter: moderatè tamen castigare verbis, vel etiam ex graui causa moderatis verberibus, habita ratione conditionis & status, quandoque potest 4. Si alimenta neget; nisi tamen vxor à consortio mariti propria culpa discesserit, 5. Si negligat gubernationem domùs,& rem familiarem, 6. Si vxori non cohabitet, vel sine iustà causà diù absit, 7. Si cùm possit, alimenta non procuret, *v. Fill. n.* 140. *&* 141. *Nau. c.* 14. *n.* 19. *Tol. l.* 5. *c.* 2. *Sanch. l.* 10. *de matr. d.* 18. *n* 16. *Bon. p.7.*

DVBIVM VI.

Quæ obligatio Parochorum erga suos?

Resp. Curatus, siue Parochus iure diuino tenetur.

1. Residere in sua Parochia *Trid. sess.* 23. *c.*1.*de refor.Barb.de off.Paroc.c* 8 *n.*1. alioqui in conscientia fructus non facit suos, teneturque pro rara absentiæ restituere fabricæ Ecclesiæ, vel causæ piæ. Potest tamen ex iusta causa, & licentia, Episcopi ad breue tempus abesse. *v.Nau.c.*25.*Az.t.*2.*l.*4. *Possev. Trul.l.* 4.*c.*1.*d.*8.

2. Tenetur administrare Sacramenta, quoties & quanto cum periculo. *v.infra & Bon.t.* 1.*d.*4.*q.*5.*p.*2 *Poss.Barb.ll.cc.*

3. Orare pro populo, & celebrare vt populus audiat Missam, quam etiam teneri eum eidem applicare diebus saltem festis, & aliquot alijs, docet *Tol.l.*3. *c.*5. Sed negat *Suar. Kon.in* 3.*p.q.* 38 *a.*1. *d.*11. cum nullo iure id cautum sit. *v. Bon q. vlt.Barb.l.c.*

4. Docere populum, concionando, arguendo, &c. per se vel alios *Tol. l.*5. *c.*5. *Poss. Barb. Trull.ll.cc.* vt suprà.

5. Tenetur singulis diebus Dominicis, & festis solemnibus populo doctrinam Christianam explicare, per se vel alium, vt constat *ex Trid sess.*24.*c.*4.*de ref.* idque sub graui obligatione etiam iuris diuini, ob summam necessitatem: propter quam eos ab Episcopis, alijsque Prælatis ad id cogi posse sub pœna excommunicationis (omnesque alios vt eam audiant, discant & sciant) docet *Trul. l.*1.*c.*1.*d.*4. *n* 7. *&* 8.*Bald.tom.*2.*l.*1.*d.*48. ex *Sanc. Palao Barbos.* &c.

6. Tenetur infirmos visitare pauperum curam habere peccata corrigere, &c. de quibus *Poss.Reg.t.*2.*l.*20.*c.*5.*s.*3.*Barb.c.*7.v. supra.

DV.

DVBIVM VII.

Quæ obligatio Præceptorum, & discipulorum?

Resp. Inter Præceptores (idem est de pedagogis) & discipulos est quodammodo eadem obligatio, quæ inter parentes, & liberos. Vnde resolues.

I. Discipuli peccant. 1. Si Præceptoribus, & pedagogis non exhibeant honorem & reuerensiam. 2. Si non obediant in rebus pertinentibus ad studia & bonos mores. 3. Si eos conuitijs, vel contumeliosis verbis traducant 4. Si negligenter studeant, scholarum aut studiorum tempore lusui vacent: vel otio, 5. Pecunias parentum dilapident, vel inutiliter expendant. 6. Malo fide studeant, 7. Gymnasij suis leges, vel Academiæ statuta (si quidem ea ad peccatum obligent) non seruent, 8. Scientias superstitiosas aut vetitas addiscant: vel libros prohibitos legant, 9. Stipendium debitum doctori suo non soluant, cùm possint. *v. Nau.c.23.& 25. Fill.tr 28.p.2.c.11.q.1.*

II. Magistri & pædagogi peccant. 1. Si peccata discipulorum dissimulent; & non corrigant quando possunt, 2 Profectum eorum in literis non sedulò promoueant. 3. Non doceant bonos mores. 4. Si ex proposito falsa doceant vt vera, vel superstitiosa & saluti noxia, 5. Non studeant ipsi vt officio satisfaciant 6. Si stipendium exigant maius iusto, vel quàm Gymnasij leges, aut consuetudo permittat, 7. Doctoratus insignia negant dignis, vel indignis conferant, quod *Nau.* dicit esse mortale: præsertim in Theologia, Iure Canonico,

Ciuili, & Medicina: nam in Philosophia fortè veniale tantùm esse censet. *Caiet. V Doctoratus* 8. Si discipulis malo sint exemplo, 9. Si malis moribus imbutos, & qui alij perniciosi sunt ad scholas admittant, vel ex ijs non dimittant. *v. Trull. l. 4. c. 1. d. 11.*

TRACTATVS IV.

De V. & VI. Præcepto.

CAPVT PRIMVM.

Quid Quinto Præcepto prohibeatur? Non occides.

PRohibetur hominis occasio, mutilatio, verberatio, aliaque similis afflictio iniusta, de qua quæritur, quæ & quando sit iniusta?

DVBIVM I.

An aliquando liceat occidere, vel mutilare semetipsum?

Resp. Absq; diuina authoritate non licet se ipsum directè, & ex intentione occidere. Ratio, quia est contra charitatem sui: & fit iniuria Reip & Deo, qui est solus directus, & absolutus Dominus humanæ vitæ. Dixi 1. *absq; authoritate Diuina*, propter Sampsonem & quosdam Martyres, qui se ipsos occiderunt, vel ex diuina inspiratione, vel inculpata ignorantia. Dixi 2. *directè*; quia indirectè quandoque licet se occidere, hoc est, aliquid facere, vel omittere, ex quo præter intentionem mors certò sequatur; quia præceptum conseruandi vitam, vtpotè affirmatiuum, non semper obligat, sed potest amitti propter bonum finem; necessitatem; vel magnam vtilitatem, *S. Th. 2. 2. q. 64.*

v. Fill.

Digitized by Google

v.Fill hic t.29.c.4.q.5.& Bec.2.2. t.3.c.9. q 8.
Vnde resolues.

I.Miles potest imò tenetur persistere in statione, etsi moraliter certus sit se occidendum. *C.Lugo d.*10.*q.*1.Item posse ad euertendam turrim hostilem, aut perdendos hostes puluerem incendere, etsi sciat se obtuendum: vti & nauē mergere, vel incendere, ne hostis eà potiatur cum graui Reip damno docet *Less.l* 2. *c.*9 *n.*32.*Fagun.to* 1 *l* 5.*c.*11. Similiter licet se obijcere telo vel ictui, ad seruandam vitam Principis, amici ad mortē iniustè damnati vicessubire. *Less.l.*2.*c.*9 *n.*30.vel in naufragio tabulam cedere, ex *Tol.Less l.c.Lop.* 1.*p c.*65 Itē seruire peste infectis, vel ad fugiendū incendiū ex alto se præcipitem dare, cum certo periculo mortis. *Less.& Fill.l.c.Lay.c.*1.*n.*3.*C. Lugo d.*10 *s.*1.Vbi tamen euersionem illam tuttis, & combustionem nauis (si quidem nulla sit spes euadendi) timidè, & nonnisi ex grauissima, v.g.boni publici causa, videtur concedere *v.n.*51.52.*&c.Malder.tr.*3.*c.*1.*dub.*19.*Dia.p.* 5 *tr.*4.*Res.*26.*Fagund.p.*5.*c.*11.*num.*6. *& seq.*

II. Etsi virgini non liceat ad castitatem seruandam directè se occidere, licèt tamen ei certo periculo mortis se exponere, etiam pro sola integritate corporali; licèt rationabiliter præsumeret se non consensuram: quia integritas ista magni æstimatur. *v.Lay. c.*1.*n.*3.

III.Reo licet nō fugere, imò etiam sponte se sistere iudici plectendum: licet positiuè se ipsū perimere non possit, etiamsi à iudice id ei committatur, *v.Less.c.*9.*d* 6.*Lug.d.*10.*de iust. s.*1 *n.*38 contra *Vasq* 1.2.*d.*173.*c* 3.

IV. Etsi Carthusianus in extrema ægritudine possit seruare vitam nascendo carni-

bus, idque probabilitèr ei tum liceat, (atque ideò non peccet, qui inscio præberet cibos ex carnibus, *Sanch. Dia p. 8. c. 7. R 7.* licitè tamen & laudabiliter etiam tum omitttit, cùm certo periculo mortis, vt contra *Vasq & Gran.* docet *Dia p. 5. d. 4 t... Victorell. &c.* qua rationabiliter negligit vitam pro bono communi ordinis, *de Lugo v* 10. *nu.* 33. contra *Azor. & Escob. t. 6. c* 9. vbi docet teneri carnibus vesci, si exigit necessitas ita vt aliter vitam conseruare non possit: quod *Sanch. p. 2. cons. l. 5. c. 1. d.* 35. cum *alijs sex* ita distinguit; si necessitas vescendi sit ab intrinseco, v. g. morbo, ex quo iudicio medicorum conualescere non possit nisi esu carnium, ait probabilius esse non teneri vesci) tametsi licitè possit) quia morietur naturaliter ex morbo cuius ipse non est causa; si verò sit ab extrinseco (v. g. si ob inopiam aliorum ciborum fame oriendum esset) teneri vesci; quia mors illa cum sit violenta, ipsi imputaretur.

V. Licet carnem vigilijs, & inedia moderatè affligere; qui autem aduertens, vitam ijs notabiliter minui, nihilominus continuaret, peccaret grauiter, vt notat *Laym. d. 3. de iust. t. 3. p. 4. c. 1. num.* 5. ex *Caietan.* Etsi hic multi ob bonam fidem, & zelum Dei placendi excusentur. *v. Bonac. d. 2. q vlt. s. 1. p. 5. va. 9. Fill. l. c. C. Lugo de iust. d. 19. s. 1. num.* 32. 34. 36. *&c.* Vbi rectè notat, aliud esse procurare abbreuiationem vitæ, seu mortem positiuè sibi afferre; aliud permittere, vel periculum eius subire, vel non adhibere media ad auertendam. Pius ait esse illicitum, v. g. pœnitentijs indiscretis, carnisque macerationibus, vitam moraliter abbreuiare: posterius verò sæpè licere,

re; ideoque non teneri Carthusianum carnibus vesci, nec aliquem alium vti pretiosa & exquisita medicina, ad mortem vitandam, nec secularem, relicto domicilio quærere salubriorem aerem extra patriam.

VI. Excusatur ægri qui paulo ante mortem, causâ humilitatis vel boni exempli, petunt humi collocari quia non intendunt uitam abbreuiare. *v. Vasq. l.c.* Addit *Lay. l.3.t. 3.p.3. c. 1. nu. 5.* non teneri quemquam medijs extraordinarijs, & nimis duris, v.g. abscissione cruris &c. vitam conseruare, nisi tamen ea communi bono sit necessaria *v. Less. l. c. Sanch. in opusc. t.2. l.5. c.1. d.34.* Vbi dicit infirmum in periculo mortis, si sit spes salutis, non posse medicamenta respuere. Non videtur tamen virgo ægrotans (per se loquendo) teneri subire manus Medici, vel Chirurgi, quando id ei grauissimum est, & magis, quàm mortem ipsam horret *Escob. E.7 c.8. Turriun. sum. p.1. c.263. dub.5 Less. l.2. c.9. d.14.*

Resp. II. Non licet se mutilare, nisi sit necessarium ad conseruationem corporis totius: quia nemo est suorum membrorum absolute dominus *Less. l.2. c.9 d.14.* Vnde resolues.

I. Non licet se castrare ad conseruandam castitatem, vel sedandas tentationes quia hoc ad eum finem non est necessarium. *S. Th. 2.2. q.65. a.1. Less. Mol. Fill. t.29. c.4. q.3. &c.*

II. Peccant parentes, qui filios etiam consentientes castrant, vt sint vtiles cantui. *v. Laym. l 3. t.3 c.1*

Quæres An sepeliendus sit in loco sacro, qui se ipsum occidit?

Resp. Id vetant Ecclesiæ Canones; qui tamen non sunt intelligendi de ijs, qui ex furo-

re, amentia, vel passione grauissimæ tristitiæ, turbata phantasia, id fecerunt, vel qui ante mortem verè de hoc doluerunt. Quòd si constet quempiam se ipsum occidisse, & dubitetur vtrum deliberatè, an ex animo turbato factum, in praxi priuatur sacrà sepulturà, cùm præsumatur secundùm opus externum voluntariè esse factum, nisi tamen ex circumstantijs contrarium colligatur. Si verò dubitetur, à se ipso, an ab alio v.g. sit præcipitatus in aquam, delictum tam atrox, & contra naturam non præsumitur sine euidentibus indicijs. *Mol.t.3. d.20.v.Lay.l.c.n.8. V etiam Escob.E.7 c.8.* vbi dicit, eum, qui moritur ex vulnere in duello accepto, si viuus ex loco discessit, non esse priuandum sepoltura Ecclesiastica.

DVBIVM II.

An & quomodo liceat occidere malefactorem?

Resp. Extra causam necessariæ defensionis, de quo infrà, nulli id licet authoritate publica, & iuris ordine seruato, vt patet *Exod. 22. & Rom.* 13. Vnde resolues.

I. Non licet marito vxorem, aut patri filiam occidere in adulterio deprehensas: quia ad id non habent auctoritatem publicam, & leges ciuiles id permittentes, à Iure Canonico sunt correctæ, tanquam iniquæ. Secus est de proscriptis, quos occidendi cuius authoritas publica datur: idque non iniustè, cum ad Reip. defensionem sit necessarium: peccant tamen, qui non ex zelo iustitiæ, sed odio, aut priuatæ vindictæ causa faciunt. *v. Layma l.c.*

II. Peccant Principes, vel Magistratus (regu-

gulariter loquendo) vt *v.infrà l.5 c.3.dub.1.* qui occidi iubet reos non citatos, vel non auditos, vel non damnatos, etsi priuata scientia constet esse nocentes, quia ex iure naturæ, actus publicus fieri debet ex scientia & authoritate publica. *q.6.n.27.Bon. l.c. p.1. nu.7. v.Caiet.V.homicidium,Fill.tr.29 c.2.& infrà l.5.c.3.d.1.*

DVBIVM III.

An, & quomodo liceat occidere priuata authoritate iniquum aggressorem?

Respon. Ius naturæ permittit, vt vim vi repellas; & aggressorem, qui iniquè eripere tibi conatur vitam, aut quæ ad eam honestè agendam tibi sunt necessaria, vt bona temporalia, honores, pudicitiam, membrorum integritatem, præuenias, & occidas: ita tamen vt id fiat animo te defendendi, & cum moderamine tutelæ inculpatæ, hoc est, non inferendi maius damnum, nec vtendo maiore vi, quam necessarium est ad arcendam iniuriam. *Ita commun.S.Tho.q.64. a.7.Mol &c.Less.dub:*8 *n.*44. Vnde resolues.

I. Non licet reo occidere ministros iustitiæ, à quibus ad carcerem, vel supplicium trahitur: vti nec licet id proscripto, vt notat ex communi *Lay.l.3.t.3.p.2.* quia non sunt iniqui aggressores.

II. Etsi ob contumeliam aliquam, v.g. viro honorato dicatur, *mentiris*, non licet alterum occidere, eò quod aliter repelli possit, ac soleat; *Less.Azor. Hurt. &c.Dian.p 5. t.4. R.12. & 13.* licere tamen, si aggressor

fustem, vel alapam viro valdè honorato impingere conaretur; quam aliter auertere non posset, docent cum *Dia.l.c.R.4. Less.Hurt.& alij 12.* verum & hoc videtur in praxi periculosum.

III. Si fuste, vel solo vulnere, vel amputatione brachij, vel aliter arcere iniustam vim potes, non licet occidere. Vnde si quis sit persona talis, cui non sit dedecus fugere, debet fugere potiùs, si potest, & saluare se: secùs autem, si turpe sit fugere, v. g. viro nobili vel officiali bellico; nisi rursus hic & tunc id tali turpe non esset, ob præstantiam inuasoris, uel alias eius qualitates, v. g. quia ebrius est, vel amens; talem enim occidere non licet, quando potes fugere *Mald.Dian.p.5.t5.R.9. v.Lay. l.3.t.3 p 3.c.3.*

IV. Non licet occidere furem, ob res exiguas: licet autem, si quis auferat honorem valdè notabilem, aut bona magni momenti; nisi tamen aliâ viâ, v.g. iuris, vel aliter, arceri aut recuperari possint. Quare quando iura significant, furem nocturnum occidi impunè non autem diurnum, præsupponunt, quod plerumque nocturni non possunt aliter arceri, diurni autem non possint. Alioquin enim, si nocturnus potest capi, non debet occidi; & si diurnus non potest capi, nec reperi ab eo, quod aufert, nisi occidendo, id licet: ea tamen non debent esse parui momenti: & nimirum vnius aurei, secundùm *Mol.tom 4.t 3.d.16.num.7.v. Laym. cap.3.* vel potius secundùm alios apud *Dia.p 7.t.4.:R.18.* duorum; quanquam & hoc *Dian.loc cit.* nimis laxum videatur; imò *Bon. de rest.* rem non magni valoris hic censet, etsi sit trium vel quatuor aureorum. Si tamen ta-

lem

lem rem,fur.v.g. vsurpet vidente ac resistente Domino,aut Custode,aut huic vim faciat, v. g.repetentem incipiat ferro inuadere,permittunt eædem *Bonac.Dian.&c.l.c.*etiam: si dubium sit, an res possit aliter saluari, aut recuperari. *Bon.l.c.*quia nemo inquit tenetur se exponere periculo periculo amittendi res suas *v.Laym c.3.Nauar.Less.Dian.l.c.*

V. Probabilius est, hæc etiam licere Clericis & Religiosis,ob bona temporalia.Iura verò in contrarium afferri solita,intellige,quãdo non seruatur moderamen inculpatæ defension.*s.Laym.l.c.Tann.to.3.d.4.q 8.Escob.E. c* 8. vbi etiam docet ex *Tann.to.3.d 4.num.86.* licere virgini occidere inuasorem pudicitiæ, si violationem nequeat aliter euadere.

VI.Cùm tamen iniquus aggressor ut in periculo salutis, potest quis ex charitate ei parcere,& iniuriam potiùs pati:sed non tenetur, eò quòd alter suà malitià sit in isto periculo. *Laym.ibid.*

VII. Non licet occidere, si iniuria iam est contracta,vel aggressor iam fugit:quia id non esses,se defendere,sed vindicare,vt docet *Tol. Rodr.*Sed *Henr.& Nauar.c.*15.*num.*5.*Fernandez.p.1.c.*9.§1.dicunt si læsus magnam faceret iacturam honoris, nisi fugientem mox persequeretur,eum persequi,& percutere, quantùm esset satis ad defensionem honoris.Quod *Lay. Bonac. Less. Fill. C. Lugo, &c.* putant practicè vix posse fieri, siue vindicta; etsi speculatiuè videatur esse probabile.*v.Dia.p.2.t.misc.Res.* 15.Concedit tamen *C.Lugo,Mol.Less.&c.*cum *v.Dia.p.8.t.7.R.*47.licere furem fugientem v.g.cum equo tuo,configere telo vel sagitta; quia inuasio adhuc durat. Etsi verò id non

tur.v.*Bonac.de restit.d.2.qu vlt.§ 2.num.16.*

III. Similiter pro obsequijs, ad quæ non tenebantur, præstitis, (si quidem illa non gratis & liberaliter, sed animo mercedis exhibuerint, licet ex rebus domini accipere compensationem, quæ aliter obtineri non possit, docet *Nau.c.17.nu.*108.*Less.l.c.* Plura de his v. infrà *t.5.c.1.d.3.& c.3.d.10.& Bon.d.6.q.1.p.8.*

DVBIVM V.

Quid teneantur Coniuges erga se mutuò, vi huius præcepti?

Resp. Vxor in ijs, quæ spectant ad domus gubernationem & bonos mores, tenetur obedire marito, hic verò vxorem, non seruam sed vt sociam tractare. Ratio est, quia maritus est caput, & vxor commembrum. *Nau. c.14.n.20.Tol.Fill.t.28.c.9 n.244.& commun.* Vnde resolues.

I. Coniuges peccant.1. Si debitâ intentione non contrahant matrimonium.2.Si sine dispensatione prætermittant proclamationes, 3.Si sacramentum matrimonij in statu peccati mortalis recipiant 5. Si vtantur matrimonio contra naturam, vel modo indebito, vel cum periculo abortus.5. Si debitum sine iusta causa negent,6.Si cum periculo pollutionis tactus habeant impudicos.

II. Peccat grauiter vxor, Si maritum rixis, vel aliter verbis, ad grauem iram, vel blasphemiam prouocet, *Fill.l.c.n.145.& Bon.* 2.Si quid notabile expendat contra voluntatem viri, & consuetudinem fœminarum similis status nisi tamen ex parafernalibus, si habet. 3. Si spreto viro sibi imperium uendicet. 4.

Si

Si nolit sequi virum domicilium mutantem dummodò possit sine periculo vitæ,& salutis, & contrarium non sint pacti, & maritus post nuptias non sit factus vagus. *Nau. Tol. Bonae p.7.* v infrà *t.5.c.1. d.4.5* Si sine sufficienti in. dicio malè iudicet de mariti in continentia - 6. Si sine iusta causa debitum neget v. infrà *l. 6.7.* Si ingerat in administrationem domus si. ne iusta causa, qualis est, si v.g. maritus prodigus bona familiæ dilapidet *Syl. Trull.c. 1. d.4 num* 18.

III. Peccat grauiter maritus, 1. Si verbis contumeliosis, vel infamatorijs afficiat vxorem, 2. Si impediat illa circa præcepta Dei vel Ecclesiæ sine iusta causa *Syl.l.7.c.7. Nauar. c.14.* Si verò impediat, etiam sine causa, circa ea bona; quæ consilij tantùm sunt, vt est confessio,& co mmunio, &c. communiter tantum peccat venialiter, nisi constet quòd magnam ex ijs vtilitatem percipiat *Say. Fill. qu.1. p. 7. Trul.* 3 Si cædat grauiter: moderatè tamen castigare verbis, vel etiam ex graui causa moderatis verberibus, habita ratione conditionis & status, quandoque potest 4. Si alimenta neget; nisi tamen vxor à consortio mariti propria culpa discesserit, 5. Si negligat gubernationem domùs,& rem familiarem, 6. Si vxori non cohabitet, vel sine iustà causà diù absit, 7. Si cùm possit, alimenta non procuret, *v. Fill.n. 140.& 141. Nau.c. 14.n.19. Tol.l.5. c.2. Sanch.l. 10. de matr.d. 18.n 16. Bon.p.7.*

DVBIVM VI.

Quæ obligatio Parochorum erga suos?

Resp. Curatus, siue Parochus iure diuino tenetur.

1. Residere in sua Parochia *Trid. sess. 23. c. 1. de refor. Barb. de off. Paroc. c 8 n. 1.* alioqui in conscientia fructus non facit suos, tenetur que pro rara absentiæ restituere fabricæ Ecclesiæ, vel causæ piæ. Potest tamen ex iusta causa, & licentia, Episcopi ad breue tempus abesse. *v. Nau. c. 25. Az. t. 2. l. 4. Posseu. Trul. l. 4. c. 1. d. 8.*

2. Tenetur administrare Sacramenta, quoties & quantó cum periculo. *v. infra & Bon. t. 1. d. 4. q. 5. p. 2 Poss. Barb. ll. cc.*

3. Orare pro populo, & celebrare vt populus audiar Missam, quam etiam teneri eum eidem applicare diebus saltem festis, & aliquot alijs, docet *Tol. l. 3. c. 5.* Sed negat *Suar. Kon. in 3. p. q. 38 a. 1. d. 11.* cum nullo iure id cautum sit. *v. Bon. q. vlt. Barb. l. c.*

4. Docere populum, concionando, arguendo, &c. per se vel alios *Tol. l. 5. c. 5. Poss. Barb. Trull. ll. cc.* vt suprà.

5 Tenetur singulis diebus Dominicis, & festis solemnibus populo doctrinam Christianam explicare, per se vel alium, vt constat *ex Trid sess. 24. c. 4. de ref.* idque sub graui obligatione etiam iuris diuini, ob summam necessitatem: propter quam eos ab Episcopis, alijsque Prælatis ad id cogi posse sub pœna excommunicationis (omnesque alios vt eam audiant, discant & sciant) docet *Trul. l. 1. c. 1. d. 4. n 7. & 8. Bald. tom. 2. l. 1. d. 48.* ex *Sanc. Palao Barbos.* &c.

6. Tenetur infirmos visitare pauperum curam habere peccata corrigere, &c. de quibus *Poss. Reg. t. 2. l. 20. c. 5. s. 3. Barb. c. 7.* v. supra.

DV-

DVBIVM VII.

Quæ obligatio Præceptorum, & discipulorum?

Resp. Inter Præceptores (idem est de pedagogis) & discipulos est quodammodo eadem obligatio, quæ inter parentes, & liberos. Vnde resolues.

I. Discipuli peccant. 1. Si Præceptoribus, & pedagogis non exhibeant honorem & reuerensiam. 2. Si non obediant in rebus pertinentibus ad studia & bonos mores. 3. Si eos conuitijs, vel contumeliosis verbis traducant 4. Si negligenter studeant, scholarum aut studiorum tempore lusui vacent: vel otio, 5. Pecunias parentum dilapident, vel inutiliter expendant. 6. Malo fide studeant, 7. Gymnasij suis leges, vel Academiæ statuta (si quidem ea ad peccatum obligent) non seruent, 8. Scientias superstitiosas aut vetitas addiscant: vel libros prohibitos legant, 9. Stipendium debitum doctori suo non soluant, cùm possint. *v. Nau. c. 23. & 25. Fill. tr 28. p. 2. c. 11. q. 1.*

II. Magistri & pædagogi peccant. 1. Si peccata discipulorum dissimulent; & non corrigant quando possunt, 2 Profectum eorum in literis non sedulò promoueant. 3. Non doceant bonos mores. 4. Si ex proposito falsa doceant vt vera, vel superstitiosa & saluti noxia, 5. Non studeant ipsi vt officio satisfaciant 6. Si stipendium exigant maius iusto, vel quàm Gymnasij leges, aut consuetudo permittat, 7. Doctoratus insignia negant dignis, vel indignis conferant, quod *Nau.* dicit esse mortale: præsertim in Theologia, Iure Canonico,

Ciuili, & Medicina: nam in Philosophia fortè veniale tantùm esse censet. *Caiet. V Doctoratus* 8. Si discipulis malo sint exemplo, 9. Si malis moribus imbutos, & qui alij perniciosi sunt ad scholas admittant, vel ex ijs non dimittant. *v. Trull. l. 4. c. 1. d. 11.*

TRACTATVS IV.

De V. & VI. Præcepto.

CAPVT PRIMVM.

Quid Quinto Præcepto prohibeatur? Non occides.

PRohibetur hominis occasio, mutilatio, verberatio, aliaque similis afflictio iniusta, de qua quæritur, quæ & quando sit iniusta?

DVBIVM I.

An aliquando liceat occidere, vel mutilare semetipsum?

Resp. Absq; diuina authoritate non licet se ipsum directè, & ex intentione occidere. Ratio, quia est contra charitatem sui: & fit iniuria Reip & Deo, qui est solus directus, & absolutus Dominus humanæ vitæ. Dixi 1. *absq; authoritate Diuina*, propter Sampsonem & quosdam Martyres, qui se ipsos occiderunt, vel ex diuina inspiratione, vel inculpata ignorantia. Dixi 2. *directè*; quia indirectè quandoque licet se occidere, hoc est, aliquid facere, vel omittere, ex quo præter intentionem mors certò sequatur; quia præceptum conseruandi vitam, vtpotè affirmatiuum, non semper obligat, sed potest amitti propter bonum finem; necessitatem; vel magnam vtilitatem, *S. Th. 2. 2. q. 64.*

v. Fill.

Digitized by Google

v.Fill hic t.29.c.4.q.5.& Bec.2.2. t.3.c.9. q 8. Vnde resolues.

I.Miles potest imò tenetur persistere in statione, etsi moraliter certus sit se occidendum. *C.Lugo d.10.q.1.* Item posse ad euertendam turrim hostilem, aut perdendos hostes puluerem incendere, etsi sciat se obtuendum: vti & nauē mergere, vel incendere, ne hostis eà potiatur cum graui Reip damno docet *Less.l 2. c.9 n.32.Fagun.to 1 l 5.c.11.* Similiter licet se obijcere telo vel ictui, ad seruandam vitam Principis, amici ad mortē iniustè damnati vicessubire. *Less.l.2.c.9 n.30.* vel in naufragio tabulam cedere, ex *Tol.Less l.c.Lop. 1.p c.65.* Itē seruire peste infectis, vel ad fugiendū incendiū ex alto se præcipitem dare, cum certo periculo mortis. *Less.& Fill.l.c.Lay.c.1.n.3.C. Lugo d.10 s.1.* Vbi tamen euersionem illam tuttis, & combustionem nauis (si quidem nulla sit spes euadendi) timidè, & nonnisi ex grauissima, v.g. boni publici causa, videturconcedere *v.n.51.52.&c.Malder.tr.3 c.1.dub.19. Dia.p. 5 tr.4.Res.26.Fagund.p.5.c.11.num.6. & seq.*

II. Etsi virgini non liceat ad castitatem seruandam directè se occidere, licèt tamen ei certo periculo mortis se exponere, etiam pro sola integritate corporali; licèt rationabiliter præsumeret se non consensuram: quia integritas ista magni æstimatur. *v.Lay. c.1.n.3.*

III. Reo licet nō fugere, imò etiam sponte se sistere iudici plectendum: licet positiuè se ipsū perimere non possit, etiamsi à iudice id ei committatur, *1.Less.c.9.d 6.Lug.d.10.de iust. s.1 n.38* contra *Vasq 1.2.d.173.c 3.*

IV. Etsi Carthusianus in extrema ægritudine possit seruare vitam nascendo carni-

bus, idque probabilitèr ei tum liceat, (atque ideò non peccet, qui inscio præberet cibos ex carnibus, *Sanch. Dia p. 8. c. 7. R* 7. licitè tamen & laudabiliter etiam tum omitttit, cùm certo periculo mortis, vt contra *Vasq & Gran.* docet *Dia p. 5. d. 4 t.... Victorell. &c.* qua rationabiliter negligit vitam pro bono communi ordinis, *de Lugo v* 10. *nu.* 33. contra *Azor. & Escob. t. 6. c* 9. vbi docet teneri carnibus vesci, si exigit necessitas ita vt aliter vitam conseruare non possit: quod *Sanch. p. 2. cons. l. 5. c. 1. d.* 35. cum *alijs sex* ita distinguit; si necessitas vescendi sit ab intrinseco, v. g. morbo, ex quo iudicio medicorum conualescere non possit nisi esu carnium, ait probabilius esse non teneri vesci) tametsi licitè possit) quia morietur naturaliter ex morbo cuius ipse non est causa; si verò sit ab extrinseco (v. g. si ob inopiam aliorum ciborum fame oriendum esset) teneri vesci; quia mors illa cum sit violenta, ipsi imputaretur.

V. Licet carnem vigilijs, & inedia moderatè affligere; qui autem aduertens, vitam ijs notabiliter minui, nihilominus continuaret, peccaret grauiter, vt notat *Laym. d. 3. de iust. t. 3. p. 4. c. 1. num. 5.* ex *Caietan.* Etsi hic multi ob bonam fidem, & zelum Dei placendi excusentur. *v. Bonac. d. 2. q vlt. f. 1. p. 5. va. 9. Fill. l. c. C. Lugo de iust. d. 19. f. 1. num. 32. 34. 36. &c.* Vbi rectè notat, aliud esse procurare abbreuiationem vitæ, seu mortem positiuè sibi afferre; aliud permittere, vel periculum eius subire, vel non adhibere media ad auertendam. Prius ait esse illicitum, v. g. pœnitentijs indiscretis, carnisque macerationibus, vitam moraliter abbreuiare: posterius verò sæpè licere,

re; ideoque non teneri Carthuſianum carnibus veſci, nec aliquem alium vti pretioſa & exquiſita medicina, ad mortem vitandam, nec ſecularem, relicto domicilio quærere ſalubriorem aerem extra patriam.

VI. Excuſatur ægri qui paulo ante mortem, causâ humilitatis vel boni exempli, petunt humi collocari quia non intendunt uitam abbreuiare. *v. Vaſq. l.c.* Addit *Lay. l. 3. t. 3. p. 3. c. 1. nu. 5.* non teneri quemquam medijs extraordinarijs, & nimis duris, v. g. abſciſſione cruris &c. vitam conſeruare, niſi tamen ea communi bono ſit neceſſaria *v. Leſſ. l. c. Sanch. in opuſc. t. 2. l. 5. c. 1. d. 34.* Vbi dicit infirmum in periculo mortis, ſi ſit ſpes ſalutis, non poſſe medicamenta reſpuere. Non videtur tamen virgo ægrotans (per ſe loquendo) teneri ſubire manus Medici, vel Chirurgi, quando id ei grauiſſimum eſt, & magis, quàm mortem ipſam horret *Eſcob. E. 7 c. 8. Turriun. ſum. p. 1. c. 263. dub. 5 Leſſ. l. 2. c. 9. d. 14.*

Reſp. II. Non licet ſe mutilare, niſi ſit neceſſarium ad conſeruationem corporis totius: quia nemo eſt ſuorum membrorum abſolute dominus *Leſs. l. 2. c. 9 d. 14.* Vnde reſolues.

I. Non licet ſe caſtrare ad conſeruandam caſtitatem, vel ſedandas tentationes quia hoc ad eum finem non eſt neceſſarium. *S. Th. 2. 2. q. 65. a. 1. Leſſ. Mol. Fill. t. 29. c. 4. q. 3. &c.*

II. Peccant parentes, qui filios etiam conſentientes caſtrant, vt ſint vtiles cantui. *v. Laym. l 3. t. 3 c. 1*

Quæres An ſepeliendus ſit in loco ſacro, qui ſe ipſum occidit?

Reſp. Id vetant Eccleſiæ Canones; qui tamen non ſunt intelligendi de ijs, qui ex furo-

re, amentia, vel passione grauissimæ tristitiæ, turbata phantasia, id fecerunt, vel qui ante mortem verè de hoc doluerunt. Quòd si constet quempiam se ipsum occidisse, & dubitetur vtrum deliberatè, an ex animo turbato factum, in praxi priuatur sacrà sepulturà, cùm præsumatur secundùm opus externum voluntariè esse factum, nisi tamen ex circumstantijs contrarium colligatur. Si verò dubitetur, à se ipso, an ab alio v.g. sit præcipitatus in aquam, delictum tam atrox, & contra naturam non præsumitur sine euidentibus indicijs. *Mol. t. 3. d. 20. v. Lay. l. c. n. 8. V etiam Escob. E. 7 c. 8.* vbi dicit, eum, qui moritur ex vulnere in duello accepto, si viuus ex loco discessit, non esse priuandum sepoltura Ecclesiastica.

DVBIVM II.

An & quomodo liceat occidere malefactorem?

Resp. Extra causam necessariæ defensionis, de quo infrà, nulli id licet authoritate publica, & iuris ordine seruato, vt patet *Exod. 22. & Rom. 13.* Vnde resolues.

I. Non licet marito vxorem, aut patri filiam occidere in adulterio deprehensas: quia ad id non habent auctoritatem publicam, & leges ciuiles id permittentes, à Iure Canonico sunt correctæ, tanquam iniquæ. Secus est de proscriptis, quos occidendi cuius authoritas publica datur: idque non iniustè, cum ad Reip. defensionem sit necessarium: peccant tamen, qui non ex zelo iustitiæ, sed odio, aut priuatæ vindictæ causæ faciunt. *v. Layma l. c.*

II. Peccant Principes, vel Magistratus (regu-

gulariter loquendo) vt *v. infrà l. 5. c. 3. dub. 1.* qui occidi iubet reos non citatos, vel non auditos, vel non damnatos, etsi priuata scientia constet esse nocentes, quia ex iure naturæ, actus publicus fieri debet ex scientia & authoritate publica. *q. 6. n. 27. Bon. l. c. p. 1. nu. 7. v. Caiet. V. homicidium, Fill. tr. 29 c. 2. & infrà l. 5. c. 3. d. 1.*

DVBIVM III.

An, & quomodo liceat occidere priuata authoritate iniquum aggressorem?

Respon. Ius naturæ permittit, vt vim vi repellas; & aggressorem, qui iniquè eripere tibi conatur vitam, aut quæ ad eam honestè agendam tibi sunt necessaria, vt bona temporalia, honores, pudicitiam, membrorum integritatem, præuenias, & occidas: ita tamen vt id fiat animo te defendendi, & cum moderamine tutelæ inculpatæ, hoc est, non inferendi maius damnum, nec vtendo maiore vi, quam necessarium est ad arcendam iniuriam. *Ita commun. S. Tho. q. 64. a. 7. Mol. &c. Less. dub: 8 n. 44.* Vnde resolues.

I. Non licet reo occidere ministros iustitiæ, à quibus ad carcerem, vel supplicium trahitur: vti nec licet id proscripto, vt notat ex communi *Lay. l. 3. t. 3. p. 2.* quia non sunt iniqui aggressores.

II. Etsi ob contumeliam aliquam, v. g. viro honorato dicatur, *mentiris*, non licet alterum occidere, eò quod aliter repelli possit, ac soleat; *Less. Azor. Hurt. &c. Dian. p. 5. t. 4. R. 12. & 13.* licere tamen, si aggressor

 fustem,

lem rem,fur.v.g. vsurpet vidente ac resistente Domino,aut Custode,aut huic vim faciat, v. g.repetentem incipiat ferro inuadere,permittunt eædem *Bonac.Dian.&c.l.c.*etiam: si dubium sit, an res possit aliter saluari, aut recuperari. *Bon.l.c.*quia nemo inquit tenetur se exponere periculo periculo amittendi res suas *v.Laym c.3.Nauar.Less.Dian.l.c.*

V. Probabilius est, hæc etiam licere Clericis & Religiosis,ob bona temporalia. Iura verò in contrarium afferri solita,intellige,quãdo non seruatur moderamen inculpatæ defension.s.*Laym.l.c.Tann.to.3.d.4.q* 8.*Escob.E. c* 8. vbi etiam docet ex *Tann.to.3.d* 4.*num.*86. licere virgini occidere inuasorem pudicitiæ, si violationem nequeat aliter euadere.

VI.Cùm tamen iniquus aggressor ut in periculo salutis, potest quis ex charitate ei parcere,& iniuriam potiùs pati:sed non tenetur, eò quòd alter suâ malitiâ sit in isto periculo. *Laym.ibid.*

VII. Non licet occidere, si iniuria iam est contracta,vel aggressor iam fugit:quia id non esses,se defendere,sed vindicare,vt docet *Tol. Rodr.*Sed *Henr.& Nauar.c.*15.*num.*5.*Fernandez.p.*1.*c.*9.§1.dicunt si læsus magnam faceret iacturam honoris, nisi fugientem mox persequeretur,eum persequi,& percutere,quantùm esset satis ad defensionem honoris.Quod *Lay. Bonac.Less. Fill. C.Lugo,&c.*putant practicè vix posse fieri, siue vindicta; etsi speculatiuè videatur esse probabile.*v.Dia.p.*2.*t.misc.Res.* 15.Concedit tamen *C.Lugo,Mol.Less.&c.*cum *v.Dia.p.*8.*t.*7.*R.*47.licere furem fugientem v.g.cum equo tuo,configere telo vel sagitta; quia inuasio adhuc durat. Etsi verò id non

liceat, postquam in tutum se recepit, si tamen per Iudicem non possis recuperare rem tuam, potes ingredi locum vbi illa detinetur, eamque tibi vendicare, & si aliter vi impediat vim vi repellere. *Tan. Less. Mald. Hurt. Dia. p. 5. t. 4. R. 37. & p 8. t. 7. R. 47.*

VIII. Ad defensionem vitæ, & integritatis membrorũ, licet etiam filio, religioso, & subdito se tueri, si opus sit, cum occasione contra ipsum parenté, Abbatem, Principem; nisi fortè propter mortem huius secutura essent nimis magna incommoda, vt bella, &c. *Sylu. Bon p. 8.*

IX. Licet quoque occidere eum, de quo certò constat, quod de facto paret insidias ad ad mortem; vt si vxor v.g. sciat se noctu occidendam à marito; si non potest effugere, licet ei præuenire. *Nau Less. nu. 45. Fill. nu. 39.*

X. Hinc etiam dicunt alij, vt *Sanch. 2. mor. c. 29 & alij* licere occidere eum, qui apud Iudicem falsà accusatione, aut testimonio, &c. id agit, vndè certò tibi constat, quod sis occidendus, vel mutilandus, vel etiam (quod alij difficiliùs concedunt) amissurus bona temporalia, honorem, &c. quia hæc non est inuasio, sed iusta defensio, posito quod de alterius iniuria tibi constet, nec sit alios euadendi modus, *Less.* tamen *Fill. & Laym.* non audent id defendere, propter periculum magnorum abusum. *vide Escob. Ex. 7. c. 8. Hurt. Lugo d. 10. sec. 9 Dian. p. 7. t. 7. R. 52.*

XI. quandocunque quis iuxta supradicta habet ius alium occidendi, id post etiam alius pro eo præstare, cùm id suadet charitas. *Fill. Tan. tom. 3. d. 4. q. 8. Mol. d. 18.* An autem, & ad hoc teneatur; *3. Less. l. 2. c. 9. d. 13. Dian. p. 5. t. 4. R. 6. 14. 20.*

D V-

DVBIVM IV.

An aliquando liceat occidere innocentem?

Resp. Directa intentione, & scienter, nunquam licet: nisi Deus omnis vitæ Dominus concedat; indirectè autem, & per accidens aliquando licet, vtendo nimirum suo iure, & dando operam rei licitæ & necessariæ, ac tanti momenti, vt vitæ æquiualeat. *S. Th. & Doct. commun.* Vnde resolues.

I. Si Tyrannus minetur excidium, nisi innocens occidatur, id non licet directè. Neque valet, sicut membrum licet abscindere pro salute corporis, ita & ciuem pro Reipub. quia homo est tantum pars moralis Reipub. à qua non accpit esse, & viuere, sicut membrum corporis à corpore. *Mul. t. 4 t. 3. d. 10. Les. Fill. &c.*

II. Potest tamen Resp. eo casu talem cogere, vt Tyrannum adeat, & si nolit, tradere; cùm ex charitate & iustitia legali teneatur, vitam exponere pro Reipub. Vnde si id renuat, fit nocens. Neque huc erit cooperari eius morti, sed tantùm permittere, cùm traditio de se indifferens, & mors tantùm sequatur indirectè, & præter intentionem Reip. *Mol. l. 2. c. 9. d. 7. Fill. t. 29. num.* 11. *Lay. &c.* Limitat autem *C. Lugo. d.* 10. *de iust.* si innocens sit subditus, vel peregrinus teneatur mori pro Republic. alienà.

III. Si fugere non possis mortem, persequente hoste, nisi per viam augustam, quà quispiam istic sedens esset obterendus, licet nihilo-

hilominus, dummodò tamen, si infans est, sit baptizatus, vt monet *C.Lugo, & Escob.Ex.7.c.* 8. fugere cum eius periculo, & interitu, præter tuam intentionem *Less.n.59.Fill.n.36.*

IV. Similiter ad expugnandam vrbem, & victoriam reportandam, si necessarium sit, licet tormenta in eum locum dirigere, vbi multi sunt innocentes: quia horum mors præter intentionem sequetur.*Less.l.c.*

V. Non licet occidere obsides, etsi qui eos miserunt, non seruent fidem: quia sunt innocentes.*Bon.t.2.d.2.q.vlt.s.3.p.7. Dian.p.5.t.* 4.*R* 35.contra *Azor.&c.*

Quæres. An aliquando liceat procurare abortum?

Resp. Quicunque malitiosè in se, vel altero curat abortum, peccat grauiter, siue fœtus sit animatus, quia est verum homicidium siue non quia tendit ad occisionem hominis, & est contra naturam generationis. *Les.d.*10. *nu.*61. Si tamen ad vitam matris conseruandam, omnino sit necessariam, sequentes Regulæ tenentur.1. Si fœtus morte matri allaturus, probabiliter necdum sit animatus anima rationali; (animari autem communiter aiunt, marem die quadragesimo, fæmellas verò octogesimo, quæ res valde incerta est) quidam permittunt, etiam directà intentione expelli, vt *Sanch.l.9.de matr.d.*20.*nu.*9 & 10.*Henriq.&c.*contra *Les.l.*2.*c.*9.*d.*16.& alios, quorum sententia in praxi suadenda: quorsum enim directa expelles, cùm indirectè liceat & sufficiant? 2. Si verò fœtus sit animatus, materque iudicetur moritura cum prole, nisi medicinam sumat, licet eam sumere, & secundùm quosdam, tenetur, intendendo directè

ctè suam tantùm sanitatem, etsi indirectè, ac consequenter destruatur fœtus: quia in pari necessitate mater post magis prospicere sibi, quam proli. 3. Si verò cum morte matris, spes vitæ & baptismi prolis affulgeat; tenetur mater, secundùm plerosque, sub mortali, abstinere ab omni remedio destructiuo prolis: quia tenetur vitam corporalem exponere, pro extrema necessitate spirituali infantis. Contrarium tamen docet *Lud. Lop.* quod *Sà V. Charitas* dicit esse probabile. *v. Less. l.c. Sanch. Fill. c.29. t.6. q.1. Bonac. t.8. n.3.*

DVBIVM V.

De Duello, & Bello.

Art. I. Quid sit, & an liceat duellum.

Resp. Duellum est duorum (vel subinde etiam plurium) certamen, quod ex condicto, vno indicente, & altero acceptante, suscipitur; ita ut, id non sit vitam defendere, sed exponere periculo. Quod etsi communiter sit mortale peccatum, licitum tamen est iusta causa, quæ semper est attendenda. *vid. Trid. s.25. c.9. de ref. Sanc. 2 mor. c.39.* Idem de Pœna duellantium, *v. infra de exc. & Sanc. l.c.* Vnde resolues.

I. Duellum non est licitum, ad indagandam veritatem, uel iustitiam, uel purgationem obiecti criminis, aut litem terminandam quia est fallax, imò superstitiosum medium ad eum finem, cum innocens homicidium & facere, & pati possit. *Trul. lib.5. capit.2. d.13. num.12.*

II. Nec ob inimicitias, aut ad iniuriam vindi-

vindicandam, neque ob solam ostentationem virium, aut delectationem.

III. Nec item ad euitandam ignominiam: quia apud bonos & prudentes honorem non perdit; imò nec apud alios, si prouocanti dicat, se eum non æstimare dignum, cum quo congrediatur, contra leges diuinas & humanas. Interim iturum se in dies liberè suas vias, paratumque semper fore, & nunc esse, contra quemuis inuasorem se tueri. *Trul.l.c n.4.*

IV. Duellum licet acceptare, vel offerre ad conseruandam æstimationem exercitus apud hostem, eosque debilitandos, vel ad terminandum bellum cum minore damno, *v. Sanc.l.c.*

V. Acceptare item licet, si quis aliàs te occisurus, concedat tamen arma, vt sic fortunam experiaris; quia est tantum defensio, positoque quod aliter non possis euadere. Similiter si, Iudex duos ad mortem damnatos velles duello congredi: quia alter alterius esset constitutus minister iustitiæ. *Trul.l.c.*

VI. Denique si uir nobilis in aula regia, vel militaris in castris, prouocatus sisteret se, mere defensionis gratiâ, cum spe præualendi, priuandus alioqui; ob suspicionem ignauiæ, dignitate, officio, uel fauore Principis, non audet eum damnare *Lay.l.3.t 3.par.3.c.3.* eundem excusat *Hurt.2.2.d.170.s.8.§.76. Less.c.9. d.8.q.6.& Nau.c.15.*

Artic.II. An, & quousque liceat bellum?

Resp. Bellum defensiuum, quo scilicet vis iniusta repellitur, licet etiam priuatà authoritate, offensiuum verò, quo uis infertur, vt liceat, tres conditiones requirit; vt geratur authoritate Principis, vel Magistratus nullum

agnoscentis superiorem; qualis est Imperator. Reges, quædam Reib. v.g. Venetorum, Genuensium, &c. vt adsit iusta causa, eaque grauis v.g. necessitas boni communis, & quietis conseruandæ, recuperatio iniuste ablatorum, coercitio rebellium, defensio innocentum, &c. *v. Lay. hic & Mol. t. 1. d. 104. Dian. p. 6. t. 4. R. 3.* 3. vt fiat ex recta intentione, hoc est, non ex odio, sed ex amore boni communi, quanquàm si hæc vltima sola desit, non sit obligatio restitutionis. *Ita communiter* cum *D. Th. q. 41. Lay. l. 2. t. 3 c 12.* Vnde resolues.

I. Si quis iustum bellum gerat, non potest alter licitè se defendere: quia circa eandem rem non possunt duo habere contraria iura. Fieri tamen potest, vt neutra par peccet, ab ignorantiam inuincibilem *Fill. n. 185.*

II. Tenetur Rex, antequam bellum incipiat, omni diligentia curare, vt certus sit de eius iustitia, & graui causa. Ad quod sequentia concedunt. 1. ut curet habere non tantum peritos, sed etiam bonos Consiliarios. 2. Vt attendat, an etiam à suis impediantur, vel interuertantur literæ, aut instructiones ad ipsum. 3. Si non tantum à suis Consiliarijs, sed etiam à diuersis Theologis curet iustitiam belli, secundum leges Euangelicas examinari, & libere edici. 4. Si auditis omnibus, ipse quoque coram Deo illam examinet, statuatque id, quod in puncto mortis se fecisse uellet. Denique licet sufficiat opinio probabilis de iustitia belli, si tamen iustitia maneat æqualiter dubia, & alter sit in possessione, non licet ei bellum indicere, cum melior sit conditio possidentis *Fill. t. 29. c. 9. q. 4. Trul. l. 5. c. 1. d. 3* ubi cum *Dian p. 4. t. 4. R. 72.*

*R.72.*docet licere etiam Principi concedere repressalia, seruatis tamen conditionibus certis, quas v. apud *Palaum t.*1.2.6.*d.*5.*p.*4.& hic infrà *Ar.seq.*

III. Perspectà iustitia belli, debet ea proponi parti aduersæ, quæ si offerat competentem satisfactionem, non debet bellum inchoari imò vt probabilius est, etsi cæptum sit, debet, si non ex rigore iustitiæ saltem plerumque ex charitate mox finiri. *vid.Mol.suprà d.* 103.*Trul.l.*5.*c.*2.*d.*3.

IV. Potest Princeps pro satisfactione petere restitutionem ablaturum, & expensarum; item aliquid in pœnam illatæ iniuriæ. *Dunal.* Hinc potest victos priuare bonis, etiam innocentes tributa eis imperare, extruere arces, &c. quæ ad securitatem sunt necessaria. *Con. Dian p.*6.*d.*4.*R.*22.

V. Principes tenetur stipendia soluere militibus: alioqui tenentur compensare damna, tum ipsis militibus, tum alijs, qui ab ijs damnum acceperunt. *Kon. Palaus, Dian.p.*6 *t. R.*29.

VI. Tenentur etiam aliquando Principes Catholici à bello, alioqui per se iusto, abstinere, si indè oriturum sit scandalum, & spiritualis ruina multorum, ac detrimentum Ecclesiæ. *Palaum, Dia.p.*6.*t* 4. *R.*7.

VII. Etsi per se loquendo, in bello iusto liceat aduocare infideles in auxilium; per accidens tamen subinde, imò plerumque non licet, ratione scandali, vel periculi in fide, v.g. ne subditi peruertantur, sacra profanentur, &c. *Reginal. tom.*2. *libr.*21. *numer.*100. *Fill. num* 181.

VIII. Similiter licet alteri Principi, etiam alterius fidei, in bello iusto auxilium fere, nisi tamen

tamen sit periculum scandali; incrementi hæreseos, & damni veræ fidei. *v. apud Kon. tr. de Charitate, d. de bello.*

IX. Duces, Tribuni, Centuriones, alijque officiales peccant, tenenturque ad restitutionem 1. Si pauciores habeant milites, quam in solutione stipendij exhibent 2. Quando debent ex officio commeatum curare, & dant militibus cibum, vel potum corruptum, ex quo morbi oriantur. 3. Si in transitu per regiones, accipiant pecunias à varijs pagis, nec isthic pernoctent, aut morentur. 4. Si vni militi dent plura syngrapha ad domos diuersas. *Mol. Bec. Dian. p. 6. t. 4 R. 27. & 28.* 5. Si stipendium militibus subtrahentes, permittant extorquere ab innocentibus necessaria.

X. Miles, qui in bello, & iusto, iniusto, paratus est mereri stipendia, est in malo statu, & incapas absolutionis, nisi mentem corrigat: & quidem similiter in bello iniusto, tenetur ad restitutionem damnorum; nisi inculpabilis ignorantia excuset: tum enim sufficit restitutio eorum, quæ in specie habet; vel eorum, in quibus factus est ditior. *v. infrà.*

XI. Si vocatus ad bellum sit subditus Principis, qui bellum gerit, aut ab eo ante conductus, non tenetur inquirere de iustitia, quamdiu nulla vehemens suspicio occurrit in contrarium, quæ positiuè tendat dubium: quia potest præsumere pro suo Principe, cui in dubio debet obedire, eiusque authoritas plerumnue illi sufficiet, ad formandum etiam positiuè iudicium probabile, de iustitia causæ, ne cum dubia fide operetur. *v. C. Lugo. d. 18. de iust. s. 1. n. 21.* Si verò non sit subditus, tenetur prius inquirere, & postea saltem probabi-

le

le formare iudicium bellum esse iustum *Mol. d.*113.*Fill.n.*181. *Lay.l.*2.*t.*3.*c.*12.*num.*9 *Az. Mald. Reg.* contra quosdam apud *Dia.r.*2.*t.*5. *Mis R.c.*96.& *t.*3.*t.*3.*Resp.*7.*C. Lugo l.c.Escob. E.*7.*c.*8.

XII. Miles intelligens bellum esse iniustium, in quo est, non potest absolui, nisi velit, quam primum potest curare dimissionem, intera abstinere ab actibus hostilitatis, v.grat. cæde, predâ, &c. *v.Lay.l.*2.*t.*3.*c.*12. An autem talis possit occidere militem hostilem se inuadentem. *v Escob.E.*7.*c.*8.

Artic.III. Quid in bello iusto licet?

Resp, Etsi circa hostes in bello iusto liceat ea omnia facere, quæ ad finem belli sunt necessaria, v.g. occidere, spoliare, &c. innocentes tamen (quo nomine intelliguntur pueri, qui arma gestare non possunt, mulieres, senes, Religiosi, Clerici, peregrini, mercatores, & rustici) directè uita spoliari non possunt; bonis tamen externis possunt; si sint pars Reipublic. hostilis, aliterque finis belli obtineri non possit. *Mol.Bec.p.*2.*c.*10.11.& 12. *Lay.Fill.n.*291. *&c* Ratio est, quia cùm sint pars Reipub. possunt propter huius delicta puniri, in ijs bonis, quæ Reipub. dominio subsunt. *Vnde resolues*.

I. Per accidens licet aliquando comburere etiam Ecclesias, & hostes ex ijs extrahere, in his spoliare & occidere si, v.gr. Ecclesia velut castro ad repugnandum vtantur. *Sylu.V.bellum.n.*11.*Sà, Bon.p.vlt.§.*3.

II. Contra hostem licet vti insidij, & stratagematis, dummodo sint mendacia: etsi etiam hæc, v.g. quando exploratores se fingunt amicos, non sint mortalia. Ea uerò, ad quæ

cauen-

cauenda nulla prudentia datur, & v.gr. veneno inficere puteos, aquas, glandes, sunt contra iura belli, nec licent, *Mol.d* 111.

III. Fides hosti data seruanda, est nisi uel coactus dederis, vel graue detrimentum cederet Reip. aut Religionis, aut si hostes eam non seruent; aut deniq; conditiones ac circumstantiæ planè sint mutatæ *Dual. Palaus, Dia.l.c R.* 10. *v. etiam Lay l.2.t.3.c.*12.

IV. Capti in Bello, etiam ex parte capientium iusto, nisi obstet scandalum, aut specialis præmisso, possunt fugere. Capti verò in bello ex parte capientium iniusto, & fugere, & bona hostium secum auferre possunt. *Lay. l.2.t.3.c.*12.*n.*16. An obsides liceat occidere, v.suprà *d* 4.*c.*5.

V. Potest quidem aliquando, (rarò tamen, & non nisi ob causas grauissimas) dari vrbs in prædam: milites tamen priuata authoritate prædas agere, aut hostibus damna inferre non possunt quia sunt executores tantum & ministri. *v. Sà, bellum, Lay. hic.l.*2.*t.*3 *c.*12. *Fill.nu* 198. *Dia p.*6.*t.*4 *toto*, dum autem vrbs spoliatur iniustè, gregarios milites tantum teneri ad damnum, quod ipsi intulerunt, probabile esse docet *Dia.l.c.R.*31 ex *Syl.Nau.&c.* Item *p.*3 *t.*5 *R* 86. infrà *t.*4.*c.*2.*d* 3.

VI. Milites peccant cum onere restituendi, si à rusticis, alijsue apud quos hospitantur, vel per quorum loca transeunt, auferant aut inuitis extorqueant, vel etiam donata accipiant (nisi constet omnino libere fieri, si quidem donationes istæ plerumque non spontaneæ, sed coactæ sunt) præter ea, quæ ex coustitutione Principis ijs debent subministrare: nisi tamen sint in extremá, vel saltem

grаui

graui necessitate. *Molin. Kon. Palaus. Rec. &c. Dia. p. 6. t. 4 R 26.*

VII. Repressalia licita subt his conditionibus; 1. vt manifestè constet ciues alterius Reipub. fecisse iniuriam. 2. vt superiores illorum rogati recusent administrare iustitiam. 3. vt constet eos culpabiliter id recusare. 4. vt Principes supremus causà cognità id concedat. 5. vt non inferatur plus damni, quam iusta satisfactio requiritur. 6. vt non concedantur in Personas Ecclesiasticas. *Mol. Dian. p. 4. t 4. R. 72. ex 18. alijs.*

Quares. Ad quem pertineant bona hostibus erepta?

Resp. I. Immortalia cedunt Principi, aut Reipublicæ: mobilia fiunt capientis, nisi consuetudo habeat, vt pars cedat Principi, & communitati II. Iure Cæsareo, nisi consuetudo sit contraria, bona ablata iusto bello, qui ea iniustè possidebant, fiunt capientium postquam ea in sua præsidia deportaruut. *Valent. t. 3 d. 4 q. 18. p 3. Mol. d. 18. & Hur. t 2. d. 169.* vbi requirit, ut vna saltem nocte possederint. *vid. etiam Syl. Bon. l c.* de peccatis in bello committi solitis: *Trul. l. 2. d. 10 & seq. Dian. p 5. t. 4 R. 23.* vbi contra *Durand* docet hanc sententiam esse in praxi tutam.

CAPVT II.

De VI. Præcepto, & IX.

Non Mœchaberis, &c. Non Concupisces, &c.

Coniungo hæc duo Præcepta, quia vtroque idem explicitè, uel implicitè prohibetur; scili-

scilicet peccata impudicitiæ, & Luxuriæ, Est autem Luxuria inordinatus appetitus, vel vsus delectationis, seu sensus venerei, qui fit cum commótione spirituum generationi seruientium, circa partes corporis venereas: ita vt appetitus vel delectationes aliæ, etsi etiam sensitiuæ aut sensitiuorum, si tamen non sint venereæ, venereorum, nec ad ea ordinentur, non spectent ad Luxuriam. Porrò actus, seu peccata luxuriæ, distinguuntur in imperfectos, in quibus non interuenit vltimus terminus uenereorum, quæ est decisio seminis, vt sunt actus interni desideriorum, & oblationum morosarum, qui speciem sumunt ab obiectis: & perfectos, ac consummatos, qui terminum iam dictum habeat adiunctum. Qui rursus sunt duplices. Alij enim sunt naturales, qui naturæ non repugnant, nec specie differunt in ratione luxuriæ, (etsi per deformitatem supperadditam aliquando specie differant) u.g. adulterium, incestus, &c. Alij innaturales sunt, seu contra naturam, in quibus conditiones à natura institutæ, u.g. identitas speciei, vas debitum, &c. non seruantur. Et hi etiam in ratione luxuriæ differunt specie, quæ in illis uariatur secundum modos, quibus committuntur naturæ repugnantes.

DVBIVM I.

An, & quanta peccata sint, oscula, amplexus, tactus, verba obscœna, & similia, extra matrimonium?

Resp. Ad id dignoscendum, distinguenda est imprimis intentio & delectatio venerea, &

vene-

venereorum ab intentione, & delectatione, sensitiua, & sensitiuorum aliorum, quæ consistit iu quadam proporione, & conformitate rei tactæ cum organo tactus. Deinde sciendum, intentionem & sensum uenereorum esse mortalem & excludere à regno Cœlorum, secundum Apostolum ad *Gal*.5. Vnde resolues.

I. oscula, amplexus, aspectus, & tactus, & similia, in extra matrimonium fiant, ex intentione actùs luxuriosi, vel ob delectationem veneream, etiamsi non illam perfectam, quæ est in seminatione, sunt tamen semper peccata mortalia: quia eo animo, extra matrimonium, sunt impudica, & natura sua talis delectatio tendit ad perfectam. *Fill.t.*30.*c.*9.*nu.* 174.*Less.l.*4.*c.*3.*d.*8.*Sanc.l.*9.*d.*46.

II Tales actus sunt eiusdem naturæ cum perfectis, siue consummati, ideoque in confessione explicandum, vtrum sint habiti cum simili sexu, an diuerso; cum libera, an coniugata, cognata, persona sacra, &c. *Less.d.*15. *Sanch.l.*1 *c.*2.

III. Oscula, amplexus, compressiones manuum, & similia non obscena, si fiant tantum officij, aut moris patrij, aut amoris honesti vel beneuolentiæ augendæ causa, etiamsi delectatio venerea suboriatur, (modò in eam non consentiatur) non sunt peccata, *Le.Fill l.c. num.*171.

IV. Si verò ista fiant ex aliqua veniali vanitate, loco, curiositate, leuitate, petulantia, imò etiam sensualitate, siue affectu sensuali, ac naturali, (dummodò non cum delectatione venerea, nec eius causa; & si præter intentionem suboriatur, ea repulsà, ac tunc abstinendo)

nendo) venialem culpam non excedunt, vt *v. Fill. hic Less. Sanch. loc. cit. Dian. p. 4 t. 4 R. 136.* Contrarium tamen est tutius, vt *v. Trul. l. 6. c. 1. d 12. n. 8.*

V. Idem dicendum de tactu, & aspectu inhonestarum partium corporis proprij, aut commixtionis animalium, non cum animo venereo, sed ex curiositate tantum, aut leuitate secluso tamen scandalo & periculo consensus venerei. Imò si tactus talis, aut aspectus proprij corporis naturali aliquo, ac non malo fine fiat, ne veniale quidem erit, vt v. g. si fricatione extingnere velis pruritum non venereum: dummodò tamen absit periculo pollutionis, aut consensus in eam, si improuisò, præter intentionem fortè obueniret. *Less. num. 63. Fill n. 21 Sanc l. 9 d. 41.*

VI. Tactus nudi, & aspectus partium inhonestarum alterius corporis, maximè diuersi sexus, aut concubitus humani ex curiositate (nam de necessitate aliud est) etiam secluso affectu venereo videntur non posse excusari à mortali, propter grauem indecentiam, & periculum proximum actus venerei: nisi tamen aspectus fiat ex loco tam remoto, & ita, obiter vt hæc absint *Sanch n. 23 & 29. Fill. n. 218. Laym. &c.*

VII Aspectus verò, & subinde etiam (rarius tamen, propter periculum adunctum (tactus ex petulantia vel curiositate partium inhonestarum alterius corporis, eiusdem tamen sexus, citra affectum, & periculum consensus venerei excusari posse à mortalis vt v. g. quando simul aliqui natant, vel lauant *Laym l. 3. s. 4. Sanch. l. 5. nu. 12. 13. & n. 28. Trul. d. 12. num. 15.*

K VIII. Ver-

(vt mamillarum, & ostenarum partium) vel oscula furtiua, morosa, vel indecentia, peccat, quia præsumitur affectus malus *v. Fill. l. 30. n. 196.* & infrà *l. 5. c. 1 d. 2.*

Quæres. An; & quatenus liceant tactus, aspectus; &c. inter coniunges, vel sponsos?

Resp I. Coniguibus licent, si referantur ad copulam: ad hanc enim licite se excitant. Alio autem fine, v. gr. voluptatis causà si fiant, sunt peccata venialia; quia matrimonium eos cohonestat; ac defectus debiti finis non est mortalis; nisi tamen habeantur cum periculo pollutionis, quæ cùm ijs sit illicita, eo casu erunt mortalia, regulariter saltem, *Sanch. l. 9. d. 46. n. 7. Fill. n 357. & alij.*

Resp. II. Sponsis tactus impudici non licent: pudici verò in partibus honestis licent, si ex ijs tantum intendant delectationem sensitiuam: secus, si veneream. *Sanch. l. c. n. 50. & c. Bón. p 9. n. 6. &c.*

DVBIVM II.

Quæ sint species luxuriæ consummatæ naturale?

Resp. Eædicuntur, in quibus fit commixtio eo modo, quo natura instituit; v. g. quando seruatur sexus diuersus, speciem eadem, vas, & modus naturalis, &c. *vt vide in principio huius cap* Vndè resoluitur tales esse hàs sequentes, quæ ideo in confessione sunt exprimendæ.

I. Est fornicatio, quæ est concubitus soluti cum soluta, (hoc est quæ sit libera à voto, matrimonio, religione) ex mutuo consensu. Adhuc reducitur, 1. Concubinatos, qui est

V. Inceſtis, hoc eſt congreſſus cum conſanguinea, vel affine, vſq; ad quartum gradum; eò grauius peccatum, quò gradus eſt propinquior; quem proinde in confeſſione exprimere, ſaltē ſecurius eſt, vt habet *Nau.c.6.C.Lug d.16. nu. 312* Sicut etiam multò grauior eſt inceſtus cum conſanguinea, quam cum affine in eodem gradu, v.g cum matre, quam cum nouercà; cū ſorore propria, quam cum ſorore vxoris. Et rurſus grauior eſt cum affine, quam cum cognato ſpirituali vel legali. Addi verò debet, ſi in primo gradu fuerit, vtrum cum matre, an cum filia, an ſorore *C.Lugo l.c. & Eſc. de act. hum.E 2.c.6.* vbi ex *Hur.d.9 de pan.diff* 4. probabile dicit, inceſtum in eodē gradu & lineà, & eiuſdem eſſe ſpeciei eò tamen grauiorem, quò gradus eſt vicinius ſtipiti) & ſatis eſſe dicere, habui rem cum conſanguinea in linea recta. Ad hanc ſpeciem reuocetur tanquam analoga, fornicatio cum filia confeſſionis, propriè non ſit cognatio ſpiritualis, quam tamen circumſtantiam in confeſſione exprimendam eſſe, probat *Sanc.7.de m.55. Kon.d.32.Fag. & cat. prob.* contra *Sà V.Conf.& Dia.v.C.Lug.n.355.*

VI. Sacrilegium, hoc eſt violatio rei ſacræ per actum venereum. Res autem ſacræ, quæ ſic violantur, ſunt locus, & perſona. Vnde ſacrilegium eſt 1. omnis actus luxurioſus exterior, qualis etiam eſt v. gr. pollutio, & probabiliter etiam tactus impudici, vt *v. C. Lugo num.* 464.) in loco ſacro, hoc eſt templo, vel cæmiterio, niſi tamen fiat à coniugibus, ex neceſſitate, v g. ad vitandam incontinentiam. 2. Omnis actus luxurioſus tam interior quam exterior, in perſona, vel cum perſona voto caſtitatis conſecrata:

 circa

circa quem tamen probabile est, non opus esse exprimere, vtrum fuerit votum solemne, an simplex. Sicuti, neque, si duplici titulo sit sacrata, v. g. quia est Sacerdos & Religiosus, quia moraliter est vna numero malitia *Sanch. de matr. l. 7. d. 27. nu. 27. Henr. & cæteri*, quos cicat *Dian.* & sequitur *p. 1. t. 7. R. 3. v. C. Lugo d. 16. de pœn. §. 4. Bonac. quæst. 3. p. 17. Escob. E. 8.*

DVBIVM III.

Quæ sint species luxuriæ consummatæ contra naturam?

Resp. Cum contra natura esse dicatur eæ, in quibus fit seminario modis repugnantibus institutioni naturæ, ita vt iuxta tales modos species varientur, hinc resoluitur tales species esse sequentes.

I. Congressus inordinatus, hoc est, innaturalis, siue indebitus concumbendi modus, cum scilicet seruatur quidem identitas speciei, diuersitas sexûs, & debita naturæ organa, sed inordinato tantùm modo acceditur; v. g. cum vir succumbit, vel auersè accedit more pecorum, vel à latere, vel stando, aut sedendo, aliàve ratione, insolita, quod est contra naturam: mortale, quando inde periculum est impediendæ generationis, vt effundendi seminis: aliàs si hoc periculum caueatur, aut non sit; eò quòd matrix fœminæ satis trahat semen, & retineat, vt fit plerumque, non contra, sed præter naturam erit: & veniale graue, imò nullum, si grauis causa adsit, v gr. quia mulier est prægnans, vel quia corporis dispositio, siue vtriusque, siue alterutrius

coniu-

coniugis aliter fieri non patitur. *Fill.t.30.c.8.q.8.n.137.*

II. Mollities siue pollutio, & est, cum absq; congressu, seu copulà, voluntariè procuratur fluxus seminis, siue id foras effundatur, vt in maribus, siue intus diffluat in matricem, vt in fœminis. Et hoc peccatum præter propriam malitiam, sæpè aliam habet adiunctam, vt v. g. fornicationis, adulterijs, & incestùs, &c. cùm quis nimirum simul imaginatur, ac desiderat congressum alicuius personæ liberæ, coniugatæ, &c. quod proinde si fiat, in confessione aperiendum est. Plura de mollitie, *v. seq. dub.*

III. Sodomia imperfecta, & est congressus cum debito quidem sexu, maris nempe cum fœmina, sed extra vas naturale: Potest etiam simul habere alias malitias, v. gr. adulteri, si fiat cum coniugata; incestùs si cum consanguinea. *Bonac. q.4. de matr. p.1. num.1. Fill. l.c. num* 158.

IV. Sodomia perfecta, & est congressus duorum eiusdem sexus vt maris cum mare, vel fœminæ cum fœmina. Et potest etiam habere malitias adiunctas, v. gr. incestùs: quò casu cognationis gradum non necessario explicari docet *Escob. de act. hum. E.2.c.6.* sed satis esse dicere, coiui cum consanguineo, vel affine; quia nec miscetur caro, nec contrahitur affinitas, nec linea variat speciem Ita ille. Explicandum tamen esse, fuerisne agens an patiens, dicit, *C. Lugo d. 16. num.* 423. contra *Dian. to.2.t.4. de sac. R.*159. & *p.* 6 R.36.

V. Bestialitas, quod est grauissimum inter omnes, & est congressus, in quo non serua-

le formare iudicium bellum esse iustum *Mol. d.*113.*Fill.n.*181. *Lay.l.*2.*t.*3.*c.*12.*num.*9 *Az. Mald. Reg.* contra quosdam apud *Dia.t.*2.*t.*5. *mis R.c.*96. *& t.*3.*t.*3.*Resp.*7.*C. Lugo l.c.Escob. E.*7.*c.*8.

XII. Miles intelligens bellum esse iniustium, in quo est, non potest absolui, nisi velit, quam primum potest curare dimissionem, intera abstinere ab actibus hostilitatis, v.grat. cæde, predà, &c. *v.Lay.l.*2.*t.*3.*c.*12. An autem talis possit occidere militem hostilem se inuadentem. *v Escob.E.*7.*c.*8.

Artic. III. Quid in bello iusto licet?

Resp, Etsi circa hostes in bello iusto liceat ea omnia facere, quæ ad finem belli sunt necessaria, v.g. occidere, spoliare, &c. innocentes tamen (quo homine intelliguntur pueri, qui arma gestate non possunt, mulieres, senes, Religiosi, Clerici, peregrini, mercatores, & rustici) directè uita spoliari non possunt; bonis tamen externis possunt; si sint pars Reipublic. hostilis, aliterque finis belli obtineri non possit. *Mol.Bec.p.*2.*c.* 10.11.*&* 12. *Lay.Fill.n.*291. *&c* Ratio est, quia cùm sint pars Reipub. possunt propter huius delicta puniri, in ijs bonis, quæ Reipub. dominio subsunt. *Vnde resolues*.

I. Per accidens licet aliquando comburere etiam Ecclesias, & hostes ex ijs extrahere, in his spoliare & occidere si, v.gr. Ecclesia velut castro ad repugnandum vtantur. *Sylu.V.bellum.n.*11.*Sà, Bon.p.vlt.* §.3.

II. Contra hostem licet vti insidij, & strategematis, dummodo sint mendacia: etsi etiam hæc, v.g. quando exploratores se fingunt amicos, non sunt mortalia. Ea uerò, ad quæ cauen-

cauenda nulla prudentia datur, & v.gr. veneno inficere puteos, aquas, glandes, sunt contra iura belli, nec licent, *Mol.d* 111.

III. Fides hosti data seruanda, est nisi uel coactus dederis, vel graue detrimentum cederet Reip. aut Religionis, aut si hostes eam non seruent; aut deniq; conditiones ac circumstantiæ planè sint mutatæ *Dual. Palaus, Dia.l.c.R.* 10. *v. etiam Lay l.2.t.3.c.12.*

IV. Capti in Bello, etiam ex parte capientium iusto, nisi obstet scandalum, aut specialis præmissio, possunt fugere. Capti verò in bello ex parte capientium iniusto, & fugere, & bona hostium secum auferre possunt. *Lay. l.2.t.3.c.12.n.*16. An obsides liceat occidere, v. suprà *d* 4.*c*.5.

V. Potest quidem aliquando, (raro tamen, & non nisi ob causas grauissimas) dari vrbs in prædam: milites tamen priuata authoritate prædas agere, aut hostibus damna inferre non possunt quia sunt executores tantum & ministri. *v. Sà, bellum, Lay. hic. l.2.t.3 c.12. Fill.nu* 198. *Dia p.6.t.4 toto*, dum autem vrbs spoliatur iniustè, gregarios milites tantum teneri ad damnum, quod ipsi intulerunt, probabile esse docet *Dia.l.c.R.*31 ex *Syl. Nau. &c.* Item *p.3 t.5 R* 86. infrà *t.4.c.2.d* 3.

VI. Milites peccant cum onere restituendi, si à rusticis, alijsue apud quos hospitantur, vel per quorum loca transeunt, auferant aut inuitis extorqueant, vel etiam donata accipiant (nisi constet omnino libere fieri, si quidem donationes istæ plerumque non spontaneæ, sed coactæ sunt) præter ea, quæ ex constitutione Principis ijs debent subministrare: nisi tamen sint in extrema, vel saltem

graui

graui necessitate. *Molin.Kon. Palaus.Rec.&c. Dia.p.6.t.4 R 26.*

VII. Repressalia licita sub his conditionibus, 1. vt manifestè constet ciues alterius Reipub. fecisse iniuriam. 2. vt superiores illorum rogati recusent administrare iustitiam. 3. vt constet eos culpabiliter id recusare. 4. vt Princeps supremus causâ cognitâ id concedat. 5. vt non inferatur plus damni, quam iusta satisfactio requiritur. 6. vt non concedantur in Personas Ecclesiasticas. *Mol.Dian.p.4.t 4.R.72.ex 18.aliis.*

Quares. Ad quem pertineant bona hostibus erepta?

Resp.I. Immortalia cedunt Principi, aut Reipublicæ: mobilia fiunt capientis, nisi consuetudo habeat, vt pars cedat Principi, & communitati II. Iure Cæsareo, nisi consuetudo sit contraria, bona ablata iusto bello, qui ea iniustè possidebant, fiunt capientium postquam ea in sua præsidia deportaruut. *Valent.t.3 d.4 q.18.p 3.Mol.d.18.& Hur.t 2.d.*169. vbi requirit, ut vna saltem nocte possederint. *vid. etiam Syl.Bon.l c.* de peccatis in bello committi solitis: *Trul.l.2.d.10 & seq. Dian.p 5.t 4 R. 23.* vbi contra *Durand* docet hanc sententiam esse in praxi tutam.

CAPVT II.

De VI. Pracepto, & IX.

Non Mœchaberis, &c. Non Concupisces, &c.

Coniungo hæc duo Præcepta, quia vtroque idem explicitè, uel implicitè prohibetur; scili-

ſcilicet peccata impudicitiæ, & Luxuriæ, Eſt autem Luxuria inordinatus appetitus, vel vſus delectationis, ſeu ſenſus venerei, qui fit cum commótione ſpirituum generationi ſeruientium, circa partes corporis venereas: ita vt appetitus vel delectationes aliæ, etſi etiam ſenſitiuæ aut ſenſitiuorum, ſi tamen non ſint venereæ, venereorum, nec ad ea ordinentur, non ſpectent ad Luxuriam. Porrò actus, ſeu peccata luxuriæ, diſtinguuntur in imperfectos, in quibus non interuenit vltimus terminus uenereorum, quæ eſt deciſio ſeminis, vt ſunt actus interni deſideriorum, & oblationum moroſarum, qui ſpeciem ſumunt ab obiectis: & perfectos, ac conſummatos, qui terminum iam dictum habeat adiunctum. Qui rurſus ſunt duplices. Alij enim ſunt naturales, qui naturæ non repugnant, nec ſpecie differunt in ratione luxuriæ, (etſi per deformitatem ſupperadditam aliquando ſpecie differant) u.g. adulterium, inceſtus, &c. Alij innaturales ſunt, ſeu contra naturam, in quibus conditiones à natura inſtitutæ, u.g. identitas ſpeciei, vas debitum, &c. non ſeruantur. Et hi etiam in ratione luxuriæ differunt ſpecie, quæ in illis uariatur ſecundum modos, quibus committuntur naturæ repugnantes.

DVBIVM I.

An, & quanta peccata ſint, oſcula, amplexus, tactus, verba obſcœna, & ſimilia, extra matrimonium?

Reſp. Ad id dignoſcendum, diſtinguenda eſt imprimis intentio & delectatio venerea, & vene-

venereorum ab intentione, & delectatione sensitiua, & sensitiuorum aliorum, quæ consistit iu quadam proporione, & conformitate rei tactæ cum organo tactus. Deinde sciendum, intentionem & sensum uenereorum esse mortalem & excludere à regno Cœlorum, secundum Apostolum ad *Gal.*5. Vnde resolues.

I. oscula, amplexus, aspectus, & tactus, & similia, in extra matrimonium fiant, ex intentione actùs luxuriosi, vel ob delectationem veneream, etiamsi non illam perfectam, quæ est in seminatione, sunt tamen semper peccata mortalia: quia eo animo, extra matrimonium, sunt impudica, & natura sua talis delectatio tendit ad perfectam. *Fill.t.*30.*c.*9.*nu.* 174.*Less.l.*4.*c.*3.*d.*8.*Sanc.l.*9.*d.*46.

II Tales actus sunt eiusdem naturæ cum perfectis, siue consummati, ideoque in confessione explicandum, vtrum sint habiti cum simili sexu, an diuerso, cum libera, an coniugata, cognata, persona sacra, &c. *Less.d.*15. *Sanch.l.*1 *c.*2.

III. Oscula, amplexus, compressiones manuum, & similia non obscena, si fiant tantum officij, aut moris patrij, aut amoris honesti vel beneuolentiæ augendæ causa, etiamsi delectatio venerea suboriatur, (modò in eam non consentiatur) non sunt peccata, *Le.Fill l.c. num.*171.

IV. Si verò ista fiant ex aliqua veniali vanitate, loco, curiositate, leuitate, petulantia, imò etiam sensualitate, siue affectu sensuali, ac naturali, (dummodò non cum delectatione venerea, nec eius causa; & si præter intentionem suboriatur, ea repulsà, ac tunc abstinendo)

nendo) venialem culpam non excedunt, vt *v. Fill. hic Less. Sanch. loc. cit. Dian. p. 4 t. 4 R. 136.* Contrarium tamen est tutius, vt *v. Trul. l. 6. c. 1. d 12. n. 8.*

V. Idem dicendum de tactu, & aspectu inhonestarum partium corporis proprij, aut commixtionis animalium, non cum animo venereo, sed ex curiositate tantum, aut leuitate seclusò tamen scandalo & periculo consensus venerei. Imò si tactus talis, aut aspectus proprij corporis naturali aliquo, ac non malo fine fiat, ne veniale quidem erit, vt v. g. si fricatione exiingnere velis pruritum non venereum: dummodò tamen absit periculo pollutionis, aut consensus in eam, si improuisò, præter intentionem fortè obueniret. *Less. num. 63. Fill n. 21. Sanc. l. 9 d. 41.*

VI. Tactus nudi, & aspectus partium inhonestarum alterius corporis, maximè diuersi sexus, aut concubitus humani ex curiositate (nam de necessitate aliud est) etiam seclusò affectu venereo videntur non posse excusari à mortali, propter grauem indecentiam, & periculum proximum actùs venerei: nisi tamen aspectus fiat ex loco tam remoto, & ita, obiter vt hæc absint *Sanch n. 23 & 29. Fill. n. 218. Laym. &c.*

VII Aspectus verò, & subinde etiam (rarius tamen, propter periculum adunctum (tactus ex petulantia vel curiositate partium inhonestarum alterius corporis, eiusdem tamen sexus, citra affectum, & periculum consensùs venerei excusari posse à mortalis vt v. g. quando simul aliqui natant, vel lauant *Laym l. 3. f. 4. Sanch. l. 5. nu. 12. 13. & n. 28. Trul. d. 12. num. 15.*

(vt mamillarum, & ostenarum partium) vel oscula furtiua, morosa, vel indecentia, peccat, quia præsumitur affectus malus *v. Fill. l. 30. n. 196.* & infrà *l. 5. c. 1 d. 2.*

Quæres. An; & quatenus liceant tactus, aspectus; &c. inter coniunges, vel sponsos?

Resp I. Coniguibus licent, si referantur ad copulam: ad hanc enim licite se excitant. Alio autem fine, v. gr. voluptatis causà si fiant, sunt peccata venialia; quia matrimonium eos cohonestat; ac defectus debiti finis non est mortalis; nisi tamen habeantur cum periculo pollutionis, quæ cùm ijs sit illicita, eo casu erunt mortalia, regulariter saltem, *Sanch. l. 9. d. 46. n. 7. Fill. n 357. & alij.*

Resp. II. Sponsis tactus impudici non licent: pudici verò in partibus honestis licent, si ex ijs tantum intendant delectationem sensitiuam: secus, si veneream. *Sanch. l. c. n. 50. & c. Bón. p 9. n. 6. &c.*

DVBIVM II.

Quæ sint species luxuriæ consummatæ naturale?

Resp. Eæ dicuntur, in quibus fit commixtio eo modo, quo natura instituit; v. g. quando seruatur sexus diuersus, speciem eadem, vas, & modus naturalis, &c. *vt vide in principio huius cap* Vndè resoluitur tales esse hàs sequentes, quæ ideo in confessione sunt exprimendæ.

I. Est fornicatio, quæ est concubitus soluti cum soluta, (hoc est quæ sit libera à voto, matrimonio, religione) ex mutuo consensu. Adhuc reducitur, 1. Concubinatos, qui est

 forni-

V. Incestis, hoc est congressus cum consanguinea, vel affine, vsq; ad quartum gradum; eò grauius peccatum, quò gradus est propinquior: quem proinde in confessione exprimere, saltē securius est, vt habet *Nau. c. 6. C. Lug d. 16. nu. 312* Sicut etiam multò grauior est incestus cum consanguinea, quam cum affine in eodem gradu, v. g cum matre, quam cum nouercà; cū sorore propria, quam cum sorore vxoris. Et rursus grauior est cum affine, quam cum cognato spirituali vel legali. Addi verò debet, si in primo gradu fuerit, vtrum cum matre, an cum filia, an sorore *C. Lugo l. c. & Esc. de act. hum. E 2. c. 6.* vbi ex *Hur. d. 9 de pan. diff* 4. probabile dicit, incestum in eodē gradu & lineà, & eiusdem esse speciei eò tamen grauiorem, quò gradus est vicinius stipiti) & satis esse dicere, habui rem cum consanguinea in linea recta. Ad hanc speciem reuocetur tanquam analoga, fornicatio cum filia confessionis, propriè non sit cognatio spiritualis, quam tamen circumstantiam in confessione exprimendam esse, probat *Sanc. 7. de m. 55. Kon. d. 32. Fag. & cat. prob.* contra *Sà V. Conf. & Dia. v. C. Lug. n. 355.*

VI. Sacrilegium, hoc est violatio rei sacræ per actum venereum. Res autem sacræ, quæ sic violantur, sunt locus, & persona. Vnde sacrilegium est 1. omnis actus luxuriosus exterior, qualis etiam est v. gr. pollutio, & probabiliter etiam tactus impudici, vt *v. C. Lugo num.* 464.) in loco sacro, hoc est templo, vel cæmiterio, nisi tamen fiat à coniugibus, ex necessitate, v g. ad vitandam incontinentiam. 2. Omnis actus luxuriosus tam interior quam exterior, in persona, vel cum persona voto castitatis consecrata:

coniugis aliter fieri non patitur. *Fill.t.30.c.8. q.8.n.137.*

II. Mollities siue pollutio, & est, cum absq; congressu, seu copulà, voluntariè procuratur fluxus seminis, siue id foras effundatur, vt in maribus, siue intus diffluat in matricem, vt in fœminis. Et hoc peccatum præter propriam malitiam, sæpè aliam habet adiunctam, vt v. g. fornicationis, adulterijs, & incestùs, &c. cùm quis nimirum simul imaginatur, ac desiderat congressum alicuius personæ liberæ, coniugatæ, &c. quod proinde si fiat, in confessione aperiendum est. Plura de mollitie, *v. seq. dub.*

III. Sodomia imperfecta, & est congressus cum debito quidem sexu, maris nempe cum fœmina, sed extra vas naturale: Potest etiam simul habere alias malitias, v. gr. adulteri, si fiat cum coniugata; incestùs si cum consanguinea. *Bonac. q.4. de matr. p.1. num.1. Fill. l.c. num* 158.

IV. Sodomia perfecta, & est congressus duorum eiusdem sexus vt maris cum mare, vel fœminæ cum fœmina. Et potest etiam habere malitias adiunctas, v. gr. incestùs: quò casu cognationis gradum non necessario explicari docet *Escob. de act. hum. E.2.c.6.* sed satis esse dicere, coiui cum consanguineo, vel affine; quia nec miscetur caro, nec contrahitur affinitas, nec linea variat speciem Ita ille. Explicandum tamen esse, fuierisne agens an patiens, dicit, *C. Lugo d.16. num. 423.* contra *Dian. to.2.t.4. de sac. R.159.* & *p. 6 R.36.*

V. Bestialitas, quod est grauissimum inter omnes, & est congressus, in quo non serua-

si medij inter vrinam & semen, (cum quo coloris & viscositatis similitudinem gerit) sine ingenti illa delectatione, non est vera pollutio, & si proueniat sine omni commotione sensùs venerei, vt quandoque fit, de ea non magis laborandum, quam de sudore, dicit *Caiet.* Si verò fiat cùm sensu carnis, & commotione spirituum generationi seruientium, tum ei cooperari, vel causam præbere, non est vel est peccatum; idque veniale, vel mortale, ad eundem modum quo de pollutione dicetur *Sanch.l.9.d.45.num.32 Laym. l.3. c.4.num.*18.

II. Si semen iudicio medicorum transiuit in materiam venenosam, licet eam medicamentis expellere, etsi præter intentionem sequatur aliqua veri seminis emissio. *Sanch.l.9. de m.d.17.num.*16.*Fill.t* 30.*c*.8.*n*.150. *Trul.l.* 6.*c*.1.*d*.7.§.1.

III. Non tenetur quis (modo tamen absit periculum consensùs in voluptatem, nec voluntariè promoueat) impedire pollutionum sponte suà euenientem aut iam cæptam, v.g. in somno, reprimere sed potest sanitatis causa sinere, vt natura se exoneret: quia id non est procurare, sed pati vt effluat, quod alias corruptum sanitatem læderet. Vnde idem admittit *Sanc.* etiamsi orta esset priùs ex culpa: modo de ea doleat, & consensum vlteriorem abstrahat, additque, plerumque expedire munire se cruce, & siue alio attactu, quietis manibus, rogare Deum, ne permittat lapsum in delectationem *Sanch.d.*15. *nu.*17 *Trul. l.*7. *c*.1.*d*.10.

IV. Licitum est ob finem honestum v. gr. minuendæ tentationis sanitatis, tranquil ita-

illicita, otiosa, vel minùs necessaria, & hæc sit causa propinqua, ac natura sua ad venerem ordinata, vt sunt actus luxuriosi, tactus, aspectus, lectio auditio, locutio turpis, mortale est ab illa non abstinere; quia in eam consentiens, mortaliter in effectum consentire censetur. Quòd si verò res illa sit causa tantum remota, per accidens tantum ad pollutionem concurrens, qualis est v.g. esus, aut potus calidorum, equitatio, confabulatio inutilis, crapula ebrietas etiam mortalis; (modo pollutionem non intendas, & absit periculum venerei consensùs) secuta pollutio non est mortale: quia in talem rem consentiens, non ideo velle censetur effectum *Fill. t.30.cap.8.q.6.nu 152. Sà loc.c. Less.4.c.3 d.14. Dian.p.5.t 13.R.4.* Addunt quidam DD. hanc regulam, pollutionem in causa volitam tantum esse peccatum, quantum est ipsa; vt si causa sit peccatum mortale, etiam ipsum fore mortalem; si sit veniale, venialem, si verò causa nullum sit peccatum, nec ipsam fore, (secluso semper periculo consensus) hinc venialem v.gr. esse illam, quæ prouenit ex lectione curiosa, vel aspectu per se non mortali. *Trul.l.6.c.1.d.9.ex Lop.Henr.Vasq. Con.de m.p. 10.v.Di à p 1.t 2.mis.R.56.*

VII. Pollutio in somno facta est mortalis, 1. Si ante directè, vel formaliter est procurata, & causa non est retractata, 2. quando post somnum placuit, & approbata est propter delectationem veneream aliàs non; *Fill.q.5.nu. 148.Trul.l.c.n.9.*

Quæres - An mutua pollutio inter mares, fœminas procurata sit mollities tantum, an Sodomia?

mortale, si quantitas sit notabilis. *Ita comm. omnes v. Bon. d. 2. q. 8.* Vnde resolues.

I. Qui alienum accipit per iocum, vel ob bonum aut commodum illius, à quo accipit; non furatur; v. gr. si vxor auferat marito pecunias ne ludis aut commessationibus prodigat, aut vinum, ne inebrietur, aut librum hæreticum, ne legat, aut famulus det eleemosinam non nimis magnam valde indigenti, si dominus rationabiliter non sit inuitus, à quo tamen ob verecundiam, vel aliam causam non ausit petere. *v. Less. l. 2. c. 12.*

II. Qui pro se, vel alio in extrema necessitate constituto, alienum accipit, quantùm necessarium est, nec furatur, nec tenetur restituere postea sic absumptum, si quidem re & spe indigens fuit. Idem docent *Less. l. c. d. 12. Mald. & Dian. &c.* de necessitate graui. Verùm id probabilius alij negant, cum *Lay. l. 3. t. 3. p. 1. c. 1. n. 7.* ex *S. Tho. 2. 2. qu. 66. a. 7. Angl. v. Dian. tra. 1. part. 2. tom. misc. Res.* 10. *C. Lugo d. 16. s. 7.*

III. Nec item furatur, qui accipit in compensationem iustam si aliter sibi debitum accipere nequeat; v. gr. si famulus iustum stipendium non possit aliter obtinere: vel iniquè inductus sit, ad seruiendum quo pretio. *v. Lay. l. c. & Tol. l. 5. c. 14.*

DVBIVM II.

Quid sit quantitas notabilis ad mortale peccatum?

Variæ ea de re sententiæ. *Nauar.* nimis scrupulosè statuit medium regalem; alij

DVBIVM III.

Quam grauiter peccet, qui multa minuta furta committit?

RESP. Hic quoque quantitatis læsionis, vel damnificationis, quæ fit proximo, & quam fur intendit, est mensura quantitatis peccati, *v. Less. l. c. Sanc. l. 7. c* 21. Vnde resolues.

I. Si quis ex occasione tantùm furatur, siue vni, siue pluribus, modicum, non intendens notabile aliquid acquirere, nec proximo grauiter nocere, singulis furtis non peccat grauiter, neque ea simul sumpta vnum mortale constituunt; postquam tamen ad quantitatem notabilem peruenit, eam detinendo mortaliter peccare potest *Less. d. 7. Sanch. l 7. c. 21. Bon. q. 8. p. 2.* Verum & hoc mortale euitabit, si vel tunc restituere non possit, vel animum habeat paulò post restituendi ea saltem, quæ tunc accipit. *Gi an. Dian. p. 3. t. 6. R* 25.

II. Si autem per plura parua furta vni vel pluribus facta, habeat intentionem paulatim ditescendi, vel inferendi graue damnum, peccat grauiter eâ intentione: ac licet executio singulorum sit tantùm venialis ex se, vt tamen subſtat tali intentioni, est continuata executio peccati mortalis, *Less. l. 2. cap. 12. d. 7. Sanch. l. c.* quia nocent grauiter Reipub. & praxis illa valde perniciosa est societati humanæ: v. gr. si sartor particulas panni à diuersis surripiat, si mercatores vtantur breuioribus vinis, &c. Interim hi excusantur subinde à graui peccato, 1. Si ex eo quod dictum est casu primo. 2. Si id faciant, vt se seruent indemnes, vel quia alias non lucrarentur, vel pretium augere

fructum illius partis, ideoque tenetur ad restitutionem *Trul. l. 7 cap. 6. d. 8 num 7. &c.*

II. Similiter peccat grauiter maritus contra iustitiam, cum obligatione restituendi, si aliquid notabile vxori surripiat absque eius consensu, ex bonis ipsius paraphernalibus, vel alijs proprijs, si quidem libera eorum administratio ipsimet vxori competat: quia par est ratio mariti & vxoris, quoad bona propria: *v. Villalob. tom 2. t 13 Trul l 6. cap. 1. d. 9.*

III. Vxor potest dare eleemosynam & munera, secundùm consuetudinem aliarum mulierum istius loci & conditiones, etiamsi maritus eleemosinas omnes illi prohibeat: quia consuetudo hoc ius ei tribuit, quo maritus eam priuare non potest. *Ibid. n* 13. *Dian p. 1. t.* 3 *R. 23. & par. 4. t. 8. R. 34.* vbi cum *Mol & 10. alijs* docet, posse eam inscio marito dare vigesimam partem annui census, vel lucri; eò quod hoc pertineat ad decentiam status, & maritus irrationabiliter si inuitus. Hinc etiam potest cum Abigal moderatas eleemosynas dare, vt mariti conuersionem impetret, vel ne Deus illum puniat. *Vasqu. Bon. Regin. & alij* 10. contra *Kon. &c. v. Dian. p. 2. t. 16. R. 23. & p. 5. t. 8. R. 34.*

IV. Vxor potest bona expendere, marito absente vel fatuo: quia tunc ad illam spectat administratio domûs, Item quæ acquirit suâ industriâ item paraphernalia, hoc est, bonâ, quæ præter dotem marito allatam, sibi reseruauit. *Trul. c. & cæteri communiter.*

V. Non peccat vxor, subducendo aliqua, vel compensationis causâ: si uir sit prodigus; quia is tunc facit vxori iniuriam, partem ipsius profundendo; uel pro uictu, uestibus, cæterisque

lentis, quæ domo exportant, aut diuendunt, grauiter peccent: quæ tamen ipsi domi consumunt, in ijs facilitùs (vti & Religiosis) excusantur; cum in his dominus, aut Prælatus sæpè tantùm sit inuitus quoad accipiendi clam non quoad rem. Quod tamen timeri posset, si extraordinariora acciperentur. *Lay.Escob.& Less.l.2.c.12.d.8.nu* 48. Vbi docet quod furta minima famulorum ex comestibilibus, quæ claudi non solent, non coalescant, si non ad vendendum, sed comedendum tantùm accipiantur.

XI. Cùm a graui peccato furtum domesticùm non potest excusari, tunc vxor tenetur restituere ex paraphernis, filius ex castrensibus, vel quasi, vel si ea non habet, post mortem patris afferre in diuisionem hæreditatis (si quantitas rei ablatu sit valdè magna, nec pater restitutionem tacitè vel expresè dimiserit, (Famuli uerò; si sine magna difficultate restituere non possint, iubeantur compensare officijs, & obsequijs extraordinarijs, quantum possunt. *Lay.l.3.tr.3.p.1.c.1.*

CAPVT II.

De restitutione.

DVBIVM I.

Quid sit Restitutio, & qui teneantur ad eam?

RESp.I. Restitutio est actus iustitiæ ad salutem necessarius, necessitate præcepti, quo reparatur damnum, proximo illatum per iniuriam, ita vt restitutionis non sit quæuis læsio proximo, v.g. contra charitatem, &c. in quibus

tem quando non commodè potest restituere, *vid. Author. cit. & Lay. l. 3. tr. 2. Less. l. 2. c. 7. dub. 6. n. 27. C. Lugo, d. 8. sess. 5. n. 56.*

DVBIVM II.

An qui cooperantur ad damnum alterius, teneantur ad restitutionem?

Resp. Tenentur omnes illi, qui quoquomodo sunt causà influens, & efficax damni secuti, ac qui ex officio, & obligatione iustitiæ obligari cauere damnum, non cauerunt. Ita communiter. Vnde concludunt, teneri ad restitutionem comprehensos, sequentibus. Verbis.

Iussio, consilium, consensus, palpo, recursus, Participans, mutus, nõ obstans, nõ manifestans.
Patet ex sequentibus Casibus.

I. Tenetur ad restitutionem mandans, siue expressè mandat, siue tacitè, dicto nimirum, vel facto, ex quo u. gr. famulus colligat hero gratum fore, si faciat: non autem tenetur, qui ratum tantùm habet opus suo nomine factum: vti nec mandas, si ante executionem mandatum retractat, idque mandatario innotescat, quia tunc non est vera causa *Mol. Less. l. 2. c. 3. dub 3. Fill. t. 32 n. 64.*

II. Tenetur item consulen, aut precibus ac promissionibus ad damnificationem inducens. Quod si tamen ante executionem consilium suum retractet, & quantum potest contrarium suadet, etsi non persuadeat, probabile est excusari à restitutione, maximè si eum, cui damnum paratur, moneat vt caueat, *vid. Bon. & Tan. 2. 2. d. 4. qu 6. d. 14. Sà. V. conf. & D. tr. 2. m. r. 18. & t. 5. ref. 83.*

III. Te-

auehere, vel pecora abigere, *Less.dub.5.n.19.*

VII. Item tenentur causæ, quæ priuatiuè ad damnum alterius concurrunt; nimirum mutus, siue, non clamans, cum potest, aut non abstans, non manifestans, sed tunc tantùm, quando tales ex aliquo pacto, vel officio, vel stipendio, &c. tenentur ex iustitia damnum cauere. *S.Tho 2.2 q.63.a.7.* Sic Princeps, Magistratus: belli Dux, tenentur ad restitutionem damnorum, quæ à feris, latronibus, militibus, ob ipsorum culpabilem negligentiam dantur. Item Consiliarij: Canonici, tacentes absentantes se; non impedientes iniquam constitutionem, vel electionem. Item tutores, administratores bonorum; &c non impedientes damna pupillis, Minoribus, Ecclesijs, prouenientia. Item custodes, montium, vineatum, syluarum, agrorum piscinarum, qui damna non impediunt, vel facta non manifestant. *Mol.d.* 116. *Fill.t.32.c.3.q.12.v.supra l.3. t.3.c* 2. Item Principes & domini Territorium si sciant vias publicas infestari prædonibus, & cùm possint, non impediant tenentur mercatoribus & cæteris viatoribus damna, quæ ab istis accipiunt compensare. *Dian p.8.t.7.R.38.*

VIII. Supradicti non tenentur ad restitutionem, quando non fuerunt causa efficax damni; vt v.g. si fur, homicida, non fuerit efficaciter motus mandato, consilio alterius, sed nihilominus absolutè facturus. Item, si v.gr in Capitulo alij ante te dederint suffragium, ita vt videas te nihil impetraturum, etsi neges. tunc enim non teneris restituere: licèt pecces, pro qualitate damni, addendo tuum, vel mandando, consulendo, &c *Bon.l.c.*

IX. Probabile est, non teneri supradictos,

si non

DVBIVM III.

An supradicti teneantur singuli restituere in solidum, & quo ordine?

Resp. Cumplures damnificantes, vel seorsim singuli rem suam agere possint, vel coniun-ctim, atque alij alijs plus minusve in damnum influere, hinc ex tali ordine, & mensura influxus ordo & mensura restitutionis, desumenda est. *Ita commun. Doct.* Vnde resolues.

I. Si plures absque consensu, quisque per se seorsim, & casu concurrant ad damnum, singuli non plus tenentur restituere, quàm quod quisque per se damni intulit *Lay. tr. 2. c. 6.*

II. Si plures cum consensu, & inuicem iuuantes, id fecerunt, singuli, in solidum tenentur restituere totum damnum: quia singuli sunt causa totius damni, cum vnus iuuet alterum, & procedat ex confidentia, quam habet in auxilio aliorum. Vnde si vnus eorum restitutionem fecit, potest à reliquis, nimirum à principali totum, aut si is nolit, à reliquis, pro rara singulorum, repetere. *Bon. de restitut. d. 1. q. 2. p 11. ex Vasq Mol. Fill. &c.*

III. Quòd si actio damnificans fuit lucratiua, & apud aliquem ex cooperatoribus res ablata adhuc existat, aut is eam mala fide absumpsit, tenetur is primo loco restituere ipsam, vel æquiualens: & ille non faciat, reliqui. *Less. l. 2. c. 13.*

IV. Si actio damnificans non fuit lucratiua, vt quia res perijt, & destructa est, vt fit, v. gr.

L in

in combustione, mutilatione, detractione, tunc ante alios primò tenetur restituere qui mandauit, vel qui causa fuit primaria, vel executor primarius; vt in bello Princeps, & Dux: & si is non sit facturus, vt quia non vult, vel quia non potest: tenentur reliqui, v.g. cæteri milites. Quod etsi de militibus speculatiuè verum sit, practicè tamen, ij excusantur per accidens: tum quia non possunt eorum restituere: tum quia dominorum voluntas non est, nec expectatio, vt plus restituant, quàm partem suam: ideoq; si hanc possunt, ad id tenentur: vti & si quid adhuc reliquum habent ex iniquo. *Laym. l. 3. tr. 2. c. 6. nu. 5* ex *Caietan. Mol. &c.* Imò *Bon. de rest. d. 7. q. 10. num. 13.* ex *c. 17. Vasq. & Less. d. 4 num. 37.* dicit militem gregarium, qui alios non induxit, non teneri ad restitutionem totius damni illati à toto exercitu, sed tantum pro suâ parte. v. suprà *t. 4 c. 1. d. 5. a. 3.*

V. Si damnum passus condonet restitutionem principali damnificanti; etiam minus principales liberantur: non autem vice versà; quia ruente principali, ruit accessorium; non contra *v. Lay. l. suprà cit.*

DVBIVM IV.

An teneatur restituere, qui alium impediuit à consecutione alicuius boni?

Respon. Attendendum, an lædatur ius alicuius, quod à natura, lege, vel aliter habeat; & an per vim, fraudem, calumniam, & mendacia quis alium impedierit; num vero aliter. Inde enim apud *Layman. l. c. &*

Bon.

Bon q.2 p.12. resoluuntur sequentes Casus.

I. Qui alterum impediuit à consecutione rei debitæ ex iustitia, tenetur ad restitutioné. *Less. c. 12. dub 18. Fil. t. 32 c. 3. q. 12. n. 72.*

II. Si res non erat debita ex iustitia, sed conferenda ex libera voluntate, tunc qui sine vi fraude, & calumnia collatorem inducit, v. g. officium, vel legatum, beneficium Ecclesiasticum, & similia dona gratuita non conferat, cui apud se constituerat, qui aut petierat, sed vel nulli, vel alteri etiam minus digno; etsi sæpè is possit grauiter peccare, præsertim si id ex odio, vel alio malo fine faciat, non tamen tenetur ad restitutionem, *Az. 3. l. 4. c 9. Vasq. Sà Bon. p. 12.*

III. Si in re prædicta ex libera voluntate conferenda, aliquis per vim, fraudem, vel calumniam, collatorem induceret, ne ei daret; aut eum à petitione (cum quiuis habeat ius petendi) aut à consecutione talis rei, per vim, fraudem, calumniam, vel mendacium, impediret, (cum etiam quiuis ius habeat ne iniquè impediatur) is teneretur ad compensationem damni arbitrio viri prudentis, iuxta certitudinem vel probabilitatem, quà alter bonum alioquin assecuturus fuisse existimaretur; dummodò tamen eo sit dignus; nam si indignus est non tenetur ad restitutionem, nisi famæ si eam forte læserit *Less. l. 2. c. 12 d. 18. Mol. to. 1. d. 135. Sà V. Restitutio, n. 21. v. Bon. l. c.*

DVBIVM V.

Cui, vel quibus restituendum.

Resp. Attendendum ad naturam iustitiæ &

quis damnum patiatur,quidve ratio, & leges ferant communiter. *v.Less.& Lay hic c.*9.Vnde resolues.

I. Quando bona restituenda, siue debita quæcunque, sunt incerta, hoc est, cum cui debeantur ignorans, aut adire non potes, aut illis restituere, tunc si ea habeas sine delicto, vt si inuenisti, vel à mercatore, v. gr. per errorem accepisti duas vlnas panni pro vnà, & iam is discessit, nec scis quò abierit, teneri adhibere aliquam diligentiam inquirendi; post quam si spes non sit sciendi dominum; probabile est quod non tenearis ea dare pauperibus, (licet ita plerique cum D. Thom. sentiant, & sit magis pium, ac practicè suadendum) sed possis tibi retinere, vt docet *Petr. Nauar.* quem sequitur *Laym. hic, & Less. l.*2. *c.*14.*dub.*7.*num.* 48. idque *Dian.p.*2.*t.*3 *m.R.* 5. dicit esse tutum in praxi. Si verò ea habeas ex delicto, vt furto, vsurà, &c. teneris ea restituere pauperibus, vel Ecclesiæ hospitali, &c. quia debet tunc fieri restitutio meliori modo quo potest, vt saltem, cum corpori domini non prosit eius animæ, dum in pauperes extenditur. *Ita comm. Doct.* vt v. apud *Lay.hic*.

II. Qui multis minutis furtis, v g. olei, panis vini, &c damnum intulit multis ciuibus, eum teneri restituere, non pauperibus, sed ipsis ciuibus, (minoris deinceps vendendo, aut maiore mensura, donec veniatur ad æqualitatem) dicit *Mol.* At *Vasq.& Escob.* dicunt esse probabile, quòd possit dare pauperibus, præsertim ciuitatis eiusdem.

III. Quando bona sunt certa, ordinariè restitui debent possessori iusto, à quo accepta sunt, vel cui damnum illatum; etsi is non sit

im-

immediatus, dominus: Vnde quod acceptum est à depositario, commodatario, conductore, custode, administratore, debet, non domino, sed ipsi restitui; quia alioquin ipsis fieret iniuria, si iure possessionis, detentionis, custodiæ, aut vtilitatis spoliarentur; & damnum atque lucrum cessans compensari deberet.

IV. Excipitur tamen hinc 1. Si eorum nihil interesset, vt si sine illorum damno, infamia, domino restitueretur. 2. si probabiliter ipsi putarentur eam absumpturi, vel ablaturi cum iniuria domini; quo modo bona Ecclesiæ non Prælato dissipatori, sed potius Capitulo restituenda sunt. Item accepta à filio familias, pupillo, furioso, vxore, religioso, si sint ex ijs bonis, quorum administratio ipsis non competit, plerumq; restituenda sunt patri, tutori, marito, Prælato. Sic etiam si bona alicuius publicata, & fisco addicta sint: tunc enim depositum, & similia debita fisco debent reddi.

V. Cùm quis ignorato domino cui restituendum erat, non præmissa aliqua diligentia, pauperibus distribuit, non satisfecit domino postea comparenti; secus si diligentia sit præmissa, vt *v. Less. l 2. c. 14. dub. 3.*

VI. Cùm dominus quidem scitur, sed ei mitti non potest siue sumptu, tunc si res malè accepta est, tenetur restituens aliqua expensa ex se facere; si autem benè accepit, non nisi expensis domini. Quando nullo modò potest mitti, expectandum est ad tempus, & si adhuc non sit spes, reputatur debitum incertum. *Tol. l. 5 c. 23.*

VII. Cùm quis accepit rem alienam à possessore bonæ fidei, putante rem esse suam cùm non sit, cùm si quidem interuenerit ali-

quod iustum pactum, vt depositi, commodari, pignoris, &c. illi restituendum est, & non domino. Qui tamen ex charitate monendus erit, si id ei profuturum putetur, sine alterius grauiore incommodo, infamia, &c. *Vasq. Azor p. 3. l 4. c. 3 q. 1.* Si autem aliter accepta est, tunc verò suo domino restitui debet, si eum nouisti, & absque incommodo fieri possit.

VIII Quando à fure, vel alio venditore quis emit siue mala, siue bona fide rem furtiuam, tenetur restituere domino, non furi. *Ita comm Mol. Reg. to. 1. l. 10. c. 5 n. 40: Toletus*, tamen *l. 5. c. 17. Sylu. Ant. Mald in 2. 2. t. 4. cap 3. dub. 2* probabiliter sentiunt, posse reddi furi, vt ab eo pretium suum reciperet: quia non constituit rem peiore loco, quàm ante fuerat; & consequenter ipse non infert domino damnum. Quod *Nau. Trul. l. 7. c. 11. d. 4.* admittunt cùm hac limitatione; si mox, & non post longum tempus contractum rescindat: vel si certò sciat furem redditurum rem domino: vel si dominus rei sit mortuus, aut absit, ita vt conueniri non possit. Quòd si autem pretium suum recuperare non possit à venditore, tenetur reddere domino, & sibi damnum ascribere. Quòd si porrò sciens rem esse furtiuam, emat eo fine vt inuento; verò domino restituat, tunc si emit paruo pretio, tenebitur id ei dominus refundere, cùm vtiliter eis negotium gesserit, secùs autem, si pretium esset ferè æquale rei: tunc enim sufficit refundere ad arbitrium viri prudentis, tantum, quantum videtur meritus rem domini vtiliter redimendo. *v. Less. l. c c. 14. d. 3. Dia. p. 2 t. 3. R. 5.*

IX. Si bona fide rem alienam, v. gr. equum emisti ab altero, v. g. Petro, & vendidisti ter-

tio v.g, Paulo, & postea cognoscatur esse Ioannis, eoque repetente à Paulo, Paulus repetat pretium à te, existimat quidem probabile *Nau. & Dia. p.1.t.8. R.68.* non teneri Paulo id reddere, (si in nullo factus sis ditior) sed sufficere, si tuam actionem, quam habes in Petrũ, ei cedas. Verùm *Sot. Sal. Less. Sayr. Bon. de rest. q.4. p.2.* rectius docent, teneri te exigente Paulo, contractum rescindere, & pretium restituere, tum quia vendidisti rem vitiosam, tum quia teneris de euictione emptori, nec eum potes remittere ad illum, cum quo nihil habet negotij. Quod si tamen Paulus cum possit, tibi non restituat equum, sed Ioanni, & hoc ipso impediat, quo minus pretium tuum possis recuperare, nec tu teneris ei pretium ab ipso acceptũ restituere. *Bon. Less. & c.n. Trul. c. 11. d. 3.*

Quares. Cui restituendi, siue dandi sint thesauri, & alia inuenta, quæ debentur pro derelicti.

Resp. Quando nullius domini sunt, iure naturali, & gentium fiunt primò occupantis. Potest tamen per consuetudinem, & leges aliter quid ordinari, quod seruandum est. De quo *v. Less. l. 2. c. 5. d. 10. Lay. l. 3. t. 1. c. 5.*

Quares. II. An & cui restituenda, quæ capiuntur venatione iustè prohibita.

Resp. Id æstimandum partim ex iure naturæ, partim ex consuetudine, & legibus, ac iuribus particularibus, vt *v. apud Lay. l. c. l. 3. t. 1. c. 5. nu. 14. & Less. c. 8. d. 9 Sà V. Venat.* Ex quibus resoluitur hic Casus.

Venator iniquus tenetur restituere saltem damna, quæ segetibus fructibusque infert.

DVBIVM VI.

De rebus quæ debent restitui?

ARTICVLVS I.

Quid debeat restitui ab inferente iniuriam materialem tantum, siue à possessore bona fidei?

Respon. Qui bona fide damnum intulit, aut possidet aliquid, de quo postea melius cognoscit tenetur, ne incipiat esse possessor malæ fieri, & detinere alienum, id tantum, & non plus restituere, quod ex ea re ipsi superest, vna cum eius fructibus, si extent, vel quatenus inde factus est ditior; præterquam si dominum sibi comparauit per legitimam præscriptionem, *ita comm. Doct. Molina Sanchez, Les. l. 1. c. 6. Bon. d. 1. p. 1. q. 1. Lay. lib. 3. t. 2. c. 3.* Vnde resolues.

I. Si vestem, v. g bona fide donatam à fure aut alio, portasti, & ferè attribuisti, ac postea dominus competat, teneris eam, aut æqualem ei restituere, & insuper persoluere quantum attrita est, si alias vestem æqualis valoris attriuisses; si autem eam amisisti, aut ablata tibi est, &c. ad nihil teneris *Bon. l. c. Laym. n. 1. v. Trul. l. 7. c. 11. d. 1.* Si autem res, quàm à fure bona fide accepisti (siue donatione, siue emptione) sit vsu consumptibilis, eamque cum tuis miscuisti, ita vt discerni nequeat, etsi deinde deprehendas furtiuam fuisse, non teneris restituere. *Nau. Syl. Sayr. Les. Bon. d. 1. q. 3. p. 1.* quia per istam commixtionē bona fide factam, est in te translatum dominium, vt colligitur ex *L. Si alieni n. ff. de sol.*

Neque

Neque est ratio, cur hæc potiùs, quàm illa pars censeatur aliena, atque adeò perijt obligatio realis, & tantum manet personalis in venditore. *v. Dian p* 4.*t*.4.*R*.66.*Trul.lib*.7.*c*.11 *d*.4. *Les.l*.2.*c*.20.*d* 18. vbi addit esse valdè probabile, iurique naturæ conforme, quod verus dominus rei illius ablatæ, & permixtæ (quamdiu totus cumulus extat) retineat ius in re, vt ex isto cumulo sibi satisfecit ante alios: imò possit ex eo occultè accipere.

II. Milites bona fide militante, intellecta postea belli iustitia id tantum restituere debent, quod adhuc habent ex præda, & quo facti sunt ditiores. *Bon.l.c.*

III. Qui bona fide per inculpatam ignorantiam celebrauit contractum, quem postea vsurarium esse cognoscit, non plus tenetur quam factus est ditior, *v.Lay.l*.3.*t*.2.*c*.3.

IV. Possessorem bonæ fidei, si adhibita diligentia inclinet in eam partem, quod res non sit sua, teneri aliquid restituere iuxta inclinationem, docet *Kon.d*.34.*d*.10.*num*.93. At *Palaus t*.1.*d*.3.*p*.2.*num.vlt.* putat ad nihil teneri: quia possessio contrarijs rationibus non conuincentibus præponderat. Idem docet *Vasq.* apud *Escob.t*.3.*c*.3.*nu*.145 *Dian.p*.4.*t*.3. *R*.24.*&* 26. Si neglexit inuestigare veritatem, & deinde sciri non potest, dicit *Palaus l.c.* ad nihil teneri.

V. Si bona fide rem vendidisti dono tibi datam, teneris restituere pretium; quia factus es locupletior; & satis debet esse tibi, non habere minus, quam antè. Quod si tamen apud alterum res est, is reddere tenetur. *Ib. & Vasq. c*.9.§.2.*Mol Less.l*.1.*c*.14.*d*.n.

VI. Si bona fide rem ipsam emisti, & ven-

didisti absque lucro, nihil teneris restituere, sed solus is, apud quem res est, *Mol. l. c. Less. l. 2. c. 14 d. 1.* contra *Vasq &c.*

VII. Si rem alienam bona fide donasti, non daturus aliam, si hanc non habuisses, ad nihil teneris, quia non factus ditior, secus si aliam donatus fuisses, (quia tunc parcendo tuæ factus es ditior) vel si aliquid accepisti in remunerationem. *Bon. Tra. 7. c. 11. d. 1.*

VIII. Si aliena re lucratus es tanquam instrumento: v. gr. frumentum alienum aliò deportatum vendidisti, vel pecuniam alienam negotiationi exposuisti, non teneris illud lucrum restituere; quia non est fructus rei alienæ, sed tuæ meræ industriæ; tales enim fructus dicuntur meræ industriæ, quos ipsa natura ex se nullo modo gignit, sed tantum concurrit vt instrumentum operatus. *Lay. l. c. num. 3.* ex *S. Thom. &c.*

IX. Fructus omnes rei, siue ij sint merè naturales, hoc est, qui vix vllo hominum labore egent, vt fætus animalium, arborum, herbæ, & gramina: siue sint simul industriales, siue mixti, hoc ad quos æquè, aut magis hominum labor cum natura concurrit; vt v. g. segetes, & quæ serendo gignuntur; item vinum, oleum, lana, &c. quò etiam referuntur pretia locationis domorum, iumentorum, &c. qui fructus ciuiles appellantur; hi inquam fructus rei, si percepti, & extantes sint, domino restitui debent: deductis tamen expensis proprijs, & æstimatione laboris. Et quidem pretium locationis ex re aliena debet domino restitui, licet is rem, si penes se habuisset, non fuisset locaturus. *v. Laym. l. c.* Si tamen fructus isti reales bona fide possessi sint:

rint tempore à lege præscripto ad vsu capiendum illos, (quod, si adsit titulus, est biennium inter præsentes, inter absentes quadriennium: si autem non adsit titulus, anni 30. cum bona fide) non sunt restituendi: quia vsu capio transfert dominium. *Sal. Trul. l. 7. c. 11. d. 3.*

X. Si à fure accepisti (siue bona, siue mala fide) rem vsu consumptibilem v. gr. vinum, oleum, triticum, &c. cum proprijs ipsius furis rebus permixtum, ita vt discerni non possit: non teneris restituere, si fur ad restituendum sit potens: quia fur per commixtionem istius rei cum propria, acquisiuit eius dominium, atque adeo illud tanquam verus eius dominus potuit transferre. *Nauarr. Sanch. Less. Bonac. Trull. libr. 7. cap. 11. Dian. p. 2. t. 5. m. R. 440.*

ARTICVLVS II.

Quid debeat restitui ab inferente iniuriam formalem, seu mala fidei damnificatore seu possessore?

Resp. Id iuxta supradicta æstimandum à quantitate tum iuris, quod alter habet, tum damni, quod iniustè infertur: cui æquale reddi debet, nisi aliud de damnificati mente & consensu rationabiliter præsumatur. Vnde resolues.

I. Si damnificatus habeat ius in re, in qua damnum est passus, restitutio ei facienda est in solidum; si autem tantum habeat ius ad rem, restitutio facienda est pro quantitate iuris, consideratis circumstantijs: quia non

debetur solidus valor rei, quæ expectabatur; cum tantum sit in spe, & multi modi, possit impediri.

II. Qui in loco publico suæ ciuitatis, contra iustam prohibitionem pascit, vel ligna cædit, non tenetur ad restitutionem, nisi communicati grauiter nocuerit, v.gr. stirpes incidendo, arbores edificijs idoneas sternendo: quia rationabiliter præsumitur mens Reipub. non esse, suis membris vsum publicorum locorum rigidius prohibere, quam sub multa soluenda, casu quo deprehendantur.

III. Grauius tamen peccaret, & tenetur ad restitutionem, si quis pasceret in loco alicuius priuati; etsi etiam hic præsumi aliquando possit de consensu domini, qui sæpè non intendit vt fiat restitutio sed vt deprehensus pœnam luat.

IV. Qui venantur, vel piscantur in locis alteri locatis, vel alias prohibitis (saltem si ea conclusa, vel circumsepta non sunt peccare mortaliter, nec teneri ad restitutionem, docet *Dia.* ex *Less. Dicast. &c. p. 9. R. 39.* contra *Bon &c.*.

V. Etsi probabilius sit, & in praxi communiter tenendum, peccati mortaliter circa vectigalium fraudationem, ex eaque oriri obligationem restitutionis; non omnino tamen improbabiliter id alij quidam negant; eo quod consuetudo interpretetur, non esse mentem legislatorum ad aliud obligare, quam vt deprehendi mulctentur *vid. Nauarr. c. 23. Sà V Gabolla Bonac. q. 9. p. 1. num. 5.* ex *Nauar. Fill. t. 28. num. 114. Less. Mol. d. 9. Dian. tr. de leg. Res. 9. Laym. l. 3. t. 3. p. 1. c. 3. num 4. & 5.* v. etiam *Dia. p. 1. t. 11. R. 38. & p. 2. tom. 17. R. 18.*

ybi

vbi ex *Caietan. Med. Sot. &c.* docet, non esse negandam absolutionem pœnitenti, qui defraudauit gabellas, seu vectigalia imposita rebus ijs, quæ emuntur non ad negotiationem sed ad vsus proprios, vel familiæ necessaria, v.g. pani, carnibus, piscibus, frumento, oleo, &c.

VI. Cæterum ordinariè iniustus, seu malæ fidei damnificator, aut possessor, tenetur non tantum restituere rem ablatam, & fructus perceptos (exceptis suis expensis, & industria) sed etiam sarcire damnum emergens, & lucrum cessans; cùm verè sit iniusta causa talium. Vnde si dominus re sua retentà, per culturam vel negotiationem perceptus fuisset ex agro suo, aut pecunia centum florenos, & alter parum vel nihil, debet is domino suo satisiacere pro centum illis florenis: quamuis communiter soleant domini plurimum remittere, si res componatur *Laym. l.3.t.2.c.4.n 7.*

VII. Si res aliena, dum iniustè detinetur, crescat; aut pretium eius augeatur, domino crescit, ac proinde idei præstari debet *Lay. hic l.3.t.2.c.4 nu.7.*

VIII Si res aliena, dum iniustè detinetur, pereat aut deterior fiat idque casu vel iniusta hostium incursione, vel naturaliter, & certum sit apud dominum æquè perituram fuisse, non tenetur alter restituere: quia nihil noui detrimenti domino apud furem v.gr. accidit, quod non apud ipsum. Si verò non fuisset peritura apud dominum, rei saltem nonnisi per iniuriam, tunc iniusus detentur adhuc tenetur ad restitutionem licet sine suà culpà res perierit, *Laym. t.2.c.4.num.2.*

IX.Si

IX. Si res aliena apud iniquum detentorem pereat, idque ipsius culpà, aut quia is absumpsit alteri donauit, destruxit, &c. tunc etiam si domino relicta fuisset certò peritura, nihilominus tenetur pro ea domino satisfacere, vt est communis apud *Lay.l.c.Leff.&c.*

X. Qui fingens se pauperem vel alium, quam est, extorsit eleemosynam, non tenetur restituere, si parua fuit, qualis ostiatim mendicantibus datur: secus si fuit magna; tunc enim quia subintelligitur conditio hæc, (si pauperes) tenetur restituere secundum *Mol.* danti, secundum *Pal.* vel danti, vel alijs pauperibus *v.Escob.t.3.E.2.c.6.n.109.*

XI. Qui in extrema necessitate consumpsit, quod ante acceperat commodatum, conductum, vel precarium, non tenetur restituere: quia nec ratione rei acceptæ, cùm ea nec in se, nec in pretio extet: nec ratione acceptionis, dum iure eam consumpserit: nec ratione contractus cum hic non obliget, nisi repereunt sua culpa *Leff.Hurt.Tur. Dian.par.5.t.8.R.10* Imò probabiliter ne quidem id, quod ante illam necessitatem cras furatus & in ea consumpsisti, quia furtum tibi non admittit ius, quod ad rem tali casu habeas. *Kon.Pal.Hurt. Dian.l.c.R 8.* contra *Leff.& Vasqu.* sicut neque si in ipsa necessitate accepisses & consumpsisses *Dian.loc.citat.R.6.ex Azor & 6.alijs contra Leff.*

AR.

ARTICVLVS III.

An, & quid debeat restitui pro iniuriâ illatâ corporis, v. gr per mutilationem, occisionem? &c.

Resp Iniustus occisor, mutilator, in conscientia tenetur tantum restituere pro damnis bonorum fortunæ, quæ ex tali occisione, vulnere, &c. directè ab eo causata sunt, iuxta prudentis arbitrium; præcisè autem pro vita, membro, vel cicatrice, nihil tenetur restituere secundum rigorem, cum sint bona alterius ordinis, quæ pecunia æstimari non possunt. Ita contra *Sot. Sylu.* probat *Less. l. c. 9. d. 23. v. Lay. l. 3. t. 3.* Vnde resolues.

I. Qui occidit ebrius alium, si ebrietas non fuit culpabilis & voluntaria, vel licet fuerit talis, si tamen homicidium vel non præuidit, vel diligentiam debitam adhibuit ad cauendum, non tenetur ad restitutionem; tenetur autem si præuidit, & non cauit. *Bon. d. 2. qu. vlt. s. 2. p. 2. excommun.*

II. Qui occidit Caium putans esse Titium tenetur ad restitutionem quia actio ista est Caio iniuriosa. *Bon. l. c.*

III. Si læsus ante mortem omnia remisit, ad nihil tenetur occisor: quia filijs non fit iniuria in bonis, nisi quatenus læduntur in patre contra eius voluntatem (volenti enim non fit iniuria) ergo sicut per eum ius acquirunt, sic etiam amittunt; etsi non recte faciat parens, si filij valde egeant. *Less. l. 2. c. 9. d. 27.*

IV. Etsi præcisè pro vita, membro, occasione, non fit obligatio restituendi: per senten-

tiam

tiam tamen iudicis cogitur iniuriant satisfacere pro iniuria.

V. Consilium est, vt Confessarius pro his iniungat eleemosynas Missas, pro salute occisi.

VI. Si occisus, vel mutilatus fuerit seruus vel animal, tunc etiam pro vita & membris facienda est restitutio: quia horum vita pretio æstimatur; ac proinde tantùm debet restitui, quanti potuisset vendi: & pro mutilatione uel cicatrice, quantò pluris venderetur.

VII. Pro expensis funeris nihil restituitur; quia ille aliquando faciendæ tamen fuissent. Nisi fortè occasione illatæ necis, v.g. extra patriam, maiores fieri opportuerit.

VIII. Restitui debent impensæ factæ in curationem, & medicamenta vulnerati, vel occisi. *Fill.t.32.c.8.n.202.*

IX. Item lucra, quæ ex mutilatione uel vulneratione cessarunt: non quidem iam in solidum, ac si de facto essent acquisitæ, sed pro maiore aut minore spe, quam læsus habuit illa acquirendi, *2.Trul.l.7.c.8.d.3.*

X. Si homicida à Magistratu plectatur; verius est adhuc teneri ad damna sarcienda, cùm morte sua tantùm satisfaciat iustitiæ publicæ, non hæredibus occisi. Qui tamen, cum plerumque aliud non exigant, videntur esse contenti, ac proinde hæredes homicidæ ad nihil tunc teneri. *Fill.l.c.n.214.*

XI. Debet autem restitutio fieri tantùm parentibus interfecti, filij & vxori: quia hi soli directè læduntur; cum mortaliter censeantur vna persona cùm occiso. Nisi tamen occiderit animo etiam nocendi alijs; nam tunc etiam his restituere teneri dicit *C.Lugo de iust.d.11.nu.8.*ex *Less.v.Trul.l.c.d.4.*

XII. Etsi

XII. Etsi probabile sit, deberi etiam restitutionem creditoribus occisi, quod damnum illis ex ea cæde obuenit: contrarium tamen etiam probabile (saltem secundùm limitationem casùs præcedentis) est; cùm occisio illa non sit directè causatiua illius damni. *vid. Lay. l. c. n. 4.*

XIII. Non tenetur occisor aliquid eis restituere: quo occisus alebat ex liberalitate: quia damnum illorum per accidens sequitur. *v. Less. l. 2. c. 9. d. 26. Trul. l. c*

XIV. Nec tenetur ad damna, quæ v. g. proueniat ex morte alicuius innocentis, qui per errorem putaretur homicidium fecisse, & sic captus plectere ur: quia huius mors non directè causaretur ab ipso, sed per accidens, & ex errore vel malitiâ accusatorum. *v. Bon. d. 2. q. vlt. s. 2 p. 2.*

ARTICVLVS IV.

Quid debeat restitui pro illato stupro?

Resp. Qui virginem per iniuriam desflorauit, tenetur tantùm rependere damnum, quod ei ex tali iniuria est secutum; idque vel matrimonio, vel damni æstimatione, ad arbitrium prudentis, vt talem nimirum inueniat, qualem manens virgo inuenisset. *vid. Sanch. l. 7. d. 14. Fill. t. 32. cap. 8. nu. 209.* Vnde resolues.

I. Præcisè pro sola virginitate non obligat restitutio. Vnde si stuprum mansit clam, aut non impediuit quin æquè lautè nuberet, ad nihil tenetur stuprator. *Less. Bonac. qu. 4. de matr. p. 7.*

II. Item

II. Item ad nihil tenetur, si deflorauit consentientem, absque vi & fraude, vel promissione matrimonij: quia non est facta iniuria, *Ibid. & Trul. d. 2.*

III. Si virginem importunis precibus flexit, nihil tenetur restituere quia adhuc consensit liberè. Nisi fortè preces tales fuerint, vt cum vi & coactione æquiparentur: vt si coniunctæ fuerint cum minis, vel metu reuerentiali, v. g. si fuit illius dominus, vel vir magnæ authoritatis. *Trul. c. 9. d. 3.*

IV. Si per promissionem veram, vel fictam matrimonij eam flexit, tunc tenetur ducere eam: quia in omni contractu, vbi alter ex parte sua acceptauit & impleuit, tenetur & alter implere, etiamsi ficte contraxerit: quia tenebatur est iustitia verè contrahere; cùm alioqnin omnia humana commercia fraudibus paterent. Et id quidem verum est, etiamsi stuprator religionem vouisset. *Less. l. c. 10. d. 3. & 4 Trul. d. 3.*

V. Non tamen tenetur fictus promissior eam ducere, casu quo 1. Is puellam valde notabiliter conditione excederet, vel verbis vsus esset fictionem facilè indicantibus. 2. Si ipsa conscia esset prædicti voti: quia tunc ipsa contraxisset mala fide. 3. Si ipse putauit esse virginem, cùm tamen non esset. 4. Si ex matrimonio graue damnum, aut scandalum timeretur. 5. Si ipse iam sacris initiatus est, aut alteri matrimonio copulatus: tunc enim his casibus solùm teneretur curare vt æquè commodè nubat, modo antè dicto, dando scilicet dotem, vel aliter. *v. Sanc. 1. de matr. di. 10. l. 1. Trul. l. 7. c. 9. d. 3.*

A. R.

ARTICVLVS V.

Quid debeat restitui pro adulterio?

Resp. Cùm ex adulterio damnificari possint coniux alter, & proles legitimæ, circa sustentationem, hæreditatem, &c patet quod vterque adulteras, nata eis prole, debeant, cùm id damnum causent, eatenus restituere, quatenus possunt sine detrimento altioris boni, & causatione maioris mali. *Est communis. v. Lay l. 3 t. 3 p 1 c* 14. Vnde resolues.

I. Quod attinet ad ipsam adulteram, ordinariè non tenetur prodere, quòd proles eius spuria sit; nam & virò suo tristitiam, & sui odium, & discordias domesticas crearet, ac famam suam prodigeret, quibus damna fortunæ meritò cedunt. Accedit, quòd proles matri non teneatur credere se illigitimam. *Fill. t. 32. q* 222.

II. Debet tamen si potest, alijs industrijs damnum compensare, v. g. 1 diligentius administrando rem familiare. 2. de cultu corporis detrahendo. 3. si habet bona propria, plus legitimis, quàm spurio relinquendo 4. cum inducendo, vt relicta hæreditate vel eius parte, amplectatur statum Ecclesiasticum vel Religiosum, si idoneus sit, &c *Trul. l. c. d.* 4.

III. Quod attinet ad ipsum adulterum spurij patrem, etiam ipse sæpè excusatur, vel in toto, vel ex parte; siue quia damnum ab adultera compensatum fuit, vel compensandum creditur, siue qui restitutio non potest fieri sine periculo vitæ, dispendio famæ, turbatione & discordis familiarum; siue quia

non

non est certùs filium esse suum. *v.Less.l.2.c.10.d.6.Bon.de matr.q.4.p.15.Trul.l.7.c.7.d.7.*

ARTICVLVS VI.

Quid debeat restitui pro famà & bonis spiritualibus, vt inductione ad peccatum, auocatione a Religione?

Resp.I. Iuxta dicta, si restitui non possunt bona ablata ex bonis eiusdem ordinis, non est obligatio faciendi ex bonis diuersi ordinis. *Vnde resoluens*

I. Pro fama, restituenda est famà, cùm id non potes, non teneris ad pecuniam, & bona fortunæ, nisi per sententiam à iudice cogaris sic satisfacere. Eadem est ratio de reliquis. Quod si tamen lædendo famam, in bonis etiam fortunæ alteri damnum allatum esset, constat ex supra dictis quid faciendum sit. Porrò de læsione famæ, &c. *v. infrà.*

II. Si quis alterum induxit ad peccatum suasione vel exemplo suo, tenetur quidem ex charitate quoad potest, eum reuocare ad meliorem statutum sed non ex iustitia. *Less.l.2.c.8.d.2.nu.20.Lay.c.8.n.1.*

III. Si quis induxit fraude, dolo, iniusto meto, &c. tenetur ad id ex iustitia; quia quisque habet iùs, ne iniustè lædatur in bonis spiritualibus. Vnde lædatur, debet in spirituale restitui si potest *Ibid.*

IV. Si quis aliquem (etiam Nouitium) abduxit ab ingressu religionis, tamen sine vi & fraude, etsi grauiter peccarit id irrationabiliter faciendo, ac proinde teneatur ei rursus suade-

suadere ingressum ex charitate, non tamen ex iustitia vel illi, vel religioni tenetur quæ nullum adhuc in eum ius acquisiuit. *v. Lay. lib. 3. t. 2. cap. 8.*

V. Si quis religiosum ad apostasiam induxerit suasione, aliaue cooperatione, obligatur ex iustitia religioni ad restitutionem, non quidem vt ipse (quo alsqui volunt) loco alterius ingrediatur; sed vt suadet alter quoad potest reditum, & compenset monasterio commoda quæ ex hæreditate, bonis, vel industria alterius expectabantur.

VI. Si quis veneno, phyltro, aliòue modo alicui destruxit memoriæ rationem, &c. tenetur eodem modò quo mutilator aut vulnerans, de quo *suprà* ad restitutionem lucri cessantis & damni inde secuti in bonis fortunæ.

DVBIVM VII.

De circumstantijs restitutionis.

ARTICVLVS I.

Quo tempore, loco, & modo debeat restitui.

Resp. Debet quam primum, & eo modo ac loco restitui, quo ius & interesse damnificant requirit, & commodè ac moraliter fieri potest sine graui incommodo, quod quis paterentur in re sua propria, vltra debitum. *v. Lay. hic l. 3. tr. 2. c. 10 Fill t. 32. c. 4. q. 11.* Vnde resolues.

I. Qui non potest commodè restituere aperte, faciat clam, & qui non potest per se, faciat per aliam personam interpositam, v. gr. Confessarium.

II. Pos-

II. Possessor malæ fidei v.gr. fur debet suis sumptibus ad eum locum rem deferre, vbi alter habiturus fuisset, si non fuisset ablata destructa, vel iniquè detenta; deductis tamen expensis, quas alter eam seruando debuisset. Excipe, nisi transferendo deberet plus impendere, quam res valet: tunc enim plerumque ex præsumpta mente domini posset restituere pauperibus, vel in vsus pios. *Bon. q 6 p. 1.*

III. Bonæ fidei possessor satisfacit, si restituere in loco, vbi rem possidet.

IV. Debita ex contractu, eo loco & tempore solui debent, de quo inter partes conuentum fuit expressè, vel tacitè. *v. Less & Bon. l. c.*

V. Si quis possit quam primum restituere totum, ad id tenetur. Si tamen alter dilatione non pateretur vlterius damnum, aut nō notabile non facilè arguendus esset graui peccati, is qui cum propositio satisfaciendi differret, aut paulatim per partes solueret. *v. Bon. de contract. d. 1 q. 6 p. 1.*

VI. Qui scit se teneri ad restitutionem, & cum possit in uita, non vult restituere nisi in articulo mortis, vel post mortem per hæredes, absolui non debet, nec potest: quia semper est in actuali peccato, & impœnitens. *Sylu. Sayr. Bon. Trul. t. 14. d. 11.*

ARTICVLVS II.

Quo ordine restitui debeat?

Resp. Certum est, non necessariò ordinem seruari, quando debitor omnibus soluere potest: quando verò tantum non habet, aut hæredibus reliquit, sequentes Regulæ seruandæ.

I. Si

I. Si debitor rem alterius apud se habet, quocunque titulo habeat, siue ex furto, siue ex deposito, siue intentione, &c. debet priùs restitui domino suo, vel eo deficiente, pauperibus. Similiter si res empta ad creditum, pretio non soluto, adhuc extet. *Nauar. Sylu. Bon. qu.* 8 *p.* 2. Hoc tamen *Less. c.* 15. *d.* 2. contra *Bon.* & c. limitat, nisi venditor ab emptore fideiussorem, vel pignus accepit.

II. Si restitutio facienda ratione iniustæ actionis, priùs restitui debent certa, hoc est, quorum domini cognoscuntur, quàm incerta *Bon Less. d.* 1. quia illa iure naturæ debentur suis dominis: hæc autem iure solo positiuo pauperibus.

III. Priùs facienda est restitutio debitorum licitè contractorum, quàm vsurarum, cùm in his dominus non fuerit simpliciter inuitus.

IV. Debita ex titulo oneroso priùs soluenda sunt; quàm quæ debentur gratuitò, v.g. ex professione, quia hæc includunt tacitam conditionem, nisi quid obstet. Hinc debita defuncti soluenda sunt ante omnia legata, etiam pia. *Nau. Syl. Bon. q.* 8 *p.* 2.

V. In reliquis debiti seruandum est ius particulare loci, si tale sit, & non repugnet iuri naturæ. Si nullum sit, sequendum est ius commune, standum quod 1. Soluenda sunt debita, ad quæ bona debitorum, expressè fuerunt obligata. 2. Deos extrahenda est. 3 Debita, ad quæ ad bona debitorum sunt tacitè hypothecata. 4. Deposita perdita in potestate debitorum. 5. Debita priuilegiatorum, 6. Aliorum creditorum; post quos omnes sunt hi, à quibus vsuræ acceptæ sunt, & adhuc post hos

hos restituenda sunt bona incerta. Quando autem multi vnius rationis creditores inueniuntur, temporis antiquitas inter eos eruanda est. *v.Lay.lib.1.tract.2.c.11.* addidit, ex bonis debitoris, si is defunctus sit imprimis soluendas esse impensas funeris, & quæ ad confectionem inuentarij, apertionem testamenti; item Medicos & Pharmacopolas pertinent, *v.Fill c.4.q.13.*

Quæres. Vtrum prius exigenti non liceat prius soluere?

Resp.I. Soluens scienter posteriori, prætérita qui habet hypothecam priorem, vel priuilegiatam, peccat teneturque priori de damno, qui etiam potest recuperare solutum. *Less.d.5.* ex *l.Scimus.§. Etsi præterea c.de iure delib.*

II. Si ex pluribus creditoribus personalibus æqualibus aliquis exigat (siue in iudicio, siue extra) tenetur ei integrum soluere, quia diligentia fecit eum priorem. *Nau.Sylu.Bona. l.c.*ex *L.Pupillus ff.quæ in fraud.*

III. Debitor sciens statum suum labentem, non potest non petenti integrè satisfacere, sed debet omnibus personalibus soluere pro rata (si tamen iste solutionem accepisset, an posset retinere, controuertitur. *v.Bon.Less. l.c.Trul.l.7.c.14.d.12.*) nec potest vni soluere, omissis alijs; nisi secundùm ordinem supradictum.

ARTICVLVS III.

Quæ à restitutione excusent?

Resp.I. Ex parte debitoris excusant ea, quæ faciunt, vt creditor rationabiliter debeat esse

esse contentus; etsi de facto non sit contentus. Ita communiter DD. *Vnde resoluuntur Casus seq.* 3.

I. Excusatis in foro conscientiæ (iuxta sententiam probabilem) à compensatione damni, si illud datum sit sine tua culpa Theologica graui, hoc est, mortali peccato; nisi aliud cum altero pactus sis, vel inde sis factus ditior. Vnde excusaris, si v.g. aliquem occidisti ex subita ira, vt fuerit motus tantùm primo primus, vel secundò primus; vel si ex obliuione non extinxeris candelam; & hinc ortum sit incendium, &c. Quòd si autem aduertens periculum in actionibus periculosis, omittas eam diligentiam præcauendi, quam homines eiusdem conditionis communiter præstare solent, grauiter peccas, & teneris restituere damna secuta. Porrò in foro externo proceditur secundùm culpam iuridicam, quæ sæpè non est peccatum, & diuiditur in latam, leuem & leuissimam.

II. Excusaris à restitutione incertorum, si fecisti compositionem cum Episcopo, vel Papa. *v. Less. c. 26. d. 11. Bon q. vl. p. 2.*

III. Item si in casu quo teneris rem restituere pauperibus, tibi ipsi reuera indigenti eam des: & tunc quidem postea factus ditior, adhuc non teneris restituere. *v. Laym. l. 3. t. 2 c. 12.*

IV. Si non possis restituere, nisi cùm notabiliter grauiore damno, tibi vel tuis, vel Reipub. inferendo, quàm æstimari debeat commodum ex restitutione creditori obuentorum: tunc enim differre potes, dum cesset ista impotentia. *Layman. l. c.* ex *Syl. Naua. &c.* Idque verum est, etsi debitum

sit ex delicto, vti & in sequentibus casibus.

V. Si ad restituendum sis impotens: vt si viuere non possis secundum decentia tui status, iustè à te acquisiti. Vnde si nobilis v.g. non potest statim soluere, nisi se priuet famulis, equis, armis, &c. vel ciuis primarius, nisi obeat artem mechanicam sibi insuetam: vel mechanicus nisi vendat instrumenta sua, quibus viuit, aut magnum damnum subeat, potest differre, & paulatim restituere sine iactura sui status. *Laym.l.Bon.*

VI. Quòd si tamen tua culpa in illas angustias delapsus sis, v.g luxuria, ludis, superfluis expensis vestium, tibi imputare debes, quòd iam sine status tui amissione non possis satisfacere. *ibid.*

VII. Quòd si item creditor ex dilatione æquale damnũ subire debeat, tu potius, quàm is, sustinere debes: cùm eius conditio sit melior. Excipitur extrema necessitas, in qua quoad vsum, sunt omnia communia. *ibid.*

VIII. Quòd si item damnum, quòd timetur ex restitutione, non esset propriorum bonum, sed in hoc præcisè tantum, quod spoliet se rebus debitis, non potest ideò differre restitutionem: quia hoc non est pati in suis rebus, neque suum amittere, sed est dimittere alienum & reuerti ad statum proprium. *Sayr.Bon.*

IX. Item excusaris à restitutione, si fieri nequit absque periculo salutis animæ tuæ, vel tuorum: vt v.g. si non possis absque peccato; vt si sit periculum; ne vxor, aut filiæ se prostituant, ne filijs sedent latrocinijs, ne ipse per impatientiam incidant in desperationem. *Bon.Less.Molin.Fill.*

X. Item

X. Item, si non possis restituere absque periculo vitæ, vel notabili detrimento famæ: cùm aliàs plus damni sustinere, quàm intulisti. *Bon.q.1.q.vlt p.1.*

XI. Item, si secedas bonis quia leges concesserunt, vt qui contraxit multa debita, nec habet vnde soluat, possint cedere bonis, ea relinquendo in manibus creditorum: & tunc maneat liber, ita vt etiam in conscientia sit tutus, retentis instrumentis artis, & quæ ad sustentationem sunt necessaria. Quòd si tamen postea redeat ad pinguiorem fortunam, tenentur adhuc restituere, ex *L. Cum & filij-fam.qui bon.Nauar.Bon.ac. Les.* Ex quo *Trul. l.7. cap 15. d. 5.* sic limitat; si acquirat plus quàm ad decentiam status est necessarium, ex dicta *L.Qui Bon.* Nisi tamen debita proueniant ex delicto v. gr. furto; eò enim casu tantùm posse retinere, quæ simpliciter necessaria sunt ad victum, docet. *Nauar. Salon. Less.l.c.* etsi hinc concedat ea quæ post cessionem iustè acquiruntur, licitè retineri, ad statum sint necessaria. *vid. Tol.Laym.l.3. t.2.c. 12.Less.c.16 d 3.Bona.Trul.l.c.* Porrò etsi cessionem dictam non habere locum, in bonis ex delicto prouenientibus, communiter teneant DD.cum *Laym.l c.* contrarium tamen ex *Les. Dian.l.&c.* docet *Trul. l.c* Denique etsi debitor principalis cesserit, non ideò liberantur fideiussores *C.Lugo, Dian p.7.t.8. R. 18 & alij 8.*

Respon. II Ex parte creditoris excusat. 1. Si is cui debet restitui, semel remiserit, expressè vel tacitè: v. gr. si lacerauit tuum chirographum, vel tibi reddidit. Remissio autem hæc debet esse libera, non metu fraude,

vel mendacio extorta, *Fill. tr. 32. cap. 5. quæst. 9. Leſ. l. 2. c. 16. d. 2. 2.* Excuſat in foro conſcientiæ ſi ſoluiſti ei: cui habeat tuus creditor. *Leſs. d. 5. Bon. par. 3. 3.* Si compenſatio facta eſt creditori per commodum æquiualens, v. gr. per procurationem officij non gratis factam. 4. Omitti, aut ſaltem differri poteſt reſtitutio, imò aliquando debet, ſi perditor ſit abuſurus: v. gr. ſi quis pecunias tibi mutuò datas repetat ad fornicandum, vel aliter peccandum. Item ſi eas repetat ad peccandum contra iuſtitiam, ſiue inferendum damnum iniuſtum tertiæ perſonæ, niſi tamen ex negatione reſtitutionis timeretur maius malum.

CAPVT III.

De Contractibus.

DVBIVM I.

Quid in genere ſit Contractus.

RESP. Eſt pactum ſiue conſenſus duorum, quo ſcienter, liberè, & legitimè, vterque ſe viciſſim, vel minimum ſaltem vna pars, ſe alteri acceptanti; obligat, quocunque ſigno externo id fiat: vt v. gr. in contractu mutui, ex vna parte mutuans ſe obligat non repetere mutuum ante certum tempus ex altera parte mutuatarius ſe obligat tunc illud reddere; & ſic de alijs. In promiſſione autem, vbi donatione abſoluta, vna pars tantùm obligatur poſt alterius acceptationem. *Vnde reſoluuntur caſus ſeq.*

I. Si alteri promiſiſti, aut donaſti interiùs tantùm; aut ſi externo ſigno, quidem, alter autem

tem non acceptauit, non fuit contractus, nec obligaris.

II. Inualidus est contractus, si contrahentes sint inhabiles ad contrahendum, vel si ius positiuum resistat, *v.Less.l.2.c.27.d* 8.

III. Item si materia contractus sit illicita, vt si sit peccatum: vel illegitima, vt si sui vendat rem alienam.

IV. Item si contractus sit factus vi, dolo, vel errore versante circa rei substantiam: v. g. acetum pro vino, vitrum pro gemma, vendidisti.

V. Non est inualidus contractus (etsi aliquando ob iniuriam possit rescindi) si error vel dolus interueniat circa qualitatem, aut circumstantiam accidentalem; v.gr. emisti vinum Mosellanum, putans esse Rhenanum, nisi forte intentio contrahentis fuerit conditionata, non obligandi se, nisi existente tali qualitate, aut circumstantia. Qualis virtualiter fuisse censeri potest, si error versetur circumstantiam valdè immutantem obiectum, & nimis excedentem eius existimationem, vt notat *Lay.l.3.t.4.c.6.*

VI. Nec est inualidus contractus, siue onerosus, siue gratuitus, ex metu licèt graui, iniustè incusso, cum adhuc simpliciter sit liber & voluntarius, licet possit à iudice rescindi, pro arbitrio metum passi. Ita communiter apud *Sanch.d.8.num.4.C.Lugo d.22.Layman.loc.cit.c.5.* Excipiuntur tamen aliqui contractus, qui ipso facto sunt irriti (saltem ex iure positiuo) si ex graui fiant: talis est. 1. Contractus matrimonij, etiamsi iuramentum accesserit, *ex cap.Cum loco, &c.Veniens.*2. Professio religiosa. *ex cap.1. De his.3,*

In alijs quibuscumque votis. 4. Contractus dotis promissæ, vel solutæ qui in hoc sequitur naturam matrimonij, cui accessorius est. *L. Si mulier*, §. *Si dos ff. Quod metus causa*. 5. Promissio, vel traditio, in rebus Ecclesiæ. *c. 15. qu. 6.* Authoritas tutoris per metum extorta. *Leg. 1. §. vl. ff. de author. tutor.* His addunt alij plures, vt promissionem, & donationem gratuitam, renunciationem beneficij, iurisdictionem per metum extortam. Verùm hi controuertũtur. *v. C. Lugo de iust. d. 23. n. 115. & seq.*

VII. Non possunt contrahere, qui bonorum suorum administrationem non habent, quale ferrè sunt prodigi, furiosi, filijfamilias, vxores, religiosi, pupilli, Minores, exceptis quibusdam casibus, de quibus. *v. Less. l. 2. c. 17. d. 4.* & infrà hic 4. *d. 1.*

DVBIVM II.

Quid in specie de Promissione, & Donatione?

Respon. Quæ huc spectant, facile colliguntur ex dictis *suprà de Voto, l. 3. tr. 2. cap. 3.* Ex quibus, & doctrina præcedentis dubij, resoluitur.

I. Promissio acceptata à promissario, si materia sit notabilis, an sub mortali obliget secundum se spectat, non conuenit inter Doctores. *Caietan.* negat, quem sequitur *Marant. to. 2. de iust. d. 19 sect. 10.* Alij fortè probabilius, affirmant cum *Vasq. 1. p. d. 85. c. 6. num. 4 Fill. Mald. &c.* Dixi *secundùm se*, quia certum est quòd per accidens possit obligare sub mortali, v. gr. ratione grauis damni, quod alias promissarius pateretur: vt si pro-

promisisses ei dare mutuum, & ille tibi confisus, aliunde sibi non prospexisset. *v. Less. l. 2. c. 18. d. 5.*

II. Tota hæc obligatio communiter dependet ab intentione promittentis. Circa quod notat Sà, vix quenquam promittentium intendere se obligare aut alteri dare ius exigendi, nisi addat iuramentum; aut faciat instrumentum; sed plerumque tantùm intendere declarare suum propositum. *v. Escob. t. 3. cap* 6. *& Molin.* Hinc vt in foro externo censeatur valida promissio, requiritur præter acceptationem, vt exprimatur causa propter quam promittitur, alioquin præsumitur errore, vel ioco facta. *Trull. l. 7. c. 16. d. 6.* ex *Conar. & Villal.*

III. Donare non possunt 1. carentes vsu rationis 2. muti, & surdi nati: secus si tantùm sit surdi, vel muti; vel licet vtrumque, si norint scribere. 3. senes deliri, siue bis pueri: secus si sint iudicio veget. 4 pupilli, vel impuberes, (nisi ad pias causas) donationes tamen eorum in foro conscientiæ sunt validè. *v. infrà c. 4. d. 1. 5.* Damnatus criminis capitulis *v. Dian. p. 8. t. 6. R. 3.*

IV. Qui præsunt ciuitatibus, vniuersitatibus, Rebus pub. &c. non possunt facere donationes, nisi remuneratorias, vel in eleemosynas *Sanch. Dian. p. 8 t. 8. R.* 16. Imò si Reges, & Principes nimis sint profusi in donationibus, in præiudicium regni, vel status, (præsertim debitis grauatis, ijs satisfacere non possint, vel subditi nimium grauentur exactionibus) possunt eæ reuocari à successore. *Bart. Lugo &c.* cum *Dian. par. 8. tom. 6. R.* 18. *&* 123.

V. Donatio patris filio facta studiorum causa, est valida, neque filius tenetur computare in legitimam: tum quia fuit loco alimentorum; tum quia si detrahatur, iam non fuit donatio contra hypothesin. *Vvading. & 6. alij* cum *Dian.p.8 t.6.R.23.& 92.* Sed *Trul.* limitat, nisi constet contrariam intentionem partis fuisse. Quod si tamen de ea non constet, præsumendum esse de pietate patris, ideoque tales expensas ordinariè post mortem patris non venire in collationem bonorum, nec debere conferri in commune, nisi pater protestatus fuerit se velle in legitimam computari. Ita etiam *Vvading.* ex *L. Si pater 2. ff. familiæ ercisc.*

VI. Si pater officium filio emit, debet pretium computari in diuisione cum fratribus; non autem si illud gratis à Principe obtinuit; vti nec quæ filio intuitu meritorum patris sunt donata, quia sunt quasi castrensia. *Molin. Fagund. Dian.par.8.tom.6 Res.127.& 128.*

VII. Donatio ante acceptationem, non parit obligationem, ne quidem naturalem, poteſtque reuocari, etiamsi voluerit se absolutè obligare; præsenti autem & tacenti facta, censetur ab eo acceptata: quia in fauorabilibus habetur pro consensu. *Molin. & alij 18. Dian.p.8.t.6. R.89. 89. & 108.* pro altero verò nemo potest acceptare sine speciali commissione (nisi donatio fiat Ecclesiæ, vel causæ piæ) nam hanc sine acceptatione valere, & irreuocabilem esse, est probabile. *Layman. Dian. loc. cit. R. 106. & p.3. t.5. R. 107.* Multis tamen casibus, dummodò verba dirigantur in præsentem, potest pater vel mater

ter pro filio, etiam emancipato, tutor pro pupillo, curator pro minore, filius familias pro Patre, seruus pro Domino, monachus pro monasterio: imo etiam secundum multos, quicumque alterius curam gerit, vt Prælatus pro Religioso, maritus pro vxore, dominus pro seruo, &c. stipulati. Denique idem iura permittunt Iudicibus, & Notarijs publicis. *Sanch.Molin.Trul.&c.Dian.p.8.t.6.R.97.*

VIII. Etsi acceptas donationem verbalem, quà tibi Caius v.g. dat equum absentem, non acquiris ius in re, & dominium equi ante traditionem. Vnde si interea Caius det, aut vendat eum alteri, eique tradat, is dominium acquirit: tu autem habes actionem in Caium pro iniuria, ratione iuris quod habebas ad rem. Ac sic donatio purè verbalis ante realem, hoc est, rei traditionem, vix differt à promissione, vt *Less.l.c.dub.2.*

IX. Donatio, vti & remissio debitorum liquidorum, vna vice, & vno animi motu, vni aut pluribus facta, vltra summam 500. solidorum, (quæ summa hodie ad 500. vel secundùm quosdam ad 800. aureos Italicos excurrit, vt ex *Claro &c.* notat *Laym.l.3.t.4.c.12.nu.15.*) non tenet quoad hunc excessum: sed lege ita statuente, ob commune bonum potest à donatore pro arbitrio reperi. Excipe, nisi Iudici donatio ea insinuata sit aut iuramento firmata, aut facta ad pias causas, aut ad redemptionem captiuorum, aut ad reparationem ædium incendio vel ruina destructarum, aut sit remuneratoria beneficiorum, aut fiat in renunciationem iurium, saltem speratorum, vel denique fiat militibus à bel-

li duce, ex bonis proprijs mobilibus, vel hostium spolijs. *vid. Leſſ. l. c. l. 2 c. 18. numer. 102. Laym. l. c. t 4. c. 12. n. 15. Tann. d. 6. de iuſt. q. 2. dub. 2. n. 15.* ex *Mol. Claro, Rebello, &c.* Quare ſi tunc repetatur, quod abſque ijs conditionibus, vel vltra dictam ſummam datum eſt, tenetur donatarius reddere ipſi, aut hæredibus repetentibus: ſi non repetatur, poteſt retinere. *v. Auth. cit.*

X. Si donationi apponatur modus, tacitè vel expreſsè, non quidem obligando, ſed tantùm deſiderando, ſperando, &c. aliquid alterum facturum, vel animo eum ad hoc inflectendi, valet donatio, etſi finis non ſequatur: vt v. gr. dat aliquis puellæ ad eius conſenſum eliciendum; ſi poſtea non conſentiat, non tenetur datum reddere: nam etſi non dediſſet; ſi ſciuiſset eam ſibi non conſenſuram, tamen dedit abſolutè, ſine obligatione alia, vt ponitur. Secùs eſset, ſi verè intendiſſet eam obligare, & hac conditione dediſset. *Leſſ. c. 18. d. 16. & 17.*

XI. In ſimilibus donationibus allectiuis, poteſt aliquis, v. gr. prædicta puella, acceptare, etſi non intendat præſtare, quod donator ſperat: cùm donatio ſis abſoluta, animo alliciendi, non obligandi. Vnde ſi ſpe fruſtratus repetat, dicens ſe non dediſse, niſi ſub tali obligatione, non tenetur puella credere; quia eo ipſo quòd donator non expreſſit conditionem, præſumitur ſine ea dediſſe, & repetere, vel animo vindictæ: vel vt conſenſum extorqueat. *Leſſ. l. c. Dian. p. 1. t. 2. m. R* 40.

XII. Non tenet donatio ob cauſam præteritam, vel præſentem, quæ verè non eſt: vt v. g. ſi dem tibi aliquid, quia apud Principem

meam

meam causam transegisti, vel quia pauperes: & reuera non ista est, teneris restituere, cum sit error in formali causa & principali. Vnde qui mentiuntur se pauperes, cùm non sint, debent alijs pauperibus eleemosynas restituere. Aliud est, si error sit tantùm in causa secundaria; vt v.g. si verè sint pauperes, & simulent insuper sanctitatem, ad hominum misericordiam prouocandam: quia tunc primaria intentio dantium est, dare pauperi. *Bon. Less. v. Dian p.8.t.6.R.89.*

DVBIVM III.

Quibus casibus donatio possit reuocari?

Resp.I. Donatio inter viuos, hoc est, qua quisvult se viuo rem absolutè alterius esse, potest reuocari) etsi res iam tradita sit) tribus casibus, nisi tamen donatio fuerit renunciatoria, aut facta sit Ecclesiæ, vel monasterium. Sunt autem hi Casus.

I. Si donatarius enormiter ingratus sit: vt si donanti atroces iniurias inferat, si inopia pressem non alat, &c. Quod notandum pro filijs quibus parentes omnia donarunt, & eos postea negligunt. *Sylu. Less. Bon. Trul. c. 17.d. 12.* Neque volet pactum vt Donatio non possit ob ingratitudinem reuocari *Bartol. & alij 8. C. Lugo. Dian par.8 t 6.R.57.* Debet tamen ingratitudo coram Iudice probari, ante cuius sententiam donatarius non tenetur restituere. *Mol. Lugo, & alij 4. Dian. loc. cit.58.* post eam verò etiam fructus perceptos post litem contestatam. *Molin. Dicast. Dian. R.58.* Ab hæredibus autem

non potest reuocari ob eas causas quas donatori ipse sciuit, & tacuit: secus si ignorauit. *Gomez, Hurt. Vvading. Lugo, Dian. l.c. R.*54.

II. Et quidem hæc reuocatio etiam habet locum in legato respectu legatarij, si defunctum testatorem graui iniuria afficiat, v. gr. vxorem eius carnaliter cognoscat. *Mol. Dicast. Dian. l.c. R.*58.

III. Non habet autem locum. 1. in donationibus factis Ecclesiæ, tametsi Prælatus vel Clarus fuerit ingratus: quia facta est ob bonū animæ testatoris, & principaliter Deo, qui ingratus esse non potest. *Les: Lugo Hurtad. Hun. Vvading. Dian. l.c. R.*56. 2. In donatione remuneratoria (v.g. pro beneficijs aliàs non debitis, & aliquo modo æquiualentibus) quia potiùs est remuneratio, quàm donatio. Remuneratoria autem censetur. 1. si donator in ipsa donatione expressè meminerit meri totum, vel 2. si de meritis constet. 3. In dubio. *Dian. l.c. R.*115. 116. 17. 19. 20 ex *Barb. &c.*

IV. Si quis prole carens magnam partem bonorum donauerit, & postea nascatur proles: quia ex iuris dispositione inest donationi hæc tacita conditio; nisi nascantur mihi liberi. Et quidem si facta sit extraneo, reuocari potest tota; si alicui ascendentium, vt patri, vel auo, vel si Ecclesiæ, aut causis pijs, tantum reuocari potest, quantum necessarium est, vt filij habeant legitimam. Quāquam rectè notat *Less.* ad ædificationum expedire, vt quod Ecclesiæ vel monasterio datum est, Prælatus totum restituat. Porrò etsi iurauerit se non reuocaturum donationem, adhuc potest liberis natis reuocare; quia hoc iuramentum non excludit tacitam con-

conditionem dictam. Excipe, nisi expresse etiam hanc conditionem excluserit; tunc enim ipse reuocare non posset; possent tamen eius liberi, post mortem patris. *Bon.Less.c.*18. *d.*14. An autem hæc reuocatio locum habeat, si filij nascantur illegitimi, qui postea legitimentur. *v.Dian.l.c R.*63.64. Item an in donatione remuneratoria. *R.*65. vbi cum *Molin.&* *alijs* 6.negat, nisi excedat causam.

V. Si donatio fuit inofficiosa, contra officium paternæ pietatis, vt si pater tantum donet, vt filij priuentur sua portione legitima: tunc enim post mortem patris possunt filij reuocare. *Nau c.*26.*Less.l.c.* licet donatio fuerit iuramento confirmata, *Megal.& alij* 5.*Dia p.* 8 *t.*6.*R.*66. Imò etiam viuente patre: licet enim ante mortem patris non debeatur legitima, vt tradenda, debetur tamen vt conseruanda. Hinc si pater bona dissipet à filio per iudicem cogi, vt seruet legitimam, ne is post mortem patris careat alimentis. Ita probabiliter *Dian.l.c.*ex *alijs*.6.contra *Less.&c.* An aut & quando donatio rescindenda in totum. *v.Dia.l.c.*

VI. Per superuenientiam liberorum, vt probabiliùs affirmat *Dian p.*8.*t.*6.*R.*78.ex *alijs* 4. contra quosdam. Si tamen pater non reuocauerit, non potest à filijs postea natis reuocari, nisi pro ratione Falcidiæ, siue ex testamento, siue ab intestato successerit. *Ibid.*

DVBIVM IV.

Quid sit Donatio mortis causa, & an possit reuocari, quomodo, & quibus competat.

Resp I. Donatio mortis causà, quà quis sic donat, vt velit rem esse alterius primùm, post suam mortem, vt si dicas, do tibi hoc post mortem meam, vel cùm moriar, vel quia timeo me nunc moriturum, reuocari potest etiam tribus casibus his.

I. Si donatorem pœniteat, siue expresse, siue implicitè; vt si rem illam donet alteri, *Less.l.c.*

II. Si dedit intuitu alicuius instantis periculi, ex quo metuit mortem: hoc ipso periculum euasit, censetur tacitè reuocata donatio; vt si quis det in graui morbo, vel instante prælio. *Bon d.3.q.13.p.vlt.n.20.*

III. Si donatarius moriatur ante donatorem, ipso iure reuocata est: vt etiam accidit in testamentis & legatis. Secus est in promissione & donatione inter viuos, quæ transit ad hæredes. Quod si autem donator promisserit se non reuocaturum, transit in donationem inter viuos. *v.Less.c.18.d.14.n.116.Mol.d.286. & d.288.Azor.l.11 c.11 q.4.Bon l.c.*

Resp.II. Hæc donatio fieri debet in præsentem. *Dian.l.c.R.66.& alij*; nec valet in absentem sine nuncio ad hoc destinato, vel epistolas licèt valeat vt fideicommissum, si fuerint adhibiti testes *Dian.&c.l.c.* Valet autem probabiliter, etsi donatarius præsens tacuerit.

Resp.III. Donare mortis causà possunt omnes & soli qui possunt testari, excepto filio fami-

familias, qui licèt testamentum condere nullo modo possit, cùm hoc sit iuris publici: donare tamen mortis causà, cùm id sit iuris priuati, potest, si adsit patris consensus expressus: imò sine hoc donare eum posse, non tantùm de castrensibus, sed etiam aduentitijs, probabile censet. *Dian. loc. c. R. 68. & 69.* Hinc donare sic possunt minores 25. annis, etiam sine consensu sui curatoris, *Dian. l. c. R. 71.* ex *Molin. & alijs* 9. Non autem vsurarius: nisi prius vsuris satisfecerit, vel cautionem præstiterit, (potest tamen ad causas pias *Ibid. R. 73* ex *Fagund. & alijs* 6.) Nec surdus & mutus à natura, secus si à casu superueniente: vel si surdus sit: aut mutus tantùm, licèt donare inter viuos possit secundùm quosdam *Azor. Dian. p 5. t. 6. R. 12.*

DVBIVM V.

Quid sit commodatum, precarium, & Depositum?

Resp. commodatum est contractus, quo res aliqua mobilis, vel immobilis, quoad solum vsum gratuitò conceditur, idque ad aliquod certum tempu explicitè vel implicitè determinatum; explicitè, vt si dicas; commodo tibi hunc librum, vel domum ad vnum mensem; implicitè, vt si dicas, commodo tibi librum, vt eum describas, quia tunc implicitè tantum temporis determinatur quantum necessarium est ad commodè describendum.

Precarium est, quo conceditur petenti res vtenda, non ad certum tempus (in quo differt

fert à Commodato,) sed donec concedens, repetat, siuè expressè, siue tacitè, vt si det alteri aut vendat. *Lay.l.3.t.4.c.14.*

Depositum est, quo aliquid traditur custodiendum, vt integrum reddatur. Et communiter est res mobilis, vel se mouens, vt vestis equus,&c. *Vnde circa hæc resoluuntur.*

I. Commodator non potest repetere absque iniustitia, ante definitum tempus. *Laym.l.3. tr.4.c.14.*

II. Quòd si tamen commodanti damnum impendeat, potest repetere, licèt simile damnum impenderet commodatario, ex rei ante tempus repetitione, vt habet *Less.cap.27.d.5.* quia vt ait *Nau.* in commodatione intelligitur tacita hæc conditio, nisi interea contigerit rem esse necessariam commodanti. *Lay.l.c.*

III. Si depositarius bona fide existimet, depositori non displiciturum, si re depositâ vtatur, licebit vti aliàs non *Less.l.c.d.2.*

IV. Si depositum sit res vsu consumptibilis, vt triticum, vinum, pecunia, quæ exponendo absumitur, eaque tradita sit certo numero, pondere & mensura, non uidetur depositarius peccare saltem grauiter ijs vtens, si certum sit, se tantundem eiusdem bonitatis habiturum quando repetetur. *Less.l.c.* Secùs si pecunia tradita fuerit facculo, uel arce inclusa, vel munita sigillo. *Syl. Azor Less Bon. vid.Trul.c.25.d.1.* Verùm si is, cui res commodata, locata, deposita & pignorata est, negligenter custodiat, ita ut pereat, negligentia autem non sit Theologica culpa mortales, probabile est, quo dixi ex *Soto, Sà*, non teneri ad restitutionem in conscientia. Alij tamen aliter sentiunt, nimirum teneri restitue-

restituere, qui iuridicam culpam in custodiendo contraxerit, si ea fuerit lata, & subinde si leuis tantùm, imò, & aliquando si leuissima, (nimirum pro custodia accipiati) *v. apud Less. c. 7. d. 8. Lay. l. 3. tr. 4. cap. 25.* vbi docet depositarium tantum teneri de dolo, vel culpa crassa, quæ dolo æquipareaur.

Dicitur autem iuridica culpa lata seu crassa; cùm qdis facit, aut omittit, quod vt plurimum non facerent, vel omitterent in ea re homines suæ professionis: vt v.gr. si quis rem apud se depositam reliquit in loco publico, etsi inaduertenter. Leuis autem dicitur, cum quis facit vel omittit, quid non facerent, vel omitterent homines suæ professiones diligentes: ut si quis depositum relinquit in suo cubiculo, sed negligit ostium claudere. Leuissima dicitur, cum facit uel omittit, quod non facerent homines diligentissimi; vt si quis ostium quidem obserarit, sed neglexit tentare manu, an esset benè clausum.

V. Satores, Molitores, & cæteri artifices, quibus res traditur polienda, vel immutanda, item naturæ, aurigæ, caupones, apud quos res deponentur, tenetur ex leui culpa: quia depositio fit etiam in commodùm ipsorum, imò *Sylu. V. Nauta* vult eos teneri ex leuissima ex *lib. 1. ff. depositi*. idque tantum esse ad vitandas eorum fraudes, quod etiam *Less. & Trullen. capitul. 25. dub. 1.* putant esse probabile in vtroque foro, si quis eis rem expresè tradiderit custodiendam: si autem ipsis tantùm uidentibus deposuerit u.g. in diuersorio, naui, &c. ne quidem ex lata teneri. *vid. Bonac. Trul. Dia. par. 1. t. 8. R. 74.*

VI. Si

VI. Si depositarius (idem est de commodatario) dubitet, an depositum suâ culpâ perierit, non tenetur in conscientia ad restitutionem. *Sanch. de matr. l. 2. d. 42. n. 18.* quæ in dubio non præsumitur delictum, ex *L. Merito ff. pro socio, v. Dian. p. 2. t. 9 R. 49.* In foro tamen externo, si res depositarij manserint incolumes, præsumitur de dolo, nisi depositarius probet depositum casu perijsse, & non potuisse simul cum rebus suis, (imminente v. g. incendio) seruari: tunc enim non teneretur, quia præsumptio doli cessaret. *v. Pal. t. 1. de consc. d. 3 p 4. Trul. l. c. 25. d. 1.*

VII. Si domino repetenti depositum, remiserit per hominem, qui fidelis habebatur, isque sibi retinuerit, vel perdiderit, domino perijsse dicit *Mol.* citatus ab *Escob. v. Trul. l. c.*

VIII. Deponens rem vsu non consumptibilem, potest à depositario pro eius vsu aliquid accipere; quia is est pretio æstimabilis; (licet eo casu non depositi, sed locati & conducti contractus sit dicendus.) Secus si sit vsu consumptibilis: tunc enim depositum, eo ipso quod depositarius incipit eo vti, induit naturam mutui, ex quo (seclusà ratione lucri cessantis, &c) nihil licet accipere, vt *vid. dub. seq. & Bon. d. 3. q. 13. p. 3. Trul. l. c.*

DVBIVM VI.

Quid sit Mutuum.

Resp. Est contractus, quo rei alicuius numero, pondere, vel mensura costantis, dominium à mutuante in mutuatarium transfertur, cum obligatione restituendi eandem, vel similem

milem speciem, & bonitate, propriè autem mutuum ferè est rebus vsu consumptibilibus, inter quas etiam est pecunia: quæ licèt non absumatur, nec pereat in se, perit tamen exponenti. Distinguitur à permutatione, quòd in ea reddatur res alterius speciei. Item à pignore, hypotheca, deposito, commodato & locato, quòd dominium in ijs non transferatur, sed vsus tantum *Bon. d.3. qu.3 p.1.* Vnde resolues.

I. Mutuans obligatur monere de vitio rei, alioquin ad damnum tenetur in conscientia.

II. Item non repetere rem ante tempus, nisi ipse sit in pari necessitate.

III. Item præstare casum fortuitum mutuatarius tenetur, cum penes hunc rei dominum sit; & rem eandem quantitate & qualitate reddere suo tempore.

IV. In vero mutuo lucrum aliquod accipere non licet; quia est vsura: quo dubio sequenti.

DVBIVM VII.

Quid sit Vsura.

Resp. Est lucrum immediatè proueniens ex mutuo, ita vt mutuans supra sortem, id est, summam capitalem, lucretur aliquid, quod sit pecunia æstimabile, ita vt lucrum tale præcisè intendatur ratione mutui. Quod planè iniquum est, & graue peccatum contra ius humanum, & diuinum, cum mutuans acquirat lucrum ex re iam non amplius sua; quia res mutuata iam transijt in dominium mutuarij, vt patet ex definitione. Et Regula generalis

est,

est, *Omne pactum, vel grauamen, siue onus additum mutuo, præter id quod ei proprium & intrinsecum est, reddit contractum vsurium* Bon.d.3.q.3.part.3. C.Lugo &c. Vnde resolues.

I. Peccat grauiter ex genere suo exercens talem usuram, etsi sit mentalis tantum absque externo pacto. Dicitur enim vsura mentalis, cum quis intentionem habet accipiendi aliquid ex mutuo ultra sortem, etsi exterius pacto id non exprimat, sicut realis seu exterior vsura dicitur, cum quis intentionem illam per pactum aliquòd exprimit. Quod aliquando tantum implicitè fit in aliquo contractu, & vocatur usura palliata; cum uidelicet contrahentes prætendunt alium contractum emptionis, locationis, &c. in quo tamen reuera usurarium quid interuenit. Vide exempla apud *Tol. l.5.cap.31.*

II. Non est usura, si mutuans nihil intendat ut pretium, sed tantùm speret aliquid ex gratitudine, & eà intentione illi aliquid donetur, licèt illud ut finem principalem intendat. *Mol.tom 2.d.305.n.6.C.Lugo d.25.*

III. Quòd si tamen intelligeret sibi aliquid donatum, non gratis, ut putabat, sed vt debitum ratione mutui, teneretur restituere, quantum inde ditior euasisset, ut habet *Sà v.Vsura C.Lugo d.25.f.3.*

IV. Nec est vsura dare mutuum alterius amicitiæ captandæ causà; atque ulterius inde sperare officium: quia amicitia non æstimatur pretio. *C.Lugo l.c.*

V. Pactum tamen de obtinendo à mutuatario (uel eius operà) officio aliquo, illicitum est, & usurarium. Ita comm. *Mol.d.310.Less. Sal. C.Lug.* contra *Nauar.* etsi *Salas de vsura d.9.*

d.9.n.4. eum excuset, qui mutuat aliquid cum pacto, ut statim præstetur aliquod beneficium ex gratitudine. *v. Trul. l.7.c.19.d.7.*

VI. Pactum, ut à mutuatario conferatur beneficium Ecclesiasticum est usura (& simonia) quia cogitur is subire nouum onus.

VII. Non est usura, cùm quis non potens sua recuperare, mutuat ut sibi reddantur sua, recuperare, mutuat ut sibi reddantur sua, uel ne sibi iniquè noceatur: quia hæc iure iam antè debentur, & sic non facit lucrum, nec imponit nouam obligationem *Bon. qu.3.p.3.n.* 15. ex *Azor. Reg n. &c.*

VIII. Nec est usura exigere aliquid ratione periculi recuperationis, difficultatum, vel expensarum, quæ erunt uel meruuntur in recuperanda sorte: quia pretio æstimari potest, quòd quis se in tale periculum & difficultatem conijciat. *Kon. d.3. qu.3.p 5.* Necesse tamen esse, ut periculum istud, &c deducatur in pactum expressè uel tacitè, docet *Laym. lib.3.t 4.c.16. num 9* ex *Medin. Val. Mol. Less. &c.* Item dicit *C. Lug. num.* 80. Et sic liciti sunt Montes pietatis ut uocant hoc est, thesauri quidam, qui refugium pauperum Reipub. uel Principe reponuntur, ut inde pauperibus gratis mutuetur, ita tamen ut parum retribuant pro expensis, quæ fiunt in ministros, & conseruatione talium montium. *v. Tol. l.5.c.18. Less. l.2 c.20.d.13. Bon. l c. pa.13.*

IX. Nec est usura, si timens difficultatem aut fraudem mutuatarij in reddendo, tempore constituto, paciscaris, ut si tunc non soluat, aliquid det præter capitale loco pœnæ: quæ pœna licitè exigeretur, dummodò non fiat alia intentione, quam ut mutuatarius

sic

est, *Omne pactum, vel grauamen, siue onus additum mutuo, præter id quod ei proprium & intrinsecum est, reddit contractum vsurarium* *Bon.d.3.q.3.part.3. C.Lugo &c.* Vnde resolues.

I. Peccat grauiter ex genere suo exercens talem usuram, etsi sit mentalis tantum absque externo pacto. Dicitur enim vsura mentalis, cum quis intentionem habet accipiendi aliquid ex mutuo ultra sortem, etsi exterius pacto id non exprimat; sicut realis seu exterior vsura dicitur, cum quis intentionem illam per pactum aliquòd exprimit. Quod aliquando tantum implicitè fit in aliquo contractu, & vocatur usura palliata; cum uidelicet contrahentes prætendunt alium contractum emptionis, locationis, &c. in quo tamen reuera usurarium quid interuenit. Vide exempla apud *Tol. l.5.cap.31.*

II. Non est usura, si mutuans nihil intendat ut pretium, sed tantùm speret aliquid ex gratitudine, & eà intentione illi aliquid donetur, licèt illud ut finem principalem intendat. *Mol.tom 2.d.305.n.6. C.Lugo d.25.*

III. Quòd si tamen intelligeret sibi aliquid donatum, non gratis, ut putabat, sed vt debitum ratione mutui, teneretur restituere, quantum inde ditior euasisset, ut habet *Sà v.Vsura C.Lugo d.25.s.3.*

IV. Nec est vsura dare mutuum alterius amicitiæ captandæ causà; atque ulterius inde sperare officium: quia amicitia non æstimatur pretio. *C.Lugo l.c.*

V. Pactum tamen de obtinendo à mutuatario (uel eius operà) officio aliquo, illicitum est, & usurarium. Ita comm. *Mol.d.310. Less. Sal. C.Lug.* contra *Nauar.* etsi *Salas de vsura d.9.*

d.9.n.4.eum excuset, qui mutuat aliquid cum pacto, ut statim præstetur aliquod beneficium ex gratitudine. v. Trul.l.7.c.19.d.7.

VI. Pactum, ut à mutuatario conferatur beneficium Ecclesiasticum est usura (& simonia) quia cogitur is subire nouum onus.

VII. Non est usura, cùm quis non potens sua recuperare, mutuat ut sibi reddantur sua, recuperare, mutuat ut sibi reddantur sua, uel ne sibi iniquè noceatur: quia hæc iure iam antè debentur, & sic non facit lucrum, nec imponit nouam obligationem Bon.qu.3.p.3.p.15.ex Azor.Reg n.&c.

VIII. Nec est usura exigere aliquid ratione periculi recuperationis, difficultatum, vel expensarum, quæ erunt uel meruuntur in recuperanda sorte: quia pretio æstimari potest, quòd quis se in tale periculum & difficultatem conijciat. Kon.d.3.qu.3.p 5. Necesse tamen esse, ut periculum istud, &c deducatur in pactum expressè uel tacitè, docet Laym.lib.3.t 4.c.16.num 9 ex Medin.Val.Mol. Less.&c. Item dicit G.Lug.num.80. Et sic liciti sunt Montes pietatis ut uocant hoc est, thesauri quidam, qui refugium pauperum Reipub.uel Principe reponuntur, ut inde pauperibus gratis mutuetur, ita tamen ut parum retribuant pro expensis, quæ fiunt in ministros, & conseruatione talium montium. v.Tol.l.5.c.18.Less.l.2 c.20.d.13. Bon.l c.pa.13.

IX. Nec est usura, si timens difficultatem aut fraudem mutuatarij in reddendo, tempore constituto, paciscaris, ut si tunc non soluat, aliquid det præter capitale loco pœnæ: quæ pœna licitè exigeretur, dummodò non fiat alia intentione, quam ut mutuatarius

sic

sic quasi constringatur, ne sua culpâ fallat. Vnde si mutuatarius absque sua culpa non possit soluere, non licebit pœnam excutere, vt habet *Tol supra c.* 32. Qui ait manifestum esse argumentum prauæ intentionis, si optes non solui tibi præfixo tempore, vt pœnam recipias ac simpliciter vsuram fore, si certò sciens alterum non valiturum soluere, adhuc tali pœnâ oneres, *v. Bon. d.* 3. *q.* 3. *p.* 7. *Mol. t.* 2. *d.* 317. *Less. l.* 2. *c.* 20. *d.* 15.

V. Nec est vsura, pacisci & accipere aliquid ratione damni emergentis (siquidem mutuum verè illius causa sit) aut lucri cessantis, vel cessaturi, dummodò de hoc præmoneatur mutuatarius. Vt si volebas domum reficere, aut poteras nunc commododo tempore emere triticum, priuando autem te tua pecunia in dando mutuo corruit domus, & postea cariòs emes triticum. Item non poteris lucrari cum tua pecunia, quod poteras & volebas negotiando, ita vt mutuatario sit verè causa lucri cessantis. Vbi notat *Tol.* supponendum in hoc titulo lucri cessantis 1. Quod verè volueris cum ea pecunia negotiari, & non habeas aliam. 2. Quòd malis negotiando aliter ve lucrari, quàm sic mutuando, ita vt mutues tantùm in gratiam mutuatarij. 3. Vt minus exigas, quam lucrari poteras, & deductis expensis: quia lucrum cessans non est act[u] sed in potentia, & varijs adhuc euentibus [ob]noxium. Vnde ad arbitrium viri prudentis, pro maiore vel minore eius certitudine, æstimare id poteris, & sic cum mutuatario de eo pacisci, *S. Th. a.* 1. *ad* 2. *Mol. d.* 314. *Salas lib.* 18. *&c C. Lug. d.* 25. *s.* 6. *Bonac. q.* 3. *p.* 4. Hinc qui non habuit animum negotiandi

tiandi, vel si non erant, nec breui sperabantur merces, vel non erat moraliter certus de lucro, nihil potest accipere, vltra sortem: quia mutuatio ista verè non fuit causa lucri cessantis. Eadem ex causa vsura est, si mercatores credito vendentes, aliquid vltra pretium rigorosum accipiant titulo lucri cessantis, v.g rem tantum valentem 100. vendant pro 105. numerandis post annum, quia vendendo ad creditum (quod est virtualis mutuatio) plures habet emptores, pluresque res vendunt, & sic compensatur lucrum cessans, atque adeo illud non cessat ratione huius venditionis. *Dian p 2.t.34.Trul.c.19.d.9.v.d.seq.*

XI. Mutuare frumentum vetus cum obligatione vt restituatur nouum (præsertim certo tempore) est vsura, si mutuans sciat nouum fore melius, & maioris pretij, *Sylu.Nau.Trul. d.15.nu.11.*

XII. Est vsura ex communi sententia, si des mutuum, vt postea mutuarius ex debito ciuili obligetur tibi rursus mutuari, aut vendere, vel apud te in tua officina emere, merces, aut operas suas locare; quia talis obligatio est res pretio æstimabilis, cum priuet mutuatarium potestate alibi emendi, & locandi operas. *Less.l.1.c.20.d.8. C. Lugo d.25.n.46.v. Lay.l.3.t.4.c.16.n.3.Bon.l.c.p.3.*

XIII. Vlata est, mutuare Principi, vel Reipub. eo pacto, vt interim, dum non soluitur, sis liber à tributis, vel oneribus iustis soluendis *Salas,C.Lugo n.64.* ex communi.

XIV. Item mutuare à lege, vt mutuatarius eam pecuniam exigat à debitore mutuantis, à quo non facile extorquebit. Quod addo quia si sponte onus illud susciplat, eò quod facile

cile possit obtinere, nō erit vsura *Ib.& Bon.l.c.*

XV. Item si frumentum quod alibi habes, des mutuum obligando, vt tibi reddatur hic vel alibi (cum maioribus sumptibus, vel laboribus) vbi plus valet. *ibid.*

XVI. Vsura etiam est, obligare mutuatarium, vt partem mutui accipiat in mercibus, quibus non indiget *ibid.*

XVI. In mutuo pecuniario, nisi aliter conuentum sit, si quis det mutuos v.g. 100. florenos, non potest eliggere plus, quam eorum pretium & valor tunc fuerit. Vnde si eorum valor tunc augeatur, non potest repetere 100. quia reciperet aliquid supra sortem. Quod si valor decrescat, debet mutuatarius reddere plus quam 100. quia alias non restitueret ad æqualitatem. *v.Less.l.2.c.22.d 8.Lay.l.3.t.4.c.16.n.15.Bon l.c.p.3.*

XVIII. In mutuo tamen aliarum rerum, vt vini, tritici, &c. aliter se res habet; quia si quis v.gr. mutuet alteri 10. modios tritici, siue pretium crescat, siue non potest repetere 10. Ratio disparitatis, est quia in pecunia non spectatur ordinarie (nisi aliter conuentum sit ob certas, & licitas causas) nisi valor, siue pretium. Vnde non debet restitui, nisi pretium æquale. At verò in frumentis, &c. spectatur ipsa materia: quia non petitur mutuum frumentum propter pretium frumenti, sed propter ipsum corpus, & substantiam, ergo etsi crescat pretium illius, potest repetere tot mensuras, quot dedit mutuo. Interim tamen quidam de his rebus eodem modo loquuntur, quo de moneta: *vid.Lay loc.cit.nu.14.& Bon.l.c.*

Quæres. Quæ obligatio, & pœna sit vsura-

vsurariorum, & cooperantium?

Resp. I. Vsurarius etiam non manifestus, ac hæredis tenentur restituere, imò etiam omnes ij, qui ex parte vsurarij cooperantur efficaciter, v.gr. iudices, domini temporales, notarij, famuli, aduocati, qui quouis modo iuuant, vel cogunt mutuarios ad solutionem vsurarum. Dixi (*positiuè, seù efficaciter*) quia habendo se negatiuè, possunt permittere vsurarios, ob iustam causam, & necessitatem pauperum. Præterea in praxi, ex præsumpta voluntate mutuatariorum, ferè excusantur minùs principales famuli. II. Vsurarius publicus, siue notorius non debet admitti ad communionem altaris, nec absolui, donec restituat vsuras, nec sepeliri in loco sacro: & qui scienter sepelit, ipso facto est excommunicatus. III. Addit. *Layman.l.c.num.* 21. eius testamentum ipso iure irritum esse, nisi ante mortem restituerit. *v.Less.Bon.Trul* *c.29.d.22.*

DVBIVM VIII.

De Emptione, & Venditione.

Artic. I. Quid sit Emptio, & Venditio?

Respon. Est contractus, quo pretium pro merce soluitur; completurque mercis traditione. Venditio contra Iustitia eius in hoc consistit, vt pretium sit iustum, siue exæquet valorem; & contra alias si absque legitimo titulo secus fiat, committetur iniustitia grauis, vel leuis, pro grauitate excessus, qui proinde ad restitutionē in conscientia

obligauit; etsi in foro externo ad restitutionem ferè non cogatur, nisi vltra dimidium defraudauerit. *v. Laym. cap. 17. Bonac. d. 3. q. 2. p. 1. & 4.* Vnde resolues.

I. Quod spectat ad emptorem, is potest emere vtilius quam res valeat, si ei non sit commoda, vel emat in gratiam venditoris, ac similes sint circumstantiæ, quæ rem faciant viliorem. Nec obstat quod venditor necessitate ductus vendat vilius: quia venditio manet voluntaria, inquit. *Caietan. v. Bon. l. c. num. 21. & 23.* Potest nihilominus grauiter peccari contra charitatem, si quando pauperculi extrema inopia res suas vendere coguntur, nimis vtiliter ab eis emas *Lay. l. c. n. 10.*

II. Emptor potest emere minoris, ex eo quod multa simul emat quia tunc venditorem liberat multis curis, & expeditum facit ad alia noua comparanda, vnde merito pretium decrescit. *Bon. l. c. p. 4. n. 13. ex Less. Reg.*

III. Quoad venditorem, is communiter debet vendere secundum pretium taxatum à lege, vel magistratu: quod si nullum est, id censebitur iustum, quod morali hominum æstimatione imponitur. Quod non consistit in indiuisibili, vt anxiè scrupulari oporteat sed diuiditur in infimum, mediũ & summum, siue vt alij vocant, pium, moderatum, & rigorosum, ita vt intra latitudinem huius pretij vendere, & emere liceat, tunc summo, nunc infimo.

IV. Si quid emptori valdè vtile sit, non licet hoc solo nomine rem vendere vltra pretium iustum; quia vtilitas emptoris tota est ipsius, non venditoris. *Bonac. loc. c. numer. 27. ex Less. l. 22.*

l.22.ca.7.d.4.Fill.tract.35. num.77.

V. Licèt autem vendere carius quam valet, pretio currente, si alij boni tituli adsint, simul de hoc emptorem moneas; quia tunc illi non fit iniuria. Tales sunt v. g. lucrum cessans, aut damnum emergens, aut incommodum, vel molestia tibi obuentura ex rei venditione, aut incommodum, vel molestia tibi obuentura ex rei venditione, aut affectus in eam singularis; vt si acceperis à maioribus, à Principe. Item si res sint nouæ, raræ, & singulares, v. gr. peregrini flores, aues, feræ, monumenta antiqua, pitturæ, numismata. *Lay. l.3 t.4.c.17.§.1. nu.10.Bon.l.c.nu.15.* ex *Less. Regin.&c.*

VI. Qui res minutim & in parua quantitate vendunt, possunt aliquanto carius vendere, quam qui in magna quantitate: quia debent maiores labores, expensas, &c. impendere ad ea conseruanda: & sic quidam excusant caupones, & stabularios, qui auenam, fœnum, paleas, &c. carius vendunt, quàm alij dummodo pretium ijs non sit taxatum, *Sal. Trul.d.15. num 11.*

VII. Non licet carius vendere præcisè ob dilatam solutionem, aut viliùs emere, ob præcisè anticipatam solutionem, quia in venditione quæ fit credito, vel in anticipata solutione, est virtuale mutuum ideoque vsura, si quid supra sortem exigatur, Quod intellige, nisi interueniat alius titulus ex supra enumeratis de vsura; vel nisi aliunde crescat pretium, v. g. ex frequentia emptorum, &c. *Bon.loc.c.*ex *Less. Regin.Fill.&c.v. superiore dub.*

VIII. Licitum est vendere cum pacto de re-

trouendendo id eſt, vt emptor teneatur tibi ſtatuto tempore, cum volueris, eam reuendere modò vera, & non ficta emptio fiat, nec palliata vſura intercedat. *Mol. d. 375 Leſſ. d. 14 &c.* Qui addunt, iuxta æſtimationem illius operis ac pacti, pretium eſſe imminuendum *v. C. Lugo d. 26. n* 189.

IX. Monopolia, id eſt, cum vnus, vel plures id efficiunt, vt ipſi ſoli aliquid vendant, vel cum mercatores conſpirant non minoris vendere, non ſunt contra iuſtitiam; modo non conſpirent extra iuſtum pretium vendere. Ita contra *Reb Nau. &c* docent *Mol. Leſſ. &c* Qui tamen concedunt eſſe contra charitatem, *v. C. Lugo d.* 26. *ſ.* 13. Porrò Principum vel Magiſtratus eſt, cum vni vel paucis tale priuilegium conceditur, vt ſoli aliquid vendant, ijs etiam pretium taxare, & ſic præuidere ne ſubditi grauentur *v. Leſs. cap.* 21. *d.* 20 *C. Lugo l. c. & Trul. c.* 20. *d.* 18. vbi rectè notat ex *Nau. &c.* etſi alia monopolia ex iuſta cauſa, authoritate Principis vel Reip. conceſſa, taſſato pretio ſint licita; v.g bibliopolis, vt nemo alius talem librum vendat; vel vt tantùm ſit vnus, aut duo tabernarij in aliquo modo nihilominus quando vnus vel pauci propria authoritate ea conſtituunt v.gr. emendo merces certi generis vt frumentum, vinum, oleum, &c. vt ipſi deinde arbitratu ſuo vendant carius, peccare ſemper etiam contra iuſtitiam cum obligatione reſtituendi.

X. Venditor debet emptorem præmonere de notabili vitio rei, quod ei obeſſe poteſt v. g. ſi equus ſit furioſus, domus ruinoſa, oues morbidæ, pannus aduſtus, &c. alioquin tenetur de fraude, & damno ſecuto ſaltem ſi de-

fectus

fectus fuerit in substantia, vel quantitate, v. g. si deficiat in pondere vel mensura, aut vendiderit rem vnam pro alia: & sic peccat mortaliter cum obligatione restituendi, 1. qui frumentum venditurus ponit prius loco humido, vt intumescat. 2. qui vino Rhenano miscet Franciscum. 3. qui carnes bubulas vendit pro veruecinis, &c. *v. Les. Bon. Dian. p. 2. t. 8 R. 51. Trul. d.* 11. Quando autem venditor iustè tacere vitia qualitatis rei, quæ venditur, sine obligatione restituendi pretium vel rescindēdi contractum, *v. C. Lug. d. 26. s. 8. n. 128. & Trul. c. 20. d.* 11. vbi notat venditionem factam ab ignorante vitium rei, esse validam, rescindendam tamen, vel reducendam ad æqualitatem, nisi venditor contra hoc exceperit.

XI. Si scias occultè debitorem tuum non esse soluendum, iniustum videtur ijs, qui id nesciunt, debitum illud vendere pretio ordinario: tum quia est dolus, tum quia vitium intrinsecum crediti non reuelatur. *Bon. l. c. p.* 10. *Les. c. 22. d.* 10. *Fil. &c.*

XII. Etsi venditor sciat pretium mercis mox minuendum, licet tamen vendere pretio currente, & non dicere emptori (secluso tamen dolo, fraudibus, & mendacijs, quibus emptorem allicere ad emendum ei non licet) quia pretium currens simpliciter adhuc est iustum *Bon. q. 2. p. 5. n. 12. Az. Fil. Les. &c.*

XIII. Si cui datum est aliquid vendendum pretio v. gr. infimo, vel moderato, & is vendat rigoroso, probabile est, vt habet *Ang. vid. Empt.* non teneri restituere, sed posse retinere excessum: cum sua industria acquisiuerit. Aliud tamen est de famulis mercatorū, quibus in determinato pretio traditur

VI. Si depositarius (idem est de commodatario) dubitet, an depositum suâ culpâ perierit, non tenetur in conscientia ad restitutionem. *Sanch. de matr. l. 2. d. 42. n. 18.* quæ in dubio non præsumitur delictum, ex *L. Merito ff. pro socio, v. Dian. p. 2. t. 9 R. 49.* In foro tamen externo, si res depositarij manserint incolumes, præsumitur de dolo, nisi depositarius probet depositum casu perijsse, & non potuisse simul cum rebus suis, (imminente v. g. incendio) seruari: tunc enim non teneretur, quia præsumptio doli cessaret. *v. Pal. t. 1. de consc. d. 3 p 4. Trul. c. 25. d. 1.*

VII. Si domino repetenti depositum, remiserit per hominem, qui fidelis habebatur, isque sibi retinuerit, vel perdiderit, domino perijsse dicit *Mol.* citatus ab *Escob. v. Trul. l. c.*

VIII. Deponens rem vsu non consumptibilem, potest à depositario pro eius vsu aliquid accipere; quia is est pretio æstimabilis: (licet eo casu non depositi, sed locati & conducti contractus sit dicendus.) Secus si sit vsu consumptibilis: tunc enim depositum, eo ipso quod depositarius incipit eo vti, induit naturam mutui, ex quo (seclusâ ratione lucri cessantis, &c) nihil licet accipere, vt *vid. dub. seq. & Bon. d. 3. q. 13. p. 3. Trul. l. c.*

DVBIVM VI.

Quid sit Mutuum.

Resp. Est contractus, quo rei alicuius numero, pondere, vel mensura costantis, dominium à mutuante in mutuatarium transfertur, cum obligatione restituendi eandem, vel similem

milem speciem, & bonitate, propriè autem mutuum ferè est rebus vsu consumptibilibus, inter quas etiam est pecunia: quæ licèt non absumatur, nec pereat in se, perit tamen exponenti. Distinguitur à permutatione, quòd in ea reddatur res alterius speciei. Item à pignore, hypotheca, deposito, commodato & locato, quòd dominium in ijs non transferatur, sed vsus tantum *Bon. d.3. qu.3 p.1.* Vnde resolues.

I. Mutuans obligatur monere de vitio rei, alioquin ad damnum tenetur in conscientia.

II. Item non repetere rem ante tempus, nisi ipse sit in pari necessitate.

III. Item præstare casum fortuitum mutuatarius tenetur, cum penes hunc rei dominum sit; & rem eandem quantitate & qualitate reddere suo tempore.

IV. In vero mutuo lucrum aliquod accipere non licet; quia est vsura: quo dubio sequenti.

DVBIVM VII.

Quid sit Vsura.

Resp. Est lucrum immediatè proueniens ex mutuo, ita vt mutuans supra sortem, id est, summam capitalem, lucretur aliquid, quod sit pecunia æstimabile, ita vt lucrum tale præcisè intendatur ratione mutui. Quod planè iniquum est, & graue peccatum contra ius humanum, & diuinum, cum mutuans acquirat lucrum ex re iam non amplius sua; quia res mutuata iam transijt in dominium mutuarij, vt patet ex definitione. Et Regula generalis

est,

est, *Omne pactum, vel grauamen, siue onus additum mutuo, præter id quod ei proprium & intrinsecum est, reddit contractum vsurarium* Bon.d.3.q.3.part.3. C.Lugo &c. Vnde resolues.

I. Peccat grauiter ex genere suo exercens talem usuram, etsi sit mentalis tantum absque externo pacto. Dicitur enim vsura mentalis, cum quis intentionem habet accipiendi aliquid ex mutuo ultra sortem, etsi exterius pacto id non exprimat; sicut realis seu exterior vsura dicitur, cum quis intentionem illam per pactum aliquòd exprimit. Quod aliquando tantum implicitè fit in aliquo contractu, & vocatur usura palliata; cum uidelicet contrahentes prætendunt alium contractum emptionis, locationis, &c. in quo tamen reuera usurarium quid interuenit. Vide exempla apud *Tol. l.5.cap.31.*

II. Non est usura, si mutuans nihil intendat ut pretium, sed tantùm speret aliquid ex gratitudine, & eà intentione illi aliquid donetur, licèt illud ut finem principalem intendat. *Mol.tom 2.d.305.n.6.C.Lugo d.25.*

III. Quòd si tamen intelligeret sibi aliquid donatum, non gratis, ut putabat, sed vt debitum ratione mutui, teneretur restituere, quantum inde ditior euasisset, ut habet *Sà v.Vsura C.Lugo d.25.f.3.*

IV. Nec est vsura dare mutuum alterius amicitiæ captandæ causà; atque ulterius inde sperare officium: quia amicitia non æstimatur pretio. *C.Lugo l.c.*

V. Pactum tamen de obtinendo à mutuatario (uel eius operà) officio aliquo, illicitum est, & usurarium. Ita comm. *Mol.d.310.Less. Sal. C.Lug.* contra *Nauar.* etsi *Salas de vsura d.9.*

d.9.n.4. eum excuset, qui mutuat aliquid cum pacto, ut statim præstetur aliquod beneficium ex gratitudine. *v. Trul. l.7. c.19. d.7.*

VI. Pactum, ut à mutuatario conferatur beneficium Ecclesiasticum est usura (& simonia) quia cogitur is subire nouum onus.

VII. Non est usura, cùm quis non potens sua recuperare, mutuat ut sibi reddantur sua, recuperare, mutuat ut sibi reddantur sua, uel ne sibi iniquè noceatur: quia hæc iure iam antè debentur, & sic non facit lucrum, nec imponit nouam obligationem *Bon. qu.3. p.3. n.15.* ex *Azor. Reg n. &c.*

VIII. Nec est usura exigere aliquid ratione periculi recuperationis, difficultatum, vel expensarum, quæ erunt uel meruuntur in recuperanda sorte: quia pretio æstimari potest, quòd quis se in tale periculum & difficultatem conijciat. *Kon. d.3. qu.3. p 5.* Necesse tamen esse, ut periculum istud, &c deducatur in pactum expresè uel tacitè, docet *Laym. lib.3. t 4. c.16. num 9* ex *Medin. Val. Mol. Less. &c.* Item dicit *G. Lug. num.80.* Et sic liciti sunt Montes pietatis ut uocant hoc est, thesauri quidam, qui refugium pauperum Reipub. uel Principe reponuntur, ut inde pauperibus gratis mutuetur, ita tamen ut parum retribuant pro expensis, quæ fiunt in ministros, & conseruatione talium montium. *v. Tol. l.5. c.18. Less. l.2 c.20. d.13. Bon. l c. pa.13.*

IX. Nec est usura, si timens difficultatem aut fraudem mutuatarij in reddendo, tempore constituto, paciscaris, ut si tunc non soluat, aliquid det præter capitale loco pœnæ: quæ pœna licitè exigeretur, dummodò non fiat alia intentione, quam ut mutuatarius

sic

sic quasi constringatur, ne sua culpà fallat. Vnde si mutuatarius absque sua culpa non possit soluere, non licebit pœnam excutere, vt habet *Tol supra c.* 32. Qui ait manifestum esse argumentum prauæ intentionis, si optes non solui tibi præfixo tempore, vt pœnam recipias ac simpliciter vsuram fore, si certò sciens alterum non valiturum soluere, adhuc tali pœnà oneres, *v. Bon. d.* 3 *q.* 3. *p.* 7. *Mol. t.* 2. *d.* 317. *Less. l.* 2. *c.* 20 *d* 15.

V. Nec est vsura, pacisci & accipere aliquid ratione damni emergentis (siquidem mutuum verè illius causa sit) aut lucri cessantis, vel cessaturi, dummodò de hoc præmoneatur mutuatarius. Vt si volebas domum reficere, aut poteras nunc commododo tempore emere triticum, priuando autem te tua pecunia in dando mutuo corruit domus, & postea cariòs emes triticum. Item non poteris lucrari cum tua pecunia, quod poteras & volebas negottiando, ita vt mutuatario sit verè causa lucri cessantis. Vbi notat *Tol.* supponendum in hoc titulo lucri cessantis 1. Quod verè volueris cum ea pecunia negotiari, & non habeas aliam. 2. Quòd malis negotiando aliter ve lucrari, quàm sic mutuando, ita vt mutues tantùm in gratiam mutuatarij. 3. Vt minus exigas, quam lucrari poteras, & deductis expensis: quia lucrum cessans non est act sed in potentia, & varijs adhuc euentibus [illegible] oxium. Vnde ad arbitrium viri prudentis, pro maiore vel minore eius certitudine, æstimare id poteris, & sic cum mutuatario de eo pacisci, *S. Th. a.* 1. *ad* 2. *Mol. d* 314. *Salas. lib.* 18. *&c C. Lug. d.* 25. *s.* 6. *Bonac. q.* 3. *p.* 4. Hinc qui non habuit animum negotiandi

tiandi, vel ſi non erant, nec breui ſperabantur merces, vel non erat moraliter certus de lucro, nihil poteſt accipere, vltra ſortem: quia mutuatio iſta verè non fuit cauſa lucri ceſſantis. Eadem ex cauſa vſura eſt, ſi mercatores credito vendentes, aliquid vltra pretium rigoroſum accipiant titulo lucri ceſſantis, v.g rem tantum valentem 100. vendant pro 105. numerandis poſt annum, quia vendendo ad creditum (quod eſt virtualis mutuatio) plures habet emptores, pluresque res vendunt, & ſic compenſatur lucrum ceſſans, atque adeo illud non ceſſat ratione huius venditionis. *Dian p 2.t.34.Trul.c.19.d.9.v.d.ſeq.*

XI. Mutuare frumentum vetus cum obligatione vt reſtituatur nouum (præſertim certo tempore) eſt vſura, ſi mutuans ſciat nouum fore melius, & maioris pretij, *Sylu.Nau.Trul. d.*15.*nu.*11.

XII. Eſt vſura ex communi ſententia, ſi des mutuum, vt poſteà mutuarius ex debito ciuili obligetur tibi rurſus mutuari, aut uendere, vel apud te in tua officina emere, merces, aut operas ſuas locare; quia talis obligatio eſt res pretio æſtimabilis, cum priuet mutuatarium poteſtate alibi emendi, & locandi operas. *Leſs.l.*1 *c.*20.*d.*8. *C. Lugo d.*25.*n.*46.*v. Lay.l.*3.*t.*4.*c.*16.*n.*3.*Bon.l.c.p.*3.

XIII. Vſura eſt, mutuare Principi, vel Reipub. eo pacto, vt interim, dum non ſoluitur, ſis liber à tributis, vel oneribus iuſtis ſoluendis *Salas,C.Lugo n.*64. ex communi.

XIV. Item mutuare à lege, vt mutuatarius eam pecuniam exigat à debitore mutuantis, à quo non facile extorquebit. Quod addo quia ſi ſponte onus illud ſuſcipiat, eò quod facile

cile possit obtinere, nō erit vsura *Ib. & Bon. l. c.*

XV. Item si frumentum quod alibi habes, des mutuum obligando, vt tibi reddatur hic vel alibi (cum maioribus sumptibus, vel laboribus) vbi plus valet. *ibid.*

XVI. Vsura etiam est, obligare mutuatarium, vt partem mutui accipiat in mercibus, quibus non indiget *ibid.*

XVI. In mutuo pecuniario, nisi aliter conuentum sit, si quis det mutuos v.g. 100. florenos, non potest eliggere plus, quam eorum pretium & valor tunc fuerit. Vnde si eorum valor tunc augeatur, non potest repetere 100. quia reciperet aliquid supra sortem. Quod si valor decrescat, debet mutuatarius reddere plus quam 100. quia alias non restitueret ad æqualitatem. *v. Less. l. 2. c. 22. d 8. Lay. l. 3. t. 4. c. 16. n. 15. Bon l. c. p. 3.*

XVIII. In mutuo tamen aliarum rerum, vt vini, tritici, &c. aliter se res habet: quia si quis v.gr. mutuet alteri 10. modios tritici, siue pretium crescat, siue non potest repetere 10. Ratio disparitatis, est quia in pecunia non spectatur ordinarie (nisi aliter conuentum sit ob certas, & licitas causas) nisi valor, siue pretium. Vnde non debet restitui, nisi pretium æquale. At verò in frumentis, &c. spectatur ipsa materia: quia non petitur mutuum frumentum propter pretium frumenti, sed propter ipsum corpus, & substantiam, ergo etsi crescat pretium illius, potest repetere tot mensuras, quot dedit mutuo. Interim tamen quidam de his rebus eodem modo loquuntur, quo de moneta: *vid. Lay loc. cit. nu. 14. & Bon. l. c.*

Quæres. Quæ obligatio, & pœna sit vsura-

vsurariorum, & cooperantium?

Resp. I. Vsurarius etiam non manifestus, ac hæredis tenentur restituere, imò etiam omnes ij, qui ex parte vsurarij cooperantur efficaciter, v.gr. iudices, domini temporales, notarij, famuli, aduocati, qui quouis modo iuuant, vel cogunt mutuarios ad solutionem vsurarum. Dixi (*positiuè, seù efficatiter*) quia habendo se negatiuè, possunt permittere vsurarios, ob iustam causam, & necessitatem pauperum. Præterea in praxi, ex præsumpta voluntate mutuatariorum, ferè excusantur minùs principales famuli. II. Vsurarius publicus, siue notorius non debet admitti ad communionem altaris, nec absolui, donec restituat vsuras, nec sepeliri in loco sacro: & qui scienter sepelit, ipso facto est excommunicatus. III. Addit. *Layman.l.c.num.* 21. eius testamentum ipso iure irritum esse, nisi ante mortem restituerit. *v.Less.Bon.Trul c.*29.*d.*22.

DVBIVM VIII.

De Emptione, & Venditione.

Artic. I. Quid sit Emptio, & Venditio?

Respon. Est contractus, quo pretium pro merce soluitur; completurque mercis traditione. Venditio contra Iustitia eius in hoc consistit, vt pretium sit iustum, siue exæquet valorem; & contra alias si absque legitimo titulo secus fiat, committetur iniustitia grauis, vel leuis, pro grauitate excessus, qui proinde ad restitutionē in conscientia

N obli-

obligauit; etsi in foro externo ad restitutionem ferè non cogatur, nisi vltra dimidium defraudauerit. *v. Laym. cap. 17. Bonac. d. 3. q. 2. p. 1. & 4.* Vnde resolues.

I. Quod spectat ad emptorem, is potest emere vtilius quam res valeat, si ei non sit commoda, vel emat in gratiam venditoris, ac similes sint circumstantiæ, quæ rem faciant viliorem. Nec obstat quod venditor necessitate ductus vendat vilius: quia venditio manet voluntaria, inquit. *Caietan. v. Bon. l. c. num. 21. & 23.* Potest nihilominus grauiter peccati contra charitatem, si quando pauperculi extrema inopia res suas vendere coguntur, nimis vtiliter ab eis emas *Lay. l. c. n. 10.*

II. Emptor potest emere minoris, ex eo quod multa simul emat quia tunc venditorem liberat multis curis, & expeditum facit ad alia noua comparanda, vnde merito pretium decrescit, *Bon. l. c. p. 4. n. 13.* ex *Less. Reg.*

III. Quoad venditorem, is communiter debet vendere secundum pretium taxatum à lege, vel magistratu: quod si nullum est, id censebitur iustum, quod morali hominum æstimatione imponitur. Quod non consistit in indiuisibili, vt anxiè scrupulari oporteat sed diuiditur in infimum, mediũ & summum, siue vt alij vocant, pium, moderatum, & rigorosum, ita vt intra latitudinem huius pretij vendere, & emere liceat, tunc summo, nunc infimo.

IV. Si quid emptori valdè vtile sit, non licet hoc solo nomine rem vendere vltra pretiũ iustum; quia vtilitas emptoris tota est ipsius, non venditoris. *Bonac. loc. c. numer. 27.* ex *Less. l. 22.*

l.22.ca.9.§.4.Fill.tract.35. num.77.

V. Licèt autem vendere carius quam valet, pretio currente, si alij boni tituli adsint, simul de hoc emptorem moneas; quia tunc illi non fit iniuria. Tales sunt v. g. lucrum cessans, aut damnum emergens, aut incommodum, vel molestia tibi obuentura ex rei venditione, aut incommodum, vel molestia tibi obuentura ex rei venditione, aut affectus in eam singularis; vt si acceperis à maioribus, à Principe. Item si res sint nouæ, raræ, & singulares, v. gr. peregrini flores, aues, feræ, monumenta antiqua, picturæ, numismata. *Lay. l.3 t.4.c.17.§.1. nu.10.Bon.l.c.nu.15.* ex *Less. Regin.&c.*

VI. Qui res minutim & in parua quantitate vendunt, possunt aliquanto carius vendere, quam qui in magna quantitate: quia debent maiores labores, expensas, &c. impendere ad ea conseruanda: & sic quidam excusant caupones, & stabularios, qui auenam, fœnum, paleas, &c. carius vendunt, quàm alij dummodo pretium ijs non sit taxatum, *Sal. Trul.d.15. num 11.*

VII. Non licet carius vendere præcisè ob dilatam solutionem, aut viliùs emere, ob præcisè anticipatam solutionem, quia in venditione quæ fit credito, vel in anticipata solutione, est virtuale mutuum ideoque vsura, si quid supra sortem exigatur, Quod intellige, nisi interueniat alius titulus ex supra enumeratis de vsura; vel nisi aliunde crescat pretium, v. g. ex frequentia emptorum, &c. *Bon.loc.c.*ex *Less. Regin.Fill.&c.v. superiore dub.*

VIII. Licitum est vendere cum pacto de re-

N 2 tro-

fectus fuerit in substantia, vel quantitate, v. g. si deficiat in pondere vel mensura, aut vendiderit rem vnam pro alia: & sic peccat mortaliter cum obligatione restituendi, 1. qui frumentum venditurus ponit prius loco humido, vt intumescat. 2. qui vino Rhenano miscet Franciscum. 3. qui carnes bubulas vendit pro veruecinis, &c. *v. Les. Bon. Dian. p. 2. t. 8 R. 51. Trul. d. 11.* Quando autem venditor iustè tacere vitia qualitatis rei, quæ venditur, sine obligatione restituendi pretium vel rescindēdi contractum, *v. C. Lug. d. 26. s. 8. n. 128. & Trul. c. 20. d. 11.* vbi notat venditionem factam ab ignorante vitium rei, esse validam, rescindendam tamen, vel reducendam ad æqualitatem, nisi venditor contra hoc exceperit.

XI. Si scias occultè debitorem tuum non esse soluendum, iniustum videtur ijs, qui id nesciunt, debitum illud vendere pretio ordinario: tum quia est dolus, tum quia vitium intrinsecum crediti non reuelatur. *Bon. l. c. p. 10. Les. c. 22. d. 10. Fil. &c.*

XII. Etsi venditor sciat pretium mercis mox minuendum, licet tamen vendere pretio currente, & non dicere emptori (secluso tamen dolo, fraudibus, & mendacijs, quibus emptorem allicere ad emendum ei non licet) quia pretium currens simpliciter adhuc est iustum *Bon. q. 2. p. 5. n. 12. Az. Fil. Les. &c.*

XIII. Si cui datum est aliquid vendendum pretio v. gr. infimo, vel moderato, & is vendat rigoroso, probabile est, vt habet *Ang. vid. Empt.* non teneri restituere, sed posse retinere excessum: cum sua industria acquisiuerit. Aliud tamen est de famulis mercatorū, quibus in determinato pretio traditur

 me-

XVII. Si res vendita pereat, aut deterior fiat post traditionem, perit emptori, licet pretium nondum persoluerit; quia res domino perit. *Lay.Bon:ll.cc.*

Quares.I. An & quomodo liceat emere chyrographa, seu erudita alterius.

Resp. Si credita in posterum exigenda (siue ius quod habet alter vt ipsi in futurum aliquid soluatur) sint certa, ea minoris emere, solutione anticipatâ; est vsura, secluso tamen lucro cessante, vel damno emergente, *Bon. d.* 3.q 3.p.10.ex *Mol.Less.Tol.Fil.* Quia accipitur aliquid supra sortem ex mutuo: nam mutuat implicitè minorem pecuniam pro exigenda maiore. 2. Dixi *certa*, quia si credita sint incerta, periculosa, & litigiosa, ac cum difficultate exigenda, licitè is qui non est causa istius difficultatis, minoris emit, prout difficultas, vel incertitudo solutionis minor est, vel maior; quia cum tali periculo & difficultate minus valent. *Bon.l.c.Trul.l.*8. c.20. *d.*8. Vnde resolues.

I. Vsuram committunt. 1 Ministri Regum & Principum, &c. qui vt anticipatam faciant solutionem, aliquid recipiunt à creditoribus. 2. Qui aliquid accipiunt à debitoribus concessa dilatione ad soluendum: quia accipiunt aliquid vltra sortem pro mutuo virtuali. *Bon. l.c.Nau.Mol.Salas,&c.*

II. Minoris emi possunt regulariter credita & stipendia, siue salaria debita militibus, aut famulis Nobilium, quia habent adiuncta incommoda, pericula & molestias in exigendo; quam ob causam idem licet, etiam si credita illa tempore præsenti, vel etiam præterito fuerint soluenda. *Bon.l.c.Regin Mol.&c.*

Non est negotiatio Ecclesiasticis uel Religiosis prohibita, si emant pecora, quæ pascuis suis saginata uendant: quia uendunt fructus suorum prædiorum, uel agrorum *Molin. Less. C. Lugo s. 3 n. 26.* uti nec, si greges alant, ut fœtus, lac, lanam uendunt. *C. Lugo l. c.* ubi tamen negat, licere ijs conducere agros, ut fructus uendant eò quòd (licet non sit negotiatio propriè dicta) specialiter illis sit prohibitum in *Conc. Carthag. v. l. c.*

III. Non peccat Clericus 1. Si emat agrum cum fructibus iam maturis, illosque uendat: quia uendit fructus agri sui. *C. de Lugo l. c.* ex *Mol. Fill. &c.* 2. Si id, quod ad proprios usus emerat, postea uel quia non indiget, uel mutato consilio, cariùs uendat. *ibid.*

An uerò, & quomodo Clericis liceat negotiari per alios non famulos præsertim in necessitate ut ait *v. C. de Lugo d. 25. s. 4. n. 36. Tru l. l. c. d. 19. Barb. de iur. vn. l. 1. c. 40. n. 1.*

DVBIVM IX.

Quid sit Contractus Census, & an licitus?

Respon. Is est, cùm certa summa pecuniæ u. gr. florenis, emo à te ius percipiendi quotannis ex bonis tuis, aut certa aliqua re tua utili, siue fructifera, certam aliquem pensionem seu censum, u. gr. florenos. 5. annuos, uel 6. prout consuetudine, uel lege taxatum erit. Ita ut hic non sit mutuum, & usura, si alias paruam intentionem non habeas, sed uera emptio, & uéditio, qua emitur, non præcisè ipsa pensio, sed ius eam percipiendi, quod longè minus ualet, ideoq; minoris

emitur; licèt post multos annos pretium longè superet. *Mol. Less. Lay. l. 3. c. 1. t. 4. c. 18. &c. comm.* Rectiùs tamen *C. Lugo d. 27. s. 2. nu. 20.* probat, ad excusandum censum ab vsura, dicendum esse, non emi pensiones, neque ius ad illas, neq; fructus, sed potius partem vsus fructus talis pretij, super quo census constituitur ita vt; dominium totum directum prædij maneat apud venditorem, dominum verò vtile, sensus vsus fructùs, ex parte vendantur. *Vnde resoluuntur seq. Casus* qui etiam ex natura emptionis, & venditionis solui.

I. Hic contractus est iniustus, si non seruetur pretium iustum à lege, vel consuetudine probatum, quomodo pro Germania constituit Carolus V. vt ius ad 5. tantum pro 100. ematur.

II. Non solùm licitus est census realis, id est constitutus super re aliqua, vt supra dictum, ex cuius vtilitate pensio extrahatur, ita vt ad quemcumque res transeat cum illa in obligatione & onere, sed etiam (ex natura rei & seclusa prohibitione legis positiuè) personalis, & constitutus immediatè sunt persona, quæ sua opera & industria vtilis sit, & fructum aliquem patiat, vel bona in spe vel re habeat, vnde pensio duci possit: alioquin enim ius quod venderet, non esse pretio æstimabile, & sic contractus fictiuus. Ita probabiliter. *Con. Less. Sal. d. 3. n. 2. &c.* contra *Nau. Mol. C. Lugo d. 37. s. 2. n. 25.* vbi censum merè personalem illicitum esse docet esse probabilius, & prolixè probat.

III. Iniqui sunt venditores seu censuarij, qui emptoribus, siue censualistis obligant rem non potentem reddere fructus, saltem tot

quot

quot pensio exigat; aut reddentem quidem, sed iam alijs censibus venditos, *Bon.d* 3.*q* 4.*p.* 1.*n.*9 & 13.

IV. Sicut cùm in emptione res perit damno emptoris, sic etiam in censu reali, si res super quam impositus est census, pereat, vel fructus eius absque culpa venditoris, tunc enim perit census, ita vt emptor siue censualista, non possit amplius percipere fructus, siue censum: quia qui emit, suo periculo emit. *Bon.l.c.Fill. t.*35.*p.*2. *n.*255. Vnde ad hoc incommodum cauendum inuentus est sequens modus.

V Licitum est, vt probat. *Tol.l.*5. *c.*46. & *Less.c.*22. *d.*11. contractui censùs adiungere aliud pactum assecurationis, vt si res super qua fundatus est census, pereat, id fiat damno venditoris, ideoque nihilominus obligatus sit, vel super alijs bonis suis eum statuere, vel restituta sorte eodem pretio redimere. Debet tamen hoc pactum venditori compensari, augendo pretium censùs, vel quod eodem reci dit, minorem pensionem designando. *Bon. l.c.n.*30.

VI. Ex natura rei licitus est non tantum census irremidibilis, sed etiam redimibilis, cum ex vna parte, tum vtriusque, vt patet ex terminorum explicatione; quia irredimibilis census dicitur, cum venditor non potest illum pro suo arbitriò redimere; redimibilis autem, cum potest, reddendo emptori eandem summam, quam accepit, atque ita rursus sibi emendo, quod ante vendiderat. Vtrimque redimibilis dicitur, cum ita conuentum est, vt tam emptor, quam venditor possit emptionem factam resoluere, & summam, quam dedit repetere. *Less.d* 10, *Dian.p.* 2.*t.*5.

omnis generis conquirenda, vt Campsarijs quibusuis sit paratus, item puritas materiæ & commoditas, vt cum autem uel alia moneta commodè, datur pro minuta, & incommoda. *Lay. l. 3 tom 4. c. 10. nu. 4.*

II. Licitum est item Cambium per literas, cum scilicet Campsor hic v. g. Monasterij prior accipit pecunias, quas postea literis datis alibi, v. gr. Francofurti refundit per suas factores; quia hic etiam sunt iusti tituli, scilicet virtualis traiectio pecuniæ, & eius assecuratio, tantundem enim facit; ac si Campsario pecuniam eius Francofurtum transferat sine periculo Minus tamen Campsor exigere debet, quam si realiter transtulisset *Lay. l. c. Bon. d. 3. q. 5. p. 1. Nau. Less. &c.*

III. Item licitum est Cambium reale, cum Campsor hic Monasterij prior dat pecunias, vt per suos alibi eas recipiat à Campsario qui alibi habet pecunias, sed eget nunc eis hic. Titulus huius Cambij est item translationis & assecurationis; tantundem enim facit Campsor; ac si pecunias Campsarij absentes sisteret hic præsentes, vel vt alij aiunt, ac si præsenti pecunia emeret absentem, quæ vtique minus valet *Lay. l. c. n. 6. & 7. Bon. l. c.*

IV. Illicitum est Cambium fictum seu siccum, quod nihil aliud est quam titulus lucrandi; vt v. g. Titius indigens pecunijs petit à Campsore sibi dari 100. Campsor autem non aliter dat nisi Francofurt, v. g. vel alio loco distante soluendos, petitque ab eo pretium, quod solet dari pro locis similibus. Titius ergo accipit, & tamen verè non cogitat reddere in istis locis, imo forsan nec habet istic correspondentem, idque constat Campsori: contractus hic est.

est Cambium fictum, ac reuera mutuum, ideoque palliata vsura. Excusabitur tamen Campsor, si lucrum illud exigat titulo lucri cessantis. Plura vide apud *Tol.l.5.c.52.Bon. d.3.q.1.p.1.*

V. Quod attinet Cambium Francofurtense, in quo mercatores dantes cambium ad proximas nundinas, quo magis eæ destant eò plus exigunt, si ideo præcisè plus exigatur, quia solutio diutius differtur; vsura est, si autem ratione alterius tituli iusti v.gr. lucri cessanti, cùm pecunia mercatorum sit instrumentum lucrandi, quo si diutius carent, lucro, & quo longius est tempus, & plures Cambium petunt ideoque crescit valor pecuniæ, tunc lucrum est iustum *Lay.l.c.num.9* ex *Mol. Less.&c.*

VI. Qui cambiendo (vel aliter) pecuniam adulterinum accepit, siue ex ignorantia, aut inaduertentia, non potest illam expendere: quia res vitiosa non potest tradi alteri, vitio non detecto *v suprà de vend.* Neque ex eo quod ipse deceptus est, potest decipere alios cum actio quia deceptus fuit, nullum ad hoc ius tribuat. *Bon.d.3.q.5.p.1.*ex *Azor.Sanc.&c.*

DVBIVM XI.

Quia Locatio, & Conductio.

Resp. Est contractus, quo quis personam, vel rem aliquam mobilem, vel immobilem alteri ac tempus vtendam, vel fruendam concedit certo pretio, aut mercede, seu pensione constitutà. Vtenda conceduntur v.g. elocata domus, equus, seruus, &c. fruenda conceduntur,

tur, elocatæ vaccæ, capta, fundus pomarium, &c. Vnde considerata huius contractus natura, & iuris dispositione *resoluuntur sequentes Casus.*

I. Si res locata ante traditionem pereat, contractus dissoluitur, & conductor liberatur.

II. Si absque culpa conductoris, vsus vel fructus rei cesset, v.g. quia domus ruinam minatur, infestatur spectaris, vel ob periculum pestis (nisi tamen quoad hoc consuetudo sit contraria) aut belli, tutam habitatione non præstat, liberatur conductor à soluenda pensione pro tempore, quo non potest inhabitare, vel alia re conducta vti frui, vt *vid. apud Lay. l.3.tr.4 c.22. Less l.2.c.24 dub 1.&c.*

III. Seruo aut laboratori conducto non debetur stipendium temporis notabilis, quo æger decubuit, nec ægro, nisi expensæ modice nisi tamen aliter sit conuentum, aut consuetudo ferat. *v. Sà V. Conductio.*

IV. Propter modicum damnum, vel infortunium, nihil remittitur colono de pensione: secus si magna sit clades. Quod si tamen antecedentium vel sequentium annorum fertilitate damnum compensetur, non remittitur. *Lay.n.7.Less.l.2.c.24.d.4.*

V. Si pluribus annis ob cœli clementiam (secus si ob industriam colentis) oberiores fructus ex fundo elocato proueniant, potest colono pensio augeri. *Lay.n.8.*

VI. Expensas in rem conductam, quæ duraturæ sunt, v.g. conseruare sarta tecta, tributa, & onera publica præstare, ad locatorem seu dominum spectat: nisi aliter conuentu sit, aut consuetudo ferat. *Lay.l.c.n.4.*

VII. Si conductor in rem conductam necessarias,

sarias, siue vtiles expensas fecerit, potest eas de pensione detrahere, vel repetere à locatore: & dum non soluuntur, retinere rem conductam *Lay.l.c.Mol.d.*496.

VIII. Etsi incendium plerumque accidat culpà inhabitantium, & sic in dubio contra illos præsumptio sit; quia tamen sæpè id sit culpà famulorum, quam paterfamilias præstare non cogitur, hinc conductor absoluendus est, nisi locator ostendat culpàm. *v. Lay. suprà num.*6.*Dian.p.*9 *t.*6.*R.*16.vbi ex *Hum.& Berl.* docet si constet accidisse culpi certi & determinati alicuius de familia, isque circa officium suum deliquit, v g. stabulati, qui lumen male custodierit in stabulo, teneri patremfamilias (nisi famulus iste pro fideli, ac diligenti fuerit habitus) de damno: secus si culpa alterius; vel si non constet vtrum casu an culpa cuiusquam acciderit.

IX. Si conductor domus u.gr. ante tempus uelit emigrare, id quidem licet, potestque alteri locare.: cætero qui autem de pensione nihil ei remittitur.

X. Locator non potest ante tempus præfinitum conductorem inuitum priuare re conducta, nisi in his casibus. 1. Si pensionem non soluat expectare tamen debet biennium, si vltra biennium res sit conducta. 2. Si casus improuisus accidat, ob quem domus u.g. ipsi domino necessaria sit. 3. Si rem locatam reficere necesse sit, nec possit fieri altero inhabitante. 4. Si conductor in re conducta malè versetur, v.g. destruat, vel abutatur, vt alendo ibi meretrices.*Lay.n.*9.*v.*

XI. Successor vniuersalis, siue hæres, non potest ante completum tempus conductorem expel-

expellere: particularis autem successor, vt emptor donatarius, legatarius, &c. non tenetur stare contractu locationis, vti neque conductor, nisi tamen aliter pactum sit, v.gr. ne res locata durante tempore locationis alienetur. *v. Less. l. 2. c. 24. & Lay. l. 3. t. 4. c. 22.*

DVBIVM XII.

De Contractu Emphyteusis, Feudi, & Libelli?

Resp. I. Emphyteusis est contractus similis locationi, in quo res immobilis, quæ cultura possit effici melior, conceditur alteri, vel in perpetuum, vel non breuius saltem, quam ad decennium: ita vt dominium eius directum, & possessio ciuilis maneat apud dominum, qui rendat in Emphyteusim, dominium autem vtile transferatur in Emphyteutam, cum hoc onere, vt quotannis certum Canonem, vt vocant, seu pensionem domino soluat, quam si totam soluere negligat 26. annis continuis in Emphyteusi Ecclesiastica (cum scilicet res est Ecclesiæ, vel pij loci) vel in seculari 36. annis, incidit ipso iure in pœnam commissi, vt dominus eum expellere possit, etsi de solutione interpellatus non fuerit, licet enim *Bar. & alij quidam* apud *Dian. p. 8. t. 7. R. 36.* dicant: si per 30. vel 40. annos non soluit, eum præscribere immunitatem in futurum, id tamen *VVesemb. & alij* 5. negant *v. l. c.* Porrò quid iuris sit in hoc contractu, pendet ex consuetudine locorum, quæ varia est, & ex ipsa conuentione contrahentium, quæ scripto instrumento concipi debet, vt ualeat. *v. Lay. l. 3. t. 4. c. 23. Less. l. 2. c. 24. d. 8.*

Resp. II.

Respond.II. Feudum est contractus similis Emphyteusi, quo res immobilis alicui conceditur, cum translatione dominij vtilis, proprietate retenta, sub onere non quidem aliquid soluendi, sed exhibendi fidelitatem, & obsequium, personale directo domino. Quod si item non faciat Vassallus (sic enim dicitur feudi acceptor) perdit feudum. Interdum etiam in feudo aliquid persolui debet, in recognitionem dominij directi: sed tunc ex ea parte deficit à puro feudo, & declinat ad Emphyteusin. Porrò quid iuris sit circa feuda, pendet item à locorum consuetudine, quæ iuris communis sunt. *v.l.c.*

Resp.III. Contractus libellaticus, siue datio ad libellum dicitur cum Emphyteuta, vel feudatarius rem illam, quàm in feudum, vel Emphyteusim, accipit, simili contractu tradit tertio, (ad quod tamen, si in decennium fiat, requiritur domini consensus) ita; vt sit quasi subfeudum, & sub emphyteusis. *Ita Less.*

DVBIVM XIII.

Quid sit Sponsio, & Ludus.

Resp. Sponsio est contractus, in quo duo de veritate, aut euentu alicuius rei certantes, sibi inuicem aliquid spondent, vt id eius sit, qui veritatem assecutus fuerit, v.gr. certo certum 10. imperialibus, hanc vel istam ciuitatem obsessam captam, &c. Vt licitè fiat requiritur 1 vt fiat super re dubia. 2. vt æqualitas in re, quæ spondetur, cum æquali in certitudine. 3. dubius euentus in vtreque. 4. vt vterque eodem sensu accipiat id, de quo certatur. *Mol. Less. C. Lugod 36. s. 6.*

Ludus

Ludus vero est contractus, quo ludentes inter se paciscuntur, vt victori cedat, quod vterque deposuit. Hi contractus iure naturæ liciti sunt, modo debitæ conditiones adsint, & aliunde non interueniat scandalum, aut iusta prohibitio, aut iniquitas se misceat, nec peccati sit occasio. Quia sicut quiuis suæ, ei dominus potest alteri eam donare absolute, sic etiam sub aliqua conditione, siue ea fortuita sit siue ex industria pendeat. *Less. cap. 26. dub. 1. Bon. d. 2. q. 3. p. 1.* Vnde resolues.

I. Qui rei dominus non est, aut alienare eam non potest, non potest etiam de ea ludere, aut deponere; & sic deberet restituere, qui lucratus esset à religioso, & filio familias, non potest alienare. *Lay. l. 3. t. 5. num 5.*

II. Si tamen filiusfamilias (& idem de religioso ait *Nau.* apud *Les. l. c. d. 1.*) alatur in distanti loco à parentibus, poterit ex alimentis moderarè aliquid insumere in honestum lusum, v. g. 5 ex 100 quia talis communiter præsumitur voluntas parentum, vt habet *Sotus, Less. l. c. Lay &c.* Ac præterea potest etiam filius deponere, quicquid lucratus fuerit, cum est hoc etiam parens censeatur tacitam facultatem dare. *Lay. l. Bon. de rest. d. 1. quæst. 3. p. 2. nu. 10. & seq.*

III. Tenetur restituere, qui vicit faciendo contra conditionem ludi & decipiendo, aut fraude, ac per iniuriam alterum pertraxit ad ludendum, v. gr. si simularet se planè ignarum luxùs, & sic alterum multò imperitiorem prouocaret, qui alioquin ludere noluisset; aut si conuitijs lacesseret, ad quæ vitanda alter consensisset in lusum, aliàs non consensurus. *Mol. d. 517. Lay. l. c. Bon. d. 2. q. 3. p. 2. n. 3.*

IV. Si

IV. Si in re quæ spondetur, sit inæqualitas & hæc parti (v.g cuius pecunia maior est.) sit nota, isque nihilominùs spondere velit, valeat contractus probabiliter: quia scienti & volenti non fit iniuria, ut dicit *Nauar. Med. Sanch. Dian.* Contrarium tamen probabilius docet *C. Lugo d.31 f.6.num.81. Molin. Less. & Bonacin.* Si autem ignota sit, non potest alter lucrari: quia non est æqualis conditio utriusque, & alter nulli se exponit periculo. *vid. Azor.par.lib.3.cap 25.qu.7. Bonacin.d.5 quæst. 36.nu.1. Salas de Ludo dub.13.num.3. Escob. & C.Lugo l.c.*

V. Per se quidem; & iure naturæ licita est etiam sponsio de futuro euentu, qui damnum proximi coniunctum habet; v.g. Petrum intra annum moriturum; (etsi enim detur occasio optandi, vel machinandi mortem Petro, id est per accidens, potest quem idque periculum esse in censu uitalitio iure tamen humano sæpè prohibetur *C. Lugo, l.c.n.74.*

VI. Etsi sponsio cum conditionem illicita; v.g. plus altero potaturum sit illicità, quia inducit ad peccatum: quod tamen eà lucratus, es non teneris restituere. *Sanc. Lug. Dian. p. 7.t.9 R.69.*

VII. Probabile est, quòd docet *Molin. &c.* dum quis minis uel conuitiis, ad lusum inductus est, & perdit, uictorem non teneri restituere; quia talis absolute voluntariè lusit *Bon. l.c.* ex *Mol. & Gar.* contra *Azor. Less. Rein. Fill. &c. communiter.*

VIII. Communior sententia est, teneri restituere, qui lusit, uel certauit certò præsciens se victum esse. Contrarium tamen, nempe, non teneri, dummodò dolus abfuerit, tenet.

Tol.& Sà.V.Contractus, quia non tenetur quis ex iustitia suam peritiam uel scientiam aduersario declarare; sed is suæ temeritati imputet, quod ausus fuerit, cum eo deponere, cuius scientiam non notat. *v Bonac.l.c.num.4.Dian. p.7.t.9.R.69.*

IX. Non tenetur restituere, qui vtitur astutijs illis, quas regulæ luxùs & consuetudo recepta paritus; cùm uterque sciat, tales astutias esse solitas, & sic tacitè in illas libere consentiat. *Azor.Fill.Less. Bonac.l.c.p 2.num 2.* v. g. 1. si potiores chartas habens, & securus de victoria, augeat sponsionem; ut simulet metum, ad aduersarius augeat. 2. Si sciens se inferiore chartas habere, simulet, augeatque sponsionem, ut sic relinquatur sibi quod erat appositum. *Lugo,Sanch.Sal. Dian.par.7 t.9.R.43.* Si inspiciat chartas alterius, ex sola ipsius negligentia, & absque fraude, secus si ita se collocet, ut possit videre: uel si alium constituat à quo admoneatur. 4. Si charta à tergo discat nosse inter ludendum quas antè non signata, nec nouerat, *Trul.Sanch.Lugo Dian p. 4.t.9.R.50.& 52.*

X. Qui uerò utitur fraudibus non adhiberi solitis, uel colludenti ignotis; v.g. suffuratur chartas, vel signis è tergo notat, uel utitur notatis, aut ijs quas antè nouit, ignorante socio, vel arte quadam eas componit, &c. tenetur restituere non tantum lucrum, sed etiam quantum alteri valebat spes lucrandis imò etiam colludenti. *Regin.Amic.Trul.Dian.l.c.R.48.v. etiam p.4.t.3.R.75 & Bon.de rest.d.2.q.3 p.2.*

XI. Si ludens habet animum non soluendi, vel si perdeat, repetendi, non potest lucrari, atque adeò ne retinere, quod est lucratus: quia

quia fraudulenter decipit: nec alter vellet cum eo ludere, si id sciret *Less.l.c.d.5.nu.31.Regin. nu.*388.*Bon.l.c.*

XII. Peccant grauiter, & communiter mortaliter, qui totos se lusibus tradunt, cum sciant in grauia se inde peccata labi, aut impotentes reddi ad soluenda debita, vel alendos liberos, & vxorem, &c. *Sanch.Trul.c. c.27.d.1.*

VIII. Peccat item ludens, si lusus lege positiuâ sit prohibitus, vt lusus alearum, & miles, qui magis in fortuna & casu, quàm industriâ fundantur. At Laicis ratione circumstantiarum sub venilli, Clericis sub mortali prohibentur, *Less.lib.2.c.26.num.6.* Intellige, si Clericus crebrò, perque longum tempus luserit: non autem si per breue tempus, & causa recreationis & absit scandalum: quia Canones id prohibentes non videntur recepti, nisi quatenus id fieret cum periculo scandali, vt habet *Les dub.1.Lay.l.3 t.4.c.21.nu.1.* Notat autem *Dian p.7.t.9.R.2.&* 3.ex *Lugo, Dicast. Amico, Trul.&c* prædictis legibus per contrariam consuetudinem ita derogatum esse, vt non tantùm Laicus, sed etiam Clericus non peccet; si principaliter pro recreatione, & simul pro lucro moderato ludat chartis, vel aleis in Religiosis tamen (apud quos disciplina & Episcopis, à peccato graui excusari vix posse *ibid.R.*4.ex *Molin. Dicast. Lugo, &c* etsi *Sanch.* conetur excusare, si vrgeat necessitas, v.g. excitandi aut recreandi infirmum; vel si parum ludat ob solam recreationem.

XIV. Si quis ludo tali vetito lucratus fuerit, iuxta sententiam probabiliorem non tenetur ad restitutionem ante iudicis sententiam,

tiam: quia iura non annullant contractum, nec impediuit acquisitionem domij, sed tantum concedunt, vt possit reperi. An verò qui tali lusu perdidit, teneatur postea adhuc soluere, alij negant, vt *Less.hic dub.5. Mol.Regin.Fill.&c.* alij affirmant, vt *Azor. Rebel.Val.&c.* apud *Bon.l.c.p.3 n.2.v.Dian.p.2.t.17.R.8.& p 7.t.9.R.21.*

XV. Ludere pro psalmo, vel oratione Dominica recitanda, non est peccatum, nec irreuerentia. *Nau.Rebel.Sanc.Dia.p.7.t.9 R.1.*

DVBIVM XIV.

Quid sit contractus Societatis?

Resp. Is est, cùm aliqui inter se conueniunt, & contributis aliquibus rebus ad lucrandum idoneis, siue fructiferis, vt pecunia, animalibus, industria, labore, &c commune aliquod lucrum faciunt; quod vti & damnum, pro ratione, & rata cuiusque diuidunt inter se, *v.Less.Lay.ca.20.Bon.qu.6.p.1.* Vnde spectando id, quod ratio & iustitia naturæ hic requirit, *resoluuntur hi Casus.*

I. Plus lucrari debet, qui confert pecuniam & operam suam, quàm qui vel pecuniam, vel operam solam.

II. Capitale seu sors, quam quis contribuit, si pereat casu, vel culpâ sociorum leuissimâ, contribuenti perit. Vbi discrimen est inter hunc contractum, & mutuum quia in mutuo sors data alienatur & dominium ejus transfertur in mutuatarium, cuius proinde solum periculum ac damnum est, si casu pereat; in societate autem, qui sortem confert,

cam

eam non omninò alienat à se ; & sicuti commodum ac lucrum ad eum spectat , sic etiam periculum & damnum. *Bon.l.c.*

III. Potest tamen etiam fieri in hoc contractu , vt quis iustè seruet sortem suam indemnem , & insuper certum lucrum percipiat, si nimirum ad contractum societatis adiungantur duo alij , assecurationis , & venditionis , cuius tale exemplum ponit. *Lay.* In is societatem cum mercatore , & contribuis ei 1000. florenos v.g. spes est , quòd is quotannis lucraturus sit 300. cuius lucri dimidium v.gr. iure societatis tibi debetur vnà cum sorte; sed quia ad te quoque pertinere deberet eiusdem sortis periculum, vt ipse id periculum in se suscipiat, & tibi sortem assecuret, in huius oneris compensationem , relinquis ei maiorem parti lucri sperati , vt scilicet duas partes lucri sperati , vt scilicet duas partes lucri ad ipsum, & tertia ad te pertineat. Et rursus, quia spes lucri huius incerta est, ideo adhuc partem hanc lucri sperati , nempe 100. florenos in spe, vendis etiam eidem 50. vel 60. v.grat. annuis, certis , & in re , & sic eandem in lucrum facis , & sortem seruas indemnem. *v.Laym.& Bon.ll.cc.*

IV. Societas etiam in pecoribus validè & licitè instituitur . Et interdum quidem ita , vt tam pecora ipsa , quæ alteri pascenda & nutrienda traduntur , quàm emolumenta & fructus , ipsaque detrimenta & damna danti & accipienti communia sint; interdum verò ita, vt pecorum dominium , ideoque etiam periculum , siue casus fortuitus spectet ad solum dantem ; emolumenta autem fructuum , nempe foetus , lanæ , lactis , ad vtrumque , *v.Less.*

vide Less. hic, & Layman lib. 3. tom. 4. capit. 20.

DVBIVM XV.
Qui sit Assecuratio, & Fideiussio?

Resp. I. Contractus Assecutionis est, quo quis alienæ rei periculum in se suscipit, obligando se vel gratis, vel pro certo pretio, ad eam compensandam, si perierit. Quòd si gratis fiat, est gratuita promissio: si pretio, est quasi emptio, quà assecurans, vendit suam obligationem, præstandi alteri rem eius indemnem. Ad eius iustitiam requiritur, vt euentus rei sit incertus vtrique, saltem quoad notitiam, quam de eo habent; quia alioquin non seruaretur æqualitas. *Less. Bon. d 3. q. 9 p. 3 Less. lib. 2. cap. 28. dub. 4. num. 24.* Vnde resoluens.

I. Si assecurans certus sit rem esse in tuto, iniquè pretium petit, & tenetur restituere, *ibid. Bon. d. 3 q. 9 p. 3.*

II. Si res nondum est in tuto, etsi priuatà scientia sciat non fore periculum licere nihilominus pretium ordinarium assecutionis accipere dicit *Less. l. c. n. 27.* Quia illa obligatio, ob pericula ordinaria magni æstimatur: & causæ occultæ, quæ periculum minuunt, non imminuunt communem æstimationem, Verùm id *Bon. d. 3. q. 9. p. 3. n. 3. & C. Lugo d. 31. s. 7.* rectiùs negant.

III. Si cupiens rem suam assecurari, certò sciat eam iam perijsse, non potest pacisci de euis assecuratione. *v. Less. l. c. n. 25.*

Resp. II. Fideiussio est tractus, quo quis alienam obligationem suscipit impendam, si debitor principalis non soluerit. Ita

commun Doct. *Vnde resolues.*

I. Pro fideiussione licet accipere pretium, etsi nullum periculum timeatur: quia ex se pretio est æstimabilis *Nau. Azor. p. 3. l. 11. c. 22. d. 5. Fill n. 158.*

II. Mulieres ex fideiussione (saltem si iuramentum absit, & instrumentum publicum) non tenentur, vti nec Clerici, nisi quatenus soluere possunt, vt non egeat. *v. Laym. Bon. q. 9 p. 2. Less. l. 2 c. 28.*

III. Fideiussor non obligatur plus, quàm principalis, & huius obligatio si sit inualida, erit etiam fideissoris. *C. Lugo &c. commun.*

IV. Fideiussor regulariter non potest conueniri, nisi facta excussione principalis debitoris constet ipsum non esse soluendo. *Azor. l. c. Fill. n. 153.*

V. Debitor tenetur de omni damno suâ culpâ accidéte fideiussori, &c. *v. Az. d. 10. Bon.*

VI. Ex fideiussione Religiosi propria authoritate facta, monasterium non obligatur, nisi quatenus in eius vtilitatem versus est. *v. Less. c. 28 & Laym c. 29. n. 8.*

VII. Qui fideiussit pro reo, cui periculum capitis impendebat, si hic aufugit, non est eius loco plectendus, quia non præsumitur sic se obligare imò nec potest cùm non sit dominus vitæ *Syl. Bon. Less. d 7 n. 41.*

VIII. Si debitor suâ culpâ non soluit, tenetur fideiussori, qui pro ipso soluit, non tantùm ipsum debitum, sed etiam damna, & expensas omnes compensare. Si verò sine sua culpa, v. g. ob impotentiam non soluit, ad solum debitum videtur teneri. *Azo Sylu. Sà, Bon. Trul. c. 26. d. 2.*

DV-

DVBIVM XVI.

Quid sit Pignus, & Hypotheca?

Resp. Pignus est contractus, quod debitor dat creditori rem aliquam mobilem vel immobilem, vt sit pro debito obligata, ex eaque solutio peti possit. Aliquando tamen pignus accipitur pro ipsa re, quæ datur. Differt autem ab hypotheca, quod pignus propriè si rei mobilis, illa immobilis. *Mol.Fil.Boz. q.*10.*p.*1. Vnde resolues.

I. Pignore non licet vti contra voluntatem domini: quia est res aliena, ad securitatem tantùm, & non ad vsum tradita. *Bon. l.c* ex *Mol Reg.* Si tamen vtatur v.g. equo, vel agro, debet valorem vsus (vti & fructus omnes si sit res ex fructifera) computare in sortem, deductis expensis; quia alioquin committet vsuram, cum res domino suo fructificet. *Nau.Bon: Trul.c.*26.*d.*2.

II. Non possunt oppignorari, quæ non possunt vendi, v.g. Ecclesiæ *Mol.d.*500.*Less.l.*2.*c.* 28 *d.*3.*Bon.l.c.*

III. Immobilia, vti & mobilia pretiosa cultui diuino dicata, v.g calices, casulæ, &c. non possunt oppignorari, nisi in necessitate; quia tunc etiam vendi possunt, vt Ecclesiæ, & indigentius subueniatur, *v. Nau.c.*17. *Less. Bon.l.c.*

IV. Creditor qui pignus ab aliquo accepit, potest illud alteri oppignorare, sed non pro maiore quantitate. Neque potest vendere debitore non soluente, nisi post breuium, & eo prius monito. Quidam tamen dicunt, posse

vendere post trinam monitionem. *vid. Lay. l. 3. t. 4 c. 30. Bon. l. c. n. 9.*

V. Eandem rem non licet oppignorare, seu in hypothecam dare pluribus, nisi sit sufficiens ad soluendum omnibus, vel posteriores de priore hypotheca admoneantur. *Azor. Fill. Bon. d. 3. q. 10. p. 1. Trul. c. 16 d. 4.*

Quares. Quid sit contractus Antichreseos, germinicè *ein Pfan.t.schaffi?*

Resp. Is est, cùm in contractu pignoris conuenitur, vt creditor vtatur pignore, v.g agro, ac fructus inde tam diu lucretur, donec debitum ipsi restituatur. Vnde circa hunc ex supractis resolues.

I. Contractus hic videtur iuxta *Caiet. Sotum, &c.* (contra quosdam Iuristas) esse vsurarius; quia creditor vltra sortem aliquid lucratur, causà solius mutui, quæ est vsura, *v. Lay. l. 3. t. 4 c. 16. n. 17.*

II. Possunt tamen interuenire tituli iusti lucrandi fructus ex pignore, sine diminutione sortis; vt v. g. fructus ex hypotheca percepti non superent quantitatem pensionis, quæ iure censùs suprà eadem constituti exigi potest, cum pacto redimendi, vt suprà dictum est de censibus; aut si alioquin lucrum cesset, aut damnum emergat, dum debitum differtur. Vnde non facilè damnandi illi, qui à Principibus in locum debitorum, agros, pascua, officia; &c. in antichresin habent. *v. Lay. l. c. & Binsfeld. de vsuris. Mol. Less. &c.*

CA-

CAPVT IV.

De Tutela, & Testamentis.

DVBIVM I.
Quid sit Tutela, & Curatela?

Resp. Sunt quasi contractus, quis Tutor & Curator ad procuranda bona & commoda Minorum cuiuscunque sexus, qui vel parente rent, vel sub eius potestate constitui non sunt, obligatur ex iustitia; perinde ac si ex contractu ea obligatio suscepta fuisset: supplente nimirum lege, vel magistratu vim contractus. Differunt Tutor & Curator, quòd Tutor solùm datur impuberibus, etiam inuitis: & principaliter datur personis, vt curet earum educationem & institutionem: secundariò verò datur etiam bonis illius, respectu omnium negotiorum. Curator verò datur Minoribus, post annos expletos pubertatis, vsque ad annum 25. completum: nec communi iure datur inuitis, nisi in certis casibus; & datur principaliter rebus Minorum, secundariò personis. Vnde pro directione in foro conscientiæ, ex iure tum naturali, tum positiuo communi resolues ex *Laym. & Tan.t.3. d.1.q.7.d.10 Bon.d.3.q.19.*

I. Tutores siue sint testamentarij, hoc est, relicti ex testamento, aut codicillo patris; siue sint datiui, hoc est constituti à Iudice aut Magistratu; siue sint legitimo, hoc est præscripti à lege, (qualis præ ceteris est mater, si velit, & promittat se non transituram ad alia nuptias, quin priùs tutelam

abdicet, & rationem reddat deinde auia, & consanguinei proximiores idonei (tenentur, vti & curatores iurare, se fideliter officium suum facturos, ac fideiussorem dare, rem Minoris saluam & integram restituendam; & vniuersim tacitè omnia eorum bona sunt hypothecata Minori; ita vt ad quemcumque peruenerint, possit illa Minor sibi vendicare, vt sibi satisfiat, si quid illorum culpà est passus. *v. Tann. l. c. Lay. l. 3. t. 4. c. 9. Bon. l. c.*

II. Bona Minorum tenetur tutor, vel curator administrare eà curà quam diligens pater familias proprijs suis rebus adhiberet, tam impediendo & præcauendo damna, quam procurando commoda, & lucra Minoris: alioquin damnum & defectus congrui lucri ipsi imputabitur, & tenebitur etiam in conscientia ad restitutionem. *v. suprà l. 2. t 3. c. 2. d. 3. R. 6.*

III. Bona immobilia Minorum, aut alia pretiosa, quæ possunt seruari, non possunt alienari, saltem sine Iudicis decreto.

IV. Tutori aut Curatori, & personis ei subiectis, nihil licet emere, siue per se, siue per aliū ex vllis bonis Minoris, quamdiu illi tales sunt nisi cum authoritate Iudicis, aut cùm eius decreto bona pupillorum, publicè, per iuratum venditorem omnibus venialia exponuntur.

V. Sine decreto Iudicis non potest Minor remittere vel renunciare hæreditati, legatis, fidei commissis, alijsque iuribus sibi acquisitis. Si tamen religionem ingressus sit, potest bona alienare, quia moritur quasi.

VI. Pupillus dum infans est, hoc est, minor septennio, vel infantiæ proximus (ita vt si masculus est, non expleuerit annum decimum cum dimidio; si fœmina, nonum cum dimi-

dimidio)nihil per se efficere potest, quo vllo modo vel alteri obligetur, vel alium sibi obliget; at pubertati proximus, obligare quidem sibi potest alium, sed non se alteri, saltem ciuiliter. *Sanch.d.38.Less.l.2.c.17.n.61. Lay.c 9.n.7.*

VII. Eadem est ratio Minoris; si curatorem habeat: quem si semel susceperit, tenetur illi subesse iure communi vsque ad annum 25. expletum; & si litem habeat, tenetur ad eam sumere curatorem, exceptis tamen caussis spiritualibus. Quòd si curatore careat, valent acta per illos, tamen vt si læsi sint, restituantur in integrum, *v. Auth. cit. & Bon. d.3.q.5.p vlt.*

VIII. Etsi minores sine Curatorum authoritate donare non possint, nisi quæ eius conditionis adolescentes donare solent (in ijs enim præsumitur tacitus consensus Curatoris) qui tamen dona ab ijs accepit, non tenetur restituere, nisi repetantur legitimè; quia probabile est valere naturaliter, tametsi non ciuiliter. *Mol. Lugo, Trul. Dia.p 8 t.6. R.4. & 7.*

IX Teneatur Curatores, & Tutores singulis annis administrationis rationem reddere; vbi si quis deses aut noxius reperiatur amouendus est imposita satisfactione, aliusque subrogandus.

X. Si Tutor vel Curator, post rationes officij reddita, fidelis deprehensus fuerit, debetur ei præmium: quod quibusdam locis est vicesima pars redituum bonorum omnium Minoris, in alijs autem decima pars.

XI. Porrò qui non possunt esse Tutores & Curatores, & qui à tutela & curatela ex-

cuſentur, ne ijs imponi poſſint, v.g. habentes quinque filios ſuperſtites, pauperes, &c. v.g. apud *Tann l.c. & Sà V. Minor*, vbi ſic habet: *Tutor non poteſt eſſe iunior 25. annis. niſi forte mater; nec religioſus, nec fœmina, niſi mater aut auia, (& vxor caſu ante dicto) nec Clericus in ſacris, & ſi non velit nec Epiſcopus, niſi miſerabilium perſonarum. Horum vero tutelam ſuſcipere tenentur & Epiſcopi, & Clerici, & Religioſi; quod ego* inquit, *de religioſis vniuerſim non admitto vide Laym. loco cit.*

XIII Si Tutor & Curator, cum tenerentur negotiari, omiſerunt poſſunt pupilli ab eis accipere 5. pro 100. *Sà V. Curator.* v. etiam *Nau. c. 25.* Plura vide ſupra *lib. 3. tract. 3. cap. 1. dub. 3.*

DVBVM II.

Quid & quotuplex ſit Teſtamentum.

Reſp. I. Teſtamentum eſt voluntatis iuſta ſententia, de eo, quod quis poſt mortem ſuam fieri vult, cum directa hæredis inſtitutione. Quod additur, vt diſtinguatur à reliquis vltimis voluntatibus nam differt à legato, ſeu fideicommiſſo partiali, quod hoc ſit donatio quædam à defuncto relicta, & ab hærede præſtanda: à codicillo vero differt, quia codicillius eſt quaſi teſtamentum imperfectum, & non fit ad inſtituendum hæredem, niſi ex priuilegio, v.g. in militia, ſed ad aliquid in teſtamento explicandum, addendum mutandum, detrahendum, vel ad legata inſtituendas. *vid. Lay. lib. 3. t 7. capit. 2. & ſeq.*

*seq.Tann.tom.*3.*d.*6.*q.*8 *Less. l.*2.*c.*29.*Bon.d.*3. *q.*17 *p.*1.

Resp. II. Testamentum est duplex. I. in scriptis, seu clausum: quod testamentum, testator sine sua siue alterius manu scriptum, septem testibus idoneis, non defectuosis, non cæcis, non surdis, mutis, nec furiosis, prodigis infantibus, religiosis, cognatis, qui in testatoris potestatate sunt; (quibus adde ipsum hæredem, & qui in eius sunt potestate;) sed masculis puberibus, liberis, ad id rogatis, & vocatis, coram offert, profitendo id esse suum testamentum; tum, si possit, manu sua subscribit, alioqui octauus pro eo testis; de in omnes & singuli septem testes eodem tempore subscribunt, si possint, per se ipsos, proprioque, vel alieno, aut communi omnes sigillo consignant. *Lay. l.c. Bon. d.*3.*q.*17.*p.*1. II. Nuncupationum, quod minorem solemnitatem requirit, scilicet tantum, vt septem testes idonei sopra dicti conuocati audiant, & intelligant testatoris voluntatem, coram eis scripto, vel voce articulatà prolatam. Etsi verò talis nuncupatio, coram testibus, à Notario in scriptum communiter redigi soleat, id sit, non ad actus substantiam seruandam, sed ad meliorem probationem, & securitatem, si testes decendant vel idonei lreddantur. Si autem testamentum careat solemnitate debita, dubiteturque; vtrum testator voluerit conficere clausum an apertum, valet vt nuncupatiuum; hæc enim præsumitur testatoris voluntas, ne actus omnino corruat *Sanc. lib.*4. *conf. Lugo tom.*2. *de iust. dub.* 24. *Bard. dub.* 6. *tom.* §.1.

Porrò præter has solemnitates iure communi requisitas, aliæ sunt partialium locorum, quas in singulis locis norunt perit Notarij, qui proinde ne impingatur, vtiliter adhibentur.

Quares. An Testamentum sit validum, cui desunt solemnitates a iure ciuili requisitæ.

Resp. Si testamentum factum sit ad causas pias, etiam in foro externo eas non requiri, sed sufficere eas, quæ sunt iuris gentium, scilicet duo testes: in foro autem conscientiæ supposita potestatis disponentis, sufficere scripturam, nutum, vel aliud signum testatoris, absque vllo teste. Quod si tamen manus testatoris non extet requiruntur duo testes in foro externo, inter quos etiam fœmina esse potest. *Couar. & alij* 12. *Dian. p* 8.*t*.6.*R* 16. Item Confessarius vel Parochus esse potest, licet legata sint pro sua Ecclesia idque ad hoc tantum, vt voluntas testatoris probari possit, & index pro ea sententia m ferat. *vid. Less. & C. Lugo t.* 2.*d.* 22 *sect*.9. vbi etiam probat, in tali testamento ad pias causas, non esse necessariam hæredis institutionem. Aclicet morte interueniente, non fuerit absolutum, valet tamen quoad legata pia in eo iam expressa. *Malder. Laym. Dian.p*.5.*t* 3 *R* 126. An autem tale testamentum ad causas pias principaliter factum, si solemnitates desint, valeat quoad legata profana, controuertitur. Negat *Bon. & Lugo*. Affirmat *Cou. Sà Less. Vill. Sanch. Barbos. Trul. c*.8.*d*.4. *Dian. p*.7.*t*.8.*R*.4. Denique testamentum ad pias causas, non solemne, reuocat aliud solemne, & si huius mentionem non faciat *Mol. &c. Dian p*.7.*t*.5. *R*.25 26. idque etiamsi

prius

prius etiam fuerit ad causas pias. *Mol. & alij.6.* licet hoc posterius quidam negent. *v. l.c.R.* 26.27.

Resp II. Si testamentum factum est ad causas non pias, hominibus rusticanis quinque testes sufficiunt, si plures haberi nequeant: nec subscriptione opus erit, si literati non sint. *Lay.l.c.2.n.16.Bon.l.c.p.5 n.4.*

Resp. III. Tempore pestis, non requiruntur septem testes simul congregati ad testamenti subscriptionem, sed sufficit, si singuli separatim adhibeantur. Adde, æquitatem postulare, vt quando testis, vel Notarius haberi non possunt, vltimæ voluntates validæ pronuntientur, si de voluntate defuncti liquido constet. Hinc in Camera Imperiali valet testamentum peste valde grassante, conditum coram duobus vel tribus testibus, inter quos Confessarius esse potest. Atque hæc vera sunt secundum ius commune Cæsareum, seclusis specialibus locorum statutis. Nam Venetijs v.g. & Viennæ, duo testes ad testamentum sufficiunt. *v. Lay.l.c.c.2.* Imò absolute loquendo tempore pestis sufficere solemnitates iuris gentium, atque adeò tres vel duos testes, docet *Dia.p.7.t.5.* R.34.ex *Sà Lay.&c.* atque inter eos esse posse fœminam, & Notarium ipsum, (tametsi non sit immatriculatus) modo non sit consanguineus, vel affinis defuncti. *R.*36.ex *Menoch. &c.* nec opus esse vt sint rogati, vel audiant vocem testantis (etsi hoc quidam requirant) modò eum videant. *R.*37. & 38. neque inualidari licèt ægrotus conualeat *R.* 39. ex *alij.*8. Denique si parochus scribat coram vnico teste habere vim testamenti saltem nuncupatiui, dicit

O 6 *Mo-*

Molin. & Marcha. cum *Dian. l.c. R.34.& 41.* v.etiam *p.5.t.3.R.123.*

Resp IV. Etsi probabilis, & secuta sententiam sit *Cou.Bon.d.2.q 1.p.4. & aliorum*, testamentum factum ad causas non pias, sine solenitatibus iure requisitis, inualidum esse in foro conscientiæ præterquam quoad legata pia *Molin.Lugo, Vasq.Sanch.Dian.p.7.t.6.R.3.* contra *Barbos.* ita vt hæres per illud institutus, & legatarius, teneantur ad restitutionem hæredibus ab intestato; contrarium tamen verius est, ideoque licitè retinetur, quod tali testamento possidetur; Ratio, quia ille solemnitates tantum requiruntur ad cauendam deceptionem, & ad fidem in foro externo faciendam. *v.Less.l.2.c.19.d 3.C.Lugo d.22.s.9.* Vnde secundùm hanc posteriorem sententiam *resolues sequentia*.

I. Hæres ab intestato, si sciat voluntatem defuncti, tenetur restituere hæreditatem, & soluere legatariis, quibus testamento minus solemni, aut ex voluntate eius debentur. *Mol.Less.Bon.l.c.*

II. Si dubius sit de uoluntate testatoris, debet cum illis componere, pro ratione dubii: quia cum nec ipse nec alij cæperint adhuc possidere bonâ fide, in dubio per est eorum conditio. *v.Bon.l.c.*

III. Si hæres ab intestato retineat hæreditatem, & legata possunt illi, quibus aliquid per tale testamentum erat relictum vti occulta compensatione: quia reuera res illæ erant ipsorum. *v.Bon.l.c.*

IV. Si hæres ab intestato faceatur, mentem testatores fuisse, vt hæreditatem nomine fideicommissi alteri traderet, uel legatum ali-

aliquod solueret; aut si oblato iuramento iurare noluerit cogendus, est etiam in foro externo; hæreditatem tradere, & soluere legatum.

IV. Ob eandem causam idem dicendum est si fateatur voluntatem testatoris fuisse, vt hæreditas, non vt fideicommissum, sed immediatè perueniret ad alium: quia non est recurrendum ad fidem testium, vel ad iuris subtilitatem, quando is, cuius interest, ipse confiteri testatoris voluntatem. *v.Less.& C.Lugo.l c.*

Resp.V. Etsi probabile sit Clericorum & Nouitiorum testamenta facta ad causas non pias sine solemnitatibus iuris non valere, *Mol.& alij*.3.cum tamen contrarium etiam sit probabile, *Suar.&c.* potest hæres ex tali testamento hæreditatem adire pro foro conscientiæ. *Dian.p.9.t.9.R.*16.

Resp.VI. Milites huius tempori gaudent ijsdem priuilegijs testandi, quibus olim, dummodo in castris (vel in propinquo ex causa legitima) versentur. *Dian.p.7.t.6.R.42. & sequ.*ex *alijs*.25. contra *Bald.&c.* atque adeo sufficiunt ijs duo testes (licet probabiliter nec hi requirantur. *R.*45.) etiam non rogari. *R.*46.*& alij* 4. contra *Molin.Lugo,&c.* etiam alias inidonei modo non sint impuberes nec cæci, vel serui *R.*4.*Lugo Vasqu.&c.* Neque opus est eorum subscriptionem, vel signorum appositione, vel vt sint in conspectu testatoris *Ibid.* Imo miles iure militari (quo præsumitur esse testatus in dubio) potest testari solo nutu *R.*29. Potest etiam plura simul testamenta valida facere, vel pro parte testatus, pro parte intestatus decedere. *R.*53.

R.53.& 56. Valetque eius testamentum etiam post missionem honestam, sed non vltra annum *Mol Lugo &c.R.61.* Denique possunt milites supradicto modo testari tametsi sint surdi, & muti (saltem si in castris auditum, & vocem amiserint) *Dian.R.48.49.& 59.ex alijs.*

DVBIVM III.

De Renunciatione hæreditatum.

Resp.I. Renuntiatio, futuræ hæreditatis, nisi iuramento firmetur, nullius roboris est. Ratio, quia ita, iure cautum est, propter bonum publicum. Excipe 1. Nisi quis in ipso testandi actu renunciet iuri successionis, vel postest testamentum conditum, in quo prætertus est, præteritionem sui approbet 2. Nisi hæres necessarius, post debitam sibi portionem integram à parte acceptam, reliquæ hæreditati renunciet: qui tamen, si bona patris postea augeantur, legitimam eorum portionem potest exigere, *ita Lay.c.7.*

Resp.II. Renunciatio hæreditatis cum odiosa sit, & contrarius commune, strictæ interpretationis esse debet. *Vnde ref.Caf.seq.*

I. Non obstat renunciatio hæreditatis, etiam iurata, à filio facta, quo minus ab eodem patre, mutata iterum voluntate, possit institui hæres. *Mol.Sanch.l.8.c.7.*

II. Si filius renunciauit in fauorem fratris, eo mortuo ante patrem, is qui renunciauit, in prima hæreditate succedere potest: imò etiam institui debet quia causa renunciationis cessauit. *Mol.d.579.n.19.*

III. Filius post iuratam renuntiationem, nihilo-

nihilominus succedere potest in ijs bonis, quæ patet ad secundas nuptias transiens, liberis ex priore matrimonio susceptis relinquere cogitur. Ratio, est quia in his filius non succedit iure sanguinis, cui renunciauit; sed propter ciuiles Constitutiones, & fauores. *Molin num.* 31.

IV. Etsi filia accipiens dotem à patre, dicat se ea contentam, & renunciare paternæ hæreditati, pactum tamen illud est inualidum eoque non obstante, potest postea petere complementum legitimæ portionis suæ. Ex *L pactum dotale C. de collat. L si quando C. ne pactis, & cap Quamuis pactum de pactis 6. Mol. Sanc. l. 6. conf. Lugo. Resp. mor. l 6. d.* 24.

V. Si parentes dent filiæ dotem infra portionem legitimæ debitæ, inducantque eam coactione, vel fraude seu dolo, ad renunciandum legitimæ, non sunt in conscientia tuti. sed tenentur illi restituere libertatem. *Sanc. l. 4 de mat. d. 9. Lugo loc. c.* Ac licèt filia si renunciationem iuramento firmauerit eam seruare teneatur, si tamen dolus vel metus interuenerit, licebit relaxationem iuramenti iniustè extorti petere; eaque obtenta non tenebitur pacto quod ex iniusta coactione processit, *vid. Sanc. l. 3. mor. c.* 12. *Lugo tom. 2 de iust. d. 22. s.* 8. *& res. mor. l. 6 d.* 24.

Resp. III. Omne pactum, vel donatio, de alterius viuentis hæreditate, ipso iure irrata est: v. g. irritum est pactum, quo Titius hæreditatem, quam sperat a Sempronio, promittit aut obligat Caio. Ratio, quia tales pactiones odiosæ sunt, & plenæ periculis ob insidias, quæ parantur eius vitæ, super cuius bonis fit pactio. *Lay. c. 7. n.* 3.

Excipe

Excipe 1. Nisi consentiat is, de cuius hæreditate agitur, & in eo consensu vsque ad mortem perseueret. 2. Nisi renunciatio fiat in fauorem communitatis, seu collegij: hic enim cessat præsumptio, vel periculum insidiarum. 3. Nisi quis ob Constitutiones Ordinis de omnibus bonis, & iuribus acquisitis, & acquirendis, disponere debeat, idque in fauorem communitatis piæ, vel etiam certæ personæ pauperis. *Sanch.c.2.n.54 Lay.l.c.n.3.4.* Nisi fiat pactum circa hæreditatem personæ incertæ; v.g. si quæ mihi hæreditas obuenerit dum vixero, tua esto: cessat enim periculum. *Mol.Sanc.l.7.c.2.*

Quæres. Quousque se excedant constitutio *Trid.s.25.c.16.de regularibus*, irritans donationes, & renuntiationes, etiam iuratas; quæ fiunt ad ingredientibus religionem, nisi fiant cum licentia Episcopi siue Vicarij, intra duos menses proximos ante professionem, & professio postea subsequatur?

Resp. Hanc constitutionem non habere locum in codicillis, testamentis, aut donationibus mortis causa: quia huius constitutionis ratio est, ne per renunciationem hæreditatis, nouitijs imponatur necessitas profitendi; hæc enim ratio cessat, in his vltimis voluntatibus; quippe quæ vsque ad professionem reuocabiles sunt. Quare valet adhuc hodie testamentum à nouitio conditum, neque rumpitur secutâ professione, etsi monasterium in eo præteritum fuerit *Sanc.l.7.c.5.* Qui autem lici è Religione re dedit, recuperat omnia bona cuicunque ante donata intuitu ingressus in Religionem.

Resp.II. Ea constitutione non prohiberi

donationem modicam quia ceſsat ratio. *Sanc. num* 23.

Reſp. III. Ea comprehendi renunciationem Beneficij Eccleſiaſtici. Ratio, quia eſt amiſſio magni iuris, ob quam libertas egrediendi è Religione impediunt. *Sanc. n.* 37.

Reſp. IV. Per eandem etiam irritantur renunciationes, quæ fiunt ante ingreſſum religionis, intuitu, vel causâ impulſiua ingrediendi: qualis intentio in dubio præſumitur, ſi non multo ante ingreſſum factæ ſint. Ratio, tum quia Concilium abſolutè loquitur, tum quia alia non ſufficienter conſuluiſset liberati nouitiorum. *Nauar. Leſs. l.* 2. *c.* 41. *n.* 40. contra *Sanch.* cuius tamen ſententia eſt probabilis. Vnde ſic donatum tutò retineri poteſt, donec per ſententiam Iudicis reſcindatur.

Reſp. V. Irritam etiam eſse donationem, ſeu renunciationem bonorum, ſub conditione profeſſionis edendæ factam, ità vt ea non ſeſecutà corruat. *Nauar. Sanch. num.* 17. *Mol. &c.* Ratio, quia donantes, ſeu renuntiantes, ægrè contriſtant donatarios, vt easde poſseſſione ſemel capta deijciant: & monaſteria, quæ tales donationes acceperunt, omnes modos adhibent, ut tales ad profeſſionem inducantur. *Lay. c.* 7. *n.* 8.

Reſp. VI. Non obſtante hac conſtitutione, validas eſse renuntiationes, aut donationes ante, vel poſt ingreſsum ſocietatis IESV factas, iuxta eius conſtitutiones. Ratio, quia Tridentinum Societatem diſertè excipit. Dixi *iuxta conſtitutiones*, quia in ijs donationibus, quæ contra conſtitutiones fiunt, non uidetur habere locum; quia Tridentinum id voluit in fauorem Societatis. Quod

autem

autem ob gratiam alterius conceditur, non est in eius dispendium retorquendum *Molin. Sanch. Lay. l. c.*

DVBIVM IV.

Qui possint, & debeant esse executores Testamenti?

Resp.I. ij à testatore nominari possunt vnus, uel plures ex hæredibus, vel non hæredibus; nec tantum masculas, sed etiam fæmina; *Sanch. VVandig. Dian. p. 8 t. 5 R. 4.* non tantum Laicus, sed etiam Clericus, & religiosus. Hic tamen non fine sui Prælati licentia; & quidem Generalis, si sit Societatis IESV. Fratres de Obseruantia, nullo modo. Quod si tamen religiosus, contra Canonum decreta, executor testamenti sit, acta eius valent. *Ita Lay. c. 11.* Et ratio est, quia spectato iure naturali, sufficit voluntas testatoris executoris: nec Canones executionem religiosi infirmant sed prohibent tantum. *v. Bonac. de cont. d. 3. q. 18. Dian. p. 8. t. 5. R. 9. 10.* Et licet impubes executor esse non possit potest tamen minor, si expleuit annum 17. *Sanc. Lugo VVandig. Dian. p. 8. t. 5 R. 6.* Nullus autem cogi potest vt sit executor *Dian. l. c. R. 27.* detrectans tamen hoc ipso perdit legatum (saltem quod an præmium muneris ei relictum fuit) ceditque hoc alijs executoribus *Mol. Lug. Dian. p. 8. t. 6. R. 27.* contra *Vuad.*

Resp.II. Si nullus à testatore nominatus est executor executio pertinet ad hæredem, etiam, quoad legata pia; quo tamen casu Episcopus iure communi ad se pertrahere potest *Lay. l. c.*

Resp.III.

Resp.III. Executor non potest officio fungi per alium, nisi Testator id ei permiserit, aut nisi comittatur executio nudi facti iam declarati *Sanc.Lug. Dia.p.8 t.5. R.26.*

Quaeres. I. An religiosus executor, legatum in pias causas monasterio suo applicare possit?

Resp. Posse. Ratio, quia si quid obstaret, esset ex eo, quod executor etiam indigens eleemosynam sibi ex testamento applicare nequeat, nisi testator indigentiam eius ignouerit, aut ea postmodum superuenerit, cum si eam cognouisset, certum quid ei legaturus fuisse videatur. Sed hæc ratio non ligat, quia causa monasterij distincta est à causa, seu persona professi, sicut causa Ecclesiæ à causa beneficiati. Vnde etiam quiuis iussus aliquid dare pauperibus, potest id tribuere cognatis, vel filijs suis, quia euidens est distinctio inter donantem, & accipientem *Syl.Sanch l.6.c* 11. *n* 59. *v.Dian.p* 8.*t*.5.*R*.46. Porrò ad pias causas legata dicuntur quæ intuitu pietatis relicta sunt nimirum.1.Loco, vel personæ sacræ. 2.Hospitali.3. Confraternitatibus 4. Pupillis & Orphanis.5. Quod causa alimentorum ijs, qui indigent.6. Quod causa studij saltem, Theologici 7 Ad constructionem monumenti. 8.Ad vtilitatem publicam, v.gr. pro munienda vrbe in necessitate, vel vijs reficiendis. *Dian p.* 8.*tom*.6.*Res*.29.*&* 30.*ex Baldel.&c.multis*.

Quaeres.II. Quomodo relicta incerta executioni sint mandanda?

Resp.I. Si incertitudo sit ex parte legatarij, iure ciuili corruit legatum: v gr. qui sunt duo eiusdem nominis & amicitiæ erga testatorem, iure ciuili corruit legatum: in foro conscientiæ tamen tenetur executor inter eos

diuide-

diuidere æqualiter, si in id consentiant *Molin.* &c. *Dian.p.3.t.5.R.56.Trul.d.12.2.* Legata ad causas pias, ob incertitudinem loci, vel Ecclesiæ, non fiunt caduca; sed plerumque pauperiori Ecclesiæ, vel Xenodochio danda erunt.

III. Si incertitudo sit ex parte rei legatæ, videndum an terminos à natura habeat, vt v.g. hos & equus, vel ab arte & industria vt domus, vestis, &c. Si à natura habeat, danda est vna ex mediocribus: si ab arte, electio ad hæredem pertinet, qui rem in eo genere minimam dando satisfacit. Idem dicendum est de legatis, in numero, pondere, & mensura consistentibus. *v.Lay.l.c.num* 7.8.9.

Resp.II. Si acceperint summam pecuniæ distribuendam pauperibus, non tenentur dare pauperibus, possuntque etiam dare hospitalibus, Ecclesijs (quæ ornamentis, vt fabrica indigent) Monasterijs, vel ijs qui secundùm suum statum non possunt viuere, siue ij siue opifices, siue altioris conditionis, etiam Nobiles. *Vasqu.Molin.alij* 8. dummodò tamen non constet, vel ex signis colligatur, aliam fuisse intentionem testatoris, quæ semper attendenda est. *Dian.p.2.l.15.R.8.* Si verò designauerint semel certos pauperes, non posse eos variare docet *VVandig* sed affirmat *Lugo v. Dia.p.8.t.5.R.40.p.2.t.15.R.19* Posſunt etiam sibi ipsis, vel suis cognatis, si verè pauperes sint, præsertim si testator id ignorauerit, eam applicare. *VVading.Dicastil. Dian.p.8.t.5.R.46.* & 47.

Quares III. An legata ad certas pias causas, possint ab executore, vel Episcopo commutari in alium pium usum?

Resp.I.

Resp. I. Si voluntas testatoris impleri potest iustè & honestè, non licet eam commutare in opus quantumcumque melius; nisi ex dispensatione Pontificis, & iusta de causa. *Mol. VVading. Dian. par. 1. t. 16. R. 28. & part. 8. t. 5. R. 63. &c. communiter* contra *Vasqu. & aliquos*, qui docent, Episcopum posse commutare in æquales vel melius. Interdum tamen ad Episcopum, hæredes & executores pertinet, secundum epiKeiam interpretari, non alienum esse à defuncti voluntate, si mutatio fiat; v. gr. si testator pecuniam Ecclesiæ leget ad calices comparandos, & Ecclesia non egeat calicibus sed casulis *Molin. Laym. loc. c. n. 10. Vasq. opusc. de test. cap. 8. §. 5. dub. 3. nu. 104. Trul. cap. 28. d. 12. Barb. de off. & potest. Episcop.*

Resp. 2. Si ad vsum à testatore destinatum applicari nequeunt, non ideo fiunt caduca, sed arbitrio Episcopi, & executoris ad aliam piam causam applicanda sunt: ita tamen, vt quoad fieri potest, defuncti uoluntas impleatur. Ratio est, quia is principaliter intendit ea salutem animæ suæ, ad Dei honorem relinquere, *Mol. d. 294. Bon. d. 2. de cont. qu. vlt. Barb. de offic. Episc.* Ex dictis *resoluuntur sequentes Casus*.

I. Si Testator pauperi determinato aliquid legauit, hic autem ante solutionem moriatur, hæres illud tenetur alteri pauperi dare: quia præsumitur legatum pium factum in beneficium animæ testatoris, adeoque designatio pauperis demonstratiuè, non taxatiuè facta fuisse, nisi tamen aliud constet, vel circumstantijs colligatur de testatoris intentione; de qua si maneat dubium, manet data resolutio, *Mol. Sanc. Bard. d. 6. c. 10. §. 7.*

II. Si

II. Si legata pia inueniantur inducta, & non constet de restatoris intentione, tenentur hæres ea soluere: quia præsumitur in fortuitò, ac casualiter; non ex testatoris voluntate accidisse. *Bard. d 6. c* 10 *§* 17.

III. Si Testator legauerit summam pecuniæ pro certo numero sacrorum; hæres autem eam summam Sacerdoti cuipiam bono tradiderit, ac postea ob mortem dicti Sacerdotis, aliamue ob causam dubitet prudenter, an sacrificia illa sint peracta, non tenetur curare ea iterum celebranda. Quia satisfecit testatoris voluntati *Bald. d.* 6. *q.* 10. § 22.

Quæres IV. Intra quod tempus, quo ordine & modo, hæredes & executores defuncti voluntatem exequi debeant, & quis cogere possit?

Resp. I Teneri statim potest aditam hæreditatem, confectumque inuentarium, etiam intra annum, nisi iusto impedimento excusentur. Imò in legatis pijs intra sex menses. *Mol. Vasq Dian par* 8. *t.* 5. *R.* 53. Idque etiamsi hæreditas non sit adita, eò quod hæres vel ante fuerit mortuus, vel eam repudiarit, *Coua. & alij tres Dian p.* 7. *t* 6. *R.* 25. Vnde si differant notabiliter, (præsertim solutionem piorum legatorum) ante negligeant exequi, grauiter peccant; teneturque damnum, quod alij ipsorum culpè acceperunt, compensare *Bon. d.* 3. *q.* 18 *p.* 4. *Nau. c.* 25. *Lugo, Dian. p.* 8. *t.* 5. §. 52.

Resp. II. Ab vtroque iudice Ecclesiastico, & sæculari, compelli posiunt (tamen laici sunt) Quòd si post annum à monitione iudicis vel Episcopi exequi negligant, omni commodo (exceptâ totâ legitimâ, si hæredes necessarij sunt) ex testamento ipsis proueniente priuan-

priuantur: *v.Lay.l.c.*11. *C.de Lug.d.*26.*de iuft-Dian.p.*3.*t.*3.*R.*59. *Valerum. Trul.d.*11. imò fi intra annum negligant exequi, ius executionis deuoluitur ad Epifcopum. *Mol.& alij Dia. p* 8.*t.*5.*R.*40. nec admittitur purgatio moræ. *Sanch. Dian.l.c.R.*33.*&* 54. Sed tenetur Epifcopus exequi remouendo illos ab executione, & emolumentis fpoliando, atque in defectum Epifcopi, idem poteft Metropolitanus. *Mol. Merol.Dian R.*57.

Refp.III. Executor tenetur omnia exequi fecundùm mentem teftatoris ad hoc tamen. Executor particularis non poteft vendere bona defuncti, nifi hic ita ftatuerit; vniuerfalis autem poteft *Lug.d.*24 *f.*16.*Dian.p.*8.*t.*5.*R.*52. Neque poteft vnquam inuito hæredem rem legatam care legatario; quia non nifi per iudicem fpoliare hæredem fuam pofseffione, licet teneatur monere Epifcopum, vt hæredem cogat. *Sanch.Lugo, Dian.par.*8.*t.*5.*R.*38. Quod fi bona non fufficiant ad legata omnia foluenda, diftribuenda funt omnibus æqualiter pro rata (etiamfi fint pia, & licet vni res certa, & in indiuiduo fit legata) nec licet vni præ alijs gratificari; quia par omnium eft ratio & ius. *Sylu.Sanch.Bon.Dian.Trul.l.*7.*c.*18.*d.*12.

Refp.IV. Tenentur Executor reddere rationem executionis (idque probabiliter, etiamfi teftator eos hoc onere liberafset (exceptis ijs, quæ teftator iuffit erogari fecreto. *Dia p.*8.*t.*5. *R.*34.*& alij* 35. Pofsuntque ad hoc cogi ab Epifcopo, vel Capitulo Sede uacante. *R.*36.37. *&* 62.nifi fint Regulares plenè exemptis quos cogi pofse alij negant affirmant alij, vt *vid.l.c.* Denique non debetur ijs falatium, cùm fit officium voluntarium amicitię; fi tamen damnum

ex

ex eo patiantur, vel sint etiam administratores bonorum, debet assignari à Iudice. *Lugo d* 25. *sess.* 16 *n.* 335. *Dian. R.* 39. plura de executione piarum & vltimarum voluntatem. *vid. Trul. & Dian. ll. cc. & Barbos de iure vniu. c.* 27.

DVBIVM V.

De ijs, qui testari, & hæredes institui possunt.

Resp. I. Omnes homine liberam de suis bonis testandi facultatem habent, nisi naturali aut positiuo iure prohibeantur. Naturali autem iure testari vetantur infantes, furiosi, amentes; nisi tamen lucida interualla habeant, vel in vna materia delirent, & in alijs non, vt *Nauar. Sanc. l.* 1. *de matr. d* 8. Quid autem sentiendum de eo, qui ex morbo aliquamdiu delirat, *v. C. Lugo d.* 24. *lib.* 4. Positiuo autem, surdus simul & mutuus à natura, prodigus, seruus, vsurarius publicus, filius familias de bonis aduentitijs (si quidem ante Clericatum aduenerint, vt *v. Card. de Lugo de iust. d.* 24. *n* 67.) impubes, captiuus apud hostem, damnatus ad mortem, si bona eius confiscentur. *Car. de Lugo l. c. n.* 72. professus religionem.

Dico, *professus*, quia nouitius cum adhuc sui iuris sit, absque superioris licentia validè testari potest, etiam non seruata iuris solemnitate, vt habet *Trul c.* 18. *d.* 5. ex *Sà, & Bon.* & si quidem intestatus decedat, proximi consanguinei in bonis succedunt. Similiter religiosus Societatis, post emissa vota simplicia, etsi non licitè, validè tamen post testari: quia dominium bonorum suorum retinet impeditum

quasi

quasi voto paupertatis, quoad dispositionem sine licentia superioris; non tamen vllà constitutione Canonica dispositio irritatur. *Ita Mol.Sanc.Lay* Qui addit, potestatem testandi, seu iure, seu consuetudine, etiam religiosis ordinum militarium concessam, frequenterque à Pontifice concedi ijs solere, qui extra claustrum Beneficium vel Episcopatum habent.

Resp.II. Omnes homines, etiam amentes surdi, muti, serui, imò & communitas, hæredes institui possunt; nisi specialiter prohibeatur. *Ita Bonacin de contr.de vlt.* Quia ad hoc tantùm requiritur plena potestas in disponente, & capacitas in hærede. Incapaces autem secundùm iura sunt.1. Apostatæ, & Hæretici, eorumque receptores, defensores, fautores: licèt probabile sit, eos ante sententiam iudicis ad restitutionem non teneri, eò quod hoc ius in eo rigore non sit receptum. *Less.l.2.c.10.dub.5. Sanch.l.1.cap.14.nu.31.2.* Ciuitas hostium, & communitas Iudæorum. 3. Damnatus ad metalla; persecutores, & percussores Cardinalium, & qui ob crimen actiuè intestabiles sunt. *Less.loc.cit.* Adde casus in quibus aliqui excluduntur à bonis defuncti; vt 1. Hæres, (vti & legatarius) qui testatorem occidit. *Leg.vlt. §.vltim.ff.de bonis damnatorum.*2. Idem, si testatori prohibuit testari, aut testamentum reuocare; aut si à vxorem testatoris accidat. 3. Si dum testator mente captus, fuit hæres illius curam non habuit, aut si captiuum redimere neglexit. *v.Mol.d.178.& 212. Card.de Lug.d.24.nu.75.* Vnde resolues.

I. Hæredes institui possunt professio ordinum,

num, quibus permissum est bona immobilia in communi possidere, eorumque nomine Monasterium succedit. Tales autem sunt omne ferè religiones, excepto Ordine Minorum de Obseruantia, & Capuccinorum. Ratio, quia illi sunt incapaces, secundum *Triden.sess.25. c.3.* vti & professi Societatis IESV. *v.Sanch.l. 6.cap.16.Bonac.loc.c.Laym l.3.t.5.cap.15.* licèt contrarium probabilius esse putet. *Vvandig. tractat.decont.d.4. dub.5.§.4. vid. Dian.part. 9.t 9 R.61.*

II. Collegia Societatis IESV, & domus, etiam professæ, hæreditates accipere possunt: modo bona immobilia, quæ communi vsui & habitationi non deseruiunt, vendantur, & non deferantur intuitu professi, aut vota formata habentis.

Dixi, *hæreditates*; quia sicut Minores & Capuccini, legata & alia donata admittere possunt; ita etiam Societas IESV, etsi intuitu alicuius professi tantùm ea deferantur. *v. Laym.l.c.*

III. Testator potest quemuis extraneum instituere hæredem, nullà factà mentione consanguineorum collateralium, etiam fratris pauperis, dummodo absit scandalum, & grauis necessitas illorum: quia nullo iure prohibetur, & bona sunt ipsius, de quibus disponit liberè. *Bon & alij* 5. *Dian.p.1.t.8. R.83.& 85.*Item *p.5.t.3 R.114.*

Quæres I. Quæ sit diuisio hæredum?

Resp. Hæres alius est ex testamento; alius ab intestato Hæres ex testamento, vel est vniuersalis, siue ex asse; vel partialis, seu ex parte tantùm, v.g ex triente, vel dodrante, vel quadrante. Vterque horum vel est hæres necessa-

cessarius, qui necessariò institui debet, vt sunt omnes in recta linea descendentes, & post hos ascendentes nisi sit causa iusta exhæredandi; vel non necessarius, quem testator potest instituere, & non tamen cogitur *Lay.c.5.n.9.*

Quæres II. Quantum hæredibus necessarijs debeatur?

Resp. Iure nouo legitimam portionem descendentium, esse trientem hæreditatis, si non sint plures quàm quatuor liberi, si plures, semissem: Similiter ascendentium portio, etsi vnus tantum sit, est triens hæreditatis, idque absque ullo grauamine, modo, & conditione: alioqui pro non appositis habentur. Quòd si autem alicui ascendentium, vel descendentium, portio legitima non relinquatur, competit ei actio ad petendum complementum, vel ad rescindendum testamentum, vt ipso iure nullum: maximè, si causa idonea exhæredationis non sit inserta, & probata. *Lay.c.8 n.10.*

His adde 1. Rumpi testamentum ob posthumi præteritionem 2. Peccare parentes, si absque iusta causa, ex inordinato effectu erga liberos, successionis in æqualitatem inter eos instituant. Iustæ autem causæ huius inæqualitatis erunt, merita & obsequia maiora; si pupilli magno sumptu in studijs ali debeant; si qui plus egere videantur. *Dian part.1 t.8. R.83.* si quis in studijs sustentatus sit Doctor, possitque lucrari, & alij secus; imò patet id quod habet supra partes legitimas filijs debitas, potest de rigore relinquere extraneo. *Trul cap.18.d.10. Bonacin. Dian.part.1.t.8.R.83.* 3. Liberos naturales, nisi legitimati sint, respectu patris non esse hæredes necessarios,

P 2 respe-

respectu tamen matris, esse; idque æquali iure cùm legitimis. Quòd si tamen pater liberis caret, naturales potest instituere hæredes: modò parentes superstites legitima portione non priuentur 4. Fratrem & sororem tunc tantùm posse infirmare testamentum, si persona infamis instituta sit *Lay.l.c.nu.*12.13. *v.Bon.d.*3.*de cont. q.vlt.p.*3.5. Patrem non posse expensas pro factas pro filio in studijs litterum repetere, si quidem eas liberaliter fecit, vel donauit, secùs si habuit animum repetendi, & computandi in legitimam. Quod si pater non repetijt, quando potuit, non tenetur filius eo mortuo in diuisionem conferre in commune: quia præsumi potest liberaliter factas, vel condonatas, nisi aliunde constet contrarium: *Azor. Villal. Trul.t.* 1 *lib.*4.*cap* 1.*d.*3. v.suprà. *cap.*3. *dub.*2. *de donatione*.

Quæres III. Qui hæredes succedant ab intestato, aut testamento rupto, vel irrito?

Resp. Ante omnes alios patri succedere legitimos liberos, & in demortuorum locum nepotes. 2. Deficientibus descendentibus, patrem & matrem defuncti, & in eorum locum, auos & auias. 3. His quoque deficientibus, fratres, & sorores ex vtraque parte coniuncti; idque æquis portionibus, exclusis ijs, qui ex solo patre, vel matre coniuncti sunt. 4. Si ex fratribus vel sororibus vtrimque coniunctis, vnus mortuus liberos reliquirit, succedunt hi loco parentis sui cum patruis, non in capita, sed in stirpes. Si tamen fratres & sorores vtrimque coniuncti, omnes mortui sunt, tunc eorum liberi, exclusis, patruis ex vna tantum partem coniunctis, non in stirpe,

sed

sed capita, adeoque æquis portionibus succedunt: quia duorum fratrum filij, non suorum parentum loco sed iure propriæ coniunctionis succedunt. Cùm ergò æqualiter iuncti sint, æquales etiam in portione hæreditatis esse debent. 5. Deficientibus fratribus, & sororibus vtrimque coniunctis, eorumque liberis succedunt fratres & sorores, ex vna tantum parte coniuncti: hoc tamen discrimine, vt qui ex patris sunt iuncti, sucedant in bona à patre prouenientia, in reliquis æqualiter omnes. 6. Si fratres, & sorores, eorumque filij deficiant, succedunt propinquiores collaterales, vsque ad decimum gradum: & fit talis successio in capita, nulla habita ratione, an ex altera parte, an ex vtraque sint coniuncti. 7. In horum defectu succedit vxor: & denique in illius morte, fiscus secularis, in bonis omnibus laici ab intestato defuncti: fiscus autem Ecclesiasticus, in bonis Clerici. *Lay. c. 6. n. 1. 2. 3. & 4.*

His adde 1. Quòd si vxor, susceptis ex priore marito liberis, ad secundas nuptias transijt, quicquid à priore marito, donatione, aut testamento acquisiuit, eiusdem matrimonij liberis cedere. Similiter, si maritus alteram vxorem ducat.

Adde 2. Hæredem adeundo hæreditatem, non commoda tantùm, & iura, sed etiam debita & onera realia defuncti in se transferre. Interim non obligetur. 2. Quod deductis expensis funeris, & solutis debitis, quartam partem hæreditas obtinere debeat hæres, vel hæredes: & si eã non habent, legatis, non tamen pijs, vt notat *Trul. l 7. cap. 18. d. 12.* ex *authen.* similiter *C. ad legem falcid.* detrahere possunt, beneficio legis Falcid. *Lay. l. 3. tr. 5. c. 6. num. 7. Sanc. l. 4. cap. 15.*

Vt autem hoc beneficio frui possit hæres conficere tenetur inuentarium, tametsi hanc obligationem testator possit remittere, respectu legatariorum, & fidei commissariorum, quibus ex mera liberalitate aliquid relinquit: non tamen respectu creditorum, quibus præiudicare non potest, Vniuersim enim ab onere inuentarij, & à rationibus reddendis, eos, quibus potest relinquere bona sine onere dandi partem alijs, potest liberare, ijsque concedere, vt eorum dictis, vel iuramento stetur. *Mol. Card. de Lugo d.24 s.8 n.236.*

TRACTATVS VI.

De Præcepto VIII. IX. X. & Præceptis Ecclesiæ.

CAPVT I.

De Præcepto VIII.

PRohibetur hic omnes iniusta læsio famæ, & honoris proximi; ac præcipuè omnis falsitas, & mendacium, ac læsio verbalis, quæ fit, tum in iudicio falsò accusando, vel verum celando, de quo suprà tum etiam extra perniciosè mentiendo, secreta reuelando; de quo *vid. Bon. de rest. d.2. qu.2 p. vlt. Lay. l.3, tr.3 p.2. c.5.* ac denique detrahendo.

DVBIVM I.

Quid sit suspicio, iudicium temerarium, & dubitatio, ac quale peccatum.

Suppono hæc tria differre inter se, se quòd iudicium

iudicium fit firma animi sententia, seu assensus indubitatus; Suspicio, assensus inchoatus quo quis inclinat in vnam partem, iudicans probabiliter, latere aliquod fundamentum optinandi; Dubitatio autem non est assensus (nisi causaliter) sed quasi suspensio animi, in neutram partem inclinando. Quæritur ergo hic, non de suspicione & iudicio prudenti, quod sufficientibus indicijs nititur, sed de imprudenti, & temerario, quod ijs destuitur Maiora autem iudicia requiruntur ad iudicium, quàm ad suspicionem, & ad hanc, quàm ad dubitationem.

Resp I. Iudicium temerarium, cùm plena aduertentia, de graui malo proximi: communiter est mortale, contra iustitiam. *Ita Fillit. Less. c.29. l.2. Lay. l.3. c.2.* Ratio, quia proximo fit grauis iniuria, dum sine causa improbus habetur, cùm habeat ius ad bonum nomen, & famam, præterquam quòd ex his iudicijs plerumque grauia mala sequantur. In confessione tamen non opus est explicare speciem mali iudicati, cùm omnia vni iustitiæ commutatiuè in specie infima aduersentur, *Escob E.10. c.4. n 56.*

Dixi, *communiter*: quia si iudicium habet magnam probabilitatem, etsi non omninò sufficientem ad certitudinem, erit veniale; quia mortalis certitudo; & magnam probabilitas non adeo distant, vt censeatur graui iniuria, iudicare certùm, quòd est valde probabile; v.gr. si iudices iuuenem solùm cum puella inuentum in cibiculo, illicita tractasse. Ex quibus resoluitur, peccari tantùm venialiter remotè iudicando sequentibus casibus *v. Tan. 2. d, 4. q. 3. d. 2.*

I. Si non sit graue malum, quod proxim temerè impingis: & sic eum, qui iudicat aliun esse spurium, vel filium Iudæi, à mortali ex cusat *Nau.Azor.& Less.* contra *alios* apud *Dia p.5.t.5.R.69.*

II. Si sit graue quidem, sed non perfectè aduertas.

III. Si aduertas quidem te malè iudicare, non tamen aduertis signa esse insufficientiā, nec de ijs dubitas.

IV. Si signa sint sufficientia ad opinionem saltem probabilem.

V. Mortale etiam non est, (per se loquendo) si de indeterminato tantum iudices: quia nulli fit grauis iniuria. *Escob.l c.ex Pag.*

Resp II. suspicio & Dubitatio temeraria, ex genere suo videntur esse peccata tantùm venialia, maximè, si procedant ex errore intellectus, quo iudicia vt sufficientia apprehenduntur. *Ita Laym.ex S.Thom.Nau.Mol. Filliu. tr.4.cap.1.quæst.5.Less.l.2.cap.29.d.3.&c.* contra multos qui putant esse mortale. Ratio est, quia communiter suspicio tantùm est concitatio quædam ad assensum, manet enim in mente suspicantis aliquo modo bona existimatio proximi: ergo non fit illi grauis iniuria, eum non totaliter deturbatur d[illegible] sessi bonæ famæ; fit tamen alie[illegible] dubitatur.

Dixi, *maxime si ex*[illegible] non sit per se volunt[illegible] tur excusatione[illegible] in suspicior[illegible] docet *L*[illegible] Atq[illegible] qu[illegible]

enim ex contemptu alterius, proindeque grauis iniuria reputatur.

Quares. Quomodo discerni possit suspicio à iudicio firmo, quando formido de opposito expresse non est coniuncta?

Resp. Caietanus censet eum iudicare, qui rogatus an habeat rem pro certo, respondet sibi certam, aut ferè certam videri: eum vero suspicari, qui respondet se non esse moraliter certum, sed facilè potest falli. *v. Bon. de rest. d.* 2. *q.* 7. *p.* 1.

DVBIVM II.

Quid sit, & quàm graue peccatum Detractio.

Resp. Detractio est alienæ famæ iniusta violatio, vel denigratio. Differt à Contumelia, quæ est iniusta honori diminutio, 1. Obiecto; quia contumelia honor, detractione autem fama læditur, quæ est opinio, seu existimatio de alterius excellentia; honor autem est testificatio alienæ excellentiæ animo conceptæ. 2. Differt, modo: quia contumelia instar rapinæ fit apertè, contra præsentem: detractio vt pluri[illegible] instar furti occultè, & contra absen[illegible] licèt contumelia detractione [illegible] au[illegible] men detractio peccatum mor[illegible] [illegible]; et[illegible] paruitate materiæ: [illegible] sit veniale. Ra[illegible] od est mortale, [illegible] æ est maius bo-

[illegible] formalis, quæ [illegible] i: alia indi- [illegible] fit ex le- [illegible] uitate,

ex eo patiantur, vel sint etiam administratores bonorum, debet assignari à Iudice. *Lugo d* 25. *sess.*16 *n*.335. *Dian.R*.39. plura de executione piarum & vltimarum voluntatem. *vid. Trul.* & *Dian.ll.cc.* & Barbos *de iure vniu.c.*27.

DVBIVM V.

De ijs, qui testari, & haredes institui possunt.

Resp.I. Omnes homine liberam de suis bonis testandi facultatem habent, nisi naturali aut positiuo iure prohibeantur. Naturali autem iure testari vetantur infantes, furiosi, amentes; nisi tamen lucida interualla habeant, vel in vna materia delirent, & in alijs non, vt *Nauar. Sanc.l.*1.*de matr.d* 8. Quid autem sentiendum de eo, qui ex morbo aliquamdiu delirat, *v.C.Lugo d*.24.*lib*.4. Positiuo autem, surdus simul & mutuus à natura, prodigus, seruus, vsurarius publicus, filius familias de bonis aduentitijs (si quidem ante Clericatum aduenerint, vt *v.Card.de Lugo de iust.d.*24.*n* 67.) impubes, captiuus apud hostem, damnatus ad mortem, si bona eius confiscentur. *Car.de Lugo l.c.n.*72 professus religionem.

Dico, *professus*, quia nouitius cum adhuc sui iuris sit, absque superioris licentia validè testari potest, etiam non seruata iuris solemnitate, vt habet *Trul c.*18.*d*.5.ex *Sà*, & *Bon.* & si quidem intestatus decedat, proximi consanguinei in bonis succedunt. Similiter religiosus Societatis, post emissa vota simplicia, etsi non licitè, validè tamen post testari: quia dominium bonorum suorum retinet impeditum

quasi

quasi voto paupertatis, quoad dispositionem sine licentia superioris; non tamen vllâ constitutione Canonica dispositio irritatur. *Ita Mol.Sanc.Lay* Qui addit, potestatem testandi, seu iure, seu consuetudine, etiam religiosis ordinum militarium concessam, frequenterque à Pontifice concedi ijs solere, qui extra claustrum Beneficium vel Episcopatum habent.

Resp.II. Omnes homines, etiam amentes surdi, muti, serui, imò & communitas, hæredes institui possunt; nisi specialiter prohibeatur. *Ita Bonacin de contr.de vlt.* Quia ad hoc tantùm requiritur plena potestas in disponente, & capacitas in hærede. Incapaces autem secundùm iura sunt.1. Apostatæ, & Hæretici, eorumque receptores, defensores, fautores: licèt probabile sit, eos ante sententiam iudicis ad restitutionem non teneri, eò quod hoc ius in eo rigore non sit receptum. *Less.l.2.c.10.dub.5. Sanch.l.1. cap.14.nu.31.2.* Ciuitas hostium, & communitas Iudæorum. 3. Damnatus ad metalla; persecutores, & percussores Cardinalium, & qui ob crimen actiuè intestabiles sunt. *Less.loc.cit.* Adde casus in quibus aliqui excluduntur à bonis defuncti; vt 1. Hæres, (vti & legatarius) qui testatorem occidit. *Leg.vlt. §.vltim.ff.de bonis damnatorum.*2. Idem, si testatori prohibuit testari, aut testamentum reuocare; aut si à vxorem testatoris accidat. 3. Si dum testator mente captus, fuit hæres illius curam non habuit, aut si captiuum redimere neglexit. *v.Mol.d.178.& 212. Card.de Lug.d.24.nu.75.* Vnde resolues.

I. Hæredes institui possunt professio ordi-

num, quibus permissum est bona immobilia in communi possidere, eorumque nomine Monasterium succedit. Tales autem sunt omnes ferè religiones, excepto Ordine Minorum de Obseruantia, & Capuccinorum. Ratio, quia illi sunt incapaces, secundum *Triden.sess.25. c.3.* vti & professi Societatis IESV. *v.Sanch.l. 6.cap.16.Bonac.loc.c.Laym l.3.t.5.cap.15.* licèt contrarium probabilius esse putet. *Vvandig. tractat.decont.d.4. dub.5.§.4. vid. Dian.part. 9.t 9 R.61.*

II. Collegia Societatis IESV, & domus, etiam professæ, hæreditates accipete possunt: modo bona immobilia, quæ communi vsui & habitationi non deseruiunt, vendantur, & non deferantur intuitu professi, aut vota formata habentis.

Dixi, *hæreditates*; quia sicut Minores & Capuccini, legata & alia donata admittere possunt; ita etiam Societas IESV, etsi intuitu alicuius professi tantùm ea deferantur. *v. Laym.l.c.*

III. Testator potest quemuis extraneum instituere hæredem, nullà factà mentione consanguineorum collateralium, etiam fratris pauperis, dummodo absit scandalum, & grauis necessitas illorum: quia nullo iure prohibetur, & bona sunt ipsius, de quibus disponit liberè. *Bon & alij 5. Dian.p.1.t.8. R.83.& 85.*Item *p.5.t.3 R.114.*

Quæres I. Quæ sit diuisio hæredum?

Resp. Hæres alius est ex testamento; alius ab intestato Hæres ex testamento, vel est vniuersalis, siue ex asse; vel partialis, seu ex parte tantùm, v.g ex triente, vel dodrante, vel quadrante. Vterque horum vel est hæres necessa-

cessarius, qui necessariò institui debet, vt sunt omnes in recta linea descendentes, & post hos ascendentes nisi sit causa iusta exhæredandi; vel non necessarius, quem testator potest instituere, & non tamen cogitur. *Lay.c.5.n.9.*

Quæres II. Quantum hæredibus necessarijs debeatur?

Resp. Iure nouo legitimam portionem descendentium, esse trientem hæreditatis, si non sint plures quàm quatuor liberi, si plures, semissem: Similiter ascendentium portio, etsi vnus tantum sit, est triens hæreditatis, idque absque ullo grauamine, modo, & conditione: alioqui pro non appositis habentur. Quòd si autem alicui ascendentium, vel descendentium, portio legitima non relinquatur, competit ei actio ad petendum complementum, vel ad rescindendum testamentum, vt ipso iure nullum: maximè, si causa idonea exhæredationis non sit inserta, & probata. *Lay.c 8 n.10.*

His adde 1. Rumpi testamentum ob posthumi præteritionem 2. Peccare parentes, si absque iusta causa, ex inordinato effectu erga liberos, successionis in æqualitatem inter eos instituant. Iustæ autem causæ huius inæqualitatis erunt, merita & obsequia maiora; si pupilli magno sumptu in studijs ali debeant; si qui plus egere videantur. *Dian part.1 t.8. R.83.* si quis in studijs sustentatus sit Doctor, possitque lucrari, & alij secus; imò patet id quod habet supra partes legitimas filijs debitas, potest de rigore relinquere extraneo. *Trul cap.18.d.10. Bonacin. Dian.part.1.t.8.R. 83.* 3. Liberos naturales, nisi legitimati sint, respectu patris non esse hæredes necessarios,

respectu tamen matris, esse; idque æquali iure cùm legitimis. Quòd si tamen pater liberis caret, naturales potest instituere hæredes: modò parentes superstites legitima portione non priuentur 4. Fratrem & sororem tunc tantùm posse infirmare testamentum, si persona infamis instituta sit *Lay.l.c.nu.*12.13. *v.Bon.d.*3.*de cont. q.vlt.p.*3.5. Patrem non posse expensas pro factas pro filio in studijs litterum repetere, si quidem eas liberaliter fecit, vel donauit, secùs si habuit animum repetendi, & computandi in legitimam. Quod si patet non repetijt, quando potuit, non tenetur filius eo mortuo in diuisionem conferre in commune: quia præsumi potest liberaliter factas, vel condonatas, nisi aliunde constet contrarium: *Azor. Villal. Trul.t.*1 *lib.*4.*cap* 1.*d.*3. v.suprà. *cap.*3. *dub.*2. *de donatione.*

Quæres III. Qui hæredes succedant ab intestato, aut testamento rupto, vel irrito?

Resp. Ante omnes alios patri succedere legitimos liberos, & in demortuorum locum nepotes. 2. Deficientibus descendentibus, patrem & matrem defuncti, & in eorum locum, auos & auias. 3. His quoque deficientibus, fratres, & sorores ex vtraque parte coniuncti; idque æquis portionibus, exclusis ijs, qui ex solo patre, vel matre coniuncti sunt. 4. Si ex fratribus vel sororibus vtrimque coniunctis, vnus mortuus liberos reliquirit, succedunt hi loco parentis sui cum patruis, non in capita, sed in stirpes. Si tamen fratres & sorores vtrimque coniuncti, omnes mortui sunt, tunc eorum liberi, exclusis, patruis ex vna tantum partem coniunctis, non in stirpe, sed

sed capita, adeoque æquis portionibus succedunt: quia duorum fratrum filij, non suorum parentum loco sed iure propriæ coniunctionis succedunt. Cùm ergò æqualiter iuncti sint, æquales etiam in portione hæreditatis esse debent. 5. Deficientibus fratribus, & sororibus vtrimque coniunctis, eorumque liberis succedunt fratres & sorores, ex vna tantum parte coniuncti: hoc tamen discrimine, vt qui ex patris sunt iuncti, sucedant in bona à patre prouenientia, in reliquis æqualiter omnes. 6. Si fratres, & sorores, eorumque filij deficiant, succedunt propinquiores collaterales, vsque ad decimum gradum: & fit talis successio in capita, nulla habita ratione, an ex altera parte, an ex vtraque sint coniuncti. 7. In horum defectu succedit vxor: & denique in illius morte, fiscus secularis, in bonis omnibus laici ab intestato defuncti: fiscus autem Ecclesiasticus, in bonis Clerici. *Lay.c.6.n.1.2.3.&4.*

His adde 1. Quòd si vxor, susceptis ex priore marito liberis, ad secundas nuptias transijt, quicquid à priore marito, donatione, aut testamento acquisiuit, eiusdem matrimonij liberis cedere. Similiter, si maritus alteram vxorem ducat.

Adde 2. Hæredem adeundo hæreditatem, non commoda tantùm, & iura, sed etiam debita & onera realia defuncti in se transferre. Interim non obligetur. 2. Quod deductis expensis funeris, & solutis debitis, quartam partem hæreditas obtinere debeat hæres, vel hæredes: & si eã non habent, legatis, non tamen pijs, vt notat *Trul.l 7.cap.18.d.12.* ex *authen.* similiter *C.ad legem falcid.* detrahere possunt, beneficio legis Falcid. *Lay.l.3.tr.5.c.6.num.7.Sanc.l.4.cap.15.*

Vt autem hoc beneficio frui poſſit hæres conficere tenetur inuentarium, tametſi hanc obligationem teſtator poſſit remittere, reſpectu legatariorum, & fidei commiſſariorum, quibus ex mera liberalitate aliquid relinquit: non tamen reſpectu creditorum, quibus præiudicare non poteſt, Vniuerſim enim ab onere inuentarij, & à rationibus reddendis, eos, quibus poteſt relinquere bona: ſine onere dandi partem alijs, poteſt liberare, ijſque concedere, vt eorum dictis, vel iuramento ſtetur. *Mol.Card.de Lugo d.24 ſ.8 n.236.*

TRACTATVS VI.

De Præcepto VIII. IX. X. & Præceptis Eccleſiæ.

CAPVT I.

De Præcepto VIII.

PRohibetur hic omnes iniuſta læſio famæ, & honoris proximi; ac præcipuè omnis falſitas, & mendacium, ac læſio verbalis, quæ fit, tum in iudicio falsò accuſando, vel verum celando, de quo ſuprà tum etiam extra perniciosè mentiendo, ſecreta reuelando; de quo *vid.Bon.de reſt.d.2.qu.2 p.vlt.Lay.l.3, tr.3 p.2.c.5.* ac denique detrahendo.

DVBIVM I.

Quid ſit ſuſpicio, iudicium temerarium, & dubitatio, ac quale peccatum.

Suppono hæc tria differre inter ſe, ſe quòd

iudicium

iudicium sit firma animi sententia, seu assensus indubitatus; Suspicio, assensus inchoatus quo quis inclinat in vnam partem, iudicans probabiliter, latere aliquod fundamentum optinandi; Dubitatio autem non est assensus (nisi causaliter) sed quasi suspensio animi, in neutram partem inclinando. Quæritur ergo hic, non de suspicione & iudicio prudenti, quod sufficientibus indicijs nititur, sed de imprudenti, & temerario, quod ijs destuitur Maiora autem iudicia requiruntur ad iudicium, quàm ad suspicionem, & ad hanc, quàm ad dubitationem.

Resp I. Iudicium temerarium, cùm plena aduertentia, de graui malo proximi: communiter est mortale, contra iustitiam. *Ita Fillit. Less.c.29.l.2.Lay.l.3.c.2.* Ratio, quia proximo fit grauis iniuria, dum sine causa improbus habetur, cùm habeat ius ad bonum nomen, & famam, præterquam quòd ex his iudicijs plerumque grauia mala sequantur. In confessione tamen non opus est explicare speciem mali iudicati, cùm omnia vni iustitiæ commutatiuè in specie infima aduersentur, *Escob E.10.c.4.n 36.*

Dixi, *communiter*: quia si iudicium habet magnam probabilitatem, etsi non omninò sufficientem ad certitudinem, erit veniale; quia mortalis certitudo; & magnam probabilitas non adeo distant, vt censeatur graui iniuria, iudicare certùm, quòd est valde probabile; v.gr. si iudices iuuenem solùm cum puella inuentum in cibiculo, illicita tractasse. Ex quibus resoluitur, peccari tantùm venialiter remotè iudicando sequentibus casibus *v.Tan. 2.d,4.q.3.d.2.*

I. Si non sit graue malum, quod proximo temerè impingis: & sic eum, qui iudicat alium esse spurium, vel filium Iudæi, à mortali excusat *Nau. Azor. & Less.* contra *alios* apud *Dia. p. 5. t. 5. R. 69.*

II. Si sit graue quidem, sed non perfectè aduertas.

III. Si aduertas quidem te malè iudicare, non tamen aduertis signa esse insufficientia, nec de ijs dubitas.

IV. Si signa sint sufficientia ad opinionem saltem probabilem.

V. Mortale etiam non est, (per se loquendo) si de indeterminato tantum iudices: quia nulli sit grauis iniuria. *Escob. l. c. ex Pag.*

Resp II. suspicio & Dubitatio temeraria, ex genere suo videntur esse peccata tantùm venialia, maximè, si procedant ex errore intellectus, quo iudicia vt sufficientia apprehenduntur. *Ita Laym. ex S. Thom. Nau. Mol. Filliu. tr. 4. cap. 1. quæst. 5. Less. l. 2. cap. 29. d. 3. &c.* contra multos qui putant esse mortale. Ratio est, quia communiter suspicio tantùm est concitatio quædam ad assensum, manet enim in mente suspicantis aliquo modo bona existimatio proximi: ergo non fit illi grauis iniuria, cum non totaliter deturbatur de possessione bonæ famæ; fit tamen aliqua, quia temerè dubitatur.

Dixi, *maximè si ex errore*: quia talis cùm non sit per se voluntaria, nec pertinax, meretur excusationem: si verò ex maleuolentia in suspicione graui persistas, erit mortale, vt docet *Less. Fill. &c.* ob iniuriæ grauitatem. Atque est idem est de dubitatione positiua, orta ex maleuolentia absque causa; procedit enim

enim ex contemptu alterius, proindeque grauis iniuria reputatur.

Quares. Quomodo discerni possit suspicio à iudicio firmo, quando formido de opposito expresse non est coniuncta?

Resp. Caietanus censet eum iudicare, qui rogatus an habeat rem pro certo, respondet sibi certam, aut ferè certam videri: eum vero suspicari, qui respondet se non esse moraliter certum, sed facilè potest falli. *v. Bon. de rest. d. 2. q. 7. p. 1.*

DVBIVM II.

Quid sit, & quàm graue peccatum Detractio.

Resp. Detractio est alienæ famæ iniusta violatio, vel denigratio. Differt à Contumelia, quæ est iniusta honori diminutio, 1. Obiecto; quia contumelia honor, detractione autem fama læditur, quæ est opinio, seu existimatio de alterius excellentia; honor autem est testificatio alienæ excellentiæ animo conceptæ. 2. Differt, modo: quia contumelia instar rapinæ fit apertè, contra præsentem: detractio vt plurimum instar furti occultè, & contra absentè. Vnde licèt contumelia detractione grauior sit, est tamen detractio peccatum mortale ex genere suo; etsi ex paruitate materiæ: aut indeliberatione, fieri possit veniale. Ratio, quia est grauius furto, quod est mortale, cùm lædat proximi famam, quæ est maius bonum, quàm opes.

Detractio alia est directa & formalis, quæ fit ex intentione famam lædendi: alia indirecta, & materialis tantùm, quæ fit ex le-

uitate, & loquacitate aliqua. Ex dictis *resolues*.

I. Regulariter non est mortale, (etsi per accidens, ratione damni sequentis, tale esse possit) reuelare naturales defectus animi, corporis vel natalium; quia tales non sunt morales; nec infamia apud prudentes reputatur, quod quis v gr. sit stupidus, spurius luscus, *Bon. t. 2 q. 4 p. 2.*

II. Plerumque etiam leuis detractio habetur, si alium infames generalibus nominibus peccatorum mortalium, v g esse iracudum, superbum, &c. etsi aliqando grauis esse esse possit, quia audientes plerumque interpretantur de naturali propensione, & defectu inuoluntario: nec oritur graue damnum famæ, *S. Ant. 1. p. t. 8 c. 4 Syl. Less. dub. 3. nu. 18. Lay. l. 3. p. 2. c 9. n. 3.*

III. Similiter non erit mortale communiter, referre peccata mortalia, quæ ob conditionem personæ, non notabiliter famam lædant; v g si dicas militem habere concubinam, pugnasse in duello, cogitare vindictam adolescentem esse prodigum, debitum amoribus, &c. *Lay. l. 3. t. 3. p. 2 c. 3.*

IV. Fieri tamen potest, quod narrando defectus etiam naturales, spectata conditione & statu illius grauiter noceas, & sic grauiter pecces; vt si grauem, & optimi nominis Prælatum, aut religiosum, mendacijs asuetum esse: virum grauem ac consularem: illegitimè natum, Iudæum, &c. Idem est, etsi de altero nihil in particulari, sed tantum in genere dicas, v.g. te scire aliquid de illo, quod si dicas, magno illum rubore sit affecturum. *C. Lugo d. 14. nu. 41.*

V. Crimen aut defectum alicuius, modo verum,

verum, sæpè licet prodere ob iustas causas: v.g. 1. cum expedit superiorem scire suorum defectus, vt emendetur; de quo *v sup. de Cor. frat.* & sic eos qui crimen occultum filiorum parentibus, vel famulorum heris, in ordine ab correctionem, (cauendo tamen ne ex reuelatione maius damnum sequatur) significant, communiter excusari docet *Trul. l. 7. c. 10. d. 11.* ex *Bon. &c.* vti & vxorem loquentem cum marito (vel contra) de criminibus occultis filiorum, vel famulorum. Causa consilij, vel auxilij capiendi; in quo tamen videndum, vt cum minimo damno tertij fiat. 3. Causa cauendi alterius damni; vt si alicuius æstimatio falso concepta de eius doctrina, probitate est alijs perniciosa. Vnde cum agitur de conferendo officio, de contrahendo matrimonio, de suscipienda religione, assumendo medico, præceptore, famulo, famula, &c. licet manifestare (imò aliquando oportet) occulta alterius impedimenta, inhabilitatem crimina, vnde notabile aliquod incommodum meritò timeretur: dummodo nulla alia sit ratio commodior impediendi; & damnum quod proximo timetur, sit maius, aut saltem æquale damno, quod ex manifestatione defectus, aut criminis alterius, ei obuenerit. *Less. lib. 2. cap. 11. d. 12.*

VI. Hinc quoque, si quis iniuste ledit famam tuam, nec potes eam tueri, nec recuperare alia via, quam imminuendo quoque famam illius, id licet: dummodo falsa non dicas, in tantum quantum ad tuam famam conseruandam necesse est, nec magis lædas, quam ledatis, collata tua & alterius persona. *v. Car. de Lugo nu. 50.*

VII. Si quis solatij tantum causa, & non intentione detrahendi alicui amico narret iniuriam ab alio sibi factam, non videtur esse mortale, etsi inde aliqua infamia proueniat authori: ea enim ipsi imputanda est. Cauendum tamen, ne dicatur pluribus vel apertiùs nominetur persona, quam necesse sit ad consilium, vel solatium *Less.Laym.Tann.* 2.2.*qu.* 8.*d.*7.*d.*4.*C.Lugo d.*14. & sic excusari, posse famulos (saltem à mortale) qui iniurias sibi ad hæris suis vxores, quæ à maritis, filios qui à patre, Religiosos, qui à Prælato illatas, doloris tantum mitigandi causa, referunt docet *Trul.lib.*7.*cap.*10.*d.*11.ex *Less.Lay. Tan. Nau. Dian.p.*2.*R.*32. Idem putat *Caiet.* dicendum, si crimen occultum reueles vni alicui viro prudenti, & taciturno, cui dicere perinde sit ac si nulli diceretur; eò quod damnum illud censeatur leue, & sic *Trul.l.*7. *c.*10.*d.*11. cum *Dian p.*1.*t.*3.*m.R.*22. & *p.*2.*t.* 5.*m.R.*33. Excusat pænitentem, qui in confessione manifestat complicem, dicuntque cum *Tann.Bon.Dian. Escob.E.*9. eam sententiam esse probabilem. Verùm hoc vniuersim non videtur satis tutum, quia læsio famæ, apud vnam etiam personam, censetur grauis, vt patet in iudicio temerario. Imò sæpè quidam ægrius ferunt, se lædi apud vnam personam graueum quam tres vel quatuor alios. Vnde *Suar. Fill. Less. Azor.* & *Lay.* putant communiter esse mortale.*v.C.Lugo l.c.*

VIII. Crimen simpliciter publicum, siue sit notorium iure, siue facto manifestare ijs, qui nesciunt, non est peccatum mortale iniustitiæ: quia hoc ipso auctor amisit ius ad famam; cum ratio iusti iudicij, & euidentia fa-

cti faciat, ne de iniuria iustè queri possit. Quod confirmat consuetudo, mandans historiæ publica crimina.

Dixi, *non est mortale iniustitia*, quia detegere eo loco, quo fama non erat perlatura, vel non nisi post longum tempus, vel aliter cum graui mœrore eius qui commisit, sæpè potest esse mortale contra charitatem, vt *Les. Valent. Tol. l.5. cap.65.* contra *Nau. & Caiet. vid. Card. Lugo d.14.n.59. Fagund. p.2.l.4 c.3.*

IX. Similiter non est peccatum contra iustitiam, saltem mortale, quærere causam captiuitatis alicuius, vel de ea loqui: sicut enim captiuitas est publica *Say. Bonac. Trul. l.7.c.10.d.11.* Vbi eodem modo excusat eum, qui refert delictum alicuius publicum, referendo simul pœnitentiam, & emendationem; secùs si taceatur pœnitentia quam fecit, & sic ait peccare historiographos, describendo peccata mortuorum publica, & non referendo pænitentiam vel emendationem, si resipuerint.

X. Similiter manifestare crimen, quod nondum est publicum, moraliter tamen certum est, breui fore publicum, (siue per facti euidentiam siue per sententiam Iudicis) non est mortale; quia parum nocet. Nisi tamen ex ista anticipatione, sequerentur grauia damna, v.g. in officio: &c. *Card. Lugo l.c.n.92.*

XI. Infamem in vno crimine, de altero valde affini infamare, est tantum veniale: v.g. si de adultero dicas, quòd miserit literas amatorias quia tunc non notabiliter augetur infamia. De disparato tamen, & non connexo crimine infamare, est mortale; quia infamis in vno genere vitij, non amisit ius famæ in alijs virtutibus. *Tann. d.4. de iust. quæst. 8. dub. 7.*

*dub.7.n.*141. ex *Nau.& Leſſ.*contra *Sylu. V.detractio,Palud &c.*

XII. Detractio materialis ex loquacitate orta, eſt mortale, ſi grauem proximi leſionem importet, idque aduertatur, quia etſi non intendatur directè læſio alterius, ea tamen indirectè, & implicitè eſt volita; & æquiualet formali. Veniale autem tantùm erit, ſi non ſequatur læſio grauis: quia ſcilicet communiter non ſeriò accipitur, nec creditur. Similiter erit veniale tantùm, audita referre, vt audita tantum, hoc eſt, nihil affirmando de rei veritate, ſed dubitationem potiùs ſuam de eo ſignificando, ita vt nulla inde ſecutura putetur infamia, nec auditores rationabiliter ſint credituri. Ita contra *Azor.p.3.l.13.c.6.* docet *Tan 2.2. d.4.q.8. dub.7.n.139. Eſc.E.10.c 4 n 40* eò quòd diffamatio, ſi fortè ſequatur, imputetur audienti, ſi credat. Idem docet *C.Lug.l.c.* rectè limitans, niſi graue damnum ex modo narrandi, vel ex leuitate audientim,(qui temerè credituri ſint, & vulgaturi) ſecuturum poſſis præuidere. Hinc peccas grauiter contra iuſtitiam, ſi referens graue crimen, addas, id tibi dictum eſſe à viro fide digno: quia præbes ſufficiens fundamentum credendi. *v.Dia.t.5.m.R.28.*

XIII. Mortuum infamare, minùs graue eſt, quàm viuum, mortale tamen, & ad reſtitutionem obligans. *Leſſ.l.2.c.11.d.21.Bon.d.2.q.4.p 2.*

XIV. Non eſſe mortale de aliquo ignoto, vel indeterminato malè loqui: v.g. in tali loco eſſe multos improbos; in tali Collegio vnum Canonicum commiſiſſe graue crimen, v.g. ſimoniam, docet *Eſcob.E.10.c.4.* ex *Fagund.*

gund. quod *Trul. l. 7. c. 10. d* 4 ex *Bon Azor. &c.* limitat; si non sit tale, quod in alios redundet.

XV Grauissimè autem peccat, qui ordini, seu statui alicui Religiosorum in communi, vel Monasterio detrahunt, dicendo v. g. quod in eo malè viuatur, non seruatur obseruantia regularis, &c. (nisi id sit planè notorium) quia grauissimè nocent, teneturque sub mortali ad restitutionem toti communitati, à qua superioris remissio non excusat. *Sot, Nau. Trul. c.* 10. *d.* 14. Talem autem sufficienter confiteri si dicat: detraxi cuidam Religioni, ordini, vel monasterio, &c. siue sit communitas numerosa, siue non, docet *Lugo*, & *Tamb de exped. conf. l.* 2 *c.* 1.

XVI. Similiter mortale est tacitâ persona nominare monasterium, vel ordine religiosorum ex quo aliquis graue peccatum occultum v. g. adulterij vel fornicationis commiserit. *Nau. Trul. c.* 10. *d.* 14.

XVII. Explicandum est in confessione, an apud multos, & quot circiter; an vero apud vnum tantùm alicui detraxeris. Ita probabiliter *Bon de sacr. d.* 5. *c.* 2. § 3. *dif.* 3. *n.* 16. & 21, ex *Sanch. Sylu. Adr. n.* 135. Sed *C. Lug. d.* 16. *n.* 135. ex 140. & 163. ex *Nau. Sal. Kon. &c.* negat, dicitque contrarium esse probabilius. Nec omittendum, si quem infamaueris libello famoso; cùm id sit genus ditrahendi grauissimum, & ad plurimos pertinens. Non tamen necessariò dicendum, in quo genere meris. *C. Lugo d* 16. *n* 265.

XVIII. Peccat mortaliter contra iustitiam, & tenetur ad restitutionem, ratione cooperationis, is, qui audit detractorem, exci-

excitando, vel animando efficaciter: qui verò lætatur tantùm detractione audita, aut licet non lætatur, qui non impedit, cum commodè possit, Peccat pro ratione damni moraliter, vel venialiter contra charitatem; non tamen tenetur ad restitutionem, nisi sit superior, pater, vel dominus, is enim ex officio tenetur impedire subditum, ne alteri iniustè noceat.

Dixi *si commodè possit*: quia non peccat, qui putat monitionem suam nihil profuturam; vel eo magnum incommodum metuit; vel qui rationabili verecundia prohibetur, ob auctoritatem detrahentis. Debet tamen tunc discedere; si commode potest: faciem tristiorem ostendere, vel alio sermonem auuertere *Less.& Bon.l.c.* Hinc æqualis raro, (inferior rarissimè) tenetur corrigere detractorem. Quia audiens plerumque nescit, an quod dicitur, sit notorium, tametsi ipse ignorauerit; in dubio non est, cur damnet detractorem. In quo multi falluntur, existimantes, simul ac aliquid audiunt dici contra proximum, id sibi mox refutandum 2. quia cœpta detractione, sæpè melius consulitur proximo, si sinuatur absolui, quam si abrumpatur, nam si distinctè explicetur, sæpe non tam grauiter apprehenditur quam initio conceptum erat. 3. Quia sæpè sine graui offensione non potes corrigere. 4. Quia sæpè alter habet iustam causam manifestando, præsertim vni soli, *C.Lugo l.c.n.128. v. Dia.t.3. m.R.24.& t.5.m.R.35.*

Quæres I. An liceat alium infamare, ad tormenta grauia vitanda?

Resp.I. Licet, si crimen sit verum: quia nullam

nullam alteri facit iniuriam, cum habet ius ad illud in necessitate reuelandi.

Resp. II. Si crimen sit falsum, non licet: quia esset mendacium perniciosum *Syl.* tamen & *Nau.* putant, veniale tantum esse, si sola infamia sequatur, & post torturam reuocetur, eò quod non sit infamia efficax. *v. infrà l. 4. c. 3. d. 7.*

Quæres II. An liceat seipsum infamare?

Resp. Id non esse saltem mortale regulariter. *Ita Less. Fill. & Lay. l. 3. t. 3. p. 2. c. 3. n. 14.* quia non est contra iustitiam, cum sit famæ suæ dominus: nec contra charitatem, quia hæc non obligat ad bona externa conseruanda, nisi in quantum id exigit salus propria, vel proximi.

Dixi, *regulariter*, quia per accidens potest esse mortale, vt v.g. si tua fama sit necessaria muneri; vel si tibi damnum vitæ, vel alijs infamiæ, ex eadem sequeretur. *Vnde resolues.*

Non est mortale, ad vitanda grauia tormenta, falsum crimen sibi imponere, ex quo etiam mors sequatur, quia non tenetur homo cum tantis cruciatibus vitam suam tueri; nec talis dicetur se interficere, sed tantum ex iusta causa vitam morti exponere. *Less. & Fill. v. infrà l. 4. c. 3. d. 7.*

DVBIVM III.

An, & quomodo Fama restituenda?

Resp. Nisi sit causa excusans, patet ex natura iustitiæ, & ex dictis *de rest.* famam iniustè ablatam restitui habere. Et quidem, si verùm crimen quis narrauit, debet opinionem

con-

conceptam, quantùm poteſt, apud audientes abolere, dicendo, v.g.ſe malè dixiſſe, iniuriam intuliſſe, decretum eſſe, &c. Vel ſi hac ratione parum proficiatur, cum laudando in alijs rebus, crimen extenuando, honorem eius in re alia procurando &c. ſic enim ſenſim tantundem fama eius illuſtrabitur ex vna parte quantum ex altera obſcurata fuit. Quod ſi autem crimen falſum impegiſti, teneris id aperte retractare (adhibire etiam, ſi opus eſt, iuramento) apud eos, quibus dixiſti, & (per ſe loquendo) ad quos infamia peruenit, ſiue apud auditores mediatos: vt contra *Leſſ.& Tan.2.2.d.4.q.6.d.6.n.146.* docet *C.Lugo*, quia totum damnum famæ, cuius cauſas es, teneris reparare.

Licèt aliquando ſufficiat dicere, te penitùs deceptum, rem aliter ſe habere malè tè informatum fuiſſe. *v.Lay.l.3.t.3.p.2.c.7.Leſſ.c.11.d.30.*

Dixi, *per ſe* plerumque enim per accidens ab hac obligatione talis excuſatur, reſpectu auditorum mediatorum: tum ob moralem potentiam: tum quia eo ipſo, quòd apud immediatosretractauit, implicitè illis commiſit, vt hanc retractationem ipſi indicent alijs ſi quibus fortè reuelauerint: Idque confirmat praxis Confeſſariorum, qui tantùm obligant, vt rectratent apud eos, quibus ipſi reuelarunt, *v.C.Lugo l.c.* Vnde reſolues.

I. Confeſſarij eſt, vti & Concionatorum, benè inſtruere ſuos, & monere de reſtitutione, ac fuga vitij tum communis.

II. Is qui bona fide uel probabili errore ductus, ſine formali mendacio falſum de alio dixit, tenetur (intellectà poſtea materiali iniu-

iniustitia) ad restitutionem, licèt non tam strictè, quam qui infamauit per iniuriam formalem: hic enim tenetur restituere, cum detrimento famæ suæ, etiam æquali; alter non item, sed tantùm, quatenus sine suo notabili incommodo potest. *Mol. Less. C. Lugo d.15.n.* Similiter qui crimen narrauit de vno, quod auditores ex errore intellexerunt de alio, licet non ex iustitia (si quidem non eius actio, sed error audientium causa fuit damni iniusti) tamen ex charitate tenetur ad restitutionem, cùm possit graue damnum proximi sine suo detrimento præcauere. *Bonac. d.44*

III. Qui detraxit alteri libello famoso, tenetur, vt efficax sit restitutio, eam facere contrarijs scriptis, vel publica reuocatione. *Sayr. Bon. d. 2. de rest. q. 4 p. 9.*

IV. Si ex lesione famæ ortum, etiam est alteri damnum fortunatum vt si priuatus est officio excidit spes diuitis matrimonij, amisit dotem &c. tunc, & fama debet restitui, & damnum illud compensari ad arbitrium; Et quidem obligatio restitutionis famæ, cum sit pure personalis, non transit ad hæredes, obligatio autem compensationis dicti damni, cùm habeat respectum ad bona infamatoris, transit ad hæredes. *Lay. l. c. c. 7. n. 4.*

Quæres I. Quæ excusent à restitutione famæ?

Resp. Patere ex dictis *de restitut. l. 3. t. 9. c. 2.* Vnde resolues.

I. Excusatus es à famæ restitutiones, si planè sis impotens.

II Si Crimen occultum, quod dixisti, vel simile, alia ratione fiat publicum. *C. Lugo d.15.s.3.n.37.*

III. Si

III. Si fama alijs modis iam recuperata fit, vt infamati purgatione, vitæ probabitate, testimonio prudentum. *Lefs.l.2.c.11.d.24.* Etsi tunc pro damno, quod secutum est, debeat satisfieri. *C.Lugo.d.15.f.3.*

IX. Si prudenter iudicetur, iam dudum rem obliuione delatam. Quo casu maximè prudentia opus est: nam aliquando periculosius est retractare, renouando memoriam. *vi. C.Lugo d.15.f.3.n.35.*

V. Si is cui detraxisti, tibi similiter detraxit, nec velit restituere: quia tunc potes iure compensationis, seu retentionis vti, dummodò infamia illata non redundet in alios. Ita probabiliter *To.Les.Syl.Mald.Dian.t.2.tr.5.R.30.Mol.* contra *Caiet.Tan.C.Lugo & Nauar.*

VI. Si non possis absque periculo vitæ, vel si fama restituenda sit minoris valoris, quàm fama detractoris. Sic.v.g. Prælatus non tenetur restituere veli homini, si aliter non potest, quàm cum amissione famæ multò maioris momenti: sed sufficit tunc, si infamatum laudet, aut pecunia compenset *t.vid. C.Lugo l.c.*

VII. Si infamatus sponte remiserit, (modò tamen eius infamia non redundet in alios, vt familiam, statum) siue expressa, siue tacita si condonatio: tametsi nihilominus ex charitate damnum resarcire aliquando tenearis, si possis absque graui incommodo. *C. Lugo d.15.f.3.n.38.* Imò aliquando etiam sufficit condonatio præsumpta, siue interpretatiua voluntas eius, qui potest condonare; si nimirum ille sit ita affectus, vt si rogaretur, facilè condonaret: tunc enim non est inuitus,

tus, saltem quoad substantiam, etsi famà non restituatur. *v. C. Lugo l. c.*

Quæres II. An restitutio famæ licitè condonetur.

Resp. Licitè fit in ijs casibus, in quibus seipsum licet infamare: in quibus autem, & quàm peccat se infamando, in iisdem & tam grauiter peccat condonando. *Nau. Trul. lib. 7. cap. 10. dub. 82.* Vnde resolues.

I. Condonans famæ restitutionem peccat mortaliter. 1. Si infamia redundet in alios. 2. Si inde sequatur scandalum. 3. Si sit vir valde vtilis Reip. & ex infamia fructus impediatur. 4. Si fama sit necessaria ad numeris gubernationem. *Sot. Less. Trul. loco citato* qui tamen notat, condonationem semper esse validam, quando fama non redundat in alios; secùs quando redundat. Vnde parentes non possunt condonare, quando redundat in filios; neque filij quando in parentes *Vide Aut. ci.*

II. Ex verò præcisè, quod infamatus (vel contumeliâ affectus) conuersans cum infamatore, videatur remittere iniuriam, non censetur condonare restitutionem famæ, vel honoris; sicut nec alia debita per familiaritatem. *Nau. capit. 18. Trul. dub. 29.*

CAPVT II.

Quid de præcepto nono, & decimo?

RESP. Prohibent omnes internas concupiscentias, & delectationes voluntarias illorum operum, quæ præceptis secundæ

ta-

tabulæ præsertim Sexto & Septimo vetantur. Quâ de re vide *suprà*; & parebit ex dicendis de peccatis, *infrà l.5.*

CAPVT III.

Quid de præceptis Ecclesiæ.

RESP. Etsi ea sint plurima; præcipuè tamen toti Christiano populo communia quinque numerantur. Ex quibus hic agendum restat de tertio, quia de 1. & 2. actum est in *præcepto 3. Decalogi: de 4. & 5. infrà lib. 6. de Sacram.*

DVBIVM I.

Quid requiratur ad Ieiunium Ecclesiasticum, & quanta eius obligatio?

Resp. Ieiunium ex præcepto Ecclesiæ, obligante sub mortali, requirit tres conditiones. *Lay. l. 3. t. 8 c. 1 n. 13.*

I. Est vnica tantùm comestio de die, in ordine ad nutritionem. Quæ ita necessaria est conditio, vt secunda comestione pecces mortaliter, reliquis autem supra secundam, ad summum venialiter tantùm. *Lay c. 1. n. 12. & 23.*

II. Est abstinentia ab esu carnium, itemque ouorum, & lacticiniorum: eò quòd ex carnem originem trahant, multumque nutriant. Vnde intrà quadragesimam iure communi prohibentur extra eam permittuntur. Imò intra eam, quibusdam locis consuetudo permittit, quæ vbique notanda est *Bonac. d. vlt.*

d.vlt.q.1 p 4.ex Syl.Nauar.Less.Az.Lay.loc.cit. Fil.Fagund.p.4. l 1.c.2. Adde dispensatum quoad carnes, etiam lacticinijs, & ouis vesci posse; non tamen versà; & cui est permissus esus carnium, etiam secunda refectio permissa videtur, vt contra Regin.Less Nau.&c. probabiliter docet Azor.l.7.c.10.q.3.Fil.t.27.c.3.q.4. Tol.&c. Confirmatque Bon.l.c. si esus carnium sit permissus, ob debilitatem naturæ, & non propter nauseam, vel damnum tantùm Less. Fill.Azor &c. Ratio, quia de essentia ieiunij est abstinentia à casibus.

III. Condicio est, certa hora refectionis, quæ est circa meridiem, nisi aliud loci consuetudo ferat. Idque non mathematicè computandum, sed mortaliter. Dictam autem hora notabiliter, siue iusta causa præuenire, mortale putat. Nau. & quidam alij; sed probabiliùs docent esse veniale Tol. & Fill. eò quòd non violetur substantia, sed tantum circumstantia. Tol.Less.d.2.n.13.v.Lay.c.1.n.10.& seq.

Dixi, notabiliter, & sine causa; quia præuenire ex iuxa causa, v. g. si iter faciendum, si hospites dimittendi, &c. & absque ea, per mediam horam tantùm, nullum peccatum videtur esse. Dilatio in vesperam & licita est, & laudabilis, si nihil ante sumas. Ex dictis resolues.

I. Non soluitur ieiunium per diuisionem prandij, ob negotium incidens, vel si quid sumatur per modo medicinæ, vel ob debilitatem aliamue causam rationabilem, vti apud religiosos faciunt ministri, & lectores mensæ; quia non nisi vnicam refectionem intendunt. Et hinc Sanch. to.2.opus.l.5.c.1 dub.24

Escob.

*Escob.t.1.E.7.cap.3 nu.*29 excusant famulos, mensæ ministrantes, si aliquid prægustent, aut ex reliquijs gulosè sumant, cùm vt melius seruiant, tum vt famem subleuent (intellige, si cum illorum refectione licità moraliter vniatur.) Nec soluitur per sumptionem electuariorum, vel celebriorem haustum, ante quem medicum sumere, ne potus noceat, permittit *Azor.Escob.t.*1. *E.*7.*c.*3 *n.*28. & quidem toties, quoties biberit, dummodò non in fraudem ieiunij, v.grat. vel 6. amygdalas, vel quid simile *Reg. &c* cum *Dian p.*1.*t.*9 *R.*24. quia ordinantur potiùs ad alterationem corporis, vel digestionem ciborum, quàm nutritionem.

Excipe tamen 1. Si qui sumeret, lac, iusculum, & similia, quæ siue sorbeantur, siue comendantur, non habent rationem potius; sed cibi: ac principaliter referuntur ad nutriendum. 2. Si quis poma, pira, vel etiam vuas in magna quantitate sumeret; quia habent rationem cibi, *Dicast. & alij* 6. cum *Dian.p.*9.*t.*6.*R.*14.3. Nisi quis in magna quantitate electuaria, in fraudem ieiunij sumeret. Qui verò in potu valde excederet, contra temperantiam quidem, non tamen contra ieiunium, peccaret, saltem mortaliter. *Laym. loc. cit. num.*7.

II. Ieiunium non soluitur per collatiunculam vespertinam, etsi hæc non ad summum, sed nutritionem ordinetur, quia consuetudo permittit. Addo, *vespertinam*: quia sine causà non licet illam sumere mane, vel meridie: ex iusta tamen causa licet vtrumque; vt si fiat ratione debilitatis, negotiorum, studiorum: sic ea erit veniale tantum, cùm non violetur substantia ieiunij.

Quoad

Quoad eius quantitatem; communiter designatur quarta vel quinta pars integræ contra *Dian.* 1.*p. tom.*4 *R.*127.*Tur.&c.* docet *Reg. cap l.*6 *num.*185. *Laym.cap.*1 *num.*9. *Fill. tom.* 2.*t.*27.*p.*2.*c.*2 *q.* 7. *num.* 33. dices, ita decisum esse in celebri academia Theologorum, qui omnes in quartam partem consenserint. Idem probat *Escob. t.* 1. *E.* 13. *c.* 3.*num.* 61. si quidem cœna ordinaria duarum librarum pondus non excedat: quia tali in reliquis præceptis modica censetur, ac proinde tantò quis magis minusue peccat, quantò magis, vel minus transgreditur. Adde quibusdam locis ex consuetudine plus permitti secularibus, quam religiosis, nobilibus, quam plebeis; & in frigidis regioribus, quàm in alijs, vt notat *Laym. l.*4. *t.* 8.*c.*1.*& Bon.l.c.* Plus item quibusdam locis in vigilia Natiuitatis Domini (& alibi in cæna Domini) permitti ex consuetudine, dicit *Med. Caiet. num.* 34.*& Sanchez.in opusc.Escob.t.*1 *E.*7.*c.*3. Quod *Bon.* non improbat, vbi ea consuetudo est recepta.

Quoad qualitatem, in cà prohibentur cibi ad nutritionem communiter ordinati, quique inter fercula ferè apponuntur. Permittuntur autem leuiores, vt fructus aliaue ex saccharo, & melle confecta: & pro more regionis parum butyri & casei, vt in regionibus Septentrionalibus, ob fructuum inopiam. *Lay.l.c.num.*9.

III. In confessione non sufficit dicere, non seruaui, aut fregi ieiunium; sed addendum, vtrum refectione multiplici, an esu carnium. Et si hoc, vtrum semel, an sæpius quantitatem notabilem sumpserit: quia prababile satis est, etiam in hac materia, paruitatem

tem à mortali excusare, vt docet *Bon. t.2.d. vlt.q.1.p.2. & Tan.t.3. d.3. q.3. dub.5.* v.gr. si coquus, aut ægroti minister, parum carnis prægustent; *Escob.l.c.n.54.Sanch.in opus. t.2. l.5.c.1.dub.12.n.10.* vel ex alijs cibis quartam tantùm parte collationis serotinæ, siue vnam vel duas vncias sumat hanc enim esse miseriam paruam, cum *Turr.& Leon.* docet *Dia. p.5 t.5 R.11.& p.8.t.7.R.54.* esse probibale. Si autem sæpiùs eodem die parum sumeret, peccaret grauiter; quia materiæ illę coalescerent in vnam magnam, vt contra *Salas* docet *Dia.p.3. t.6, R.43.* Denique si sit in *quadragesima*, vtrum fregeris esu ouorum, aut lacticiniorum Tametsi enim *Dia.t.9. R.45.& to.6. mis. R.80.* citans multos Doctores, dicat, certum esse, quòd sit mortale, si non ex iure positiuo, saltem ex consuetudine, in omnibus ferè mundi partibus receptà, vescionis & lacticinijs in Quadragesima: probabile tamen est tutum (saltem in his Germaniæ partibus) esse tantùm veniale. *Laym. c.1.n.3.Fagund. l.1.c.2.&c.* Tum quia, licèt consuetudo habeat, ea tamen non semper sub peccato, præsertim mortali, obligat *vid.Fil.t.27. c.3.Bon. n.2.* Tum quia Ecclesia non tam grauiter ad hoc obligat, vt patet tum ex verbis ipsis; cum ex faciliore dispensatione in his, quàm in carnibus. Ob quam causam etiam, laridi & adipis sum, facilius concedi posse, pauperibus; docet *Lay. l.4. t.7.c.1 n.5.* Imò ait, nec diuitem propter eum vsum, continuò damnandum esse peccati mortalis: præsertim cum *Sylu.V. Ieiunium*, & alij dicant, eum, cui ouorum & lacticiniorum vsus permissus est, etiam laridi, & saginimis permissum

missum videri: idque non improbet *Azor. l. 7. c. 10. q. vlt. v. Lay. hic Fagund p. 4. l. 1. c. 2. num.* 20. vbi dicit, pinguedinem inter carnes non computari. *vid. Dian. p. 1. tom. 9 R. 21.* Verùm in his videndum vbique, quid recepta priorum consuetudo ferat, à qua non temerè recedendum. *Azor. lib. 7. capit.* 10. *quæst. vlt.*

Dixi, *si sit in quadragesima*, quia extra eam licitè vescitur ouis, qui debet ieiunare, v. grat. ob Iubilæum; *Henriq. &c.* vel ex pœnitentia sacramentali, *Fagund.* vel ex voto, aut in Vigilia. *vide Dian. p.* 1. *t. 9. R.* 5. *&* 6.

DVBIVM II.

Quæ causæ excusent à Ieiunio?

Resp. Hæ sequentes 1. Superioris dispensatio; quà tamen non est opus, si necessitas sit euidens, sed in dubio tantum; idque siue ad esum carnium, siue ad secundam refectionem. Talis autem superior, est Episcopus, & Parochus, etiam præsente Episcopo, quando legitima consuetudo sic habet. Imò *Sylu. & Sanch. de matr lib. 8. d. 9 num. 27. & in opusc. to. 2. lib. 5. c. 1. dub. 5. num.* 18. absolutè affirmat, posse dispensare præsente Episcopo; quia inquit, ad Episcopum non recurritur in minimis, vt vsus habet; quod Episcopi sciunt, & non contradicunt. Verùm id totum pendet ab vsu & consuetudine, sine qua non licebit. *vid. Trul. lib. 3. c 2. dub. 7.* Item Prælatus (& in eius absentia. Vicarius illius, vt habet *Sanch. loc. citat.*) respectu suorum

religiosorum; non tamen Confessarius, licèt priuilegiatus, si non sit Parochus; quia non habet iurisditionem in foro externo. *Sanch. loc. cit.* contra *Pal.* Vnde tantùm potest iudicare de iustitia causæ. Causam autem valida ad dispensandum erit vel vera, vel quæ talis putatur; sufficit enim credulitas inculpata. Item, cùm quis bona fide putat se à ieiunio excusari, etsi causa insufficiens sit, tantùm venialiter peccare, docet *Caiet.* At si vere bona fide putet, se planè excusari, nullo modo peccare videtur.

II. Causa est impotentia, qua excusantur qui sine notabili damno non possunt ieiunare; vt sunt iuniores, vsque ad annum 21. completum: quibus post 8. annum carnes dari non debent. Item debiles, infirmi, conualescentes, prægnantes, lactantes, &c. Ratio, quia hi omnes egent alimento multiplicato; vti & senes communiter sexagenarij, nisi euidenter constet posse ieiunare sine damno. In dubio autem an possint, non tenentur cum periculo tentare fortunam; quia cum de ætate constet, & robur sit dubium, non est expectandum, donec deficiant, tunc enim irrecuperabilis est defectus. *Gran.* 1.2.*d* 6. *tract.* 3. *p.* 1. *dub.* 6. *s.* 5. *n.* 39. *Escob. Laym. l.* 3. *tr.* 8. *cap.* 3. *Tann.* 2. 2. *d.* 3. *q.* 3. *dub.* 5. *Fill. tom.* 2. *tract.* 27. *part.* 1. *cap.* 6. *& cæteri com* contra *Nauar. Sà Sanchez de matrim tom.* 2 *lib.* 7. *d.* 32 *num.* 17. *& p.* 2. *Consil. lib.* 5. *cap.* 1. *d.* 4. *num.* 7. item *Dian. p.* 1. *tom.* 9. *R.* 20. *&c.* qui absolutè, sine omni restitutione sexagenarios omnes à ieiunio liberant. Quam sententiam *Trul.* tanquam communiorem, & magis confor-

mem

mem tempori, & imbecilitati humanæ, vt ait, sequitur (cum *Molfes. Ortiz. &c.*) *lib. 4. cap. 2. d. 7. num.* 3. præsertim cùm scrupulis, quibus exponit contraria, liberet. Quidam insuper id extendunt ad eos, qui pro toto vitæ tempore certis diebus vouerunt ieiunium, adduntque esse probabile quòd sufficiat, si annus 60. sit inchoatus, eò quòd is in fauorabilibus habeatur pro completo. *Dian. p.* 5. *tom.* 14. *R.* 83. ex *Naldo*, & *Sanchez* Item *part.* 9. *tom* 7. *R.* 73. ex *Trul.* & *alij* 6. Eademque ætate (vti & ante annum 21.) Regulares non teneri ad ieiunia sui ordinis probabile affirmat *Dian. part.* 9. *tom.* 7. *R.* 73. ex *alijs* 4. qui etiam propabile, censet excusari fœminas quinquagenarias. *parte* 9. *tom.* 7. 9 R. 73. ex *alijs* 4. Denique pauperes, qui non habent alium cibum, præter prohibitum; vel non sufficientem, pro vnicam refectione, *vid. Sanchez in opusc.* vbi ex *Nauar. Gabr. Angl.* excusat eos, qui laborant tertiana, vel quartana; item qui ex vacuitate stomachi, notabilem capitis dolorem, vel vertiginem patiuntur, vel tota nocte calefieri, aut dormire non possunt. Neque hos teneri manè sumere, collariunculam, & vesperi cænam, notat *Dian. part.* 1. *tom* 9. *R.* 51. ex *Fill.* & *alijs* 3. quia nemo tenetur peruertere ordinem refectionum.

III. Causa est labor, vel officium, cùm quo ieiunium non possit consistere; qualis est agricolarum, & multorum opificum, vt fabrorum, pistorum, sutorum, &c.) etsi de furibus neget *Angles* cuius sententiam *Sanchez* dicit esse veram, si non suant, sed tan-

tùm scindant corium, & materiam praeparent;) non tamen pictorum, sartorum, quorum labor est. Excusat etiam *Laym. l. 4. t. 8. c. 3.* figulos argentarios, ferrarios, lignarios, fullones, cœmentarios, coriarios, & textores *Dian. p. 4. t. 4 R. 138. & Gord t. 2. l. 6. q. 18. c. 6.* versantes prælum typographicum, non tamen typorum, compositores, fossores autem, ferrarios, & similes, etiam die vno, vel altero, quo non laborant, excusat *Azor. &c.* cum *Dian. p 1. t. 9. R. 9.* Similiter excusatur, qui pedibus facit iter per magnam diei partem, vt ait *Sanch. in opusc. l. c. vid. Fill. n. 119.* Ratio horum omnium est, quia ommuniter horum vires non sufficiunt ad huiusmodi labores cum ieiunio.

Dixi, *pedibus*; quia multi non excusant equites longa tamen equitatio ad plures dies, vt docet *Fill. to. 37. c. 6.* meritò excusat. Vbi etiam concedit, ob labores præcedentes, & subsequentes, posse aliquem excusari, si probabiliter debilitatus vel debilitandus putetur, ita vt officio ritè fungi nequeat *vid. Bon. d. vlt. q 4 num. 11.* ex eodem capite, Doct. excusant coniungem, si debitum reddere non possit, quando ieiunat, vti & vxorem, quæ ob maciem, non possit cum ieiunio se viro gratam præstare. *Bon. l. c.* Atque vniuersim loquendo, nemo tenetur opus ad quod obligatur, omittere ob præceptum ieiunij, ait *Caiet.* Quod intelligo; nisi ista obligatio sit valde leuis, & rationabiliter postponenda obligationi ieiunij.

IV. Est pietas, vel maius bonum. Vnde excusantur, qui cum ieiunio non possunt vacare operibus melioribus, v. g. Concionatores,

tores, Præceptore ordinarijs, Confeßarij, Cantores, & quot quot opera charitatis, & misericordiæ, tam corporalia quam spiritualia exercent, etiam ob mercedem, si ea cum peragere non possunt. *Fill. tom.* 2. *t.* 27. *p.* 2. *c.* 6. *n.* 24. *Azor. p.* 1. *l.* 7 *cap.* 28. *Fern. Nau. Syl. Fagund. &c.* Atque hi quidem omnes intelligunt, & fere addunt, quando eorum labores cum ieiunio non possunt consistere. *Dian.* autem, absolutè loquendo *p.* 1. *c.* 9. *R.* 9. Prædicatores, qui diebus quadragesimalibus, (intelligo omnibus) concionantur putat à ieiunio excusando; quia, inquit, summoperè laborant; non item eos, qui Dominicis tantùm concionatur, nisi sint debiles. *Sanch.* tamen *in consil.* 2. *p. l.* 5. *c.* 1. *d.* 13. *n.* 6. 7. *&* 8. *& Trul. l.* 3. *c.* 2. *d.* 7. putat à ieiunio quadragesimæ communiter, & regulariter excusari eos; qui ter vel quater in habdomadæ concionantur, cum feruore. De Lectoribus verò *Dian. loc. cit.* cum *Fagund. p.* 4. *l.* 1. *c.* 8 *n.* 19. censet, non omnes excusandos, sed eos tantùm, quorum labor est improbus, vel qui ita sunt debiles, vt satisfacere non possit. Idem ferè sentit *Sanch* licet *l. c.* putet, Lectores eos, qui quotidie quatuor lectiones legunt, (vt in Societate faciunt præceptores grammaticæ) satisfacere, si media quadragesima, si e ter in hebdomadæ ieiunent; eò quod sit magnus labor; & paucis annis sic fatigantur, vt progredi non possint. Sic ille. Verùm præstat, vt superiores, ad tollendum scrupulum, cum talibus dispenset, (vt monet idem *Sanch. l. c.*) nam in omnibus istis, regula certa & vniuersalis sta-

rui non poteſt alia, quam quod lex Eccleſiæ non obliget, cum magna difficultate, vt notat *Lay.c. 3. n. 3.*

V. Charitas, vel etiam vrbanitas ſecundùm quoſdam excuſat etiam à veniali eum, qui die ieiunij rogatus ab amico, modicum cibi ſumit. *Med. Fagund. Fill. Dian.p. 1. t. 9. R. 29.* vel qui ad excitandum infirmorum appetitum, comedit parum, etiam carnis. *Nauar. Sanch. Dian.p. 5. t. 5. R. 32.*

LIBER QVATVS
DE PRÆCEPTIS
PARTICVLARIBVS
certo hominum ſtatui proprijs.

CVM omnes fideles ſicut præcepta Decalogi, ita etiam alia præcepta, quæ pertinent ad ſtatum, & officium vniuſcuiuſque, teneatur ſcire ſub peccato mortali; ita vt ipſa eorum ignorantia vincibilis (licèt non ſequatur transgreſſio) ſit peccatum mortale *Sylu. Sayr. Sanch. Baldel.to. 2. l. 1. d. 9. n. 8. & 9.* hinc poſt præcepta omnibus communia agendum de præceptis proprijs certorum ſtatuum in particulari.

CAPVT PRIMVM.

De Statu Religioso.

DVBIVM I.

Quæ sit natura Status Religiosi?

Resp. status Religionis est fidelium, ad diuinæ charitatis perfectionem tendentium, editis votis perpetuæ paupertatis, castitatis, & obedientiæ, stabilis in communi viuendi modus ab Ecclesia approbatus.

Dico, *ab Ecclesia*: quia etsi olim Episcopi Religiones approbare poterant, postea tamen in Concilio Lateranensi, sub Innocentio III. statutum est, ne noua religio inducatur, nisi approbata à Papa. Ratio est; quia cùm religio sit communitas Sacra, in qua debet esse spiritualis iurisditio, hæc autem à Papa proueniat, decens est, vt talis communitas ab eodem approbetur. *Laym. l.* 4. *t.* 5. *c.* 1. Vnde resoluuntur hi Casus.

I. Ad essentiam religionis non requiruntur vota solemnia: Ratio, quia qui in Societate IESV vota simplicia edunt, sunt veri, religiosi, vti definiuit Gregorius XIII. in bulla *Ascendente Domino Laym. l.c. num.* 4.

II. Non sunt religisi, ij ordines militantes, qui coniungalem castitatem tantùm vouent. Sunt tamen verè Religiosi, milites S. Ioannis, & Teutonici, eorumque similes, cùm tria vota substantialia habeant. Similiter ex fratribus, & sororibus tertiarijs, siue Ordinis S. Francisci, siue aliorum, tantùm

sunt Religiosi, qui in Religione approbata, secundùm certam regulam, tria vota substantialia emittunt. Contra autem ij non sunt, qui licet tria ista emittant, & communiter vel seorsim habitant, regulam tamen à Sede Apostolica approbatam non profitentur. *Lay loc cit.*

III. Religiosi non sunt, qui edito voto perpetuæ paupertatis & castitatis obedientiam vouent Confessario, aut Episcopo. Ratio quia tali voto non subijciuntur iurisdictioni spirituali, quæ à Deo, medio eius Vicario, prouenire debet. *Ibid.n.7.*

IV. Etsi Papa in votis solemnibus Religionis dispensare possit, vt quis desinat esse Religiosus; non potest dispensare tamen, vt quis manens Religiosus, substantialibus votis non teneatur: quia ad essentiam Religionis illa spectant: *Layman. loc, cit. num.* 8. ex *Nauar.&c.*

V. Religiosus promotùs ad Cardinalatum, vel Episcopatum, obstrictus manet votis essentialibus suæ Religionis; etsi quoad aliquos effectus paupertatis & obedientiæ, exemptus censeatùr. Deinde, etsi iugo regulæ absolutus sit, quoad culpam & pœnam tamen ex obligatione moralis honestatis, ex ea seruare debet, quæ cum decent, & cum eius munere consistent. Hinc quoad habitum, sui ordinis colorem deferre debeat; etsi quoad figuram, Episcopis secularibus se conformare possit, vt Clemens VIII. concessit apud *Sanc.6.mor c.6.* Imò si Episcopatum resignet, vel ob culpam deponatur, absque degradatione; tamen non tenetur ad regularem bosernantiam redire: quia retinet eminentiam

Epi-

Episcopalem; ob quam obedientia regulari exemptus fuit. *Ibid.* ex *S.Tho.Rodriq.Sanc.&c.* Secùs est in Cardinali religioso, qui non est Episcopus; hic enim relicto Cardinalatu, nihil retinet ex dignitate Cardinalitia, ideoque si Papa eius renunciationem acceptatis, tenetur redire ad obedientiam regularem sui ordinis. *Palaus de Lugo, Resp. mor. l.5. d.12.*

VI. Religiosus ad Parochiam promotus, cùm votis astrictus maneat, tenetur deferre habitum religionis, regulamque obseruare in omnibus, quæ cum suo munere consistere possunt. Idque non tantùm secundùm moralem honestatem; sed sub obligatione grauis culpæ, si ad eam regula obliget. *Ita Lay. l 4. t.5.c.1.n.11.&* 12. Vbi addit, quòd etsi Parochus religiosus in ijs, quæ ad regulam spectant, subiectus maneat superiori; Iam tamen consuetudine multis locis obseruari, vt non tantùm in pertinentibus ad disciplinam Ecclesiasticam, sed etiam in plerisque alijs, ab obedientia Prælati eximatur, & Episcopo subijciatur. *v. Syl.u. Sanch. l.6.mor.c.6 n.36.*

DVBIVM II.

Quæ requirantur ad valorem professionis religiosæ?

Resp Ad valorem eius, tres requiritur conditiones: 1. Est qualitas, seu aptitudo vouentis, scilicet, vt iuxta *Trid.sess.*25. *c.*15. *de Regularibus*, decimum sextum ætatis annum exple uerit, annumque integrum. cum religioso-

habitu, steterit in probatione, nullumque habeat impedimentum, quod per statuta à Pontifice confirmata in isto ordine substantiale esse censeatur *Azor. to. 1. l. 12. c. 2. q. 6. & 7. Rodriq. to. 2. c. 6.*

II. Conditio, Consensus & acceptatio expressa, vel tacita Prælati ordinis; per hanc enim religioni incorporari debet. Idque ordinariè, non tantum cum consilio, sed etiam cum consensu Capituli, aut certè maioris, aut principalioris partis, secundùm cuiuscunque ordinis statuta. *Nau. Less. c. 41. d. 7.*

III. Vt professio sponte facta sint, non cogente graui metu, qualis esset incarceratio, alimentorum subtractio, eò quòd in professionem consentire noluerit. Idemque metus reuerentialis, non quidem se solo, sed accedente precum, blanditiarum, & imperij, sepiùs repetità importunitate, aut graui offensione, aut diu continuatà indignatione consanguineorum; adiunctis etiam minis de subsidijs negandis, si ex religione egrediatur: hæc enim vel singula, vel certè simul iuncta, considerata conditione hominis rudis, timidi, &c. metu iustum incurrere possunt, & professionem irritare, vt docet *Laym. cum alijs lib. 4. tract. 5 c. 5. Less. l. 2. c. 43. dub. 7.* Vnde resoluuntur sequentes Casus.

I. Is, qui professionem irritam edidit, ex defectu alicuius, conditionis ex iam dictis, nisi eam post modum tacitè, vel expresè ratificauerit, egredi religione, & vxorem ducere potest: licèt ob euitationem scandali, causam egresus dicere debeat: & si ad forum externum causa deueniat, defectum pro-

professionis probare; idque intra quinquennium à die professionis, post illud enim non auditus iuxta *Trid.cap.19 sess.eadem.* Quia præsumitur eam interea ratificasse.

II. Quòd si tamen sciret, illam iuris præsumptionem falsam esse, eò quòd vel ignorans impedimentum, vel metu graui aliàve iustà causà, impeditus, reclamare intra quinquennium non potuerit; vel impedimentum sit essentiale, ac perpetuum, aut saltem vltrà quinquennium durat, eo lapso potest reclamare, debetque audiri in iudicio, saltem extraordinario, vel in integrum restitui, vt contra *Bonac.de clauf.d.4.qu 2.p.16. Nauar.Sanch.d.37.nu.22.Less.lib.2.c.sp 41.d.7. Azor.lib.12.cap.4 quæst.vlt. Dian.par.3.t.2 R. 53. Barbosa Trident sess.25.cap.19.nu.8.* vbi plures alios citat; & nisi aliud quid impediat, fugere potest, vt docet *Layman.* Qui addit, quòd si fuga sine graui scandalo vel incommodo tentari non posset, mouendum à Confessario, vt professionem tacitè ratificet: quod fiet, si professorem habitum proprium deferat, actusque ijs proprios exerceat, cum intentione, quòd professus talis ordinis esse velit, *vid.Aut.cit.& Dian.p 7.t.7.R.51.* vbi ex *Trident.sess.25.cap.19.* probat, Episcopum de nullitate professionis, sine interuentione superioris regularis sententiam ferre non posse, & si faciat, fore nullam.

DVBIVM III.

Ad quid teneatur Religiosus vi suæ professionis?

Resp. Religiosus vi suæ professionis tenetur ad progrediendum aliquo modo in via perfectionis. Quia ex vi professionis tenetur velle seruare suum statum, qui est perfectionis, siue tendentium ad perfectionem; (licet secundùm se non sit præcepti, sed consilij hoc autem est intrinsecè velle tendere ad perfectionem *S. Thom. 2.2. q. 186. a. 1. & 2. & q. 184. a. 5. Laym. l. 4. t. 5. cap. 1. num. 1. Suar. de relig. tom. 4. lib. 1. c. 4. Bardi de consci. d. 7. c. 6. §. 5.* Vnde resolues.

I. Religiosus non tenetur actu esse perfectus, sed tantùm studere perfectioni. *Bardi. l. c.*

II. Tenetur tendere ad perfectionem, 1 Per media essentialia. 2 Per vota. 3. Per auxilia secundaria, non contemnendo ea *Lay. l. c. c 9. n. 13. 4.* Tenetur aliquibus medijs vti, & si omnia media abijciat, non est in statu salutis. *Suar. Lay. l. c.* dicens; si nullum perfectionis studium adhibeat, sed omnia monita & regulas negligat, eò quòd sub mortali non obligent, peccare mortaliter 5. Tenetur ad aliquà opera bona supererogatoria, siue specialiter non præcepta, nec promissa: quia aliàs, moraliter loquendo, non potest habere debitam intentionem salutis *Suar.*

III. Tenetur tendere ad perfectionem per media suæ Religionis, (non per alia) hoc est seruando suas regulas, *Sanch. l. 6. c. 5. nu. 1. & 2.* Hinc peccat 1. per contemptum regulæ, hoc est si nolit subiici, *Ib. n. 6. 2.* si tantùm velit serua-

re

re quæ sub mortali obligant, quia, contemnit perfectionem. *ibid. n. 7.* 3 Per actum directè contrarium, hoc est, nolendo perfectionem; quod esse mortale docet *Sanch. num.* 10. *Pellizar. & Bardi loc. c.*

IV. Si quis non tantum intendat non esse sollecitus in obseruatione regulæ, sed etiam nunquam seruare, etiamsi facilè possit, est mortale, vel proxima dispositio ad illud, vixque potest fieri sine contemptu formali. *Suar. l. c. n.* 24.

V. Si ex remissione animi, & sine vllo iusto titulo, per directam intentionem, velit aliquam regulam non seruare, erit saltem leuis contemptus, & peccatum veniale. *Suar. l. c.*

VI. Frequenter, & ex consuetudine violare regulam esse mortale, dicit *Sanch. l. 6. mor. c. 4. n.* 18. & 20. Tum quia perturbat religiosam disciplinam: tum quia secundùm quosdam, est contemptus interpretatiuus, vel saltem, probabilissimum eius periculum, tenetur autem sub mortali ita viuere, vt non sit grauiter perniciosus Religioni, inducendo alios malo exemplo ad regulæ laxitatem. *Sanch.* Lay. *l. 4. t. 5. c. 9.* tum quia constituit se in eo statu, vt tanquam incorrigibilis sit expellendus, tenetur autem quisque ratione votorum, quibus se Religioni addixit, ita se gerere, vt sit tolerabilis, & non mereatur expelli: atqui nullum conatum perfectionis adhibendo, regulas sine discrimine transgreditur, reddit se intolerabilem, vt debeat expelli, aut, si toleretur, plurimùm nocet: ergò per accidens, & indirectè agit contra professionem, peccatque mortaliter. *Sanc. c. 4. n.* 18. *v. Anth. cit.*

VII Religiosus Societatis I E S V peccat morta-

mortaliter, si non adhibet diligentiam in cauendis defectibus, ob quos se dimittendum, vel eijciendum præuidet: & licèt ita dimissus sit liber in conscientia, si tamen sit dimissus ob fraudem, vel peccata in eum finem commissa, irrita est dimissio, vt pote obtenta per dolum dantem ipsi causam; (sicut in matrimonio, & cæteris contractibus) vnde subiacet pœnis apostatarum. *Bonacin. de clausf. quæst. 2. p. 12. §. 1.*

VIII. Scholasticus Societatis IESV, qui prauis moribus, de industria dimissionem extorsit, vel falsis allegationibus impetrauit non est liber à votis. *Less. l. 2. c. 40. d 15. Sanc. l. 6. c. 9. n. 99. Lay. l. 5. t. 5. c. 9. n. 13.*

DVBIVM IV.

Ad quid Religiosus obligetur vi Votorum?

Resp. I. Religiosus ex voto paupertatis obligatur, vt nihil habeat proprium. Nomine proprij autem intelliguntur bona temporalia prætio æstimabilia, quorum dominium, vel certe facultatem disponendi liberam, & independentem, in perpetuum abdicauit. Constat *ex capite, non dicatis 12. qu. 1. c. Monachi.*

Dicitur *I. Bona temporalia*: quia retinet religiosus dominium bonorum spiritualem, honoris, famæ, & similium. Item ius eligendi, presentandi, conferendi regulare beneficium *& S. Thom. 2. 2. q. 18. a. 7. Sanc. lib. 7. c. 18. Less. l. 3. c. 4. d. 4. Laym. l. 4. t. 5. tr. 7.*

Dicitur II. *Dominium vel facultatem disponendi*, propter religiosos Societatis IESV, qui

qui post emissa vota, retinent, & acquirere possunt dominium radicale bonorum temporalium, non tamen habent ius actuale, de ijs pro suo arbitrio disponendi, vel vtrendi; in cuius abdicatione, essentia religiosæ paupertatis consistit, *Sanc.Lay.l.c.n.*3.

Dicitur III. *Independenter:* quia religiosus, etiam professus, potest habere peculium dependens, & reuocabile nutum superioris, quod nomine proprij non comprehenditur. *Laym. cap.7.num.*12. Vnde sequentes Casus resoluuntur.

I. Non repugnet voto paupertatis, quod Religiosi habent bona in comuni, etiam immobilia. Imò, sine consensu Papæ, non possunt se obligare communitati, quod ea nunquam sint acquisituri, quia præiudicarent immunitati Ecclesiasticæ *Lug.Resp.mor l.*3.*d.*8. Neque possunt fructus seu reditus à donatore destinatos ad ea emenda, applicare ad vsus alios, v.g. soluenda debita, &c. *Ibid.d.*10.

II. Non repugnat paupertati, si religioso detur villa, vel alius locus administrandus nomine monasterij, idque in monasterij commodum. Imò nec repugnat, si detur in commodum, vel incommodum ipsiusmet religiosi, aliquod Ecclesiasticum beneficium. Quo casu competit ei administratio redituum, quos ad sui sustentationem, piasque causas, applicare potest, iuxta Canonum concessionem: quod reliquum est pertinet ad Ecclesiam, vel beneficium cui seruit: ac consequenter donationes de redditibus beneficij factæ ab eo in vsus non pios, inualidæ sunt, & contra iustitiam, neque accipientes possunt tutà conscientià retinere. *Suar.*

*tom.*4.

tom.4.de rel.l.5.Mol.276.&c.communiter. Ratio quia non habent dominium dictorum redituum. *Lugo de iust.tom.1.d.4.f.1.* Nihilominus *VVandig.* apud *Dian.p.8.t.6.R.13.3* probabile censet, quod etsi illicitæ, validæ tamen sint istæ donationes, idemque multò magis de donationibus Episcoporum regularium censet cum eodem. *Dian.loc.cit.R.132.&c.* contra *Sanch.Suar.&c.* Ad monasterium verò omnia alia, quæ aliundè, quàm ex Beneficio acquiruntur, nisi ex consuetudine cedant Ecclesiæ, *Nauar.Az.tom.1.l.12.c.10.qu.6.& 7.Mol.Lay. l.c.v.Trid.sess.25 c.2.de Regul.*

III. Non tantùm iure antiquo, sed etiam post Tridentinum, probabile est, religioso in monasterio, vel iuxtà illud manenti, annuatim assignari posse reditum, vt ex eo viuat suo commodo & incommodo, reuocabiliter tamen ad nutum Prælati. Similiter monialibus victum præberi posse, ita vt ipsæ sibi labore manuum vestes comparent. Ita contra *Azor. Less.& Mol.* docet *Sanc.l.7.mor.c.22.Tan.Lay. l.4.c.7.* Qui addit, talem consuetudinem, vbi viget, non damnandam: probat tamen tolli debere si commodè possit, monetque non siue vrgentissima causa introducendam.

IV. Peccat contra paupertatem religiosus si quid, seu domi, seu foris, etiam ex ijs, quæ ad victum & vestitum pertinent, sine superioris consensu expresso, tacito vel præsumpto, accipiat, retineat, absumat, permutet, alteri donet, vel accommodet, Ita *Less. l.2.cap.41.d.8.& d.9.nu.79. Sanch.7.mor.c.19. num.53.& cap.21.num.32.Suar.tom.3.de relig. l.8.c.11.Lay.lib.4.t.5 c.7. Az.tom.1.l.2.cap.12.*

Dixi *sine consensu tacito*: quia si Prælatus sciat,

sciat, subditum aliquid accipere, retinere, vel expendere, & non prohibet cùm facile possit, tacitè consentire, & approbare videtur. Vnde *Sanch.6.mor.c.19.* ait, si in aliqua religione consuetudo viget aliqua recipiendi, vel expendendi, sine licentia, id excusari per tacitam licentiam Prælati, qui id tolerando, consuetudinem rationabiliter declarat. Etsi Prælatus subdito donet, vel donari permittat imagines, rosaria, &c. sciens non indigere ijs omnibus ad proprium vsum, tacitè facultatem concedere censetur, donandi alijs, vt notat *Lay.* Monet tamen *Less.* talem consensum non præsumendum, nisi in rebus paruis, & crebrò concurrentibus.

Dixi II. *vel præsumpto*: hic enim locum habet, cùm res vrget, superiorque non est præsens. Ad hunc autem, vt vult *Sanch.& Bonac.* non sufficit, quòd superior libenter concederet, si peteres (alioqui omnes donationes à Prælatis permitti solitæ, licerent sine venia; quod cederet in euersionem disciplinæ regularis) sed requirit, vt ipse censeatur concedere, quamuis non petas, nolit in ijs circumstantijs te petere. Addit tamen *Sua.& Les.* excusari à mortali, si præsumatur affectus superioris libenter rem concessuri, si rogaretur. Ratio, quia tunc censetur rem habere ex voluntate superioris, saltem virtuali, quod illo affectu latet; ideoque si superior tantùm sit inuitus, quoad modum, venialiter quidem peccati, non tamen contra paupertatem, docent *Suar.Sanch.Lay.l.5.t.5.c.7.*

V. Contra votum paupertatis peccas, si quid ex rebus in vsum tuum concessis, in alium vsum expendas, aut culpabiliter amittas, vel

destruas

destruas latà culpà. Ratio, quia in ijs tantùm habes vsum facti, idque precariò, quamdiu superiori videbitur, estque actus dominij, posse rem arbitratu suo destruere. *Sanch.c.19. Lay.n.6.Less.n.79.*

VI. Item peccas, si quid abscondas, vt illud liberæ dispositioni superioris subducas. Nec Procuratores. Oeconomi, Administratores. Prælati inferiores, quicquam possunt expendere, contrà quàm regula ordinis, voluntas superiorum vel consuetudo postulat. Ratio, quia non sunt domini bonorùm communium, sed tantùm administratores. *Lay.n.9* ex *S.Thom.&c.*

VII. Prælatus permittat subdito, vt bona, ex quæcunque causa, aut titulo prouenientia, in vsus vanos, turpes, aut illicitos expendat, aut superflua, pretiosa, & statum suum de decentia, penes se habeat, peccat & prælatus, & subditus contra votum paupertatis: estque talis donatio seu alienatio irrita, & restitutioni obnoxia *Nau. Sylu. Valentia. Mol. t.2.d.276.Az. Les.d.9.Sanc.Lay.* Quia Prælatus non potest dare veniam maiorem, quam ipse habet; ipse autem cùm non sit dominus, non potest bona suo arbitratu, & inutiliter expendere, sed tantùm in Religionis necessitatem, & vtilitatem. *v C.Lug.de iust.d.3.sect.7.nu.131.*

Resp II. Religiosus voto Castitatis obligatur, vt abstineat se ab omni voluntaria delectatione venerea, interna, & externa, proindeque si quis contra castitatem peccet, duo peccata admittit luxuriæ, & sacrilegij *Less.& Lay.cap.8.*

Resp.III. Religiosus ex voto obedientiæ, obligatur ad omnia, quæ superior præcipit, secun-

ſecundùm regulas & conſtitutiones ordinis, ſiue directè, & expreſsè, ſiue indirectè & implicitè. Et quidem ſi præcipiat in virtute S.Obedientiæ, in nomine Domini noſtri IESV Chriſti, vel ſimili formâ, tenetur obedire ſum mortali, quia intendit obligare quantùm poteſt: ſub veniali autem, ſi alia forma vtatur, vel ſub nullo: quod conſuetudo in Societate IESV approbat *v.S.Th.2.2.q.*104. *Syl.Sanch.l.6.mor. c.*1.*Leſſ.l.*3 *c.*41.*dub.*9.*Lay.c.*9.

Porrò quæ indirectè pertinent ad regulam, *Sylu.* & quidam alli ampliant, ad illa, quæ faciunt ad pleniorem eius obſeruationem. *Sanc.* tamen arctat ad res valde neceſsarias, ſiue quibus regula commodè ſeruari nequit alioqui enim ſuperior quia ſuis corporis macerationis præſcipere poſset; ordinantur enim ad pleniorem obſeruationem reguls.*Lay.l.*4.*t.*5.*c*9. *Leſ. l.*2.*c.*4 *d.*9.Vnde reſolues.

I. Non tenetur ſubditus obedire in ijs: quæ ſunt vel contra regulam(niſi ſuperior in ea poſſit diſpenſare, & legitima cauſa diſpenſandi ſubſit) vel ſupra regulã, vt eſsent magnæ macerationes(niſi in pœnam, vel ad obligationem votorum neceſsariæ,)vel vt acceptet Epiſcopatum *Dia p.*6.*t.*8.*R.*33 *& alij ſex.* vel infra regulam, ſcilicet vana (niſi præcipiat ex cauſa, quæ ſit ſecundùm regulam, v.g vt obedientia exerceatur) Nec refert, quòd regulæ iubeant in omnibus obedire; id enim non de obligatione voti, ſed obedientiæ perfectione intelligitur. Ita *Su.Sanc.*6.*mor.c.*2. *& Lay.*

II. Si regula ordinis ſub peccato obliget, eius tranſgreſſio eſt contra votum, & ſacrilega. Ratio, quia talis regula non eſt minùs præceptiua, quàm vox ſuperioris; & ſubditus promittens

mittens obseruationem regulæ, eo modo, quo ipsa intendit, se obligare censetur: proindeque Chartusianus v.g. carnes edens, vel Franciscanus feriâ sextâ non ieiunans, & contra obedientiam, & contra temperantiam peccat. *S.Thom in 2.d 44.qu.2.a.3. Valent.Sanch. 6.mor.cap.1.& 4.Vasq.Rodriq.Laym.l.c.num.6. Escob.&c.*

III. Si regula sub peccato non oligat, transgressor, illius non peccat contra votum obedientiæ. Ratio quia talis regula non continet propriè præceptum, sed tantùm est ordinatio, seu monitum, obligans tantùm ad pœnam, si imponatur. *S.Th.Laym.l.c.&c.* Hinc nec transgressio illius ex rationabili causa, & bono fine, seu ex motiuo virtutis facta v.gr. si extra tempora loquatur cum socio, vt mœstum consoletur, est peccatum: erit tamen veniale, si ex negligentia, torpore animi, aliovè inordinato affectu fiat. *Lay.l.c* Quem vt plurimùm concurrere, adeoque raró omni culpâ vacare, putat *Valent.Sanch.& Suar.* Qui addunt quòd si quis frequenter, & quasi per consuetudinem, regulam transgrediatur, religiosam disciplinam grauiter perturbet, eaque ex causa in periculo expulsionis se constituat, peccet mortaliter *Laym.l.7.t.5.c.9 Sanch.n.18.*

IV. Etsi Capitulares nouum statutum condere possint, quo ipsi, alijque postmodum professionem edituri, obligentur; antè tamen professi, qui in illud non consenserunt, eo non obligantur, si ad regulam, ordinis non directè, nec indirectè spectet. *Laym.loc.cit.nu.10.* Nisi tamen statutum fiat in Capitulo generali, vel saltem prouinciali (iuxta cuiusque ordinis institutum) concurrente maiore parte

te suffragiorum, & non sit regulæ difforme. *vid.Escob.de leg. E.1.cap.2.nu.15.* Ratio, quia quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari iuxta *reg.39.in 6.* Addit *Laym & Sanc.* ex *Sylu. Azor.tom.1.lib.13.c.11.q.10. Less l.2.cap.41.n.22.* nec Pontificem posse religiosos cogere ad arctiorem viuendi rationem, quam instituti prima forma postulat. Quia obligatio obediendi, etiam Pontifici, prouenit ex voto, quod factum fuit secundùm proprium regulæ institutum. Si tamen regulæ reformatio necessarium medium esset ad ordinis conseruationem, ad eam Prælatus cum Capitulo, multoque magis Pontifex, illos cogere potest, quando ad hoc se implicitè quisque obligasse censetur. *Sylu.Less.Sanch.Laym.ll.cc.*

V. Etsi consuetum non sit, nec consultum, vt Prælati sub peccato præcipiant actus internos, probabile tamen est fieri posse, vt docet *Lay.Suar.&c.* Ratio, quia verisimile est, quod alioqui religiosi ad id se obligare intendant, cùm se quasi holocaustum Deo tradant.

Quæres. An subditus teneatur obedire, si dubitet, vtrum sit licita quam Prælatus iubet, vel iusta causa imperandi?

Resp.I Communiter teneri, quia tunc melior est conditio superioris, qui est in possessione potestatis præcipiendi: in dubio autem nemo spoliandus est iure, quod habet. Nec dicas, subditum etiam esse in possessione libertatis, cùm habeat debitum parendi.

Resp.II. Non teneri, si graue damnum obediendo timeat. Ratio, quia in dubio fauendum est reo, eique de cuius damno agitur. Etsi enim subditus non sit in possessione libertatis, est tamen in possessione iuris, quo potest

est se à periculosis rebus conseruare. *Les. Sanc. 6. mor. c. 4. alijque.*

DVBIVM V.

Qui possint, vel teneatur ingredi religionem?

Resp. I. Omnes illi, & soli possunt ingredi religionem, qui sunt sui iuris, nec alijs obstricti qui verò alijs obstricti sunt, non possunt sine eorum consensu, *Less. l. 2 c. 41. d. 3.*

Vnde 1. Non possunt ingredi religionem impuberes, quia sub sunt parentibus, vel tutoribus, quoad vitæ dispositionem. 2. Nec filij, si parentes sine illis se alere nequeant. *Laym. l. 4. t. 3. c. 3. nu. 1.* 3 Nec serui, sine consensu dominorum. 4. Nec qui decipit virginem, sub promissione matrimonij. 5. Nec is, qui non est soluendo creditoribus, modò in seculo manendo, possit intra paucos annos soluere. *D. Thom.* tamen *Sylu. Fumus V. Religio, & alij,* putant, illum posse bona præsentia cedere creditoribus; quia persona hominis liberi non est pro pecunia obligata. 6. Nec Episcopus, sine consensu Papæ, cui iuramento se obstrinxit: præterquam quòd sit obstrictus suæ Ecclesiæ: sicut maritus vxori. 7. Nec coniugas post matrimonium consummatum, nisi vir per vim consumasset, ante expletos 2. menses, qui eis à iure conceduntur, aut nisi alter coniugum commisisset adulterium: tunc enim innocens ingredi posset.

Resp II. Qui vouit religionem, tenetur ingredi secundùm sequentes regulas.

I. Non tenetur, imò nec potest licitè ingredi ordinem, in quo collapsa est disciplina

regula-

regularis, idque ob periculum persuasionis. *Laym. l. 4. t. 5. c. 6. num. 5.*

II. Qui vouit laxiorem, licitè ingreditur strictiorem, non tamen contrà quia: minus præstaret quam promisit. Quòd si tamen profiteatur in laxiore, valida est professio, & liberatur à voto strictiorem ingrediendi. Ratio, quia votum solemne, quo fit personæ traditio, & religionis ius in personam acquiritur, derogat priori voto simplici, per quod nullum tale ius religioni strictiori erat acquisitum. *Lay. l. c.* ex *S. Thom. &c.*

III. Is qui vouit experiri religionem strictiorem, potest id commutare in votum profitendi, & perseuarandi in laxiore. Ratio. quia hoc melius est *Laym. l. c.* ex *Sanch. &c.*

IV. Professo licentiam transeundi ad ordinem laxiorem Episcopus vel Prælatus ordinis exemptus, cum cōsensu Capituli, dispensatiuè ex iusta causa dare potest. *Laym. l. c. Less. l. 2. c. 41. num. 103. Sanch. 6 mor. c. 7.*

V. Professus, ad ordinem strictiorem, petità, licet non concessa Prælati sui licentia, ex iusta causa transire potest. Quod addo, quia huiusmodi transitu, sine causa temerè fieri non debet, Quod si autem fiat, spectanda est austeritas circa silentium, & solitudinem: idque non tantùm secundùm institutum regulæ, sed etiam secundùm obseruationem præsentem. Probatur *ex c. Licet. de regularibus. v. Laym. Less. Sanch. ll. cc.* Ex dictis resoluuntur hi Casus.

I. Canonici regulares ad Monachos transire possunt, non contra: cùm religio Monachorum austerior sit. *Lay. l. c.*

II. Professus regulam strictiorem; si ea non seruetur in suo monasterio, alioue eiusdem ordinis, nec sit spes reformationis, potest transire ad laxiorem, in quo regula seruetur: ita vt considerato præsenti statu, ducat vitam strictiorem. *Lay. l.4.t.5. c. 6. num.* 10. ex *Sanch. Rodriq. &c.*

DVBIVM VI.

Ad quid teneantur religiosi eiecti, & fugitiui?

Suppono, Religiosum iusta ob causas religione expelli posse. 1. Si in graui vel pernicioso crimine existens, notoriè incorrigibilis appareat; in quo tamen casu, moniales perpetuo potius carceri mancipandas, quam eijciendas, putat *Sanchez lib. 6. mor. cap.* 9. 2. Si ob criminis infamiam, sine graui ordinis damno, tollerari nequeat. 3. Si in admissione retinuerit impedimentum, vel essentile, vel saltem ad modum graue, v. g. lepram, &c. vt docet *Nauar. Sà V. Religio num* 34. *Sanch. 6. mor. c.4.num.* 56. Ratio, quia in re ad modum graui decepit; ita vt fraus dederit causam admissioni. *v. Dian. p. 9.t.9R.57.* vbi docet, quòd licet hactenus ex communi sententia. *Sanch. Suar. Azor. Rodriq. &c.* Religiosi propter delictum aliquod graue, etiam semel perpetratum potuerit expelli, iam tamen propter declarationem *Vrbani VIII.* editam annno 1624. per nulla priuilegia possint expelli è Religione (excepta Societate IESV) nisi sint incorrigibiles, tales autem non censeantur, nisi vnius anni ieiunio, & pœnitentia in carcere sint probati.

Hoc

Hoc ſuppoſito, Reſp. I Profeſſus è religione ob culpam eiectus, manet religioſus, votiſque aſtrictus *Lay. l. 4 t 5. c. 13.* ex *communi:* Vnde reſoluuntur hi Caſus.

I. Eiectus, rerum, quas acquirit, vſum & adminiſtrationem tantum ſibi vendicare poteſt, non autem dominium: neque illud acquiritur monaſterio, cuius non eſt membrum amplius, ſed Eccleſiæ, in qua Beneficium habet; vel Papæ, ſi Beneficium non habet, & exemptus eſt. Quòd ſi autem non ſit exemptus Epiſcopo loci *Lay. l. c* ex *Mol & Leſſ.*

Dixi, *eiectus*; quia fugitiuos & apoſtatas, ijs exceptis, quæ ex Beneficio Eccleſiaſtico accepta ſunt, monaſterio acquirere verius eſt, ſi illud dominij incommuni capax ſit: ſin minùs, Sedi Apoſtolicæ. Ratio, quia monaſterium, inſtar ſeruorum, eos vendicare & reducere poterat. *Lay. l c.* ex *Azor. & Sylu. &c.*

II. Eiectos per culpam, non omnino ſolutus eſt voto obedientiæ, etſi eius executio magna ex parte ceſſet: quia caret ſuperiore, à quo dirigatur. Debet tamen illud ſeruare in præparatione animi, ſi recipiatur. *Lay. l. c.* ex *Na. & L.*

III. Idem à reliquis monaſticis obſeruantijs, & regulis, vt à ieiunijs, vigilijs, delectu ciborom, & ſimilibus liber eſt, *Laym. l. 4. t. 5. cap. 13. Sà num. 40. Nauar. & alij* contra *Leſſ. Sanch. &c.* Ratio eſt, quia talium obſeruatio non comitatur ſimpliciter profeſſionem votorum ſubſtantialium, ſed ſtatum regularem, à quo ille eſt expulſus.

IV. Etſi non ſit improbabile, quod docent *Nauar. & Azor.* probatque *Rodriquez*, eiectum tutò manere extra ſuum ordinem, nec teneri receptionem petere, eò quòd iuſte ſen-

tentiæ suæ eiectionis se conformare possit; contrarium tamen communius est, & probababilius. Ratio, quia cum sit obligatus votis, teneturse qualificare, vt vota sua conuenienter professioni exequi possit. Quæ ratio magis probat, si ordo ipsum reuocet. *Laym. l.c.num.* 6. ex *Sylu. Sanch. & Less.*

V. Eiectus potest tutto in seculo manere, si in monasterio non recipiatur, nisi religionem laxiorem inire malit: quia aliam non vouit; neque per ipsum (vt suppono) iam stat, quo minus in sua recipiatur. Ita *Rodr. Laym. &c. l.c.* Vbi addit, Prælatos posse aliquem sub conditione eijcere, vt vel aliam religionem intret, vel ad suam reuertatur: imò etiam Ordinarij locorum eiectos ad hoc cogere possunt. Ratio, est quo tales non sine periculo, & scandalo aliorum in seculo viuant *v. Laym. l.c. num* 8. & 9.

Resp. II. Prælati ordinum fugitiuos, & apostatas requirere tenentur, si absque graui ordinis damno possint, & non omninò incorrigibiles videãtur. Ita *S. l.c* Ratio prioris partis est, quia iure diuino & naturali tenentur. Prælati prospicere eorum saluti, Ratio posterioris est, quia si ob iustam causam possint eijci, ob eandem etiam, postquam malitiosè exiuerunt, poterunt non recipi. *Lay. l.c.n.*7. ex *Sanch. &c.*

Dixi *fugitiuos & apostatas*: quia per sententiam iustam eiectos etsi se correxerint, necessario recipiendos, negant *Sanch. l.c. & Az. l* 12 *c.*17. affirmant *Nau. Mol.t.*1.*d.*140. *Less. l.* 2.*c.*41.*d.*15. Vtrique probabiliter.

Quæres An professus in vno monasterio possit cogi; vt se trasferat ad aliud?

Resp. Posse, si plura monasteria faciant vnũ cor-

corpus sub vno capite; secus, si singula subsint suis superioribus sub Episcopo, vel immediate sub Papa. Ratio, quia non vouit obedientiam; nisi in hoc conuentu. *Laym. l.c.n.10.* Vide etiam *Sanc.l.c.mor.c.32.*

CAPVT II.
De Statu Clericorum.

CLerici generaliter dicuntur illi, qui sacris ordinibus, vel prima saltem tonsura, sunt initiati. Ad quorum statum cum multa pertineant, de quibus alibi agendum, hic agemus de Beneficijs Ecclesiasticis, Heris canonicis, & alijs paucis.

DVBIVM. I.
De Beneficijs Ecclesiastici.

ARTICVLVS. I.
Quid, & quotuplex Beneficium Ecclesiasticum?

Resp. I. Beneficium Ecclesiasticum est ius perpetuum, percipiendi fructus ex bonis Ecclesiæ. propter officium aliquod spiritule, auctoritate Ecclesiæ constitutum *Lay. l. 4. t. 2. Less. l. 2. c. 35. d. 1.*

Dicitur. I. *Ius perpetuum*; ad escludendam Vicariam, & Commendam temporalem; quæ non sunt Beneficia: de quibus Canones loquuntur.

Dicitur II, *Propter officium*: qui in Beneficio duo iura à se mutuo separabilia distinguuntur. 1. Est ius, seu potestas exercendi muneris spiritualis: estque simpliciter spirituale: Alterum est ius percipiendi reditus Ecclesiasticos: quod etsi secundum se sit temporale;

quatenus tamen fundatur in officio spirituali, eique annexum est: spiritualitatem aliquam participat.

Dicitur III. *Auctoritate Ecclesiæ, &c* quia solius Prælati est, officia in Ecclesia instituere, eisq; prouentus Ecclesiasticos annectere, ipsiusque est dispicere, quot & qualibus ministris Ecclesia egeat.

Resp. II. Beneficium diuiditur I in Seculare, quod pro secularibus, & Regulare, quod regularibus est institutum Vnde sine dispensatione: nec seculare regulari, nec contra conferri potest. Porrò omne Beneficium præsumitur esse seculare, nisi probetur esse regulare, vel ex prima sui institutione, vel per possessionem pacificam 40 annorum: per eam enim ex seculari fit regulare, & contra.

II. Beneficium aliud est Duplex, aliud Simplex. Duplex dicitur quod est cum administratione: vt Papatus, Episcopatus, & omnia, quæ dicuntur dignitatis, hoc est, quæ habent præeminentiam cum iurisdictione in foro externo: vt Præpositura, Decanatus, Archidiaconatus, Abbatia, siue secularis, siue regularis, Prioratus claustralis. Item personatus, qui est eminentia in Ecclesia, sine iurisditione: v g. locus honorificus in choro, in processionibus, suffragijs feredis, vt Cantoria, & similes. Item beneficia quæ dicuntur officia, habentque administrationem rerum Ecclesiasticum, sine iurisdictione; vt Custos, Thesaurarius, Primicerius; Archipresbyter. Denique Duplicia dicuntur, Beneficia curato: hæc enim omnia duplici onere, & cura constricta censentur; cum præter recitationem precum omnibus communem,

ha-

habeant aliquam administrationem, & eminentiam. Simplicia dicuntur, quæ tantum sunt instituta ad officia diuina obeunda, neq; administrationem, vel eminentiam singularem habent; vt Canonicatus, siue seculares, siue regulares, Capellaniæ *v. Lay. l. 1. c. & Less. l. 2. c. 34. d. 2.*

ARTICVLVS II.
Quomodo acquirantur & conferantur Beneficia?

Resp. I. Beneficia Ecclesiastica vno ex tribus modis, communiter acquiruntur 1. Per electionem, v. g. Canonicatum; vel etiam postulationem. (quæ est electio eius; qui non erat de Capitulo, vel de iure non erat capax) & confirmationem superioris, si electum vel postulatum idoneum esse intelligat. 2. Per præsentationem Patroni præuiam, & institutionem subsequam, à Prælato Ecclesiæ factam, si præsentatus sit idoneus. Etsi verò Patronus præsentato ius ad rem conferat, ita vt Beneficium alteri conferri nequeat, ius tamen in re, & collatio beneficij per institutionem datur. 3. Per collationem liberam, quando beneficium solo iure Prælati datur, Patronatus iuri subest. Vnde etiam Beneficia, ex modo conferendi, diuiduntur in Electiua, Patronata, & Libera.

Resp. II. In qualibet diœcesi Episcopus est proprius collator Beneficiorum, nisi ex legitima præscriptione hoc eius alteri competat supremus autem & vniuersalis collator omniũ Beneficiorum non patronatorum, est Papa.

Less. l. 2. c. 35. d. 10. Ratio prioris est, quia Episcopus in sua diœcesi est moderator sacrorum; ergo ipsius est officia sacra conferre. Ratio posterioris, quia Papa est supremus dispensator bonorum Ecclesiasticorum, & Ordinarius Ordinariorum. Potest autem *Papa* tribus modi Beneficia conferre. 1. Iure præuentionis. 2. Iure concursus. 3. Iure deuolutionis, de quibus *v. Less. l. c.* vbi notat, iure præuentionis & concursus, ad vitandas lites, rarius Papam vti: imò per concordata Germaniæ inter sedem Apostolicam, & Fridericum Imperatorem, per constitutionem Nicolai V. quæ incipit: *Ad sacra &c.* alterni tantum menses Papæ collationi seruantur, scilicet Ianuarius Martius; &c. reliqui verò ordinarijs collatoribus reliquuntur. Imò si per tres menses, à die notæ vacationis, in loco Beneficij nulla dispositio vel gratia Papæ appareat, Ordinarius conferre potest. Similiter mortuo Papa, quamdiu Sedes vacat. *Less. l. c. Lay c.* 20 Quod si autem Pontifex & Ordinarius eodem die idem beneficium diuersis contulerint, & neutrius collationis prioritas appareat, præferendus est, qui inuenitur in possessione; quia pro eo ius præsumit. Si neuter est in possessione, præfertur prouisus à Pontifice, ob dignitatem prouisoris *Barbos. & Bardi. d. 6. c. 6. §.* 10 ex *c. Si sede.* Denique si vltimâ nocte mensis Episcopali beneficium cœperit vacare, in dubio vtrum ante, an post mediam noctem, quâ incipit mensis Papalis, si nemo sit in possessione, nec vlla prouisio, præsumptio iuris est pro ordinario. *Gonzal. barb. Bardi. d 6. c. 6. §. 11.*

Quæres I. Qid, & quotuplex sit ius Patronatus

natus? *Resp. I.* Esse potestatem præsentandi ad Beneficium Ecclesiasticum vacans *Resp. II* Esse duplex, scilicet ius patronatus Ecclesiastici; quod alicui competit, quia ex bonis Ecclesiasticis; & ius patronatus laici, quod alicui competit, qu a ex bonis patrimonialibus. Ecclesiam fundauit, vel dotauit, vel erexit *Laym. l. 4 tr. 2. c. 13. n. 2. & 4.*

Quæres II. Quando patronus teneatur præsentare, Beneficio vacante? *Resp.* Si patronatus sit laicus, teneri intra 4. menses. Si Ecclesiasticus, intra 6. intra quos nisi fiat presentatio, Beneficium sit liberum, eiusque dispositio pro ea vice deuoluitur ad eum, cuius est instituere præsentatum.

Quæres III. Quid faciendum, multi præsententur, *Resp.* I. Si patronus, qui antea præsentauit Petrum, præsentet postea Paulum, velitque hunc præferri, poterit Prælatus instituere vtrum maluerit, si patronatus sit laicus: quia tunc præsentatio secunda non facit irritam primam, nec contrà. Si tamen patronatus sit Ecclesiasticus prior tempore erit potior iure, ex *cap. Cum authenticè de iure patronatus*. *Resp.* II. Si ex duobus patronis alter Petrum, alter Ioannem præsentet, potest collator conferre vtri maluerit. Imò iuxta *Sylu.* Episcopus tunc tertio conferre potest, eò quòd patroni non conueniant. *Resp.* III. Si multi patroni inter se sint discordes, is instituendus, in quem plures conueniunt, *v. Less. l. c. d. 8. Laym. l. c.*

ARTICVLVS III

Quæ intentio, & qualitates requiruntur ad Beneficium accipiendum?

Resp. I. Vt Beneficium aliquod validè & obtineatur, requiritur vt sit persona capax & habilis, hoc est, vt sit Clericus, non illegitimus; (cum quo tamen Episcopus dispensare potest ad ordines minores, & Beneficium simplex, cui ordo maior non est annexus) non (regularis, non excommunicatus, non improbus, aut facinorosus, vt habeat scientiam competentem ad munus Beneficio annexum, & ætatem legitimam, nisi dispensetur, scilicet pro Beneficio simplici annos 14. (sufficere tamen 14. inchoatum, docet *Dian.p.3. t.6 R.64. Azor. & aliis*) pro eo quod Subdiaconatum requirit, vigesimum primum, pro eo quod Diaconatum. 22. pro eo quod Sacerdotum, vigesimum quartum inchoatum, Colligitur ex *Trid. sess. 22. 23. &c.* In his tamen & similibus casibus multi excusantur, vel quia illud ius vbique non est receptum; vel quia bona fide tres annos fuerunt in possessione, quæ veluti vsucapionem & dominium petit. Ita *Less. dub. 20.*

Resp. II. Qui recipit beneficium quodcunque, habens annexum ordinem sacrum, tenetur habere voluntatem, saltem conditiatam clericandi, & sacrum ordinem accipiendi, intra tempus à iure requesitum. *Lay c. 14. Less. l.2.c. 34 d.26.* Ratio quia suscipiens officium, cui obligatio est annexa omni modo se habilitatem tenetur. Imò si curatum seu

paro-

parochiale est habetque intentionem sacerdotium intra annum non suscipiendi, sed parochiam dimittendi, non tantùm mortaliter peccat, sed etiam ipso iure est priuatus, & ad fructuum restitutionem tenetur, vt patet ex *Commiss.* 1. §. 7. *de electio. in* 6. Quod si tamen mutata voluntate, ante finem anni Sacerdos fiat, fructus retinere potest: imo & Episcopus dispensare potest, vt vicario substituto, studijs per septenium vacet.

Dixi I. *Habens annexum ordinem sacrum*; quia si is non sit annexus, & Beneficium sit simplex, licet illud acceptet animo fructus lucrandi, & deinde vxorem ducendi, non nisi venialiter peccat; si alias officio satisfaciat, vt docet *Lay c.* 17. *Sanc.* 7 *de mat. d.* 45. *Vasq.* Ratio, quia illa persio ordinis non videtur grauis, nec vllo iure vetatur, ideoque ad nullam fructuum restitutionem tenetur. Vnde *Garsias p.* 3. *c.* 4. *n.* 42. talem ob omni culpa excusat.

Dixi II. *Voluntatem saltem conditionatam* quia si ex iusta causa postmodum status Clericalis minus illi conuenire videatur, potest animum mutare, etiamsi Beneficium sit curatum; ver. grat. si primogenitus familiæ, aut frater vnicus sine liberis decidat si optimum matrimonium ad conseruationem familiæ nobilis: vel ad lites graues sopiendas necessarium, offerantur. ratio, quia non est mens Ecclesiasticum statum obigare, vt hæc & similia bona impediantur *Lay. Less. l. c.*

ARTICVLVS IV

An liceat habere plura Beneficia?

Resp Plura Beneficia possidere, non est res simpliciter intrinsecè mala, nec omnino indifferens, sed speciem mali præseferens; imò ordinariè illicita, & naturali iuri repugnas (si talia sint, quorum vnum ad honestam sustentationem sufficiat) nisi iusta causa ex circumstantia cohonestetur. Ita fere *Laym. l. 4. t. 2. c. 8. num. 2* ex *D. Th. Less. Azor. &c. com.* Quia vt docet *Trid. sess. 24.* pluralitas huiusmodi magnam inordinationem inuoluerit, dum minuitur cultus diuinus, Ecclesiam operarijs, fundator pia intentione, pauperes vtiliores Ecclesiæ futuri sustentatatione priuantur. Hinc Beneficia distinguuntur in Incompatibilia primi generis, in quibus adepta pacifica professione secundi, vacat prius; qualia sunt plura Beneficia curata: item plures dignitates, personatus, duo Beneficia vniformia sub eodem tecto & in Incompatibilia secundi generis, quæ etsi sine peccato citra dispensationem obtineri nequeant, primum tamen altero obtento non vacat, qualia sunt Beneficia reliqua residentiam postulantia, v.g. canonicatus duo diuersarum Ecclesiarum, in quibus recepta est constitutio *Trid. s. 24. c. 12. de refor.* vt non liceat, vltra tres menses Canonicis ab Ecclesia abesse. Vnde *Lay. c. 8. n. 6.* docet, Canonicatus in Cathedralibus Eccesijs Germaniæ, quæ ex immemorabili consuetudine requirunt tantum residentiam medij anni, vel 3. mensium, inter compatibilia Beneficia numeranda.

Dixi,

Dixi, *nisi iusta causa cohonestetur*, quia qui per dispensationem plura Beneficia obtinuit, nisi iustā causa subsit, in conscientia non erit tuus, sed tenebitur alterum resignare, vt docet *Less.nu.*124.

Porrò iusta causa dispensandi erit, euidens necessitas & vtilitas Ecclesiæ; & quandoque etiam prærogatiuæ, & merita personæ, v.g. insignis nobilitas, dignitas scientia, auctoritas, virtus, &c. modo caueatur, ne Beneficiorum coaceruatio, facta etiam ob prærogatiuam personæ, ad priuatum tantum, & non ad commune bonum referatur. Imò sine dispensatione plura Beneficia, sequentibus casibus haberi possunt.

I. Si vtrumque adeò sit tenue, vt neutrum sufficiat ad sustentationem: modo vtrumque sit simplex, nec residentiam requirat.

II. Quando parochia est annexa Canonicatui, eique accessoria: tunc enim vtrumque per modum vnius possidetur, ita tamen teneatur Vicarium perpetuum in Ecclesia alere.

III. Quando Beneficia legitimè sunt vnita.

IV. Quando alius idoneus & dignus non reperitur.

V. Quando vnum Beneficium habetur in titulum, alterum in Commendam non perpetuam, sed ad aliquot menses, donec de idoneo prouideatur. Ita *Regin.* ex *Sylu.*

Quæres. An & quomodo Clerici teneantur ad residentia.

Resp.I. Episcopos, Parochos, eosque, qui curatum Beneficium habent iure diuino teneri. Nec sufficit, si per alios administrent, nisi maius bonum vrgeat, quia contra rationem est, vt hic officium & fructus alter onus habeat.

habeat. *Bonacin. t. 1. d. 5. de obligat. ben. part. 1.*

Resp. II. Ita teneri ad residentiam, vt si Episcopi intra annum vltra res, & Parochi vltra duos menses, absque legitima causa, per Episcopum cognita & approbata absint, mortaliter peccent, & fructus non faciant suos, *Trid. sess. 23. de refor. c. 1. v. Bon. l. c.* Notat autem *Dian. p. 9. t. 7. R. 53.* ex *Bordon.* supradicta etiam habere locum in Superioribus, sine Prælatis regularibus, ideoque eos teneri tempore pestis, etiam cum periculo, suis assistere.

Resp. III. Qui in Ecclesijs Cathedralibus, vel Collegiatis, obtinent dignitates; Canonicatus, præbendas, vel portiones, si intra annum vltra 3. menses, absint, primo anno media parte fructuum, secundò vero anno omnibus fructibus, quos illo anno lucrati sunt priuandos. Quæ tamen pœna est sententiæ ferendæ, non latæ, vt constat ex *Trid. sess. 24. c. 10*

Resp. IV. Causas à residentes excusantes esse. 1. Doctronem Theologiæ, vel Iuris Canonici: neque ad hoc licentiam Prælati aut Episcopi requiri, requiri autem ad doctiones literarum humaniorum, & Philosophiæ, nisi contrarium habeat consuetudo. 2. Studium Theologiæ, vel Iuris Canonici; id enim per 5. annos etiam excusat. 3. Ob equim Papæ, vel Episcopi, ad Ecclesiæ vtilitatem. 4. Licentiam legitimam ex quauis alia iusta causa. 5. Hone tam consuetudinem, vbi dispositio Concilij non est recepta. *v. Bon. l. c.*

Resp. V. Qui absque iusta causa abest, peccat mortaliter, non tamen tenetur ad restitutionem fructuum, si officio satisfecerit, nisi ad eum condemnetur, vel nisi id aliquo iure sit expressum.

Resp. VI.

Resp. VI. Eos, qui ex legitima causa absunt, non lucrari distributiones, iuxta *Trid.* nisi tamen absint ad curanda negotia Ecclesiæ, ex commissione Capituli, vel omnino inuoluntariè, ob morbum, captiuitatem, iniustam, excommunicationem, &c. *vid. Less. l. 2. c. 34. dub. 29.*

ARTICVLVS V.

Quibus modis Beneficia amittantur.

Resp I. Beneficia quatuor modis amittuntur. 1. Per mortem beneficiati. 2 Ex dispositione iuris, idque vel propter alterius Beneficij incompossibilis consecutionem, vel per professionem religiosam, vel per contractum matrimonij, vel per commissionem criminis, (v. gr. hæresis, schismatis, sodomiæ sæpius exercitæ) cui amissio Beneficij ipso facto est annexa, vt *v. apud Less. l. 2. c. 34. d. 34.* Per sententiam iudicis 4 Per liberam resignationem: de qua.

Resp. II. Resignatio est spontanea proprij Beneficij demissio, facta coram legitimo superiore id acceptante. Estque duplex, scilicet Tacita, quæ fit ex iuris dispositione, vt dum quis religionem profitetur: & Expressa, quæ rursus est duplex: scilicet Plura, quæ fit sine conditione & pacto apposito, coram Ordinario, qui Beneficium cuilibet alteri conferre potest, & Conditionata, seu in fauorem: eaque vel est Simplex in fauorem vt quando fit absque reseruatione, vel est Qualificata, quando scilicet fit reseruato sibi iure regressus, vel pensione, vel fructibus aliquibus, quæ ob simoniam iuris humani, non nisi in Pon-

tificis

tificis manibus fieri poteſt. Et quamuis verius ſit, etiam reſignationem ſimplicem in Pontificis manus faciendam, cum alioqui periculum ſit, ne Beneficiorum reſignationes ſpeciem quandam hæreditariæ ſucceſſionis acquirant, quo iura Canonica deteſtantur; probabile tamen eſt in manus Ordinarij fieri poſſe, eo quod permutatio in eius manibus fieri poſſit. Idque à fortiori verum eſt, ſi fiat ſine modo obligatorio: quamuis addita deprecatione, vt perſonæ certæ conferatur. Idque obſeruari poteſt, vbi non eſt recepta Bulla *Pij V.* quamlibet perſonæ ſucceſſuræ deſignationem prohibens, quam citat *Lay. hic c. 17.*

Porro vt reſignatio conditionata valida ſit requiritur 1. Vt Beneficium reſignantis, cum reſignatio ſit iuris ſui dimiſſio. 2. Vt fiat libere. 3. Vt fiat in manibus eius, qui poteſt admittere, & ſcilicet Pontificis, Ordinarij Collatoris, vel inſtitutoris, iuxta dicta. 4. Vt acceptetur à Prælato, in cuius manibus ſit, quia ſine acceptatione ius ſuum reſignans non perdidit. 5. Vt conferatur illi, in cuius fauorem cum clauſula conſueta, (*non aliter nec alias*) eſt reſignatum. 6. Vt is, cui confertur, acceptet; aliàs enim reſignans non perdit Beneficium, propter clauſulam, *non aliter* 7. Requiritur conſenſus Patroni; vel electorum, prout Beneficium eſt patronatum, vel electiuum 8. Si reſignans ſit infirmus, vt à reſignatione ſuperuiuat 10. dies: aliàs enim per obitum vacare cenſebitur. 9 Vt ſi reſignatio fiat in Curia Romana, intra 6. menſes à ſupplicatione oblatà computandos, in loco Beneficij publicetur: ſin autem extra curiam, intra menſem; alioqui ſi contingat reſignantem

tem mori: antequam reſignatarius cepit poſſeſſionem, Beneficium per obitum vacare cenſebitur, *Leſſ.& Lay.c.17.*

Reſp.III. Permutatio Beneficiorum, quæ eſt quædam ſpecies conditionalis reſignationis, fit, cum duo beneficiat, vnum uel plura ſua Beneficia, Pontifici non reſeruata, in manus Ordinarij, alteriuſve Epiſcopali auctoritate prædıti, reſignant, cum conditione, vt is poſtea viciſſim alterius Beneficium conferat. Quod quandoque Epiſcopus inſtituere poteſt, ſi neceſſitas ita exigat: vocalis tamen ijs, quorum intereſt, ſcilicet Patrono & Collatore inferiore. Ad hanc autem omnia requiruntur, quæ ad reſignationem in fauorem. *vid.Leſſ.ca.31.d.35.& 6. Layman.cap.17. Bonac. de ſimon. d.1.q.4.§.12.*

Quæres I. An licitæ ſint permutationes coram Ordinarijs, in menſibus reſeruatis per concordata Germaniæ? *Reſp* Affirmatiuè quia per obſeruationem concordatorum, non cenſetur Pontifex voluiſſe conditionem Ordinarium Germaniæ deteriorem facere, quam Epiſcoporum extra Germaniam, coram quibus ſimpliciter licet.

Quæres II. An licitum ſi permutare Beneficia, compenſata fructuum æqualitate.

Reſp.I. Non licere, ſi Beneficium copioſius non ſeparatis prouentibus à titulo, permutetur cum tenui. Ratio, quia exceſſus ille eo ipſoque manet annexus titulo, eſt debitus titulo, ideoque pro eo nihil exigi poteſt, quin etiam exigatu prro titulo.

Reſp.II. Poſse peti compenſationem, ob huiuſmodi permutationem, à Pontifice, pro incommodo temporali, & quod alter ſubit,

ſpoliau-

ſpoliando ſe prouentibus ſui Beneficij: ideoque talis compenſatio non eſt pretium Beneficij, aut prouentuum annexorus, ſed conditio, vt ſe indemnem ſeruet, ſiue qua conditione nollet ſe ſpoliare.

Reſp. III Iure prouentuum poſſe ſeparari à titulis, & primo nudos titulos, deindè alio contractu iura prouentuum, vt potè temporalia, permutari compenſato exceſſu opulentioris, idque auctoritate ſolius Papæ. *Leſſ. loc. c. Bon. l. c.* §. 12. *n.* 11.

Quæres III. An licite permutetur Beneficium, hac lege, vt expenſæ litis, vel bellarum, refundantur per recipientem? *Reſp.* Videri permutationem ſimoniacam, ſi impenſæ ſint cauſa impulſiua permutationis, ſine quà actus non fuerit futurus. Idem de ſimili reſignatione affirmarem. *v. Leſſ. l. c. Bon. l. c. n* 9.

ARTICVLVS VI.

Quid & quotuplex ſit penſio?

Reſp. Penſio eſt ius percipiendi fructus ex alieno Beneficio Eſtque triplex 1. Temporalis, quæ datur propter miniſterium temporale, v.g. Cantori, æditui, patrono, & defenſori Eccleſiæ. 2. Spiritualis, quæ fundatur in titulo merè ſpirituali, vt quæ datur Concionatori, Coadiutori, Epiſcopi, Parochò &c. 3. Media, quæ fundatur in ſtatu ſpirituali, non tamen officio ſpirituali, vtque datur Clerico pauperi, vel Parocho ſeni ad ſuſtentationem, vel quæ datur causà reſignationis, & litis componendæ. Duæ poſteriores dicuntur Clericales, quia Clericis; prima Laicalis, quia laicis tantum datur.

Porrò

Porrò circa pensiones *Lay. c 18 & Less* docet hæc 1. Etsi eam designare proprium sit Papæ; id tamen etiam Episcopum posse in causis specialibus, & necessarij, v. gr. propter paupertatem & senium resignantis, vel litis compositionem, vel propter adæquandos fructus, in permutatione Beneficiorum, 2. Debere esse moderatam, Ita vt beneficiato relinquatur sufficiens sustentatio. talis autem plerumque censetur tertia pars fructuum. 3. Ad pensionem non requiri consensum patroni, vt quidam volunt, quia id nullo iure statutum est. Neque vllum fit præiudicium per impositionem pensionis, cum is fructus non percipiat ex Beneficio, sed tantum habeat ius instituendi, & præsentandi, quod ei non admittitur. 4. Pensionarius post constitutum *Pij V.* vbi ea est recepta, tenetur recitare Officium B. V. nec facit fructus suos, si omittat. 5. Pensionem extingui morte pensionarij, sicut vsusfructus morte vsufructuarij. Posset tamen Papa facere perpetuam; ex plenitudine potestatis. De venditione & redemptione pensionis. *v. Lay. cā. 18. & Less. l. 2. c. 25. d. 22. Bon. l. c. §. 13.*

DVBIVM II.

De Horis Canonicis.

ARTICVLVS I.

Qui obligentur ad Horas?

Resp. I. Clerici maiorum ordinum, etiam suspensi, excommunicati, degradati, tenentur, tum iure Ecclesiastico, tum generali consuetudine Ecclesiæ.

Dixi,

Dixi, *maiorum ordinum*: quia minorum, non tantùm non ad Horas, sed neque ad psalmum Miserere tenentur, quem, vel simile quid, cum Episcopus primam tonsuram conferens iniungit, non videtur obligare, nisi vt vel tantùm fiat aliquoties, vel per modum consilij *Less. lib. 2. cap. 37. d. 9.* Vnde resoluuntur hi Casus.

I. Tenetur ad Horas, qui cum dispensatione Papæ duxit vxorem: nisi in hoc ipso sit dispensatum: quia dispensatio, vt pote odiosa, strictè est explicanda; & charactarem retinet. *Bon. & Azor. l. c. c. 5.* contra alios.

II. Clericus incipit obligari à puncto subdiaconatus suscepti: & quidem ad Horas respondentes horæ, quà ordinatur. *Bon. tr. de Horis, q. 1. punct 5 ex communi.*

Resp. II. Omnes religiosi professi, ad chorum destinati, vtriusque sexus, obligantur ad Horas; idque ex antiqua & recepta consuetudine: quam tamen quidam, vt *Aragonius*, putant non obligare tam strictè, vt peccent mortaliter, si bis ter vel omittant: & de Monialibus dubitat *Caiet. Medin. Armil. Dian. tr. 12. R. 17.* imò eas (atque adeò omnes Religiosos sacris initiatos) non teneri sub onere peccati, absolutè, sed nimis laxè, docet *Petrus March.* apud *Dian. p. 9. t. 6. R. 7.* contra aliorum communem, & veram sententiam, quæ docet, teneri secundùm suas regulas, & consuetudines. *Bon. q. 2. p. 2. n. 5.* ex *Azor. Less. Maldero &c.* Vnde resolues.

I. Non tenentur ad Horas. 1. Nouitij 2. Conuersi 3. Religiosi Societatis IESV, militares, hospitalarij, & cæteri Choro non destinati. *Trul. l. 1. c. 7. d. 12. §. 1. n. 1.*

II. Is

II. Is qui ex vna religione transit in aliam, in qua non est hæc consuetudo, non tenetur: quia consuetudo non obligat, vbi non est recepta. Ita *Suar.& Lay.* Idem dic de religioso eiecto, vel qui dispensationem obtinuit perpetuò viuendi extra monasterium: quia etsi manet religiosus, non tamen regularis. Ita probabiliter *Sotus, Sanc. Bon.d.1.qu.2.p.2.nu.4. &c.* contra *Suar.*

Resp. III. Beneficiati, quotquot habent ius in re, & plenum dominium Beneficij, si fructus percipiant, vel percepturi sint, tenetur ad Horas. *Less & Laym l.4.t.2.c.4* ex communi & *Concil Lateranensi* sub Leone X. Ratio, quia Beneficium datur propter officium. *Vnde resolues.*

I. Non tenentur ante acceptam possessionem, nec, si sine sua culpà fructus nullos percipiant, nec percepturi sint *Lay.l.4.t.2.c.5.n.* 3. quia non habent Beneficium secundum omnem effectum. Videntur tamen pro rationem fructuum teneri ad aliquoties legendum *Trul.loc.c.*

II. Tenetur is qui etsi (siue sine, siue cum sua culpa) non recipiat omnes suos fructus, recipit tamen tantam partem, quæ sufficit ad sustentationem. *Bon d.1.q 6.p 3.*

III. Tenentur ij, qui pro primo, aut etiam secundo anno, non percipiunt fructus, eò quòd assignetur fabricæ, vel prædecessori mortuo: quia etiam ipsi mortui fruentur eodem priuilegio, & sic pro tota vita satisfaciunt fabricæ. *Bon.p 4.num.22. Laym.c 5 Suar. Regin.&c.* Contraria tamen sententia non est improbabilis, & negat *Less* cum *Caiet* se[...] galem damnaturum: eò quòd vel resignare,

vel

vel mori ante possit, & sic non frui anno gratiæ *Lay. l. c Bal Trul* 13. V. 3.

IV. Tenentur & ij, qui habent Beneficium tenue, octo v.g vel decem aureorum: quia iura omnibus indistinctè obligationem Horarum imponunt, sicut ijs qui sunt in maioribus ordinib. Ita probabiliter *Sylu. Azor. Suar. Balaus Bonac. d.* 1. *quæst.* 2. *num.* 17 *& commun.* contra *Sotum, Less. Rodriq. & Dian R.* 9. *Mald.* qui dicunt, si habet Beneficium tam tenue, vt tertiam partem mediocris sustentationis alicuius Clerici non adæquent, non teneri. *vid. Dian. loc.* c *Escob. tr.* 5. *E.* 6 *c.* 13 quorum sententiam non damno. *v. Trul. l. c c.* 7. *d.* 12. §. 3. vbi notat eum qui habet plura Beneficia tenuia, quibus competentia habet, teneri ad Horas.

V. Non excusatur, qui primis annis parum recipit, eò quòd fructus expendat in substitutum; quia Horarum onus Beneficio est annexum, & personale, cum quo sponte acceptatur. *Bon. l c.* ex *Azor Vasq. & Fill. &c.*

VI. Si filius à patre coactus ad statum Ecclesiasticum, percipiat ipse fructus, tenetur ad Horas: secùs, si percipiat pater: hic verò ad restitutionem oligatur. *Lay. c.* 5. *n.* 2. ex *Less. l.* 7 *c.* 34. *dub.* 3.

VII. Probabile est, eum qui non residet ex legitima licentia vel dispensatione, ideoque fructus non recipit, non teneri ad horas: quia obligatio hæc est propter sustentationem datam *Trul. l.* 1. *c.* 7 *d.* 13 §. 3 *Sanc. &c.*

VIII Non tenetur qui habent præstimonia quæ solent dari adolescentibus, in subsidium studiorum) eo quòd non sint propriè dicta Beneficia. Ita *Medin. Garsias, & Less.* contra *Nauar.*

Nauar. Sotum & Rodriq. Rectè tamen monet *Lay.c.5.n.6* considerandam rationem præstistimoniorum. Quod si enim dentur in titulum perpetuum, & habeant annexum aliquod obsequium spirituale, quod per laicum expediri nequit, esse Beneficia Ecclesiastica, proindeque obligare ad Horas: secùs, si consistant in solo temporali obsequio. Similiter non tenentur pensionarij, cùm pensiones non sint propriè dicta Beneficia, vt *dubio praced.* videri potest. Quod limitat *Escob.t.5.E.6.cap.3.* ex *Palao*, si fruantur pensione, obsecularia obsequia; secùs, si titulo Clericali. Denique, neque tenetur Coadiutos, si non administrat, quia obligatio tenet proprietarium. *Pal.Escob.l.c.v.Lay.c.5.n.9.*

IX. Etsi habens plura beneficia satisfaciat vnicà recitatione horarum tenetur tamen tot facere commemorationes, quot sunt beneficia, seu patroni beneficiorum, quia par est omnium ratio. *Bon.Trul.l.c.n.27.*

ARTICVLVS II.

Quanta sit hac obligatio?

Resp.I. Est tanta, vt peccet mortaliter, quisquis habens hoc onus Horas, vel notabilem earum partem omittit Ita *communiter omnes* contra *Angelum V.Hora, & Richardum*, qui dicunt non esse mortale, nisi quis habeat consuetudinem omittendi; quam sententiam *Les.* non aut dicere probabilem, quòd sit contra torrentem Doctorum. Ratio, quia violat præceptum in re graui pertinente ad virtutem religionis.

nis. Ex dictis *resoluuntur in Casus*.

I. Non est mortale, omittere vnum psalmum, lectionem vel quid simile, vt habet communis contra *Nau* nec tertiam partem parux Horæ, contra *Azor. & Mald.* quia non censetur pars notabilis. Talem aut dicit *Pal. lib.* 1. *p.* 5 esse in Matutino quod est æquale vni paruæ Horæ. *Sanc. in sum. tom* 1. *l.* 1. *c.* 18. *n.* 18. dicit tres lectiones cum responsorijs, in feriali officio, esse materiam paruam; In paruis Horis, dicit *Fern. Fill. & Laym* dimidium, esse notabilem quantitatem *v. Escob. l. c. c* 13. *n.* 107. vbi docet, vnam paruam Horam, non esse parte notabilem, respectu totius officij, quod per modum vnius est præceptum. Verùm hoc meritò reijcitur ab alijs.

II. Est mortale, si omittas vel vnam integram ex Horis, (quarum sunt septem, Matutinum, cum Laudibus, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vesperæ & Completorium) vel dimidiam etiam ex breuioribus, (vt docet *Fernand. Reg. Fill. Suar. Laym.* contra *Bon. & Less.*) vel ex Matutino 9 lectiones cum responsorijs, vt *v. Sanch.* 1. *mor. c.* 18. aut partem æquiualentem Horæ vni minimæ, vt *Suar de rel. t* 2. *l.* 4. *c.* 15. *& Gauantus*; vel vt alij, vnum Nocturnum. *v. Bonac. d.* 1 *quæst.* 5. *p.* 1. *Dian. p.* 2. *t.* 11. *R.* 26 *&* 41.

III. Siue omissio Horarum (abstrahendo à multiplicatione actuum voluntatis) sit vnum numero peccatum, vt vult *Bonac.* siue sint plura formaliter, vt docet *Less.* siue vnum multiplex, vt *Suar* siue vnum pluribus æquiualens, vt *Fill* loquitur: probabile tamen est, in confessione explicandum, quot Horæ sint omissæ, eò quod sit circumstantia tenens se ex parte obiecti,

obiecti, & constituens actum in ratione suâ indiuiduali *Bonac.loc.citat.num.9. Less Suar. Filliuc.*

Resp.II. Tanta est obligatio; vt inducat ei onus restitutionis fructuum, pro ratâ omissionis officij, qui titulo Beneficij ad Horas tenetur, si elapsis 6. mensibus post adempta possessionem, (ijs enim etsi grauiter peccet omittendo, non tamen tenetur ad restitutionem) culpabiliter officium non recitauerit. Patet ex *Conc. Lateranensi sub Leone* X. Sed quia dubium fuit, vtrum hoc Concilium esset receptum, *Pius V.* Bullam edidit, quæ est apud *Nauar cap* 25. qua hoc decretum confirmat, ac declarat sic, vt qui vno die totum officium omiserit, teneatur restituere omnes fructus illi diei respondentes, v. grat. qui accipit annuè 365. florenos, teneatur pro vno die restituere vnum florenum: qui autem omiserit Matutinum tantùm, mediam partem fructuum vnius diei: qui reliquas Horas, etiam mediam partem: qui verò vnam ex illis, sextam partem. Eaque restitutio facienda est, vel fabricæ, vel pauperibus *Laym.Fill. Bon.d.1.qu.5.par.2.&c.* contra *de la Cruz & Lopez* apud *Dian part.2. t.12.R.34.* qui dicunt, si Beneficiatus intra annum, per 8 vel 10 dies tantùm omittat, non teneri ad restitutionem, eo quòd sit seruus liberalissimi domini, qui multò minus quam domini temporales, ad pauca attendat. *Vnde resolues.*

I. Clerici maiorum ordinũ, qui solo titulo ordinis, & quotquot alio titulo, quàm Beneficij, ad Horas tenetur, non obligantur ad dictam restitutionem: quia nullos percipiunt fructus,

propter onus recitandi officiũ. *Bon. l. c p. 2. n. 3.*

II. Nec is obligantur, qui ex naturali obliuione, iusto impedimento, bonâ fide, inuincibili ignorantiâ, aut aliter absque culpâ omiserunt. Ratio, quia in conscientiâ non debetur pœna, vbi non est culpa. *Les. Su. Bon n. 4.*

III. Valde probabile est, quòd qui alia onera habent, quàm precum, v.g. Pastores, Episcopi, &c. omittens Horas, possint retinere maiorem partem fructuum istius diei, ratione dictorum onerum: sufficiatque dare tertiam partem, vel quartam fructuum; eò quòd tantum obligetur ad restitutionem fructuum, respondentium oneri diuini officij. *Nau. Fill. Bon. p. 3. Dian. p. 2. t. 12. R* 8. citans alias multos.

IV. Si talis Pastor habeat tenuas reditus ad sustentationem, videtur ad nihil obligandus; cùm ob alia onera illi debeatur sustentatio. *Lay. l. 4 tr 2 c. 5.* Imò *Dian p. 2. t. 12. R. 9. Mald tr. 10 c. 2. dub* 3: dicunt, eum qui habet Beneficium valde tenue, v.gr. cuius reditus tertiam partem mediocres sustentationis non adæquent, non teneris, ob Horas aliquoties neglectas, ad restitutionem.

V. Restitutio hæc fieri potest, vel pauperibus amicis, vel alijs, vel ipsi etiam beneficiato, si pauper est. Item impendi potest in fabricam domus, vel meliorandos agios Beneficij: quia hæc nomine fabricæ etiam intelliguntur, apud *Suar. & Bonac.* Denique aliquo compensari potest, offerendo suffragia pro defuncti, alijque precibus, vt *vid. Bonac. in. loc. c p.* 4. & sic etiam per alium, seu per officium aut preces ab alio ad tuam intentionem recitatas, & à te defunctis applicatas satisfieri posse, docet *Quintanad. t. 8. s.* 6. Nec conti-

continuò damnandum, qui ordinariè recitare solitus, semel v.g vel bis in anno omisit, etsi nihil restituat, docet *Sotus, Med. Fill. c. 10. nu.* 316 317.

VI Qui pecuniam, quam ob neglectas horas tenetur restituere, siue erogare in vsus pios, impendit in alios, quàm vel pauperes vel fabricam beneficij, non satisfecit) secundum ius commune vbi Concilium Lateranense, vel Bulla Pij V. est recepta) obligationi suæ, nisi aliud ferat consuetudo, vel statum alicubi receptum: quia disertè præcipitur restitui pauperibus, vel fabricæ beneficij. *v. Bonac. quæst. 2. p. 2. & 4.*

VII. Posse aliquando beneficiatum excusari à restitutione (ob Horas neglectas) titulo pecuniæ expensæ, (intelligæ post omissionem Horarum) etsi non isto intuitu, in pauperes, vel alios vsus pios, censet *Dian. p. 3. R. 57.* ex *Lay. l 3 s 5. t. 2. c. 12 n 9.* esse probabile: tum quia quod auidam Auctores ita sentiant: tum quod videtur esse virtualis intentio omnium dantium eleemosynas, satisfacere per illas omnibus obligationibus, quas suis peccatis contraxerunt; tum quòd leges Ecclesiæ benignè debeant explicari; Addit *Ioannes de Salas, de leg. d. 15. sess. 2. num 27. Vasq.* Si Canonicus grossam, seu corpus sui Canonicatus, verè & absolutè lucretur prius, quàm omittat officium, non teneri ad restitutionem, propter omissionem sequentem: eò quòd pœna non sit, vt fructus iam suos factos restituat, sed vt fructus non sciat suos: Sic ille apud *Dian p. 2. t. 12. R. 8. v. infrà art. 4. §. 6. in fine.*

VIII. Vbi Bulla Pij V. non est recepta, potest

test videri probabile, beneficiarium ad dictam restitutionem non obligari, vt habet *Sylu. V. Clericus*.

ARTICVLVS III.

Quæ excusent à recitatione Horarum.

Resp. Hæc sequentia. 1. Infirmitas grauis, v.g. dolor notabilis capitis ita vt sine incommodo, vel incremento morbi, legi non possunt. Dixi, *grauis*: quia leuis, v.gr. dolor stomachi, aut pectoris, vel etiam aliquando febris tertiana, aut quaranta non excusat, cùm toto die non affligat: Ita *Nauarr. Fill. Laym. Bon. d. 1. q 6. p. 1.* Porrò taliter excusatus non tenetur, vt quidam volunt, audire alium legentem, nec alium substituere, vt habet *Fill. & Sà V. Hora*: si tamen commodè potest, & solet legere cum socio, tenetur, vt habet, *Less. & Bon. v. Dian. p. 2. t. 12. f. 43.*

2 Iustum impedimentus, v.gr. metus proditionis, inter hæreticos, Item grauis vel repentina occupatio, vel opera charitatis maioris momenti, quàm Horæ, quæ sine scandalo, vel graui incommodo tuo, vel alterius omitti non possint. Quo modo etsi Concionatores vel Confessarij aliquando excusari possint, idque ex benigna Ecclesiæ intentione, vt docet *Sylu. Suar. & Laym. &c.* tenentur tamen anticipare, si possint, v.g. si mactè præuideas, te tota die confessionibus occupandum, quæ diferri non possint. Ita ex *Suar. & Azor. Bon. l. c. p. 2. n. 1. & 2. &c. communiter*.

Ex hoc capite dicunt etiam aliqui non teneri te repetere, quod neglexisti, (nec recitando

tando, nec audiendo) dum thurificando ad Magnificat, vel Benedictus, vel libros necessarios circumferendo, vel lectionem mox cantandam præuidendo, vel alia in choro necessariò peragendo, occupatus fuisti. Quia chorus totus pro eo, qui in re, ad officij celebritatem pertinente, occupatur, videntur supplere; & non tantum suo, sed etiam aliorum ministrantium nomine, recitare aut canere. Ita *Laym. l. 4. tr. 1. c. 5. num. 7. Henr. Sylu. Azor. Sot. Molfesius. Nald. Arag. Reg. citati à Dian. p. 2. t. 12. R. 13.* Idem de eo, qui choro organis musicis, alternis versibus respondet, dicunt *Nauar. Sanc. Arag. & Rodriq.* apud *Lay. l. c.* scilicet eum non esse obligatum, vt etiam voce proferat: sed negat *Escob. t. 5. E. 6. v. Trul. d. 16.*

3 Cecitas, *Bon p. 2. n. 4. &c. communiter.*

4. Carentia Breuiarij inculpata. Quod si tamen memoriter possis dicere, vel totum officium, vel vnam Horam, teneris. Si verò tantum scias psalmos, vel lectiones, vel capitula, dicit *Fill tom. 2. tr. 21. c. 9. nu. 287.* citans *Nauar. & Suar.* Item *Escob. E. 6. num. 149.* probabile, esse non teneri, quia psalmi vt sic, non sunt Hora Canonica, ad quam tenetur Clericus. Idem dicit *Garf de benef. t. 1. pa. 2. c. 1. nu. 221. Mald. in 2. 2. t. 10. c. 2. d. 5. & Ioannes Sancius in select. d. 15. nu. 1. citati à Dian.* eo quòd lectiones & Capitula sint pars (licet minor) maximè principalis, ita ut absque illis, non sit officium Canonicum. Idem concedit *Sanch. l. 1. c. 19.* in Matutino festi duplicis, vel semiduplicis. *v. Bonac. p. 2. num. 6. Dian. p. 2. t. 12. R. 30 & 43.* Verum hæc probare non ausim, sed potius quod docet *Bon. d. 1. q. 6 p. 2.* impeditum ex aliqua dictarum causarum,

S 3 si pos-

si possit dicere partem notabilem, ad id teneri, alias ad nihil. Denique si quis careret Breuiario, quo vti solet, v.g. Romano, tenetur legere aliud, quod habere potest: quia per vtrumuis impletur substantia præceptis *Creus. Escob. Dian. p 9. t 9 R. 25.*

5. Dispensatio. quam sine causa, solus Papa dat validè: cum causa Episcopi. Et sic Subdiaconum, qui ex dispensatione Pontifici ducit vxorem, hoc ipso liberari ab onere horarum, contra *Bon. & Azor.* docet *Sanch. de mat, l. 8. d. 8. Dian. p. 8. t. 3. R 34.*

ARTICVLVS IV.

Quomodo recitandæ sint Horæ?

Resp. In recitatione Horarum sequentes circumstantiæ sunt seruandæ 1. Vt recitentur iuxta præscriptum Breuiarij Romani, iussu Pij V. editi, saltem publicè. Excipe Religiosos, qui habent peculiare Breuiarium ordinis, & Ecclesias, quæ 200 annis ante institutionem Breuiarij per Pium V. peculiare habuerunt: eæ enim sine consensu Episcopi illud mutare non possunt. Priuatim tamen omnibus, etiam regularibus, probabile est licere, ex consuetudine, vti Romano, vt docet *Less. cap. 27 d 12. Henr. & Sà V. Horæ. Bonac, d. 1. q. 3. p. 1.* (Adde, quod qui eo viritur, ne quidem in choro obligetur ad psalmos pœnitentiales, graduales, officium defunctorum, excepto die animarum) Officium tamen B V. in choro recitari debet, vbi est consuetudo. Ita *Fill. & Bon* ex Bulla Pij V. & Clementis VIII. Item tenetur ad Litanias diebus Rogationum;

tionum; tum quia sunt pars officij eo die: tum quia peculiaris de ea re est constitutio, Ita *Bon. l. c. ex Fill.* contrarium probabile esse dicat *Dian. part. 2. tra. 12 R. 42.* ex *Vasqu.* Item *Escob. t. 5. Escob. 6.* Quòd si autem ex inaduertentia, vel necessitate, v. gr. quia lectiones de festo nullas habes officium mutes, ita vt dicas de feria, quando erat dicendum de Sancto, vel contra, nullum erit peccatum, nec obligatio repetendi, licèt consultum sit repetere ea, quæ ad proprium officium pertinent; si verò studio idem mutes, aliud sentiendum videtur, cùm ratio non sit eadem: Quanquam quod eo casu venialiter tantum pecces, nec tenearis repetere, vel restituere, quidquam, eo quòd substantia præcepti sit impleta, probabile esse censeat *Escob. t. 5. E. 6. cap. 5. Dian. p. 3. t. 12. R. 3.* Item *Caiet. Syl. Binef. Az. Valent. Less. Fill. &c.* citati à *Bon. d. 1 qu. par. 1. nu. 17 & Dian. loc. c.* contra alios multos, quos citat & sequitur *Bar. Layman.* verò *libr. 4 t. 1. cap. 5. nu. 4.* cum *Suar.* limitat, nisi per fraudem quasi, multo longius in multo breuius, v. g. paschale mutetur: (licet *Caram* apud *Dia. p. 7. t. 11. R. 6.* contra communem sentiant, etiam si præceptum impleri, & venialiter tantum peccari) aut idem pro libito toto anno dicatur, quia est grauis inordinatio *vid. Trul. d. 14 num. 11.* vbi docet, eum qui per errorem legit hodie de Sancto, qui cras v. gr. colitur, posse cras legere de Sancto, qui hodie celebratur, ne is hoc annos omittatus; imò ita faciendum esse vult *Quintan. t. 8. sing. 10.* Verùm contrarium rectius tenet *Villalob.* eo quòd præstet semel, quam bis errare: idque multis benè confirmat *C. Lugo Respond. mor.*

 l. 5. d. 8.

lib 5.*d*.8. Similiter eum, qui per errorem, vel obliuionem de festo duplici, vel semiduplici non recitauit die proprio posse de eo legere primo die non impedito 9. lectionum officio, docet idem *Quintan t*.8 *f*.9 esse probabile. Verùm & hoc meritò reijcit *C. Lugo l.c.* & ipse *Quintan.* contrariam sententiam agnoscit probabiliorem. Denique qui in aliquibus horis errauit, (legendo v.g. de feria, quando erat de festo, vel contra) agnoscens errorem, non debet eum continuare, sed reliquas horas legere iuxta officium eo die currens, vt in ijs saltem conformet se toti Ecclesiæ, vel communitati, cuius est pars, & obseruet legem, quatum potest. *C.Lug.l.c.*

2 Pronunciatio uocalis exterior; ea enim est de substantia præcepti. Et si quidem cum socio legis (quod si rectè fit, & est conforme primæ institutioni Ecclesiæ, ac publico orandi ritui, estque licitum, etiamsi is ad eas non obligetur, nec interius attendat. *Bon. qu*.3.*p*.2.§.1.) ea pronunciatio adhibenda est, vt ab eo exaudiri possis, eumque audire uicissim. *Sà* tamen *V Hora*, putat satisfieri, etsi quædam non percipias, quæ à socio dicuntur; neque ideo aliquid scrupulosè repetendum esse: si uerò solus legas, ita legendas esse, vt audire te ipsum possis, docet *Regin.& Sua.* sed probabile est, id non requiri, cùm Ecclesia id non præcipiat, vt docet *Azor.par.*1. *lib*.10.*cap*.11.*qua*.5. *Bonac.& Dian.resolu*.11. admittitque *Fill.tr*.23.*cap*.3.*n*.107. pro scrupulosis. Si plures duobus recitent officium simul, non debet unus vnum, alter alterum, tertius tertium versum recitare, sed alternatim facto duplici tantum choro, siue plures

siut

sint ex una parte, siue pauciores; quia sic habet usus, & praxis Ecclesiæ: secus est de lectionibus, quarum primus primam, secundus secundam, tertius tertiam recitat, (imò alicubi consuetudo permittit ut omnes àb uno recitentur) alijs audientibus. *Bon d.1.q.5 p.2.§.1.* ex *Suar. Azor. & Laym.* addens etiam satisfacere eum, qui lectiones, vel orationes, uel capitula, uel responsoria tantùm audit, & non recitat. *v. Bon. l.c. Trull. d.16.n.17.*

3 Pronunciatio integra, siue syncopa, & abbreuiationem uerborum & syllabarum, & absque præcipitantia. *Bonacin. d.1. quæst.3. part.2 § 1* Ex hoc tamen defectu in publico facilius peccari potest mortaliter, ratione scandali, & seuerioris præcepti Ecclesiæ, quàm in priuato. *Azor. & Filliuc. t.2. libr.23. capitul.2. Escob. Dian. part.2. t.12 R.32.* vbi addit. 1. Eum, qui cum tali, qui ultimas syllabas abscindit, recitat officium, satisfacere suo officio, nec teneri repetere. 2. Quando in cantu, propter nimiam celeritatem, & abscissionem syllabarum (uel alia de causa) qui audientem non possunt verba percipere, & attendere, ordinariè tantùm esse peccatum veniale, neque obligari ad iteratam recitationem officij; nisi adsit contemptus, uel graue scandalum, seu notabilis corruptio, & deformatio verborum, in toto cantu. *vid. Dian. l.c. Sylutum, & Trul. d.15* ubi ex *Nauar. Azor. Less. & Pal.* negat satisfacere eos, qui cum socijs recitant ita festinanter, ut nondum expletis à socio uersiculis, ipsi incipiant; quia pars quæ anticipatur, non communicatur cum socio, qui eam audire nequit. Excusat autem ex *Nauarr. Sà, & Suar.* surdum, qui alios in

choro canentes non intelligit, nec sequi potest.

4. Pronunciatio continuata vnius Horæ: si autem interruptio notabili tempore, sine causa, fiat, erit tamen veniale tantum, vt ait *Fern.Laym & Less d.*10. quia singuli psalmi, suam completam significationem habent: si iusta ex causa fiat, nulla culpa erit, nec repetenda priora. Quod verum est, etiam si animo repetendi interrupisses: consilij tamen est, si interruptio longa esset, repetere ab initio psalmi vel nocturni; imò probabile est, nocturnos singulos separatim, saltem intra trium horarum spatium dici posse, (quod certum videtur, si iusta causa concurrat) quia secundùm quosdam antiquitus ita fiebat, vt docet *Fill.t.*23.*cap* 6 & *Bon.q.*5 *p.*3.*Escob.e.*3*r.* Addit *Quintanad.t.*8.*s.*4. lectiones, sine tres sint, nouem, posse absque culpa graui, sine causa, & cum hac, absque vlla culpa diuidi à psalmodia eiusdem matutini. Diuisio autem matutini à laudibus, non dicit interruptionem officij; vnde priuatim fieri potest sine causa. *Dian p* 5.*t.*14.*R.*48 ex *Bon.* & *Fill.Sanch.* Item *Trul.l.*1.*c* 7.*d.*11.

5. Ne inuertatur ordo Horarum absque iusta causa: quod si tamen fiat, erit tantum veniale; quia ordo iste, saltem extra chorum, non est sub præcepto nisi secundariò, & tanquam circumstantia minoris momenti. Quòd si autem per inaduertentiam, vel ex iusta causa mutes, v.g. vt amico, vel ægro, qui tecum legere cupit, satisfacias, nullum erit peccatum, vel si in choro dicantur posteriores Horæ: cum tu necdum dixeris priores; vel si inter orandum aduertas te aliquid omisisse, vel priorem Horam nondum dixisse; perges

enim,

enim, & supplebis in fine. Similiterque, si causa, vel necessitas instet Horas dicendi, potes dicere Laudes, dilatis lectionibus, vel aliquo simili, quod ad manus non est. *vid. Bon.q.3.p.4.*

6. Vt, nisi iusta causa excuset, dicantur tempore prefixo à iure, vel consuetudine; quæ nunc obtinuit, vt Matutinum, & Laudes, absoluto Completorio in Ecclesia; hora circiter quarta, & secundùm *Bonacin.* etiam tertia dicantur: & hyeme quidem, media hora ante solis occasum dici posse, & ait *Fill.* ex communi sententia, cùm etiam priuilegium quibusdam concedatur, vt hora ante occasum dicant. Quod tamen non est signum, id sine priuilegio fieri non posse; quia talia sæpe dantur ad tollendo scrupulus, & dubia, quæ sequuntur ex varietate opinionum. Iuxta eandem sententiam non peccabit, ait *Bonacin*, qui primam, tertiam, sextam & nonam, duabus vel tribus horis post ortum solis dicit: tum quia est moderata & consueta postpositio; tum quia tempus à iure præscriptum magnam latitudine teste consuetudine, habet: erit tamen veniale, Matutinum, sine causà, ad uesperum differre, uel ante prandium, sine causa Vesperas & Completorium dicere; quia hæc est inuersio. In Quadragesima autem Vesperæ legi possunt priuatim post prandium, cum rubrica Breuiarij Fer. IV. Cinerum non imponat preceptum. *Nau Sanch. Trul d.18 nu.6.*

Dixi *sine causà*; quia si iter, aliàve causa vrgeat secundùm *Caiet* & alios, omnes Horæ manè dici possunt, usque ad Vesperas inclusiuè. Denique ad uitandum mortale, sufficit di-

ci omnes à media nocte, vsque ad alteram mediam noctem, præterquam quòd Matutinum pridie possit anticipari. Quòd si intra dictum tempus quis Horas non dixerit, peccauit quidem, non tamen tenetur postmodum dicere; quia sunt onus affixum diei: etsi supplendo possit, secundùm quosdam, restitutionem subterfugere, eo quòd rependat æquale. *Molfes.* 3. *tom.* 2. item *Maior. Palud. Ledesma, &c.* apud *Henriq. l.* 13. *Bonac d.* 1. *q.* 5. *p.* 2. *nu.* 5. vbi dicit, eam sententiam esse probabilem, citatque pro ea *Suar. & Fill.* sed malè, quia hi vel loquuntur tantùm de primo medio anno; vel spectato solo naturæ, & secluso iure positiuo. Expresse autem, eam sequitur *Quint. aa. t.* 6 *f.* 6. vocatque veriorem contrariâ. Vide etiam *Dian. p.* 2. *t.* 12. *R* 24.

7. Vt deuotè, & cum attentione interna, virtuali saltem, recitentur siue ea ad Deum, sit, siue ad sensum verborum, siue, vt ait *Caiet.* ad verba solum? Quam postremam sufficere, rectè notat *Less.* supposito tamen animo orandi, & vacandi Deo. Vnde attentionem confusam saltem ad Deum, & ad verba includit, cùm alioqui attentio præcisè ad sola verba, nihil ab externa attentione differre videatur. Ita commun. contra *Nauar. Sylu. & Kon.* qui nullam attentionem internam requirunt, sed tantùm externam, quæ excludat omnem actionem incompossibilem cum attentione interna, licèt animo voluntariè inter ea distrahanis. Quæ sententia, secundùm *Laym. & Less.* non est improbabilis; & vtilis, tum scrupulosis, tum confessarijs, ne beneficiatis, sine attentione Horas recitantibus, imperent restitutionem fructuum: partim

ob

ob Doctorum auctoritatem, partim quòd hoc præcepto tantum materiales quædam preces, earumque externa pronunciatio, (per quam, sicut per hymnos organos cantatos, à Deo aliquid Ecclesia potest impetrare præcipi videantur: deuotio verò tanquam finis præcepti extrinsecus ad eius substantiam non pertineat. Verum nostra sententia est communior, & probabilior. Et probatur; sine oratione enim internà, nulla est oratio; ergò hoc ipso, quod sub mortali ad orationem obligaris, sub mortali item ad aliquam attentionem ex prædictis obligaberis. Nec refert, quod Ecclesia non possit per se actus internos præcipere, potest enim eos præcipere, vt sunt necessarij ad actus externos debitè præstandos, vt sint actus virtutis. Quomodo cùm possit præcipere confessionem, potest etiam contritionem. Dixi, *cum attentione, interna, virtuali saltem*: etsi enim melior sit actualis, sufficit tamen virtualis: quam *Bon.* & alij communiter dicunt manere ex actuali, quàmdiu non reuocatur expresse, vel tacitè per distractionem voluntariam, vel actionem cùm debita attentione incompossibilem. Vnde licèt in voluntariè distraharis, virtualiter tamen attendis. 1. Si in genere intenderis officium dicere, modo consueto, vel animo laudandi Deum, vel satisfaciendi tuo muneri. 2. Si cum confusa aliqua apprehensione, & proposito, opus consuetum faciendi recites. *v. Bonac. d.* 1. *q.* 3 *p.* 3. Ex dictis resolues.

I. Is qui cubitat ob euagationem mentis, an aliquid omserit, si probabilem coniecturam habeat, se dixisse, vel quia proposuit initio attendere, vel, quia se repetit in fine v.g.

psalmi præsumere potest; se dixisse, si ex libro vel memoria, cætero qui non errare solita dixit; proindeque melius erit si non repetat, ad vitandas anxias consuetudines, & scrupulos, & vt totum officium sine perturbatione decurratur. Ita *Bonsel. cap. 11. d. 13. c. 5. Layman.*

II. Qui sponte distractus nullam harrum attentionum habuit, grauiter peccauit, teneturque secundùm sententiam communem Horas repetere, nec fructus facit suos: quia non fecit opus præceptum, quòd erat, vt deuotè oraret. *Sotus, Nau. Regin. Fern. Bonac. & Trul. l. 1 c. 7. d. 17.* vbi ex *Nau.* addit non excusari à mortali eum, qui recitationem horarum; ita differt vel ita componit, vt aduertat se somno præoccupandum; v. g. si Completorium vesperi restruet dicendum in lecto sciens se tunc somno solere obrui. Quidam tamen Doct. paulo antè citati negant, eo casu necessariam esse repetitionem; eò quòd substantia operis sit impleta, absque circumstantia deuotionis. Multoque magis ac probabilius ijsdem negant obligationem restitutionis; eò quòd ad illam tantùm teneatur, qui officium omiserunt, non qui distractè dixerunt. *v. Bon. l. c. Less. Laym. & Dian. t. de Horis. R. 1. & 2. Escob. l. 5. E. 6. c. vlt. n. 62.*

III. Cum recitatione officij coniungere actiones, quæ notabiliter non impediunt, (v. g. induendi, abluendi) veniale est, si fiat sine causà; aliàs nullum. *Escob. l. c. c. 7.* Qui vero aduertenter occupat se aliqua re incompossibili cum attentione interna, v. g. scriptione, lectione, &c. grauiter peccat, & precepto non satisfacit; atque adeò tenetur repe-

repetere. *Nau. Suar. Bon. Trul. l. c.*

DVBIVM III.

Quid Clerici possint circa dispositionem fructuum suorum Beneficiorum?

Resp. I. Clerici beneficiarij, quoad eam partem bonorum Ecclesiasticorum, quæ necessaria est ad congruam sustentationem, & decentiam status, ita fiunt domini, vt de iis possint libere disponere. Vbi rectè notat *Nauar.* hanc congruitatem & decentiam habere latitudinem, & suos gradus; proindeque, si infirmum congruæ sustentationis pretium sint floreni 300. medium 400. summum 500. Clericus autem infirmo viuat, de reliquo liberè posse disponere. Ita *communiter*; quia id acquisiuit vt stipendium sustentationis, quasi mercedem operis præstiti.

Resp. II. Probabilius etiam est, contra *Nauar. & multos Canonistas*, Beneficiarios non regulares (secus enim est de Regularibus, *vt v. Lug. t. 1. d. 4 s. 1. n. 2.*) absolutè esse dominos omnium suorum prouentuum, ideoque etsi in profanos vsus expendant, non teneri ad restitutionem. Est communior inter recentiores, apud *Binsf. Malderum & Bon. d. 4. p. 1.* ex *S. Th. Soto Mol. &c.* tum quia fructus faciunt suos, vt supponit *Trid. sess. 24. c. 12.* tum quia alioqui non possent fructuum dominium in alios transferre, (extra pios vsus) omnesque eorum donationes & contractus essent inualidi, & vt tales à Iudice, & declarandi, & bona Ecclesiæ restituenda, quod cum numquam sit factum, præsumi non debet esse

facien-

faciendum *C. Lug. d. 4. n.* 1. quo non obstante, teneri eos ab bona Ecclesiastica, congruæ sustentationi superflua, expendere in pios vsus, tam est communis sententia, vt *C. Lugo d.* 4. *num.* 10. dicat, nimis singularem esse sententiam. *Petri Hurt. & Dian.* dicentium, eos satisfacere, si (seclusis grauibus necessitatibus) erogent in communibus necessitatibus, quartam partem redituum Ecclesiasticorum, vel certè dimidium eius, quod congruæ sustentationi superest. *v. C. Lugo l. c.* vbi plurimis pro se citatis Auth. ostendit. *Tolet. Mol. & Bon.* male citari pro contraria sententia; imò ipsummet *Hurt. & Dian.* in ea non perstitisse, atque nulla vel authoritate, vel ratione fulciri; ac denique suam multis probat, præsertim ex *Trid. sess.* 21. *cap.* 5. *de ref.* ostenditque, istam obligationem nasci ex iure, non tantum humano, sed etiam diuino naturali. Vide etiam *Bon. l. c. p.* 2. Porrò congrua sustentatio Clerici censetur, quæ necessaria est, ad statùs & familiæ sustentationem, secundùm conditionem status, gradus, dignitatis, qualitatis, & regionis, in qua habitat. *Bon. l. c. Mol. Laym. C. Lugo &c.* Vnde resoluuntur hi Casus.

I. Congrua sustentatio non est æqualis respectu omnium; quia plus requirit Episcopus, quàm Diaconus; Decanus, quàm Canonicus; Canonicus in Ecclesia principali, quàm Parochus; debilis & tener, quàm robustus & valens: & quod sufficit in vno loco, non sufficit in alio. Quapropter attendi debet ad vsum aliorum timoratæ conscientiæ, in eodem gradu, &c. Nec obstat, quòd Beneficiarius emerserit ex humili, quò maius

pos-

possit statui suo conuenientes sumptus facere; vt ex *Molin.* docet *C. Lugo.loc.cit. v. Bonac. l.c.num.* 8.

II. Nomine congruæ sustentationis, etiam intelligitur, debita hospitalitas, non tantùm in pauperes peregrinos (qui maximè commendantur Clericis à Trid.) sed etiam vrbanos. *C.Lugo.n* 66.

III. Debita, quæ Clericus contraxit pro sua sustentatione, vel ob piam causam, potest soluere ex reditibus Ecclesiasticis: non item, quæ contraxit ante Beneficium obtentum, nisi sit pauper. *ibid.n.*67.

IV. Potest Clericus ex bonis superfluis, licitè in studijs alere suos consanguineos, si aliunde non habent: eò quòd parentes vel nolint, vel non possint alere in studijs, *ibid. & Bon.p.2 n.*13.

V. Si habeat sorores pauperes, vel filios spurios, ex fructibus Beneficij dotare licet, si aliunde non potest: quia naturali iure debet illis alimenta, in quorum locum succedit dos. *Molin. Bins. &c.* Cauendum tamen sub mortali, ne vel illas notabiliter supra statum exalter: vel hos legitimis æquet; etsi nobilis plus possit dare, quàm alius infimæ sortis. *v.Laym.l.*4.*tr.*2.*c.*3.*n* 4.

VI. Si bona superflua expendat in vsus profanos, v.g. in venationes, carnes, equos, parasitos, ludiones, luxum, in amicos, cognatosque ditandos, &c. (quòd intellige de quantitate notabili in genere prodigalitatis quæ longe maior est, quàm in genere furti) grauiter peccat quidem, non tamen tenetur ad restitutionem; quia est dominus fructuum, & consequenter neque is qui accepit, Ita con-

contra *Nauar, &c.* communiter Doct. alij ex *Trid. sess. 21. cap. 1. Azor. t. 2. l. 7. c. 8. q. 2. v. Lay. l. 4. t. 2. c. 3. num. 4. Bon. d. 4. p. 2. num. 9.* & *p. 4. num. 1. &c.*

Quares I. Quæ teneantur in pios vsus expendere? *Resp.* Ea omnia, quæ acceperunt siue ab Ecclesia siue ab alijs, tanquam procuratores cultus diuini, non autem illa, quæ vel in cultum diuinum oblata non sunt, vel iam ab Ecclesia in cultum diuinum sunt expensa. *C. Lugo d. 4.* Ratio, quia priora habent annexam obligationem religionis, posteriora non; vel si habuerunt, ea iam est extincta, per expensionem in pios vsus. *Vnde resoluuntur.*

I. In profanos vsus expendi possunt à Clericis bona patrimonialia, eaque, quæ hæreditate, industria, donatione, alioue modo, vt Laici, acquirunt, viuendo interim ex Beneficijs. Item quasi patrimonialia; hoc est, quæ acquirunt quidem vt Clerici, non tamen vt reditus Beneficij; sed vt stipendia, alicuius officij Clericalis, vt ratione concionis, pro Missa, funere, officio defunctorum, administratione sacramentorum, aniuersarijs, & *Sanch. C. Lugo l. c. num. 23. Bon. p. 2. n. 19.*

II. Probabilius est, in profannos vsus posse expendi distributiones, præsentias (vt vocant) quæ beneficiarijs ob præsentiam in Choro distribuuntur. Ita *Syl. Bonac. C. Lugo num. 24. Bon. p. 2. num. 17* contra *Sanch. &c.*

III. Fructus, qui dantur ob Capellaniam, vel Vicariam non collatiuam, sed ad nutum amouibilem, possunt expendi in vsus profanos, quia non sunt fructus Beneficij, (hoc enim

con-

confertur per collationem Canonicam) sed bona quasi patrimonialia. *v. Card. Lugo numer.* 28.

IV. Probabiliter etiam Pensionarius licitè suam pensionem expendit in vsus profanos: quia eam Papa extrahit ex reditibus Beneficij, & dat alteri, qui id Beneficium non habet. *C. Lugo l. c.* contra *Bonac. &c.* Secùs est de eo, qui Beneficium habet in commendam: quia substituitur loco beneficiarij. *ibid.*

V. Patrem, quam Clericus parcè viuendo, sibi seruat ex congrua sustentatione; licitè expendit in vsus profanos; quia expensa est iam antè in vsus pios. *ib.* & *Bon. d.* 4 *p.* 2. *nu.* 14. ex *Molin.*

Quæres II Quid intelligatur nomine vsus pij? *Resp.* Qui vel ad cultum diuinum, vel misericordiam spiritualem, aut corporalem ordinatur: v.g. ad cultum templorum, necessitatem pauperum, hoc est, eorum, qui non habent necessaria, siue ad naturam, siue ad statum seruandum: item in vsum religiosorum, in Capellanias, Missas, suffragia pro defuncti, hospitalia, &c. *Vnde resoluuntur sequente Casus.*

I. Si Clericus superflua expenderit in vsus profanos, v.g. emerit sibi bona immobilia, non potest hæc retinere; quia obligationi bonis ijs annexæ non satisfecit, & a huc potest satisfacere, cùm bona empta prætio æquiualeant. *C. Lugo n.* 43. *vid. Bon. n.* 20.

II. Qui in vsum profanum, à Clerico bona accipit dono, ex superfluis, potest excusari à peccato, si eum non induxit ad talem donationem neque per eam Clericus redditur impotens, ad superflua expendenda in vsus pios

v. C.

*v.C. Lug.n.*40. Quia Clericus ex patrimonialibus, vel quasi patrimonialibus potest substituere.

III. Clerici quidem ex consuetudine multis locis recepta, licitè possunt testari de reditibus Beneficiorum, non tamen nisi ad causas pias, etsi enim vbi consuetudo inualuit, etiam in vsus profanos validè testentur, peccant tamen mortaliter. *v. Less.l.2.cap.*19 *d.*4. *Laym.l c.Bon.d.*4.*p.*3.*n.*2.*&* 5. *Trid.sess.*2.*c.*:. *de ref.* & sequitur ex dictis. Nisi tamen fecerint cum facultate Papæ: quæ licèt superueniat testamento iam conditio, facit tamen illud conualescere. *Sanch Salas, Dian p.*8.*t.* 3.*R.*99.*v supra l.*3.*t.*5.*c.*4.

DVBIVM IV.

Quis sit habitus Clericorum, quæ artes, officia, actiones ijs prohibeantur?

Resp. I. Clericos maioribus ordinibus initiatos, vel etiam minoribus si habeant Beneficium, quoad habitum obligari ad ferendam tonsuram, & vestem Clericalem, quæ non debet esse virgata, in qua diuersi coloris virgæ ducantur, nec partita seu dissecta.

Resp. II. Quoad artes, prohibetur macellariorum, tabernariorum, ioculatorum, quorum etiam ludis, vti & hastiludis, prohibentur interesse. Item medicorum aut chirurgorum, vbi opus incisione aut adustione, nisi vt habet *Nau.* erga pauperes, aut propinquos, aut in necessitate.

Resp. III. Quoad officia, prohibetur (si sint beneficiati, vel initiati sacris) officium

Iu-

Iudicis in causa sanguinis, Aduocatorum, Patronorum, Tabellionum, seu Notariorum, in placitis secularibus. Quod addo, quia in specialibus quibusdam casibus hæc licent, v.g. aduocare pro Ecclesia, pro personis coniunctis & miserabilibus. Ratio autem est, quia Clericus non debet se immiscere negotijs sæcularibus *Sayr. l. 12 cap. 25. num. 6.* (qui tamen concedit instrumenta ab eo facta valere,) *Bon. in præcep. d. 10. q. 3 p. vlt. Laym. l. 2. t. 1. c. 8. n.* 4. & notat consuetudine inductum esse, vt officio Cancelarij, Consiliarij, imò etiam Iudicis fungi possint in causis ciuilibus.

Resp. IV. Quoad actiones, prohibentur arma portare, nisi in itinere tabernas intrare, venationi clamorosæ vacare (quod addo, quia venatio sine strepitu, recreationis causà, permittitur) accipi tres vel falcones alere pro venatione, aleis aut taxillis ludere, mercaturam aut negotiationem lucri causà (non tamen necessitatis) exercere, cohabitare mulieri, nisi sit mater, soror, amita, aut certæ tali, quà cum nullum periculum aut scandalum immineat *Less. l. 2. c. 5. d. 9. n.* 40. *Caiet.* tamen *V. Clericus*, contra *Angel.* & *Nau* docet, horum & similium transgressionem non esse mortalem, si absit temeritas, contumacia, contemptus & scandalum. *v. Laym. l. 5 tr. 8. c. 12. num. 2.* & 3 Nec refert, ait, quod transgressor sit excommunicandus; quia hæc pœna est sententiæ ferendæ, quam non nisi contumax post monitionem incurrit, quod tamen vniuersim *Nauar.* putat esse laxius, maximè cum Canones vtantur verbo, præcipio. Vnde ait esse

esse mortale, si habitum vel tonsuram non gessent. Quod restringit *Bon disp.8 de sacram. q.1 p. vlt n 8* si sint initiati maioribus ordinibus, aut habeant Beneficium. & tonsuram, vel habitu longo tempore, absque iusta causa, non gestent, tunc enim peccare mortaliter; citatque pro se *Reg. Nauar. Henriq. Vas.* Negat tamen *Sylu. & Lay l.c.* si non sint notabilis excessus supra loci consuetudinem. Negotiari verò esse mortale concedit idem *Laym.lib.3.tr 4 c.17* & alij commun. Sed de hoc *vide suprà lib.3.c.3. dub.7. de emptione & venditione.*

CAPVT III.

De statu & officio personarum secularium quorundam præsertim iudicialium.

DVBIVM I.

Qua requiruntur ad legitimum iudicium?

Resp Hæc tria primum est Iurisdictio, sine qua sententia nulla est, & peccatur mortaliter, vt ex *D.Th.2.2 q 60.* habet communis. Quare peccat Iudex secularis, si personas, aut causa merè Ecclesiasticas, ad se trahat: vti & Ecclesiasticus, si merè ciuiles. Nisi forte per accidens, ob defectum iustitiæ in foro seculari, aut nisi sint causæ miserabilium personarum. Porrò quæ causæ dicantur merè ciuiles, quæ Ecclesiasticæ, & quæ mixtæ, nosse oportet iudices, & iurisperitos, potestque videri apud *Laym.l.4.c.2.v. C. de Lugo d. 37.s.3.*

Se-

Secundum. Rectus processus v.g. vt citetur Reus, & audiatur &c. Nisi fortè expediat aliquando, cum delicta sunt atrocia, in flagranti crimine deprehensos subdito plectere, vel in criminibus exceptis, communem procedendi modum mutare; nam Iudici supremo (dummodo crimen sit publicum) aliquando licere, sine citatione, defensione, & omni processu, Reum morti adiudicare, eo quod factum notorium, & publicum, sit loco accusatorum & testium, neque Reo eius defendendi se in iudicio relinquat, docet *Nau. c.*25.*n.*10. *Less. Filliuc. Bon.d.*10.*in prac.q.*2.*p.*2.*n.*5. v. etiam *C.de Lugo d.*37.*s.*5.*Trul.lib.*8. *c.*1.*d.*13. Vbi tamen bene notandum, quòd etsi talia crimina excipiantur à communi dispositione legis positiuæ, & iuris communis; non tamen legis seu iuris naturæ; ideoque grauiter peccare Iudicem, qui in tali processu, v.g. contra sagas, quiduis licere putat *v. Cautionem criminalem, cap.*16.18.37. *& sequenti*.

Tertium. Recta intentio, vt scilicet procedatur ex intentione iustitiæ. Vnde si iudex procedat ex odio alio ve fine malo, v.g. ob inanem gloriam, peccabit, non quidem contra iustitiam, sed charitatem, aliamve virtutem, mortaliter aut venialiter, prout finis illius mortalis, aut venialis erit. *Bon.d.*10.*q.*2.*p.*3.

DVBIVM II.

De potestate, & Officio Iudicis.

ARTICVLVS I.

Quid requiratur in Iudice?

Resp. I. Præter tria dicta superiore dubio, requiritur scientia, quâ sciat suo munere rectè fungi. Ita commun. Doct. & *Bon.d.10.q.2.p.3.* Ratio est, quia quilibet tenetur scire ea, quæ pertinentia ad proprium officium, & sine quorum cognitione munus suum, & officium exercere non potest. *Vnde resoluuntur sequentes Casus.*

I. Petens, aut suscipiens officium Iudicis, (idem est de Medico & Chirurgo, vt *v.infrà dub 7.*) quo indignus est, ita vt probabile sit, inde notabile damnum proximi secuturum, peccat mortaliter *Nau.c.25. Anton.C.de Lugo d.37.n.1.*

II. Iudex carens necessaria scientia non debet absolui, nisi facta renunciatione officij, vel nisi firmum habeat propositum renunciandi. Ita *S.Thom.2.2.qu.76.ar.2. Caiet. Clauis regia l.12.c.13.n.2. Regin.l.25.n.675.Nauar.c.25.Farinac.3 p.q.3.ar.16.* Ratio, quia nullus potest officium, cuius munia obire non potest, retinere, præsertim cum damno vel periculo proximi.

III. Si iudex ex magna imperitia male iudicet, tenetur ad interesse parti læsæ, & ad expensas litis: vti etiam, quotiescunque notabile damnum, siue in substantia litis, siue

in

in superfluis expensis, propter eius culpabilem ignorantiam, partibus litigantibus accidit. *Bon C de Lugo ll cc.*

IV. Si Iudex agnoscat, errorem à se (etsi sine graui culpa) commissum, in præiudicium litigantis, tenetur, si potest citra infamiam impedire errorem; v.g. monendo occulte partem læsam, vt sibi appellatione, vel aliter consulat. Quia id pertinet ad debitam muneris executionem. *C. de Lugo l.c.n.3.*

Resp. II Iudex tenetur causas iudicare, & celeriter expedire, quia ex officio tenetur cuique tribuere suum. Quod non facit si sententiam sine iusta causa differt. *Vnde resoluuntur sequentes Casus.*

I. Iudex mortaliter peccat contra officium suum, differendo valde notabiliter causarum expeditionem, sine iusta causa. *Syl.V.iudex q.* 12. *Clauis reg.c.*12.*n* 8. *Nauar.c.*25.*n.*14. *&c.* cum *Bon.d.*10.*q* 2.*p* 3.

II. In causa dicto, idem Iudex tenetur parti læsæ damna, & expensas, quæ ex iniqua dilatione secutæ sunt, restituere: quia est earum iniusta causa. *ibid. Auct.ll.cc.*

III. Si Iudex in exequenda causa, & proferenda sententia negligens, aut iniquus, sit non tantum parti læsæ, sed interdum etiam fisco tenetur, vt v.g. si multam pecuniariam, quam ex consuetudine, vel lege communi debebat imponere Reo, siue causa remissi. *S.Th.* 2.2.*q.*67.*a.*4 *ad* 3.*Syl.V pœna, q.*28.*Sal.Laym. l.*3.*t.*2.*c.*5.*n.*6.contra *Azor.*

ARTICVLVS II.

Quid Iudici seruandum circa inquisitionem?

Tribus modis procedi potest contra criminosos 1. Via accusationis, cum est aliquis actor qui spondet se obiecta probaturum. 2. Via denunciationis, cum deferens crimen, non vult suscipere onus probandi. 3. Via inquisitionis, quæ triplex est. 1. Generalis, quando in genere quæritur, an leges seruentur. 2. Specialis, quando de certa persona, & certo crimine quæritur. 3. Mixta, quando vel sola persona, vel crimen solum est speciale, vt si quæratur quis Caium occiderit.

Resp. I. Iudex sine vlla data occasione, ex solo officio suo potest instituere inquisitionem generalem, in qua tamen eius potestas non extendit se ad occulta elicienda, de quibus nulla est fama. Ratio prioris est, quia id necessarium est Resp. nec cuiquam fit iniuria. Ac licèt quorundam scelera detegantur, id fit per accidens, præter intentionem, cui incommodo bonum commune præualet. Ratio posterioris est quia inde maxima sequerentur incommoda. *Farin. Less. l. 2 c. 28. d. 13.* Vnde resolues.

I. In hac inquisitione, subditus etiam rogatus sub iuramento, non tenetur, imò nec potest, prodere criminosum occultum *Laym. l. 3. t. 6. c. 2. Less. l. c.*

II. Si talem reuelet, peccat contra iustitiam, (nisi fortè cederet non tam in pœnam, quam certam eius, qui deliquit, emendationem, vel ad graue malum ab alijs auertendum)

cum

cùm enim crimen, vt ponitur, probari non possit, proindeque ex eius reuelatione non possit aliud sequi quam infamia, nullum habet ius reuelandi. *Lay. ib & t 3. p 2. c. 4.*

III. Si in hac inquisitione, ex reuelationi duorum vel trium deprehendatur alicuius criminis auctor, potest per tales testes contra illum procedi, vt habet praxis communis. *Lay. l. 3. tr. 3 p. 2 c. 4. n. 12.*

Resp. II. Quando crimen est manifestum, & ignoratur auctor, licet Iudici quærere in genere, quis fecerit, non in particulari, v. g. an Petrus fecerit: nisi infamia aliqua aut iudicia præcesserint. Pars prior paret, tum ex praxi iudicium: tum ex incommodis contrarij. Ratio posterioris patebit ex sequentibus. *v. Bon d. 10. in 8 præcept q. 2. p. 5.*

Resp. III. Vt Iudex faciat inquisitionem specialem, debet saltem regulariter præcedere infamia, vel quid æquipollens, quod iustam det causam. Ratio est; tum quia alioqui diffamaret sine causa: tum quia Iudex procedere debet ex scientia publica, quam non habet, nisi per accusationem vel confessionem Rei, vel euidentiam facti, vel per infamiam; ad quam non sufficiunt duo testes, qui iurent se vidisse crimen admitti, quia adhuc est occultum; sed requiritur, vt rumor sit sparsus per maiorem partem communitatis, id est ciuitatis viciniæ, vel monasterij, neque à maledicis sit exortus, etsi hac in tutum sit, sequi praxim communem bonorum virorum, & Rerum pub vt habet *Lay. l. c. & Less. d. 15. n. 19.* ex alijs *Bon. l. c.* Vnde resolues Casus.

I. Antequam Iudex procedat ad inquisitio-

nem specialem vi infamiæ, ipsa infamia prius examinari debet, & probari per testes saltem duos, qui nominent personas, a quibus id publicè audiuerint. *Nau. Rub. de iud. Trul. l. 8. c. 1. d. 17.*

II. Iudex infamatum de vno crimine, v. g. adulterio, non potest interrogare de alio, de quo non est infamatus, v. g. furto; quia esset inquisitio specialis sine præuia infamia. *Salon. Caiet. Trul. l. 8. c. 1. d. 18.* nisi tamen crimina sint connexa, vel vnum sit circumstantia alterius *ib. & Sanc. 2. p. consl. 6. c 3. d. 21.*

Dixi in Resp. *Regulariter*, quia ad specialem inquisitionem non requiritur infamia præuia in casibus certis, quos v. apud *Less. l. 2. c. 29. d. 15. Bon t. 2. d. 10. p. 5. Sanch. 2. p. cons. l. 6. c. 3. d. 19. Trul. l. c.*

ARTICVLVS III.

Quid liceat Iudici circa quæstiones, siue torturam?

Resp. I. ad torquendum Reum (si tamen torqueri potest) requiruntur alicuius grauis criminis ea saltem indicia, quæ faciant semiplenam probationem, id est, reddant rem plus quam probabilem; qualia habentur, v. g. testis vnus omni exceptione maior, Rei confessio extra iudicium, item probabiliter etiam assercio duorum vel trium criminis sociorum, in criminibus exceptis, præterquam veneficij, in quo, an ex sola denunciatione complicum: & quo modo procedere liceat *v. Tan. t. 3. d. 4. de iust. d. 2. & 3. Laym. l. 3. t. 6. c. 5.*) Item fama publica à viris honestis orta,

ac

ac per testes probata, cum alterius iudicij adminiculo (nam fama sola non probat, sed habet se instar accusatoris) *Lay.l.3 tract.6. c 5 n.9.* ex varijs. Ratio responsi est, quia tortura instituta est ad subsidium probationis, quando argumenta & indicia sunt valde efficacia, vt sic plena probatio eliciatur: nam confessio Rei (si eam ratificet extra torturam, maneatque in eà vsque ad sequentem diem) ex semiplena probatione facit plenam. *Less.lib.2.cap.29.d.17. Delrio l.5.sess.3. Laym.l.c.*

Dixi in Responsione *si tamen torqueri potest*: quia quædam personæ prohibentur torqueri, nisi in criminibus exceptis: tales sunt viri in magna dignitate constituti officiales Principum, vrbium Gubernatores, Nobiles Equestris Ordinis, Milites, Doctores, eorumque liberi; item impuberes, senes memoria vacillantes, prægnantes, & nondum confirmatæ à partu. *Delrio s.9. Binsf.d.6. C.de Lugo d.37.s.14.* Vnde resolues.

I. Peccat Iudex grauiter, si non priùs omnia alia media mitiora detegendæ veritatis tentet, quàm ad torturam descendat.

II. A torturà simpliciter abstinendum est, quando adest plena probatio criminis: quia ad hanc ordinatur tortura, *Nau.Less. loc.cit.*

III. Insufficientia ad torturam indicia sunt, si cadauer occisi sanguinet ad præsentiam alicuius, si sagæ non possint lachrymari. Item illicita est probatio per aquas, &c. de quibus *v.Delrio lib.5.Less.n.176.Trul. l.8.c.1.d.21.*

IV. Peccant Iudices, qui in causis crimina-

libus, aut nobilis infamiæ, Reum comprehensum, antequam habeant probationem contra ipsum, iuramento adstringunt, ad dicendam veritatem, de omnibus pertinentibus ac casum, ob quem comprehensus est *Nauar.cap* 18 *n* 41. & *cap.25.n.36.* Additque, idem esse, si (etsi sine iuramento) minis terroribus, tormentorum ostensione, hominem turbent, & implicent vt sibi contradicens, circunstantiam aliqua reuelet, quia conuincatur & puniatur. *v. C. de Lugo d. 40.num.1.*

V. Si Iudex extorserit confessione per iniuriam, v.g. si torserit exemptos, si sine sufficientibus indicijs, si dolo malo, mendacijs, fictà impunitatis promissione induxit ad fatendum, vel aliter (siue quoad substantiam, siue quoad modum) notabiliter excesserit in tortura, confessio nulla est, nec potest ex ea procedi: imò tenetur Iudex ad compensationem damnorum, vt docet *C. de Lugo d.37.s.14.n.157.v.Less c.19.dub.18.Lay. l.3 t.6.c.5.* vbi etiam dolos bonos, quos *Delrio* suggerit Iudici, planè reijcit. *v.Tan.t.3. d.4.q.2 d.2.Trul.l.c.*

VI. Licet Reus confessionem iniustè extortam postridie ratificet nihilominus Iudex non potest procedere ad punicionem Rei, vel complicis occulti; quia cum confessio fuerit irrita, consequenter etiam ratificatio ex ea orta ex *L.penult. ff. de quæst.* atque adeò etiam cognitio per illud medium parta est iniusta. *Nau. Salon Less.Sayr.Trul.l.c d.10.*

Resp. II. Grauius torqueri potest, contra quem grauiora sunt indicia, non tamen ita, vt mortaliter sit impossib.le tormenta, su-

stinere

ſtinere habita ratione perſonarum. Vnde ſi hic excedatur; confeſſio extorta erit inuoluntaria, & habenda pro nulla, etiamſi extrà tormenta coram Iudice ratificet, metu nouæ torturæ *Laym. c. 5. n. 11.*

Reſp. III. Semel tortus, ſi nihil eſt faſſus, iterum torqueri non debet; niſi noua criminis iudicia ſuperueniat: quia per torturam priora eliſit. Si verò crimen in tortura faſſus, extra eam reuocet coram Iudice, repeti tortura, poteſt, tum quia indicia manent in ſuo vigore: tum ob inconſtantiam. Si verò tertiò tortus ac confeſſus, tertio retractet abſoluendus eſt: quia præſumendum eſt, vi tormentorum coactam fuiſſe confeſſionem, ideoque nullam. *Leſs. c. 29 d. 17.* Excipiunt quidam, ſi iudicia ſint grauiſſima, quæ violentam præſumptionem pareant, crimen malitiosè à Reo negari. *Lay. l. c. v. C. de Lugo d. 37. n. 156. Dian. t. 3. tr. 6. R 16. & 23. Trul l. c.* v. infrà *hic dub. 6. 7.* An quando, & quomodo Iudex poſſit interrogare Reum de complicibus. *v. Trul. l. 18. c. 1. d. 22.*

ARTICVLVS IV.

Quid ſeruandum Iudici circa ſententiam & pœnam?

Reſp. I. Iudex debet iudicare ſecundum leges. Vnde inferior Iudex ordinariè non poteſt pœnam relaxare, vel minuere, etiamſi actor conſentiat, niſi aliquando ad bonum Reipub. aliud neceſſarium eſſe dictaret EpiKeia, vel niſi de priuata tantum iniuria actoris ageretur *S. Th. 2. 2. q. 65 ar 5. Regin. l. 25. n. 643. Bon. & c. Trul. l. 8. c. 1. d. 12.*

Dixi *inferior:* quia supremus, ob iustam causam id potest: sine causa tamen grauiter peccaret, secundum *Caiet. V. Iudex*, quia animaret delinquentes, & concurreret ad peccatum. An autem liceat intercedere apud Iudicem pro liberatione Rei, *v. Bon. l. c. & Trul l. c.*

Resp. II. Si in aliqua causa fuit Aduocatus, in eadem iudex esse & sententiam ferre non potest, *L. eos in princ. C de appell. & l. Prætor de iurisd.* quia iudicium eius habetur suspectum; propter affectum ad vnam partem, vt ex communi Doct. docet *Sanch. l. c. Consil. c. vn Dub.* 26. (additque *num.* 3. sententiam non fore validam quod tamen alij negant, si sit Iudex ordinarius) *C. de Lugo de iust. d.* 31. *f.* 1. *n* 4. *v. etiam Dian p.* 3. *t.* 5 *misc. R.* 56. vbi ex *Corduba* sentit talem Iudicem in conscientia non peccare, si sine affectu, secundum leges altera parte inscia iudicet.

Resp. III Quem Iudex priuata scientia scit esse nocentem, si iuridicè sit probatum innocens, non potest condemnare: quia iudicat vt persona publica, ideoque sequi debet scientiam publicam, ac procedere secundum allegata & probata, præsertim in fauorem Rei, *D. Th.* 2. 2 *q.* 67. *Nau. c.* 25. *Caiet. Fill. Less. Bon. d.* 10. *q* 2 *p.* 2.

Resp. IV. Quem Iudex priuatim scit esse innocentem, si iuridicè probatus sit nocens, tenetur omni modo liberare, si potest, v. g. impediendo accusationem, extrahendo iudicium, aperiendo carcerem (si sine maiore malo potest) remittendo causam ad superiorem; & si sic nihil efficiat, probabiliter quidem plurimi Doctores tenent, cum *S. Thom.*

loc.

loc cit. ob rationem paulo ante datam, quod possit condemnare: verius tamen videtur contrarium quod cum alij docet *Less. l. 2. cap.* 19. *d.* 10. *Sà V. Iudex, Petrus Nauar. Filluc. Bonacin. d.* 10. *qu.* 2. *p.* 2. *num.* 2. *Tol. &c. v. C. de Lugo d.* 37 *sess.* 14. quia directè occidere innocentem, est intrinsecè malum; ergo quomodocunque sciatur esse innocens, erit peccatum *Less. l. c.* In causis tamen ciuilibus & criminalibus minoribus, vbi tantum agitur de pœnis pecuniarijs, potest etiam Iudex, secundum hos auctores, simpliciter procedere secundum allegata & probata; tum quia innocens per appellationem potest restitui in integrum: tum quia Respub. habet potestatem in bona suorum ciuium; quando bonum publicum id requirit: vt in hoc casu, ne forma publicorum iudiciorum cum populi scandalo euertatur. *v. Laym. c.* 2. *num.* 8. *Less. d.* 10. *Bon. l.* 5 *n.* 4.

Quares I. Quid faciendum Iudici, cum vtrimque sunt sententiæ probabiles in quæstione iuris, v.g. an ex testamento minus solemni debeatur hæreditas?

Resp. Debet ferre sententiam secundùm opinionem de iure probabiliorem, saltem nisi sit Iudex supremus. Neque tunc videtur tenendum; quod quidam docent, eum satisfacere conscientiæ, si causam adiudicet defendenti se probabiliter, licet altera probabilius Ratio, quia Iudex est constitutus, vt secundùm merita causæ, & sententiam, quæ ei maximè videtur rationi consona, causam dedicat; quia alioquin esset acceptor personarum.

Dixi, *si supremus sit*: quia si sententia aliqua

communiter sit recepta in tribunali superiore, Iudex inferior videtur secundùm eam posse iudicare, licet minus probabilem: quia videt probabiliorem, cum honoris sui præiudicio, reuocandam in superiore tribunali. *Lay. l.1.tr.1.c.5.§.3.n.16* ex *Sylu Vasq. &c. v. tamen Card. de Lugo d 37 s.10.*

Resp. II. Si opiniones oppositæ æquè probabiles videantur, non licebit vni eorum adiudicare totam pro suo arbitrio, cum vterque æquale ius habeat; sed suadebit compositionem; imò etiam imperabit, in casu nimis intricato; (alias enim non licet) ad vni dimidium, & alteri alterum dimidium iuris aut rei, de qua lis est, adiudicabit; memor interim ex omatis: quòd *si partium iura sint obscura potius fauendum sit Reo, quàm actori. Ibid. Bon. de peccatis, d 2. q. 4 p 9.*

Quæres II. Ad quid teneatur Iudex, qui sententiam iniustam tulit?

Resp. I. Si dolo, vel vt dixi *d 2 a.1.*, magna imperitia id fecit, litem fecit suam, id est, damnum partis læsæ in se transtulit, cui tenetur restituere, *Bon d.10. q 2. p.4.* ex *S. Th &c. v. suprà d.10 a.1.*

Resp. II. Si alioqui dignus suo munere, (tametsi id petens impetrauerit, alijs dignioribus neglectis) per obliuionem, ex humana fragilitate errauerit, non obligatur in conscientia ad restitutionem ex proprijs, cum iniuriam formalem non intulerit; neque aliquid commodi ex tali sententia acceperit, vel potius (secundùm alios) cùm culpam Theologicam non commiserit; debet tamen reuocare sententiam, si potest sine graui incommodo. *Laym l.3.t.6.c.2.n.11.*

Quæ-

Quæres III. An sententia Iudicis iniusta obliget in foro conscientiæ?

Resp. Sententia iniusta ex natura rei, aut ex omissione ordinis iuris simpliciter necessarij, siue feratur per falsò allegata, & probata, siue ex iudicis iniquitate, nullum habet robur in foro conscientiæ, manetque parti læsæ, tametsi non appellet, ius suum, licebitque scandalo possit, recuperare bona. *S. Th. Sayr. Bonacin. d. 10 q. 2. p. 4. Trul. l. 8. cap. 1. d. 7.* Ratio. Quia sententia catenus obligat in conscientia, quatenus habet rationem iudicij; hoc est, vt est determinatio iuris, & definitio iusti.

Dixi, *in foro conscientia*, quia in foro externo, vbi non tam veritas facti, quàm probatio iuridica spectatur, sententia prolata seruanda est ad euitanda scandala, & incommoda; neque elapso termino (intra quem appellare licebat) actio ei conceditur, lege sic statuente, tum in pœnam pigritiæ, tum ob bonum publicum, vt litium sit finis. *Trul. l. 8. c. 4 d. 7.* ex *Sayr &c.* Vnde resolues.

I. Is cuius bona per sententiam manifestà iniustam adiudicata sunt alteri, potest (nisi alter iustè præscripserit) per occultam compensationem ea recipere; quia recuperat ius suum *ibid.*

II Qui sciens per iniustam sententiam malà fide accepit bona, tenetur ea semper restituere, nec vnquam præscribere potest. Quia sunt aliena, & possessor malæ fidei nunquam præscribet; imò tenetur expensas restituere, & compensare damna, etiamsi pars læsa non appellauerit, cum non renunciet ideò iuri suo.

III. Qui bona fide rem postulauit à Iudice, & bona fide accepit; intelligitque ante tempus præscriptionis finitum, fuisse sententiam iniustam, tenetur eam, non tamen expensas, restituere. Si verò possedit rem bona fide, tempore ad præscribendum necessario, non tenetur restituere, quia legitimè præscripsit. *Salon. Sayr. Trul. l. c.*

Quæres IV. Quid liceat Iudici circa munera.

Resp. I. Etsi à partibus munera liberalia accipiens, aliquando peccet, vel ob scandalum, vel ob periculum peruertendi iustitiam; acceptorum tamen dominium comparat, spectato iure naturæ.

Resp. II. Etsi lex positiua munerum acceptionem prohibeat, accipiens tamen non tenetur ad restitutionem, ante sententiam Iudicis, nisi lex exprimat, quod non illicita tantum, sed etiam inualida sit acceptio. *v. Bon. in 8. præcep. q. 2. p. 8. Lay. l. 3 tr. 4 c. 4. n. 9. & 10.*

Resp. III. Si Iudex iniustè extorqueat munera, nolens facere quod iustum est, & debet, nisi ea dentur, tenetur restituere: vti etiam si quid datum sit ad redimendam vexam, v. g. ne iniustè faueat parti aduersæ; ne causam minis differat. Quanquam hoc casu interdum præsumi possit, datorem remittere obligationem restituendi. *Laym. l. c.* ex *Gab. & Rebell. &c.*

DVBIVM III.

Quod sit officium Aduocati.

Suppono secundùm omnes, in Aduocato quatuor requiri, scilicet scientiam conuenien-

nientem, iustitiam causæ, fidelitatem, & pretium iustum: quod si taxatum est, non licet vltra hoc accipere: ubi non est taxatum, sufficit iustum naturale, ut *v. apud Bon.*

Resp.I. Non potest sub graui peccato suscipere causam, quam scit esse iniustam. Ex causis autem ciuilibus, in vtramque partem probabilibus, & dubijs, potest vtramvis, etiam minus probabilem tueri; dummodò cliens de minore probabilitate moneatur. *Vasqu. Salas. Card. de Lugo, Dian. t.1. p.2. R.4.* Quia vtraque pars habet ius proferendi suas rationes in iudicio, ergo etiam Aduocatus patrocinandi; neque semper est verius, quod videtur probabilius: & fortè aliud erit iudicium Iudicis. *Bon. de pec. d.2. q.4. p 9. & sup. l.1. ca.2. d.2. & in præcepta d.10. q.3. p.4.*

Dixi, *Ciuilibus*: quia in causa criminali dubia, non licet tueri parte actoris, qui in tali casu grauiter peccat contra Reum ergo etiam Aduocatus *Fill. t.40. c.1.* Neque, quando actor contra possessorem agens, scit se nihil posse euincere, sed rem mansuram semper dubiam: quia tunc iniustè vexatur possessor; pro quo tandem Index debebit iudicare, vt *vid. Card. de Lugo iust. d.41. num.7. Salas in 1.2. d.1. s. vlt. nu. 208.*

Resp.II. In causa criminali, potest Reum etiam sontem defendere, vt mortem aliamve pœnam euadat: quia Reus non tenetur ad pœnam, nisi conuictus; ergò potest per se, vel alium, eam auertere, donec conuincatur. *Bon. d.10. q.3. p.4. n.7.*

Resp.III. Aduocatus tenetur pauperibus in extrema, vel graui necessitate, gratis patrocinari, sine notabili tamen suo incommodo.

do. Ratio est, ſex charitatis. *Nau.Caiet.Leſ. Fill.Bon.l c.* Vnde resolues.

I. Aduocatus, qui ſciens patrocinatur cauſæ iniuſtæ, tenetur ad compenſationem omnium damnorum inde conſequentium. Vnde parti contrariæ reſtituere debet ex peccato commiſſionis, quia fuit illi cauſa poſitiua damni (ſimiliterque ſi cauſam dubiam tueatur, eamque obtineat fraude; quia intercedit iniuſtitia, ratione partis aduerſæ) Clienti verò ſuo, tenetur reſtituere ex peccato omiſſionis, quia ex officio tenebatur monere ignorantem cauſæ iniuſtitiam. Quod addo; quia ſi clienti conſtabat cauſæ iniuſtitia, non tenetur illi reſtituere. *Bonac.d.*10. *qua.*3.*part.* 4.*Leſſ.l.*2.*cap.*3.*d.*5.*Fill. Layman.Tan quæſt.*4. *dub.*6.*n.*127.

II. Similiter peccare, & ad reſtitutionem teneri, quando defendit articulum iuſtum cauſæ iniuſtæ, vt ſic Aduerſarium vexet, impediat, differat, aut peruertat, docet *Trul.l.* 8 *c.*5 *d.*3.ex *Caiet.Sayr.&c.* Quia cenſetur defendere cauſam iniuſtam.

III. Quando cauſa nihil ferè habet probabilitatis, ita vt vix moraliter ſit ſpes obtinendi, eò quod apud Iudices ſemper reijciatur, regulariter non licet ſuſcipere: tum quia talis communiter non habetur probabilis. *Card. de Lugo de iuſt.d.*41. Quando autem cliens habet bonum ius in cauſa poſſeſſionis, non tamen in proprietate, an liceat Aduocate eum defendere in cauſa poſſeſſoria, (dum de proprietate non agitur) quidam affirmant, negant alij. *Fagun in p.*8 *c* 47 *n* 13 *Mol tom.*1.*tr.* 2.*d.*18.*Card.de Lugo l.c.n.*10.

IV. Aduocatus, antequam patrocinium

cauſæ

causæ suscipiat, tenetur examinare eius æquitatem, & probabilitatem, eamque clienti indicare sincerè: si enim falsà promissione, vel inani spe victoriæ sumptibus inuoluat, tenetur ad restitutionem. *Bonac. de pec. d. 2. q. 4 p. 9* vti, & si qualitatem ac statum causæ, seu periculum eius perdendæ indicare neglexerit, & cliens eo cognito litigaturus non fuisset. Quod si dubium sit, an eo casu litem prosecuturus fuisset, neque id vlla diligentia cognosci possit, non teneri Aduocatum ad damna resarcienda docet *Bardi. d. 4. cap. 29.* quòd melior sit conditio possidentis, dum de damno illato non constat.

V. Si clientis causam minùs probabilem dicat esse omnino iustam tenetur de damno, si cliens cognito causæ dubio, non fuisset ligaturus *Bonac. l. c.*

VI. Si in progressu causæ iniquitatem videat, tenetur mox monere clientem, & suadere, vt desistat; alias ad restitutionem damnorum obligabitur: quia cùm stipendio sit conductus, tenetur ex iustitia monere *Tan. l. c.* Neque potest vel ipse, vel Iudex suadere compositionem, cum damno partis: quia compositio non habet locum, nisi quando res est dubia. Si verò inducat ad transactionem, sine damno, deceptione, & vi & metu, non tenetur; quia nulli facit iniuriam. *Vale. Azor. Less. Lay Bon. l. c.*

VII. Non potest absolui, qui paratus est quasuis causas defendendas suscipere. *Sayr. l. 12. c 23 n. 18.*

VIII. Non licet cum cliente conuenire de pretio, post inchoatam litem, sed vel ante cœptam, vel post finitam, ex *c. Infames, 3. q. 7.* quia

quia postquam sua instrumenta ostendit; cogetur quolibet pretio stare, ne prodatur. Nec licet pacisci de parte aliquota, v.g. dimidia; tertia, vel quarta litis, pro pretio, si victoria obtigerit, quia id grauiter prohibetur, *L. Sumptus, ff. de pactis L. item c. de pro c. Arcentur. §. 4.7. L. si quicod. de post.* Ratio est, ne præbeatur occasio, per fas & nefas, procurandi victoriam. Hoc tamen casu non obligatur ad restitutionem, si iustum pretium non excedat, & dolus ac fraus absit. *v. Sylu. V. Aduocatus, Nau c. 25. Fill. Lay. Bon. Sanc. l. 5. Consil. c. 7. d. 9. & l. 37. & C. de Lugo l. c.*

IX. Peccat Aduocatus, 1. Si cum non sit idoneus officium Aduocati exerceat, & patrocinetur. *L. Nemini ff. de Adu. S. Thom. 2. 2. quæst. 71.* estque peccatum ex genere suo mortale. 3. Si defendat causam iniustam secundum dicta. *cap. 1.* 3. Si ob nimias dilationes, illicitas subornationis testium, &c. notabiliter officiar parti aduersæ, habenti aliàs iustam causam, &c. *v. Nauar. cap. 25. Fill. qu. 3. 4.* Si vtrique parti patrocinetur, quia repugnat, vt vtramque partem æque defendat. *Sylu. Sanch. consf. p. 2. lib. 6. cap. 7. d. 7.* In diuersis tamen causis, secluso scandalo, non repugnat. 5. Si in eadem causa, & in qua est Iudex, vel Assessor, agat Aduocatum; quia duo officia contraria in eadem causa exercere non licet *Sylu. v. Aduoc. qu. 2. 6.* Si (tametsi defendat causam iustam) produca scripturas, vel testes falsos, aut instrumenta: non tamen peccat, si in causa manifestè iusta Aduersarium decipiat dummodò nulla vtatur falsitate, v. gr. allegando falsa, &c. *S. Th. 2. 2. q. 71. a. 3. Syl. Sanc. consf. p. 2. l. 6. c. 7. d. 8. Trul. l. c. 7.* Si aducat leges fal-

fas,

sas, abrogatas, vel doctrinam reprobatam, vel leges bonas in falsos sensus sciens prudens detorqueat 8. Si in grauamen alterius partis quærat dilationes ad rem non facientes. *v.Fill. Trul l.c.*9. Si accipiat mercedem iniustam. Quando autem à lege pretium nullum taxatum est, censetur illud iustum, quod habetur tale iudicio prudentum, attenta qualitate negotij, dignitate, scientia, & peritia Aduocati, & labore quem impendit, ac demum consuetudine approbata *v.Trul.l.c.d.*5.10. Si contractum vsurarium, vel aliter iniqunm suadet, aut probet, 11. Si leges, statuta, & consuetudines patriæ ignoret (vnde si graue damnum, clienti obueniat, tenetur compensare) vel intelligere non studeat.

X. Peccat Aduocatus; contra iustitiam, rationes & fundamenta clientis, quem iniustè defendit, vel secreta causæ detegat aduersario; vt ex alijs probat *Fagund.in p* 8. *c.*47.*nu.*13. *v.* etiam *C.de Lugo l.c.nu* 6. teneturque ad restitutionem, si eam ob causam cliens causam perdidit victurus alias, quia fecit contra officium, nec adhibuit diligentiam ad causam obtinendam, in fauorem clientis *Azor.Fill.&c.ll.cc.* Limitant tamen aliqui nisi periculum sit, ne pars aduersa graue damnum iniquè patiatur: quia aiunt, quilibet potest sine suo damno, graue damnum alterius prohibere *v. Less.p.*2.*c.*31. *Azor. Reg.Fill.Laym.l.*1.*t.*1.*cap.*5.*n.*18. Verum hanc limitationem, cùm *S.Thom.* alij non admittunt, nisi fortè Reus capite plectendus esset, & accusator iniustè procedere: tunc enim aiunt, Aduocatus accusatoris deberet falsitatem procedere; si tamen spes esset profuturum, accusa-

accusatore prius monito, vt desistat. *v. C. de Lugo l. c.*

XI. Aduocatus si causarum expeditiones, cum præiudicio clientum differat: postponat, vel plures acceptet, quam expedire possit peccat ac tenetur ad restitutionem, vt & omnium damnorum, quæ per eius imperitiam, malitiam, vel negligentiam, cliens aut actor incurrit: non tamen tenetur in omnibus causis adhibere eandem diligentiam, sed maiorem vel minorem, pro causa qualitate. *vid. Filliu. Bon. in pra. 8. d. 10. q. 3. Less. l. 2. c. 39. d. 9. Laym. l. 4. t. 1. cap. 5.*

DVBIVM IV.

Qua sit obligatio Referentis, Secretarij, Notarij, & Procuratoris?

Resp. Tenentur ij omnes iustè fideliterque exercere suum officium, siue ex debito muneris tantùm, siue etiam ex iuramento. Item tenentur scire ea, quæ ad suum officium spectant, debitamque diligentiam adhibere, præstando omnia necessaria, terminos iustos petendo, & appellando, cum fuerit necessarium. *Bon. Escob. & commun.* Vnde resoluuntur sequentes Casus.

I. Peccant si odio, vel amore, spe, vel timore, abutantur officijs suis: si secreta seruanda non seruent; si partibus, vel earum solicitatoribus, alijsue, tradant non seruent; si partibus, vel scripturas originales: quas non debent: si accipiant stipendium maius iusto, vel vltra pretium taxatum, si lites iniquas suadeant, &c.

II. Re-

II. Refereus peccat, 1. si defectu studij, vel per incuriam, malè referat, vel aliquid substantiale prætermittat. 2. si sit partialis, coneturque vnius partis iustitiam magis, quàm alterius explicare. 3. si sententiam alterutri parti manifestet, priusquam euulgetur vnde possint grauia incommoda sequi, v.gr. Iudex recusari, &c. *v. Escob.*

III. Secretarius paccat, 1. Si iuramentum violet, 2. Si arcanum prodat 3. Si sententiam nondum publicatam manifestet. 4. Si processus, aut sententias non custodiat, vel partibus, sine præscripto Iudicis, ostendat. 5. Si testimonia non fideliter transcribat, siue exagerando, vel imminuendo, siue immutando, aut inuertendo, *Escob.*

IV. Tabellio, siue Notarius publicus peccat. 1. Si sine sufficienti peritia, (v gr. clausulas communes, &c. ignorans) suscipiat officium. 2. Si iuramentum violet. 3. Si in depositione testium, aliquid addat vel detrahat, non leuis momenti 4 Si ministro transcriptori (erroris periculo) examen committat. 5 Si protocolla, & acta negligenter custodiat, cum damno partium 6. Si differat causarum expeditionem, vt pecuniam extorqueat. 7. Si testamentum scribat hominis rationis vsu destituti. 8. Si testes falsos admittat. 9. Si solemnitates necessarijs, ex ignorantia culpabili, vel malitia, prætermittat 10. Si testimonium aliquod necessarium, vnius rogatu, & alterius damno, non exhibeat: si conficiat instrumentum vsurarium, vel falsum, præsertim in damnum tertij; si faciat, vt processus, & causæ veniant ad alios Iudices, vel Referentes, &c quàm ordo illius tribunalis postulat; quia

multum

multum intereſt habere hunc, vel illum Iudicem, *Eſcob.v. Lay.l.3 t.6.cap.2. Bonac.in prac. diſp.vlt.p.vlt.* 11. Si ſecretum violet, v.gr aperiendo parti aduerſæ dicta teſtium, ante eorum publicationem; quod eſse mortalem contra iuſtitiam docet *Trul.l.8.c.7.n.3.* ex *Nau.c. 25.n.52.* 12. Si parti petenti inſtrumenta occultet, præſertim quæ continent legata. *Nau.l.c. n.53.Syl.v.Tabellio,Trul.l.c.* 13. Si acta occultet, vel parti petenti tranſumptum proceſsùs negat. 14. Peccat grauiter, ſi amiſso inſtrumento antiquo publico, vel teſtamento, aliud ſimile, confingat.

V. Procurator peccat, 1. Si litem procuret iniuſtam. 2. Si plures cauſas ſuſcipiat, quàm poſſit expedire. 3. Si plus mercedis accipiat, quàm iuſtum. 4. Si ſuadeat Reo, vel parti, vt iniuſtè veritatem neget. 5. Si ſuà iniuria, negligentià, aliàve culpa, cauſa ſit, vt lis perdatur. 6. Si nomine partis iuret, ſine particulari eius informatione cum periculo peierandi. 7. Si culpabiliter tribunali non adſit, futuri incommodi metu, &c. *v.Eſcob.Lay.l.c.Bon. q.3.p.4.* 8. Si partes adducat ad concordiam iniquam. 9. Si differat cauſam vel peruertat Iudicem, vel ferat terminos impertinentes, aut dilationes ſuperfluas. 10. Si falſos teſtes inducat. *vid. Sayr.lib.12.cap.24.Fill.t.40.c.10. n.294.Trul.l.8.c.6.d.1.*

DVBIVM V.

Quod ſit officium Accuſatoris?

Reſp. Vt in accuſatione ſeruetur iuſtitia, cauenda ſunt tria, Primum eſt calumnia, id eſt,

est, impositio falsi criminis, vel eius, quod sufficienter probari nequi Et hæc inducit obligationem restituendi, & subeundi vel pœnam talionis, vel aliam arbitrio Iudicis. Secundum est, præuaricatio; id est, collusio cum Reo,& simulata tantùm accusatio Quæ in criminalibus, si Reipub.damnum sequatur, obligationem restitutionis inducit. Tertium est, tergiuersatio accusationis inchoatæ, absque iusta causa. Quod adde, quia cum causa, v.gr. ob imperium Principis, vel Iudicis, quod intersit Reipub.talem personam non puniri, vel infamati,vel quòd in accusatione defectus substantialis sit commissus, potest desistere, imò tenetur, si in progressu causæ cognoscat se errasse, si incipiat dubitare de crimine, si videat se non posse probare. *Fill.t.40 c.7.n.105.*

Quæres. An & quis teneatur alterũ accusare?

Resp.I. Priuatum raro ad id teneri: tum ex praxi timoratorum: tum quià aliàs tribunalia essent plena accusanionibus, cum pertubatione Reipublicæ.

Dixi I. *Priuatum*: quia si quis à Repub.stipendium ob hoc accipit, v.g fiscalis &c.tenetur ex iustitia, & consequenter ad damna, ex omissione accusationis secuta. *Fill. Bon.in 8. prac.d.10.q.2.p.1.*

Dixi II. *Rarò*, quia si ita exigat bonum publicum,v.gr.si proditio imminens, vel graue damnum uitæ innocentis, aliter auerti non possit & crimen facile probari possit, tenetur, etiam priuatus accusare, vel saltem denunciare: idque tamen ex charitate tantùm, quæ restitutionem non importat. *Fill. Bon l c.*

Resp.II. Accusare prohibentur.1. Excommunicati,proditores,infamat idque in pœnam

crimi-

criminis. 2 Filij, serui, suos parentes vel domi-nos, ob reuerentiam. 3. Clerici, in causa sanguinis, ob indecentiam *Less. lib. 2. cap. 3. dub. 5. Bon. loc. cit.*

Resp III. Non teneris, imò nec debes etiam, posito superioris præcepto, denunciare crimen. 1. Si delinquens emendatus est, sine periculo recidendi, & parti læsæ satisfactum: nec periculum imminet alijs; nec crimen est notorium: quia sine causâ proximi infamia sequetur. *v. suprà l. 2 t. 3. c. 2. d. 4.* 2. Si crimen nostri sub secreto naturali, tanquam consultor, aduocatus, &c. Nisi tamen is, qui secretum commisit, innocentem, vel rempub in-iustâ vexaret: nec vellet desistere *Card. de Lugo de iust. d. 14. nu.* 142. 3. Si inde immineat graue periculum honoris, & vitæ rerum tuarum 4. Si etiam probare cogereris, nec posses. *vid. Card. de Lugo d. 38 s. 2.*

DVBIVM VI.

De Testibus.

Suppono, ad legitimam & plenam in iudicio probationem, requiri duos testes, eosq; debere. 1. Externo sensu percepisse id de quo testantur. 2. De eodem facto & crimine, cùm ijsdem circumstantijs deponere alioqui erunt testes tantùm singulares, vt vocant; qui non faciunt plenam probationem. 3. Esse omni exceptione maiores, in quibus scilicet nulla desideretur conditio, quò minus testari possint; iuxta versum vulgatem.

Conditio, sexus, ætas, discretio, fama,
Et fortuna fides, in testibus illa requires.

Hinc

Hinc à testando reijciuntur, 1. Serui, 2. Mulieres 3. Minores 20. annis in criminalibus; in ciuilibus autem impuberes. 4. Inimici. 5. Sanguine iuncti, & domestici: exceptis, quibusdam casibus, apud *Less. l. 24. c. 3. n. 38. 6.* Infames 7. Periuri. 8. Socij criminis. 9. Personæ inopes & viles, 10. Deliri & semifatui: ex quibus tamen ij, qui solo iure positiuo ad testandum sunt inhabiles, possunt admitti in criminibus exceptis Quo supposito.

Quæritur I. An, & quando teneatur quis testari. II. Ad quid teneatur, qui non vult testari, aut qui falsa est testatus.

Resp. I. Non tenetur quis testari, nisi vel ex charitate, cum ita necessarium, est ad auertendum grande malum proximi, aut reipub. vel ex præcepto, cùm Iudex, seu superior habens potestatem, ita legitimè præcipit. In quo vltimo casu, si fugias, aut occultes te antequam ad testandum citeris, non peccabis contra iustitiam: ideoque nec teneberis restituere, vt contra multos docet *Val. & Less.* Ratio, quia tibi necdum est præceptum, si quod autem ius nascatur parti ex tuo testimonio, id ex precepto oritur. Imò etsi sit communis sententia, ad restitutionem teneri eum, quia Iudice citatus fugit; vel testimonium fraude declinauit, cùm sit efficax, & moralis causa, vt Iudex sententiam ferat in alterius damnum non tamen est improbabile, quod docet *Molin. & Less.* non teneri. Ratio, quia citatio intimata non inducit obligationem iustitiæ sed tantùm, obedientiæ, proindeque non comparens, contumax tantùm est, inobediens, non autem iniustus. *Less. l. 2. c. 17. & 20. Bon. Laym. ll. cc.*

Resp. II.

Resp II. Etiam legitimè & iuridicè interrogatus, non teneris testari sequentibus casibus, 1. Si sciens rem ex confessione. 2. Si accepisti sub secreto naturali, vt consiliarius, aduocatus, medicus, &c. modo tamen non sit necessarium, ad magnum Reipub. vel proximi malum auertendum: tunc enim licet tale secretum detegere, etiam iurasses te nulli dicturum: quia tale iuramentum non obligat, cùm iure naturæ tenearis ad contrarium. *vid. Laym.c.4 n.9.* 3. Si est testimonio, tibi vel tuis, immineat notabile damnum, nisi tamen damnum publicum, vel priuatum alienum præualeat, vt notat *Card. de Lugo de iust. d.39. nu.* 10. Vnde communiter non teneris testari contra consanguineum. 4. Si à viris non sat fide dignis accepisti, tunc enim potes te habere, ac si nihil scires 5. Si factum intellexisti per iniuriam, v.g. aperiendo literas, cogendo alium ad reuellationem, *Laym. libr.3.t.6 cap.4 nu.5. Mol.d.5.nu.5.6.* alter probabiliter in facto non peccauerit, vel propter ignorantiam, vel quia rem aliquam accepit in occultam compensationem debiti, ex quo tanquam de fure inquiratur. Ratio, quia mens Iudicis est; inquirere de delicto, *vid. Azor.3.p.1.vlt.cap.27. Fill. Bonac.d.10.q.3.p.3. Lay. loc.c.*

Resp. III. Qui sciens falsum testatus est, per quod alteri fuit efficax causa damni, tenetur ad impeditionem, vel reparationem omnium damnorum, quæ causantur. Item tenetur reuocare cum pari suo damno, & periculo etiam vitæ, si Reus de ea periclitetur, & putetur reuocando aliquid effecturus. Ita *communiter*. Ratio, quia in damno æquali, potius babenda est ratio innocētis, *v.d. seq.ad.*

Dixi

Dixi I. *Sciens*: quia si ex ignorantia, inaduertentia, aut obliuione inculpabili, falsum est testatus, etsi teneatur impedire, si possit, non tamen ad restitutionem, etiam si Reus damnetur. Ratio, quia neque tenetur ex re accepta, neque delicto.

Dixi II. *Causa efficax*. quia si à parte rei falsum illud testimonium nihil effecisset, v.grat. quia per falsa testimonia aliorum, iam tota causa damni erat data, ita vt Iudex hoc testimonio nihil fuerit motus, ad nihil tenebitur. *Less.l.2.c.30.& Laym.l.3.t.5.c.8.& alij*.

Testis peccat. 1. Si affirmet quod ignorat. 2. Si veritatem, quam debebat celare, aperiat. 3. Si se occultet, ne rogetur, casu quo tenetur testari. 4. Si iudici iustè interroganti non obediat. 5. Si pretium pro dicenda veritate accipiat.

DVBIVM VII.

De Reo.

ARTICVLVS I.

An, & quando Reus teneatur fateri veritatem?

Resp.I. Si non interrogetur legitimè, non tenetur fateri suum crimen, sed post Iudicem eludere, vel ambiguis verbis, vel etiam negando, cum aliqua restrictione, & in bono sensu, vt mendacium absit. Ratio, quia tunc Iudex non habet ius interrogandi, aut obligationem imponendi Reo. Ita *Less.& Laym.t.6.l 3.c.5. Bonac.d.10.q.3.p.2.* Vnde resolues.

I. Reus non tenetur fateri crimen suum.

2. Si Iudex non sit legitimus. 2. Si à seipso litis processum inchoet, sine præuia accusatione, saltem virtuali. 3. Si non processit semiplena probatio, ne infamia, nec manifesta criminis indicia extent. Ratio, quia in his Iudex non interrogat legitimè. *Azor. Less. Fill. Laym. Bon. ll. cc Card. de Lugo d.*40.*n.*1.

II. Nec tenetur, si dubitet, an Iudex legitimæ interroget: quia non tenetur patere, cum graui suo damno, nisi constet superiorem posse præcipere. Ita *Less. Fill. Lay l. c Sanc. l.*6. *consil. cap.*3 *d.*31. *Salas, C. de Lugo, &c.* contrà *Sylu. Bon. & alios.*

III. Iudex tenetur Reo manifestare statum causæ, & quæ sunt indicia, quo modo probetur delictum, &c. vt Reo constet, an legitimè interrogetur: quia non tenebitur respondere alioqui, & seipsum honore alijsve bonis, quæ bonà fide possidet spoliare. *Caie. Nau. c.*25. *n.*43. *Card. de Lugo d* 40 *n.*1.

IV. Si Reum iuridicè quidem interroget Iudex, sed non nisi ex falsa præsumptione delicti, v g. an exierit ex tali domo, strictò ense, potest Reus (idem est de teste) licet sciat semiplenè probatum esse, id negare si exijt quidem, non tamen de facto delicto, sed ob aliam causam: quia si Iudex veritatem sciret, non posset interrogare. Ita cum S. *Thom q.*69 *art.* 1. *Sot. Fagund. p.* 8. *cap.*34. *Dian.*3. *p. t.*5. *misc. R.* 66. *C. de Lugo d* 40 *n* 4.

Resp. II. Etsi communior, & verior sententia sit *S. Thom* 2.2. *qu.*96. si Reus legitimè interrogetur a Iudice, teneri conscientia apertè veritatem dicere, probabile tamen est etiam, quod ex *Sylu.* docet *Sà & Less.* non teneri, saltem sub mortali, in causis capitalibus,

libus, & grauioribus, si sit spes euadendi; & nullum graue damnum reipub timeatur *Tan. d 4.q.4.d 5.C de Lugo d.40 n 15.* vbi dicit, esse sententiam valde probabilem, & in praxi tutam. Ratio, quia lex humana communiter non obligat cum tanto periculo, v.gr. mortis; tum quia inhumanum videtur, vt qui conuinci non potest teneatur præbere arma contra se, quibus occidatur, aut grauem pœnam, v.g. perpetui carceris, subeat: tum quia non videtur tam heroicus actus præcipi posse. *Bon in 8 prac.d 10 q 3 p.2.n.17.*

Dixi I. *In capitalibus*: quia aliud est de causis, in quibus agitur de pœna Ecclesiastica, quæ medicinalis.

Dixi II. *Si spes sit euadendi*: quia absque ea, cessat ratio celandi veritatem. *Vnde resolues.*

I. Non semper opus est (iuxta dicta *Resp 2.*) vt Confessarius Reum vrgeat ad crimen fatendum *C. de Lugo d.*40 *n.*20.

II. Post sententiam latam, Reus non tenetur confiteri crimen, quod ante iniustè negauit: quia finito iudicio, finitur obligatio Rei *Lay l.c.* Imò probabile est, nec ante sententia ad id teneri (etiam si adhuc sit in potestate Iudicis) donec iterum interrogetur. *C. de Lugo d.*40. *n.*17.

Resp III. Si quis ad euitanda tormenta grauia, mentitus, falsum sibi crimen imposuit; per quod sit morte plectendus, non videtur mortatale, ita contra *Nauar. & alios* docet *Anglus, Sylu Less.l 2 c.11.d.7. Tan. de iust. d 4.q.4. dub.* 5. Ratio, quia non est mentitus perniciosè cum non teneatur tormentis vitam conseruare. *v. Card. de Lugo l.c.* Vnde resolues.

I. Talis non tenetur postea crimen reuocare, quamuis antea periurio confirmasset, si prudenter meruit ne ad tormenta reuocetur; quia etsi peieratione grauiter peccarit, hoc iam transijt, & non retractando nomini facit iniuriam, ideoque sufficit, coram Deo pœnitere. *v. Less. Tan. l. c. & q. 5 d. 4.*

II. Si ex illa falsi criminis confessione, graue damnum alijs sequeretur, v. grat. bonum. Reipub. aut fama religionis, vel familiæ notabiliter læderetur, aut aliqui ideò in hæresin lapsuri essent, quæuis potius tormenta perferenda essent *Tan. l. c. & q. 5. d. 4.*

III. Si reus tormentis coactus denunciauit alium innocentem, tenetur sub mortali, ante suam condemnationem, & si tum non fecit, etiam post sententiam damnationis, reuocare: ad quod etiam à Confessario est obligandus. Ita ex communi *Tol. lib. 5. cap. 66. num. 7. Less. cap. vlt. d. 15 Tann. d. 4. qu. 5. dub. 4. n. 103.* Vbi subiungit, 1. Si quis tamen sequatur, ipsaque praxi seruati aduertat eam sententiam, quæ negat per reuocationem in extremo vitæ factam tolli, vel infirmari denunciationem antè factam, vt docet *Delrio l. 5. s. 5. Valent. d. 6. q. 13. p. 4.* is consequenter existimare poterit, denunciantem in eo mortis articulo (saltem cum suo incommodo, & sub peccato mortali) obligatum non esse ad reuocationem: quia esset inutilis. Ita *Tann. l. c.* Licèt ipse rectè censeat, fundamentum istius sententiæ minus esse probabile. 2. Monet idem *Tann. n. 105.* cauendum esse confessario, ne vel importunè sæpius Reo damnato inculcet retractionem denunciationis iniquè factæ? vel retractionem factam, imprudenter & cum scandalo euulget.

Quares.

Quæres. An Reus teneatur reuelare complices?

Resp.I Si omnino occulti sint, nec alij, indicijs aut testimonijs conuinci possint, non potest, nec tenetur: si tamen vi tormentorum coactus prodat, ordinariè non peccabit *Less.l. c. & Lay. l.3.t.5.cap 5.*

Resp.II. Si crimen sit exceptum, tenetur etiam non rogatus: ideoque si nolit, secundùm *Nau.* non erit absoluendus.

ARTICVLVS II.

Quid liceat Reo circa fugam pœnæ?

Resp. Quando sententia est materialiter iniusta: lata tamen secundùm allegata, & probata, etsi in conscientià non obliget, non potest Reus Iudici positiuè resistere: tum ob scandalum: tum quia tali casu Iudex habet ius sententiam exequendi, & ad id tenetur. Ita communiter *Less. Sanch.* contra *Vict. Bonac. Card. de Lugo d.4.n.38.*

Dixi, *positiuè*; quia Reo, etiamsi verè reus sit, licet ante, & post sententiam, (quod mortem, vel pœnam morti æquiualentem, v.g. perpetuum carcerem) fugere. Ratio quia quilibet tam magnum ius habet ad vitæ suæ conseruationem, vt nulla potestas humana obligare possit ad ea non conseruandam, si spes commoda ostenditur; nisi tamen bonum publicum aliud postulet, *Less. l.2.c.31.d.5.* Vnde resolues.

I. Regulariter Reo licet fugere etiamsi custos carceris graue damnum inde passurus sit (saltem nisi iurauerit se mansurum)

quia vtitur suo iure, & nulli fecit iniuriam. *Fill.t.40.c.4nu.27. Azor Less.d.5.nu.31* nisi tamen charitas aliud suadeat, ob damnum custodias præponderans *v.Bon.d.10 qu 3.part.2. nu 13 Less l.c.*

. II. Multò magis licet fugere, ne capiatur, vel etiam à ministro apprehendente se excutere, non tamen illi vim inferre, vulnerando, percutiendo,&c. *ib.& Regin.l.24 n.4.*

III Licet etiam, saltem in foro conscientiæ, custodes (præcisà vi & iniurià) decipere tradendo v.gra. cibum & potus vt sopiantur, vel procurando vt absint: item vincula & carceres affringere; quia cùm finis est licitus, etiam media sunt licita. Et licèt alij captiui per effractum parietem simul elabantur, non tenebitur de damno: quia tantùm est eius causa per accidens, cùm iure suo vtatur. Nec refert, quòd leges & magistratus quidam tales affractores grauiter puniat: id enim fit, quòd vel contrarium sententiam sequantur, vel ex præsumptione, quòd vim intulerint custodibus: vel quod propter bonum reipub. ea pœna statuta sit *Fill.loc.cit. Tann.d.4.quæst.4.dub.5.* ex alijs multis. *v.Card.de Lugo d.40 s.4.*

IV. Illis, qui non sunt ministri iustitiæ, licet non solum consilio iuuare Reum, vt fugiat, sed etiam suppeditatis instrumentis, v.g. funibus, limà, &c. quia finem alteri licitum illi suadere, & ad eundem media proponere, licet. *Less.l.c.d.6.nu 40.Tann.l.c. Sylu.Turr. Vasq.*

V. Non tamen licet iuuare in effractione carceris, vt habet communis, tum quia executio ipsa effractionis soli Reo licita est; propter ius vitæ conseruandæ; tum ne alioqui

omnis

omnis ſecuritas carceris pereat *Leſs.loc.cit.v. Bon.d.*10.*q.*3.*p.*1.

Quæres. An liceat appellare.

Reſp. Si ſciat ſententiam eſſe iuſtam, & iuſtè proceſſum eſſe, non licet, (licet tamen ſupplicare) quia id eſset Iudici calumniam imponere. Imò iniuſtè appellans tenetur de damno. Si verò putet ſententia iniquam eſſe; aut iniuſtè proceſsum eſse; aut ſi diuerſæ ſint opiniones, poteſt appellare *v. Tann.l.c.n.*100.*C.Leſſ.l.c.a.*14.*Sanc*

DVBIVM VIII.

Quomodo Confeſſario agendum cum Reo?

Reſp. Obſeruanda ſequentia. 1. Inſtruat eum, quòd quæ ſecum in foro conſcientiæ agit, cum Iudicibus non communicentur: ideoque ſiue ſit nocens, ſiue innocens, id ei nec prodeſſe, nec obeſſe poſſit. Ratio, quia aliàs multi conantur ſe falsò probare innocentes, vt à confeſsario inuentui; alij contra falsò ſe nocentes dicunt, quòd timeant, ne Confeſsarius conferat cum iudicibus, ipſique reuocentur ad torturam. Vnde expedit,.1. Vt non temerè euulget Confeſsarius accepta extra confeſſionem.2. Vt ad confeſſionem ſacramentalem Reum non admittat, niſi poſtquam in foro profano res ſunt liquidæ, vix enim adigi poterit vt omnia fateatur ob timorem, ne vel deferatur, vel cogatur eadem fateri Iudici: antè tamen de contritione agendum eſt: *Delrio l* 6.*cap* 1.*ſ.*3.*Tann.d.*4.*qu.*5.*dub* 5.

II. Ne cogat importunis modis Reos, vt ſe tales fateantur: tum quia verè quidam rei,

non sunt, & victi illa importunitate, ne moriantur incommunicati, vel à confessario in extremis deserantur confitentur sacrilegè tum quia frustra est confessio, nisi fiat ex contritione, & vera ad Deum conuersione · de hac ergò laboret, & sequetur bona confessio, non autem contra *Tan. l. c.*

III. Caueat, ne coram Reo censeat modum procedendi iudicialem proindeque communiter non admittat querelas de iniuria facta, cùm non sit confessarij ea iudicare, sed ad pœnitentiam disponere.

IV. Etsi quidam aucto,es permittant Iudici vti dolis bonis ad crimen eliciendum; non tamen id licet confessario, ne ministerium eius infametur.

V. Non licet (secundùm *Concil. Antioch. Can.* 33. *& cap.* 34. *Non licet*;) palam interesse tormentis, aut suggere modum torquendi, nisi mitiorem. *vid. Tann. d. 4. quæst. vlt. dub.* 5. *num.* 228.

VI. Expedit habere cognita indicia, & probationes deprehensas in iudicio; ipsumque modum processùs, vt & prudentiùs possit in suo foro agere, & Iudicem, sicubi opus, prudenter admonere.

VII. In confessione examinet, 1. An consortes criminis prodiderit, (si secundum suprà dicta tenebatur) & quidem si falsò alios infamarit, inducat ad reuocationem, etiam cum periculo torturæ *v Tann. d. 4. qu. 5. dub. 4. num.* 103 & dicta *dub. superiore.* 2. Si saga sit, quo tempore, quà occasione, in magiam sit lapsa: vt si postea neget, conuinci possit in eodem foro. 3. In qualitatem superstitionis, an ex animo Christianæ fidei rei renunciarit,

dæmo-

dæmonem adorauerit, falsa de Deo & æternitate senserit, rebus sacris abusa sit, hominibus nocuerit, præsertim coniunctis, vt marito, liberis, & an alios seduxerit. Item de peccatis carnalibus. Denique confessa aperiat fraudes dæmonis, instruatque quomodo ijs deinceps occurendum, atque inter cætera suadeat fidei possessionem, & frequentum Symboli repetitionem.

VIII. Sæpè non expedit post supplicium Iudici significare. Reum in extremis denunciationes reuocasse; tum quia Iudices id praui faciunt (quam rectè, vide *Lay.& Tann.l.c.*) tum quia frangit sigillum sacramentale, si non petita licentiâ, innocentiam denunciari euulget, cùm eo ipse reuelet peccatum denunciantis. Quare si aliquando Iudicem monere expediat, rogandus est Reus, vt id extra confessionem, & coram testibus dicat, eo fine, vt Iudex moneatur.

IX. Si alicuius innocentiam ex confessione colligeret, (quòd etsi difficile, non tamen impossibile esse docet *Tann.d.*4.*quæst.*5.*dub.* 4.*num.*85.) id Iudici aperire, ac pro Reo intercedere, periculosum est, tum quia post publicatam Rei confessionem, ei non credetur; tum quia si plures audiat, hoc ipso aliorum nocentiam, de illis, tacendo, videtur confirmare, cum fractione sigilli: tum quia si Rei cognoscant, eum pro innocentibus intercedere, occasionem accipient, eum callide sua facinora celandi. *v.Laym.l.*3.*t.*6.*c.*7. *Tann.d.* 5.*q.*5.*dub.*5.*n.*95.

X. Et si pro Reis, etiam iustè damnatis, intercedere aliquando possit, maximè apud magistratum supremum, iuxta scripturam,

Prouerb. 24. Erue eos, &c. valdè tamen prudenter & moderatè id faciendum; quia relaxatio potest esse illicita, Indexque (non tamen Confessarius, nisi ea præuiderit) fieri reus malorum omnium, quæ ex liberatione sequuntur; imò & ipsi imputabuntur, cum ex officio debuerit impedire. *v. Bon in 8. prec. d. 19. q. 2. & 3. Tan. de iust. d. 4. q. 5. dub. 4.*

DVBIVM IX.

Quæ obligatio Medicorum, Pharmacopœorum, & Chirurgorum?

Resp. Tenetur ij imprimis, quando tale officium petunt, vel suscipiunt, sub graui obligatione, sufficientem habere scientiam, siue peritiam. *Nau cap. 25. Azton C. Lug. d. 27 nu. 1.* Deinde in curandis infirmis, seruare sequentes regulas 1. Ordinariè debent sequi opiniones medicorum securas, & tutas. Ratio est periculum & damnum proximi. Ita *Bon. Laym. Sanc. 1. mor. c. 9.* 2. Quando certum aliquod est pharmacum, quod nimirum certò infirmis profuturum est, tenentur illud adhibere, omisso eo, de quo dubitatur: quia alias imprudentes proximum in periculo requirent. 3. Si non sint certa pharmaca, debent adhibere probabiliora, & tutiora; tum quia alioqui saltem proximi in discrimen adducerent; tum quia tenentur fungi officio, quantum possunt, cum minimo proximi periculo, & damno. 4. Quando nulla est spes de salute infirmi, nec adest remedium, nisi dubium, de quo scilicet dubitatur, num profuturum, an nociturum sit, possunt, imò debent illud adhibere. Ratio,

quia

quia sic infirmi negotium vtiliter geritur, & si mors sequatur, ipsis non imputabitur, cum alias spem vitæ non habeat. *Lay.l.1.t.1.c.5.Fil. n.152.Bonac.de pec.d.2.q 4.p.9.*Vnde resolues.

I. Medicus peccat, 1. Si absque sufficienti peritia grauem morbum curare tenet. 2. Si occurrente graui & insolito morbo, speciali studio operam non impendat. 3. Si det pharmacum infirmo, quod probabilius creditur nociturum, quam profuturum. 4. Si medicamentà inexplorata, explorandi gratia adhibeat, præsertim, quando de ijs non est opinio probabilis, & habet medicamenta probabiliter vtilia 5. Si non bene perspecta morbi natura, temere adhibeat remedia obuia, vel periculosa, præsertim cum discrimine vitæ, vel grauis læsionis. 6. Si agnito ægroti periculo, opportune non adsit, aut medicos alios adhiberi non permittat 7. Si aliquid suadeat Dei honori vel præcepto contrarium, v.g. incantationem, pollutionem, superstitionem, &c. 8. Si facile, & sine necessitate, à ieiunio absoluat, carnium esum permittat. 9. Si ægrotantem pauperem in periculo constitutum contemnat. *vid. Bonacin. loc.citat. Nauarr. cap.5.Azor.1 part.libr.2.capit.17. Escob.libr.2. E.3 cap.9.*

II. Pharmacopola peccat. 1. Si rudis & ignarus munus exerceat. 2 Sine arte, vel diligentia, medicamenta conficiat. 3. Melle in portionibus pro saccharo utatur. 4. Si vnum medicamentum pro alio (nisi tamen esset æquè bonum, & non maioris pretij) contra medici præscriptum, cum grauis damni periculo porrigat. *v.Salas dub.*34. 5. Si medicamenta ad non pariendum, vel ad fetum expel-

expellendum vendat. 6. Si pharmaca vendat inutilia, &c. *v. Escob. loc. c.*

III. Peccat Chirurgus, 1. Si sine scientia & peritia sufficienti, vulnera curare tenet, cum periculo erroris. 2. Si Medicum, quando grauitas vulneris exigit, non consulat. 3. Si lucri amore, curationem protrahat 4. Si mercedem iusto maiorem exigat. 5. Si abortus causa venam aperiat, aliudve remedium adhibeat. *v. Escob. loc. cit.*

DVBIVM X.

Quæ Obligationes Mercatorum, Opificum, & cæterorum sæcularium?

Resp Eæ patent ex dictis de septimo præcepto: ex quibus *resolues*.

I. Mercator peccat, 1. Si venenum, vel alia prohibita vendat, cum suspicione praui vsus. 2. Si paratus sit quodcunque pretium, etiam iniustum, ab emptore accipere. 3. Reus carius, quam supremo pretio, vendat ob dilatam solutionem. 4. Mercium defectum grauem occultum non aperiat, pondus & mensuram imminuat, 5. Si in emptorum iniuriam, monopolium iniustum instituat, merces omnes vnus generis sibi comparet, immoderato quæstu pro libitu vendendas. 6. Si merces ab eo, qui non nouit, emat pretio minore, vel cariore vendat ignoranti. 7. Si merces veteres & inutiles nouis admisceat, & vendat eodem pretio vtrasque. 8. Si iusta tributa defraudet. 9. Si tempore debito, cum possit, non soluit creditoribus, cum graui eorum damno. 10. Si mercibus sol-

uat, quod pecunia debet, contra creditoris voluntatem. 11. Si diebus festis publicè emat, vel vendat contra consuetudinem permissam. 12. Si iuret falsò, se tanto pretio merces comparasse. 13. Si contractum ineat quemcunque, dubitans de eius iustitia. 14. Si emat res furtiuas; &c. *v. Escob. t. 2. E. 3. c. 12.*

II. Si Bibliopola peccat. 1. Si vendat libros prohibitos, vel lasciuos. 2. Si librum defectu laborantem vendat pro integro, &c. *v. Escob. cap. 13.*

III. Argentarius, siue Aurifaber peccat, 1. Si æs pro auro vel argento vendat. 2. Auro vel argento plus æris misceat, quàm ars requirit, & emptoribus mixtionem non significet, neque minuat pretium. 3. Si ex rebus furtiuis aliquid emat, mala fide. 4. Si communem lapillum pro pretioso vendat, vel pretiosum pro vili emat, &c.

IV. Sartor, Sutor, & cæteri opifices peccant. 1. Si iurent se tali die opus perfecturos, quod sciunt, (vel dubitant) non futurum. 2. Si plus materiæ exigant, quàm ad opus sit necessarium; aut partes alicuius momenti, quæ supersunt, retineant, sine voluntate domini. 3. Si diem festum sine graui violent, per se, vel per suos famulos, &c. *v. Escob. c. 1. caput 13.*

LIBER QVINTVS

DE RATIONE COGNOSCENDI, & discernendi peccata.

CAPVT PRIMVM.

De peccato in genere.

DVBIVM I.

Quid sit peccatum.

REspondeo; Est transgressio legis, siue, vt ait *Tol.* est voluntarius recessus à regula diuina, per quam regulam intelligitur præceptum, tam naturale, & humanum, quàm diuinum: per recessum, intelligitur actus (vel eius omissio) qui fit non tantùm voluntarius, sed etiam liber, cum aliqua actuali aduertentia malitiæ: quod addo, quia vt docet *Sanc. 1. mor. c. 16* cum *Vasqu Bonac. d. 2 q. 2. p. 3. n. 3. & 12. &c.* non sufficit ad actum peccaminosum, libertas & aduertentia quæuis virtualis, vel interpretatiua, qua scilicet quis aduertere poterat, & debebat: nec quæcunque actualis, qua scilicet intellectus rationes commodi, & incommodi in obiectio attendat: sed

sed requiritur, vt aduertat moralem malitiam obiecti, aut saltem de ea dubium, vel scrupulum concipiat. Ratio est, tum quia sine ista aduertentia, non est voluntarium, cum non sit cognitum: tum quia, quamdiu talis cogitatio intellectui non occurrit, non est sufficiens principium deliberandi de malitia, ideoque nec libertas, ac proinde nec culpa; & censetur illa inaduertentia, naturalis & inuincibilis obliuio. Addit tamen *Tan. d 4 de pec d. 5. q 5 dub 5. nu.* 106. non esse necesse, vt consideratio illa maneat actu, dum peccatum durat, sed satis esse, vt vel actu, vel virtute manet, ita vt cum ea, vel actus peccati fuerit inchoatus, vel saltem causa data, vt fit in ebrio, qui peccat, non vi sed præsentis, sed præteritæ deliberationis *v. Bal lel. lib. 1 d. 36.* Verùm recentiores communiter docent, talem, v. g. ebrium, non peccare formaliter, quando vsu rationis caret; sed malitiam eorum, quæ tunc fiunt, contraxisse antè, dum prævidens malum, quod commissurus erat, eius causam dedit: aiuntque, dum quis actu peccat, semper esse, ac manere aduertentiam aliquam malitiæ tenuem, vel confusam, vt *v. apud Scholast.* nam in ordine ad praxin, parum refert, vtrolibet modo loquaris.

Resp. II. Ad peccatum requiruntur tres conditiones, vt patet ex prima responsione. 1. Vt sit voluntarium, id est; vt fiat à voluntate consentiente. 2. Vt sit liberum, id est, vt sit in potestate voluntatis facere, vel non. 3. Vt aduertatur malitia. *Ex quibus resolues.*

I. Defectu primæ conditionis, nullus actus, qui neque est in, neque à voluntate, est peccatum, nisi voluntas eum acceptet; ideoque nec

nec impedit communionem, siue is sit internus; vt cogitationes contra fidem, blasphemæ obscœnæ, motus carnis, etiam vsque ad effusionem seminis; siue externus ac violentus, v.g. stuprum virgini per vim illatum.

II. Defectu secundæ conditionis, subinde à peccato excusantur vehementissimi motus iræ, aut concupiscentiæ, quibus vsus rationis perturbatur, & libertas tollitur.

III. Defectu tertiæ non peccat, qui die ieiunij, de præcepto nihil cogitans cœnat, vel carnes comedit, etsi aduertat eas sibi delectabiles. Item qui lapidem proijcit per fenestram, non aduertens periculum læsionis; vel qui contractus vsurarium celebrat, non aduertens esse talem. *Sanch. l.1.c.16.num.21. Reg. l.15.num.75.*

IV. Damna & euentus (licet alioqui frequentes) ex ebrietate secuti, & nullo modo præuisi, inculpabiles sunt: quia nec in se, nec in causis sunt liberi. Sunt verò, culpabiles, si sint præuisi, nec diligentia sufficiens ex præscripto prudentiæ sit adhibita, nec sequerentur: ea verò adhibita, etsi postea eueniant, culpa vacant. Vti etiam, quando iuxta loci & temporis circumstantias, non apparet periculum mali, ideoque nulla cautela est adhibita. Ita *Vasq.1.2.d.124.c.2.* Quibus conformiter *Less.l.4.cap.3.* docent, si negligentia, ebrietatem aut euentus ex ea sequi solitos præcauendi, fuerit tantùm venialis etiam mala quæ præuideri poterant, tantùm venialia fore; quia cum non in se, sed tantùm in causa sint libera non possunt habere maiorem culpam quàm ipsa causa.

DV-

DVBIVM II.

An, & quando desideria, & delectationes sint peccata?

Per desiderium intelligitur voluntas, intentio, vel propositum efficax rei malæ; per delectationem verò, simplex amor & complacentia obiecti cogitati, fruendo eius dulcedine, absque desiderio executionis; soletque dici morosa, non à morà temporis, cum momento possit perfici sed quòd voluntas post plenam aduertentiam rationis, ei immoretur.

ARTICVLVS I.

Quale peccatum sit desiderium malum?

Resp. I. Desiderium absolutum, siue cogitatio cum voluntate conscientiæ absolutè in peccatum aliquando perpetrandum, aut in perpetrato complacente, habet eandem specie, ac malitiam peccati mortalem vel venialem, quam habet actus exterior, in quem fertur; Est communis, & constat ex *Matt.* 5. *Qui viderit, &c.* Ratio est, quia actus interior habet suam bonitatem, & malitiam ab actu externo, tanquam obiecto. Ita commun.

Resp. II Desiderium cum consensu conditionali, quo quis aliquid concupiscit, sub tali conditione, quæ omnem malitiam obiecti auferat, non est peccatum saltem mortale: v g. vellem prædari, si à Deo mihi permitteretur; si Iudex essem, malefactorem istum occiderem, *Valent. tom.* 2. *d.* 6. *q.* 4. *p.* 4. *Sayrus*,

Sa-

Salas in 1.2.*tr*.13.*d*.16.*s*.27. *Vausq.dub*.116.*c*.2. Si verò conditio malitiam non auferat, est peccatum: vt v.g si cogites, si non esset infernus, mœcharet; si non essem religiosus, fornicaret; si non haberem rationem mei status, vlciscerer, occiderem te. Item si id mihi fecisses in adolescentia, vel antequam religionem ingrederet, vindicassem (intellige, si dum hæc dicit, habeat affectum vindictæ, sumendæ, si esset in tali statu: secùs enim est, si tantùm ostendat, quid facturus fuisset in alio statu) *Bon.de matr.q*.4 *p*.8 *n*.9. Ratio responsionis est, quia etsi consensus conditionatus nihil ponat in rerum natura, ex parte obiecti voliti; in voluntate tamen ponit affectum committendi illud peccatum, præcisè conditione non auferente malitiam; ac proinde talis erit culpà, qualis esset illud amare absque conditione, *Caietan.Sanch.Lez*.1.*mor.c*.2. *Vasq. Lay.l*.1.*tr*.3.*c*.6.*n*.10. Ex quibus resoluuntur hi Casus.

I. In omnibus, solo iure positiuo prohibitis, licitum est desiderium cum conditione hac, *si prohibitum non esset*. v.g. ederem carnes die Veneris, si Ecclesia non vetuisset. Ratio, quia conditio omnem malitiam, quæ à sola prohibitione est, aufert, *Azor.l*.4.*c*.6.*q*.10.*Sanch.l*.1.*c*.2.*Vasq.d*.116 *c*.2.

II. Idem valet in prohibitis quidem iure naturali, licitis tamen in aliquo casu, aut statu, si is pro conditione apponatur, v g. occiderem Petrum, si Deus mandaret, suspenderem furem; si essem Iudex; ducerem vxorem, si liceret, si non essem Sacerdos, si essem liber à voto. Ratio, quia hæc sub illo statu sunt licita. Rectè tamen monet. *Sà V*.

Peccatum, huiusmodi desideria esse periculosa, & Vitanda, atque, vt ait *Caiet. ibid* esse fatuas & diabolicas tentationes, *Ibid. Laym. l. 1. t. 3. c. 6. n. 10.*

III. Etsi idem quidam, vt *Caiet. Sal. & Vasq.* vniuersim affirment de omnibus iure naturæ & simpliciter prohibitis, si conditio impossibilis apposita tollat rationem peccati ab obiecto; vt si dicas, si non esset peccatum, fornicaret; eò quòd tunc consensus non videatur ferri in malum: probabilius tamen videtur quod docet *Azor. Sanch.* & *Laym.* esse peccatum; eò quòd sit intrinsecè malum, nec malitia sua, (quæ in consensum circa tale obiectum traheret, nisi Dei lex arceret) exui possit; ideoque voluntas feratur in malum. Quod tamen intellige, si efficaciter feratur; quia si tantùm sit significatio propensionis naturalis in illud obiectum, non est peccatum *Sanch. l. 1. c. 2. n 25 Lay l. 1. t. 3. c. 6. n. 11. v. Card. de Lugo d. 16. n. 376.*

IV. Gaudere & delectari de opere malo, sub conditione: *si liceret*. v.g. in prædictis desiderij efficacibus illicitis, quando conditio est possibilis, etsi possit excusari à peccato, secundum quosdam DD., si fiat tantùm secundum appetitum rationalem, siue voluntatem (secluso omni alio periculo consensus illiciti, & turpis motus, qui tamen quia communiter & connaturaliter sequitur, vix tutum videtur in praxi) non potest tamen, excusari, si sit delectatio voluntaria appetitus sensitiui, quæ propriè delectatio dicitur, fitque communiter cum aliqua alteratione corporis. Ratio discriminis est, quia voluntas potest ferri in obiectum abstractum a malitia, consequatur

tur intellectum; cuius est abstrahere; appetitus verò, quia sequitur imaginationem, non fertur in obiectum sub aliqua certa conditione status vel temporis apprehensum, sed vt est in se; ideoque talis delectatio est de obiecto absolutè malo. *v. Laym. & Bon. de mat. q. 4. p. 8.*

ARTICVLVS II.

An delectatio morosa semper sit peccatum?

Resp. Si terminetur ad cogitatum opus malum secundùm se, est peccatum mortale, vel veniale, prout ipsum opus mortale, vel veniale est. Ita communit. ex *D. Th. 1. 2. qu. 78. a. 8.*

Dixi, *secundum se*: quia si delectatio sit tantùm de ipsa cogitatione, non autem de opere, non est peccatum, quia sicut cogitatio v.g. de rebus obscœnis, in ordine ad doctionem, vel concionem, &c. bona est; cogitatio autem de iisdem rebus ex curiositate, est mala venialiter: ita consequenter, delectatio de tali cogitatione, tanquam obiecto, non est mala, sed quandoque bona, quandoque venialiter mala. Similiter nec peccatum erit, si delectatio versetur circa modum malè operandi, non circa ipsum opus malum: quomodo sine peccato sæpè nos delectant fabulæ, comœdiæ, bella, homicidia, fraudes, furta, lapsus hominis, v.g. ex equo, &c. non secundùm se, sed modus furandi, rapiendi, artificiosus & industrius, modus cadendi inopinatus. *Laym. l. 1. t. 3. c. 6. n. 2.* Ex quibus resolues.

I. Li-

I. Licitum est gaudere, & delectari morosè de effectu bono, secuto ex opere malo: quia tunc delectatio non est de obiecto malo.

II. Si tales effectus secutus sit ex opere secundum se quidem malo, hic tamen & nunc culpa vacante, vt v.g. quia factum est in somno, amentia, ebrietate, inculpabili ignorantia, tunc etiam de ipso actu licere aliquando delectari, non quidem secundùm se; sed vt est causa talis boni effectus, docent *Less. l.4.c.3.n.105. & 106.* ex *Vasq.1.2.d.105. c.2.* v.g. de solutione naturæ facta in somno. Ratio, quia obiectum delectationis istius non est malum. *v. Bon. de matr. d.4.p.8.n.8. Sanch.l.1. mor.c.2.n.18. Card. Lugo de pœn.d.16.n.589.* Imò addunt, licere aliquando desiderare (affectu simplici, & inefficaci desiderio,) vt tale quid fiat sine culpa; v.g vt in somno eueniat naturæ solutio, ob finem bonum: dummodò desiderium non sit tam intensum, vt tale quid probabiliter causet, neque sit periculum consentiendi in talem voluptatem. Ratio est, aiunt, quia obiectum huius desiderij, aut gaudij, non est malum *vid. Less. & Bon. l.c.*

III. Non est peccatum, saltem mortale, si coniuges delectentur appetitu tantùm rationali, de actu coniugij præterito, futuro, vel possibili respectu compartis præsentis, vel absentis. Item si sponsus desideret copulam futuram, aut de ea delectetur, vel vidua de præterita. Ratio, quia hi actus habent obiectum licitum.

Dixi *appetitu rationali*: quia si sponsus, aut vidua, voluntariè consentiat in delectationem sensitiuam, & carnalem, (quæ recorda-

datione copulæ futuræ, aut præteritæ, naturaliter oritur) mortaliter peccat, vt docet *Less l.c.t.3.c.6 Bon. Tan Paulus v. Dian t 5. misc R* 2. contra *Med. &c.* Quia verò ad supradictam voluntatis oblectationem, sensitiua & carnalis, vt plurimum, imò etiam periculum consensus in fornicationem, consequitur, oblectationem illam voluntatis in praxi vix locum habere, saltem in vidua, & sponsis; inter coniuges tamen, modo periculum pollutionis absit, etiam sensitiuam, & veneream delectationem non esse mortale docet *Fill Bon de matr q.4. Sanch Less l.c.d.1. & Dian.t.3.misc.R* 36. Tum quia status matrimonij hæc excusat, vti etiam tactus impudicos solius voluptatis causa institutos: tum quia hæc tendunt per se ad opus coniugale, licet per accidens opus non exerceatur.

IV. Delectatio morosa, de rebus so'o iure positiuo prohibitis, non est illicita; modo non fiat sub ratione prohibitionis; v.g. si Cartusianus, vel alius, die ieiunij se oblectet de cogitato esu carnium; quia non est de opere malo: cùm lex tantùm vetet comestionem externam, *Lay.l.1.t.3.c.6.n 9 Less.l.4 c.3 d.14. n.111. & n.113.*

V. Qui delectationem morosam mortalem confitetur, addere debeat circumstantias operis, de quo fuit delectatio: v.g. in materia iræ, an fuerit de occidendo fratre, an alio; vno, an pluribus: in materia carnis, an de coniugata, moniali, consanguinea. Quod tamen limitat. *Azor. Sà V. Luxuria, Salas to.2. t.13 d.16.s.6 n 59. &c.* si delectatio feratur in obiectum, apprehensum secundùm totam suam malitiam, non autem si tantùm secundùm

dùm partem, v.g. in fœminam, apprehensam, vt non suam, non tamen vt alteri nuptam, vel vt monialem: tunc enim probabile esse ait, delectationes tales reduci ad speciem simplicis fornicationis. Ita etiam *Fill. Less. Bonac. Dian. Pal. v C. de Lugo d. 16. n. 363.* Aliud est de ipso opere externo, quod semper fertur in obiectum, secundùm totam suam malitiam, aut etiam de desiderio efficaci, quod fertur in opus externum secundùm se, & vt est à parte rei, ac proinde est eiusdem cum illo speciei, ideoque eius circumstantiæ semper fatendæ sunt *v. Auth. cit.*

Resp II. Si quis sine causa & necessitate actionem exerceat, ex qua intelligit delectationem carnis naturaliter orituram, (v.g. ex curiositate legit, vel audit turpia) tamen sine directa intenione, & sine periculo consensus, peccat venialiter; si verò iustam causam habeat, nihil peccat. *v. supra in 6. pr. l. 3. t. 4. c. 2. d* 4.

Quæres An voluntas delectationem carnalem positiuè reprimere teneatur.

Resp. Si voluntas plenè eam aduertens, negatiuè & permissiuè se habeat, ita vt nec approbet, nec repellat, dummodò id non permittat ex ipsius delectationis complacentia, nec periculum sit vlterioris consensùs, probabile est, quod docet *Caiet. Sanch. 1. mor. c. 12.* non peccare mortaliter: tum quia non consentit in delectationem: tum quia mortaliter est impossibile, omnes illos motus euitare: tum quia ex iusta causa illos licet permittere, etiam secundùm aduersarios?

Resp. III. In praxi tamen verius videtur, quòd docet *Vasq. Azor. Less. Bec. 1. 2. t. 2. c. 5. q.* 4. sine

4 sine iusta causa eis non resistere, esse mortale; quia ferè semper voluntas est exposita periculo consensûs, & contrarium credere, est nimia sui confidentia & præsumptio. Moderatè *Lay.* vtramque sententiam probabilem fatetur, & ait, delectationem videri mortalem, nisi saltem actum simplicis displicentiæ circa illam elicias: etsi efficaciter animum ad alia diuertere negligas, cùm facilè possis, & speres te tali modo posse depellere. *vid. Lay.l.1.c.3.cap.6.*

DVBIVM III.

de distinctione Peccatorum.

ARTICVLVS I.

Quæ peccata distinguantur speciei?

Resp. Peccata, quoad materiale, siue entitatem positiuam, speciei distinguuntur ex obiectis formalibus, & circumstantijs speciem variantibus, quatenus eæ obiecti formalis rationem habent. Quoad formale autem, proximè distinguuntur ab oppositis formis, siue rectitudine virtutis, qua priuant; temorè autem & fundamentaliter, ex obiectis. Ita *Tan.d.4. de pecc.d.1.q.2.* Ratio primæ partis est, quia omnes actus speciè distinguuntur ex obiectis: peccata autem quoad materiale, dicunt ipsos actus. Ratio secundæ partis, quia priuationes proximè distinguuntur specie à formis, quibus priuant; sed peccata formaliter sunt priuationes rectitudinum oppositarum. Ratio tertiæ partis, quia rectitudo virtutis

tutis specificatur proximè ex obiecto; ergo priuatio rectitudinis ex eodem, remotè. *Ex quibus resolues.*

Peccata specie differunt, non tantùm quæ diuersis virtutibus, sed etiam quæ idem opponuntur extremè, vt prodigalitas, & auaritia, vel ratione diuersæ difformitatis, id est, quæ adeò diuersà ratione, & malitià eiusdem virtutis materiam attingunt, vt quantum est ex natura eiusdem peccati, non sit eadem facilitas moraliter loquendo, neque propensio vtrumque peccatum committendi: qualia sunt homicidium, furtum, adulterium, detractio.

ARTICVLVS II.

Quæ peccata distinguuntur numero?

Resp. Numero distinguuntur duobus modis. 1. Ex diuersis obiectis numero totalibus, non materialiter & physicè tantùm, sed etiam formaliter & moraliter distinctis 2. Per interruptionem actionum moralem. *Fill. t.21. c.8.*

Dico *moralem:* quia etsi ad distinctionem numericam physicè sufficiat quæuis interruptio, in ordine ad confessionem, non multiplicatur, nisi moraliter multi sint: quia sicut in confessione actus moralis, ita etiam multiplicatio, & distinctio moralis attendi debet.

Porrò actus moraliter interrumpuntur, ita vt nec virtualiter, nec interpretatiuè manere censeatur, 1. Per contrariam voluntatem & propositum. 2. Per cessationem ab actu, voluntariam & liberam. 3. Per cessationem

X inuo-

inuoluntariam & naturalem, siue ea fiat per somnum, siue per distractionem ad alia. Per somnum quidem, quia cùm in illo cesset vsus rationis, non continuatur actio libera & moralis; per distractionem vero, quia per illam prior cogitatio fit inuoluntaria, ideoque si ad eam redeatur, fit voluntaria, & moraliter multiplicatur. Ita *Vasq &c.* Quæ sententia etsi in peccatis externis tenenda sit, in internis tamen non habet locum, secundùm *Fill tr.21.c.8 n 317* Ratio quia, etsi per hanc interruptionem, physicè actus multiplicetur, non tamen moraliter; quia hoc ipso, quòd animus inuoluntarie distrahitur, remanet interpretatione prior voluntas, cùm non sit retracta, aut aliter interrupta. *vid. etiam Baldell.d 21.n.3.* Ex dictis resolues.

I. Vnum numero peccatum committit, qui vno actu odij, vel detractionis, fertur in 10. homines; qui vno ictu duos occidit: qui vno actu vult omittere officium horarium per mensem, ieiunium per quadragesimam. Quia etsi hæc obiecta physicè sint plura, sunt tamen vnum moraliter & formaliter, quatenus in vno actu hic & nunc coniunguntur. Ita *Nau. Fill. Bon.d.2.q.4.p.1.* contra *Azor. Vasqu. &c.* qui satis, probabiliter dicunt esse peccata distincta. Verùm siue 10. peccata dicas odisse. v.g. 10. homines siue vnum, parum refert cum vnum hoc illis decem æquiualet, proindeque obiecti grauitas in confessione exprimenda sit: quippe quæ actum in suo esse indiuiduali constituit, vt notat *Fill.Bon.Sua.de pœn.d.22.55.*

II. Actus voluntatis internus sæpius interruptus, & repetitus licèt physicè sit multiplex, moraliter tamen est vnum numero peccatum

catum

catum in ordine ad confessionem, si consummetur in opere aliquo externo, per eum intento, & causato, aut etiam in pluribus actibus externis, sibi inuicem sub ordinatis ad eundem finem: hinc v.g. qui furatur bibliothecam per totam noctem, etsi sæpius voluntatem furandi renouet, vnum furtum; & qui ad occidendum alium pergens, sæpè voluntatem renouat, vnum homicidium committit. Ratio, quia est vna actio externa, ab internis intenta & causata, in qua internæ omnes complentur, & moraliter vniuntur. *v. Baldell.d.*21.*n* 4.

III. Actiones externè, licèt numero distinctæ, ad eundem tamen finem, & actum principalem relatæ, modò non habeat distinctam ab illo malitiam, non distinguuntur ab ipso fine, & actu principali moraliter loquendo, & in ordine ad confessionem: hinc oscula, tactus, verba impudica, &c. copulam carnalem præcedentia, imo etiam comitentia, & subsequentia, tanquam complementa, & appendices operis vnum numero peccatum sunt, vt docent *Nau c.6 n.17 Azor.l.4.c.4 q 6. Fill. &c.* Ratio, quia, sunt vel initia, vel partes, vel complementa, & appendices operis, eiusdem actus humani & obiecti, in quo omnia prædicta moraliter vniuntur.

Dixi, *complementa*: quia in similes actus non sunt initia, vel partes copulæ subsecutæ, aut ex actu præterito ex natura rei non consequantur, distinguuntur numero; vt u g. si quis de fornicatione glorietur: proindeque illi in confessione explicandi sunt separatim, non autem priores, ut docent *Suar.tom.*4. *de pœn. d.*11 *sess.*1.

CAPVT II.

De Peccatis in ſpecie, morali, & veniali.

DVBIVM I.

Quid ſit peccatum mortale, & veniale?

Reſp.I. Mortale eſt, quod ob ſui grauitatem, gratiam & amicitiam cum Deo ſoluit, pœnamque æternam meretur, Dicitur, *mortale*: quia ſpiritualis vitæ principium, gratiam ſcilicet habitualem tollit, & mortem animæ affert.

Veniale eſt, quod ob ſuam leuitatem gratiam & amicitiam non tollitur, etſi feruorem charitatis minuat, & temporalem pœnam mereatur. Dicitur, *veniale*, quia ſaluo vitæ ſpiritualis principio, ſcilicet gratia languorem animæ facilè curabilem infert, veniamque facilè conſequitur.

Reſp II. Mortale peccatum duplex eſt: aliud eſt mortale ex genere ſuo: aliud ex accidente. Mortale ex genere ſuo eſt, quod per ſe lædit charitatem Dei, vel proximi, quoad perſonam: res aut iura, vel nos ipſos corrumpit grauiter. Ita *Azor.l.4.c.9 Sanc.1.mor.c.3.* Vnde reſolues.

I. Peccata contra bonum proprium commiſſa, vt plurimum ſunt venialia ex genere, vt v.g. inutilis & vana concupiſcentia, vana oblectatio, prodigalitas, curioſitas, ſuperfluitas cultùs & veſtitus, nugæ, otium exceſſus in cibo potu, ſomno, riſu, vſu coniugij, timore, triſtitià, appetitu pecuniæ, laudis, &c.

II. Pec-

II. Peccata contra virtutes Theologicas, sunt moralia ex genere suo: quia nocent bono alicui interno Dei, v. gra. veracitati, misericordiæ, charitati. Item ferè omnia quæ fiunt contra Decalogum: quia quæ committuntur contra tria præcepta, nocent similiter Deitati, scientiæ, omnipotentiæ diuinæ, eiusque honori externo vel interno, quæ vero contra reliqua præcepta fiunt, nocent personæ, bono, iuri proximi.

III. Peccata illa septem, quæ dicuntur capitalia, non omnia sunt mortalia ex genere suo; quia non omnia grauiter Deum, aut proximum lædunt, vel nos ipsos corrumpunt.

Resp. III. Mortale ex accidente dicitur, cùm actus aliquid venialis, aut indiferens, fit per accidens mortalis, de quo *infrà*.

ARTICVLVS II.

Quibus ex causis peccatum ex genere suo mortale, fiat per accidens veniale.

Resp. I. Tria requiruntur ad peccatum mortale, quorum si vnum desit, fit veniale, quod alias ex se est mortale. 1. Ex parte intellectus plena aduertentia & deliberatio. 2. Ex parte voluntatis, perfectus consensus. 3. Grauitas materiæ, saltem vt plurimùm. Ratio primæ & secundæ partis est, quia spectatà fragilitate humana, non videtur decere diuinam bonitatem, æternis supplicijs punire hominem, absque plenà consideratione & consensu. Ratio tertiæ partis, quia vbi

materia parui est momenti, vbi moraliter modica offensio esse reputatur vt plurimum.

Resp. II. Peccatum ex genere suo mortale, tribus ex causis fieri potest veniale, vt patet ex dictis. Prima est, si ex parte intellectus, non sit perfecta aduertentia malitiæ, seu deliberatio. Signa autem imperfectæ deliberationis sunt. 1. Si tenuiter, & quasi semidormiens, apprehendisti esse malum. 2. Si post, vbi melius consideras, indicas te non fuisse facturum, si ita apprehendisses. 3. Si vehementissima passione, apprehensione, vel distractione laborasti, vel turbatus fuisti, ita vt ferè nescieris quid ageres.

Secunda causa est ex parte voluntatis, si non sit perfectus consensus. Signa autem imperfecti consensùs sunt. 1. Si ita dispositus fueris, vt licèt facilè potueris exequi peccatum, non tamen sis executus. 2. Si quis dubitet num consenserit, præsertim, si sit vir timoratus. 3. Si quis soleat esse ita affectus, vt mali, mori, quàm expresè mortaliter peccare: quia talis non facilè consentit. 4. Si quis valdè timidè & suspensè processisse se meminit. 5. Si semi somnis fuit, non plenè sui compos, &c iudicetque se id non fuisse facturum, si plenè vigilaset. *v. Sanch. 1 moral. cap. 10. Baldell. lib. 10 d. 8.*

Tertiam causa ex parte materiæ, si hæc sit parui momenti, Quando autem talis sit, discernendum est morali iudicio prudentis, cui sequentes regulæ seruient. 1. Vt de materia iudicetur, non tantùm ipsa secundum se absolutè est consideranda, sed etiam respectiuè ad finem intentum: ad quem sit parum facit: leuis est; grauis autem, si multum,

vt

vt docet *Vasq.* 1. 2. *d.* 158 2. Attendendæ sunt circumstantiæ, quia sæpæ fit, vt res ex se leuis, atentis circumstantiis boni communis, vitandi scandali, &c. fiat grauis. 3. An pars aliqua rei præcepta sit grauis, ea spectanda est tum absolutè, & secundum se, tum etiam in ordine ad totum. 4. In transgressionibus repetitis, si plures materiæ paruæ, vel secundum se, vel secundum effectus se productos, moraliter coniungantur, fit materia grauis: quia tunc omnes moraliter reputantur pro vna. Contra verò non censetur materia grauis, si paruæ materiæ, nec secundum se, nec secundum effectus relictos, inter se veniantur. *Ex dictis resolues.*

I. Peccas mortaliter, ita vt fiat materia grauis, si sæpè modicum furaris, & non restituis, iuxta dicta *l.* 5 *t.* 5 *c.* 1. *d.* 3 *casu* 1.; item si interruptim psalmos aliquot ex eodem officio omittas; si eodem die ieiunij sæpius parum comedas, eodem festo sæpius parum labores.

II. Non peccas grauiter, si diuersis festis modicum labores: si quotidie in Quadragesima parum comedas. Quod verum est, etiamsi simul haberes propositum ita faciendi: quia cum ita moraliter inter se non vniantur, singula sunt parua *v. Sanc. l. c.*

III. Non peccat mortaliter, qui diuersis diebus violat votum; quotidie, aut singulis diebus modicorum quid orandi, vel paruam eleemosinam dandi, si sit onus affixum diei: quia cum quotidie cuiusque diei obligatio extinguatur, materiæ illæ non continuantur. Quod verum est, etsi proponat semper omittere; quia illud propositum non fertur in rem grauem. Imò contra *Sanch.* id qui-

dam verum putant, etsi quis 100. vota diuersæ speciei, in materijs valde leuibus, vno die implenda haberet, quia materiæ illæ cùm sint independentes à se non vniuntur. Si tamen similia vota non sint onus affixum diei, sed tantum dies præfigatur vt terminus vltra quem executio non differatur, erit peccatum mortale, postquam ad materiam notabilem peruentum fuerit.

IV. Probabile est, eum, qui ter vel quater 100. aureos in causas pias nouisset, non peccaturum moraliter, si tres non solueret: quia etsi talis pars, absolutè in se spectata, sit notabilis comparatione tamen totius, morali iudicio non valde videtur æstimanda. *v. Lay. l. 1. t. 3. c. 5.*

DVBIVM III.

Quibus modis peccatum ex genere suo veniale, aut actus indifferens, transeat per accidens in mortale?

Quinque modis id fieri communiter docet *Sanc. &c.* 1 Ratione finis adiuncti. Ratione finis vltimi. 3. Ratione contemptus. 4. Ratione scandali. 5. Ratione periculi. De singulis dicam breuiter.

Resp. I. Peccatum veniale transit in mortale, ratione finis adiuncti: vt si quis leuiter mentiatur, ad copulam carnalem extorquendam, quia cum finis mortalis ametur, mortale est. Non tamen necessarium est in confessione exprimere illud mendacium, sed solum desiderium fornicationis, quia seclusa malitia mortali finis, manet veniale.

Resp II.

Resp. II. Transit item in mortale ratione nimij affectus in rem aliquam, vt si v.gr. vltimum finem in eà constituas. Ad quod non sufficit valde intensè & vehementer ferri in obiectum, sed requiritur, vt appretiatiuè illud ita æstimet, saltem virtualiter, vt paratus sit, eius causâ transgredi præceptum obligans sub mortali; vt si quis ita inordinatè afficiatur ad fabulas, lusum, personam, vt malit festo omittere sacrum, &c. quam illis priuari. Notat autem *Bon.* hunc affectum, non tantum habitualem, sed actualem esse debere vt peccatum contrahantur; quia non imputatur ad culpam id, ad quod committendum, habitu tantum es paratus.

Resp III. Peccatum veniale fit mortale, ratione contemptùs absoluti & formalis.

Dico autem, *contemptum absolutum & formalem*, quando nimirum ideo formaliter & absolute præceptum violatur, quia ipsi, aut superiori subijci tenuis, quod est peccatum superbiæ consummatæ, vel quando ideo non vis obedire præcepto, qui præceptum est; & est peccatum inobedientiæ formalis: quorum vtrumque grauiter pugnat cum charitate debita superiori. *Ex quibus resolues.*

I. Non est mortale, si velis quidem obedire, & subijci absolutè, nolis tamen hic & nunc in re modica: aut si auctoritatem legis, vel præcipientis admittas, executionem tamen hic & nunc contemnas. Ratio, quia non est contemptus absolutus & simpliciter, sed tantum secundum quid.

II. Si præcisè ex indignatione, malitia, praua consuetudine, aliàve causa, præceptum violetur, & non ex contemptu potestatis

superioris non est mortale, quia non est contemptus formalis, sed tantùm interpretatiuus.

III. Est mortale, facere vel omittere aliquid, est contemptu iustæ legis humanæ. Item ex contemptu Dei præcipientis, vel etiam consulentis (quod præterea tacitam blasphemiam continet, quasi Deus inutilia præciperet, aut consuleret) & denique facere aliquid ex contemptu Prælati vt sic, & vt à Deo auctoritatem habentis: non tamen vt talis homini indocti, imprudentis, imperfecti, quia hoc posterius, non est contemnere absolutè & simpliciter, sed tantùm secundum quid. *v. Sanch.* 1. *mor. c* 5. *Bon. de pec. d.* 2. *q.* 3 *p.* 5.

Resp. IV. Peccatum, vel opus indifferens, habens mali speciem, transit per accidens in mortale: si ruina per illud proximo causanda, sit mortalis. Ratio, quia tali operi superadditur aliquid, grauiter, repugnans charitati. *v. dicta se scandalo, & Fill. t.* 21 *c.* 6 *q.* 10. *n.* 212

Resp. V. Veniale, vel opus indifferens, transit in mortale, ratione periculi incidendi in mortale: quando quis sine sufficienti cautela, aut necessitate aliquid facit, per quod veniat in mortale, ac proximum periculum peccandi mortaliter: quia talis salutem animæ contemnit, cùm tam probabilis eius periculo temerè se exponat. Vnde in confessione explicanda est species peccati, cuius periculo se obiecit: quia eodem genere peccati peccauit. Proximum autem periculum censetur, quod frequenter homines similis conditionis in peccatum mortale inducit.

CA-

CAPVT III.

De Peccatis capitalibus in specie.

DVBIVM I.

Quid sit superbia, & quale peccatum.

RESP I. Superbia est appetitus inordinatus propriæ excellentiæ; mortalis ex genere suo, sit consummata, & perfecta, id est, quas ita excellere appetat, vt Deo, superioribus, eorumque legibus subijci nolit. Imperfecta tamen, quà quis subijci non renuens ijs, quibus debet, & in suo tantum affectu se se magnificat, est tantùm veniale, vt docet *Caiet. & c. V superbia*, quia sine Dei, & aliorum despectu, plus iusto se efferre, non est grauis inordinatio: esset tamen grauis, si fieret cum notabili aliorum contemptu, complacendo in aliorum abiectione.

Resp II. Filiæ superbiæ sunt tres 1. Est Præsumptio, quæ est appetitus aggrediendi aliquid supra vires. Est communiter veniale tantùm: fit tamen mortale, si damnum Deo, aut proximo afferat, v. gr. si præsumas iurisdictionem Ecclesiasticam, potestatem ordinis sacri. Item officium Medici, Aduocati, Confessarij, &c. sine debita peritia. *Less. l. 3. ca. 2. d. 3. & suprà l. 3. t 3. d. 9.*

2. Est ambitio, quæ est inordinatus appetitus dignitatis, & honoris non debiti, vel debito maioris: vt si ambias Beneficium, vel officium, quo es indignus: vel illicito modo, & medio v. g. per simoniam. Est per se pecca-

tum veniale: fit autem mortale; vel ratione damni, quod proximo infertur. Deniq; si moderatè honor appetatur ob honestum finem erit actus magnaminitatis, vt docet *Lay.*

3. Est vana gloria, scilicet cupiditas inanis gloriæ: cuius finis est manifestatio inordinata propriæ excellentiæ, siue veræ, siue fictæ. Dicitur *vana*, quando quæritur ex re mala, falsa, aut ficta: aut quæ non est digna gloria, vel non tanta: vt ex opibus, nugis &c. aut apud eos, qui non bene de re iudicant, aut sine debito fine. Est peccatum per se veniale, mortale sæpè per accidens, vt dictum de ambitione. Imò vt contra *Anglum* rectè docet *Sylu. Nauarr. capit.* 17. *&c.* est tantum veniale res etiam sacras principaliter facere ob gloriam vanam, v.gr. concionari. Porrò per vnam gloriam dupliciter peccatur, iuxta *D.Thom.* 1.2. *quæstion.* 13 1. Directè, idque vel per verba, estque Iactantia: quæ est venialis per se sit de rebus bonis, v.grat ieiunio, oratione, &c. etsi per accidens sæpè ratione damni, si sit falsa, fiat mortalis, vti etiam 1. si quid dicat contra gloriam Dei, vt Ezech. 28. *Deus ego sum* 2. si prorumpat in contumelias, v.gr. Non sum sicuti cæteri hominum, adulter, &c. vt & hic. 3. ex fine malo. 4. si cum notabili damno proximi fiat. 5. si de re mortaliter mala; quia approbatio operis eandem cum illo speciem habet; (quæ proinde in confessione debet exprimi, saltem quando cùm iactantia de peccato coniuncta fuit complacentia eiusdem. Quod addo, quia si absque ea fuit. *Nauar. Palaus, & Dian. tom.* 2. *tract.* 4. *R.* 116 docent contra, *Lopez, Rodriqu. &c.* non necessariò explicari. *vid. Card. de Lug,*

d.16.n.267.) vel per facta, quæ si vera sunt, & aliquid admirationis habent, dicitur Inuentio nouitatum; hæc enim solet vulgus admirari, vt peregrinas vestes, opiniones, &c. mortale, si notabiliter corrumpat iuuentutem, vel mores. Si verò facta falsa sint, est Hypocrisis v.g. si quis boni aliquid faciat, vt videatur bonus, etsi non sit: quæ ex se venialis est, nisi fit con iniuria, vel contemptu Dei, & proximi, 2. Indirectè, in quantum quis altero non vult esse minor. Quod fit quadrupliciter. 1. Per intellectum; & est Pertinacia, quà quis nimis tenaciter adhæret suæ sententiæ: quæ est mortalis, si oppugnetur veritas magni momenti: vel si sit coniuncta cum periculo tertij, v. gr. si medicus cum periculo ægroti maneat in sententia. 2. Per voluntatem; & est Discordia: quà peccatus mortaliter; quando est circa bonum Dei, vel proximi in quo deberent esse concordes 3. Per verba, & est Contentio, quæ est mortalis, quando animo contradicendi altercaris circa veritatem pertinentem ad fidem, vel salutem animæ, aut corporis 4. Per facta, dum quis non vult exequi quod debet: & est Inobedientia. *v. Baldel.*

Resp. III. His tribus superbiæ filiabus, respondet Pusillanimitas, quà quis nimium sibi diffidens, detrectat honores, gloriam, vel officium, quo dignus est: veniale est ex genere suo; fit mortale, si detrectes, ad quod teneris sub mortali. *V. Less. l.3 c.2. Lay. l.3 s.5.* Ex dictis resoluuntur sequentes Casus.

I. Audiens laudem alterius, vel suam, de re mortaliter mala, peccat, mortaliter si approbet, suscipiat, admiretur vt laudem dignum. *Sanch. Baldel. d.29. l.3.*

II. Vi-

II. Vituperans aliam ob vindictam non sumptam, aliudve graue malum, vel peccatum omissum, v.g fornicationem, peccat mortaliter: quia est species iactantiæ, & est cum approbatione peccati, & occasio committendi. *Ibid.*

III. Inducens in ciuitatem nouos habitus, & præuidens, quòd suo exemplo moralem necessitatem imponat alijs, vt sumptus faciant supra vires, & postea non possint alere quos debent; vel creditoribus non satisfacere, peccat grauiter. *Baldel. loc cit.*

IV. Exornare se nimium ex animi leuitate, vel vanitate, per se tantum est veniale. *Ibid.*

V. Simulare sanctitatem cum voluntate non habendi, mortale esse dicit *Baldel. l. c*

VI. Simulare improbitatem est peccatum, (quia est mendacium & quidem scandalosum, potestque esse mortale.) Neque id fecerunt sanctum, nisi faciendo id, quod ex se est indifferens, & permittendo ab alijs accipi, vt signum improbitatis, cum tamen ex natura sua, nec eorum intentione esset tale.

DVBIVM II.

Quid sit Auaritia.

Resp I. Est inordinatus appetitus temporalium. Vnde ex hoc, & regula supra tradita, de peccato mortali, *resolues sequentes Casus.*

I. Est ipsa ex genere suo venialis.

II. Cùm verò eo excrescit, vt eius causa diuinas leges præuaricari non dubites, fit mortalis.

III. Pro-

III. Prodigalitas, quæ opponitur auaritiæ, & consistit in defectu conseruandi, & excessu erogandi, est ex genere suo venialis: leuior quam auaritia, quia minus abit à virtute liberalitatis. Interim mortalis, fit, si liberis & vxori pauperiem crees, si impotentem te reddas ad soluenda debita, si profundas bona Ecclesiastica, pijs causis obnoxia. *v.Less.l.2. c.47 d 8*

Resp II. Filiæ Auaritiæ sunt sequentes.

I. Obduratio cordis (contra misericordiam) egenis & pauperibus non compatiendo, eos obiurgando, debita durè nimis exigendo, quam creditor non est soluendo, &c. Hac aliquando peccari potest mortaliter, quando præceptum eleemosynæ, vel charitatis vrget, & tamen ex tali duritia non subuenitur. *Nauar. cap.27.Tol.lib.8.cap 26. vid.dicta de charitate proximi.*

II. Inquietudo cordis, hoc est, vehemens, & inordinata applicatio mentis, ad acquirendas, vel conseruandas diuitias, cum inani, & vano timore, ne non acquirantur, vel perdantur. Est mortalis, quando retrahit à spiritualibus, vel alijs, ad quæ ex præcepto graui obligamur, (v.g. auditione Missæ) vel inducit superfluum timorem, & hoc diffidentiam erga Deum. Venialis est, si sit de re bona, sed tempore vel loco indebito; v g. de familia, messe vindemia; quando quis est in templo, vel vacandum est Deo *S.Th.2.2.q.55.a.6. Reg. l.23.c.1.q.3.Escob.*

III. Violentia mortalis est quando est iniusta, & circa materiam grauem.

IV. Fallacia, siue dolus in verbis: potest esse mortalis, ratione finis vel mediorum.

V. Fraus,

V. Fraus, siue dolus in facto. Est mortalis ex genere suo, contingitque multipliciter in contractibus, tam ratione materiæ (v.gr. si ea vitium habet, vel non sit qualis existimatur) quam ratione pretij. *Nauar.cap.23.Tol.l.8.c.47.Escob.*

VI. Proditio, quæ est deceptio contra fidem datam, aut debitam, in damnum illius: mortalis est ex genere suo. Contingit ferè tripliciter: 1. Circa personas: quomodo Iudas Christum. Dalila Sampsonem, prodidit. 2. Circa res, vel immobiles (vt si miles manifestet hosti modum capiendi arcem) vel mobiles, vt si pecuniam, vestem, &c. cuiuspiam absconditam, prædoni ostendas. 3. Circa secretum; vel sibi commissum reuelando, (quod est contrà fidelitatem & iustitiam, si quidem promissum fuit; quia est pactum onerosum, vt docet *Card. de Lugo d.14.numer.*139 & quidem mortale, si præuidere possis inde secuturum notabile aliorum damnum, vel discordiam: aliàs veniale) vel aliena literas aperiendo, & legendo. Quod postremum, si fiat ideo; vt sciat secreta alterius, est Curiositas; & si sit in re graui: per se est mortale, quod quia communiter ante apertionem nescitur, communiter esse mortale docet *Tol.l.8.cap.45.Bald.l.3.d.11.Nauarr.c.pen d.6. de pœn.Mol.Laym.l.2.t.3.p.1.cap.4.* (qui addit, eum qui dolosè alienas literas, aperit, & legis, cùm alterius iniuria vel damno, crimen falsi committere.) Dixi *per se esse mortale*; quia per accidens potest esse veniale, vel nullum, si legitima auctoritate, iuxta ex causa fiat. *Vnde resoluuntur Casus seq.*

I. Literas alienas aperire, & legere, sæpè non

non est peccatum si probabiliter scias, scriptas esse in tuum iniustum damnum, vel in iniuriam tuam cedere, quam intendat auertere: quia potes tibi consulere. Sic Princeps potest aperire literas, non tantùm hostium, sed etiam aliorum quæ tempore belli, ex locis finitimis hostium veniunt. Item ministri publici, quoties bono publico necessàrium esse iudicant. *Nau. c. 18. Regin. l. 24. n. 60. Escob. Card. de Lugo d. 13. n.* 148.

II. Communiter etiam peccatum non est, si consensus expressus habeatur eius, à quo, vel ad quem mittuntur, (neque lex specialis vetet, *Card. de Lug. l. c.*) uel tacitus saltem; vt si facias sub ratihabitione, confidens rationabiliter, habitum iri ratum. Ita *Escob. Nauar. Regin. &c. l. c.*

III. Superior Religiosus, literas suorum subditorum, dummodò non mittantur ad superiorem maiorem, vel talem, quem statuta eximant nec ab eo ueniant) licitè aperit, & legit: siue ex Religionis statuto, aut consuetudine; siue ex suscipione probabili, quòd mali aliquid contineant. *v. Escob. Peierinum de relig. tom. 1. qu. 2. c. 1. Dian. p. 3. t. 6. R.* 55.

IV. Nec est peccatum, si necesse sit, uel expediat ad iniuriam alteri imminentem auertendam; dummodò non plus legatur, quàm ad eum finem necesse est. *Card. de Lug. d. 1. n. 2.*

V. Qui aperit & legit, existimans non contineri res magni momenti venialiter tantùm peccat. *Card de Lug. l. c.*

VI. Si literas ab alio dilaceratas, & in publicum à dominis abiectas recolligas, & iunctis partibus legas, ex sola curiositate, peccatum veniale est: nullum autem, (per se) si, ut ex

illa

illa notitia tibi prouideas: quia quod pro derelicto habetur, in vsum suum conuertere licet. *Baldel. ex S. Ant & Rosel. Syl. V. emptio qu. 17. Laym. l. 3 s. 5 p. 1. cap. 4. nu. 4. Dia. tom. 2 t. 6. misc. R. 55.* Rectè tamen notat *Lay l c.* talem ex charitate teneri, non manifestare secretum ijs contentum, si damnum inde cuiuspiam prouenire possit, imò (addit) reuelans eiusmodi secretum (cuius notitiam etiam iustè acquisiuit) contra iustitiam peccabit, si intelligat, audientes eà notitia vsuros, ad damnum iniustè inferendum. *v. Laym. l. c.*

Dixi, I. *à Domino proiectas*: quia si vel ab alio proiectæ (domino inscio) vel ab ipsomet casu perditæ fuerint, non licet legere.

Dixi, II. *In locum publicum*: quia si ignem, vel fornacem v. gr. proiectæ sint, vt comburantur, peccas, si extrahas, & legas. *v. C. de Lugo d. 15. n. 150.*

Dixi, III. *Per se*: quia fieri potest, vt ea contineantur, quorum lectio sit perniciosa.

VII. Qui furtiuè scripta alterius secreta, ipso inuito legit, peccat. Et 1. Quidem peccato curiositatis; etsi faciat animo discendi, & sine suspicione damni 2. iniustitiæ: quia quisque habet ius secreti in suis scriptis, quæ alijs nõ vult esse communia. *Nau. c. 15. Mol. tom. 5. d. 36. n. 2. Reg l 24 c. 6. n. 119.* potestq; aliquãdo esse mortale, si nimirũ fiat cum notabili damno. vel aliter valdè cupiat esse secreta, grauissimeque sit laturus, *Baldel. d 11. v. etiam Card. de Lugo l c.*

VII. Quicumque secretum violat absque iusta causa, cum alterius damno, vel qui literas alterius iniustè aperit, ex quo damnum alteri sequitur, tenetur ad restitutionem. *Bonac. d. 2. de rest. q. 1. p. 1. Trul. l. 7. c. 10. d. 32.*

D V-

DVBIVM III.

Quid sit Luxuria.

Resp. Est appetitus inordinatus venereum, quorum vsus cùm ex natura sua institutus sit ad conseruationem generis humani, quod est magnum bonum hominum, & externum Dei, proinde qui abutitur, lædit Deum & homines. Est mortalis ex genere suo, *v. suprà l.3.t.4.c.2.* & *l.5.c.1.d.2.*

Resp II. Filiæ Luxuriæ, quæ eam plerumque sequuntur, sunt octos, quatuor ex parte intellectus; & quatuor ex parte voluntatis.

1. Cecitas mentis; cum quis adeò est addictus turpitudini, vt de cælestibus non cogiter.

2. Præcipitatio; qua quis ex eadem causa, sine consilio operatur.

3. Inconsideratio, quando in modo delinquit, inconsideratè agens, quæ statum vel personam dedecent.

4. Inconstantia: quando quis ex eodem affectu voluptatum, à pijs propositis mox deficit.

5. Amor sui; talis enim homo voluptates, seipsum finem suarum actionum facit, non Deum.

6. Odium Dei; lasciuus enim solet à rebus diuinis abhorrere, imò ab ipso Deo tanquam peccatorum vindice.

7. Affectus præsentis sæculi: amor enim voluptatū carnalium, ita animum afficit, vt subinde etiā beatitudini æternæ paratus esse renunciare, si præsentibus frui semper permitteretur.

8. Hor-

8. Horror futuri sæculi; quando uoluptatibus immersus, mortem inordinatè timet, & de ea nolens cogitare, uitam illicitis medijs propagare studet, &c.

Priores quatuor sunt mortales, quando finis vltimus in creaturâ ponitur: vel præceptum aliquod Dei, grauiter obligans, prætermittitur. Posteriores quatuor, si plenus sit voluntatis consensus, per se sunt mortales; ex indeliberatione, vel aliâ actuum imperfectione, sæpè veniale, *v. Escob. & Baldell. ll. cc.*

DVBIVM IV.

Quid sit Inuidia.

Resp. Est tristitia de alterius bono, prout illud est diminutiuum propriæ excellentiæ; ita vt hæc directè si contra charitatem, hæc enim gaudet de bono proximi, quod inuidia destructum optat, vel non destructum dolet. *Vnde resolues.*

I. Est ex genere suo mortalis: & grauissima quidem, atque in Spiritum S. si sit de ipsa gratia, uel auxilio Dei.

II. Filiæ similiter ex genere suo mortales sunt, ac numerantur hæ. 1. Odium, de quo suprà. 2. Detractio, de qua *in præc.* 8. 3. Gaudium in malis proximi. 4. Susurratio, quæ est oblocutio mala de proximo, ad tollendam amicitiam ipsius cum alijs; quam proinde susurro restituere tenetur, & iterum reconciliare: non secus ac detractor famam *v. in præ. c.* 8.

III. Si tristitia sit de bono alterius, in quantum ex eo tibi, vel alijs times nocumentum (v.g. inimicus tuus est euectus ad officium,

vt

vt tibi facilius possit nocere) non est inuidia, sed timor, qui per se non est peccatum, nisi sit inordinatus. *Lay l.3.t.3.c.10.*

IV. Si tristitia sit ex eo, quòd nobis desit bonum, quod alter habet, ita tamen, vt illud alteri non discupiamus, non est inuidia: sed æmulatio, seu zelus: qui si est circa bonum honestum, est laudabilis; si autem circa temporalia, interdum est ueniale; ut si bonum dolenti sit improportionatum, quale esset, si rusticus doleret se non esse Regem *Lay.l.3.t.3.c.10.n.2.*

V. Si tristitia est ex bono alterius, in quantum ille est indignus, non est inuidia, sed indignatio; quæ non est peccatum; erit tamen, & quidem mortale, si uel Dei prouidentiam arguat, (estque blasphemia) uel si ita afficiat, vt ducat homines ad malum imitandum. *Caie. Laym l.c.*

VI. Si doleas, quod alter tibi æqualis, uel non multum inæqualis, in excellentia crescat, ita ut re fiat superior, & ipsum incrementum excellentiæ apprehendas ut tibi malum, est propriè dicta inuidia, inuidus enim dicitur; quod non sit uidens, quia bona alterius sine tristitia uidere non potest *Baldel.d.29.l.3* & sic peccare solent. 1. Ambitiosi, & qui ex re aliqua quærunt gloriam; quam cum in eo ponant, ut in illa re sint soli, ac singulares, dolent & tristantur, si alij accedant. 2. Pusillanimes quibus cum omnia uideantur magna, quouis bono alterius putant minui suum; sic mulieres u.g. facilè apprehendunt, ac dolent, se superari bono alterius, u.g. formositate. 3. Senes respectu iuuenum, & quicunque aliquid difficulter obtinuerunt, quod alij facilè consequuntur *Bal.l.c.*

VIII. Qui

VII. Qui in aduersis suis, vel ob aliorum prosperitatem, optat se non fuisse natum, vel se brutum animal factum fuisse, vel diem esse maledictum, quo natus est alterutrum primò vidit, aut coniugem accepit; si tantùm intendat maledicere irrationali creaturæ, v.g. diei (siue sit natiuitatis, siue coniugij) qui tot mala culpæ vel pœnæ protulit, videtur esse tantùm veniale (aliquando etiam nullum, vt Iobi) si autem deliberatè intendat optare malum homini, siue sibi, siue alteri, illo die natis, vel coniugatis, mortale est. *Escob. & Marcant man. c.* 3.

DVBIVM V.

De Gula.

ARTICVLVS I.

Quid sit Gula.

Resp. Ea est inordinatus apetitus cibi & potus: opponiturque abstinentiæ, & committitur 5. modis. 1. Si edas ante tempus. 2. Si nimis exquisita. 3. Si plus iusto. 4. Si voraciter. 5. Si nimis exquisitè præparata. *Laym. l.* 3. *f.* 4. *n* 5. Vnde resolues.

I. Gula ex genere suo est peccatum tantùm veniale; quia nullus horum modorum repugnat præcisè charitati Dei, vel proximi.

II. Hinc probabile est, quod docet *Nauar. Tol. &c.* & non repugnat *Lay.* secluso scandalo & alijs, veniale tantùm esse, vsque ad vomitum se cibo, & potu implere; idque etiam, si quis vomat, vt iterato possit bibere: quod tamen

men *V. Comedere, Sà alijque multi* putant mortalem. *vid. Baldel. Escob. tom 2. E. 2. capit. 5.*

III. Vix dubium est, licere esu aut potu, aliterve creare vomitum, si is salubris esse iudicetur.

IV. Mortalis interim censetur crapula ex accidente & nimia inordinatione, his casibus 1. Si quis gulæ causa violet ieiunia Ecclesiæ 2. Si quis ex gula notabiliter ineptus fiat ad functiones, ad quas sub mortali tenetur. 3. Si quis vel te grauiter valetudine noceat, id auertens; secus, si leuiter tantùm: vt v.gr. si febricitans haustu aquæ morbum augeat. 4. Si continuæ fiant comessationes, & compotationes, ita vt venter pro Deo habeatur. 5. Si quis bibat ad perfectam ebrietatem, de qua infrà. 6. Si quis ex mera gula vescatur carnibus, aut sanguine humano: tum quia id repugnat pietati defunctis debitæ; tum quia est contra instinctum naturæ abhorrentis. Excusandum autem erit, si fiat causa medicinæ, aliave iusta causa, v.g. extremæ famis in obsidione; in quà tamen sic vitam conseruare non teneberis. *Sanc. 1. mor. c. 18. Less. Laym. l. 3. s. 4. Sà, Bon. Baldel. l. 3. c. 29.* Sic etiam excusant quidam lictores illos, qui vt officium suum melius administrent, haustu sanguinis humani se animare dicuntur; præsertim cum sanguinis, secundùm multos, animatus non fuderit. *v. Auth. cit.*

V. Ex genere quoquesuo venialia sunt, quæ filiæ Gulæ dicuntur: nimirum ex parte animæ, 1. Hebetudo mentis, seu stupiditas nata ex crapula, v.g. vt non possit orare, &c. quæ fit mortalis, quando quis inordinatè bibendo vel comedendo voluntariè, fit ineptus ad intelligenda vel præstanda ea, quæ ad salutem illi sunt neces-

necessaria, vel ad quæ ex officio, aut alias sub graui peccato tenetur. *Baldel.d.29 l 3 nu.15.*

2. Inepta lætitia, per quam intelligitur non quæuis inordinata, quæ omne peccatum sequitur; sed quæ mouet ad cautiones obscænas, actus turpes, saltus, vel choreas, inhonestas, &c. fitque mortalis, quando est inductiua alterius ad consensum, vel delectationem mortalem, vel ad eam ordinatur. *Ibid.*

3. Multiloquium.

4. Scurrilitas, quæ ab inepta lætitia, & multiloquio differt, quod illa sit in appetitu, istud in verbis, hæc in verbis & gestibus, dicitque semper aliquam inhonestatem, licet (per se, & secluso scandalo) venialem: v: gra. scurrilia dicere, vel canere, ventum emittere, &c. ex leuitate ad risum excitandum: mortale tamen esset, si fieret causa delectationis venereæ, *Bald.l.c Escob.t.2.E.2.c.4.*

Ex partes corporis, Immunditia, Vomitus, & Seminis effusio. Quæ vltima, si voluntaria fit, mortale est. *v.Laym.l.3.f.4. Less.lib.3.cap. 3. Baldel.lib.3.c.29.*

ARTICVLVS II.

Quid sit Ebrietas?

Resp. Malitia ebrietatis plenæ & perfectæ, in eo consistit, quòd quis sine iuste & graui causa, tantùm ob voluptatem, aut ingluuiem, sciens volens, priuet se vsu rationis; non simpliciter; id quod fit in somno, modo naturali instituto ab auctore naturæ, ad vitium & imaginis Dei conseruationem; sed violenter, & modo innaturali, rationem perturban-

turbando, & Dei imaginem deturpando, in modum amentis bruti, ac simul insuper priuando se proxima potestate vtendi ratione, ad omnem subitam necessitatem. Ita docent commun Doct. *Vnde resolues.*

I. Perfecta ebrietas, qua prædicto modo ratio planè sopitur, est ex genere suo mortale: quia censetur Deo iniuriam, eius imaginem sic deturpare. Est communis Doct.

II. Non est peccatum, inebriare se ex præscripto medicorum, si aliter sanitas recuperari non possit. *Sylu.Caiet.Lay.*

III. Nec item est peccatum, si quis cogatur intento ense, *v.Less.l.4.c.3.d.4.n.47. Azor. Regin.Bald.*

IV. Mortale est alium, inebriare velle, vel prouocare ad æquales, haustus, cum intentione inebriandi, aut aduertentia secuturæ ebrietat in se, alioue. *Less.l.c.*

V. Si iusta causa est, vt v gr. si grande malum non possit aliter impediri, nisi auctor inebrietur, licet eum ducere ad ebrietatem, quæ saltem ipsi non sit voluntaria vt scilicet præter intentionem, ideoque inculpabiliter inebrietur; v.grat. vinum fortissimum, aut medicatum propinando, cuius vi ignorata decipiatur. Vnde sic posses inebriare eos, qui alioqui essent prodituri vrbem, vel te abducturi *Less.loc c.& Sanch.l.2.de matrim.d.*11. An verò hoc casu liceat inducere ad ebrietatem ipsi voluntariam, dubium est *Less.libr.* 4.*cap* 3.*dub.*4.*nu.*32.affirmat, quia, inquit, licet suadere & inducere ad minus malum, vt impediatur malus. *Layman.lib.*3.*numer.*6. rectius negat; quia nullo casu licet inducere ad peccatum.

II. Vituperans aliam ob vindictam non sumptam, aliudve graue malum, vel peccatum omissum, v.g fornicationem, peccat mortaliter: quia est species iactantiæ, & est cum approbatione peccati, & occasio committendi. *Ibid.*

III. Inducens in ciuitatem nouos habitus, & præuidens, quòd suo exemplo moralem necessitatem imponat alijs, vt sumptus faciant supra vires, & postea non possint alere quos debent; vel creditoribus non satisfacere, peccat grauiter. *Baldel. loc. cit.*

IV. Exornare se nimium ex animi leuitate, vel vanitate, per se tantum est veniale. *Ibid.*

V. Simulare sanctitatem cum voluntate non habendi, mortale esse dicit *Baldel. l. c*

VI. Simulare improbitatem est peccatum, (quia est mendacium & quidem scandalosum, potestque esse mortale.) Neque id fecerunt sanctum, nisi faciendo id, quod ex se est indifferens, & permittendo ab alijs accipi, vt signum improbitatis, cum tamen ex natura sua, nec eorum intentione esset tale.

DVBIVM II.

Quid sit Auaritia.

Resp I. Est inordinatus appetitus temporalium. Vnde ex hoc, & regula supra tradita, de peccato mortali, *resolues sequentes Casus.*

I. Est ipsa ex genere suo venialis.

II. Cùm verò eo excrescit, vt eius causa diuinas leges præuaricari non dubites, fit mortalis.

III. Pro-

III. Prodigalitas, quæ opponitur auaritiæ, & consistit in defectu conseruandi, & excessu erogandi, est ex genere suo venialis: leuior quam auaritia, quia minus abit à virtute liberalitatis. Interim mortalis fit, si liberis & vxori pauperiem crees, si impotentem te reddas ad soluenda debita, si profundas bona Ecclesiastica, pijs causis obnoxia. *v.Less.l.2.c.47 d 8*

Resp II. Filiæ Auaritiæ sunt sequentes.

I. Obduratio cordis (contra misericordiam) egenis & pauperibus non compatiendo, eos obiurgando, debita durè nimis exigendo, quam creditor non est soluendo, &c. Hac aliquando peccari potest mortaliter, quando præceptum eleemosynæ, vel charitatis vrget, & tamen ex tali duritia non subuenitur. *Nauar. cap.27.Tol.lib.8.cap 26. vid.dicta de charitate proximi.*

II. Inquietudo cordis, hoc est, vehemens, & inordinata applicatio mentis, ad acquirendas, vel conseruandas diuitias, cum inani, & vano timore, ne non acquirantur, vel perdantur. Est mortalis, quando retrahit à spiritualibus, vel alijs, ad quæ ex præcepto graui obligamur, (v.g. auditione Missæ) vel inducit superfluum timorem, & hoc diffidentiam erga Deum. Venialis est, si fit de re bona, sed tempore vel loco indebito; v.g. de familia, messe vindemia; quando quis est in templo, vel vacandum est Deo *S.Th.2.2.q.55.a.6. Reg. l.23.c.1.q.3.Escob.*

III. Violentia mortalis est quando est iniusta, & circa materiam grauem.

IV. Fallacia, siue dolus in verbis: potest esse mortalis, ratione finis vel mediorum.

V. Fraus,

V. Fraus, siue dolus in facto. Est mortalis ex genere suo, contingitque multipliciter in contractibus, tam ratione materiæ (v.gr. si ea vitium habet, vel non sit qualis existimatur) quam ratione pretij. *Nauar.cap.23.Tol.l.8.c.47.Escob.*

VI. Proditio, quæ est deceptio contra fidem datam, aut debitam, in damnum illius: mortalis est ex genere suo. Contingit ferè tripliciter: 1. Circa personas: quomodo Iudas Christum. Dalila Sampsonem, prodidit. 2. Circa res, vel immobiles (vt si miles manifestet hosti modum capiendi arcem) vel mobiles, vt si pecuniam, vestem, &c. cuiuspiam absconditam, prædoni ostendas. 3. Circa secretum; vel sibi commissum reuelando, (quod est contrà fidelitatem & iustitiam, si quidem promissum fuit; quia est pactum onerosum, vt docet *Card. de Lugo d.14. numer.139* & quidem mortale, si præuidere possis inde secuturum notabile aliorum damnum, vel discordiam: aliàs veniale) vel aliena literas aperiendo, & legendo. Quod postremum, si fiat ideo; vt sciat secreta alterius, est Curiositas; & si sit in re graui: per se est mortale, quod quia communiter ante apertionem nescitur, communiter esse mortale docet *Tol.l.8.cap.45.Bald l.3.d.11.Nauarr.c.pen d.6. de pœn.Mol.Laym.l.2.t.3.p.1.cap.4.* (qui addit, eum qui dolosè alienas literas, aperit, & legis, cùm alterius iniuria vel damno, crimen falsi committere.) Dixi *per se esse mortale*; quia per accidens potest esse veniale, vel nullum, si legitima auctoritate, iuxa ex causa fiat. *Vnde resoluuntur Casus seq.*

I. Literas alienas aperire, & legere, sæpè non

non est peccatum si probabiliter scias, scriptas esse in tuum iniustum damnum, vel in iniuriam tuam cedere, quam intendat auertere: quia potes tibi consulere. Sic Princeps potest aperire literas, non tantùm hostium, sed etiam aliorum quæ tempore belli, ex locis finitimis hostium veniunt. Item ministri publici, quoties bono publico necessarium esse iudicant. *Nau. c.* 18. *Regin. l.* 24. *n.* 60. *Escob. Card. de Lugo d.* 13. *n* 148.

II. Communiter etiam peccatum non est, si consensus expressus habeatur eius, à quo, vel ad quem mittuntur, (neque lex specialis vetet, *Card. de Lug. l. c.*) uel tacitus saltem; vt si facias sub ratihabitione, confidens rationabiliter, habitum iri ratum. Ita *Escob. Nauar. Regin. &c. l. c.*

III. Superior Religiosus, literas suorum subditorum, dummodò non mittantur ad superiorem maiorem, vel talem, quem statuta eximant nec ab eo ueniant) licitè aperit, & legit: siue ex Religionis statuto, aut consuetudine; siue ex suscipione probabili, quòd mali aliquid contineant. *v. Escob. Peierinum de relig. tom.* 1. *qu.* 2. *c.* 1. *Dian. p.* 3. *t.* 6. *R.* 55.

IV. Nec est peccatum, si necesse sit, uel expediat ad iniuriam alteri imminentem auertendam; dummodò non plus legatur, quàm ad eum finem necesse est. *Card. de Lug. d.* 1. *n.* 2.

V. Qui aperit & legit, existimans non contineri res magni momenti venialiter tantùm peccat. *Card de Lug. l. c.*

VI. Si literas ab alio dilaceratas, & in publicum à dominis abiectas recolligas, & iunctis partibus legas, ex sola curiositate, peccatum veniale est: nullum autem, (per se) si, ut ex illa

illa notitia tibi prouideas: quia quod pro derelicto habetur, in vsum suum conuertere licet. *Baldel.ex S.Ant & Rosel.Syl.V.emptio qu.* 17.*Laym.l.3 f.5 p.1.cap.4.nu.4. Dia.tom.2 t.6. misc.R.55.* Rectè tamen notat *Lay l c.* talem ex charitate teneri, non manifestare secretum ijs contentum, si damnum inde cuiuspiam prouenire possit, imò (addit) reuelans eiusmodi secretum (cuius notitiam etiam iustè acquisiuit) contra iustitiam peccabit, si intelligat, audientes eà notitia vsuros, ad damnum iniustè inferendum.*v.Laym.l.c.*

Dixi,I. *à Domino proiectas*: quia si vel ab alio proiectæ (domino inscio) vel ab ipsomet casu perditæ fuerint, non licet legere.

Dixi,II.*In locum publicum*: quia si ignem, vel fornacem v.gr. proiectæ sint, vt comburantur; peccas, si extrahas, & legas. *v.C.de Lugo d.*15.*n.*150.

Dixi,III. *Per se*: quia fieri potest, vt ea contineantur, quorum lectio sit perniciosa.

VII. Qui furtiuè scripta alterius secreta, ipso inuito legit, peccat. Et 1. Quidem peccato curiositatis; etsi faciat animo discendi, & sine suspicione damni 2.iniustitiæ:quia quisque habet ius secreti in suis scriptis, quæ alijs nõ vult esse communia. *Nau.c.*15. *Mol.tom.*5.*d.*36.*n.*2. *Reg l* 24 *c.*6.*n.*119.potestq; aliquãdo esse mortale, si nimirũ fiat cum notabili damno. vel aliter valdè cupiat esse secreta, grauissimeque sit laturus, *Baldel.d* 11.*v etiam Card.de Lugo l c.*

VII. Quicumque secretum violat absque iusta causa, cum alterius damno, vel qui literas alterius iniustè aperit, ex quo damnum alteri sequitur, tenetur ad restitutionem. *Bonac. d.*2.*de rest.q.*1.*p.*1.*Trul.l.*7.*c.*10.*d.*32.

D V-

DVBIVM III.

Quid sit Luxuria.

Resp. Est appetitus inordinatus venereum, quorum vsus cùm ex natura sua institutus sit ad conseruationem generis humani, quod est magnum bonum hominum, & externum Dei, proinde qui abutitur, lædit Deum & homines. Est mortalis ex genere suo, *v. suprà l.3.t.4.c.2.* & *l.5.c.1.d.2.*

Resp II. Filiæ Luxuriæ, quæ eam plerumque sequuntur, sunt octos, quatuor ex parte intellectus; & quatuor ex parte voluntatis.

1. Cecitas mentis; cum quis adeò est addictus turpitudini, vt de cælestibus non cogiter.

2. Præcipitatio; qua quis ex eadem causa, sine consilio operatur.

3. Inconsideratio, quando in modo delinquit, inconsideratè agens, quæ statum vel personam dedecent.

4. Inconstantia: quando quis ex eodem affectu voluptatum, à pijs propositis mox deficit.

5. Amor sui; talis enim homo voluptates, seipsum finem suarum actionum facit, non Deum.

6. Odium Dei; lasciuus enim solet à rebus diuinis abhorrere, imò ab ipso Deo tanquam peccatorum vindice.

7. Affectus præsentis sæculi: amor enim voluptatū carnalium, ita animum afficit, vt subinde etiā beatitudini æternæ paratus esse renunciare, si præsentibus frui semper permitteretur.

8. Hor-

8. Horror futuri sæculi; quando uoluptatibus immersus, mortem inordinatè timet, & de ea nolens cogitare, uitam illicitis medijs propagare studet, &c.

Priores quatuor sunt mortales, quando finis vltimus in creaturà ponitur: vel præceptum aliquod Dei, grauiter obligans, prætermittitur. Posteriores quatuor, si plenus sit voluntatis consensus, per se sunt mortales; ex indeliberatione, vel alià actuum imperfectione, sæpè veniale, *v. Escob. & Baldell. ll. cc.*

DVBIVM IV.

Quid sit Inuidia.

Resp. Est tristitia de alterius bono, prout illud est diminutiuum propriæ excellentiæ; ita vt hæc directè si contra charitatem, hæc enim gaudet de bono proximi, quod inuidia destructum optat, vel non destructum dolet. *Vnde resolues.*

I. Est ex genere suo mortalis: & grauissima quidem, atque in Spiritum S. si fit de ipsa gratia, uel auxilio Dei.

II. Filiæ similiter ex genere suo mortales sunt, ac numerantur hæ. 1. Opium, de quo suprà. 2. Detractio, de qua *in prac.* 8. 3. Gaudium in malis proximi. 4. Susurratio, quæ est oblocutio mala de proximo, ad tollendam amicitiam ipsius cum alijs; quam proinde susurro restituere tenetur, & iterum reconciliare: non secus ac detractor famam *v. in pra. c.* 8.

III. Si tristitia sit de bono alterius, in quantum ex eo tibi, vel alijs times nocumentum (v.g. inimicus tuus est euectus ad officium,

vt

vt tibi facilius possit nocere) non est inuidia, sed timor, qui per se non est peccatum, nisi sit inordinatus. *Lay l.3.t.3.c.10.*

IV. Si tristitia sit ex eo, quòd nobis desit bonum, quod alter habet, ita tamen, vt illud alteri non discupiamus, non est inuidia: sed æmulatio, seu zelus: qui si est circa bonum honestum, est laudabilis; si autem circa temporalia, interdum est ueniale; ut si bonum dolenti sit improportionatum, quale esset, si rusticus doleret se non esse Regem *Lay.l.3.t.3.c.10.n.2.*

V. Si tristitia est ex bono alterius, in quantum ille est indignus, non est inuidia, sed indignatio; quæ non est peccatum s erit tamen, & quidem mortale, si uel Dei prouidentiam arguat, (estque blasphemia) uel si ita afficiat, vt ducat homines ad malum imitandum. *Caie. Laym l.c.*

VI. Si doleas, quod alter tibi æqualis, uel non multum inæqualis, in excellentia crescat, ita ut re fiat superior, & ipsum incrementum excellentiæ apprehendas ut tibi malum, est propriè dicta inuidia, inuidus enim dicitur; quod non sit uidens, quia bona alterius sine tristitia uidere non potest *Baldel.d.29.l.3* & sic peccare solent. 1. Ambitiosi, & qui ex re aliqua quærunt gloriam; quam cum in eo ponant, ut in illa re sint soli, ac singulares, dolent & tristantur, si alij accedant. 2. Pusillanimes quibus cum omnia uideantur magna, quouis bono alterius putant minui suum; sic mulieres u.g. facilè apprehendunt, ac dolent, se superari bono alterius, u.g. formositate. 3. Senes respectu iuuenum, & quicunque aliquid difficulter obtinuerunt, quod alij facilè consequuntur *Bal.l.c.*

VIII. Qui

VII. Qui in aduersis suis, vel ob aliorum prosperitatem, optat se non fuisse natum, vel se brutum animal factum fuisse, vel diem esse maledictum, quo natus est alterutrum primò vidit, aut coniugem accepit; si tantùm intendat maledicere irrationali creaturæ, v.g. diei (siue sit natiuitatis, siue coniugij) qui tot mala culpæ vel pœnæ protulit, videtur esse tantùm veniale (aliquando etiam nullum, vt Iobi) si autem deliberatè intendat optare malum homini, siue sibi, siue alteri, illo die natis, vel coniugatis, mortale est. *Escob.&* *Marcant man.c.3.*

DVBIVM V.

De Gula.

ARTICVLVS I.

Quid sit Gula.

Resp. Ea est inordinatus apetitus cibi & potus: opponiturque abstinentiæ, & committitur 5. modis. 1. Si edas ante tempus. 2. Si nimis exquisita. 3. Si plus iusto 4. Si voraciter. 5. Si nimis exquisitè præparata. *Laym.l.3.f.4.n 5.* Vnde resolues.

I. Gula ex genere suo est peccatum tantùm veniale; quia nullus horum modorum repugnat præcisè charitati Dei, vel proximi.

II. Hinc probabile est, quod docet *Nauar. Tol.&c.* & non repugnat *Lay.* seclusо scandalo & alijs, veniale tantùm esse, vsque ad vomitum se cibo, & potu implere; idque etiam, si quis vomat, vt iterato possit bibere: quod tamen

men V. *Comedere*, *Sà alijque multi* putant mortalem. *vid. Baldel. Escob. tom 2. E. 2. capit. 5.*

III. Vix dubium est, licere esu aut potu, aliterve creare vomitum, si is salubris esse iudicetur.

IV. Mortalis interim censetur crapula ex accidente & nimia inordinatione, his casibus 1. Si quis gulæ causa violet ieiunia Ecclesiæ 2. Si quis ex gula notabiliter ineptus fiat ad functiones, ad quas sub mortali tenetur. 3. Si quis vel te grauiter valetudine noceat, id auertens; secus, si leuiter tantùm: vt v.gr. si febricitans haustu aquæ morbum augeat. 4. Si continuæ fiant comessationes, & compotationes, ita vt venter pro Deo habeatur. 5. Si quis bibat ad perfectam ebrietatem, de qua infrà. 6. Si quis ex mera gula vescatur carnibus, aut sanguine humano: tum quia id repugnat pietati defunctis debitæ; tum quia est contra instinctum naturæ abhorrentis. Excusandum autem erit, si fiat causa medicinæ, aliave iusta causa, v.g. extremæ famis in obsidione; in quà tamen sic vitam conseruare non teneberis. *Sanc. 1. mor. c. 18. Leff. Laym. l. 3. f. 4. Sà, Bon. Baldel. l. 3. c. 29.* Sic etiam excusant quidam lictores illos, qui vt officium suum melius administrent, haustu sanguinis humani se animare dicuntur; præsertim cum sanguinis, secundùm multos, animatus non fuderit. *v. Auth. cit.*

V. Ex genere quoque suo venialia sunt, quæ filiæ Gulæ dicuntur: nimirum ex parte animæ, 1. Hebetudo mentis, seu stupiditas nata ex crapula, v.g. vt non possit orare, &c. quæ fit mortalis, quando quis inordinatè bibendo vel comedendo voluntariè, fit ineptus ad intelligenda vel præstanda ea, quæ ad salutem illi sunt necef-

turbando, & Dei imaginem deturpando, in modum amentis bruti, ac simul insuper priuando se proxima potestate vtendi ratione, ad omnem subitam necessitatem. Ita docent commun Doct. *Vnde resolues.*

I. Perfecta ebrietas, qua prædicto modo ratio planè sopitur, est ex genere suo mortale: quia censetur Deo iniuriam, eius imaginem sic deturpare. Est communis Doct.

II. Non est peccatum, inebriare se ex præscripto medicorum, si aliter sanitas recuperari non possit. *Sylu.Caiet.Lay.*

III. Nec item est peccatum, si quis cogatur intento ense, *v.Less.l.4.c.3.d.4.n.47. Azor. Regin.Bald.*

IV. Mortale est alium, inebriare velle, vel prouocare ad æquales, haustus, cum intentione inebriandi, aut aduertentia secuturæ ebrietat in se, alioue. *Less.l.c.*

V. Si iusta causa est, vt v.gr. si grande malum non possit aliter impediri, nisi auctor inebrietur, licet eum ducere ad ebrietatem, quæ saltem ipsi non sit voluntaria vt scilicet præter intentionem, ideoque inculpabiliter inebrietur; v.grat. vinum fortissimum, aut medicatum propinando, cuius vi ignorata decipiatur. Vnde sic posses inebriare eos, qui alioqui essent prodituri vrbem, vel te abducturi *Less.loc c.& Sanch.l.2.de matrim.d.*11. An verò hoc casu liceat inducere ad ebrietatem ipsi voluntariam, dubium est *Less.libr. 4.cap 3.dub.4.nu.*32. affirmat, quia, inquit, licet suadere & inducere ad minus malum, vt impediatur malus. *Layman lib.3 numer.6.* rectius negat; quia nullo casu licet inducere ad peccatum.

VI. Si quis non præuidit periculum ebrietatis, & sic vno captus est, aut in auram exiens, vento turbatus est, nec hoc præuidit, vacat culpa. Vnde multi excusantur, qui prudenter sæpè iudicant, adhuc se haustulum facere posse sine noxa: definent tamen prudenter id iudicare, si contrariam de se experientiam habeant.

VII. Si quis post potum discernere adhuc possit inter bonum & malum licet non nihil phantasia turbata sit, aut sequatur vomitus, lingua titubet, pedes vacillent, oculi cernant duplicia, vel domus gyrari videatur, nondum plena est ebrietas, ideoque tantum peccatum veniale, quamuis ex grauioribus, si deliberatè sit commissum. *v.Lay.l c.*

VIII. Plena ebrietas notatur ex his signis, quæ dat *Less.dub.2.nu.*30.*& Reg.*1.Si quis non meminerit dictorum, factorum, quomodo vel quando domum deductus 2.Si commisit ea, quæ nunquam aliàs sanà mente solet, v.g.si præter morem turpia sit locutus, turbarit domum, vxorem verberauerit, &c.

IX. Mala in ebrietate commissa, si preuisa non sunt, aut si adhibita cautio, culpa vacant.

DVBIVM: VI.

Quid sit Ira?

Resp. Est, inordinatus appetitus vindictæ. Quæ inordinatio, secundum *D.Tho.* dupliciter fieri potest: 1.Ex parte modi irascendi, vt v. si nimium interiùs exardescas, vel alteriùs per signa nimis patefacias. 2. Ex parte obiecti, vt si vindictam appetas planè iniustam ob causam,

vel

vel si iusto maiorem, v. grat. optando inimico mortem, quam non est meritus: vel exequendam propriâ authoritate; vel denique licet vindicta iusta sit, non tamen eam appetas vt iustam, sed vt satiatiuam animi tui maleuoli. *Vnde resolues.*

I. Si ordinatè appetatur vindicta, non est peccatum iræ: vt cum superiores irascuntur culpis subditorum, eosque puniunt, se vindicant.

II. Ita inordinata, primo modo ante dicto, est ex genere suo veniale: potest tamen fieri mortale ex accidente, vt si addatur blasphemia, maledicto, scandalum.

III. Ita inordinata secundo modo, est ex genere suo mortale: quia est directè contra charitatem. *Bald. l. 3. d. 21.*

IV. De filiabus iræ, quæ partim sunt ex corde, vt Indignatio, & Tumor mentis, partim in ore, vt Clamor, Blasphemia, Contumelia, Maledictio: partim in opere, vt rixæ, pugnæ, sediciones, vulnera, diuersimodè loquendum est secundùm regulam suprà datam. Nam. 1. Indignatio, quæ est inordinatus affectus ex eo; quòd quis reputet se indignè à tali tractari, communiter est veniale: imò si ex iusto rationis iudicio procedat, nullum est. Posset tamen esse mortale, si crescat vsque ad deliberatum, odium, & contemptum personæ grauem. 3 Tumor mentis, quo quis morosè excogitat diuersas vias vindictæ, iisque cogitationibus animum tumefacit, quæ e peccatum sit, iudicandum est ex qualitate vindictæ, quæ excogitatur. *v. Tol l. 8. cap. 57. 3.* Clamor, cùm iratus extollit vocem, multa inordinatè & confusè effundens, est veniale

communiter, nisi aliud addatur. 4. Blasphemia est mortale, de qua suprà *l.3.t.2.c.1.* 5. Contumelia, qua quis proximo malum aliquod obijcit, cum intentione illum inhonorandi, est ex genere suo mortale.

Dixi *animo inhonorandi*: quia animo corrigendi, humiliandi, aliaue ratione, potest superior verbum aliquod aliàs contumeliosum obijcere: quomodo Christus vocauit Apostolos stultos; & Apostolus Galatas insensatos. In quo tamen peccari potest, si modus debitæ correctionis excedatur, vel subditus grauius dehonoretur, quàm per delictum meruit *v. Baldel. d.34. num.*16. Item vt docet *Caiet.* potest contumelia esse venialis tantum, sit sit parua tantum vel si sit tantum materialis, sine intentione dehonorandi; modò non sequatur læsio notabilis honoris proximi. Et sic excusantur, saltem à mortali, multi parentes, dum filios vocant asinos, &c. item mulieres, pueri, & infimæ sortis homines, conuicijs se onerantes: quia cum fides ijs non habeatur non læditur grauiter honor. *v. Bonac. t.3. qu.2. par.*5. Denique si ioci causa, & per conuenientem recreationem, leues defectus obijciantur, vrbanitas est, secundum *D. Th.2.2. qu.72.a.2.* dummodò alter non constritetur, nec ad itam moneatur.

Contumelia etiam fit facto tum indirectè, vt si imaginem, vel literas alterius conculces, comburas; tum directè, vt si virum honestum fuste cedas, ad ianuam eius cornua, &c. apponas, vel representes aliquid quod honorem alterius lædat. Huc spectat subsannatio, illusio, & derisio, quando fit signis, vt naso rugato, labijs extensis, &c. intenden-

do

do proximi confusionem; quæ si sit grauis, vel saltem proximus ex grauiter contristetur, mortalia sunt *Bonac. Mol.Baldel.lib.2.d.3.&c.* ex *San Thom.* Circa quæ; nota: quod qui per contumeliam læsit alterius honorem, tenetur hunc restituere etiamsi fama non sit læsa. Hoc autem fieri potest, vel per honorificam, & amicam salutationem, vel inuentationem ad mensam, vel petitionem veniæ (etiam subinde flexis genibus, & coram testibus) prout læsio fuit grauis, *v.C.de Lug.d.15.n.53.* Adde quod contumeliæ mortalis qualitatem in confessione explicare, non sit necessarium, vt contra *Filliuc &c.* docet *Azor.Sanc.Mol.C.de Lug. d.16.de pœn.num.269.*

VI. Maledictio, quà quis optat, vel imprecatur alteri malum, sub ratione mali, est ex genere suo mortale.

VII. Rixæ, si modum non excedant, vti & leuiculæ pugnæ, veniales sunt: secus, si progrediantur ad seditiones, vulnera, cædes. Sunt quæ hæc communiter peccata ex parte incipientis rixam; alter enim potest se defendere cum moderamine inculpatæ tutelæ.

DVBIVM VII.

Quid sit Accedia.

Resp. Accedia, siue animi tædium, potest ex *D.Thom.2.qu.35 art.5.* dupliciter vsurpari. 1. Generaliter, pro omni animi remissione in exercito virtutum; eò quòd labo aliquis sit adiunctus. 2. Particulariter, pro tristitia, & tædio de diuina amicitia, eò quod per virtutum exercitia laborosa seruari debeat, & sic

amicitiam illam non curet. *Vnde res. luuntur.*

I. Accedia accepta primo modo, tum demum est peccatum mortale cùm ideo committitur opus vetitum sub mortali.

II. Accedia accepta secundo modo, ex se est mortale, quia repugnat charitati Dei.

Ex quo de filiabus Acediæ quoque facile iudicari potest, quæ sunt sequentes.

I. Malitia, qua quis odio habet bona spiritualia, & vellet ea non esse aut quia ipsum pœnitèt bene fecisse, vel impleuisse, id quod tenebatur; aut qua contemnit Dei beneficium, v.gr. desiderando non fuisse natum aut agnouisse Christum, &c. Est autem ex genere suo mortale.

II. Pusillanimitas, & desperatio de salute quæ mortale quoque est.

III. Rancor, quo ij sunt fastidio, qui ad spiritualia inducunt.

IV. Torpor, cum bona fiunt, non cum debito feruore.

V. Euagatio mentis, qua quis in exercitio spiritualium euagatur circa illicita, siue per cogitationem, & dicitur curiositas; siue per locutionem, & dicitur verbositas; siue per inquietudinem, & dicitur inquietudo: quæ communiter sunt venialia. *v. D. Th. q. 35. Lay. l. 2. t. 3. c. 9. Tol. l. 8.*

Culpabilis autem euagatio, mortalis erit, quando notabilis est, & attentio requiritur ad implendum præceptum obligans sub mortali: v.gr. in recitandis horis canonicis, celebranda, vel audienda Missa. *Regin. Palaus de char. t. 6. d. 1. p. 3. Trul. l. 1. c 6. d. 1.* contra *Tamb. de exped sacrif. l. 2. c. 3.* vbi docet, distractum esse voluntariè, & per notabile tempus inter

sacri-

sacrificandum extra Canonem, esse tantum veniale, licet concedat, sub Canone, præsertim circa consecrationem esse mortale, propter grauem irreuerentiam & periculum erroris.

Dixi, *ad implendum præceptum*, nam in oratione vel non præcepta, vel sub obligatione tantum veniali, est peccatum veniale tantum: *S.Tho.Nauar.Suar. Less.l.2.c.37.d.*11. imò nullum, si non tam intendat orare, quam verba precum recitando, pio exercitio se occupare, quia non formaliter sed materialiter tantum orat; v.g. cum quis manibus laborans, psalmos, aliasve preces recitat, aut cantat, non animo orandi, sed cauendi cogitationes vanas, vel recreandi se *Sanch.cons.p.2.l.7.c.2.d.*31.*Trull.l.*1.vt suprà *l.4.c.2.d.2.*

amicitiam illam non curet. *Vnde resoluuntur.*

I. Accedia accepta primo modo, tum demum est peccatum mortale cùm ideo committitur opus vetitum sub mortali.

II. Accedia accepta secundo modo, ex se est mortale, quia repugnat charitati Dei.

Ex quo de filiabus Acediæ quoque facile iudicari potest, quæ sunt sequentes.

I. Malitia, qua quis odio habet bona spiritualia, & vellet ea non esse aut quia ipsum pœnitèt bene fecisse, vel impleuisse, id quod tenebatur; aut qua contemnit Dei beneficium, v.gr. desiderando non fuisse natum aut agnouisse Christum, &c. Est autem ex genere suo mortale.

II. Pusillanimitas, & desperatio de salute quæ mortale quoque est.

III. Rancor, quo ij sunt fastidio, qui ad spiritualia inducunt.

IV. Torpor, cum bona fiunt, non cum debito feruore.

V. Euagatio mentis, qua quis in exercitio spiritualium euagatur circa illicita, siue per cogitationem, & dicitur curiositas; siue per locutionem, & dicitur verbositas; siue per inquietudinem, & dicitur inquietudo: quæ communiter sunt venialia. *v.D.Th.q.35.Lay.l.2.t.3.c.9.Tol.l.8.*

Culpabilis autem euagatio, mortalis erit, quando notabilis est, & attentio requiritur ad implendum præceptum obligans sub mortali: v.gr. in recitandis horis canonicis, celebranda, vel audienda Missa. *Regin. Palaus de char.t.6.d.1.p.3.Trul.l.1.c.6.d.1.* contra *Tamb. de exped sacrif.l.2.c.3.* vbi docet, distractum esse voluntariè, & per notabile tempus inter

sacri-

sacrificandum extra Canonem, esse tantum veniale, licet concedat, sub Canone, præsertim circa consecrationem esse mortale, propter grauem irreuerentiam & periculum erroris.

Dixi, *ad implendum præceptum*, nam in oratione vel non præcepta, vel sub obligatione tantum veniali, est peccatum veniale tantum: *S.Tho.Nauar.Suar. Less.l.2.c.37.d.*11. imò nullum, si non tam intendat orare, quam verba precum recitando, pio exercitio se occupare, quia non formaliter sed materialiter tantum orat; v.g. cum quis manibus laborans, psalmos, aliasve preces recitat, aut cantat, non animo orandi, sed cauendi cogitationes vanas, vel recreandi se *Sanch.conf.p.2.l.7.c.2.d.31.Trul.l.1.* vt suprà *l.4.c.2.d.2.*

LIBER SEXTVS DE SACRAMENTIS.

HABEBIT hic liber Tractatus sex. 1. agetur de Sacramentis in genere. 2. de Baptismo, & confirmatione. 3 de Eucharistia. 4. de Pœnitentia. 5. de Extrema Vnctione, & Ordine 6. de Matrimonio.

TRACTATVS I.

De Sacrdmentis in genere.

CAPVT PRIMVM.

De Sacramentis noua legis.

DVBIVM I.

Quid sit Sacramentum.

RESpond. Est res sensibilis, quæ ex stabili institutione Christi, vim habet sanctitatis, siue gratiæ iustificantis efficiendæ, & per consequens significandæ *Vnde resolues.*

I. Ad

I. Ad essentia Sacramenti requiri tria. 1. Vt si signum stabile. 2. Vt significet veram sanctitatem. 3. Vt eandem efficiat ex opere operato, idest vsu suo & applicatione, per propriam efficaciam, & non opere operantis, siue per actum aut dispositionem ministrantis, uel suscipientis; quæ etsi ad effectum Sacramenti requiratur, non tamen vt causa, sed ut conditio sine qua non.

II. A definitione talis Sacramenti excludi. 1. Sacrificia tam nouæ, quàm veteris legis: quia hæc non sunt instituta ad gratiam ex opere operato conferendam (etsi nihilominus sacrificium nouæ legis sit eam impetret ei, pro quo offertur, non vt Sacramentum, vsu suo & applicatione, sed per modum impetrationis) sed ad cultum Deo præstandum, *Koninc. d. 60. art. 2* 2. 2. Figuras & sacramenta veteri legis, v. gr. circumcisionem, transitum maris rubri, agnum Paschalem, varias item purificationes, & consecrationes sacerdotum: tum quia à Christo non sunt instituta; tum quia ueram sanctitatem non efficiebant. Ac licèt circumcisio aliquando sustulerit peccatum originale per veram gratiam, id fecit, vel ex opere operantis in adultis, vel non ex opere operatio, simpliciter & rigorosè; tum quia non continuit gratiam, vt causa physica uel vt causa moralis, quid nondum erat exhibita passio Christi, & meritum, ex quo gratia pendebat; sed tantùm ex speciali priuilegio: tum quia non contulit gratiam formaliter quà Circumcisio, & ex sua institutione, sed quatenus erat professio fidei, neque vi applicationis & usus sui, alioquin enim omni non ponenti obicem, & quidem

præter omne meritum contulisset, quod est falsum. v. Fill. t. 1. c. 1. & 5. qu 8. & c. 8. 3. Ea quæ dicuntur sacramentalia v gr. benedictio Abbatis, consecratio virginis: quia præcisè ex vsu suo & opere operato, gratiam non conferunt: vti nec actus virtutum, præterquam hi sensibiles non sint. 4. Lotionem pedum Apostolicorum, insufflationem Christi in Apostolos, per quam Spiritum sanctum illis dedit. Item verba Christi ad Magdalenam & Paralyticum: *Remittuntur tibi peccata*, quia non fuerint signa instituta stabiliter ad gratiam conferendam 5. Martyrium, ob eandem causam: esto enim ex opere operato gratiam conferat, non tamen est specialiter ad hoc institutum v. Scholast.

DVBIVM II.

Quid circa materiam & formam Sacramentorum seruandum?

Suppono, Sacramentum dupliciter sumi. 1. Per modum compositi physici, in quo res sensibus & actio, (v. g. in Baptismo, aqua & ablutio, in Vnctione oleum & vnctio) dicitur materia. Et quidem oleum & aqua, materia remota, actio verò illa, materia proxima; verba autem, aut quod eorum loco ponitur, (vt in Matrimonio, signum consensus) dicuntur forma. 2. Per modum compositi artificialis, & tunc dicta materia & forma, id est, res & verba, simul habent se instar materiæ; significatio verò eorum, instas formæ. Hic quæritur de materia & forma priore sensu.

Resp. I.

Resp. I. Vt Sacramentum sit validum, debet inter materiam & formam, v. gr. inter effusionem aquæ, & pronunciationem, verborum, tanta esse coniunctio, vt secundùm morale hominum æstimatinoem, spectatâ natura cuiuscunque Sacramenti, vna alteram afficiat: hoc est, vt verba censeantur cadere in talem rem, & cum ea vnum totale signum constituere *v. d. Bon. d. 1. q. 2. p. 2. Suar. Kon. &c.* Vnde resolues.

I. In Baptismo, Confirmatione, Vnctione, & Ordine, requiritur talis coniunctio, vt dum minister verba pronunciat, moraliter censeatur etiam lauare, &c.

II. In pœnitentia, absolutio satis diu potest differri; sicut in iudicijs sententia post examen causæ.

III. In Matrimonio, unius consensus potest alterius consensum tamdiu sequi, quandiu hic mortaliter permanere censetur; sicut in alijs contractibus. *v. Koninc. a.* 6.

Resp II. Vt ualeat Sacramentum, non debet fieri substantialis, seu esentialis mutatio materiæ, uel formæ; accidentalis uerò mutatio, etsi sæpè illicita sit, non tamen inualidum facit Sacramentum. Portò substantialis mutatio materiæ dicitur, quando secundùm communem usum & æstimationem hominum, differt nomine, & re, ab ea quam Christus præscripsit. Accidentialis dicitur, quando cum ea eundem retinet usum & nomen. Formæ mutatio esentialis est, quando non manet idem sensus: accidentalis, quando manet. *Layman. lib. 5. t. 1. cap. 4. ex com.* Vnde resolues.

I. Nullum est Sacramentum si materia cru-

da consecretur, siue hac differat specie substantiali à pane siue non: quia communiter non censetur, aut dicitur panis. Item si aquæ artificiales adhibeantur in Baptismo; quia non habent communem vsum, & nomen aquæ elementaris; esto physicè specie non discrepent. *v. infrà de Baptismo.*

II. Valet Sacramentum, etsi aqua Baptismi sit calida, &c. Item si panis Eucharisticus sit, ater, fermentatus, &c.

III. Defectu formæ, Sacramentum est nullum, 1. Si litera aliquæ mutentur, variantes sensum: quod facilè fit in initialibus, v. gr. In nomine matris, milij, &c. Si magna fiat interruptio verborum, ita vt moraliter non videantur cohærere. 4. Si forma diuersim pronuncietur, v. g. vnus dicat, Ego te baptizo; alter: In nomine Patris, &c. quia erunt duæ formæ imperfectæ, & sensus. *Fill. lib. 1. cap. 4. quæst. 5. v. Bonac. q. 2. p. 2.*

IV. Forma valet, etsi non licet. 1. Si omittas voces non essentiales, v. gr. *Ego, & Amen* in Baptismo: *Enim* in forma Eucharist. *Bon. d. 4. q. 3. p. 1. n. 9. &* 10. ex *Suar. &c.* 2. Si quid addas, v. g. In nomine Patri, qui te creauit, &c. 3. Si substituas synonnyma, v. g. abluo, pro baptizo. 4. Si tantùm transponas, vt, Hoc meum est corpus; Te ego baptizo. 5. Si verba corrumptas ob præcipitanciam, & balbutiem; v: gr. hoc est corpus meus, vel, hic est enim calis meus. 6. Si interruptio fiat parua, v. gr. ego te baptizo, & interponat, ista aqua est nimis frigida, vel Custos verte falium, in nomine Patris, &c. *Fil. l. c. v. Bon. l. c.*

CAPVT II.

De Ministro Sacramentorum.

DVBIVM I.

Quid requiratur, vt Minister det validè Sacramentum?

Resp. Ad valorem Sacramenti in Ministro, non fides vel probitas, sed præter potestatem, (& iurisdictionem quibusdam) requiritur intentio, seu voluntas, saltem virtualis, & absoluta, vel huic æquiualens, faciendi non tantùm externum illum actum, Sacramentum, vel saltem id quod facit Ecclesia, vel quod Christus instituit. Est communis ex *Trid. sess. 7. can.* 11. Ratio prioris partis est, quia Sacramenta operantur, non ex dispositione Ministri, sed virtute diuinà, secundùm institutionem & meritum Christi. Ratio posterioris, quia ad confectionem Sacramenti, requiritur talis intentio, quæ actionem determinet ad esse Sacramentale, tollatque indifferentiam verborum & actionum talis autem non est intentio solius actionis externæ, quæ ad alias fines, v. gr. ad ludum potest referri.

Dixi I. *saltem virtualis* tum quia non sufficit interpretatiua, vel habitualis (qualis etiam potest esse in ebrio, dormiente) cùm actus ab ea procedens non fit humanus & deliberatus, seu liber in se: tum quia actualis, quà scilicet actu nitendis, & vis hoc facere, etsi melior sit & consulta, non tamen requiritur, cum

cum enim ea non sit in nostra potestate, & homo facilè distrahatur, nimis durum & plenum scrupulis fuisset, si hanc Christus requisiuisset. Virtualis autem dicitur, quæ ex actuali præcedente relicta, durat in aliqua actione, vi illius incepta & continuata; vt si ex intentione baptizandi, vel celebrandi, vadas ad Ecclesiam, sacras vestes induas, altare vel baptisterium accedas, etsi interim omnia alia cogites. Ratio, quia hoc sufficit, vt actio illa sit humana, & mortalis. *Lay. l.4.t.1.c.5.* Vnde resolues.

I. Si Sacerdos habens fortè ante se panem, recitet factum, & verba Christi, non ideo consecrat.

II. Impotens rationis, ebrius, vel somnians, non conficit Sacramentum, etiamsi ante ebrietatem, vel somnum id intenderit: quia non agit humano modo *Laym.l.c.*

III. S.Athanasius in lusu puerili verè babtizauit: quia intendit facere, quod viderat in templo fieri ab Episcopo.

IV. Hæreticus valide baptizat, & contrahit matrimonium, etsi non credat hoc esse Sacramentum, rideat, & contemnat; imò etsi nolit facere, quod facit Ecclesia Romanam, sed suam esse veram; etsi etiam per hoc nolit conferri gratiam. Ratio, quia intentio generalis, qua vult quod Christus instituit, præualet intentioni prouenienti ex errore priuato. *Bon.q.3.p.2.n.9.Suar.Fill.&c.*

V. Non debet repetere sub conditione consecrationem, qui in ipsa fuit distractus; vel qui minores hostias ad altare detulit, de quibus maiorem consecrans, non explicite cogitauit, nec detexit.

Di-

Dixi II *Absoluta*: quia conditionata suspendit effectum quod præterquam in matrimonio, fieri non potest. *Vnde resolues*.

I. Validum est Sacramentum, collatum sub conditione præterita, aut præsenti necessaria, vel contingente, si conditio verè sit impleta: v.g. absoluo te, si vis dimittere concubinam, si capax es baptizo te, si non es baptizatus. *Bon. l. c. n.* 18.

II. Nullum est Sacramentum, datum sub conditione futura, siue sit hæc contingens, vt absoluo te, si dimiseris concubinam, &c. siue necessaria, adiecta animo suspendendi Sacramentum vt absoluo, si cras sol orietur. *Bon. ib. Sua Con. &c.*

III. Dubium est Sacramentum, collatum sub conditione occulta, humano modo incognoscibili: v.g. baptizo: si es prædestinatus, si Deus videt te hoc anno moriturum.

IV. Grauiter peccat, qui administrat Sacramentum (excepto Matrimonio) sub conditione, non solum futura, (quod semper est mortale) sed etiam præsenti, aut præterita, siue in se sit prorsus occulta, quod etiam est mortale; siue humano modo cognoscibili quod tamen nullum est, si fiat ex causa rationabili: rarò veniale, sæpius mortale, si absque vlla causa. Ratio, quia aut nullum facit Sacramentum, aut dubium, aut validum, sed non sine negatione in re graui *v. Bon. l. c. Suar. Con. &c. Scolast.*

DV-

DVBIVM II.

Quid requiratur in Ministro, vt licitè ministret?

Resp. I. Præter ea quæ ad valorem requiruntur, requiritur probitas, siue vt sit in gratia: tum quia Christo, cuius est Minister, debet se conformare: tum quia sancta sanctè sunt tractanda: tum quia ad hoc quidam singulariter ordinantur, & gratia peculiari donantur, ac proinde hoc curare præ alijs sunt obligati. Ita *Lay. l. c. & comm.* Vnde resolues.

I. Peccat grauiter, qui conficit Sacramenta, non habens sufficientem iurisdictionem, vel de ea rationabiliter dubitans, vel qui censura est prohibitus.

II. Non licet Sacerdoti administrare Sacramenta cum attritione cognita: quia adhuc est extra statum gratiæ, *Bon. q 3. p. 2 §. 1.*

III. Non tamen necessario præmittit confessionem, (nisi velit celebrare) etsi sit consultius: quia de hoc nullum est præceptum; & ad delendum mortale sufficit contrio. *Vasq. d. 136. c. 1. C. de Lugo d. 8 f. 9.*

IV. Minister Sacramenti ad id ordinatus, si conficiat, & ministret solemniter in mortali, v.g. si baptizet, vel celebret, peccat mortaliter totie, quoties (quod etiam verum esse volunt *Sayr. Led. & Bon. Gran. cont. 3. t. 5. d. 5.* de Diacono, ex speciali commissione baptizante) nisi fortè periculum sit in mora, nec possit tam citò confiteri, aut conteri: eo enim casu baptizare, vel etiam absoluere moribundum

in

in statu peccati, non esse irreuerentiam, docet *C. de Lugo d.8.s.9.n.151.*

Dixi I. *ad id ordinatus*: etsi enim Laicus in necessitate baptizet cum conscientia peccati mortalis, non peccare mortaliter, docet *Con. l.c. Fill.t.1.c.5.q 10.ex Suar.&c.*

Dixi II. *solemniter*: nam si sine solemnitate baptizet, excusat à mortali *Suar. Kon. Fill. l.c.*

V. Alij qui conficiunt & ministrat, non peccant mortaliter, v.g. cum Laici in necessitate baptizanti, vel ministrant, sibi inuicem Matrimonium in mortali. Ita contra *Syl. Vasq.* & alios, docet *Sua.* cum alijs: qui tamen vult eos peccare mortaliter, quatenus hoc in mortali suscipiunt. Ita etiam *Fill. Fern. Sanc. Kon.q.64.a.6.dub.1.*

VI. Qui ministrat, etsi non conficiat Eucharistiam, in mortali, peccat mortaliter, vt habet communis, *Suar. Fill. Laym. Bon.* & aliorum contra *Vasq.* cuius sententiam *Dian.* rectè notat esse probabilem, siue sit Sacerdos siue Diaconus, vt *v. p.3.t.4. R.195.* Idem docet *C. de Lugo. d.8. n.155.* Et quidem aliqui putant tot mortalia committi, quot communicantur: quod minus videtur probabile, cum moraliter non fit nisi vna distributio, & vna indigna administratio. Ita *Tan.2.2. Henriq. Fill. nu.87.&c.* contra *Kon.& Bon.*

VII. Etsi probabile sit, quod docet *Syl. Caiet. Fill. to.1.c.6.n.87 Nau & Sa.V. Ordo* Diaconum & Subdiaconum, si cum mortali in ordine suo ministret; item Sacerdotem & Episcopum, si Sacramentalia exerceat; nuptias, aquam benedicat; altaria, templa, vasa consecret; concionetur, Euchari-

stiam

ſtiam de loco in locum transferat peccare mortaliter. Contrarium tamen videtur verius, vt docet *Suar. Vaſq Laym. Bon q.64.a.6. du.1.C.de Lugo l.c.* Ratio, quia hæ actiones non tendunt proximè ad ſanctificationem animæ, ex opere operato, ſicut actiones Sacramentales.

VIII. Non videtur vera eſſe ſententia, quæ docet eſſe mortale, tangere in mortali corporalia, calices, reliquias, &c. *Sayr. Suar. Bon. d.1. q.4.p.2.* Quòd ſi quis in mortali, (etiam laicus in neceſſitate) eleuet de terra Euchariſtiam, non videtur aliud agere, quàm ſi Chriſtum in hac vita lapſum eleuaſſet: ſecus tamen, ſi quis idextra neceſſitatem temere præſumat, exẽplo Ozæ. *Bon.d.1.q.3.p.2.n.12.*

Reſp.II. Requiritur præterea, vt exhibeat, ac curet, non tantùm quæ ab ſubſtantiam Sacramenti ſunt neceſſaria, ſed etiam quæ ad decorem, ſiue ex natura rei, ſiue ex præcepto Eccleſiæ, ſpectant. Ratio prioris, quia alioqui Sacramenta dehoneſtat, & tractat indignè. Ratio poſterioris, quia Sacramenta ſanctè ſunt tractanda; & præcepta Eccleſiæ obligant in conſcientia. *Vnde reſolues.*

I. Peccat miniſtrans mortaliter: 1. ſi vtatur materia, vel forma falſa, vel (extra neceſſitatem) dubia. *Bon.d.1.q.2.p.1.n.32.* 2. ſi omittat intentionem requiſitam. Quòd ſi verò dubium oriatur, & non tantùm inanis ſcrupulus, (is enim reijci debet) an forma fuerit legitima, vel an legitimè, & integrè prolata, tunc etſi ſpeculatiuè probabile ſit, formam eſſe legitimam; in praxi tamen iteranda erit ſub conditione: quia tutius hic eligenda eſt.

II. Pec-

II. Peccat quoque, (grauiter vel leuiter pro grauitate materiæ) 1. qui verba formæ corruptè, inarticulatè, indeuotè pronunciat. 2. qui materiam, vel formam, vel cæremonias, contra Ecclesiæ morem, quamuis accidentaliter, sine causa mutat, vel omittit. Quod si fiat ex contemptu, est mortale, si ex negligentia, sæpè est mortale, quando ea magna est, & in re graui, *v. infrà c.4.d.5.*

III. Peccat grauiter, qui ministrat Sacramentum publico peccatori, vel aliter indigno, nisi indignitas sciatur ex confessione vel sit occulta indignitas, & ex negati ne sequeretur infamia, vt patet ex praxi Ecclesiæ, & Christi, qui Iudæ Eucharistiam dedit Grauius peccaret, qui ne daret indigno, porrigeret ei hostiam non consecratam, etsi sic cum eo conuenisset; aut qui non audens indignè celebrare simularet Missam eleuans hostiam non consecratam: quia quantum est ex se, dat occasionem Idololatriæ. *vid. Bon. d.1.q.6.p.4. Suar. Con. &c. Scolast.*

CAPVT III.

De suscipiente Sacramentum.

DVBIVM I.

Quæ dispositio requirantur ad valorem Sacramenti, in suscipiente?

Resp. Ad valorem Sacramenti in Adultis ratione vtentibus, intentio percipiendi Sacramentum interpretatiua saltem, requiritur, & sufficit: (excipe Pœnitentiam, de

quà

quà infrà) Ita commun.Theologi omnes cum *D.Th.* contra *Caie.* qui putat in suscipiente nullam intentionem requiri, modò contrariam non habeat. Ratio responsionis est, quia sicut adultus non iustificatur sine proprio consensu, ita nec per Sacramentum initiatur & consecratur Deo sine eodem consensu, si eius sit capax. *Bon.d.1.q.6.p.2.*

Dixi, *adultis*, *&c.* quia cum tantùm requirantur conditiones, iuxta subiecti capacitatem, paruuli autem, & perpetuò amentes non sint capaces propriæ intentionis, sufficit illis intentio Christi, & Ecclesiæ. *Fill.t.1.c.8.* Vnde resolues.

I. Paruuli, vti & perpetuò amentes, validè baptizantur, confirmantur, communicantur, ordinantur (quod vltimum nefas esset, priora autem olim permittebantur) *Bon.l.c.*

II. Ægris ratione iam priuatis, rectè datur Vnctio, non tantum si ante petierint, sed etiam si fuerint Catholici, neque constet esse in mortali: nam hoc ipso censentur interpretatiuè voluisse & petisse, quod alij Christiani, etiamsi de ea nunquam audierint. *C. de Lugo de Sacram. in genere d.9. n.122. commu.*

III. Inualidum est Sacramentum, 1. quod quis suscipit cum intentione naturali, habens se negatiuè, 2. quod suscipit fictè: id est simulatè, non tamen quod fictè, id est, indispositè. 3. quod per meram vim, animo omninò repugnante, suscipitur.. *Bon.l.c.*

IV. Validum est Sacramentum, 1. quod qui accipit, vult quod Christiani accipiunt; etsi non credat, aut non velit Sacramentum.

2.quod

2. quod quis per metum coactus suscipit, cum metus non tollat voluntarium Matrimonium, tamen graui metu, v.g. iniustæ mortis, initum, censetur irritum vt docet *Sanc. l.4. de mat. d. 12. & 14. C. de Lug. d.9. n.132.* Et qui ordines graui metu coactus suscepit, etsi characterem habeat, non tamen tenetur ad continentiam, potest que secluso scandalo nubere, vt suo loco dicam.

DVBIVM II.

Quid requiratur, vt licitè & cum fructu suscipiatur.

Resp. Ad effectum Baptismi, & Pænitentiæ, requiritur & sufficit, præter voluntatem sumendi Sacramentum, dispositio fidei, spei & attritionis; non autem requiritur charitas, siue vt gratiam habeat: quia hæc Sacramenta dicuntur mortuorum quod ipsa primam gratiam, seu vitam donent. Ad reliqua verò Sacramenta, quæ dicuntur viuorum requiritur, vt sit in gratiâ; quia illa non primam, sed secundam tantùm gratiam: id est, augmétum tantùm gratiæ conferunt. Etsi subinde per accidens dent primam, cum quis putat bonâ fide se carere mortali. *Lay. d.6. Bon. d.1. q. 6. p.2.* Vnde resolues.

I. Etsi æqualiter dispositi, æqualem; magis tamen dispositi, maiorem Sacramenti fructum, præter characterem, consequentur: tum quia congruum est Sacramenta ita instituta esse, vt vberior gratia detur pro dispositione subiecti, tum quia non videtur is, qui vehementem attritionem ad Baptismum, vel Pænitentiam affert, omni fructus carere.

II. Qui

11 Qui sumit hostiam, quam nescit esse consecratam, cum instar alterius animalis, sine intentione sumendi, Sacramentum sumat, accipit quidem materialiter rem, quæ est Sacramentum, non tamen sacramentaliter & cum fructu. Idem docet *Bon.* de eo, qui sumit Sacramentum ex causa famis: quod videtur intelligendum, si ex ea sola: neque enim videtur Sacerdos fructu Sacramenti priuari, etsi sumpturus calicem, simul etiam leuare sitim intenderet *v Bon. l. c. n. 3.*

CAPVT IV.

Quid sint Sacramentalia, & quid efficiant?

Resp. Cæremoniæ Ecclesiasticæ, quæ vulgò dicuntur Sacramentalia, sunt actus externi religionis, ad colendum Deum accommodatis. Tales autem, communiter vocantur, oratio Dominica, aqua benedicta, esus eulogiarum olim in vsu, confessio generalis, eleemosyna, Benedictio ab Episcopo, vel Abbate consecrato data: quæ ex antiqua traditione dicuntur remittere venialia, & continentur hoc versu.

Orans, tinctus, edens, confessus dans, benedicens.

ad quæ etiam reuocantur, tunsio pectoris, vnctio in Regem, & similes: item, multæ aliæ cæremoniæ, & res etiam ipsæ sacræ, quæ in Ecclesia partim ab Apostolis traditæ, partim postea institutæ sunt, vt Exorcismi, insufflationes, prima tonsura, benedictiones & consecrationes variarum rerum, & perso-

narum, vt Ecclesiæ, calicum, &c. ipsæ etiam herbe, lumina, vinum S.Ioanni, cerei agni, signum S.Crucis. Quæritur ergo quam vim habeat, non ex opere operantis, cum certum sit, sicuti, per alia pia opera, sic etiam ijs nos mereri, sed ex opere operato.

Resp. II. Non habent vim ex opere operato conferendi gratiam aut remittendi peccata, vi sua & per se sed tantum, quatenus in nobis pium motum excitant. Ratio prioris est, tum quia nusquam promissio gratiæ, aut remissionis peccatorum, ijs facta reperitur; tum quia peccatum etiam veniale non remittitur sine infusione gratiæ: quam conferendi ea nullam per se habent vim Ratio posterioris, quia id accommodatum est Sacramentalium institutioni & consecrationi, quæ fit per preces Ecclesiæ, quibus ipsa nobis tales motus precatur, *Kon. q.71. a.3.* Vnde resolues.

I. Gratiæ præuenientes, & pij motus, conferuntur per Sacramentalia, per modum impetrationis, quæ non omninò infallibilem effectum habent.

II. Peccat grauiter, qui Sacramentalibus falsam materiam supponit vt pro aqua lustrali facienda, vtinam.

III. Sacramentalia quandoque operantur beneficia corporalia (v.g. sanitatem, per modum impetrationis, ratione precum Ecclesiæ Imò quædam etiam vim habere) v.gra. fugandi Dæmonem, per modum operis operati, ex singulari priuilegio, docet *Henr. l. 1. c. 2. Sot.* & alij quia, inquiunt, etiam Ethnici, in quibus nec intercesserunt preces Ecclesiæ, nec meritum operantium, quandoque

signo

ſigno Crucis (quod quidam etiam putant de nomine IESV) à Dæmone liberati fuiſſe dicuntur: quod tamen alij eorum virtuti obiectiuæ, quaſi naturali, aſcribunt de quo plura apud Scolaſticos. *v. Marat. d. 10. ſ. 1.*

TRACTATVS II.

De Baptiſmo, & confirmatione.

CAPVT PRIMVM.

De Baptiſmo.

NOn agitur hic de Baptiſmo ſanguinis, id eſt, martirio; nec de flaminis, ſeu ſpiritus, id eſt, contritione, cum voto Baptiſmi vel deſiderio, quia non ſunt Sacramenta: ſed de Baptiſmo fluminis, qui definitur, Ablutio corporis exterior, facta ſub præſcripta forma verborum.

DVBIVM I.

Quæ materia Baptiſmi?

Reſp. Materia remota licita, eſt aqua conſecrata, ſi haberi poteſt valida, eſt omnis & ſola aqua elementaris, quæ mortali hominum æſtimatione ſit naturalis, & vſualis, qualis eſt putei, maris paludis, pluuiæ, & item reſoluta ex niue, grandine, glacie, ſi et accidentaliter quoad calorem, ſaporem, & odorem, alterata ſit, vt aqua ſulphurea,

lixi-

lixiuium, iusculum aqua ita tenuiter carne decotum, aut aqua alteri corpori ita modice admixta, vt vsum communem, & æstimationem aquæ retineat. Ratio responsioni est, *ex Iannis 3. nisi quis renatus fuerit ex aqua*. Quam *S.Th.* confirmat triplici congruentia. 1. Est maxima commoditas aquæ, 2. eius facillimis vsus. 3. aptitudo ad significandum effectum, qui est emundatio à peccato. *Vnde resolues*.

I. Inepta materia Baptismi est, saliua, lotium, lacrymæ, sudor, cereuisia: item aqua sic premixta, vt non amplius sit apta ablutioni, nec vocetur apta, v.g. lutum, brodium, vinum lymphatum, item aqua artificiales ex rosis Verbis, succisque expresse, denique nix, grando, glacies non resoluta. Ratio, quia morali hominum æstimatione non censentur aqua naturalis, & vsualis. *Lay. l.5. t.2.c.3.Bon.d.2.q.2.p.3.*

II. Quia de quibusdam ex dictis, tum alijs dubium est, v. g. de iusculo & cereuisia valde tenui, lixiuio (& secundùm *Granad. in 3.p.c.4.t.1.d.3.dub.2.* aqua rosacea;) hinc in necessitate licet illis vti, etsi postea Baptismus sub conditione sit repetendus. *v.Escobar. Lay.Bon.ll.cc.*

III. Vti aqua impura, vel non consecratà, cùm alia haberi potest, est graue peccatum, ob Sacramenti irreuerentiam. *Bonac. l.1.c.1. n.7.Dian.p.9.t.6.R.33.& alij quinque*, licèt *Granad. Quintanad.* putent esse mortale vti non benedicta.

Resp. II. Proxima materia Baptismi est ablutio. Quæ validè fit tribus modis, scilicet immersione, aspersione, infusione, iuxta p

signo Crucis (quod quidam etiam putant de nomine IESV) à Dæmone liberati fuisse dicuntur: quod tamen alij eorum virtuti obiectiuæ, quasi naturali, ascribunt de quo plura apud Scolasticos. *v. Marat. d. 10. s. 1.*

TRACTATVS II.

De Baptismo, & confirmatione.

CAPVT PRIMVM.

De Baptismo.

NOn agitur hic de Baptismo sanguinis, id est, martirio; nec de flaminis, seu spiritus, id est, contritione, cum voto Baptismi vel desiderio, quia non sunt Sacramenta: sed de Baptismo fluminis, qui definitur, Ablutio corporis exterior, facta sub præscripta forma verborum.

DVBIVM I.

Quæ materia Baptismi?

Resp. Materia remota licita, est aqua consecrata, si haberi potest valida, est omnis & sola aqua elementaris, quæ mortali hominum æstimatione sit naturalis, & vsualis, qualis est putei, maris paludis, pluuiæ, & item resoluta ex niue, grandine, glacie, li et accidentaliter quoad calorem, saporem, & odorem, alterata sit, vt aqua sulphurea,

lixi-

lixilium, iusculum aqua ita tenuiter carne decotum, aut aqua alteri corpori ita modicè admixta, vt vsum communem, & æstimationem aquæ retineat. Ratio responsioni est, *ex Iannis 3. nisi quis renatus fuerit ex aqua*. Quam *S.Th.* confirmat triplici congruentia. 1. Est maxima commoditas aquæ, 2. eius facillimis vsus. 3. aptitudo ad significandum effectum, qui est emundatio à peccato. *Vnde resolues*.

I. Inepta materia Baptismi est, saliua, lotium, lacrymæ, sudor, cereuisia: item aqua sic premixta, vt non amplius sit apta ablutioni, nec vocetur apta, v.g. lutum, brodium, vinum lymphatum, item aqua artificiales ex rosis Verbis, succisque expresse, denique nix, grando, glacies non resoluta. Ratio, quia morali hominum æstimatione non censentur aqua naturalis, & vsualis. *Lay. l. 5. t. 2. c. 3. Bon. d. 2. q. 2 p. 3.*

II. Quia de quibusdam ex dictis, tum alijs dubium est, v. g. de iusculo & cereuisia valde tenui, lixiuio (& secundùm *Granad. in 3. p. c. 4. t. 1. d. 3 dub. 2.* aqua rosacea;) hinc in necessitate licet illis vti, etsi postea Baptismus sub conditione sit repetendus. *v. Escobar. Lay. Bon. ll. cc.*

III. Vti aqua impura, vel non consecratâ, cùm alia haberi potest, est graue peccatum, ob Sacramenti irreuerentiam. *Bonac. l. 1. c. 1. n. 7. Dian. p. 9. t. 6. R. 33. & alij quinque*, licèt *Granad. Quintanad.* putent esse mortale vti non benedicta.

Resp. II. Proxima materia Baptismi est ablutio. Quæ validè fit tribus modis, scilicet immersione, aspersione, infusione, iuxta p...

xim diuersarum Ecclesiarum, quæ seruanda est, ita vt morali hominum iudicio censeatur esse lotus. Ex præcepto tamen caput abluendum est, quod praxis Ecclesiæ habet. Ratio, quia quolibet horum modorum fieri potest ablutio. Et quidem trinam mersionem non esse necessariam, constat ex *Concilio Toletano*. Vbi tamen trina vel immersio, vel infusio vsitata est, sine graui peccato, extra necessitatem, non potest prætermitti, vt docet *D.Th.* etsi alij, secluso scandalo & contemptu, dicant esse tantùm veniale. *Lay. l.c.n.*4 *Bon.l.c.* Vnde resolues.

I. Non verè baptizatur, cuius nulla pars immediatè tangitur, v.g. infans in vtero, vel cista; vel adultus, cuius vestes tantùm sunt asperse. *Lay Bon.ll.cc.*

II. Non requiritur ad valorem, vt qui baptizatur, emergat ex aqua: quod tamen graue peccatum est, esto nihilominus moriturus esset baptizandus. *Lay.c.*3.*n.*5. vti etiam matrem nihilominus morituram, vel mortis ream, aperire, vt infans baptizetur. *Lay.l.* 5. *t.*2.*c.*3.*n.*2. vbi vnicum casum excipit, si nimirum mater sit morte digna, & si supplicium differatur, infans certò sit moriturus ante natiuitatem. Verùm rectè addit ex *Suar.* casum hunc, vix moralem & practicum esse. *vid.l.c.*

III. Inualidus est Baptismus, 1. si quis labatur in aquam, vel ab alio protrudatur, & tamen formam pronunciet. 2. si formam pronuncians teneat puerum, & alter abluat, aut aquam affundat. 3. si aquà è fonte prosilente, aut stillicidio decidente baptizandus ei se submittat. Ratio quia, in his non

tu,

Google

tu, sed alter abluit. *Bonac. part.* 3.

IV. Ob probabilem vtriumque sententiam, dubius est Baptismus, Ideoque si in necessitate sit datus, repetendus sub conditione, 1. Si tantum vna vel altera gutta sit adhibita, v.gr si more aquæ lustralis multitudo sit aspersa. Quod sine necessitate non licet, cum ad absolutionem non videtur sufficere quicumque aquæ contactus, sed requiri successiuus, cum aliquo motu. *Bon. l.c. n.* 13 ex *Suar. Kon. &c.* In casu tamen necessitatis, sic baptizare concedit *Marat. t.* 3. *l.c. sess.* 3 *Granad. in* 3. *p. c.* 4. *tr.* 1. *d.* 4. *nu.* 12. 2. si tantum sit abluta pars nimus principalis, v.gr. digitus, manus, vel pes. Nam si pars principalis, v.gr. scapulæ, vel pectus, nemo dubitat. 3. Si tantùm crines sint tincti, licet *C. de Lug. Resp. mor. l.* 1. *d.* 1. hunc validum esse contendat. 4. Si infans tantus sit inuolutus adhuc secundinæ suæ, id est, pelliculæ corporis annatæ. In necessitate tamen, in prædictis casibus Baptismus debet conferri de sub conditione. *Hurt. de Bapt. d.* 1. *diff.* 12. *v. Lay. l c*

V. Cum tenui vsurpatur affusio, aut immersio, ad nomen Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, iuxta praxin Ecclesiæ, cauendum, ne ter, sed semel tantum pronuncietur forma. Quæ rectius ita profertur, vt ante tertiam ablutionem non finiatur; quia forma cum quacunque prima lutione, Baptismum constituit. *Reg. l.* 27 *c.* 3. *Lay. l.* 5. *tr.* 1. *c* 3.

DVBIVM II.

Quæ sit forma Baptismi?

Resp. Forma necessaria Baptismi est hæc; *Ego te baptizo; in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Amen.* Aqua non differt illa Græcorum substantialiter: *Baptizetur* (vel vt Archudius vult, *baptizatur*) *seruus Christi, in nomine Patris*, &c. Porro quinque sunt quæ significantur in prolatione formæ iuxta quæ valor eius debent expendi 1. Persona baptizanti, saltem implicitè? quod in forma Græcorum non neglitur, cum Tò baptizetur, idem valeat, ac baptizetur à me. 2. Actus baptizandi: quia alioqui forma non haberet connexionem cum materia, eamque non determinaret, cum ablutio, ad varios fines possit referri. 3. Persona baptizandi: quia vti ablutio ita, & forma circa certam personam versari debet. 4. Vnitas diuinæ naturæ: quod fit per voces, *in nomine*. 5. Trinitas personarum: idque explicitè & distinctè vulgaribus vocabulis. *Fill. c.3. Laym. c.4. Bon. p.4.* Vnde resolues.

I. Validè baptizat, & si venialiter peccet, qui pro Baptizo dicit Abluo, mergo, &c. vel pro Te, vtitur communi nomine, Græcorum more, vel proprio; vel baptizo Petrum, vel qui honoris, causa dicit, baptizo dominationem vestram. *Lay. c.4. n.6. Bon. p.4 n.9. & seq.*

II. Valet forma, etsi omittat, Ego, & Amen: quia omnia significata per formam saluantur: secus si omittas: Te: quia non signi-

significatur persona baptizandi. *Ibidem.*

III. Non valent hæ formæ; baptizo te in nomine Patris, & Filij, &c. quia multiplicatur natura, seu essentia diuina. 2. Baptizo te in Patre, & Filio, &c. vel cum Patre, &c. vel per, Patrem: vel in nomine Patris, per Filium, in Spiritu sancto: vel, in fide, virtute, maiestate Patris, &c. (quam tamen alij dubiam esse, volunt.) Ratio quia significatur diuersitas essentiæ, aut certè vnitas non satis exprimitur. 3. Baptizo te in nomine Dei, vel Sanctissimæ Trinitatis, vel in nomine Dei vnius & trini: vel in nomine trium Personarum: vel Patris & Filij, omissa persona Spiritus sancti. Ratio quia non exprimuntur distinctè tres Personæ. 4. In nomine Domini nostri IESV' Christi: qua tamen forma olim Apostolos vsus, sed ex speciali priuilegio, multi docent, alij negant, dicuntque dos baptizasse in nomine Christi, addendo illud nomini secundæ personæ, non omissis nominibus aliarum personarum. Cum ergo Nicolaus Papa dixit, eam formam valere, vel intellexerit, si pro nomine Filij ponatur nomen Christi, vel in nomine Christi pro vice Christi intellexit: vel locutus est, vt doctor priuatus. *v. Aut. cit.*

IV. Dubiæ sunt formæ ob sententiã vtrimque probababilem auctorum, 1. Baptizo te in nomine Patris, in nomine Filiæ, in nomine Spiritus sancti: vel Baptizo te in nomine Patris, baptizo te in nomine Filij &c. Ratio, quia nõ exprimitur vnitas essentiæ. 2. Baptizo te in nomine genitoris, geniti, & spirati, vel in nomine omnipotẽtis, sapiẽtis, & boni: vel in nomine ingeniti, geniti, & doni. Ratio, quia Tri-

nitas personarum non explicatur vocibus, quibus à Fidelibus omnibus debet, & potest apprehendi. 3. Baptizo te in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, & Mariæ Virginis; quia dubium est de intentione Ministri qui si eo sensu voluit docere Mariæ, quo Patris, Filij; & Spiritus Sancti, non valet: cum sit contra sensum essent alem à Christo intentum: si vero tantum voluit illam inuocare, vt coadiutricem gratiæ impetrādæ, vel aliter, valet, cum tantùm sit mutatio accidentalis. *Fill.t.2 c.3.n.50.v etiam Lay.& Con.ll.cc.*

DVBIVM III.

De Ministro Baptismi.

ARTICVLVS I.

Quis sit Minister Baptismi.

Resp. Validè ministrat omnis homo ratione vtens, cuiuscunque fidei vel infidelitatis, status, aut sexus, Licitè, tanquam minister ordinarius, ex officio, Sacerdos habens iurisdictionem, aut commissionem: vel ex eius commissione, Diaconus. In casu tamen extremæ necessitatis omnis qui potest dè, etiam facit licitè, teneturque, vt proximo succurrat. *Lay.l.5 t.2. c 7.* Vnde resolues.

I. Non tantùm Diaconus, sed nec Parochus, aut Episcopus, absque commissione, extra suam Diœcesin, vel Parochiam (vel intra eam alienos) licitè baptizat: ideoque etiam peccant parentes, qui sine licentia

sui

sui Prælati, alieno deferunt prolem baptizandam, cum violentius Parochi *Lay.l.c.*

II. Diaconus non tantum in extrema necessitate, sed etiam in alia notabili, baptizare potest. Et quidem cum solemnitate, ex commissione Episcopi, vel Parochi vt si v. gr. ob multitudine baptizandorum, aliudve impedimentum; id ipsi facere non possint. *Lay.l.c.*

III. Cùm in necessitate confertur Baptismus, seruandus est ordo, ita vt si adsit, & non detractet Sacerdos vel Diaconus, is reliquos præcedat. Sic etiam Clericus laicum, vir mulierem, fidelis infidelem: nisi fortè inferior melius nouerit modum, vt solent obstetrices, (quæ proinde examinari, & approbari debent à Pactoribus) vel alia iusta causa sit vt quia virum ad parientem ingredi non decet. Quòd si laicus baptizet præsente Sacerdote, & secundum quosdam, etiam præsente Diacono, censent esse mortale: quia id laico tantùm competit, ob defectum Sacerdotis, qui siue iniuria Ordinis & Sacramenti, talem licentiam dare non potest. In reliquis, peruersio illius ordinis est tantum veniale, præterquam si coram fideli hæreticus adhiberetur, quod volunt esse mortale, *Lay.c.7.n°4.Kon.*

ARTICVLVS II.

An duo possint simul vnum baptizare?

Resp. I. Si alter applicet materiam, alter formam, nulls erit Baptismus: quia dicens se abluere, cùm non abluat, formam habet

falsam, etiamsi vsurpet Græcorum, *Baptizetur seruus Christi*, vel quæ putant illi æquiualere, *Baptizet te Christus*, sub intelligitur enim, *per me*: alioqui si excludatur persona Ministri, vt sensus sit baptizet te Christus, & non Ego, siue non per me, forma nulla est. In casu tamen necessitatis, posse sub conditione ita Baptismum conferri, vt v.gr. mutus formam nesciens ablueret, cæcus autem formam pronunciaret, docet *Hurt.d.2.dif.6.* additque debere talem, elapso periculo, iterum sub conditione baptizari. *v.Escob.Fill.c.4. Dia.p.5.t.3.R.29.ex Chaphea vill. Marsil. &c. Bon. d.2. qu.2. p.4. n.23. Laym c 7.*

Resp. II. Si plures Ministri singuli abluant, & formam pronuncient, grauiter peccant contra ritum Ecclesiæ. De valore sic solet distingui: 1. Si quilibet intendit baptizare, dependenter ab alio, vt causa particularis, inualidè baptizant, siue singuli dicant, Ego te baptizo, siue, Nos te baptizamus, quia forma, cuius sensus censetur esse, absolutè & independenter baptizare, non cobaptizare, est falsa. 2. Si quisque per se intendat baptizare, independenter ab alio, validè baptizat: quia omnia requisita ponit. Vt patet à simili in missa ordinationis, quà Sacerdotes nouiter ordinati simul consecrant cum Episcopo, dummodò simul eodem instanti formam absoluant: si autem non simul absoluant, is tantùm consecrat, vel baptizat, qui prius absoluit *v. Fill.t.2.c.4 n.72. & Bon.l.c.n.25.Laym.c.7.*

DVBIVM III.

Quis sit subiectum Baptismi?

Resp. I. Subiectum capax Baptismi, est solus homo viuus, ab Adamo descendens, nondum baptizatus.

Resp II. Validè baptizantur infantes, item perpetuò amentes, qui nunquam vsi sunt ratione: quia censentur eiusdem conditionis cum infantibus. Si tamen aliquando sint vsi ratione, non valet Baptismus, nisi ante amentiam petiuerint. *vid. Bon. dub.2. q.2.p. 6.Laym.cap.*6 Vnde resolues.

I. Si puer inter baptizandum, nondum finita forma, moriatur, Baptismus est nullus.

II. Non valet Baptismus iteratus, ideoque vterque, tum rebaptizans, tùm rebaptizatus, peccant mortaliter, fiuntque irregulares, & in iure ciuili subiacent pœnæ mortis. Quas tamen pœnas non videtur incurrere is qui etsi sine iusta causa, rebaptizat sub conditione: quia intelliguntur de Baptismo absolutè dato, quando moraliter constat, priorem Baptismum fuisse validum *v.Lay.c.*5.*Bon.p.*5.

III. Nondum perfectè natus est baptizandus, si sit periculum, dummodò pars aliqua possit ablui: quia est homo viuus, nec certò constat esse incapacem.

IV. Si dubium sit, an infans viuat, baptizandus est sub conditione.

V. Validè baptizatur, quem Minister putat esse alium, aut licèt sit puella, quam putat esse puerum: quia intendit baptizare præsentem, Aliud est in matrimonio, quia

intendit contrahere cum illa, quam putat. *Bon p 4.n.26.*

VI. Validè, etsi extra necessitatem illicitè, plures simul baptizantur, hac forma. *Ego vos baptizo* &c. *Bon p 4.*

VII. Monstrum, quod capite & pectore formam hominis refert, est baptizandum; secùs si bestialem refert. Quòd si verò caput tantùm sit fernum, putat esse baptizandum *Comitolus Nau.* tamen & alij volunt, differendum: donec certus cognoscatur, nisi periculum mortis immineret: tum sub conditione baptizandum esse Quod si habeat membra hominis geminata, & dubitetur; num sit vnus homo, an duo, duplex Baptismus conferendus est, vnus absolutè, alter sub conditione, in eà parte, quà membra apparent imperfectora. *Lay.l.5. t 2. c.3. Bon. p.6.& Rituale Romanum,tit.de Baptismo.*

Resp III. Extra mortis periculum, validè, non tamen licitè, baptizantur Ethnicorum infantes, inuitis parentibus. Ratio, quia vel auferuntur parentibus, & fit illis iniuria, vel relinquuntur, & fit iniuria Sacramento, quod exponitur irreuerentiæ. Quòd si tamen possint Christianè educari (ad quod tunc obligaberis) licebit in his casibus, 1. Si parentes sint tua mancipia: tunc enim tui potius sunt, quàm illorum, 2. Si parentes aliquando fuerint baptizati, vel vterque, vel saltem alteruter; quia tunc Ecclesia ius in eos habet. 3. Si alter parentem petat: tunc enim iusta eius voluntas iniustitiæ alterius præferenda est, in fauorem prolis & fidei. 4. Si infans sit in periculo mortis. 5. Si rationis iam compos puer petat: quia in negotio religionis, est sui iuris.

ris. In dubio autem de vsu rationis sufficit esse 7. Annorum: *v. Laym. l. c. Fill. t. 2. c. 6. Bon. p. 6. n. 12.*

Quæres. An Baptismus aliquando repeti possit, & quà forma?

Resp. Cum temere rebaptizare sit morale ex obiecto, quia est in genere sacrilegij, dum conaris ministrare Sacramentum incapaci; hinc ad hoc, vt non liceat rebaptizare, non requiritur certitudo de Baptismo, sed sufficit, si prò eo sint coniecturæ: vt v.g. quòd quis natus & educans sit inter fideles, nec pro contrariâ parte rationes alicuius momenti occurrant: leue enim, vel metaphysicum dubium non sufficit, sed requiritur graue & morale vel saltem rationabile. In quo inclinandum esse in fauorem baptizandi, rectè monet *Lay. c. 3* ex *Suar. & alijs.* Vnde resolues.

I. Sub conditione baptizandi sunt, 1. qui cum materia & forma, aut intentione dubia (secundùm supradicta, sunt baptizati. 2. infantes expositi, & reperti sine scheda testante de Baptismo: secùs si cum ea. Ita *communiter Quintanad.* tamen *t. 1. s. 13.* & 14. contendit etiam hos esse rebaptizandos. 3. Baptizati ab obstetricibus veneficis: præsertim si fassæ, vel conuictæ fuerint, aliquando non rectè baptizasse. *Lay. c. 5 n. 3.*

II. Infantes ab obstetricibus, vel parentibus vel cognatis, &c. ob necessitatem baptizatos, promiscuè omnes sub conditione rebaptizare, (quando obstetrices bonæ, & benè instructæ censentur,) non licet, quia de valore baptismi prudenter, & rationabiliter dubitari non potest. *Suar. Lay l. 5. t. 2. c. 5.* qui tamen contrariam consuetudinem quorundam Parocho-

rum damnare non audent, quòd experientia didicerint, obstetrices non rarò fuisse deceptas à diabolo, ideoque reuera periculum aliquod sit animæ, ob quod reuerentia cesset: additque eam consuetudinem approbatam fuisse à Pastorali Romano edito Antvverpiæ 1607. eamque sententiam tenet *Salu.* apud *Dian.p.*5.*t.*13.*R.*86.& ipse *Dian.p.*8.*t.*6.*R.*35. cum *alijs* 2. censet eam probabilem, habereque locum in omnibus baptizatis ab hæreticis, licet sint adulti; quod *C.de Lugo R.mor. l.*1. *d.*2. rectè limitat ad illas circumstantias: in quibus prudenter dubitari possit de defectu materiæ, formæ, vel intentionis. Denique etiã *Quinta.t.*1.*f.*6.docet, infantes supradictos ferè omnes rebaptizari posse sub conditione.

III. Peccat grauiter Minister. 1. qui non rebaptizat eum, de quo rationabile dubium iuris vel facti manet, num validè sit baptizatus: quia tenetur proximum liberare probabili periculo grauis mali, cum facilè potest. *Laym.l.c. Quinta. l.c.c.*2. si non diligenter inquirat in talis Baptismi valorem, nisi de hoc aliundè constet. *Quint.t.*1.*f.*6.*&* 7.

IV. Non est rebaptizandus, de cuius Baptismo habetur testimonium vnius oculati testes, licet fœminæ: dummodò non sit suspecta, nec aliud obstet. *Lay.l.c.*

V. Qui verè, & rationabiliter dubitat de suo Baptismo, tenetur petere Baptismum, & Parochus ei conferre. *Quint. l.c.f.*13. *&*.19. & intera abstinere ab vsu aliorum Sacramentorum.

Resp. II. Baptismus sub conditione, hàc formà conferendus est. *Si Baptizatus es, non te baptizo: si nondum es baptizatus, Ego te*

bapti-

baptizo in nomine, &c. Ac licèt sufficiat, solâ mente conditionem apponere, si ex omissione non timeatur scandalum: tutius tamen est; exprimere verba saltem ista; *Si non es Baptizatus, &c. v. Tol. l. 2. c. 9. Laym. loc. cit. Suar. d. 31. Fill. t. 2. c. 4. qua. 9.* Patrinus autem in hoc Baptismo necessarius non est, nec adhibendus. *Quint. l. c. s. 18.*

DVBIVM V.

De Caremonijs Baptismi.

ARTICVLVS I.

Qua seruanda circa caremonias baptizandi.

Resp. Cæremoniæ Baptismi petendæ sunt ex Agenda cuiusque Ecclesia. Vniuersim tamen circa eas seruanda sequentia. 1. Baptismum extra necessitatem absque peccato non posse conferri, nisi in aqua consecrata. Quæ cum de est, habetur formula breuis in quibusdam Agendis, ex tempore aliam consecrandi, pro casu necessitatis. Quod si etiam hac formula careas, adhiberi potest aqua communis benedicta. 2. Baptismum solemnem non conferendum, nisi in templo, & loco ad id deputato, nisi filijs Regum, & Principum: quibus adde filios Catholicorum, in locis hæreticis: interim quoad hoc, in magnatibus & notabilibus conniuetur in multis locis. *Lay. c. 8. n. 8* 3 Infantes ex consuetudine deferendos ad Baptismū, circa diem octauum; nisi prius sit necesse, nisi sit grauis causa dilationis, (v. gr. quia patrini sunt expectandi) in qua tamen non licet communiter, extra necessitatem, priuatim baptizare,

zare, & postea adhibere solemnitates, sed præstat expectare aliquamdiu. *Lay.c.6 n* 8.

IV. Baptizanti non licet adhibere cæremonias aliquas, omissis alijs. Quia vel fiet in Baptismo solemni, pro prohibet *Trid.s.7.c.3.* vel priuato: sed in hoc prohibet *Clementina vnica* illas adhibere, nisi sit filius Regis, aut Principis. De patrino tamen vsus habet, vt tunc adhiberi possit, etsi non sit necesse. Et multi putant, adhibitum non contrahere cognationem spiritualem, nec verè patrinum effici, vt *Sanc.Rodr* contra *Lay.& Suar.* quorum tamen sententia videtur probabilior.

V. Cum in necessitate, vel aliam ob causam, (nam ob grauem causam, v.g. iustum timorem infamiæ, aliquando licitè sit) Baptismus sine ceræmonijs est collatus, ea cessante, ille solemniter in templis sunt supplendæ. Quod tamen non est moris in hæreticis conuersis, ne plebis putet, nos eorum Baptismum improbare. *Laym.c.*8 *nu* 10. Imò in alij omittere, secluso contemptu, esse tantum veniale docet *Poss.de off.Cur.c.6.n.*23. Qui autem tenet more Patrini infantem; dum cæremoniæ supplentur, non contrahere cum eo cognationem spiritualem, *Dian.p.3.t.4.R.*260. *ex Pontio* dicit esse probabile.

VI. Si baptismus collatus deprehendatur fuisse inualidus, non ideo repetendæ sunt cæremoniæ.

ARTICVLVS II.

Qui Patrini, & quod eorum officium?

Resp.I. Patrini sunt quasi patres spirituales, qui baptizatum de fonte suscipiunt in suam

suam curam. Vnde eorum officium est, baptizatum de rebus fidei instruere, orationem Dominicam & Symbolum docere, ad quod obligantur, si id ab alijs non fiat. *Layman. lib. 5. t. 2. cap. 9.*

Resp. II. Vt quis validè sit Patrinus, non certa ætas, sed requiritur 1. Vsus rationis. 2. Vt ipse sit baptizatus (quia non potest esse pater, qui ipse nondum sit natus.) Et quidem, vt eius Baptismus fuerit validus; quia accessorium sequitur principale. 3. Vt à parentibus, vel Parocho, ad hoc designatus sit: ad quod videtur sufficere, si etiam vltro se ingerens sit admissus: designatos autem ritè à parentibus, Parochus non validè mutat. *Dian p. 9 t. 7. R. 50.* 4. Vt in ipso Baptismo (quia non sufficit vt in solis cæremonijs) per se vel procuratorem tangat, teneat, aut de manu baptizantis suscipiat. 5. Vt id non materialiter tantum, sed animo susceptoris, sine cum intentione id munus gerendi faciat. *Lay. c. 9. n. 2.*

Resp. III. Validè quidem, sed illicitè sunt Patrini, 1 Abbas & Monachus Quo nomine non veniunt Mendicantes, etsi *Laym.* omnes claustrales comprehensos velit: & quod Abbates in multis locis consuetudo sit contraria. 2. Coniuges respectu coniugum, & parentes respectu filiorum, nisi sit necessitas. 3. Moribus infames. 4 Apostatæ & hæretici, qui nullo casu videntur aduocandi, quia ea aduocatio, esset protestatio, quasi falsæ religionis; cum non nisi de falsa fide sponsuri: etsi *Laym.* hic *cap. 9. nu. 7* probabiliter dicat, posse subinde ob grauem causam admitti. Catholici vero, ob rationabilem causam, infantem hæretici, baptizante Predicante, suscipere possunt, saltem

in

in Germania.*Laym.cap.9 nu* 6.5. Plures quàm duo: quia *Trid.*non nisi vnum, aut summum vnum, & vnam permittit, propter cognationem spiritualem inde oriri solitam. Ideoque mandat Parochis, sub pœna arbitrio Ordinarij infligenda, vt si plures se offerant, petant ab ijs, ad quos spectat patrinos designare, vt vnum vel duos nominent, eosque tantùm admittant, qui soli cognationem contrahant, eorumque nomina in librum referant, eosque de contracta spirituali cognatione instruant, scilicet quod ea impediat, dirimatque Matrimonium; non quidem inter se, sed inter ipsos & baptizatum, eiusque patrem & matrem: sicut etiam inter baptizantem & baptizatum; baptizatiq; patrem & matrem. Excipiuntur tamen parentes, quando propriam prolem suscipiunt in necessitate.*v.Laym.ll.infra citandis.* Vnde resolues.

I. In primo Baptismo, ob necessitatem dato, pater non debet suscipere, aut tenere tanquam patrinus infantem: cum in hoc casu nulla sit patrinis necessitas, ideoque si id vel tunc, vel etiam in Baptismo publico temere faciat (idem est, si prolem suam ipse baptizet) grauiter peccat, & insuper contrahit in posteriore casu, cognationem cum coniuge, atque vt docet *Sanch.de matr.d.*36.& alij communiter, priuatur iure petendi debitum: quod tamen negat *Con.& Dian.t.*4.*de sacram.R.*3.*v.Bonac.de matr.qu.*2.*p.*5.*§.*2.*Escob.tr.*7.*E.*2.vbi citat *Suar.*negantem.

II. Si inter multos patrinos nulli certi à parentibus, aut in eorum defectu, à Parocho designentur, qui alijs seclusis cognationem contrahant, & sic multi simul ex ignorantia, vel

vel Parochi negligentia leuent; probabile est, omnes contrahere cognationem: (nisi tamen assistant tantum & non taugant) *v.Laym.l.5.t.10.p.4.c.8.& tr.2.c.9.n.4.Dian.*tamen*p.9.t.7.R.4.*ex *Suar.Merat & Perez* dicit, eo casu nullum contrahere cognationem.

III. Parochus grauiter peccat.1. Si ex negligentia frequenter omittat nomina Baptizatorum referre in librum tum ob legem *Trid.* in re graui, & sub pœna graui; tum ob incommoda, & damna inde sequentia. *Quint.t.2.s.11.*2. Si eius culpà Patrini plures adhibeantur. *Quint.loc.cit.* Ac licèt *Perez,* & *Serra* apud *Dian.p.9 t.7.R.5.* dicant esse probabile, quòd tantùm peccet venialiter; alij tamen moralis eum damnant,

CAPVT II.

De Confirmatione.

DVBIVM I.

Quid sit, & quæ eius materia & forma.

Resp.I. Confirmatio est vnctio chrismatis, sub præscripta forma verborum, in fronte baptizati, ab Episcopo, quàm is ex Christi institutione, gratiæ augmentum & rubor accipit.

Resp.II. Materia eius remota essentialis, est chrisma, confectum ex balsamo & oleo oliuarum, benedictum ab Episcopo. Ita commun. Doct. *Vnde resolues.*

I. Non sufficit solum balsamum, vt voluit *Canus*: nec solum oleum vt uoluit *Caie.Sotus, Nauar.*

II. Etiam benedictio Episcopalis est de essentia, vt habet communis contra *Caiet.* ideoque

que nulla de legatione, siue Episcopi, siue Papæ, simplex Sacerdos potest conficere chrisma. *Con d.72.a.3.dub.1.c.4.*

III. Perinde est ad substantiam sacramenti, siue chrisma sit nouum, siue vetus: licèt grauiter peccet, qui vtitur alio, quàm nouo, id est illo anno consecrato. In quem finem, quotannis in die Cœnæ consecratur, veteri combusto.

Resp. III. Materia proxima, est vnctio in fronte, per manum Episcopi, (vnde etiam hoc Sacramentum, manus impositio dicitur à S.Luca *Actor.8.*) in formam Crucis facta. Quæ omnia sunt de necessitate Sacramenti; vt habet communis. *Vnde resolues.*

I. Etsi ex necessitate præcepti, vnctio fieri debeat pollice manus dextræ; valida tamen esset, si fieret digito etiam sinistræ manus: quia verè fieret per impositionem manus Episcopalis. Ita *Præp.*& alij contra *Suar.* Peccabit tamen Episcopus grauiter contra vniuersalis Ecclesiæ morem. *v.Lay.hic c.2.& Escob.t.7.E.3.* vbi docet, probabile esse, non peccare mortaliter.

II. Probabile est, requiri ad valorem Sacramenti, vt vnctio fiat ab Episcopo immediatè, nullo instrumento mediante. Ita. *Filliuc.& Laym.* contra quosdam: quia debet fieri impositionem manus. *Escob.t.7.E.3.*

Resp.IV. Forma vera & necessaria, in Ecclesia Latina, est Signo (vt habet *Trid.*) vel, Consigno (vt habet *S.Thom*) te signo crucis, & confirmo te chismates salutis, in nomine Patris,&c In qua vtrum de essentia sit vt vtraque actio, signandi & vngendi, expresse significetur, disputant Scholastici, *Laym.& Fill.*

tom.

tom.3.d.10.Koninch.loc.citat.a.4.Dian.R.27.

DVBIVM II.

Quis Minister, & quod subiectum?

Resp.I. Minister ordinarius validè Confirmationis, est solus & omni Episcopus, etiam excommunicatus, vel hæreticus, ex commissione autem, vel delegatione Pontificis, etiam simplex Sacerdos. Est communis.*v.Fern.Lay. l.5.t.3 c.6.Bon d.3 p.2.* Vnde resolues.

I. Etsi Episcopus grauiter peccet, si vel in alienâ diœcesi, vel sibi non subditos confirmet, sine proprijs Episcopi consensu saltem tacito, propter defectum iurisdictionis valida tamen est Confirmatio, quia ista non requiritur necessitate sacramenti, sed præcepti tantum.

II. Excusatur à peccato Episcopus, si ex alia diœcesi accurrentes, confirmet; quia præsumitur tacitus consensus alterius Episcopi, cui id gratum esse censetur, præsertim si consuetudine ita receptum sit, vel à proprio ægrè confirmari possint. Ita contra *Bonac.d.3.de sacr.* docet *Tann.in 3.p.d.3 qu.4.dub.3.Sà V.Confirmatio & alij.*

III. Peccat grauiter Episcopus, si longo tempore non confirmet: quia subditos ingenti bono priuat.

Resp.II. Validè confirmantur omnes, & soli baptizati, nondum confirmati. Ratio est, tum ex illo Act.2 *Repleuit totam domum*: tum ex vsu & traditione Ecclesiæ: tum qui omnes indigent eius effectu, & sunt capaces. Licitè verò confirmantur ijdem, qui validè, dummodo

modo constet non ponere obicem; siue Sacramento, siue eius effectum. Ratio patet ex dictis. *Vnde resolues.*

I. Etiam infantes, & rationis impotes, validè hoc Sacramentum suscipiunt.

II. Etsi quoad infantes, consultius, sit differre vsque ad rationis vsum: tùm ob irreuerentiam Sacramenti; tum ob periculum iterationis; tum ob Ecclesiæ vsum: nihilominus ob rationabilem causam, etiam ante ijs licitè datur, v.gr. si timeatur diuturna absentia Episcopi; vel hic ad ista loca ratio veniat: item si infans sit in periculo mortis, (in quo quidam dicunt debere dare) denique si sit filius Principis, *Laym. hic t.3. cap.6. Fill. tom. 1. tr3. cap.2.*

III. Etiam perpetuò amentes (præsertim si aliquando vsum rationis habuerint) licitè confirmantur: etsi per accidens nunquam sint spiritualiter pugnaturi. Ita *Suar. Fill. Lay. l.c. Con. q.72. a.8. nu.83.*

DVBIVM III.

Quæ Confirmationis necessitas, & caremonia?

Resp. I. Non est necessaria ad salutem, necessitate medij, neque per se præcepti. Est communis. *S. Thom.* & aliorum, contra *Scot. & Sylu.* Ratio, tum quia Ecclesia non vrget eius susceptionem vllis præuis; tum quia nec ex scriptura nec traditione, neque fine aut institutione Sacramenti, tale præceptum colligitur. Et Canones qui in contrarium afferuntur, satis explicantur de necessitate ad melius esse.

Dixi, *per se:* quia per accidens aliquando potest

test esse necessaria ad salutem, ex præcepto charitatis sui, vel proximi, vel alio, v.g. ad cauendum scandalum, vel ratione conscientiæ, quia quis valde metuit, ne in tormenti deficiat sine hoc Sacramento *Vnde resolues*.

I. Negligere hoc sacramentum, secluso scandalo & contemptu, non est mortale. *Suar.Lay. l.5.t.3.c.5.Bon.d.3.q.1p.2.*vbi ex alijs multi docent, nullum esse præceptum illud suscipiendi.

II. Etsi omissio ex contemptu, v.g. si quis id nihil faciat, aut puerile aut vile habeat, sit mortalis; talis tamen non censetur esse, cum quis eius oblatam occasionem, quam postea non facilè habiturus est, negligit. Ita commun. contra *Sylu.V.Confirm.& Tol.l.2.cap.4.*

III. Præceptum, quod habetur in *Trid. sess.23.cap.4.de reform.* non ligat omnes, cùm sit hypotheticum: sed tantùm ordinandos vel initiandos primà tonsura. Cuius omissionem non esse mortale, contra *Tann.* docet *Henriqu.Valen. Suarez.d.38 sess & Nauarr.capit.2.* qui addit, ne quidem Episcopum paccare mortalites, ordinando non confirmatum; aut si ipse non confirmatus ordinet, 2.v.*Regin. l.28 cap.3.*

Resp.II. Circa cæremonias Confirmationis, scienda sunt sequentia. 1. Etsi seruandi sint ritus in Pontificalis præscripti peccetque grauiter Episcopus, si confirmet sine pluuiali, mitra, vel pedo; vti, & si ordines sacros conferat cum solis indumentis. Missæ. *Dian. part.7.tom.10.R 31.* non tamen semper erit mortalis alicuius omissio, v.gr. alapæ, aut cerei. Potest autem conferri loco quouis decenti, etiam extra Ecclesiam, & à prandio non ieiunis, omni anni tempore. 2. sub graui culpà;

vt

vt docet *Naua*.22 ex communi, requiritur Patrinus: isque vnus tantum (licet *Tol*.duos admittat) qui si confirmatus non sit, peccat grauiter secundùm communem. *Escob* tamen ex *Con*.docet non esset mortale, quod, probabile esse docet *Quint.t.2.f.7*.imò nullum, si fiat in necessitate, & non contrahit cognationem, vt docet *Sanch Suar* contra *Sylu.Sà*, & alios. Debetque esse diuersus à Patrino Baptismi, saltem extra necessitatem, licet cum *Bonacin.& Hurt*.id neget *Quint.2.f.7.& 34*. & secus facientem non peccare mortaliter, dicat *Dian.p.3.t.4 R.21* & non Monachus (nisi factus Episcopus.) Admittit. tamen & illos, & moniales posse sine culpa, docet idem *Quint.l.c.f.18*. nisi in eorum Religione sit prohibitum. Eo autem nomine non excludi mendicantes notat *Cen*. & *alij quinque* cum *Dian.par 9.t.6. R 32*. Nec refert, seclusè consuetudinem, num vir sit aut fæmina. Neque etiam contrahit obligationem instruendi confirmatum, sed tantùm cognationem spiritualem cum eo, & eius parentibus; dummodò tamen eum tangat.3. Frons confirmati obliganda est facias lineà, cruce notatà, gestandà vno, tribus vel septem diebus, pro consuetudine: illotà interim fronte, potest etiamsi, si ratio subsit, statim auferri, & frons ablui; ipsa autem comburi, vel honestè asseruari debet nec ad profanos vsus adhiberi; propter contractam chrismatis: neque soluens illam, contrahit cognationem, *v.Pr.nu.3 p.qu.2.ar.12.4*. Parocho teneri in librum referre nomina confirmatorum & patrinorum sue Parochiæ, eamque curam ad Episcopos eam pertinere, tum propter ordines suscipiendos, docet, *Quint. t.2.f.11*.ex *Barb*.

Barb. &c. ac denique licere mutare nomen in Confirmatione. *Ibid. ſ.* 10.

TRACTATVS III.

De Euchariſtia.

CAPVT I.

De eſſentia Euchariſtiæ.

DVBIVM I.

Quid ſit Euchariſtia.

RESp. Eſt Sacramentum corporis, & ſanguinis Chriſti, ſub ſpeciebus panis & vini, ad ſpiritualem animæ refectionem diuinitus inſtitutum. Ita commun. Schol. *Vnde reſolues ſequentia.*

I. Tam ſpecies conſecratæ, quam corpus & ſanguinis Chriſti, intrinſecè & eſſentialiter conſtituunt hoc Sacramentum: adeoque falſum eſt, quod docuit *VValdenſis*, Corpus & Sanguinem Chriſti eſſe totum Sacramentum. Ratio, tum quia *Trid.* docet, corpus & ſanginem contineri hoc Sacramento; tum quia quatenùs continetur, non eſt ſenſibile. Item falſum eſt, quod docet *Marſilius, & Sotus*, ſolas ſpecies conſtituere hoc Sacramentum, tum quia Euchariſtia eſt cibus cœleſtis; tum quia adorari debet latria vt docet *Trid.*

II. Vſus, ſiue ſumptio Euchariſtiæ, non eſt propriè ipſum Sacramentum, neque aliud Sacramentum ab eo diſtinctum, vt vult *Gabriel;*

briel; nec pars illius, siue essentialis, siue integralis, vt *Aureolus*; sed tantùm applicatio, siue conditio, vt Sacramentum operetur.

III. Etsi quælibet species, imo queuis pars speciei, sit integrum & essentialiter perfectum sacramentum, adeoque sacramentum Eucharistiæ, sub speciebus panis & vini, physicè, & materialiter specie differat; moraliter tamen, & in ratione Sacramenti, est vnum specie infimà Sacramentum: tum quia est vnum signum rei sacræ: tum quia ordinatur ad vnum specie infimà finem. *v.S.Tho.qu.73.ar.2.*

IV. Etsi physicè loquendo, tot sint numero Sacramenta, quot numero species, vel etiam partes specierum: moraliter tamen vnum numero Sacramentum est, quod per modum vnis proponitur, & sumitur: quia id ad vnum finem, scilicet vnam refectionem spiritualem, refertur.

V. Hostiæ in diuersis altaribus, rectè concipiuntur vt distincta sacramenta contra vera, si Sacerdos vnam hostiam in plures partes diuidat vel plures hostias simul sumat, (eadem est ratio plurium specierum diuersæ rationis) non ideo dicitur accepisse plura numerò sacramenta.

DVBIVM II.

Qua materia Eucharistia.

Nota. Sicut in alijs Sacramentis est duplex materia, proxima & remota; ita etiam hic, sed ordine inuerso: nam in alijs, materia remota est res permanens, proxima verò eius vsus, qui transit; hic verò, remota transit, & pro-

proxima manet, scilicet species panis & vini. Quæritur ergo tantum de remota, illa scilicet, quæ facta consecratione transit in corpus & sanguinem Christi.

Resp. Materia Eucharistiæ est tantum panis & vinum, Est de fide, & probatur ex institutione Christi *Matth.26.Luc.2.2.* Et quidem vtraque materia, panis & vinum, est ita necessaria ad hoc Sacramentum conficiendum, vt per se nunquam licitè possit vna consecrari absque alia: quod patet tum ex facto Christi 22 *Luc.* tum ex *Trid.s.22.* Vnde resolues.

I. Consecratio vtriusque speciei, est iuris diuini: quia ratio sacrificij, sine quo non fit, exigit vtramque.

II. Non licet alteram tantum speciem consecrare, in necessitate etiam graui, v.g. vt moribundo detur viaticum. *Suar. &c. comm.*

III. Nec Pontifex in eo potest dispensare vllo casu. Ita comm. *Suar.3 p.d.55 s.4. &c.* contra quosdam.

Dixi I. *Per se* quia per accidens, & præter intentionem quasi, aliquando vnam posse solam consecrari absque peccato, docet *Tan. d.6.qu.2.d.5 nu.27.* dicitque esse communem, v.gr. in his casibus 1. Si quis aquam, vel alium liquorem pro vino consecrasset, neque defectum intelligeret, nisi diu post; aut postquam aduertisset, non posset haberi aliud vinum, vel quamuis haberet, non posset tamen illo vti, sine graui scandalo, vel vitæ periculo. 2. Si post consecratam hostiam, subitum mortis periculum ab hostibus, vel incendium immineat, secluso tamen scandalo: contemptu fidei. *Regin.l.29.c.4.* 3. Si Sacerdos hostia

consecrata moriatur, vel animo deficiens, loquelam perdat, vel in amentiam incidat, nec sit alius, qui possit sacrificium perficere. *Suar. Vasq. &c.* Si autem alius supplere & Sacerdos infirmus communionem suscipere potest, debet hostia diuidi, eique pars dari. *Tamb. de exped. sacrif. l. 1. c. 8.*

Dixi II. *Licitè*: quia validè alterutram tantùm consecrari, est certum: vt patet tum ex facto Christi, qui panem antè consecrauit, tum ex praxi Ecclesiæ, quæ corpus ante sanguinem proponit adorandum.

DVBIVM III.

Qualis debeat esse panis in materiâ Eucharistiæ?

Resp. I. Solus panis triticeus, in conuiuijs communiter vsitatus, qualis morali hominum iudicio tantùm censetur ille, qui ex farina triticea, & aqua naturali mixtus, igne tostus, siue assus, atque in sua specie incorruptus est: quia hic solus simpliciter dicitur panis, alius verò non nisi cum addito, v. gr. hordeacus. *Vnde resolues.*

I. Falsum est, quod docuit *Caiet.* Eucharistiam posse consecrari ex quouis pane, cuiusuis speciei, dummodò sit aptus ad vescendum.

II. Non est apta materia validam consecrationem, 1. Pânis ex orizâ, auena, milio; pisis, fabris, amygdalis, alijsque leguminibus, & arborum fructibus, vel etiam ex hordeo confectus: quia hæc omnia, communi vsu & opinione, censentur specie distingui a tritico *Laym. Bonac. Card. de Lug. d. 4. s. 1. 2.* Massa triticea cruda, vel non cocta per modus panis, sed

sed frixa vel elixa, ut sunt placenta, libum, siue differant specie, siue non. 3. Panis subactus aquis artificialibus, vel oleo, butyro, lacte, vel ouis, saccharo, aliòve liqueora, qui aqua naturalis non sit, mixtus: quia non est panis vsualis. Ita *Laym l.5.tr.4.c.9 Caiet.* tamen, & quidam recentiores, contrarium docent: quare est saltem materia dubia. Idque confirmat *Missale Roman.tit.de defect.* & *Card.de Lug.d.4 s.1.num.4.* Vnde qui hostias emunt, certi sint, quòd aqua naturali, & non rosaceà, confectæ sint.4. Similiter hostiæ rubræ, quibus sigillantur literæ, non sunt materia valida, vel minimum dubia: quia per admixtionem cinnabaris notabiliter alterantur *C. Lugo d.4 s.1.*quod *Ant Perez* apud *Dian p 7.t.12.R.* limitat, si multum cinnabaris sit mixtum: si autem sit valde parum, censet probabile, quod sit materia valida, illicita tamen. 5. Panis substantialiter corruptus. 6. Panis subactus aqua marina. *Fagund.* apud *Dian p.9.t.9.R.58.* vbi ipse contrarium docet, eo quod illa sit naturalis aqua.

III. Panis ex farre, siue spelta, item ex siligine, est materia dubia: quia alij dicunt, solis accidentibus, propter loci sterilitatem: alij specie distingui à tritico; ideoque non licet, saltem vti pro Sacramento, quia hoc exponeretur periculo. *v. Aut. cit.*

IV. Valida, sed illicita est materia. 1. si aliquot grana, vel guttæ alterius speciei, cum tritico & aqua misceantur, ita vt triticum tamen & aqua plurimum prædominetur: quia si maior pars non sit triticum & aqua, non erit materia valida. Quod monendi sunt illi, qui hostias coquunt *Bon.d.4 q.2.p.4.n.6.Lay.*

*cap.*2.2.Panis mucidus, qui ad corruptionem disponitur. *Bon.p.*2.*n* 5.

V. Perinde est ad valorem sacramenti, siue panis sit azymus, siue fermentatus, vt definiuit. *Trid* quia vterq; est vsualis, & propriè dictus panis. Interim in suis Ecclesijs Latini in azymo, & Græci in fermentato conficere tenentur, sub præcepto graui, & culpâ mortali: à qua non excusat necessitas, v.gr. dandi viaticum. *v.Bon.d.*4.*qu.*2.*par.*1. *Fill.t.*4.*cap.*4 *art.*8. *de Lug.loc.cit.*

Resp.II. Ex præcepto Ecclesiæ, & panis consecrandus debet esse figura orbiculari (in Ecclesia Latina) & integra. Dixi, *Latina.* quia Græci quadratam adhibent, & in particulis triangularem, vt habet *Arcudius.* Licere, etiam in hostia minore, qualis datur Laicis, (quando alia haberi non potest, & scandalum abest) celebrare priuatim, imò si causa vrgeat, etiam publicè die festo, docet *Marchan.in candel.t.*4.*c.*5.*qu.*3. *Dian.p.*5.*t.*12.*R* 80.*&* *p.*6.*t.*7. *R.*17.*& Tamb.exped.sacrif.l.*2.*cap.*8 *& Auers. qu.*11.*s.*13. eo quod nullum sit præceptum, neque constet de consuetudine obligante sub præcepto quo casu eleuare adorandam maiorem ab alio præconsecratam, licere vt vult idem *Tamb.l.c.* contra *Marchan.& Dian.ll.cc.* Non licet autem paruam sumere, & maiorem relinquere (v.g. exponendam in hierotheca) nisi ipse eadem Missa etiam istam consecrauerit, quia debet communicare de suo sacrificio. *Tamb.l.c.* Quare male facit Parochus, qui renouaturus Eucharistiam hostiam ab alio consecratam ipse sumit, & à se consecratam reponit in sacrario, vel hierotheca. *Tamb.l.c. Lugo d.*19.*s.*4.

DVBIVM IV.

Quale vinum sit Materia Eucharistiæ.

Resp.I. Solum vinum vitis, vt docet fides, & definitum est in *Florentino*. Vnde resolues.

I. Non est materia apta ad validam consecrationem 1. Sicera, & quicunque liquor ex moris, malogranatis, &c. siue dicatur vinum, siue non 2. Agresta, siue omphacium, id est, succus ex vuis immaturis expressus quia non est vinum, sed in via ad vinum; cuius naturam nondum induit, habetque se, sicut massa cruda respectu panis. *Layman.t.4.cap.2.nu.5.& 6.* succum tamen ex vuis passis expressum consecrabilem esse putat *Franc. Amicus* apud *Dian.part.7.t.12.R 8.* eò quod verum sit vinum. 3. Acetum quia vinum substantialiter corruptum *Ibid.* Quod si post sumptionem, (imò etiam ante, post consecrationem calicis) dubium incidat, fueritne acetum an vinum, esse præsumendum, quod fuerit vinum, docet *Tambur.lib.2 exped.sacrif.cap.8.* Vuæ, seu vinum intra vuas contentum, vel imbibitum in offa panis: tum quia non tam est potus, quàm cibus; tum quia succus ille non dicitur propriè vinum donec sit expressus; tum quia in eo statu non satis ad sensum demonstratur per formam. *Card de Lugo d.4. nu.11.& 12.Laym &c.* 5. Sapa, seu defrutum, id est, mustum ad dimidiam, seu tertiam partem decoctum quia non est, amplius vinum: nec potus, sed cibus. *Bon.l.c.6.* Lora id est, aqua expressis acinis superfusa. *Fill.t.4.cap.3. Card.de Lug.d.4.s.1.n.7.*

II. Valida quidam consecratio, sed illicita est, I. in musto; quia non est vinum simpliciter, sed impurum, habens admixtas feces, non consecrabiles: ideoque præceptum Ecclesiæ, obligans secundùm *Suar.* sub mortali, saltem extra necessitatem, qualis esset defectus vini veteris; & secundùm quosdam, etiam deuotio populi, quo modo multis excusant contra *Suar.* quod in quibusdam locis, primitiæ vuarum in calice exprimantur. *vid. Bonac.loc.cit.*2. in vino liquoribus alijs, vel aromatibus ita modicè permixto, vt naturam vini retineat. Si verò permixtio sit immodica, erit materia dubia. 3. in vino acescente: quia adhuc est vinum, sicut panis mucidus est panis. 4. Probabilius etiam in vino congelato, (etsi à quibusdam propter negantium authoritatem, dicatur esse materia dubia.) tum quia adhuc retinet substantiam, & denominationem vini, estque natura suà potabile; tum quia Christus sub eò ante consecrato manet. *Card.de Lugo loc cit.* Nec refert, 1. quod aqua congelata non sit materia Baptismi, quia hic essentialiter consistit in ablutione, Eucharistia verò non in sumptione. Nec refert. 2. quòd non sit proximè potabile: quia est per accidens, & facilè tolli potest: estque post ratio in pane indurato. Non est autem idem in liquore nondum ex vuis expresso, quia cùm non sit vinum simpliciter, & per se, ac natura sua non sit potabilis, sed comestibilis, quod vino congelato non conuenit, alioqui enim ieiunium frangeret. *Bonac.loc cit. par.*2.*nu.*10.

Peccat tamen, qui in congelato consecrat, ideoque si hyeme congelauit calix, calore manuum,

num, aut halitûs, aliòue modo regelandus est. *Fill. t. 4. c. 3. l. 5. t. 4. n. 2.*

III. Valida & licita est consecratio in vino, siue albo; siue rubro; etsi etiam specie physica differant: cum vtrumque habeatur, & sit simpliciter vinum de vite. *Bonac. p. 2. num. 2. Card. de Lugo l. 4.*

Resp. II. Vino consecrando debet, non ex necessitate sacramenti, sed grauis præcepti, sub mortali obligantis, secundùm *Card. de Lugo de Euchar. d. 15. s. 2. nu. 22.* misceri aqua. Idque cæremonialiter, & in ordine ad sacrificium. Est certum; vt constat ex *Trid. sess. 22. cap. 7. & 9.* An autem aqua ista immediatè conuertatur in sanguinem, nec ne, disputant Schol. *v. Kon.* vel *Prap. hic, Card. de Lug. d. 4 s. 3.* Vnde resolues.

I. Si mixtio hæc committatur, valida tamen est consecratio, etsi illicita mortaliter. *Ita omnes commun.*

II. Miscenda est aqua naturali, eamque modicissima, vt habet *Florent.* vna scilicet, vel altera gutta; ita tamen, vt sit sensibilis, & saltem non excedat tertiam partem vini; alioqui reddet materiam dubiam. *Bonac. par. 4. n. 4. ex S. Tho. Kon. &c.* Qui autem misceret rosaceam, vel aliam artificialem etsi in necessitate, licèt validè consecraret, peccaret tamen mortaliter. *D. Thom. Molant. Dian part. 6. t. 7. R. 18.* quia ageret contra præceptum & consuetudinem Ecclesiæ in re graui. Quam ob causam etiam mortale censet *Fagund. par. 2. l. 2. cap. 4. Persic. &c.* miscere calidam: quod tamen alijs quibusdam nimis durum videtur apud *Dian l. c.* vbi addit ipse, si in frigidissima regione consuetudo id habeat, ne fortè vinum

congelascet, posse sine vllo peccato fieri.

III. Mixtio illa facienda est, non in dolio, vel ampullà, alioue uase, sed in ipso calice; neque domi, sed in ipso sacro, ut fit communiter, vel ante offertorium, vel certè immediate ante sacrum, ut fit apud quosdam. Idque uel ab ipso Sacerdote, vt in Missa priuata: uel à Subdiacono, ut in solemni: neque enim sufficit, si caupo illud diluerit. *Bon.l.c.*

IV. Si mixtio hæc fit omissa, idque notetur ante consecrationem calicis, adhuc facienda est; secùs, si post. *Bon.l.c.n.5.*

V. Præceptum hoc mixtionis non extenditur ad illam, quæ fit post communionem, ad ablutionem oris & digitorum. *v.* de his *Miss. Rom.* Item *Bon.d.4.qu.2.par.4. Laym.lib.5.tr.4.cap.2.*

DVBIVM V.

Quæ conditiones ad materiæ consecrationem requirantur?

Resp I. Ad validam consecrationem requiruntur duæ conditiones 1. est, vt materia Sacerdoti consecranti, moraliter & sensibiliter sit præsens. Ita communiter; & est certum. Ratio petitur, tum ex institutione Christi, & verbis formæ. *Hoc* & *Hic*: quæ non verificarentur, cùm sint demonstratiua: tum ex perpetua Ecclesiæ praxi, nunquàm consecrantis, vel etiam benedicentis res absentes: tum etiam ratione sacrificij, quod requirit hostiam præsentem. *v.Bon.d.4.qu.2.p.6. Lay.c.2.* Vnde resolues.

I. Validè consecratur uinum in calice cooperto,

perto, uase uel canthro clauso; panis in canistro. hostiæ in ciborio, uel in cumulo sub alijs latentes, aut aliter rectæ, u.gr. sub corporali uel mappa, uel etiam in Missali, ut ex *Suar. Henriq. Kon.* docet *Bon.* contra *Lay. l.5.t.4.c.2.* (vnde hoc postremum dubium videri potest; & saltem peccaret grauiter qui sic rectas, aut latentes consecraret.) Item validè consecrantur hostiæ præsentes, à cæco, vel alio Sacerdote in tenebris. Ratio horum omnium, quia ad præsentiam & sensibilitatem non requiritur, vt materia uideatur, uel tangatur, vel feriatur, sono verborum, (vnde communiter non probatur praxis eorum, qui os proximè admouent, vt halitum calicem & panem inspirent) dummodò uideri possit, siue in se, siue in alio, u.g. in suo toto, uel continente, vel uase, ad illam continendam destinato. *v. Bon. d.4. qu.2 p.5.*

II. Inualidè consecratur, 1. materia post parietem, aut post tergum posita, uel clausa in tabernaculo, ut docet *Fill. Bon. qu.2 p.6.* & alij. Ratio, quia moraliter censetur ab esse, cum non possit demonstrari per Tò *hoc* uel *hic*: neque paries habeat se vt continens, aut tegens. 2. materia ualdè procul, u.gr. 100. passibus distans, etsi videri possit. Ratio est eadem. Quanta autem propinquitas sufficiat, dubium est, & ex morali prudentum iudicio pendet. *Henriq. lib.8. cap.34.* docet, 20. aut 30. passuum: quod *Bon. l.c.* & alij, putant non esse certum. *v. Schol.* 3. Materia tam modica, ut sensu percipi non possit: tum quia non potest demonstrari: tum quia Sacramentum debet esse signum sensibile. Ita *Suar. Vasq.* & alij contra *Sotum Henriq.* Quod intellige, si

non sit in toto, sed extra illud; quia in toto etiam minimæ eius particulæ consecrantur, vt constat ex *Trid.sess.23.capitul.3.& 4.Bonac. lot.citat.*

Secunda conditio, vt materia sit certa, & à consecrantis intentione, & in indiuiduo determinata. Est communis, apud *Bon.* & alios; tum quia hoc requirunt pronomina *Hoc* & *Hic*; tum quia actiones sunt circa singularia, quæ debent esse certa & determinata. *v.Bon.l c.p.5.* Vnde resolues.

I. Inualidè consecraret, qui vellet tantùm consecrare tertiam, vel media hostiæ partem, eam non determinando, vel ex multis, v.gr. viginti præsentibus, tantùm quatuor aut quinque, nullas designando: quia non est ratio, cur vna magis, quàm altera consecraretur. Item, qui ex multis hostijs intenderet illas consecrare, vel illas partes hostiarum, aut vini, quas Deus elegerit, aut Titius designarit; aut partes illas, quæ fractis speciebus sunt mansuræ in continuo, non quæ excident: quia non est materia definita. *Bon.l.c.p.5.*

II Non consecratur hostia, inscio Sacerdote posita, sine in corporali (seiuncta tamen à cumulo) siue infrà illud *Kon.3 part qua.74. art.2.d.3.* & alij. Ratio, qnia non est determinata in mente Sacerdotis, cuius voluntas non fertur in incognitum. Similiter non consecrantur guttæ, quæ exterius calici adhærent, quia non intenduntur. Imò vt probabilius docet *Suar. Reg.t 2.lib.29 & cap 2. Lay. lib.5.t.4 cap.2. Kon.qu 74.ar.2.dub 3.* contra *Tann.& Bon.* nec ex guttæ, quæ interius adhærent: quia intentio Ecclesiæ esse videtur, ideoque & Sacerdotis esse debet, consecrare id,

quod

quod per modum vnius continui est in calice. Vnde ne opus sit de detergendis guttis sollicitum esse, bene faciet Sacerdos, si semel pro semper intendat eas non consecrare, vti nec micas hostijs adhærentes. *vid. Dian. part. 1. t. 3. misc. R.* 16 *& p. 3. tr. 4. R.* 32. *Escob. t. 7. E.* 6. vbi docet, Sacerdotem vi particulæ *Hic*, tantùm intendere id consecrare, quòd per modum vnius continui potabilis est in calice, ideoque guttulas illas non consecrari. Quæ sententia probabilis est ex *Reg. Suar. & Laym. l.* 5. *t.* 4 *c.* 2 *nu.* 15.

III. Valida est consecratio, 1. Sacerdos intendat consecrare ex pluribus hostijs præsentibus tantùm quinque, eas determinando; vel omnes, præter infimam & supremam cumuli; vel omnes pares, v. gr. secundam, quartam, sextam, si sint ordine collocatæ, & determinetur, vnde numerandi inuitum sumendum sit: quod tamen graue peccatum erit. Quod si autem hoc vel alio casu, non consecratæ misceantur consecratis, totus cumulus ad altare est deferendus, vt Sacerdos intendat consecrare non consecratas; vel potius totum cumulum consecret sub conditione, si non sine consecratæ, *C. de Lugo d.* 4. *de Euchar. num.* 36. 2. Etsi putet vnam, vel duas, vel sex hostias consecrandas ad esse, cum sint plures, siue à se, siue alio positæ: quia error speculatiuus, & priuatus non obstat intentioni practicæ, & absolutæ consecrandi omnes præsentes. Quam tanquam Ecclesiæ consuetudini conformem; quisque censetur habere implicitè, vt docet *Sylu. Henriq. & Suar.* Vnde si Sacerdos aduertat post consecrationem, esse duas simul iunctas, vtramque vt conse-

cratam sumet, ut habet *Missale*. Si verò ante consecrationem, postquam obtulit, aduertat, alteram seponet, & post Missam, ipse, uel alius sumat tanquam panem benedictum: 3 Si quis plures hostias ad altare tulerit, aut rationabili modo aduertit, ab alio ad ferri à se consecrandas, uel ante sacrificium monitus fuerit, de consecrandis in altari iam positis. Ratio, omnes enim consecrantur, etsi dum consecrat, earum non ita expresse meminerit, aut etiam ad obligationem non deregat, modò sint præsentes in corporali, vel saltem in altari. Ita *Reg.l.29.n.19.Lay.l.4.t.4.c.2.Bon.t.1.d.4.qu.2.p.2.* & alij ab ipso citati. Estque sententia in praxi tuta. Quia intentio præcedens respectu illarum virtualiter perseuerat. 4 Si paruæ hostiæ pro communicando populo afferantur Sacerdoti paulo post factam oblationem, (addit *Auersa q.11.s.12.* ante cœptam præfationem) licitè eas consecrari, supp'eta oblatione mentaliter, ex *Gauant & Possen.* docent *Dian p.2.t.14.R 71. & Tamb.de exp.sacrif.l.2.c.5.*

Resp II. Ad licitam materiæ consecrationem requiritur, 1 ut non sit maior quantitas, quàm tempore opportuno possit absumi: quia periculum esset, ne species computrescerent. *Bon.l.c.* 2. Vt ab vsu Ecclesiæ, præsertim in Missali præscripto, non recedat. *Ex dictis resolues.*

Peccat. 1. Qui vas, in quo hostiæ consecrandæ sunt, non aperit Qui consecrat materiam positam extra corporale. 3. Qui intendit consecrare guttas, calici adhærentes exterius, quod esset graue: de internis adhærentibus est dubium (quia non constat satis de mente Ecclesiæ) ad quod euitandum, *Gauant.par.2.t.7.* iubet eas abstergi, quod consuetudo probat.

Qui

Qui tamen id omittit, eum non peccare, docet *Tamb. l. 2. c. 1. §. 3.* imò nec expedire, si eas aduertas, quando discooperto calice, iam es consecraturus, & eleuationem populus expectat. Post consecrationem autem nullo modo sunt abstergendæ. 4. Qui ante consecrationem ita statueret nolo consecrare hostias appositas, nisi tempore consecrationis, vel saltem oblationis fuero memor. Ita *Prep. hic a. 2. d. 3. Laym. l. c.* etsi *Tamb. de exped. sacrif. c. 1. §. 3.* eo casu nullum peccatum agnoscat.

DVBIVM VI.

Quæ forma consecrationis Eucharistiæ.

Resp. est duplex, vna panis, & est hæc. *Hoc est enim corpus meum* Vbi omnia sunt de essentia, præter Tò *enim*, cuius omissio esset veniale. Altera vini, & est hæc: *Hic est enim calix sanguinis mei, noui, & æterni testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis, & pro multis, effundetur in remissionem peccatorum.* Vbi etsi verior & communior sit sententia *S. Bon. Suar. Bell.* & aliorum contra *S. Th. & Thomist.* quod essentialia sint tantum hæc: *Hic est calix sanguinis mei* (vel *hic est sanguis meus*, aut eis æquiualentia) grauiter tamen peccaret, qui aliqua ex reliquis omitteret, vel mutaret. Debent autem formæ proferri in persona Christi, formaliter, & significatiuè, siuè assertiuè, & non tantum recitatiuè, siue historicè, licèt ea, quæ in Canone præcedunt, dicantur tantum reci-

tatiuè, seu historicè. *v.Lay.c.3.Bon.q.3.p.2. C.de Lugo d.1.s.5.* Vnde resolues.

I. Valida, sed illicita est consecratio, 1. Si consecrans dicat; Hic cibus, hic potus, hic calix, vel hæc res, vel contentum sub his speciebus, est corpus meum, vel sanguis meus. *Bon.l.c.p.1.2.* Si dicat: Hic calix est nouum testamentum in sanguine meo, vt habet *S.Luc.c.22.3.* Hoc est corpus meum, quod de Virgine sumpsi; hic meus est sanguis meus. infiniti valoris. 4. Hoc est meum corpus; hic meus est sanguis; vel hoc est sanguis meus. Ratio horum, quia manet idem sensus, nec fit mutatio substantialis.. *Bon l.c.*

II. Inualida erit consecratio, si dicas: Hic (aduerbia liter) est corpus meum. Si aut Tò. *Hic* ponatur masculinè, pro neutro valet, etsi non secundùm grammaticam. *Escob.Granados.2.* Hoc corpus est meum: hic Sanguis est meus. *Fagun. p.3. q.78. c.2.3.* Ecce Corpus meum, Ecce Sanguis meus. 4. Hoc sit, vel hoc fit Corpus meum. vel hic panis conuertitur in Corpus meum: vel hic ponitur Corpus meum. 5. Illud est Corpus meum: ille est Sanguis meus. 6. Hoc est substantia mea; vel hoc est Corpus Christi *Bon.l.c p.3.*

III. Dubia erit consecratio, 1. Illud est corpus meum. iste est Sanguis meus. Hæc est caro mea. quam tamen *Lay.* contra *Kon.* putat valere, 3. Secundum quosdam, forma ex *S.Luca* primo casu allata. *v.Bon.q.3.p. 1.& 2.Reg.l.29.n.33.*

DVBIVM VII.

Quandiu Chriſtus maneat in Euchariſtia?

Reſp. Manet ſub ſpecialibus, etiam diuiſis & ſub quauis eorum minima parte, donec tanta eorum fiat mutatio, vt conſueta ſubſtantia panis & vini corrumperetur. Ita communi.cum *S.Thom.* Et eſt certum: *Vade re ſolues.*

I. Gratia datur in prima manducatione, etiam primæ partis: cum ſit totum Sacramentum. Manducatio autem, dicitur traiectio ex ore verſus ſtomachum, etſi alij dicant gratiam tum primum dari, cum pars aliqua eſt in ſtomachum recepta. *Dia.p.3.t.6.miſ.R.96. ex Henriq. Syl.& Fag.* Item *C.de Lug.d.12.ſ.2.*

II. Species non ſunt retinendæ in ore tam diu, donec penitus pereant quia tunc non manducaretur Chriſtus: nec gratia Sacramenti conferetur. Vti neque, ſi moriaris dum hoſtia adhuc eſt in ore. *Dia. l.c.* contra *Bec.c.22.v. Bon.d.4 q.5.p 2.n.2.*

III. Si quis partem vini, vel hoſtiæ, ſumpſiſſet indiſpoſitus, & deinde ſe diſponet, acciperet adhuc gratiam in ſumptione alterius partis. Quod etiam aliqui, vt *Gab. Caiet.* & alij, probabiliter dicunt futurum, ſi ſe diſponat ante, quam ſpecies conſumantur in ſtomaco. *Dia.l.c. R.*96.ex *Nugno. v.C. de Lugo d.12.ſ.2.n.46. & 53.& 64.* vbi illud poſterius negat. *v.Bon l.c.*

IV. Non videtur reprehendendus laicus, qui deſiderat eſſe Sacerdos vt poſſit communi-

nicare sub vtraque specie: quod pùtet plus gratiæ dari sub vtraque, quam vna quia id fieri non est improbabile, vt docet *Vasq. Marcan. C.de Lugo d.12.s.3.* & alij. Vti nec carpenda deuotio illius qui multum materiæ sumit ad consecrationem, ea mente, ne tam cito in stomacho species consumantur; & sic diutiùs secum Christus maneat, & sæpius gratiam augeat: quod fieri non est improbabile, si dispositio subuecti fiat melior, vt docet *Suar. Kon.* item *Fagund. & Bec.* apud *Dian.p.3 t.6.misc.R 97*

V. Species per vomitum reiectæ, si tales sint, vt sub illis panis, vel vinum posset existere, verè sunt adorandæ, & si iterum sumantur, iterum conferre gratiam, docet *C.de Lugo l.c n.53.*

VI. Etsi, si modicum vini consecrati misceatur perfectè cum alio liquore, ita vt non maneret substantia vini, desinat ibi esse Christus; non tamen desinit, si misceatur cum vino alio, saltem eiusdem speciei *C.de Lugo d.10 s.3.* Vnde si gutta consecrata lapsa sit in dolium vini eiusdem speciei, totum illud vinum adhibendum tantum est pro sacrificio: licet quidem dicant bibi posse à laicis.

VII. Si species consecratæ liquorem specie diuersum sibi permixtum conuertant in vinum, similis substantiæ ei, in quo facta est consecratio, species priores manent consecratæ, non item posteriores adiunctæ.

C A-

CAPVT II.

De causis, & subiecto Eucharistiæ.

DVBIVM I.

De causis.

AGo hic tantùm de efficiente, id est Ministro: in quo quid requiratur ad confectionem validam, constat tum ex dictis de *Sacrament. in genere*; tum ex superioris capitis *d*. 5. Quid ad licitam requiratur, patebit ex sequenti dubio, *de suscipiente Eucharistiam* qui omnes dispositiones, quæ ad dignè suscipiendam sunt necessariæ, requiruntur etiam ad licitam confectionem; cum conficiens necessario suscipere debeat. Hic ergò tantum quæritur: 1. Cuius sit dispensare Eucharistiam. 2. Quid ex parte Ministri requiratur ad licitam dispensationem.

ARTICVLVS I.

Ad quem spectet dispensatio Eucharistiæ.

Resp. Eucharistiam dispensare, ex officio potest solus Sacerdos, habens iurisdictionem ordinariam delegatam, aut saltem rationabiliter præsumptam, vel priuilegium. Ratio, quia Pastorum proprium est pascere, quod præcipuè fit per Sacramenta *v. Bon. d*. 4. *q*. 5. *p*. 1. *C. de Lugo d*. 18 *s*. 2. Vnde resolues.

I. Peccat mortaliter, qui sine omni iurisdictione

ne Euchariſtiam diſpenſet *Bon.l.c.p.2.* quia violat alterius iuriſdictionem, in re graui. Inferior autem Sacerdote, incurret inſuper irregularitatem vt docet *Con. hic* Religioſi etiam ipſo facto incurrunt excommunicationem Papæ reſeruatam, ſi (ſcilicet ſine licentia Parochi, & quidem ſpeciali) præſumant Clericis, aut laicis dare Extremam vnctionem, vel Euchariſtiam, vel Matrimonia solemnizare: niſi habent priuilegium; vel parochus abſit; aut iniuſtè nolit in articulo mortis. A dicta tamen excommunicatione excuſare ignorantiam, etiam craſſam, ex *Prap.* & notat *Dia.p.5.t.1.3.R.51.* idque propter verbum *præſumant*.

II. Licitè miniſtrat Euchariſtiam, qui præſumit rationabiliter Paſtorem factum ſuum approbaturum eſſe *Regin. l.29.num.91. Bon.l.c.n.7.*

III. Si infirmus ſacro viatico muniendus ſit, & proprius Paſtor abſit vel præſens non poſſit deferre Euchariſtiam, quiuis alius Sacerdos vel regularis, vel ſecularis, & hoc deficiente, etiam Diaconus, ei conferre poteſt: quia tunc præſumitur voluntas Epiſcopi aut Papæ Ita *Lay.l.5.t.4.c.7.Bon.l.c.n.10.* ex *Suar.*

Dixi Reſponſione, *ex officio*, quia extraordinariæ, in ſtatu neceſſitatis, id poteſt Diaconus, ex commiſſione Parochi, (& ſecundum *Quint.* ſi abſit, ſine ea) v.g. in magno feſto, quo Sacerdos confeſſionibus, concionibus,&c. eſt occupatus. *Dia p.9.t.6.R.19.* ex *Prap.* In extrema verò neceſſitate, v.g. articulo mortis, ſi non eſſet alius, etiam Diacono, imò laico licere (ſecluſo ſcandalo) & alios

alios & seipsum communicare, probabile est, vt contra *Henr. Vasq. & Sa* docet *Sua. Kon. Lay.Prap.hic d.2.n.11.* confirmatque *Dia p.8. t.1.R.48* ex *Auersa & Fran.Lugo* sed *Amicus* limitat ad casum, quo moriturus peccati mortalis conscius, aliud Sacramentum suscipere non posset. *v. Dia.p 9.t.6.R.39.* In praxi tamen id non facilè faciendum, ob contrariam consuetudinem *C. de Lugo d. 18. s.2. Bon.d.3.q.5 p.1.* Vnde resolues.

Probabile est, etiam extra mortis articulum ex graui causa, licere Sacerdoti, præciso scandalo, sacram hostiam sumere ex sacrario, vel à Diacono allatam, & sibi ipsi dare. v.g si in longo morbo diu non communicasset, vt contra *Suar. & Kon.* docet *Fagund.p.3 l.3.c.3. Prap.Esc 7.E.5.Bon.l.c.*

Dixi II. *Vel priuilegium*, quale habent religiosi Mendicantes, & nominatim Societatis IESV, ex Pauli III. Bulla, & aliorum, vt scilicet in suis templis, per se, vel per alios Sacerdotes illic celebrantes communicare possint quocunque Christi fideles, præterquam in mortis articulo, (in quo tamen, si vrgeat necessitas, præsumitur ratihabitio Papæ etiam inuito Parocho, vt habet *Bon.* hic) & festo Paschatis *v.C.de Lug. l.c.s.2 nu. 38. & 39.* Porrò per festum Paschatis, Pontifices hic videntur intelligere; & prohibere communionem illam, quà satisfit præcepto annuæ communionis, vt docet *Sa*, *Fill. & comm.* Per mortis articulum, intelligitur tempus, quo vel mors proximè instat, & moraliter certa & ineuitabilis est; vel quo est mortis periculum, id est probabile dubium de vitæ conseruatione tali casu, quo valdè fre-

quen-

congelascet, posse sine vllo peccato fieri.

III. Mixtio illa facienda est, non in dolio, vel ampullâ, alioue uase, sed in ipso calice; neque domi, sed in ipso sacro; ut fit communiter, vel ante offertorium, vel certè immediate ante sacrum, ut fit apud quosdam. Idque uel ab ipso Sacerdote, vt in Missá priuata: uel à Subdiacono, ut in solemni: neque enim sufficit, si caupo illud diluerit. *Bon.l.c.*

IV. Si mixtio hæc fit omissa, idque notetur ante consecrationem calicis, adhuc facienda est; secùs, si post. *Bon.l.c.n.*5.

V. Præceptum hoc mixtionis non extenditur ad illam, quæ fit post communionem, ad ablutionem oris & digitorum. *v.* de his *Miss. Rom.* Item *Bon.d.*4.*qu.*2.*par.*4. *Laym.lib.*5.*tr.*4.*cap.*2.

DVBIVM V.

Quæ conditiones ad materiæ consecrationem requirantur?

Resp I. Ad validam consecrationem requiruntur duæ conditiones 1. est, vt materia Sacerdoti consecranti, moraliter & sensibiliter sit præsens. Ita communiter; & est certum. Ratio petitur, tum ex institutione Christi, & verbis formæ. *Hoc* & *Hic*: quæ non verificarentur, cùm sint demonstratiua: tum ex perpetua Ecclesiæ praxi, nunquàm consecrantis, vel etiam benedicentis res absentes: tum etiam ratione sacrificij, quod requirit hostiam præsentem. *v.Bon.d.*4.*qu.*2.*p.*6. *Lay.c.*2. Vnde resolues.

I. Validè consecratur uinum in calice cooperto,

perto, uase uel cantharo clauso: panis in canistro. hostiæ in ciborio, uel in cumulo sub alijs latentes, aut aliter rectæ, u.gr. sub corporali uel mappa, uel etiam in Missali, ut ex *Suar. Henriq. Kon.* docet *Bon.* contra *Lay.l.5.t.4.c.2.* (vnde hoc postremum dubium videri potest; & saltem peccaret grauiter qui sic rectas, aut latentes consecraret.) Item validè consecrantur hostiæ præsentes, à cæco, vel alio Sacerdote in tenebris. Ratio horum omnium, quia ad præsentiam & sensibilitatem non requiritur, vt materia uideatur, uel tangatur, vel feriatur, sono verborum, (vnde communiter non probatur praxis eorum, qui os proximè admouent, vt halitum calicem & panem inspirent) dummodò uideri possit, siue in se, siue in alio, u.g. in suo toto, uel continente, vel uase, ad illam continendam destinato. *v. Bon.d.4.qu.2 p.5.*

II. Inualidè consecratur, 1. materia post parietem, aut post tergum posita, uel clausa in taberuaculo, ut docet *Fill. Bon.qu.2 p.6.* & alij. Ratio, quia moraliter censetur ab esse, cum non possit demonstrari per Tò *hoc* uel *hic*: neque paries habeat se vt continens, aut tegens. 2. materia ualdè procul, u.gr. 100. passibus distans, etsi videri possit. Ratio est eadem. Quanta autem propinquitas sufficiat, dubium est, & ex morali prudentum iudicio pendet. *Henriq. lib.8.cap.34.* docet, 20. aut 30. passuum: quod *Bon.l.c.* & alij, putant non esse certum. *v.Schol.3.* Materia tam modica, ut sensu percipi non possit: tum quia non potest demonstrari: tum quia Sacramentum debet esse signum sensibile. Ita *Suar.Vasq.* & alij contra *Sotum Henriq.* Quod intellige, si

non sit in toto, sed extra illud; quia in toto etiam minimæ eius particulæ consecrantur, vt constat ex *Trid. sess. 23. capitul. 3. & 4. Bonac. loc. citat.*

Secunda conditio, vt materia sit certa, & à consecrantis intentione, & in indiuiduo determinata. Est communis, apud *Bon.* & alios; tum quia hoc requirunt pronomina *Hoc* & *Hic*; tum quia actiones sunt circa singulario, quæ debent esse certa & determinata. *v. Bon. l. c. p. 5.* Vnde resolues.

I. Inualidè consecraret, qui vellet tantùm consecrare tertiam, vel media hostiæ partem, eam non determinando, vel ex multis, v. gr. viginti præsentibus, tantùm quatuor aut quinque, nullas designando: quia non est ratio, cur vna magis, quàm altera consecraretur. Item, qui ex multis hostijs intenderet illas consecrare, vel illas partes hostiarum, aut vini, quas Deus elegerit, aut Titius designarit; aut partes illas, quæ fractis speciebus sunt mansuræ in continuo, non quæ excident: quia non est materia definita. *Bon. l. c. p. 5.*

II Non consecratur hostia, inscio Sacerdote posita, sine in corporali (seiuncta tamen à cumulo) siue infrà illud *Kon. 3 part quæ. 74. art. 2. d. 3.* & alij. Ratio, quia non est determinata in mente Sacerdotis, cuius voluntas non fertur in incognitum. Similiter non consecrantur guttæ, quæ exterius calici adhærent, quia non intenduntur. Imò vt probabilius docet *Suar. Reg. t 2. lib. 29 & cap 2. Lay. lib. 5. t. 4 cap. 2. Kon. qu 74. ar. 2. dub 3.* contra *Tann. & Bon.* nec ex guttæ, quæ interius adhærent: quia intentio Ecclesiæ esse videtur, ideoque & Sacerdotis esse debet, consecrare id,

quod

quod per modum vnius continui est in calice. Vnde ne opus sit de detergendis guttis sollicitum esse, bene faciet Sacerdos, si semel pro semper intendat eas non consecrare, vti nec micas hostijs adhærentes. *vid. Dian. part. 1. t. 3. misc. R. 16 & p. 3. tr. 4. R. 32. Escob. t. 7. E. 6.* vbi docet, Sacerdotem vi particulæ *Hic*, tantùm intendere id consecrare, quòd per modum vnius continui potabilis est in calice, ideoque guttulas illas non consecrari. Quæ sententia probabilis est ex *Reg. Suar. & Laym. l. 5. t. 4 c. 2 nu. 15.*

III. Valida est consecratio, 1. Sacerdos intendat consecrare ex pluribus hostijs præsentibus tantùm quinque, eas determinando; vel omnes, præter infimam & supremam cumuli; vel omnes pares, v. gr. secundam, quartam, sextam, si sint ordine collocatæ, & determinetur, vnde numerandi inuitum sumendum sit: quod tamen graue peccatum erit. Quod si autem hoc vel alio casu, non consecratæ misceantur consecratis, totus cumulus ad altare est deferendus, vt Sacerdos intendat consecrate non consecratas; vel potius totum cumulum consecret sub conditione; si non sine consecratæ, *C. de Lugo d. 4. de Euchar. num. 36. 2.* Etsi putet vnam, vel duas, vel sex hostias consecrandas ad esse, cum sint plures, sine à se, siue alio positæ: quia error speculatiuus, & priuatus non obstat intentioni practicæ, & absolutæ consecrandi omnes præsentes. Quam tanquam Ecclesiæ consuetudini conformem; quisque censetur habere implicitè, vt docet *Sylu. Henriq. & Suar.* Vnde si Sacerdos aduertat post consecrationem, esse duas simul iunctas, vtramque vt conse-

cratam sumet, ut habet *Missale*. Si verò ante consecrationem, postquam obtulit, aduertat, alteram seponet, & post Missam, ipse, uel alius sumat tanquam panem benedictum: 3. Si quis plures hostias ad altare tulerit, aut rationabili modo aduertit, ab alio ad ferri à se consecrandas, uel ante sacrificium monitus fuerit, de consecrandis in altari iam positis. Ratio, omnes enim consecrantur, etsi dum consecrat, earum non ita expresse meminerit, aut etiam ad obligationem non deregat, modò sint præsentes in corporali, vel saltem in altari. Ita *Reg.l.29.n.19.Lay.l.5.t.4.c.2.Bon.t 1.d.4.qu.2. p 2.* & alij ab ipso citati. Estque sententia in praxi tuta. Quia intentio præcedens respectu illarum virtualiter perseuerat. 4 Si paruæ hostiæ pro communicando populo afferantur Sacerdoti paulo post factam oblationem, (addit *Auersa q.11.f.12.* ante cœptam præfationem) licitè eas consecrari, supp'eta oblatione mentaliter, ex *Gauant. & Posseu.* docent *Dian p.2.t.14.R 71. & Tamb.de exp.sacrif.l.2.c.5.*

Resp II. Ad licitam materiæ consecrationem requiritur, 1. ut non sit maior quantitas, quàm tempore opportuno possit absumi: quia periculum esset, ne species computrescerent. *Bon.l.c.* 2. Vt ab vsu Ecclesiæ, præsertim in Missali præscr pto, non recedat. *Ex dictis resolues.*

Peccat. 1. Qui vas, in quo hostiæ consecrandæ sunt, non aperit Qui consecrat materiam positam extra corporale. 3. Qui intendit consecrare guttas, calici adhærentes exterius, quod esset graue: de internis adhærentibus esse dubium (quia non constat satis de mente Ecclesiæ) ad quod euitandum, *Gauant.par.2.t.7.* iubet eas abstergi, quod consuetudo probat.

Qui

Qui tamen id omittit, eum non peccare, docet *Tamb. l. 2. c. 1. §. 3.* imò nec expedire, si eas aduertas, quando discooperto calice, iam es consecraturus, & eleuationem populus expectat. Post consecrationem autem nullo modo sunt abstergendæ. 4. Qui ante consecrationem ita statueret nolo consecrare hostias appositas, nisi tempore consecrationis, vel saltem oblationis fuero memor. Ita *Præp. hic a. 2. d. 3. Laym. l. c.* etsi *Tamb. de exped. sacrif. c. 1. §. 3.* eo casu nullum peccatum agnoscat.

DVBIVM VI.

Quæ forma consecrationis Eucharistiæ.

Resp. est duplex, vna panis, & est hæc. *Hoc est enim corpus meum* Vbi omnia sunt de essentia. præter Tò *enim*, cuius omissio esset veniale. Altera vini, & est hæc: *Hic est enim calix sanguinis mei, noui, & æterni testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis, & pro multis, effundetur in remissionem peccatorum.* Vbi etsi verior & communior sit sententia *S. Bon. Suar. Bell.* & aliorum contra *S. Th. & Thomist.* quod essentialia sint tantum hæc: *Hic est calix sanguinis mei* (vel *hic est sanguis meus*, aut eis æquiualentia) grauiter tamen peccaret, qui aliqua ex reliquis omitteret, vel mutaret. Debent autem formæ proferri in persona Christi, formaliter, & significatiuè, siue assertiuè, & non tantum recitatiuè, siue historicè, licèt ea, quæ in Canone præcedunt, dicantur tantum reci-

tatiuè, seu historicè. v.Lay.c.3.Bon.q.3.p.2. C.de Lugo d.1.s.5. Vnde resolues.

I. Valida, sed illicita est consecratio, 1. Si consecrans dicat; Hic cibus, hic potus, hic calix, vel hæc res, vel contentum sub his speciebus, est corpus meum, vel sanguis meus. Bon.l.c.p.1.2. Si dicat: Hic calix est nouum testamentum in sanguine meo, vt habet S.Luc.c.22.3. Hoc est corpus meum, quod de Virgine sumpsi; hic meus est sanguis meus. infiniti valoris. 4. Hoc est meum corpus; hic meus est sanguis; vel hoc est sanguis meus. Ratio horum, quia manet idem sensus, nec fit mutatio substantialis.. Bon l.c.

II. Inualida erit consecratio, si dicas: Hic (aduerbialiter) est corpus meum. Si aut Tò. Hic ponatur masculinè, pro neutro valet, etsi non secundùm grammaticam. Escob.Granadus.2. Hoc corpus est meum: hic Sanguis est meus. Fagun. p.3. q.78. c.2.3. Ecce Corpus meum, Ecce Sanguis meus. 4. Hoc sit, vel hoc fit Corpus meum. vel hic panis conuertitur in Corpus meum: vel hic ponitur Corpus meum. 5. Illud est Corpus meum: ille est Sanguis meus. 6. Hoc est substantia mea; vel hoc est Corpus Christi Bon.l.c p.3.

III. Dubia erit consecratio, 1. Illud est corpus meum. iste est Sanguis meus. Hæc est caro mea. quam tamen Lay. contra Kon. putat valere, 3. Secundum quosdam, forma ex S.Luca primo casu allata. v.Bon.q.3.p. 1.& 2.Reg.l.29.n.33.

D V-

DVBIVM VII.

Quandiu Christus maneat in Eucharistia?

Resp. Manet sub specialibus, etiam diuisis & sub quauis eorum minima parte, donec tanta eorum fiat mutatio, vt consueta substantia panis & vini corrumperetur. Ita commun.cum *S.Thom.* Et est certum: *Vade re solues*.

I. Gratia datur in prima manducatione, etiam primæ partis: cum sit totum Sacramentum. Manducatio autem, dicitur traiectio ex ore versus stomachum, etsi alij dicant gratiam tum primum dari, cum pars aliqua est in stomachum recepta. *Dia.p.3.t.6.misc.R.96. ex Henriq. Syl.& Fag.* Item *C.de Lug.d.12.s.2.*

II. Species non sunt retinendæ in ore tam diu, donec penitus pereant quia tunc non manducaretur Christus: nec gratia Sacramenti conferetur. Vti neque, si moriaris dum hostia adhuc est in ore. *Dia. l.c.* contra *Bec.c.22.v. Bon.d.4 q.5.p 2.n.2.*

III. Si quis partem vini, vel hostiæ, sumpsisset indispositus, & deinde se disponet, acciperet adhuc gratiam in sumptione alterius partis. Quod etiam aliqui, vt *Gab. Caiet.* & alij, probabiliter dicunt futurum, si se disponat ante, quam species consumantur in stomaco. *Dia.l.c. R.96.*ex *Nugno. v.C. de Lugo d.12.s.2.n.46. & 53.& 64.* vbi illud posterius negat. *v.Bon l.c.*

IV. Non videtur reprehendendus laicus, qui desiderat esse Sacerdos vt possit communi-

nicare sub vtraque specie: quod putet plus gratiæ dari sub vtraque, quam vna quia id fieri non est improbabile, vt docet *Vasq. Marcan. C. de Lugo d. 12. s. 3.* & alij. Vti nec carpenda deuotio illius qui multum materiæ sumit ad consecrationem, ea mente, ne tam cito in stomacho species consumantur; & sic diutiùs secum Christus maneat, & sæpius gratiam augeat: quod fieri non est improbabile, si dispositio subuecti fiat melior, vt docet *Suar. Kon.* item *Fagund. & Bec.* apud *Dian. p. 3 t. 6. misc. R 97*

V. Species per vomitum reiectæ, si tales sint, vt sub illis panis, vel vinum posset existere, verè sunt adorandæ, & si iterum sumantur, iterum conferre gratiam, docet *C. de Lugo l. c n. 53.*

VI. Etsi, si modicum vini consecrati misceatur perfectè cum alio liquore, ita vt non maneret substantia vini, desinat ibi esse Christus; non tamen desinit, si misceatur cum vino alio, saltem eiusdem speciei *C. de Lugo d. 10 s. 3.* Vnde si gutta consecrata lapsa sit in dolium vini eiusdem speciei, totum illud vinum adhibendum tantum est pro sacrificio: licet quidem dicant bibi posse à laicis.

VII. Si species consecratæ liquorem specie diuersum sibi permixtum conuertant in vinum, similis substantiæ ei, in quo facta est consecratio, species priores manent consecratæ, non item posteriores adiunctæ.

CAPVT II.

De causis, & subiecto Eucharistiæ.

DVBIVM I.

De causis.

AGo hic tantùm de efficiente, id est Ministro: in quo quid requiratur ad confectionem validam, constat tum ex dictis de *Sacrament in genere*; tum ex superioris capitis *d.* 5. Quid ad licitam requiratur, patebit ex sequenti dubio, *de suscipiente Eucharistiam* qui omnes dispositiones, quæ ad dignè suscipiendam sunt necessariæ, requiruntur etiam ad licitam confectionem; cum conficiens necessario suscipere debeat. Hic ergò tantum quæritur: 1. Cuius sit dispensare Eucharistiam. 2. Quid ex parte Ministri requiratur ad licitam dispensationem.

ARTICVLVS I.

Ad quem spectet dispensatio Eucharistiæ.

Resp. Eucharistiam dispensare, ex officio potest solus Sacerdos, habens iurisdictionem ordinariam delegatam, aut saltem rationabiliter præsumptam, vel priuilegium. Ratio, quia Pastorum proprium est pascere, quod præcipuè fit per Sacramenta *v. Bon. d.* 4. *q.* 5. *p.* 1. *C. de Lugo d.* 18 *s.* 2. Vnde resolues.

I. Peccat mortaliter, qui sine omni iurisdictione

ne

alios & seipsum communicare, probabile est, vt contra *Henr. Vasq. & Sa* docet *Sua. Kon. Lay. Prap. hic d.2.n.11.* confirmatque *Dia p.8. t.1. R.48* ex *Auersa & Fran. Lugo* sed *Amicus* limitat ad casum, quo moriturus peccati mortalis conscius, aliud Sacramentum suscipere non posset. *v. Dia. p 9.t.6. R.39.* In praxi tamen id non facilè faciendum, ob contrariam consuetudinem *C. de Lugo d.18. s.2. Bon. d.3. q.5 p.1.* Vnde resolues.

Probabile est, etiam extra mortis articulum ex graui causa, licere Sacerdoti, præciso scandalo, sacram hostiam sumere ex sacrario, vel à Diacono allatam, & sibi ipsi dare. v.g si in longo morbo diu non communicasset, vt contra *Suar. & Kon.* docet *Fagund. p.3 l.3. c.3. Prap. Esc 7. E.5. Bon. l.c.*

Dixi II. *Vel priuilegium*, quale habent religiosi Mendicantes, & nominatim Societatis IESV, ex Pauli III. Bulla, & aliorum, vt scilicet in suis templis, per se, vel per alios Sacerdotes illic celebrantes communicare possint quocunque Christi fideles, præterquam in mortis articulo, (in quo tamen, si vrgeat necessitas, præsumitur ratihabitio Papæ etiam inuito Parocho, vt habet *Bon.* hic) & festo Paschatis *v. C. de Lug. l.c. s.2 nu. 38. & 39.* Porrò per festum Paschatis, Pontifices hic videntur intelligere; & prohibere communionem illam, quà satisfit præcepto annuæ communionis, vt docet *Sa*, *Fill. & comm.* Per mortis articulum, intelligitur tempus, quo vel mors proximà instat, & moraliter certa & ineuitabilis est; vel quo est mortis periculum, id est probabile dubium de vitæ conseruatione tali casu, quo valdè frequen-

regularibus, quando præceptum communis obligat. Nunquam tamen sine licentia Episcopi, vel Parochi, licet religiosis publicè Eucharistiam deferre per plateas, cum id iuri Parochorum, consuetudine obtento, deroget; proinde eo casu, in ægroti oratorio, aliove honesto domus loco de licentia Ordinarij priuatim facto sacro, Eucharistia est danda. Ita *Sua.v.Dia.t.4.p 4.R.14.& p.9 t.9. R.63.*

VIII. Quibusdam, qui frequenter communicant apud religiosos, nec possunt adduci, vt communicet in Parochia, idque ex tacito & præsumpto consensu, quem *Lay. l. 5.t.4.c.7 n.4.* putat facilius pospræsumi militibus præsidiarijs; item in aulicis, studiosis, alijsque Academis, &c. qui frequenter communicantes extra suspicionem esse solent. *v. Lay l.c.*

IX. Si in paschate sint vagi, peregrini & aduenæ, secundum sententiam probabilem multorum, vt *Sanc de mat: l.3.d.37. Fagun. præ.1. Eccl. l.1. c.8. C. de Lugo l.c. Dia. p.2.t.2. R.12.*

X. Si sint famuli, vel domestici, vel familiare eorum, qui circa tales habent priuilegium, *v.Compend.priuil.Societatis V. familiaris, & Dia. p.2. t.2. de dubijs regularium R.12.*

ARTICVLVS II.

Quid requiratur in Ministro, ad licitam administrationem Eucharistiæ.

Resp.I.Vt Minister circa Eucharistiæ distributio-

tionem non peccet præter gratiam, etiam reuerentiam in eo, tum ratio, tum Canones requirunt: ita vt præstet hoc Sacramentum omitti, (cùm eius susceptio sæpè non sit necessaria ad salutem) quam admitti positiuam irreuerentiam. *Vnde resolues.*

I. Eucharistia non est ferenda ad infirmum, nisi cum habitu decenti, id est, cum stola, & superpelliceo, ac præcedente lumine (secùs est de extrema vnctione, cuius materia cùm non sit Sacramentum, non requirit tantam venerationem.) Putant tamen quidam, si habitus haberi non possit, aut sit tempestatus, aut iter faciendum, non fere irreuerentiam, si Sacerdos Eucharistiam in pyxide, vel corporali inuolutam, in sinu suo clam deferat. Quod certius videtur, licere in locis hæreticis, vbi etiam in necessitate, & clam, præciso, scandalo, poterit porrigere sine stola, & superpelliceo: etsi nullo modo celebrandum sit sine vestibus sacris, ob viaticum dandum. *Bonac.d.4. qu.5 par.2.*

II. Peccat ægrum incommunicatum mori, quam Sacerdotem in habitu, cum Sacramentum per publicum currere (etsi festinare valdè debet vt dicit *Quin t.4 f.8.* Secus est in Baptismo & pænitentia; si probabiliter timeretur, ne ægrotus decederet in mortali: tum enim currendum esset ut habet *Bon.loc.c.*ex *S.Thom. Posseu.*& alijs.

III. Ad infirmum longe distantem licere Parocho Eucharistiam deferre in equo mansueto, ita vt non sit periculum lapsus, docent *Quin.t.4 f.8.* Sed negat *Posseu.*& *Barbosa*, nisi loci consuetudo permittat adduntque non licere pixidem dare portandum Laico, quantumuis.

tumuis Pastor sit fatigatus, sed potius ex collo suspendam bursum.

IV. Eucharistia non est deferenda ad ægrum, venerationis tantum causa, vt adoret, vel osculetur, si sumere non possit. Quod etiam prohibuit Congregatio Cardinalium: quæ tamen non videtur prohibere, vt venerationis causa deferatur ad lectum, si in domo celebretur.

V. Non licet dare Eucharistia alijs digitis, si indice & pollice, ob chiragram, dari non possit, vt docet *Bon.d.*4.*q.*5 *p.*2.& *Posseu.*contra *Tol.* cuius sententia tuta videtur, si aliàs æger sine viatico esset moriturus: præsertim si tunc detur duobus indicibus.

VI. non licet tempore pestis porrigere Eucharistiam in medio aliquo instrumento; multo minus deponere alicubi in scutellà, vt ab ipsomet ægro sumatur, sed manu danda est, vt docet *Bon.d.*4.*q.*5.*p.*2.ex *Suar.*& alijs. Quamuis *Posseu.c.*8 non improbabiliter dicat, posse præciso scandalo, & periculo lapsùs in terram, instrumento ad id ritè confecto dari. *v.Dian.p.*4.*t.*4.*R.*114.*Bon.l.c.p.*2.quod in praxi pro ægroto qui non potest traijcere hostiam, vt scilicet ei detur Eucharistia, impositâ particula hostiæ cum vino in cochleari admittit *Prap.in* 3.*p.qu.*80.*ar.*5.*d.*6.& *Escob.cap.*7.*c.*6.*Dian.par.*4.*t.*4.*R.*104.

VII. Sacerdos podagra laborans, potest deferri ad altare, vt ibi Eucharistiam administret: seclusa tamen alias prohibitione. Ita *Posseu.c.*5.*n.*50.*Bon.l.c.*

Resp.II. Requiritur præterea, ut eam dispenset ritu Ecclesiæ consuetudo: deinde, ut eam neget, (per se loquendo) indispositis ani-

mo

mo vel corpore : denique, si Pastor sit, vt minister eam quibus quoties rationabiliter petunt *Bon.d.4.q.5.p 1.n.15.*

Dixi I. *ritu Ecclesiæ* : quia legitimus Ecclesiæ ordo sub peccato obligat. *Vnde resolues*.

Peccat 1. Qui Eucharistiam dat sub vtraque specie, locis vel personis, quibus à Pontefice non est concessum. Item si morituro, qui ob linguæ ariditatem non potest hostiam traijcere, det species vini licet talem à mortali excusare conetur *Amicus* apud *D'a.p.8 t.1 R.24 Bon l.c Sanc.Posseu.Barb.* contra ipsum *Dia.p.9.t 9 R.64.2.* Qui dispensat sine veste sacra, vel lumine, aut præuia confessionis generalis formula. 3. Qui laico dat hostiam maiorem, id necessitate tamen, vel in casu magnæ deuotionis, licet ex maiore particulam defractam dare vel etiam in defectu minorum, plures maiores consecrare : easque deinde in minores partes, (non tamen adeò paruas, vt honestè dari non possint) diuisas distribuere. *Sà V.Euchar.d 4.q.5 p.1.n.1.*

Dixi II. *Per se neget*: quia alias cooperabitur peccato. Per accidens tamen sæpè dare potest, v.grat.si sine scandalo, aut graui damno suo vel pœnitentis, negare non possit *v.Bon.l.c.Posseu.c.5 n 8.* Vnde resolues.

I. Peccat 1. qui dat pueris, ante annum discretionis, (nisi in articulo mortis, vt *v.d.seq.a.3.*) qui forte circa annum decimum incipit, 2. Qui dat amentibus : quando nunquam sunt vsi ratione. Si vero vsi sint, potest, & debet illis dati in articulo mortis, si possit sine periculo irreuerentiæ, & non constet incidisse in amentiam in statu pecca-

ti

ti mortalis *Lay.hic c.4. n.3.* Qui dat peccatori pub ico, v.gr.histrioni, turpes comœdias cum mortali repræsentanti, vsurario, meretrici, concubinario, de quibus *v. Fil. t 4. n.166.& seq.*

Dixi. *publico*: quia si occultè tantum scias esse indispositum, occultè quidem, non tamen publicè petenti, est neganda, nisi indispositio ex confessione sic nota: tunc enim extra eam ne quidem licet monere, vt docet *Sanc. Bon. Lay. l.5. t.4. c.6. C.de Lugo d.8. de Sac.f.8.*

II. Peccat item, qui negat reis morte plectendis,(quibus etiam potest dari aliquot, imò vna hora ante mortem,vt habet *Sà*: danda verò est, si fieri potest, non in carcere, vel alio loco inhonesto) etiam ob crimen sagarum captis; dummodo pœnitentiam præseferant; etiamsi crimen negent, & violenta duret suspicio *Tann.t.3.q.5.d.4.*

III. Rectè facit, 1. qui raro, v.gra.in Paschate, dat communionem semifatuis,& qui debilem habent rationis vsum, si saltem hunc cibum à profano distinguere norint; vt habent *Henriq & Posseu.* Idem fere dicendum est de surdis & mutis à natiuitate. *v.Lay.hic.* 2. Qui dat insensis à Dæmone,dummodò sine irreuerentia possint sumere. Ita *Sua.Bon.Reg.*

Dixi III. *Si pastor sit*. Vnde resolues.

I. Talis peccat grauiter contra iustitiam & charitatem, si subditis in periculo mortis, licet peste infectis: non det. Aliùs verò Sacerdos, qui tali casu, absente vel nolente Parocho, nollet dare, peccaret tantum contra charitatem; etsi secundum *Chapiauillum* mortaliter. *q.37.n.2.*

II. Pastor, vt Eucharistiam opportunè petentibus possit ministrare, tenetur eam asseruare, cum lumine, in ecclesia, nec licet alibi, ne quidem in Sacelli nobilium, vel choro monialium, aut intra septa monasterij earum, vt habet *Trid. s. 15. de refor. c. 10.* nisi cum facultate in solemni festo) in pyxide, quæ non necessariò est consecrata licet si consecrata non; si debeat interius vestri vittà lineà, ex tela consecrata, vt ex *S. Th.* docet *Vasq. Az. Regin. in Praxi, t. 2. l. 29. c. 9.*

III. Si ob grauiter culpabilem negligentiam Parochi, (vel eius, cui iusta cura commissa est) integro die, vel aliquo integris noctibus, lumen non ardeat ante venerabile Sacramentum, peccare eum mortaliter (secus si per horam tantum) docet *Quint. t. 2. s. 1. & 7.* item *Dia. p. 9. t. 6. R. 34.* licet *March. in resol. Past. t. 4. c. 5. 4.* obligationem & consuetudinem tam vniuersalem neget: vti & de lumine præferendo, quando defertur sacramentum foras; atque ex causa id posse omitti, vt cum defertur ad ægrum longè distantem, nec commodà fieri potest cum lumine.

DVBIVM II.

De subiecto, seu suscipiente Eucharistiam.

ARTICVLVS I.

Quæ requiratur in eo dispositio animæ?

Resp. Qui est in mortali, tenetur sub mortali ante sumptionem Eucharistiæ confiteri, nisi

nisi sit necessitas celebrandi, vel communicandi, & Confessarius desit. Ita *Trid. s. 13 c. 7. & can. 11.* vbi contrarium docentes excommunicantur de facto, Fundatur autem in illo Corinth *Probet autem se ipsum homo, &c.* Et parum fert ad praxim, vtrum tantum sit præceptum Ecclesiasticum, an tantum diuinum, quod est probabilius, *vt docet Suar. Fill* & alij commun.

Dixi I. *In peccato mortali*: tum quia Eucharistia delet venialia, ex opere operato: tum quia venialia, (esto comitentur, imò reddant venialiter malam ipsam sumptionem) non ponunt obicem gratiæ sanctificanti. Quod si tamen multa sint, & intra genus suum grauis, de quibus nulla pœnitentia concipitur, actualem deuotionem & fructum maiorem impediunt. *Suar. Lay.* & alij vnde resolues.

I. Qui dubitat, an peccarit mortaliter, vel an mortale sit rite confessus, tenetur ante communionem confiteri. Ita *Bon. d. 4. q. 6 p. 1.* ex *Sanch. Regin. Sua.* & alijs.

Dixi II. *nisi necessitas* (non quæcunque v.g. festiæ celebritas, vel magna deuotio, vt quidam volunt) sed grauis, siue vrgeat, qualis esse censetur in sequentibus casibus, præmissa tamen semper contritione: ad quam tunc teneris, nisi de peccato, quod occurrit, fueris antè contritus. *Prap. Card. de Lugo d. 14. s. 6 n. 122.*

I. Periculum mortis, vel vt consecretur hostia pro morituro. *Suar. Kon. Card. de Lugo d. 4. s. 5. n. 107.*

II. Si sacrificium, vel communio non possit omitti, absque graui infamia, vel scandalo, *Ibidem Aut.*

III. Si Parochus debeat celebrare ex officio, vt populus sacrum audiat. *Ibid.* Ob quam causam etiam altari, qui non est Parochus, id licere, putat *Dia.* cum *alijs* 11. *p.9.tom.3.R.9.* contra *Palaum*: *Auersam*, *&c.*

IV. Si vrgeat præceptum de annua communione, vt docet *Henr.* & probabile putat *Prap.* vel si Sacerdos non possit audire Missam, nisi celebret, vt habet *Henr.& Sot.Dia.R.63.* *&* 64. nec improbat *Card. de Lugo l.c.* Probabilius tamen videntur docere *Kon.Sà,Suar.* & alij, cessante scandalo & infamia, præstare tunc sacrum, & communionem etiam Paschalem, intermittere, eò quòd hæc præcepta non obligent, quando non possunt impleri conuenienter iuri diuino.

V. Si Sacerdos post consecrationem committat mortale, vel antè commissi recordetur, tenetur elicità contritione, sacrificium prosequi. Si verò id fiat ante consecrationem, & præsertim ante Canonem, debet confiteri, si absque nota infamiæ potest, vel recedere, vt docet *Sylu. Nauar. Dia.* & alij contra *Sotum & Henr.* qui negat teneri, ob honorem sacrificij, putatque practicè esse probabile. *Lay.& Bona.* eò quòd vix sine omni nota, confessio decenter fieri posset: nisi fortè in Missa solemni, sub cantu, vel concione: quo casu tenebitur confiteri, vt notat *Sylu.* Quòd si verò nec contritionem possit elicere, secundùm communem sententiam, esset confitendum, vel desistendum, licèt *Vasq.in 3. p.to.3.d.27.* & *Hurt. de Euch.d.* 8. putent probabile esse, saltem non peccaturum mortaliter quando non potest fine nota rece-

recedere: intellige, conatus sit elicere, vel fecit quod potuit. *v. Dia. p.4. t 4. resol.98. Card. de Lugo d.9. s.2. n.8.* vbi idem docet. Notat autem *Dian.* ex *Prap.* satis esse, si quis bonâ fide putet esse contritum, licèt subdubitet.

VI. Si in scamno communicantium recorderis peccati mortalis, quod oblitus es confiteri; nec sine nota, aut scandalo graui possis recedere, vt habet *Naua. Fill Regin. Card. de Lugo l.c. n.112.* & alij: porrigenti autem Eucharistiam confiteri non expedit, nec decet, quo casu etiamsi ne quidem possis eliceere contritionem, excusat à peccato *Hurt. l.c.* Imo quidam DD. apud *Henriq.* excusant laicum ante confessum, etiam precisâ notâ, & scandalo, non recedentem; eò quòd is dicatur iustificatus, & probatus per confessionem. Quam sententia probat *Tambur. in expedita com. c.1. §.8.* poteſtque seruire pro scrupulosis. *v. Regin. lib 29. n.105. Bonac. d. 4. p.10. Escob. t 7. c 6.*

Dixi III *Et vesit. confessarius*: deesse autem censetur, non vt quidam volunt, si absit is, cui solet, & cuperet confiteri; vel cui deuotius, aut vtiliùs confiteretur: neque etsi Religiosus non possit nisi sæculari confiteri peccata grauia, cum aliqua infamia Religionis. *Amicus, Dia. p.9. t.3. R.13.* sed in sequentibus casibus.

I. Si nullus sit præsens; ad absentem verò sine magna difficultate (spectatâ tum debilitate, ætate & negotijs personæ, tum alijs circumstantijs, vt aeris, breuitatis temporis) adire non possis *Bon. l.c. n.30.* ex *Suar. Kon. &c.*

II. Si non adsit nisi ignarus idiomatis, carens iurisdictione, vel excommunicatus, vel non approbatus, vel cui non possis confiteri sine graui damno tuo, vel alieno; vel si habeas peccatum tantùm reseruatum, nec pateat aditus ad superiorem; vel Superior semel iterumque per pium Confessarium rogatus negauerit potestatem absoluendi. *Tambur.in exped.com c.1 §.6.ex Fagund.* Limitat autem *Dia.p.9.t.3 R.15.* si absque graui non prætermittere non possis. Ita *Syl.* & alij. Requiritur tamen, in his etiam casibus, contritio & propositum confitendi; imò ex præcepto *Trid.* Sacerdos, qui in tali casu celebrauit, tenetur prima occasione confiteri. Quod præceptum extendendum non videtur ad laicos, vel Sacerdotes communicantes tantùm, vt contra *Nau. & Fagunn.* docet *Sylu.Dia.& Bon.d.4.q.6.p.1.*

ARTICVLVS II.

Qua requiratur dispositio corporis?

Resp. I. Nulla corporis macula per se impedit susceptionem Eucharistiæ, cùm parum faciat ad bonitatem, vel malitiam moralem: potest tamen aliquando per accidens impedire, propter effectus secutos. Ita *commun.* Vnde resolues.

I. Non impedit pollutio inuoluntaria, imò nec voluntaria per pænitentiam expiata, nisi effectum malignam, v.gr. turpem recordationem, ac delectationem, vel distractionem, & perturbationem animi relinquat: eo enim casu, vti & semper, post culpabilem, præ-

stat, ac secundùm sententiam communem; sub veniali debet differri, nisi aliud suadeat iusta aliqua causa, v.g. magnus fructus festiuitatis, regula ordinis, vel si a Dæmone excitata putetur, ad communionis frequentiam impediendam. *Sanch. l.9 de matr. d.13. Bon d 4.q.6.p.4 C. de Lugo d.15.f.1.*

II. Neque actus coniugalis impedit, etsi decens, & consilijs sit, abstinuisse saltem nocte proximè antecedente, si raro communicet. Ita *Fill.& Sanc.l.c.Esc.t.7.E 6.n.83.* intellige, si debitum petitum ex necessitate, reddidit, nec vllam inde animi perturbationem, aut affectum ad res venereas patitur: si verò voluntatis causà fecisset eo die abstinendum esse, (præsertim si malignus effectus subsecutus fuisset) docet *Regin. l.29.t. 117.Lay.l.5.t.4.c.6. n.10.& 15. Mart.Perez d. 49.f.3.n.8.* addens esse tantùm veniale; imò indecentiam iustà causà posse resarciri.

III. Similiter etsi decens & consilij sit, sumptà communione abstinere eo die à copula; licita nihilominus ex bono fine, v.grat. ex amore prolis, ad vitandum incontinentiæ periculum, vel ad debitum reddendum *Tamb.cap.3.§.6.ex Sanch.l.9. dub.13.& Marchin.*

Resp.II. Ex præcepto Ecclesiæ tenetur communicaturus, sub mortali, regulariter esse ieiunus, ieiunio naturali, id est, vt à medio noctis nihilomino per modum cibi, potiùs, aut medicinæ sumpserit. Ita commun. Et est certum ex Concilijs, quæ vide apud *Fill. Laym. Bon. Card. de Lugo l.c.* Vnde resolues.

I. Etsi paruitas materiæ non excuset hìc;

non obstat tamen communioni. 1. Reliquias ciborum inter dentes hærentes traijcere casu (negat enim *Præp. Vasq.* & alij, si fiat de industria, contra *Tann. Kon.quæst.*80.*art.*8. *num* 47 & *Dian.* qui contrarium probabile affirmant) licèt eas expuere omnino deceat. *Dian.tom.*4.*de sacr.resol.*37.*& p.*4.*tom.*4.*resol.* 104; *vid. Escob tr.*7 *E.*6.*& Card. de Lugo num.* 36. Vbi notat, sententiam istam *Tann.* & *Dianæ* ad hoc seruire, vt studiosè dentes ante expugnare, ne quid fortè casu decidat, non tenearis. 2. Sanguinem, vel alium humorem ex capite defluentem, vel guttulam aquæ, aut vini, casu per ablutionem oris vel guttulam iusculi, dum sapor exploratur, per modum saliuæ, cui mixta est, vel culicem inter respirandum traijcere Ratio, tum, quia hæc aut non sumuntur, scilicet ab extrinseco, aut non per modum cibi aut potùs. *vid. Fagund. præcep.*3 *c* 5.*Card de Lugo l.c. num.*23. 3 Si aromata, vel folium tabaci, ex causa ori imponas, mastices, vel quid aliud gustes, modò nihil transmittas. *Præp. in* 3 *p. quæst.*80. *art.*8. *d.*1. *num.*39. *C. Lugo R.mor. lib.*5 *d.*9. Idem de fumo tabaci, docet *Gran in* 3 *p. cap.*6. *tom.*10 *d* 8 *num.*4. (licèt indecens valdè id videatur, nisi iusta ex causa fiat) & *Escob. tom.*7.*E.*6. vbi de eiusdem puluere per nares attracto idem colligit, ex *Suar.& Fagun.* Idem tenet *Dian. p.*8. *tom.* 7.*R.*3.*& C.Lugo R.mor.t.*1.*d.*9.

II. Probabile est, non impedire communionem, si frustillum ligni, chartæ, vnguium, vel lapillum deglutias: quia non habet retionem cibi, vel potiùs. Ita *Dian. l.c. Resol.*38. *& tract. de celeb. R.*52. ex *Ledes. & Sanch.*

& Sanch. contra *Henr. Regin. Laym.* & alios quorum sententia tutior est. *v. Card. de Lugo & Escob.*

III. Non licet communicare his casibus, 1. Si saccatum, liquorem gycyrrhizæ ore resolutum cum saliua traijcias. Si verò dubium sit num quid degluttueris, vel an factum sit post duodecimam, probabiliter docet: *Laym. l. 1. tom. 1. cap. 1.* contra *Sanch. Fagund.* non impedire communionem, vel sacrificium. *v. Dian. l. c. resol. 29.* suprà *l. 1. tom. 1. c. 2. d. 3. 2.* Si vesperi incumbens aliquid ori contra raucedinem imposueris: nisi certus sis, post medium noctis te nihil transmisisse. Ita *Suar. Fil. Card. de Lugo l. c. num. 37.* & alij Licitum autem est, inter horologia dissonantia quoduis sequi, etiam vltimum, modò non constet errare: quia habet se vt auctor bonus, faciens opinionem probabilem, vt habet *Sanch. l. 2. d. 1. de mat Fagund. Ioan. Sancius, Card. de Lugo num. 45. Dia. l. c. resol. 36.* 3. Si aliquid sumpseris, licet mox reieceris. 4. Si tabaci fumum in stomachum traieceris, vt docet *Prap.* etsi alij meritò dubitent. *Tan. tom 4. d. 5. Gran.* autem *in 3. p. c. 6. tom. 10. d. 8.* negat. 5. Si Sacerdos nocte Natiuitatis, in prima Missa ablutionem, vel lambendo digitos, modicum aquæ aut vini sumpserit. *v. Bon. d. 4. q. 6. p. 2.*

IV. Non est peccatum, per se loquendo, cibum sumere (vel expuere *Tamb. c. 1. §. 1.* (statim à communione, vt ex *S. Th.* docet *Azor. Sanh. Bon. d. 4. q. 6 p 1. n 25.* vnde eum, qui paulò ante medium noctis cœnaßet in Dominica pridie Natiuitatis Domini,

posse nihilominus statim post mediam noctem celebrare, docet *Dian. & alij* 3 *p.3.t.4.R.44.* etsi ob Sacramenti reuerentiam, consilij sit abstinere, donec species sint consumptæ; quod saltem intra dimidium quadrantem in laico (in Sacerdote intra quadrantem) fieri, certum videtur *Card. de Lugo d.12.s.3.nu.54.* ex iudicio medicorum à se consultorum. *Tamb.* autem *c.3. §.4.* ex *Ioanne Sanch. d. 38.* notat citius à valido, quàm debili stomacho, regulariter tamen ab omnibus intra horam consumi; refertque infirmum quendam post mediam horam species integras reiecisse.

Dixi in responsione, *regulariter*; quia non ieiunus licitè communicat, in sequentibus casibus, si quidem ieiunus non possit sine notabili incommodo, vt monet *Kon.* & *Bonac* apud *Dian p 9.t.6.R.42.*

I. In periculo mortis, siue illud sit morbo, vulnere, veneno: siue ex sententia iudicis. Et quidem in eodem morbo, etsi non tenearis, potes tamen post aliquot, v.gr. sex, 7. vel etiam, vt putat *Laym.* duos dies, (etsi quoad hoc, potissimum attendendum esse ad consuetudinem, moneat *Card. de Lugo*) repetere viaticum non ieiunus, dummodo nequeas ieiunus sumere; & periculum mortis recurrat, vt docetur *comm.* vel etsi maneat, vt contra *Vasq.Prap.* & alios docet *Nauar.Tol. Regin.Sua.Cardin. de Lugo s.3. num65.* Imo etsi non liceat ægro, ex sola deuotione, communicare fracto ieiunio; si tamen morbus esset diuturnus, nec posset dari communio nisi pòst medicinam; probabile esse id licere, docet *Armil. Tol. Con. Regin. Henrq. Suar.*

Escob.

Escob.&c. quorum aliqui exigunt longum interuallum, v.grat.30. dierum, vt *Nauar.* & *Villal.* alij 8. vel 10. dies, vt *Suar.Henriq. Fag.* alij 7. vt *Syluius*: alij 6. vt *Arm.Zambr. Poss.*& *Fill.* quos sequitur *Dian. de celebr.R.* 77. alij permittunt toties, quoties sano posset dari ieiuno: ita *Escob. t.7. E.6* ex *Hurt.* Alij denique, posse sequenti statim die, dari ob iustam causam, vt si propter consuetudinem, & desiderium, aut deuotionem difficulter abstineat, & mortaliter videatur instare periculum mortis. Sic *Lay. l.5.t.4.c. 6.n.*20. Verùm ea in re loci consuetudo spectanda est, quæ tunc saltem videtur permittere, vt quando morbus, & periculum diu protrahitur post 7.vel 8.dies, iterum detur communio non ieino. *v.C.Lug.d.*15.*f.*3.*de Euch.*

Denique licèt probabile videtur *Fill.to.*1. *t.*4. *n.*242. *& Card.de Lugo*, id quod docet *Mai.in* 4.*d.*9 *c.*3 *Fernand.de hæred.&c.* (*Lay.* verò *l.*5 *t.*4. *c.*6. *nu.*21. limitat ad causam necessitatis, quo moriturus aliud Sacramentum suscipere non posset, & scandalum cessaret) posse non ieiunum celebrare ad dandum alteri viaticum, eo quòd hoc sit iuris diuini, ieiunium verò Ecclesiastici tantùm, ideoque non tantùm posse, sed etiam teneri, dicat *Gran. in* 3. *p.c.*6 *t.*10. *d.*8.*n.*12. Id tamen meritò communiter reijcitur: tum quia maior est habenda ratio Sacramenti quàm aliqualis necessitatis proximi; tum quia præceptum viatici non obligat, quando non potest ritè dari. Ita *Bon.* ex *Con. Hurt.de Euch d.*9.*dis.*17.*Suar.Vasq.&c comm.* docetque *C.de Lugo* esse probabilius *v.Dia.*

t.4.*R* 33. Sacerdos autem morti (siue naturali, siue violentæ) vicinus, celebrare sine dubio potest non ieiunus, ad dandum sibi viaticum, si illud alter haberi non potest: quia non plus est celebrare, quàm communicare sumpto cibo *C.Lugo d.*15.*ſ*.4.*Laym.Dia.* *p*.5.*t*.3.*R*.36.

II. Si periculum sit, ne Eucharistia pereat, vel malè tractetur, potest sumi à non ieiuno, etiam laico, si alius desit: imò probabiliter potest etiam à præsente Sacerdote laicus accipere, vt docet *C. de Lugo n.*87. *Suar.* & *Vasq.d.*221 *n.*48.

III. Si graue scandalum sit oriturum ex omissione sacrificij, vel communionis. Quod tamen quidam putant vix fieri posse, eo quod occurri possit scandalo, dicendo Sacerdotem casu aliquid sumpsisse, ideoque impediri.

Dixi, *scandalum*: quia turbationem, vel incommodum aliquod secuturum, v.g. si celebraturus primitias aliquid sumpsisset non sufficere ne ter *Prap*.

IV. Si perfectio sacrificij, uel communionis urgeat. Quod fieri potest quinque modis. 1. Si pro speciebus uini sumpsit aquam. (quam si aduertat dum habet in ore, non est exspuenda ob periculum eijciendi fragmentum hostiæ, & irreuerentiam, sed deglutienda: *Tamb.de exp sacrif. l.*2.*ca*.8.*Lugo d.* 15.*ſ*.4.) tunc enim tenetur denuò consecrare; quod fieri etiam potest, consecrando & offerendo statim, sine noua hostia. *v.* apud *Suar.* Quòd si id post Missam conclusam aduertas in sacristia, omittas. Si autem intra Missam post sumptionem, uel etiam ante eam, post

post consecrationem tamen, dubites an fuerit vinum, pro vino præsumendum esse peragendum, ait *Tamb.*2. Si celebrans post consecrationem deficiat: tunc enim tenetur alius, etiam non ieiunus, si ieiunus haberi nequeat, perficere.3. Si post consecrationem etiam vnius speciei, recordetur se non esse ieiunum: tenetur enim pergere; imò etiam potest pergere, si ante consecrationem recordetur, & absque scandalo & nota non possit desistere; v.gr. in solemni sacro, vt docet *Suar.Kon.* &c. Si tamen priuatim celebret, & commodè possit abrumpere, tenetur, vt ex S.*Thom. quæst.*83.*art.*6. docetur communi. 4. Si post ablutionem sumptam, licet diu communionem distribuit, summendæ sunt reliquiæ, etiam grandiores; consecratæ eodem sacro, (quod addo, quia non licet tunc sumere particulas alterius sacrificij, quæ sunt in ciborio, ad illud expurgandum, vt docet *Suar. C.de Lugo loc.citat.*cum *communi*: licet contrarium probabile dicat. *Tamb.de expedita com cap.*2. §.8.ex *Marchin t.*3.*par* 3.*cap.*3.vti nec e.usdem sacrificij, si illud planè sit absolutum, & ab altari recesseris) sed debent seruari, donec sumantur à ieiunio. *Escob.t.*7.*E.*6.*Fagund.*&c. quia conuiuium iam finitum est. Nisi tamen aliud suadeat periculum indecentiæ; v.grat. si plures Missæ eodem die istic futuræ non essent, & Sacramentum asseruari non soleret: tunc enim minore irreuerentia sumeret, quàm asseruaret. Imò *C.de Lugo d.*14. *p.*4.*nu.*82 & *Gran.*non damnant Sacerdotem, qui prius quàm sacras vestes excidet, particulam inuentam absumat; eò quòd non sit communio noua, sed complementum præceden-

cedentis, *v.Bon.C.de Lug.Escob.ll.cc.5.* Si pars hostiæ post ablutionem sumptam calici aut palato adhæreat, (quæ decentius noua ablutione, quàm digito propellitur, vt docet *Bon.*ex *Fill* & alijs; quamuis Missale etiam permittat, vt digito attrahatur ad labium calicis, & sumatur ante ablutionem) quomodo etiam ij excusantur, qui ex diuotione hostiam in ore diu retinentes, casu præmittunt aliquid ablutionis: spontè tamen id non licet, nisi bona fides & sancta simplicitas excuset. Ratio horum omnium est, quia talis sumptio, moraliter censetur completio vnius sacrificij.*Reg.l.e.nu.*123. *Bon.l.*1.*d.*4.*qu.*6.*p.*2.

Vnus casus est, in metu mortis, ad quam euadendam, sicut sine altari, vel calice consecrato, aut vestibus sacris, ita etiam non ieiunum posse celebrare, docet *Dian.*cum *Sylu.&c.p.*3. *t.*6.*R.*48.*& p.*5 *t.*3.*R.*39. dummodò celebratio non exigatur in contemptum Religionis, Ecclesiæ, vel eius præceptorum.

ARTICVLVS III.

Qua & quanta sit obligatio sumendi Eucharistiam?

Resp.I. Sumptio Eucharistiæ fidelibus adultis est necessaria, necessitate non medij, sed præcepti diuini, obligantis tum in articulo mortis, per modum viatici, tum etiam sæpius in vita, vt docet *Suar.Vasq.Lay.Fagund.*& alij commun.probantque tum ex scriptura, tum ex *Con.Nicenno & Trid.sess.*13 *cap* 6.tum ex praxi Ecclesiæ: tum quia Eucharistia est instituta per modum cibi, cuius vsus sæpius est necessarius

rius. *Bonac. d.* 4. *qu.* 8. *p.* 1 *nu.* 8 Vnde resolues.

I. Quisque fidelis in periculo vitæ, quod præuidet, vel meritò timet, v. gr. in graui morbo, ante conflictum vel puerperium, præsertim primum, ante nauigationem, &c. tenetur sub mortali communicare. *Suar. Vasq. d.* 214. Nisi tamen paucis, v. gr. octo diebus antè communicasset: talis enim communio censeretur habere rationem viatici, vt docet *Suar. Reg. Fill.* contra quosdam, vt *Gasp. Hurt. d.* 10. *dif.* 2. *&c.* apud *Esc.* qui dicunt, eum, qui manè communicauit, si à prandio incurrat periculum vitæ, teneri iterum sumere communionem, tanquam viaticum: imò *Sà*, & *Sylu. V. Euch. Fumus, &c.* & *Caiet. V. Communio*, putant, non esse saltem mortale, communionem omittere, dummodò in paschate sumpseris.

II. Si ægro esset periculum vomitus, docet *Sancius* apud *Dia p.* 5. *t.* 3. *R.* 55 posse ei paruam particulam dari, quæ stomacum alteratura non putetur; aut si de hoc ipso dubium sit, securitatis causa prius dari particulam non consecratam, quàm si reijciat, nullo modo dandam consecratam, secus si retineat. Si verò independenter à cibo, perpetuò euomat, nullo modo dandam, nisi fortè per sex saltem horas liber à vomitu fuisset.

III. Pueris doli capacibus, qui sciunt distinguere Eucharistiam ab alio cibo, probabilius est in periculo mortis eam esse dandam pro viatico, vt contra *Vasqu.* insinuat *Laym. t.* 4. *de Euch. c* 4 & exprèssè docet *Suar. d.* 40. *s.* 1. confirmatque *C. de Lugo d.* 13 *s.* 4. *num.* 38. & addit (contra *Sanch.*) si de capacitate pueri sit dubium, posse nihilominus dari, etsi non sit necesse.

IV. Qui

IV. Qui post viaticum sumptum peccauit mortaliter, non tenetur denuò communicare. Ita *Reg. Fill. C. de Lugo & alij*.

V. Qui non communicauit in periculo mortis, non tenetur postea supplere. Ita *Bonac. d. 4. qu. 7. p. 1.* ex Henriq. *Reg. &c.*

VI. Iudex tenetur, per se loquendo, reis concedere tempus communicandi, vt docet *Suar. Bon. loc. c. & alij commun.* contra *Nauar.* quòd si reus voluerit, potest iudex procedere. *Fill. t. 4. c. 8. qu. 11 nu. 238.*

Resp. II. Etsi Christus tempus communionis, extra periculum mortis, non præcederit; Ecclesia tamen pro eo determinauit tempus Paschale, communiter numeratur à Dominica Palmarum, vsque ad Dominicam in Albis inclusiuè: alicubi tamen totam Quadragesimam comprehendit; alibi extenditur ex consuetudine, vel indulto: potestque Confessarius, ex iusta causa, extendere, vt docet *Sà*, & alij, *v. Bon. d. 4. q. 7. p. 2.* Vnde resolues.

I. Præceptum hoc impletur etiam per communionem sacrilegam, vt habet communis, contra *Durand. & Sylu.* Et patet, quia Ecclesia tantùm præcipit actum externum: nec finis præcepti cadit sub præceptum. An verò qui non satisfecit, teneatur postea implere, vtrumque probabiliter defenditur; etsi affirmatiua videatur probabilior. *Bon. l. c. Suar. Kon. C. de Lugo, &c.*

II. Non tenetur præuenire, qui præuidet tempore Paschali se se impediendum, vt contra *Vasqu. Sylu. & Fagund* probabiliter docet *Azor. tom. 1. l. 17. c. 41. Suar.* &c. Qui verò sic præuenisset; & postea tolleretur impedimentum, teneretur rursus communicare secundùm

Laym.

Laym.l.5.t.4.c.5.C.de Lug.s.4.nu.78. quia non satisfecit præcepto obliganti ad communionem, & ad illud tempus. Negat tamen *Dian.* citans *Fernand.& Suar.*

Resp.III. Tenetur quis communionem paschalem sumere in Parochia, à Pastore suo, nisi huius licentia, priuilegio, aut consuetudine, eximatur. *Nau.Su.d.72.s.2.&c.* Vnde resolues.

I. Sacerdos vbiuis celebrando satisfacit. *Bon.d.4.q.7.p.2.*

II. Eximuntur peregrini, & vagi, qui Parochiam non habent, aut ab ea absunt. *Bon.l.c.*

III. Non eximuntur laici inseruientes religiosis, vt habet *Sà, V.Euc.* nisi, vt dicit *Bon.* degant in monasterijs, alijsque locis, à cura Parochorum exemptis. *v.Sanc.de mat.d.23.n.11.*

IV. Non satisfacit huic præcepto, qui in Paschate extra Parochiam, sine consensu Pastoris, communicat, vt habet *Nauar. Azor & alij commun.* nisi tamen communicet in Cathedrali Ecclesia: hunc etiam satisfacere præcepto, censet *Bon loc.c* sed negat *C.de Lug.l.1. Resp.mor.* nisi Episcopus expressè: vel tacitè consentiat, *v.suprà c.2.d.1.ar.1.& c.7.8 & 9. Bon.l.c.v.* suprà *c.2.art.1 casu 7.8.& 9.*

Dixi, *sine consensu Pastoris:* quia cum consensum summi Pontificis, vel Episcopi, siue Ordinarijs, aut eius Vicarij generalis, vel Parochi (hi enim omnes intelliguntur nomine Pastoris) extra Parochiam communicando satisfieri præcepto Doctores concedunt. Et quidem sufficere consensum interpretatiuum, siue præsumptum, notat *Tamb.de exped.com. cap.4.§.4.* Imò *Bauni in Theol.mor.part.1.t 5. quæst.19.Beia, & quidam alij* apud *Tamb.loc c. & Cardinalem de Lugo d.18.s.2.num.49.* Item

*Dian.p.1.t.14 R.73.& p.6.t.7.R.58.*putant posse satisfieri præcepto communionis Paschalis (præsertim extra diem Paschæ) apud mendicantes, ex priuilegio Nicolai V.Pij V.& Paulis IV.certis concesso, quod cæteri participent. Verùm hoc alij communiter negant. *v.Auers. qu.10.s.4.*

CAPVT III.

De Eucharistia, vt est sacrificium.

DVBIVM I.

Quid sit Missa, & quæ obligatio Sacerdotum circa illam?

RESp. Missa est sacrificium, consistens in consecratione panis & vini: estque actus latriæ, qui fit in recognitionem supremi dominij Dei, & signum nostræ seruitutis. Quod non obstat, quin secundario possit etiam ad alium finem partialem offerri, vt ad agendas gratias, vel impetraitonem beneficij, ad remissionem peccatorum, ad sanctos honorandos, &c. Principalis fructus Missæ, ex opere operato, est independens à probitate Sacerdotis, à quo pro omnibus seu viuis seu defuncti, etiam acceptio stipendio, applicabilis est: estque actu, tam intensiuè, quàm extensiuè finitus: etsi enim hostia ipsa, & principalis offerens, id est. Christus, infinitè sit Deo gratus: atque ita Deus per hoc sacrificium infinito honore afficiatur; videtur tamen Christi esse voluntas, vt offeratur, & prosit tantùm ad certum & finitum effectum. Quód etiam patet, ex

ex vsu & sensu Ecclesiæ, cum Missæ pro eadem re repetuntur: quod signum est non habere infinitum effectum. *v. Bon. d. 4. q. vlt. p. 4.* Vnde resolues.

I. Sacerdotes ordinariè peccant grauiter, si non aliquoties in anno, saltem ter, vel quater, solemnioribus festis celebrent, nisi legitime sint impediti. Ita *Sylu. Regin. Suar. Con. & alij commun.* contra *Angles. Bonac. Dian. pa. 2. t. 14 R. 19.* item *Card. de Lug. & Tamb. l. 1. exped. com. c. 6.* qui excusant saltem à mortali, dummodò communicet in paschate, absitque contemptus & scandalum: imò vbi Tridentinum est receptum, tenentur ex mandato Episcopi, sub graui culpa, celebrare saltem Dominicis, & festis: excusantur tamen, si Episcopi nullum mandatum extet.

II. Etsi in Ecclesijs Cathedralibus, Collegiatis, & Conuentualibus (vbi est competens Sacerdotum numerus) quotidie debeat vna saltem Missa priuata celebrari, & altera cantari; peccentque mortaliter dictarum Ecclesiarum Rectores, si in hoc deficiant. *Suar. Con. Lay. March. &c.* non esse tamen mortale (præscindendo à peculiari obligatione talis Ecclesiæ) semel vel bis in hebdomada omittere alterutram, docet *Tamb. l. 2. c. 6.* vt neque si in Ecclesijs Collegiatis die festo cadente in feriam priuilegiatam (v. g. Vigiliæ, quatuor temporum. Quadragesimæ vel Rogationum Missa solemnis de feria post Nonam canenda, semel omittatur. *Ibid.* ex *Abbat. March. &c.*

III. Peccat grauiter, qui tenetur pro alio offerre Missam, fructum tamen principalem applicat alijs, quia id alij est fraudi, in re graui.

IV. Gra-

IV. Grauiter peccat, 1. qui ad sacrum ex iustitia obligatus, illud diu differt: quia magno fructu alterum priuat. *Silu.Regin.lib.23. numer.236. Fernand &c.* multoque magis si planè omittit, teneturque hoc casu ad stipendij restitutionem. *Tambur. de exped. sacrif. lib.3.cap.1.§ 8.* 2. Si quis accipiat plura stipendia, quibus non nisi post longum tempus possit satisfacere. Ratio eadem. *Sylu. Regin. Fernand.p.3.cap.5.3.* Qui sacrum animo se obligandi promisit, & non præstat: *Bonac.d.4. qu.vlt p.8.* etsi probabile sit, hoc non esse mortale, vt habet *Sanch.de mat.l.1.d.5.v. Dian.tr. 3.misc. R.9.* item *p.4.t.4. R.196.* & *p.6.t.6 R.6. p.5.t.14.R.81.* vbi citat *Caiet.Vasq.Hurt.&c.* asfirmantes, quòd qui pluribus Missam gratis promisisset, possit vnica satisfacere: quòd tamen alij communiter negant.

V. Si quis det iustum stipendium, id à consuetudine, vel lege taxatum esse debet, aut si non est; secundùm *Sotum*, & *Caiet.* est frugalis victus vnius diei; quod *Suar. Laym.* & alij reprobant, putantque sufficere mediam, vel tertiam partem sustentationis, diei, vt pro se dicatur Missa, non potest secundum accipi ab alio, & pro duobus vna tantum Missa dici. *C. de Lu. d.19 num.259.* Secus, si ambo dimidium tantum iusti darent vti contra *Vasq.Reg.* & alios probabiliter docent *Sotus, Henriq.Fill. Con.C.de Lugo loc.cit.* quod tamen iam est prohibitum per Bullam *Vrbani VIII. v. Bon. Dian. tr.14.R.7.*

VI. Qui pecuniam ab alio accepit, ut pro illo celebret, aut fieri curet, per se loquendo, potest curare Missam per alium bonum Sacerdotem, minus dando, quàm accepit.

Dixi I.

Dixi I. *Per se*: quia *Vrbanus VIII.* ob speciem turpis quæstus, id fieri vetuit.

Dixi II. *Bonum*: quia si per malum curet, perditur fructus, qui est ex opere operantis. *C. de Lugo l.c.*

VII. Beneficiati, etiam Curati, ad Missas obligati, possunt pro ijs accipere stipendium, & applicare cui volunt; quia non semper habent obligationem applicandi ad certam intentionem: nisi tamen contrarium constet, vt de Missa conuentuali docet *Bonac.* Ita *C. de Lugo d.* 21 *s.* 1 *nu.* 21 ex *Suar. Vasq. &c.* contra *Cauant. Barb. & Dian.* qui negant de Parocho: refertque *Dian. p.* 4 *t.* 4 *R.* 232: determinasse Congregationem *Card.* quod ei non liceat pro Missa accipere eleemosynam manualem, quando tenetur celebrare: de Missa tamen conuentuali, contra *Bon. &c.* ipse affirmat, *p.* 5. *t.* 13. ex *alijs* 3.

VIII. Qui stipendium pro sacro accepit, tenetur dicere Missam pro defunctis, vel votiuam, vel in hoc aut isto altari, prout pecuniam offerens petiuit, (quantum tamen rubricæ permittunt, quibus neglectis Ecclesiæ ordinem inuertere, ob alterius deuotionem, non conuenit) quia ob eius deuotionem, & speciales orationes, maior fructus prouenire solet. Si tamen aliter faciat, non erit graue, imò nullum si fiat iusta de causa, *v. Dian. de celeb. Miss. resol.* 31. *C. Lugo l. c. nu.* 53.

IX. Is, qui quoad locum, tempus, intentionem, qualitatem Missæ, non satisfacit, sine iusta causa, voluntati fundatoris, peccat; & quidem grauiter, si sæpè faciat; esto consentiant hæredes, cum ij in hoc voluntati testatoris non possint derogare, vt docet *Sylu.*

Nau.

Nauar, Az. etc. Episcopus tamen potest in hoc dispensare ex causa, vt habet *Henriq. Sylu. & Tann.* Quod si quis quoad locum impediatur, tenetur in alio, vt habet *Azor. tom. 1. l. 10. c. 14. & Sà V Missa, Dian. loc. cit. ref.* 29. vbi docet ex *Nau. Rodriq. Fagund. & Azor.* esse mortale celebrare in alio templo, vel altari, quam quis tenetur, quod negat *G. de Lug.* si rarò, & ex causa fiat, *v. n.* 36. Imò necesse veniale, si obligatus quotidie celebrare, rarò, & ex rationabili causa celebret alibi. Similiter *Tamb. de exp sacr. l. 3. c. 2.* excusat à mortali eum, qui vno alteròve die singulis mensibus alibi celebrat, nisi tamen teneatur celebrare in altari priuilegiato: notatque posse Sacerdotem contra hoc onus missarum, v. gr. certum earum numerum, præscribere annis 30. si adsit possessio, titulus, & bona fides.

X. Beneficatus ex iustitia obligatur sub mortali, & pœnæ compensationis, ad eum numerum missarum, per se, vel (prout meus fundatoris ex verbis colligenda permittit) saltem per alium, quem numerum literæ fundationis requirunt: eum verò numerum ex iusta causa, vt v. g. si reditus iam non sufficientes respondeant, potest minuere Episcopus in Synodo: quam potestatem *Bonac.* restringit ad missas defunctorum, & quidem post *Trid.* impositas, *v. Bon. d. 3. qu. vlt. p. 8.*

XI. Qui ratione beneficij tenetur quotidie celebrare, tenetur etiam Missam pro fundatore (nisi de huius intentione contraria constet) applicare *Bonac* & *alij* cum *Dian p. 6. t. 6. R. 13.* qui tamen concedit posse cum pro se ipso quater, aut sexies in anno, & in die commemorationes omnium defunctorum pro particulari

defun-

defuncto celebrare; item quauis habdomada vnam Missam omittere deuotionis & reuerentiæ causa idque ex præsumpta intenrione fundatori: quod *Tamb.l.3.exped.sacrif.c.3.* §.1.ex *Gau.p.3.t.12.* limitat, nisi de contraria fundatoris voluntate constet, vel sit onus Ecclesiæ, aut Monasterij; curare Missam quotidianam, *v Tamb.loc.c.Dian.p.2.t.14.R.27.p.4.t.4.R.86.* & *p.5.t.5.R.23.* & *t.13.R.51.2.* Idipsum limitat *Card.de Lug.R.mor.l.5.d.9.* Si obligatio dirigatur ad ipsum Sacerdotem, v.grat. si dicatur. (*Qui debet quotidie celebrare,*) quo casu concedit: si verò dirigatur ad celebrationem in tali loco v.gr. *volo vt in tali Ecclesia celebretur quotidie Missa,* teneri eum pro se alium substinere eo die, quo ipse non celebrat.

XII. Qui non potest fundationi satisfacere propter morbum, non tenetur, si breuis sit v.gr. 15. dierum, vt docet *Bon.* aut etiam vnius alteriusue mensis, vt probabiliter docet *C.de Lug.num.49.*) substituere alium aut compensare, cùm tam strictè nec domini quidem honesti cum famulis agant: secùs tamen, si sit diuturnus morbus; nisi reditus sint nimis tenues, aut in morbum absumantur, vt contra *Sylu.* & *Azor.* docet *Bonac.* ex *Rodriq.* Impeditur verò alijs negotijs, licet iustis, (cùm hæc non debeant obesse fundatori) debet satisfacere per alium, vel compensare postea, præsertim si fiat sæpius. Ita *Bon.d.4.q.vlt.p.7.*

DVBIVM II.

Cuius sit applicare fructum sacrificij?

Resp. Solus Sacerdos offerens validè id facit,

cit, per suam intentionem quia est actus potestatis sacerdotalis. Ita commun. *Suar.Card. Lug.d.14.ſ.10.nu* 211.*&c.*Vnde resolues.

I. Is validè applicat, etsi peccet sacrificando, vel applicet contrà voluntatem superiorum. Ita *Suar.Lay. Dian. Card.de Lugol.c.* contra *Nau.Ledeſ.* & alios, quorum sententiam probabilem dicit *Dian.t.1.reſol.72.*

II. Sacrificium, quod neque formaliter, neque virtualiter vlli applicatum est vel ante, vel in ipsa consecratione, saltem secundæ speciei non potest postea vlli applicari, saltem ad adæquate: quia producit effectum quando existit, neque is suspenditur: ideoque nec licet accipere stipendium pro Missa præterita. *v Laym.*

Dixi, *vel ante*: quia non requiritur, vt applicatio fiat in ipso sacrificio, sufficitque si pridie facta sit, etsi ipso die de ea non cogitet. *Bon.qu.3.p.2.*ex *Suar.& Dian.l.c.reſol.*47.contra *Vaſq.*

III. Si nulli applicetur, vel incapaci, fructus manet in thesauro Ecclesiæ, vt docet *Sua.* vel cedit ipsi Sacerdoti, vel illis, pro quibus tenetur specialiter offerre, quò ite implicitè censeatur intendisse. Ita *Laym.l.5.t.5 cap.2.v.C. Lug.n.*315.

IV. Applicatio sub conditione iam impleta, est valida, v.gr. ad intentionem quam habuit hostie superior; non autem sub conditione futurà contingente; v.g. applico illi, cui Titius interrogatus voluerit: vel ei qui priùs morietur, vel qui primo stipendum offeret. Ita *Suar.in 3.p t.3.d.79.ſ.9 Lay.l c. Dian.l.c.reſol.* 15.*C.Lugo d.* 19.*n.*209. contra *Bon.qu.vlt.p.7.* §.5.qui tamen ipse in praxi dissuadet.

V. Non

V. Non satisfecit, qui te mortuum putans, Missas, quas pro defuncto teneretur, celebrauit.

VI. Sacerdotes Societatis non satisfaciunt, celebrando pro defunctis per anticipationem; nisi tamen iam mortui sint, etsi postea promulgentur, *Lay. l. c.*

VII. Non omnes Sacerdotes tenentur die animarum applicare Missam pro omnibus defunctis. *Tamb. l. 3 exped. sac. c. 3. §. 2.* contra *Fraxin. & Gauan. p. 4 t. 15.*

VIII. Missa celebrata in altari priuilegiato pro defunctis, non suffragatur illis, nec satisfit indulto, nisi sit de Requiem. *Dian p. 3. t. 4. R. 233.* ex *declar. Card. & p. 9. c. t. 2. R. 8.*

DVBIVM III.

Quando, & quoties liceat celebrare?

Resp. I. ordinariè non licet celebrare post meridiem, sed debet inchoari antè duodecimam: nec ante auroram; quam ante solis ortum *Regin.* quadrantem horæ *Henr. & Kon.* mediam horam, *Azor.* horam cum quadrante, *Suar. Fernand. & Posseu* sesqui horam comprehendere dicunt, & consequenter, cùm secundùm *Hen. Suar.* & alios, Missa possit inchoari tanto ante auroram, vt sub eius initium finiatur licet duabus horis ante solis ortum incipere, Ita *Rodriq.* & alij. Vnde vlteriùs inferunt quidam, cùm *Suar.* Religiosis habentibus priuilegium celebrandi horà ante diem, licere tribus horis ante ortum Solis incipere, quod *C. Lug. d. 20 s. 1. num. 32.* non improbat, etsi *Laym.* tantùm permittas

horis duabus cum dimidia, *Dian.* verò duabus horis post mediam noctem *C.Lug.l.c.* Quacunque autem horà licitè (siue ex, siue sine priuilegio) celebrant, eadem etiam (atque adeò in Missa, quæ nocte Natiuitatis, cæterisque quæ post illam celebrantur) licere ijs Eucharistiam alij ministrare, contra *Bordon.* docet *Dian. par. 9. tom 7. R. 43.*

Dixi, *ordinariè*: quia anteuertere licet sequentibus casibus; in quibus etiam paulò post meridiem, u.gr. vno, vel altero quadrante, inchoari potest, vti etiam secundùm *Sotum & Palud.* ex quauis rationabili causa, v.g. ob supplicationem, vel concionem publicam protractam vltra meridiem; ob funus Principis, vel quia Sacerdos die festo propter iter fuit impeditur, quo casu etiam integrà horà post, licere inchoare dicunt *v. Lay. l.c. Fernand. hic c.3.*

1. In necessitate, v.g. vt morituro detur viaticum: quo casu licere medià nocte celebrare, ait *Dian. p. 1. t. 14. R. 33.* ex *Lay. &c.*

2. Vbi est mors rationabilis, vt opifices & famuli summo manè possint audire sacrum. *Laym l. 5. t. 5. c. 4. n. 3.* ex *Nau &c.* (*v. Dian. p. 1. t. 14. R. 34.*) non tamen idcircò post meridiem licebit.

3. Ex priuilegio, de quo suprà.

I. In nocte Natiuitatis, in quà omnes tres Missas ante auroram dici posse probabiliter docet *Suar. Kon. Lay. Dian. p. 4. t. 4 R. 236.* contra *Syl. Fernand. & alios.* Vnde resolues.

I. Grauiter peccat, qui sine aliqua harum, aut saltem iusta causa, citius manè, vel serius post prandium celebrat, ubi *Azor.* tertiam horæ partem *Lay.* mediam horam, *Bon.* tres quadrantes, *Sylu.* horam requirit, vt differendo

peccet

peccet mortaliter. *v. Dian. t.* 14. *ref.* 34. vbi notat religiosos ex suis priuilegijs, posse celebrare vsque ad tres horas post meridiem, post tertiam verò nullo modo. *v. Bon l. c.*

II. Non est peccatum, celebrare ante dictam Primam, vel etsi ob infirmitatem non possis Horas dicere: vel etiam ante Matutinum, si causa subsit, sine qua erit veniale, vt docet *Fil. Lay.* & alij, videturque sententia tuta, contra multos, dicentes esse mortale.

Resp. II. Per se loquendo, quotidie licet celebrare. Dico *per se*? quia præcepto obligante sub mortali, prohibemur die Veneris Sancto (non tamen Eucharistiam sumere, uel alijs præbere, ut habet *Hurt. de sacram. d.* 4. *dif.* 3. *Quintan. ex Suar. Vasqu. Tann. &c.* licèt suppositis declarationibus *Cardin.* non licere ministrare nisi solis infirmis, velit *Dian. part.* 4. *t.* 4 *R* 237. *part.* 6. *t* 6. *R.* 19 *& part.* 9. *t.* 9. *R.* 24. *Barbos. Gauant. &c.*) In Cœna Domini verò, etsi ex consuetudine vno celebrante reliqui communicare debeant; plures tamen ex causa licitè priuatim celebrant, non tamen post finitam Missam solemnem, & sacrarium reconditum, vt vult *Palaus*; licet alij id non admittant apud *Dian. p.* 9. *t.* 9. *R.* 24. De Sabbatho Sancto alij negant licere, vt *Vasq. &c.* alij probabilius affirmant, vt *Suar. Fagund. Dian. Gasp. Hurt. d.* 4. *dif.* 3. *Palaus* (qui non vult fieri ante inchoatam Missam solemnem) *& G. Lug. s.* 1. *num.* 18. qui addit, non esse tunc legendas prophetias, quia non sunt pars Missæ, neque benedictionem cerei, imò nec Litanias, quia est ratio eadem. *v. loc. c. num.* 20 *& Bon. par.* 2. vbi notat, quòd vsus id vix habeat *vid.* etiam *Dian. p.* 4. *t.* 3. *R.* 227. vbi

cum *Mercero*, contra *alios* permittit eo die ante Missam solemnem celebrare de Sancto incidente, vel votiuam.

Resp.III. Sæpiùs in die celebrare non licet ordinariè: quod addo, quia si sis ieiunus, licitum est sequentibus casibus, bis, vel etiam ter, requisito tamen, si facilè haberi possit, Episcopi iudicio, præterquam in primo.

1. Nocte Natiuitatis, quà tamen non tenetur, ne Parochus quidem celebrare tres Missas, sed potest aliquam pro arbitrio omittere. *Dian.p.4.t.4.R.236.* Neque ter communicare, vel semel communicare, & bis celebrare.*p.8. t.1.R.87.*

2. Si Pastor habeat duas parochias dissitas. *Fill.C.de Lug.d.20.n.51.*

3. Si concursus populi sit tantus, vt Ecclesia non capiat, vt habet *Laym.l.5.t.5.c.3.in 6.& v.C.Lug.l.c.* etsi tunc potius expediat celebrare extrà.

4. Si ante ablutionem moneatur de communicando infirmo, & suam iam hostiam sumpserit, nec sit alius Sacerdos *Sylu. Nauar.* Sed casum esse metaphysicum, dicit *C.Lug.d. 20.nu.44.*

5. Si die festo adueniant personæ, quas non diceat sacrum omittere, v.gr. Rex, aut Princeps, quantumuis hic vltimus dicatur non esse in vsu. *v.Bon.d.4.qu.vlt.p.7.nu.9.C.Lugo l.c.& Laym.t.5 cap.4.Con.Dian part.2.t.24.R.56.*vbi rectè monet, in his omnibus attendendum ad loci consuetudinem, quæ ferè omnibus nunc sustulerit.

Quæres. An aliquando liceat interrumpere Missam.

Resp.

Resp. Etsi abrumpere essentialiter, siue vnam tantum speciem consecrare, nullo casu liceat, vt dictum suprà *c.* 1 *d.* 2. accidentaliter tamen abrumpere, vel etiam interrumpere, aliquid interponendo, licet his casibus.

1. Ob concionem, post Euangelium, vel processionem excipiendam.

In gratiam superuenientis Principis: vel turbæ peregrinorum die festo, quò aliàs Missam audire non possent, vel simili iusta causa: ex qua, si non sit facta oblatio, posse incipere de nouo, vt totum sacrum audiant, etsi non teneantur, docent varij Auctores cum *Sà* apud *Bon. d.* 4. *qu. vlt. p.* 7. *nu.* 9. qui benè monet, consuetudine locorum standum *Henr.* autem docet, id tantum licere finità Epistola, vel Euangelio *Tamb.*

3. Si ante Canonem Sacerdos recordetur alicuis impedimenti v.g. se non esse ieiunium, vel in gratia, vel irregularem, vel excommunicatum; vel excommunicatus non toleratus præsumat interesse, possit expelli.

4. Si vrgeat grauis necessitas, vel propria, v.gr. morbus, vel proximi, vt si moriturus sit baptizandus, vel absoluendus. *Trul. Dian. part.* 5. *t.* 4 *R.* 70. In alijs tamen sacramentis non ita necessarijs, non decet inter consecrationem & sumptionem interrumpere, nisi moriturus esset in propinquo, nec opus esset vestes exuere, vel nisi pœnitentiæ sacramentum obprehenesin suscipere non possit. *Layn. Tambur. libr.* 2. *exped. sacrif. cap.* 7. Reuertens autem ad sacrificium Sacerdos, si fuerit ante facta consecratio, incipit vbi desierat; vti & si facta non fuerit, & parua mora inter-

cesserit, v.gr. minor, quam vnius horæ; si autem longior, ordiatur ab initio. *Tamb. l.2.exp. sacr.c.8.§.7.*

DVBIVM IV.

Quo loco celebrandum sit?

Resp. Communiter non licet celebrare, nisi in Ecclesia, eaque consecrata, vel saltem benedicta, & non violata, vel exsecrata; nec interdicta. Patet ex *Trid.s.21.*

Dixi *communiter*: quia in decenti loco, & altari portatili (quod semper sub mortali requiritur) cum licentia Episcopi, si adsit, vel sine ea, si absit, licet sequentibus casibus: extra quos si fiat, esse mortale, docet *Fill. Laym. & alij commun.* contra *Sotum*, & *Sa*.

Primò, si sit necessitas, qualis esse censetur: 1. Si Ecclesiæ dirutæ sint. 2. Si populum in solemni festo templum non capit. 3. In castris pro exercitu, sed festis tantum diebus *Fagund. C. Lugo, &c.* licèt *Pasqu* apud *Dian. p.9.t.1.R.44.* etiam non festis censeat posse permitti Generalibus, & primatij ducibus in suis tentorijs. 4. In portu pro appulsu nauis; non tamen in flumine, vel mari propter periculum effusionis sanguinis, vt commun. docetur apud *Bon.* Contrarium tamen dicitur iam habere praxis Lusitanorum, euntium in Indiam, ex permissione *Clementis VIII.* & *Pauli V.* ex qua licitè nunc fieri docet *Fagund. Gran.* nec improbat *C. de Lugo l.c.* Limitat autem *Dian.p.5.t.3.R.40.* cum *Hurt. Mercer. Trul. &c.* si magna sit tranquillitas sine vllo tempestatis indicio, adsitque præter celebrantem Sacerdos.

dos alius, qui post consecrationem firmiter teneat calicem. Cum qua cautione etiam Episcopum posse ad hoc concedere facultatem in necessitate (v.gr. ne magna multitudo non audiat sacrum, vel moribundus decedat sine viatico) docet *Gran.* apud *Dian.l.c.* contra *kon.&* *Tur.* qui soli Papæ eam reseruatam volunt.v.etiam *Dian p.9.t.1. R.45.* vbi adducit declarationem Cardinalium, quà iubentur Episcopi id prohibere.

Secundo. Ex dispensatione Episcopi, ob rationabilem causam, etsi in *Trid.s.22.* id permittere prohibeantur, nisi ex iusta causa, in oratorijs priuatis, diuino cultui destinatis, licèt non benedictis. Verùm etiam hanc potestatem illis tunc esse ademptam, docet *Guanantus l.c.&.Dian.p.9.t.1.R.42.* eo tamen non obstante, posse eos in aliquo casu particulari, ex iusta causa permittere vt celebretur Ecclesiam in altari portatili, docet idem *Dian.l.c.R.43.* ex *Marchin.Garc.Hurtad. Lugo, Auersa, Persic.&c.*

Tertiò. Ex priuilegio, quale dicuntur habere Minores,& qui cum ijs participiant:quod esse reuocatum à *Trid.s.22.c.8.* licet multi velint, negant tamen *Dian.p.3.t.2. R.80.& part. 4.t.4.R.106. Ioannes de Salas: Rodriq.&c.* Idque secundum *C.Lugo d.20.s.2.nu:*51.probabiliter & *Tamb:de exp.celeb.l.1.c.3.§.3.* probabilius *v.Barb. in Trid.l.c.* Item religiosi Societatis Greg.XIII. vt possint tùm in missionibus cum facultate superioris, in quouis loco decenti, tum in domibus suis, in loco honesto, à Prouinciali designato Missas dicere; in quo idem licebit alijs.

Dixi II. *non violata*: quia in Ecclesia in-

terius violata, nisi prius reconcilietur, non licet sub graui peccato, *Laym l.5.t.5.c.5 nu.7.ex Nau.Suar.Kon.&c.* nisi in necessitate, cum venia Episcopi (si is adiri possit: alioqui sine ea, vt *C.Lug.l.c.n.*63. celebrare, aut mortuos sepelire.

Addo I. *Ecclesia*, quia Oratoria, etsi deputata ad cultum diuinum cum tamen benedicta non fuerint, nisi in ipsi extet altare ad facienda diuina, ut *Bon.de m.qu.*4 *R.vlt.nu.*9. non sunt capacia violationum. Quod etiam consequenter de hospitalibus docent *Nau. Sot. &c.* sed probabilius contrarium docent alij, cum *C,Lugo loc.cit.*

Addo II. *Interius*: quia quod fit in turri, sacristia, supra tectum vel fornicem, in crypta, sub pauimento (nisi sit sepultura, aut singulariter benedicta) non violat Ecclesiam.

Addo III. *Nisi reconcilietur*; quod fieri debet ab Episcopo, vel Sacerdote ex Priuilegio Papæ, (quale Superiores Regularium pro suis templis habere, ex Auila notat *Dian.p.*4.*t.*4. *R.*91.) si fuit consecrata, (quod præsumendum est, si celebretur festum Dedicationis) si verò tantùm fuerit benedicta, potest fieri reconciliatio à simplici Sacerdote, aspersione aquæ benedictæ, cum facultate Episcopi, vel sine ea secundum *Dian.par.*4.*t.*4.*resol.*91. Censeri etiam reconciliatam, nisi sacrificium in ea peractum fuerit, docet *Tamb.l.c.*§ 4 ex *Henr. Sà*, & *Dian.*esse probabile; negat autem *C.Lug. de Euchar d.*20.*f.*2.

Porrò Ecclesia, vti & cæmeterium, violantur seu polluntur sequentibus casibus, non tamen, nisi postquam res euulgata fuerit *Lay. l.*5.*t.*5.*cap.*5.

1. Per

I. Per factum in ea homicidium mortaliter malum, seu iniuriosum, saltem immunitati Ecclesiæ, quale etiam est, quod alias iustum esset per sententiam Iudicis: nisi tamen reip. perturbator aliter capi non posset. Non est autem tale, 1. quod fit casu, vel ab amente. 2. quod in sui defensionem. 3. cuius causa data est extra Ecclesiam: quia requiritur, vt vulnus, siue causa physica fiat intra Ecclesiam. *vid. C. Lugo d. 20. s. 2.*

II. Per mortaliter malam effusionem proprij, vel alterius sanguinis, vel seminis causatam, vel factam in templo, licet non in templum. Vnde non violat, 1. Si paucule guttæ effluant: quia non est effusio, 2. Si ex percussione, vel vulnere leui, v.g. narium, in rixa puerorum, etiamsi copiosus sanguinis effluat. 3. si fiat ex sectione venæ. 4. Actus coniugalis, quando excusatur à sacrilegio. 5. Fornicatio facta ab amente. 6. Pollutio inculpata. *v. C. de Lug. d. 20. n. 54. & 55.*

III. Per sepulturam excommunicati, non tolerati, vel infidelis (quo nomine hic non comprehendi hæreticum, docet *C. Lugo l. c. n. 57.*) etiam infantis, vt ex *c. Ecclesiam*, *de consecratione* docet *Prap.* Quamuis, si pueri parentes sint fideles, neget *Sayr. v. Bon. de Euch. & m. d. 4. q. 3. p. vlt.*

IV. Per destructionem Ecclesiæ ex toto, vel maiore parte (quanquam eo casu dicatur potius exsecrari, quam pollui) non autem, si solum tectum, vel si succeßiue per partes modicas destruatur & reficiatur, neque etiam per desolationem, exercitium hæreticum spurcitiàs hominum, vel animalium illic stabulatorum, &c etsi deceat, & praxis habeat, ut

per Episcopum, vel saltem Sacerdotem, cum aliqua cæremonia reconcilientur, & abluantur, quod in simili casu intellige de altari. *Lay. l.5.t.5.c.5.*

Quæres. Quid sit, & quando fiat execratio, seu resecratio.

Resp. Exsecratio dicitur, cum res sacra perdit suam consecrationem. Ita vt de nouo consecrari debeat, quod fit, quando ita destruitur, vt formam & vsum suum perdat. *Vnde resolues*.

I. Polluta Ecclesia, polluta etiam sunt altaria eius fixa; non tamen exsecrata Ecclesia, exsecrantur altaria, nec contra.

II. Ecclesia exsecratur, si parietes secundum maiorem partem destruantur, vel omnes eorum crusta, aut maior saltem pars simul auferatur. Secus autem, si vna post alteram *v.C. Lug.d.20.n.65.* non autem, si tectum corruat, quia consecratio est in parietibus, *v Lay l.c.*

III. Altare exsecratur, 1. Si cum fixum est, lapis consecratus remoueatur ab inferiore structura. 2. Si ita frangatur, siue fixum, siue portatile sit, vt in nulla eius integra parte, calix cum patena possit consistere. 3. Si spolietur sepulcrum; quod tamen quidam negant, *vt Lug. Tamb.l.1.c.5.*

VI. Calix exsecratur, si notabiliter frangatur, vel ita vt fiat inutilis ad vsum sacrificij, v.g. si foramen sit in fundo, licet minutissimum; vel si figura destruatur, non tamen si in tornatili per separetur à cupa: quia in tornatili consecratur solâ cupa. *Bon.d.4 q.vlt.p.9* ex *Suar. &c.* Neque esecratur, si pereat inauratio. Vnde licet communiter calix & patena, post nouam inaurationem, quoad eam partem, qua

Chri-

Christi Corpus, vel Sanguinem contingunt, denuò consecrentur; id tamen necessarium non esse, docet *Dur. Kon & alij* contra *Suar. Bon. & alios* & si deceat, vt abluatur aqua benedicta. Ita *Dian. t. 1. mis. R. 3.* & *Lay. hic.* Item *C. Lug. d. 20. s. 4. n. 94.*

V. Vestes sacræ exsecrantur, quando ita destruuntur, vt perdant suum vsuum; vt si cinguli parte te non amplius cingere possis; vel si manica ab alba separetur, etiamsi postea reparetur. Non perdunt autem, etsi attritis pars aliqua assuatur, vel cinguli parti, aptæ adhuc ad cingendum, altera annectatur: quia tunc accessorium sequitur principale, *C. Lug. Tamb. de exp. sacr. l. 1. c. 3. § 2.* Similiter si stola, vel casula duplicata, facili separatione fiant duæ, quarum vtraque apta sit ad sacrificium, non perdant benedictionem. *Tamb. l. c.*

VI. Partes auulsæ à re consecrata, destructa eius forma, desinunt esse sacræ, v. g. ligna & lapides Ecclesiæ dirutæ, vel altaris: ob respectum tamen ad rem sacram, cuius sunt reliquiæ, non possunt applicari ad vsus profanos aut diuendi, sine licentia Papæ. Statuæ autem sacræ, & imagines templi destructi, debent in alio collocari, & in loco Ecclesiæ Crux erigi. Lacera etiam paramenta, aut vetustate consumpta, debent igne absumi, & non adhiberi ad vsus profanos, vt habetur in *c. Altaris, de consec. d. 1. v. Suar. & Sa, V. Missa,* & *Lay loc. c. c. 6. Tamb.* tamen *l. 1 de exp. sacr. c. 2. § 3.* ex *Palao* item *Dian. p. 5. t. 13. R 76.* docet probabile esse, quod non sit saltem mortale, si mutata forma ad profanos vsus applicentur, v. gr. calix confractibus, alba dissoluta, frustula corporalis &c. *v. sup. l. 3. t. 1. c. 2. d. 2.*

DVBIVM V.

Quæ sit requisita, ad Missam?

Resp. Hæc sequentia, 1. Et quidam sub graui sacrilegio, altâre consecratum ab Episcopo vel Abbate, (hunc enim altaria, calices & campanas posse consecrare, etiam ad vsum alienarum Ecclesiarum, docet *Dian.p.3.t.2.R.15.* cum *Barbos.*& *alijs* 4. ex declaratione Cardin.& priuilegio Innocenti III.) vel Sacerdote priuilegiato, stabile vel portatile: vtrumque tamen ex integro lapide, quantum ad superiorem mensam, quæ consecratur; debetque esse tanta, vt possit capere calicem cum patena. Non sufficit autem hostias esse in ara consecrata, dum consecrantur, verum etiam debet (tam paruæ, quam magnæ) in eadem relinqui tempore sacrificij, & non alibi (licèt suprà aliud corporale) deponi, & propter logi angustias quia omnes sunt vnica victima, & per modum vnius offeruntur. Quapropter rubricæ Missales eas supra corporalem ante vel post calicem poni volunt. Hinc etiam minus rectè faciunt, qui consecratione facta, mox hostias minores à se consecratas dant alteri Sacerdoti distribuendas populo; quia sicut Sacerdos non debet de sua hostia dare, priusquam ipse sumpserit: sic nec de alijs, cum sint vna victima & hostia, omnesquè orationes, oblationes, & benedictiones sequentes non minus spectent ad paruas hostias, quam ad magnam, neque ante sumptionem Sacerdotis perfectè & integre sacrificata vt victima *C.de Lugo,quæstion.20.s.2.numer.96.* Eum tamen, qui

qui contrarium fecerit, à peccato saltem mortali, imò si necessitas fuit expediendi communionem populi, ab omni excusat *Tamb. l.5.exp.sac.c 5.*

2. Mappa linea triplex etsi enim secundum quosdam, vna duplicata, imo secundum Sà, *Ang. Az.c 28 q.8 Lay.l 5.t.5.c.6.n.17.* vna simplex sufficiat in necessitate: Missale tamen Romanum, authoritate Clementis VIII & Pij V. editum expressè tres requirit, *tit. de defect.* vti & *Gau.v. C.de Lugo.* Vt ea benedicta sit, non est omninò necessarium, vt habet *Sylu.* Vnde in necessitate vulgaris adhiberi potest, & alijs vsibus reddi. *Lay.l.c.*

3. Sub graui sacrilegio vestes sacræ: (hoc est benedictæ ab Episcopo, vel sacerdote habente priuilegium, vt habent mendicantium saltem Superiores, siue Prælati. *v. Tamb. l. 1.c.3.§.2 exp.sacr.*) quarum tamen colores non esse præcepti, sed directionis, notat. *Homob.* apud *Dian.p 2.t.14.R.57.* In graui autem necessitate etsi præstet, si sine scandalo fieri possit. Missam (cuius audiendi, vel faciendi obligatio tunc cessat) omittere, licere celebrare sine stola vel manipulo, vel etiam vti cingulo non benedicto; vel si fractum sit, rursus connectere, vel stola pro singulo, & manipulo pro stola, docet *Lay. l.4.t.5.c.6. Dia.p. 1.R.57.& 67.* contra *Fil.t.1.l.5.c.5.* qui tamen concedit in necessitate, sine vna vel altera ex minoribus, u.g. stola uel cingulo celebrare, non esse mortale *Dia.p 5.t.5.R.62.* ubi contra *Fill.Henr. alij sex* docet esse probabile, quod ex paruitate materiæ excusari possit à mortali, qui (secluso scandalo & contemptu) aliquam harum circa necessitatem omit-

tit, v.gr. qui celebrat cum cingulo non benedicto, vt eius loco vtitur alia re. Denique metu mortis aut grauissimi damni, licere aliquando celebrare sine sacris vestibus, & altari dummodo non fiat in contemptu Religionis) ex *Az.t.1. l.1.c.31.q.11* docet *Escob. E.2. c.2. Nauar. Hurt. &c.* Limitat autem *Tamb.de exped. sacrif. l.1.c.5.§.1.* ita vt permittat sine aliqua etiam ex grauioribus, non tamen sine omnibus fieri ob scandalum, & irreuerentiam *v.Dia.p.3. tom.6.R.48. p.5 t.3.R.39.* Porrò huiusmodi sacras vestes conficere ex profanis, v.g. planetam ex veste serica muliebri, non est prohibitum, *Sua. Pala. Tamb. exped. sacrif.lib.1.c.2. §.4.* qui monet *l.c.§.1.* cauendum esse ne sint valdè attritæ, & ne reliqua supellex sacra sit valde immūda inquo grauiter peccari potest. *Sua. Lay. Tamb.l.c.*

4 Sub mortali requiritur calix & patena consecrata: si tamen in nondum consecratis aliquis bona, imò addit *Bordo.* & *Tamb.* malà fide celebrasset, (licet sic celebrando peccasset mortaliter) probabile esse, quod hoc ipso censeantur consecrata, liceatque in ijs celebrare, contra *C.de Lugo & Lay.* docet *Dia.p.2.to.14.p.5 t 13. R.60. & p.9.t.7. R.18. ex alijs octo.* Idemque de sacris vestibus item de corporali, pixide, &c. quæ immediate tangunt species, censet *Tamb.de exped.sacr.l.1.c.3.§.1.* Ac licet decens sit, vt etiā pixis, siue ciborium, & luna, seu sphærula herothecæ, & quodcunque vas continens & immediate tanges Eucharistiam, vti etiā secundum *Lay.l.5.t.5.c.6.* vasculum chrisma continens benedicatur (benedicere autē præter ea, in quibus vnctio adhibetur potest idē qui cætera

tera ornamenta (cũ in Rituali Romano propria sit pixidis benedictio; id tamen necesse esse negant *Sua. Hur. Lug. Tamb. l. 3. exped sacr c. 1. §. 6.* nec esse necesse imponere pixidi vas lineum benedictum benedictione corporalis. Porrò calix & patena confecta esse debent ex auro, argento, vel stanno, saltem quoad cuppam, (admittunt etiam aliqui ex plumbo) sed non ex ære, vt calix, de consec. dist. 1. quamuis *Tamb. l. 1. exped. sacrif. c. 1.* cum *Hurt. Fagund. & Gauant.* admittant etiam ex gemma, quæ æquè pretiosa, sit ac aurum, vel argentum, modò species non imbibat, nec sit periculum ne effrigatur. Ac licèt rubrica præscribat, vt saltem cuppa, & superior pars patenæ sit deaurata; eam non tamen non obligare sub mortali *Gran.* imò nec sub veniali, propter vsum contrarium, vult *Tamb. l. c.*

5. Corporale lineum, saltem quoad eam partem, quà hostiam vel calicem tangit. *cap. consulto, de consecr. dist.* 1. (nam in extremitatibus potest esse sericum, vel auro elaboratum) & benedictum ab Episcopo, vel priuilegiato (*v. Compend. priuil. Societatis IESV, V. Bened.*) non tamen iterum benedicendum post lotionem, nec nisi notabiliter rumpatur, *S. Thom. Sylu. Bon. d. 4. q. vlt. p. 8. C. de Lugo d. 20 s. 2. n. 76. & Gauant. p. 2 t 1.* vbi addit ex Sà (& dicit esse communem) peccare mortaliter, qui vtitur notabiliter immundo.

6. Palla item linea, quà parte calicem tegit, (superiore enim parte potest auro conitare, vel serico) quæ cum habeat communem cum corporali benedictionem, vt pote

cuius

cuius pars antiquitus fuit, pro eodem seruire posse, docet idem *C. Lug. l.c.* si sit satis capax.

7. Purificatorium item lineum, non tamen necessariò benedictum, vt contra *Lay.* docent *Sua. Gauant. & C. Lugo*; neque vlla reperitur in ritualibus eius benedictio.

8. Sub graui peccato Missale, Canonem saltem cotinens, vt habet *Bonac.* & alij commun. etsi *Ledesm. & Laym.* doceant in graui necessitate, licitum esse celebrare sine libro, ei, quo moraliter sit certus se non erraturum: & sic *C. Lugo l.c.* cum *Dia &c.* probabiliter excusat eum, qui propter visus debilitatem legere non potest.

9. Minister (secundùm *Nau. Fag Zerol.* sub mortali) & quidem masculus in necessitate, tamen graui v.gr. diei festi, vel dandi viaticum posset quis sibi ipsi respondere, inquit *Sà, Bon. & Dian. tom. 14. resol. 43.* ex alijs, in quo casu etiam fœminam adhiberi posse, docet *Nugnus a. 6. d. 1. & Sylu.* (idque quibusdam Belgij partibus consuetudine inductum esse docet *Marchant. Res. past. c. 4* contra communem, apud *Laym. Fernand. & Dian. l.c. Tambur. l.c. & Marchin de ord. to. 3. cap. 15.* vbi vult id esse mortale. Ministrante tamen circa altare viro, qui nesciat respondere, Moniales ex choro respondere, non esse prohibitum notat *C. Lug.* & *Tamb. l.c.* vbi etiam cum *Henr. & Hurt.* permittit celebranti Missam cœptam prosequi sine ministro, si hic forte habijt, & aliquantulum expectatus non reuertatur.

10. Crucifixus; (nisi sit expositum Venerabile Sacramentum) non tamen sub obligatione graui: Idem est de velo. C.

Lug.

Lugo. dub. 20. *sess.* 2. *num.* 79. *Gauant.*

11. Candela accensa duplex, ex cera, & quidem secundum *Fagun. Reg. Vasq. & alios* sub mortali contra *Nugnum & Marchin.* In necessitate tamen, præciso scandalo, sufficit vna, etiam ex sebo vel lucerna, aut lampas ex oleo. *v. Dia. l. c. Lay. c.* 16. *n.* 17. *Azor. c.* 28 *q* 15. Sine omni autem lumine celebrare nunquam licet *C. Lugo d.* 30. *s.* 2. adeo vt si extinguetur ante consecrationem, & aliud haberi non posset, Missam esse relinquendam; etiam in necessitate consecrandi pro moribundo viaticum, dicat *Fagund. p.* 22. *c.* 22. & *Quint. t.* 4. *s.* 1.

12. Requiritur etiam antipendium, puluillus, candelabra, bursa, velum, manutergium; sed non benedicta, & si quid ex his desit ex profanis congruenter mundis mutuo accipi, & deinde priori vsui reddi potest *Tamb. l.* 1. *c.* 3. §. 3.

13. Operto capite celebrare non licet, etiam in infirmitate, sine licentia, vt docet *Fagund. Lay Dia. R.* 58. Et quidem Summi Pontificis, vt ex Declaratione Cardinalium notat *Gau. & Tamb. de exped. sacrif. l.* 1. licet *Lay. & Scort.* Episcopis, & cum Regularibus eorum Prælatis permittant. Quod *Tamb. l. c.* rectè limitat ad casum necessitatis, in quo ad Papam difficilis sit recursus. Qui tamen sine venia faceret, eum non peccare mortaliter (secluso contemptu & scandalo) vult *Ledes. & Tamb. l. c.* Quod *Dian. p.* 2. *t.* 14 *R.* 58. censet probabile, si tempus Canonis excipiatur.

Plura de his omnibus, *v apud Aut. cit. Gauant. Dia. Lay. Bon. C. de Lug. d.* 20. *s.* 4.

Escob.

*Escob.E.*11. vbi notat, etsi grauis sit obligatio, seruandi ritum celebrandi præscriptum in rubricis Missalis, ideoque graue sit, omittere v.gr. oblationem hostiæ, vel calicis, vel infusionem modicæ aquæ; *Tamb. de exped. sacrif.l.*2.*c.*5. nihilominus leuitatem materiæ sæpe excusare à culpa mortali omissionem, etiam intra Canonem, monet *Escob. l. c.* Vnde veniale tantum erit.

I. Omittere orationes dici solitas, dum Sacerdos se induit, vt contra *Nau. Syl. & Az.* docet *Lay. Fagun. Dia.R.*21.*&c.* Lotionem autem manuum ante vel post Missam (etsi facilè omitti non debeat) non videri sufficientem materiam rigorosi præcepti, tenet *Suar. & Tamb.§.*6.

II. Omittere Gloria vel Credo; vel in Canone nomen alicuius Sancti; vel ea quæ tempore Paschali interponuntur inter Communicantes aut intra actionem *Dian.p.*2.*t.*14. *R.*49. *&* 89 *Fil. Quint. &c.* In Missa autem quæ canitur, non legere Euangelium submissa uoce *Dian.l.c.R.*4. negat esse peccatum, ex *Sanc.* & *alij* 10. quod rubrica sit tantum directiua. Si quis autem in Missa aduertat aliquid à se omissum, regulariter non esse repetendum aiunt *Suar.* & *Tamb.exped.sacr.l.*2. *c.*5. Dicit *regulariter* quia 1. etsi sit de substantia, v.g. aliquid pertinens ad consecrationem, certum est debere repeti, 2. Si dum secreto orat, post pauca verba certo aduertat, se aliquid notabile omisisse, v. gr. die Paschæ, Communicantes) paululum regrediendum esse, & repetendum censet *Tamb.l.c.* Ita *Fill.Dia.R.*56.*Escob.*

III. Ex deuotione leue aliquid in Missa (etiam

(etiam dum secreto orat) addere; v.gr. orationem Dominicam, vel Psalmum aliquem; vel in Canone nominibus Sanctorum nomen Patroni loci, *Tamb.l.5.exped.sacrif.c.5* Dixi *leue*: quia notabiliter addere, esse mortale vult idem *Tamb l.c.* ex *Bon.d.4.q.vlt.*

IV. Celebrare ante dictum Matutinum, vt contra *Az. & Reg.* docet *Syl. Val. Sua. Vasq. Ledes. Fag. Lay &c.* quorum plerique tamen cum *Palao* dicunt esse veniale, si fiat sine causa; licet & hoc *Tamb. l.1.art.7.§ 1. de exped. sacrif.* in dubium vocet.

V. Quæ alta voce dicenda præscribuntur; adeo submissà dicere, vt astantes audire non possint *Tamb. de exped. sacrif. l.2.c.9.* Quidquid dicat *Nau.* apud *Sa V. Missa*. Imo notat idem *Tamb.* ex *Lugo d.22. s.2.* à timoratis passim sine scrupulo voce depressa legi.

IV. Mutare Missam, & die Dominico, vel festo duplici, vel ijs diebus quibus prohibetur fieri de festo duplici, v.g. infra octauas Epiphaniæ, Pascatis, &c. Feria IV. Cinerum, infra hebdomadam maiorem. Vigilia Natiuitatis Domini, sine graui causa legere votiuam, vel pro defunctis, vel de alio sancto in numerum SS. relato *Suar. Dia. C. Lug. l. c. Escob.* contra *Quint.* qui *t.7.s.40* putat hebdomada sancta licere legere votiuam; quod refutat *Gauant. & Dia. p.9. t.8. R.53.* ex *Declar. Card.*

Dixi, 1. *sine graui causa*: talis autem censetur, 1. quæ spectat ad bonum Reipub. vel Principis, v.g. necessitas pluuiæ, ingruentis belli, vel pestis, vel similis mali vniuersalis: item solemnis gratiarum actio, solemnis expositio Eucharistiæ, v.gr. diebus

Ante-

Antecineralibus in oratione 40. horarum, Tamb. l.2. c.6.2. Quando cadauer præsens est in Ecclesia, vbi vsus obtinuit Gauant. p.1. t. 5. 3. Si quis celebret in Ecclesia, in qua agitur dies festus loci proprius: hunc enim non tantum posse, sed debere ex congruitate conformare se loco notat Gauant. v. Tamb. l.2. c. 6. qui §. & 4. addit etiamsi Sacerdos (accepto stipendio) homini promiserit votiuam, vel pro defunctis, etiam in altari priuilegiato, non solum posse, sed debere Missam currentem diebus quibus istæ prohibentur. Imò etsi Deo per votum tales Missas promiserit, non tamen ad eas obligari istis diebus, eò quod votum non obliget, quando impedit bonum maius, quale esse dicit conformitatem officij cum Missa: secùs diebus alijs.

Dixi 2. *in numerum Sanctorum relato*; quia si sit Beatificatus tantum, de quo certis sacerdotibus, v.g. quorum Ordinis fuit, concessum sit Missam legere, docet Gran. 2.2. cont.1. c.7. d.4. s.2. n.2. & Escob. contra Palaum non licere alijs sacerdotibus etsi nullum aliud sit festũ, de eo legere; de eò quod sic expresse determinauit Sacra ritũ Congregatio, apud Gauant. v. Esco. n.41. & Tamb. l.c. c.6. Vbi Palaum sequens dicit contrarium esse probabilius ea, magis pium. Imò de Sanctis Societatis certum esse si celebrent in templis eiusdem Societatis, ex concessione Pontificum. Idem tenet Quint. t.7. sing. l.c.

VII. Si quis violet rubricam spectantem ad essentiam; vel quasi essentiam Missæ, vel si nullam planè seruet, peccat mortaliter Escob. ex p.1. l.3. c.21. n.6.

TRA-

TRACTATVS IV.

De Sacramento Pœnitentiæ.

CAPVT PRIMVM.

De essentia huius Sacramenti.

DVBIVM I.

Quæ sit eius materia & forma?

Resp. Materia remota, & necessaria, est omne peccatum mortale post baptismum commissum & non confessum. Materia sufficiens, etsi non necessaria, est omne veniale post Baptismum commissum, vel etiam mortale aliàs ritè confessum. Materia proxima sunt actus pœnitentis, contritio, confessio, & satisfactio: quarum vltima est integralis tantum, (vt patet in infirmo, qui si ratione destituatur, solet absolui absque satisfactione) duæ priores sunt essentiales, vt communiter docetur contra *Scotum* qui totam essentiam ponit in absolutione. Porrò peccata sunt tantum materia circa quam; actus verò pœnitentis, materia ex qua *Lay.l.5.t.6.c.4.* ex *commun.* Vnde resolues.

I. Etsi peccatum mortale remissum quomodocunque sit teneris tamen confiteri, si non fecisti. *Trid.s.14 c.5.*

II. Omitti possunt venialia, vel omnia, vel aliqua, item mortalia semel ritè confessa v.g. in confessione generali, vt docet *Dia p.3. tom.*

t 4.ref.56. C.de Lug.d.16.nu.56. contra Victor. Lidef.& alios. In qua etiam non esse necessarium, addere peccato mortali, quod post vltimam confessionem sit commissum, docet Bon.d.5.qu.5 f.2.p.2 Dian t.2.t.4.R 62.& tom. 3.t.3 R 65. Card.de Lug.d.16.f.2.n.47.ex Sanc. & Kon. quod est probabile, nisi circumstantia aliqua v.g.speciem mutans, vel reseruatio casus, vel proxima peccandi occasio, aliud requirat, & pænitentia sufficiens imponatur. C.Lug. Tamb.de exped.conf.l.2.c.1. Tutius tamen est noua ab antiquis secernere.

III. Ponenda semper est materia certa: qualem esset negat Sancius in fel.ar.7. apud Dian.p.3.t.4 R.52. quod quid non responderit diuinis inspirationibus; non fecerit bonum quod potuit, & similes imperfectiones. In quibus tamen exponendis, non tenetur Confessarius impedire pænitentem, vt docet C.de Lug.l.c.nu.103. contra Sancium. Quod si haberi certa non possit, pro ratione dubij danda est absolutio: vt sub dubio, si materia prorsus dubia sit: vel absoluta, si certa videatur. Ita Suar.Lay.l.5 t.5.c.3.& alij commun.

Resp II. Forma Sacramenti Pænitentiæ sunt verba absolutionis. EGO TE ABSOLVO à PECCATIS TVIS: (vbi licet de essentia tantum sit, ABSOLVO TE; debent tamen addi reliqua, præsertim in articulo mortis, secundum quosdam sub mortali, secundum alios sub veniali, vt v.Gran.) voce prolata in præsentem absentem enim Clemens VIII. absolui prohibuit, sub pœna excommunicationis. Vnde resolues:

I. Inualidum est absoluere nutu, signo aut scripto: item absoluere absentem; quod docuit

cuit *Alensis Medin.* & alij, sed vetitum nunc vt modum dictum.

II. Valida est absolutio, si reuerentiæ causa dicas: Absoluo dominationem excellentiam, vel maiestatem vestram, &c. Quia non mutatur essentialiter, & sunt verba æquiualentia. *Auersa v. supra l.1.c.1.d.2.* Non valet autem, si dicas: Absoluat te Deus; vel Absoluat te Christus *Auersa q.12.s.2.*

III. Orationes præuiæ, & subsequentes formam, vt *Misereatur tui, &c.* & *Passio Domini, &c.* quæ secundum *Trid.* laudabiliter adduntur, non sunt necessitatis, & ex causa rationabili omitti possunt, v.g. si breues sint confessiones, vel multi confitentes, vt *v. Dian. p.3. t.4. R.97.* tunc enim sufficit dicere *Absoluo te a peccatis tuis in nomine, &c.* vel si timeatur censura *Absoluo te à vinculo excommunicationis; deinde à peccatis tuis, &c. v. Sa V. Absolutio.*

IV. Eleuatio manus, eiusque impositio in caput, item formatio Crucis est, libera, etsi debeat seruari consuetudo. Ita *Laym. c.5.* vbi idem dicit de apertione capitis. Forma autem *Clementis VIII.* vt tradit Sa, & *Rituale Romanum* est hæc quà omnes vtantur suadet *Paulus V.* ideoque omnibus tenenda memoriter: *Misereatur tui omnipotens Deus, & dimissis peccatis tuis perducat te ad vitam æternam, Amen.* Deinde eleuata manu pergit *Indulgentiam absolutionem & remissionem peccatorum tuorum, tribuat tibi omnipotens & misericors Dominus, Amen, Dominus N. Iesus Christus te absoluat, & ego authoritate ipsius te absoluo ab omni vinculo excommunicationis, suspensionis,* (quæ vox circa laicos omittitur) *& interdicti: in*

quan-

quantum possum, & tu indiges. Deinde ego te absoluo à peccatis tuis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Amen. Passio Domini nostri Iesu Christi merita B.V. & omnium SS. quicquid boni feceris, & sustinueris, sit tibi in remedium peccatorum, augmentum gratiæ & præmium vitæ æternæ, Amen.

DVBIVM II.

Qualis contrio requiratur.

Suppono, quod contritio in communi sit dolor ac detestatio peccati commissi, cum proposito emendandi, vt habet *Trid. s* 14. Vbi eam diuidit in perfectam, quæ absolute sic dicitur, & in imperfectam, quæ attritio dicitur. Perfectam, quæ elicitur ex motiuo charitatis, propter Deum summè dilectum, & hæc se sola mox iustificat, etsi cum voto & ordine ad confessionem, quam deinde facere teneris. Imperfecta est, quæ ex inferiore motiuo, supernaturalis tamen concipitur.

Resp. Ad Sacramentum hoc sufficit, & requiritur saltem attritio formalis, supernaturalis, efficax, & vniuersalis (respectu mortalium) concepta in ordine ad confessionem, vel saltem absolutionem. Est communis *v. Bon. d. 5. q. 5.* & Scol. ac colligitur ex *Trid. l. c.* Vnde resolues,

I. Non requiratur contritio existimata, vt voluit *Gabriel*.

II. Non sufficit. 1. Attritio existimata tantum, licet inculpabiliter: quia vera attritio est pars essentialis. 2. Nec desiderium abso-

sciens prudens non atteritur vniuersaliter, de omnibus mortalibus nondum remissis *Bon.* &c. *l.* cc.

VI. Non sufficit dolere quod non doleas, vt habet *Nau.* & *Sà*: nec velleitas non peccandi. Ratio vtriusque, quia non est dolor de peccatis commissis, cum quo affectus ad ea stare potest *Henriq. Vasq. Bon. l. c. n. 7.* Vbi rectè notat, cum actu quo quis dolet se non dolere de peccatis, plerumque coniunctum esse dolorem de peccatis, etsi pœnitens cum non dignoscat.

VII. Etsi dolor hic debeat esse summus appretiatiue, ita vt nihil magis detesteris, quam peccatum malisque omnia mala huius mundi perpeti quam mortaliter contra Deum peccare non tamen opus est, imò nec expedit, particulares facere collationes; v gr. mallem hoc vel illud malum subire, quàm mortaliter peccare; quia pæriculosæ sunt.

VIII. Qui non vult occasiones proximas peccandi à se amoliri, vel non remittere ex animo, vel non restituere, aut satisfacere, quibus debet vel non habet formale (licet probabiliter cum *C. Lugo l. c. s. 5. Lay. Dia.* aliquid dicant, virtuale in contritione vniuersali inclusum sufficere, saltem quando non occurrit cogitatio de peccatis vitandis) propositum, peccata mortalia (quando talia confitetur) vitandi efficax, id est, cum quo non possit consistere affectus actualis erga aliquod mortale non est sufficienter attritus. Ratio, quia non est dolor & detestatio efficax, quippe cum quo possit stare voluntas peccandi: nec is se ex toto corde conuertit ad Deum, testans peccatum super omne detestabile *Sua.*

*Ferd.Lay l.5.t.6.c.4.Dian. p.3.t.4.ref.*119.*&c.* commun. Et licet sola venialia confitearis, teneris tamen; sicut dolorem, ita etiam propositum, saltem virtuale, circa illa habere, *Cardin. de Lugo. d.*14. *f.*8. *&* 9. & alij.

IX. Redire sæpè cum eodem mortali non est certum indicium deesse attritionem, etsi sit magna præsumptio, præsertim in ijs, qui coguntur confiteri à parentibus, magistris &c. item in ijs, qui aliquoties moniti concubinam non separant, aut restitutionem non faciunt quibus proinde absolutio differenda est, nisi id actu præstent. Quanquam possint esse alia signa veri doloris, v.g. si media præscripta sint adhibita occasiones vitatæ, si numerus peccatorum imminitus, si pœnitens omninò afferat, cui plerumque credi debet, cum ipse sit sui accusator, defensor & testis. Qua in re opus est magna prudentia Confessarij, ne pœnitentem seueritate auertat neque etiam leuitate secudat, & peccet pereatque cum illo *Sua.in* 3. *p. d.*32. *f.*2 *Sanc.l.*2 *in decla.c.*32.& *l.*3.*c.*5.*C.Lugo l t. n.*166.*&* 169 contra quorum aliorumque communem sententiam, docent apud *Dian. Viuald. & Io: Sanc. d.*10. *n.*16. posse toties, quoties confitetur absolui etiamsi nullus appareat profectus, eo quod sine illo possit esse verum propositum: sicut est in ijs, qui venialia semper afferunt eadem. Verùm id probare non ausim, nec videtur esse par ratio *v. Kon.d.*2.*du.*14. *Dia.p.*1.*t.*7.*R.*55. & *p.*2. *t.*2. *mis.R.*45.*p.*3.*t.*4.

X. Absoluendi sunt ij, qui ex officio, domo, vel negotio, in quo propinquum peccati

ti periculum imminet, discedere nolunt; eo quod sine maxima difficultate non possint, parati interim media præscribenda adhibere. Ratio quia occasio, etiam propinqua, non necessitat ad peccatum, ideoque stare potest cum proposito peccata vitandi. Nec refert, quod quis putet, vel timeat, se vnum, vel plura peccata non vitaturum, quia propositum est actus voluntatis; existimatio autem illa, est actus intellectus, qui ex illo proposito, ob humanæ voluntatis mutabilitatem, non necessario consequitur. Interim qui certus est, impossibile sibi esse, in tali occasione peccata vitare, debet eam deserere, nisi velit perire *Lay. l. c. G. de Lugo l. c. n. 152.*

XI. Non requiritur dolor sensibilis, sufficit enim intellectiuus: qui cum sit internus, ac spiritualis, scrupulosi non facilè debent angi, quasi sine dolore accedant ad Sacramentum, quod nullum sentiant.

XII. Is qui nihil cogitans de confessione, attritionem elicuit, non referens eam ad Sacramentum, non potest sine nouo dolore ad id accedere: quia pars debet referri ad compartem. Ita *Suar. d. 20. s. 4. Bon. d. 5. q. 3 p. 2.* Contrarium tamen videtur docere *C Lugo d. 14. s. 4. n. 37.* quod non est improbabile *Tam. l. 1. c. 2.*

XIII. Non sufficit ad Sacramentum dolor, qui sequitur absolutionem: imò secundum sententiam tutiorem, quam docet *Lay. l. 5. c. 4 Kon.* debet antecedere etiam confessionem, (etsi contrarium etiam probabiliter docent *Vasq. Fil Fagund. C. Lug. de pœn. d. 14. s. 2.* & *Gasp. Hurt. d. 6. dif. 5.* apud *Dia.* & *Escob. t. 7. E. 6.*) Vnde pœnitentes initio ad dolorem ex-

citandi, aut si post peccatorum narrationem fiat repetant verbo confessionem, dicendo se dolere de peccatis expositis *v. Lay. l.c.*

XIV. Probabile est, eum qui paulo ante confessus iterum confitetur, vel eadem peccata, vel quæ exciderant, de quibus antè (explicitè, & in particulari) non doluit, non teneri elicere nouum dolorem, *C. Lugo d. 14. s. 3. Dia. p. 9. t. 3. R. 50 & 51.* & consequenter potest moribundus propter periculum instantis mortis absolui, audito tantum vno alterovè peccato; & deinde si superstes maneat, auditis reliquis iteratò absolui in virtute doloris præcedentis *Tamb.*

DVBIVM III.

Qualis confessio requiratur?

ARTICVLVS I.

An debeat esse integra materialiter?

Resp. Ad confessionem, per se, & ordinariè requiritur integritas materialis, sita in eo, vt postquam diligentius te excusseris, & conscientiæ tuæ sinus & latebras (ita loquitur *Trid. s. 14. c. 5.*) exploraueris confitearis omnia mortalia memoriæ occurrentia, nondum confessa, eorumque numerum, & circumstantias, quæ speciem mutant. Patet ex *Trid. l.c.* & est certum. Ratio, quia alias nec iudicium sacramentale rectè administrari, nec æquitas in pœnis statuendis seruari potest.

Dicitur I. [*Per se, & ordinariè:* quia per

per accidens, & extraordinariè, sufficit integritas formalis, *v. dub. seq.*

Dicitur II *numerum*: intellige certum, qui si non constet, dic probabilem, addendo, *plus minus*. Quod si deinde deprehendas te errasse, non teneris iterum confiteri, nisi notabiliter fuerit maior. *Fagund. Sanc. Hurt.* contra *Reg. Fill. & Sà*, qui dicunt verba, illa, *plus minus*, tantum extendi, ad vnum vel duo supra numerum iudicatum. Sed quamuis hoc sit verum in numero paruo, & denario v.g. non tamen in alijs, v.g. centenario, millenario, &c. quia verba illa non habent sensum absolutum, sed respectiuum, ad numerum cui adduntur, qui quantò fuerit maior; tantò etiam maior verbis istis intelligetur, dummodò tamen sit paruus respectu alterius cui adiungitur, quod prudentis arbitrio æstimandum est. Ita *Dian. p. 2. tom. 3. Res. 199.* ex *Nauar. &c.* Item *C. Lugo dub. 16. num. 94.* Quòd si autem nec probabilis haberi potest, dicenda est consuetudo peccandi, tempus, & frequentia in die, septimana, mense, vel anno *vid. Fill. tom. 7. capit. 4. Dian. par. 3. tom. 4. resol. 94. Gasp. Hurt. dub. 9. dif. 5. C. Lugo dub. 26. num. 79.*

Dicitur III. *Quæ speciem mutant*: quia etsi probabile sit quod docet *Suar. Koninch.* & alij, etiam eas, quæ notabiliter in eadem specie aggrauant, (hoc est, quæ iuxta cuiusque conscientiam excedunt ordinarium peccandi modum) esse explicandas, ob rationem allatam in responsione. Contraria tamen sententia, quam ex *D. Thom. Sylu. Nau.* docet *Vasq. Reg. Bon. C. Lugo d. 16. s. 3.* etiā

probabilis est, & tuta saltem si excipias 1. Gradus consanguinitatis, incestu. 2. Quantitate furti, iniuriæ, &c. que egent satisfactione. 3 Quando vno actu plures sunt occisi, vel infamati, vel apud plures. 4. Odium diuturnum quia tunc solent plures actus fieri *vid. Regin. l. cit.* 5. Peccatum inter confessarium & pænitentem, *vid. Fill. de imped. matr. ca.* 5. *quæst.* 5. 6. Si circunstantia inuehat censuram, vel reseruationem, vel ad necessariam pænitentis directionem, à confessario prudenter interrogetur. *Vnde resolues.*

I. Ad integritatis confessionis prærequiritur diligens examen, pro capacitate pœnitentis, temporis mora, & cæteris circunstantijs. Ad id autem sufficit diligentia mediocris, qualem vir prudens, in arduis negotijs adhibet, vel qualem, mortaliter loquendo, docti & timorati adhibere solent, etiamsi quis putet, maiore diligentia plura se reperturum. *Bonac. tom.* 1. *dub.* 5 *quæst.* 5. *Laym. lib.* 5 *tom.* 6 *c.* 8. Post mediocrem autem istam diligentiam non tenetur de ante acta vita vlterius cogitare: & si quid occurrat, quod videatur non esse in confessione explicatum, potest sibi persuadere, cum cæteris id memoratum fuisse. *Dianam. par.* 3. *tom.* 4. *Res.* 107. ex *Sancio.*

II. Examen hoc à confessario potest suppleri: quod tamen *Suar.* reprobat, in confessionibus longis diligentiorum, eo quod impossibile fere sit, vt quis repente rogatus omnia recordetur: & tantum admittit in rudibus quos etiam monet *Sà V. Confessio* bona fide confessos, non nimis rogandos de confessionibus præteritis, nisi intelligatur aliquid

ne-

necessarium defuisset. *vid. Fagund. Dian. par.* 3. *tract.* 4. *res.* 89.

III. Non est necessarium peccata scribere, ne memoria excidant, vt contra *Bon.* docet *Suar. Vasq.* & alij. Imò *Sotus* dicit, id non consulendum, ob periculum euulgationis. Melius tamen *Laym.* & *Kon.* alij asserunt, suadendum esse dummodò vitetur anxietas nimia, propter quam scrupulosis prohiberi potest.

IV. Inualida est confessio non integra, ex ignorantia vel negligentia mortaliter culpabili, vt verius docet *Suar.* & alij communiter contra *Sotum* & *Canum* quia *Trid.* requirit diligens examen.

V. Non officit integritati; per se loquendo, si quis subinde grauiùs lapsus, id altari prius confiteatur, & deinde ordinario suo venialia tantum, (qui imprudenter id ægrè feret, prohibebit, aut reprehendet) nisi tamen ea occasione, maneat in mortali occasione peccandi; aut ideo circumeat, vel liberius peccet; tunc enim grauiter peccabit, & ob defectum attritionis, confessio erit nulla. Ita *Fill. Laym. l.* 5. *tom.* 6. *C. Lugo dub.* 16. *num.* 57.

VI. Ex circumstantijs minuentibus, illæ tantùm explicandæ sunt, quæ vel omninò tollunt militiam, vel ex mortali faciunt venialem, vt paruitas materiæ, indeliberatio, &c. v. grat. si die Veneris ignorans comedisset carnes: vel alioqui notabiliter mutant iudicium Confessarij, saltem quoad speciem.

VII. Ad seruandam integritatem confessionis, peccata mortalia dubia, vt dubia,

(loquendo de dubio propriè dicto,) sunt aperienda: vt docet *Suar. in 3 p. to 4. d 22. s. 9 n. 7. Sanch. Dian. C. Lugo d. 16. n. 63 Bon. d. 3. q. 5. s. 2. p. 2. dis. 4.* & alij commun. contra *kon.* Ratio, tum quia peccata, quæ sunt in conscientia; debent manifestari; at dubia sunt vt dubia in conscientia; tum quia in negotio salutis, & medio ad hanc necessario, non tam habet locum illud axioma: *Melior est conditio possidentis*, quàm hoc; *In dubio tutior pars eligenda est*. (Excipiuntur tamen scrupulosi, & ij, quibus diu post patratum peccatum suboritur aliquod dubium; si alias soliti sint sollicitè confessionem instituere: quia non est dubium prudens) Quòd si post modum accipiat notitiam certam, idem rursus esse confitendum tanquam certum, docet *Turrian. & Sanc. 1. mor. c. 10. n. 69.* Dubitat tamen *C. Lug. d. 16. s. 2. n. 79. & 92.* suadetque id vt securius. *v. Dian. p. 3. t. 4. R. 60 & 107.* Si verò peccatum confessus est vt certum, & postea de eo dubitet an fecerit, non tenetur iterum confiteri vt dubium. *Lugo, Tamb. de exped. conf. l. 1. c. 1.* qui idem censent, etsi postmodum certò comperiat se non fecisse. Monent autem *Sua.* & *Tamb. l. c.* si quis sola peccata dubia confiteatur, monendum vt addat aliquod certum ex alias confessis. Quod si id haberi non possit, absoluendum sub conditione.

ARTICVLVS II.

Quando sufficiat confessio integra formaliter?

Resp. Etsi adhoc Sacramentum requiratur

tur semper aliqua confessio, non tamen semper opus est, vt ea sit integra materialiter, modò sit talis formaliter, seu moraliter, idest, quantum moraliter loquendo hic & nunc potest fieri, etsi postea debeas, si possis, supplere defectum, non statim, sed quando rursum confiteri obligaberis, aut voles. Porrò quando talis confessio sufficiat, sequentes regulæ docent.

Prima. Quandocunque quis ad materialiter integre confitendum physice est impotens, sufficit integritas formalis: quia præceptum diuinum non obligat ad impossibile. Vnde possunt in sequentibus casibus absolui: 1. Mutus, etsi vnum tantum vel alterum peccatum per nutus significauerit: nisi tamen scripto possit confessario exhibere: ad quod tunc eum teneris probabilius est, vt communiter docetur, contra *Caiet. Nauar.* & alios. 2. Surdus, qui non potest omnia explicare. *Laym. lib* 5. *tom* 6.*cap*.8. 3. Ignarus idiomatis, tempore præcepti, vel alterius necessitatis, etsi non integrè intelligatur, si neque confessarius linguæ gnarus, neque interpres haberi possit; imò etsi adsit interpres: non enim tenetur per eum confiteri, vt docet *Sua. Vasq. Dia.* nisi forte in periculo mortis, in quo aliqua minora confiteri sufficiet. *v. C.Lugo dub.*15. *num.* 61. 4. Moribundus, vsu linguæ subito destitutus, si petat absolui, ac det signa doloris, vel ante dederit coram alijs; modo id fecerit in ordine ad Sacramentum, quod de quouis in eo statu præsumendum videtur. Quo casu, si (saltem coram ipso infirmo) siue ab vno, siue pluribus, mediatis,

vel immediatis testibus detur testimonium, Sacerdotem non tantum posse, sed probabiliter etiam teneri absoluere, (saltem sub conditione) docet *Dia. & C. Lugo dub. 18. n. 84. &c.* ex multis alijs: Item *Bon.* citant declarationem Cardinalium pro se; & *Prap. q. 4. d. 5.* eo quod sic & ægri necessitati, & reuerentiæ Sacramenti consulatur. Dixi *saltem* quia *Tamb. l. 2. expe. conf.* citans *Kon. Prap. & Lugo* docet, posse & debere absolui absolutè, etsi sit absens, qui de signo coram se dato testatus fuit. Denique si nullum signum dederit nullo modo absoluendus est, cum actus iudicialis non exerceatur, nisi præcesserit accusatio: licet enim recentiores quidam, vt *Tamb. de exp. conf. l. 2. c. 10.* citans *Homob. & Molfes.* item *Phil. Seruius in amico fideli p. 3. c. 2. Ant. de lit. Bart. de S Fausto, &c.* censeant posse, imo debere absolui sub conditione, dummodo alias probè & christianè vicerit, eo quod præsumi possit interius elicuisse contritionem, idque *Dian. p. 4. t. 4 R. 92 & p. 9. t. 6. R. 20.* ex *alijs 12.* iudicet probabile; ab alijs tamen merito reijcitur, vt *Sua. Vasq. Kon. Mercer. Lug. d. 17. s. 3. Malder. &c.* ipsoque *Dian. l. cit.* & *alijs 12.* apud *Auersam*: quia deest omnis externa confessio, qnam esse partem essentialem huius Sacramenti constat ex *Trid. s 14. can. 9.* & ex nullo signo rationabiliter præsumi potest vt suppono. *v. Lugo l. c. Auersam q. 10. s. 18* vbi notat absolutionem, quæ ijs, qui inscripti sunt in Societatem Rosarij, solet in infirmitate impendi sine omni confessione, non dari tanquam Sacramentalem, nec in ordine ad conficiendum Sacramentum, sed ad Indul-
gen-

gentiam, & remissionem pœnæ consequendam.

Secunda. Quando vel pœnitenti, vel confessario imminet periculum vitæ, quod nec illum integrè confiteri nec nunc audire patiatur, sufficit integritas formalis. Ratio, quia tunc materialis non est possibilis moraliter, quod valet sequentibus casibus.

1. Si pœnitens v.g. infirmus, vno alterove peccato dicto deficiat, vel sit graue periculum ne deficiat.

2. Si infirmus volens confiteri, dum ei fertur viaticum, deprehendatur multas confessiones fecisse inualidas, & grauitas morbi non patiatur dilationem absolutionis *Gra. Zam Dia p.5.t 3.R.75*.

3. Si ipse Sacerdos in periculo constitutus, videatur ante moriturus quam pœnitens absoluatur.

4. Si tempore pestis prudentum iudicio moraliter certum periculum sit, ne confessarius inficiatur; qui si tamen totam audire velit tenebitur ad eam pœnitens.

5. Si immineat conflictus, vel sit multitudo moribundorum, v.g. in naufragio, nec possint omnes audiri. In quo casu possent etiam omnes simul dicto vno peccato, quod minus infamat, (vel etiam secundum quosdam, si aliter fieri non possit, dicendo in genere se esse peccatores absolui dicendo *Ego vos absoluo, &c. v. Sà V. Abs. lutio, &* *Con. de sacr. d.7.d.9.*

Tertia. Quando ex confessione certi peccati, vel circumstantiæ timetur merito graue damnum proprium, vel alienum, siue confessarij, siue alterius, corporale, vel spirituale, potest id reticeri. Ratio, quia

præceptum diuinum de integritate, non obligat cum tanto incommodo, quod tantum esse posset, vt peccare confitendo, v. gr. 1. Si Sacerdos certum peccatum sit reuelaturus, (intellige cum *Kon C. Lug. d.* 26. *n.* 527. quod pœnitens ipse non teneatur reuelare,) 2. Si sciat v gr. mulier, ex certi peccato sibi, vel confessario fore periculum ruinæ. 3. Si pœnitenti inde immineat graue damnum, vel periculum, vitæ vel famæ. In his tamen casibus videtur requiri necessitas confitendi, v. g. ob communionem annuam, vel si longo tempore alio qui esset differenda *v. Fill. tom.* 27. *c.* 6. *C. Lugol c.* Vbi monet, talia damna aut pericula non facilè fingenda esse, & quidem in Religioso vix posse locum habere.

Quarta. Si quis aliquod peccatum, vel circumstantiam, non possit confiteri sine violatione sigilli, v grat. si inualidè absoluisses simoniacum, nec posse confiteri, nisi illi, qui facilè inde posset conijcere, quisnam illi esset.

Ex omnibus suprà dictis sequitur excusari etiam sequentes ab integritate materiali. 1. Qui habent casum reseruatum, de quo *infra Lay. l.* 5. *t.* 6. *c.* 12. 2. Scrupulosum, qui perpetuo angitur de oblitis. 3. Quem Sacerdos absoluit ante finem, nolens omnia audire, vt habet *Bon.* hic. 4. Quem fallit memoria, ita vt dicat, se scire in genere quod peccauerit mortaliter, non occurrere autem speciem peccati: etsi tunc veniale aliquod addere sit consulum. Ita *Kon. & Lay. l. c.* contra *Sotum* & *Medin.* 5. Eum qui extremè rudis, vel simplex, dicit se dolere de peccatis, nullum tamen in specie, ne veniale quidem

sciat

sciat dicere; qui etsi speculatiuè loquendo posset absolui, practicè tamen non expedit sed data benedictione permittatur communicare. Ita *Laym l.c.6.* Qui aliquod peccatum non potest confiteri, sine complicis infamatione: v.gr. si peccasses cum matre vel sorore, quam confessarius nosset, (tunc enim si alium confessarium non potes habere, quem alias adire teneris) sufficeret imò deberet dici, quod animo cum ea, vel in genere, cum aliqua fornicationem, vel incestum commisisses, reticendo gradum primum vel secundum, quoad licebit sine manifestatione complicis, cum proposito confitendi integre Sacerdoti alteri, proxima occasione. Ita probabiliter *Nau.cap.7. Bonac. Can.Valent.Prapos.hic dub.6. Gamaz.&c.* Ratio est, quia quando duó præcepta diuina concurrunt, naturale & positiuum, quæ simul seruari non possunt, præferendum est naturale, quia strictius obligat. Etsi probabilius contrarium doceant *Fill.Suar.Vasq.Less.C.Lugo d. 16.nu.394 Hurt.Kon.* & alij commun. Vnde talis saltem non tenebitur tacere id peccatum, ne complicem infamet; nisi commodè possit; (quod *C.Lugo* extendit etiam ad non complicem; sine cuius manifestatione peccatum explicari non potest) ideoque confessario curandum, ne nominentur personæ, nisi ad pœnitentis directionem opus esset; tunc enim infamia ista non tanti æstimatur: eamque sibi imputet, qui peccauit. Conferendum tamen est commodum directionis cum infamia. Ratio supra dictorum omnium, quia in his casibus moraliter non potest fieri confessio materia licet integra. *Lay.c.8.Fagu. part.1.cap.3.vid.Dian part.3 t.4 R.64 & 131. & p.1.*

& p. 1.1.7 R. 49 Les. l. 2. c. 11 d. 11. Tamb. de exp. conf. l. 2. c. 9. § 2. vbi docet probabile esse, quod talis pœnitens propter solam consolationem, quam sentit ab amico vel docto confessario, possit ei confiteri, etsi alium habere possit.

ARTICVLVS III.

Quæ sint reliquæ conditiones confessiones.

Resp. Præter integritatem sunt hæ tres.

Prima. vt sit vocalis, scilicet ordinariè idque propter vsum, & praxin Ecclesiæ grauiter obligantem; nisi subsit iusta causa, vt impotentia, siue physica, siue moralis; quæ si adsit, potest fieri nutu, scripto, alioue signo; v. gr. si quis ob anxietatem loqui non possit; aut puella supra modum verecunda, aliter se non possit explicare, quam scripto, quo à confessario lecto, addat voce, de his me accuso. *Suar. Vasq. C. Lug. Lay l. 5. t. 6. c. 6. nu. 3.* Imò qui aliter non potest, tenetur iuxta communem sententiam confiteri per nutus aut scriptum tempore præcepti; etsi id, quoad scripturam, non admittant *Nau. Tol. Sotus, Valent. Dian.* extra articulum mortis *v. Lug. d. 15. nu. 87.* Similiter suadendum esse surdis, vt confiteantur scripto, (licèt ad id non teneantur) ne ab alijs audiantur: Eandemque ob causam eos non interrogandos nisi de planè necessarijs, ex *Possev.* docec *Dian. p. 3. t. 4. R. 127. & p. 5. t. 6. R. 5.* Vnde resolues hunc Casum.

Is qui extra necessitatem, totam confessionem facit nutu, vel scripto, mortaliter peccat, ac consequenter non absoluitur. *Dian. p. 4. t. 4. R. 127 ex Sylu. v. Fill. t. 1. t. 17. c. 1. Kon. d. 6. dub. 3. Suar. d. 21. s. 3. n. 5.*

Secun-

Secunda Conditio, vt si secreta, id est, vt fiat soli Sacerdoti, non quidem ex necessitate, sed vsu Ecclesiæ. Publica autem, qualis in naufragio, prælio, hospitali, vbi alij adiacent, vel per interpretem fit, non obligat (saltem respectu peccatorum occultorum) nisi ex charitate sui eum, qui in articulo mortis dubitat de contritione: ac tum adhuc sufficit ea confiteri quæ minorem pariunt infamiam. Ita *Suar. Fagund. Dian. p. 3. t. 4 R. 29 &c.* Vnde resolues.

Si quis peccata in prioribus confessionibus oblitus esset non tenetur etiam in articulo mortis ea confiteri publicè, vel per interpretem, quia peccatorum oblitorum confessio tantum obligat ex præcepto positiuo diuino, quod in hoc casu cessat *v. Lay. c. 6. Dian. p. 3. t. 4. R. 128. & 129.*

Tertia conditio, vt si vera. Quod requiritur essentialiter in materia substantiali & necessaria: quia alias in re graui decipietur iudex: neque esses confessio integra, ideoque irrita. Non tamen in materia libera, tum quia falsitas signi in occasione circa materiam accessoriam, non facit sententiam irritam, tum quia talis tantum peccat venialiter, cum non sit grauiter iniurius sacerdoti, nec sacramento. Ita *Nau. Suar. &c* Vnde resolues.

I. Non est mortale, nec irritat Sacramentum, 1. Si in confessione mentiaris leuiter, circa res non pertinentes, aut non necessaria ad Sacramentum, v. g. si historiam falsam narres, vel si neges veniale vel mortale, quod non teneris confiteri. 2. Si falsò te accuses de veniali: quod tamen mortale erit, si id facias non dando aliam materiam cum sic formam reddas irritam, & sacramentum, nisi tamen facias ex

scrupu-

scrupulo perturbatione. Ita *Suar. Fill. tom.* 1. *t.* 7. *c.* 4. *Lay. l.* 4. *t.* 6. *c.* 8. *Dia. p.* 3. *t.* 4. R. 96.

II. Sacrilegium est absolutio nulla 1. Si mortale, quo confiteri teneris, & putas esse, neges aut tegas ne intelligatur. 2. Vt communiter docetur contra *Syl.* si mortale tibi falsò imponas; nisi tamen fiat ex simplicitate scrupulo, &c 3. Si neges vel mentiaris circa peccata alias rite absoluta, quando Confessarius vt iudex vel Medicus de ijs aliquid, vt necessarium ad præsentem confessionem interrogat *Lugo d.* 14. *s.* 10. *Tam. l.* 2. *c* 10. §. 2. secus si ad præsentem confessionem non faciat. *Ibid.*

ARTICVLVS IV.

Quando confessio sit inualida, & quomodo iteranda?

Resp I. Id contingit ex duplici capite. *Primò* ex parte confessarij, si iurisdictionem non habuit, vel certe impeditam per censuram: vel si formam substantialiter vitiauit: vel non intendit absoluere, vel peccatum nullum intellexit.

Dico, *nullum*; quia si ob surditatem, somnum vel distrationem, aliqua licet mortalia non intellexerit, sine culpa pænitentis, probabilius est, valuisse absolutionem, ac postea tantum repetenda esse non audita, vt contra *Sylu. Nauar.* & *alios* docet *Henriqu. Lay. l.* 5. *t.* 6. *c.* 9. *Dian. p.* 4. *t.* 4. *ref.* 198. Addo *sine culpa*: quia si semidormienti malà fide confitearis, peccas & confessio est inualida, ideoque repetenda *l. c. cap.* 10. §. 3. Denique addunt aliqui cum *Tol.* si confessarius indoctus non potuit discernere mortale & veniale inualidam esse. Verum id

Suar.

Suar. Laym. & alij possim reijciunt & quidem, etiamsi Confessarius putasset esse veniale, quod fuit mortale, ideoque confessionem bona fide tali factam, non esse opus repetere. Ita & *Henr. Sanc. 1. mor. c. 20. n. 69. Dian. p. 3. t. 4. R. 121.* contra *Vasq.* Dixi, *bona fide*, quia si mala fide, v.gr. quia quæsiui talem confessarium, qui tibi mederi non possit, debes repetere; cum enim actu peccaueris dum confitereris, non fuisti ritè dispositus, ideoque nec absolutus *Tamb. l. 2. c. 10 §. 3.* Denique si finita confessione intelligas Confessarium aliqua non percepisse (siue propter somnum, distrationem) nescias autem quæ sint illa, teneris repetere confessionem, si breuis fuerit: quia de singulis prudenter potes dubitare: si autem longa fuerit, ait *Tamb. l. c.* non teneri, ob rationem contrariam; & satis esse confiteri, quod dubites an aliquod ex tuis peccatis Confessor perceperit.

Secundò. Inualida est ex parte pænitentis; si fuit excommunicatus, de quo infra: si mortale tacuis, vel de eò falsò accusauit; si mortaliter negligens fuit in examinanda conscientia, item si non fuit attritus (quod patere solet inde si sponte quæsierit confessarium surdum, indoctum, cæcum, &c. *v. Sanch. loc. c.* si nolit tollere occasiones, &c. *vid. Dian. par. 4. tom. 4. R. 201.*) quibus addi potest vt plurimum, si peccatum carnale confessus sit suo complici.

Resp. II. Si confessio apud eundem confessarium iteretur, sufficit vno verbo in communi se accusare de peccatis ante illi cognitis, dummodò is eorum recordetur, saltem in confuso, aut status ac vitæ hominis in communi, aut pænitentiæ à se impositæ, vt docet

scrupulo perturbatione. Ita *Suar. Fill. tom. 1. t. 7. c. 4. Lay. l. 4. t. 6. c. 8. Dia. p. 3. t. 4. R. 96.*

II. Sacrilegium est absolutio nulla 1. Si mortale, quo confiteri teneris, & putas esse, neges aut tegas ne intelligatur. 2. Vt communiter docetur contra *Syl.* si mortale tibi falsò imponas; nisi tamen fiat ex simplicitate scrupulo, &c 3. Si neges vel mentiaris circa peccata alias rite absoluta, quando Confessarius vt iudex vel Medicus de ijs aliquid, vt necessarium ad præsentem confessionem interrogat *Lugo d. 14. s. 10. Tam. l. 2. c 10. §. 2.* secus si ad præsentem confessionem non faciat. *Ibid.*

ARTICVLVS IV.

Quando confessio sit inualida, & quomodo iteranda?

Resp I. Id contingit ex duplici capite. *Primò* ex parte confessarij, si iurisdictionem non habuit, vel certe impeditam per censuram: vel si formam substantialiter vitiauit: vel non intendit absoluere, vel peccatum nullum intellexit.

Dico, *nullum*; quia si ob surditatem, somnum vel distrationem, aliqua licet mortalia non intellexerit, sine culpa pænitentis, probabilius est, valuisse absolutionem, ac postea tantum repetenda esse non audita, vt contra *Sylu. Nauar.* & *alios* docet *Henriqu. Lay. l. 5. t. 6. c. 9. Dian. p. 4. t. 4. res. 198.* Addo *sine culpa*: quia si semidormienti malà fide confitearis, peccas & confessio est inualida, ideoque repetenda *l. c. cap. 10. §. 3.* Denique addunt aliqui cum *Tol.* si confessarius indoctus non potuit discernere mortale & veniale inualidam esse. Verum id

Suar.

Suar.Laym. & alij possim reijciunt & quidem, etiamsi Confessarius putasset esse veniale, quod fuit mortale, ideoque confessionem bona fide tali factam, non esse opus repetere. Ita & *Henr.Sanc.1.mor c.20.n.69. Dian.p.3.t.4.R.121.*contra *Vasq.* Dixi, *bona fide*, quia si mala fide,v.gr quia quæsiui talem confessarium, qui tibi mederi non possit, debes repetere; cum enim actu peccaueris dum confitereris, non fuisti ritè dispositus, ideoque nec absolutus *Tamb.l.2.c.10 §.3.* Denique si finita confessione intelligas Confessarium aliqua non percepisse (siue propter somnum, distrationem) nescias autem quæ sint illa, teneris repetere confessionem, si breuis fuerit: quia de singulis prudenter potes dubitare: si autem longa fuerit, ait *Tamb.l.c.* non teneri, ob rationem contrariam, & satis esse confiteri, quod dubites an aliquod ex tuis peccatis Confessor perceperit.

Secundò. Inualida est ex parte pœnitentis; si fuit excommunicatus, de quo infra: si mortale tacuis, vel de eò falsò accusauit; si mortaliter negligens fuit in examinanda conscientia, item si non fuit attritus (quod patere solet inde si sponte quæsierit confessarium surdum, indoctum, cæcum, &c. *v.Sanch.loc.c.* si nolit tollere occasiones, &c. *vid.Dian.par.4.tom.4. R.201.*) quibus addi potest vt plurimum, si peccatum carnale confessus sit suo complici.

Resp.II. Si confessio apud eundem confessarium iteretur, sufficit vno verbo in communi se accusare de peccatis ante illi cognitis, dummodò is eorum recordetur, saltem in confuso, aut status ac vitæ hominis in communi, aut pœnitentiæ à se impositæ, vt docet

cet *Vasq.Tol.Laym.Sà, Dian.par.3.t.4.res.123.* Imò si nihil horum, sed tantum, quod sibi confessus fuerit, recordetur, valide, etsi illicitè, absoluturum putat *Lay.& Dian.l.c.* Idem absolutè docet *Gran.* & *Mercerus in 3.p.q.9.n.1.* cum quibus *Dian.p.5.t.14. R.51.* se retractans, probabile censet, quod etiam licitè possit absoluere.

Resp.III. Rarò obest defectus ex parte confessarij, si pœnitens eum inculpabiliter ignorat; quia in confessione sequenti absoluetur etiam ab ijs, à quibus se bona fide absolutum putabat. *Vnde resolues.*

Is qui à puero peccatum aliquod graue, v.g. mollitiem, inculpabiliter omisit, vt quia putauit leue esse vel nullum, non ideo tenetur repetere alia peccata, (vel confessiones intermedias) sed hoc tantum, vt docet *Bon.Sant.t.1.c.16.Vasq.in 3.p.t.4.qu.92.Sanch.hic Laym.c.9.* addens, si simplex rusticus, qui tota vita tantum fecit confessiones generales, nihil confitens in specie, nec aliter instructus sit, etsi is validè sit absolutus, cum onere, vt cum melius cognouerit, omnia subijciat clauibus si tamen veniat, quando ingens est copia pœnitentium, vt tunc disponi non possit ad omnia repetenda, posse eum absolui, auditis tamen peccatis ab vltima confessione factis cum obligatione, vt melius faciat. Ita *Lay.l.c.c.9.nu.4.v.Dian.p.3.t.4. R.*108 vbi addit ex *Nau.Syl. Bein.Vasq. Reg.t.1.l.6.cap.5.f.3 num.*153.*& Io. Sanch.* etsi ex errore culpabili mortaliter, peccatum tale v.g. mollitiei (vel numerum, aliam ve circumstantiam necessariam) omiseris, non ideo teneri repetere confessiones intermedias, bona fide, & legitimè factas, in quibus ex natura-

naturali obliuione defectum illum non fuerit confessus, cùm validæ fuerint, & manent validæ.

DVBIVM IV.

De satisfactione.

ARTICVLVS I.

Quæ eius necessitas, & quantitas?

Resp. I. Satisfactio, seu Pœnitentia à confessario data, est necessaria necessitate, non sacramenti, sed præcepti; ideoque à confessario regulariter imponenda est (secundum *Su.* & *Reg. t.* 1. *l.* 7. *n.* 2. sub mortali *Car.* tamen *de Lug.* concedit, ex paruitate materiæ posse venialiter peccari, vt *v. d.* 25. *nu.* 47. v. gr. si ob peccata venialia leuis pœnitentia esset iniungenda, eius enim voluntariam omissionem venialem tantum esse. Ita etiam *Dian. par.* 6. *t.* 6. *R.* 44.) Et quidem proportionata, tum peccatis, tum facultati pœnitentis. Ratio prioris est, quia est pars Sacramenti, non essentialis sed integralis tantum, habens effectum ex opere operato, & maiorem vi Sacramenti, quam sine eo. Ratio posterioris, tum ex *Trid. sess.* 14. *cap.* 8. tum quia Sacerdos tenetur curare integritatem sacramenti; & tam vindicare, quam mederi. *Bonac. t.* 1. *d.* 5 *qu.* 5. §. 3. *p.* 2. Vnde resolues.

I. Excusatur aliquando Confessarius, si leuissimam, (vel etiam nullam) pœnitentiam iniungat: v. gr. Si pœnitentem vehementissimè contritum, aut aliter satisfecisse aduertat;

Caiet.

Caiet.Nau.Suar.Reg.Bonac.de pœn.d.5.q.5.ſ.3. p.2.nu.1.& 2.Eſcob c.6.nu.41. Cum verò id rarò, vel nunquam conſtare ſatis poſſit, tutius eſt, aliquam ſemper iniungere, vt rectè monet *Card.Lugo d.25.ſ.4.nu.48.* 2. Si pœnitens ſit mentis impos, aut aliter impotens, aut morti proximus, aut valde debilis: cui tamen prudenter iniungi leuem ſaltem pœnitentiam, v g. percuſſionem pectoris, inuocationem nominis IESV, (ſaltem corde) aliosue pios motus, vel vt per hæredes ſacrificia, eleemoſynas, & ſimilia opera pia curet, mouet *Suar.Laym.& Bon. l.c.*& *Nau.*qui addit poſſe iniungi, vt patienter ferat infirmitatem; quod tamen *Bon l.c.*non improbat, cum fieri poſſit, vt id valde angat infirmum, timentem ſe non ritè ſatisfacere. 3. Quando ſcrupuloſus ſæpiùs intra eandem horam redit cum nouit culpis; quia ſupponitur ſatis impoſita in præcedentibus *Tamb.l.4.c.1. ex Fagund.*

II. Etſi Confeſſarius peccet ex communi, ſi pro magnis peccatis valde paruam pœnitentiam imponat; excuſari tamen eum poſſe, putat. *Dian.part.3.lib.4 reſ.92.* ſi addat illud *quicquid boni feceris &c.* Verum hæc regula vniuerſaliter admitti non poteſt, vt bene notat *C.Lug.d.15.num.75.Kon.Tan.Palaus, &c.* contra quos *Dia.*pro ſe citat *Bauni, & Lean.p. 6.t.7. R.5.*& *p.9.R.54.*& ab alijs non immerito reijcitur, eò quod verba, vt pote merè deprecatoria non habeant vim eleuandi omnia opera bona ad efficaciam Sacramentalem, *Auerſ.q.13.ſ.7.*

III. Minor iuſto licite datus ex cauſa, qualis, v.g. eſt magna contritio. 2. Fragilitas animi vel corporis, ob quam timetur maiorem non imple-

impleturus. 3. Tempus Iubilæi, vel indulgentiæ plenariæ. Ita *Suar. Henriq. Lay.*

IV. Non potest iniungi, 1. Ingressus religionis, vt docet *Sa, V. satisfactio*; quia id nimis durum videtur. 2. Pænitentia publica, si sit periculum reuelandæ confessionis, alias interdum pro publico peccato, potest & expedit:

V. Etsi possit, & aliquando ob fragilitatem pænitentis etiam expediat, iniungi opus alias debitum, seu præceptum, v.g. Missæ auditionem die festo, &c. vt docet *Suar. Vasqu. Laym. lib. 5. t. 6. c. 15.* & alij. Vnde si scrupulosus sæpius redeat ad Confessarium, intra breue tempus semper noua confitendo, non semper necesse est imponere pænitentiam nouam, cum opus ante deditum possit iniungi. *Bonac. Henriqu. Lugo Dian. p. 6. t. 7. R. 6.* contra *Suar. Regi. & Bauni*. Si tamen Confessarius non exprimat, censetur imperasse opus liberum, vt docent ijdem, & *Dian. p. 3. t. 4. R. 84. v. Kon. d. 10. dub 8. Dian. p. 4. tract 4. R. 241.*

VI. Etsi etiam possit iniungi opus internum, vti contra *Marat & alios* docet *Koninc. Hurt.* & *Dian. part. 4. t. 4 R. 24.* communiter tamen debet esse externum, & afflictiuum, v.g. oratio, ieiunium, eleemosynam. Nam auaris eleemosyna, luxuriosis afflictio corporis, conuenit. Vtrum vero licite imponantur preces recitandæ pro defunctis, dubitari potest. *Vega t. 2. cap. 64.* & *Ioannes Sanch. d. 16. num. 1.* negant. Affirmant probabilius *Turr. de pœn. d. 37. dub. 4. C. Lugo d. 35. s. 5. vid. Dian. t. 4. p. 3. R. 54.*

VII. Potest etiam aliquando iniungi cessatio ab aliquo bono opere, (v.gr. nimia corporis afflictione) vel abstinentia aliqua vice à com-

à communione, ad promouendum maius bonum pœnitentis, si prudens Confessarius ad eum finem expedire iudicet *Sala, Lug.&c.*cum *Auersa qu.13 s.3. Ioannem* Sancium.

VIII. Etsi possit immediate post absolutionem adhuc iniungi, debet tamen fieri ante, vt seruetur ordo iudicij. *v.Dian.p.3.t.4. R 136.* & *p.5.t.13.R.36.* vbi ex *Cap.Finali, Ochag.* docet, etsi consuetudo habeat vt ita fiat, illam tamen non induxisse obligationem.

Resp II. Pænitens communiter tenetur sub graui obligatione, pænitentiam, si rationabilis sit, acceptare & implere, vt habet communis contra *Caiet.Silu. Nau.* Quorum sententia ad hoc saltem seruiet, vt neminem non absolutum dimittas, si vel leuissimam subire velit, vt notat *Sotus & Reg l.7.c.2.v.Dian.p.3.t.4.R.51. & p.2.t.15.R.52.*

Dixi I. *communiter*: quia probabile est, quod docet *Laym.l.4 t.6 cap 15.Suar.*& *Dian. p 3.t.4 R 136.*contra *Kon.Henriq.& alios*, pœnitentiam sub veniali tantum obligare sequentibus casibus: 1. Si imposita sit pro solis venialibus. Ita citati contra *Henriqu. & Fagund.* 2 Si pro mortalibus aliàs confessis. 3. Omissionem partis non grauis, in confessione mortalium, vel etiam omissionem totius, si leuis sit v.g. vnum Miserere *Koninch.Reg. Fagund.*cum *Dian p.3.t 4 R 102.& p 6.t.8.R.45* 4. Si Confessarius noluit obligare sub mortali: quia, cum possit imponere pœnitentiam liberè, & sine omni obligatione, vt probat *Suar.* hic *d. 38 s 7. Henriq Fill.Fagund.Tann.kon.de Sacr. d.19 dub.8.nu.65.*contra *Turr.& Vasqu.*potest etiam sub leui tantum imponere *v. Dian.p. 3. t.4.& p.4.t.4.R.82.* 5. Eum qui lucratur indulgentiam

gentiam plenariam, liberari ab onere pœnitentiæ, (nisi sit medicinalis) docet *Dian.p.5.t.12.R.3.*& *p.9.t 6. R.36.*ex *Tann.Gran.Lug.etc.* contra *Valen.Marchan.& Auers.*

Dixi II. Si *rationabilis sit*; quia si iusto sit grauior, ac difficilior nec Confessarius eam moderari velit, non peccabit grauiter pænitens, si sine absolutione discedens, alterius Sacerdotis iudicio peccata submittat, vt docet *Suar.kon.Laym.* Imò ad eam non obligabitur, si omnino iniustam esse constet, aut si pænitens eam non possit implere, vel illius sit oblitus. Nec tunc ad aliud quicquam tenetur, etsi expediat, vt his, qui siue culpabiliter, siue sine culpa oblitus est, in sequenti confessione similem sibi iniungi petat. Ita *kon.Lay.Dian.p.4.t.4.R* 242.contra *Rich.& Sylu.* qui putant talem confessionem esse repetendam, quod præter citatos, negat etiam, *C.Lugo nu.*87.ex *Vasq.* docens, talem satisfacere, si confiteatur illud peccatum obliuionis culpabilis. *Vnde resolues*.

I. Is qui pænitentiam implet in statu peccati mortalis; probabiliter quidem satisfecit præcepto, cum impleat eius substantiam: peccat tamen sed venialiter ut docet *Suar. Laym. Dian.l.c.* quia Sacramenti partem suscipit indignè, & obicem ponit effectui, scilicet remissioni pœnæ (quem tamen, obice remoto, recuperari docet, *Nau.Tol.Caiet.Dian p.3 t.4. R.85.Fagund Suar.&c.*) vnde quam primum est implenda, potestque grauiter etiam peccari nimirum differendo, quod ex varijs circumstantijs iudicandum *v.Dian.p.2.t.15.R.53.p 5. t.13.r.38.* Non esse autem graue seu mortale, si non differat vltra octi duum, docet *Hur.* apud *Dian.* Imo posse differri per annum, (hoc est, quam-

quamdiu non tenetur ad nouum Sacramentum pœnitentiæ) vult ipse *Dian par.9 t 7. R.57.* ex *Amico, Leand.&c.* Nisi tamen pænitens dubitet, an postea possit implere: eo enim casu teneri quàm primum commodè potest. Similiter non esse mortale, si oblitus ieiunare feria vi. differat in diem sequentem: vel obligatus communicare singulis mensibus, differat ad 6. vel 8 dies affirmat *Dian l.c* ex *Palao*, præsertim ex causa aliqua, tametsi leui.

II. Pœnitentiam (etiam medicinalem) impositam sub conditione hac, *si iterum labatur*, nec teneri acceptare, nec implere, eò quòd Confessarius nec Iudex sit, nec Medices peccatorum committendorum, docet *Dian.p.5.t.7.R* 49.ex *Palao, Trul.&c.* Sed contrarium probabilius cum *Suar.* tenet *Auersa, quæst.*13.*f.*4. quia non imponit eam pro peccatis committendis, sed commissis, sub conditione reincidentiæ.

III. Qui non impleuit intra tempus præscriptum, non ideo deobligatur.

IV. Potest satisfacere per alium, cui Confessor id concedit, vel qui per se non potest, vt docet *Reg.Fil.Fagund.Dian p.4 t.4 R* 141. hic tamen non tenetur, nisi Confessor id voluerit. An verò satisfaciens pro alio, simul pro se possit, alij aiunt, alij probabilius negant, vt habet *Sa*.

V. Non necessario impletur ante communionem.

Quæres. Quis pœnitentiam possit commumutare, & quomodo.

Resp.I. Ex iusta causa, quauis Sacerdos id potest, si de nouo ei confiteatur, vt habet communis sententia contra *Sotum & Vasq.* saltem si pec-

si peccata non sint reseruata, imò etiam probabiliter, etiamsi talia fuerint, vt habet *Fernand.*

Resp.II. Sine noua Sacramenti administratione, potest id solus Sacerdos, hic iniunxit, si adhuc recordetur statum pœnitentis, & hic ad eum recurrat tempore tam breui, vt mortaliter idem iudicium censeri possit, v.gr. intra hebdomadam *Henriqu* & *alij*, imò etsi post longius interuallum. *Lugo. Auersa*, & *Dian.p 6.t.6.R.*46.& *par.*9 *t.6.R* 57.contra *Palaum,&c.* Ratio, quia iudex incognita causa non potest ferre sententiam. Ita *Sylu.Su Kon. Lay Fill Reg. Fag.*& *C.Lug.* contra *Nau.Henr. Tol.Sà, Rodriq.Beiam,Valerum. Dian.p.3.t.4. R.*53.*& p 2.t.1 .misc.R.*53.qui dicunt, etiam alium posse, non repetitis peccatis. Quæ sententia, etsi non ex ratione, ex principio tamen extrinseco videtur esse in praxi probabilis, (Diana enim *loc.c.*pro ea adducit 14.Auctores, dicitque esse vsum, siue praxin Confessariorum)& Confessarijs posse seruare, quando pœnitens difficulter adduci potest ad repetenda peccata, vel tempus id non fert præsertim si ex confessione (nam in ea, & non extra debet, fieri) aliorum peccatorum, ex præsenti statu pœnitentis, ipsiusque testimonio, habeant aliquam confusam notitiam peccatorum præteritæ confessionis. Ita *Fagu.p.2.l.9.c.4.nu.22.C. Lugo d.25.s.6.n.*107.*&* 109.

Resp.III. Ipse pœnitens non potest commutare pœnitentiam, etiam in euidenter meliorem, vt docent *Sanch.4 mor. Koninc.d.*10. *d.12.num.*13.*Reg.*& alij, etsi contrarium probabile dicat *Dian.p.3.t.4. R.53 t.2.t.4. R* 53. ex *Portel. & Villalob.* Sed hoc *Turri* temerarium

Ee

rarium *C. de Lug.* communi Theologorum & fidelium sensui repugnare dicit *d.25.s.6.n.75.*

ARTICVLVS II.

De satisfactio per Indulgentias.

§. I.

Quid sit Indulgentia, & quid ad eam requiratur?

Respond. I. Indulgentia est gratia, qua certo aliquo opere, quod concedens præscribit, præstito debita Deo pœna temporalis (non autem culpa) extra Sacramentum, sacrificium, & martyrium, per applicationem satisfactionum Christi, & Sanctorum, remittitur: idq; vel per modum absolutionis, erga subditos Ecclesiæ; vel nudæ solutionis, erga non subditos vt defunctos & catechumenos, quibus proinde tantum dantur Indulgentiæ per modum suffragij *Su. Kon. Fill. Sanctarel. Bonac. d.6. quæst.1. part.1.*

Resp. II. Ad valorem Indulgentiæ, requitur causa pia & rationabilis, eaque vt habet sententia communior *Suar. & aliorum*, proportionata effectui, & quantitati Indulgentiæ, saltem secundum concedentis prudentem æstimationem, petendam non ex operis tantum difficultate, sed fine intento, & operis ad eam vtilitate. Ratio desumitur ex natura dispensationis bonorum, quæ sine causa ab inferiore facta non valet, & est dissipatio. Ita *Auct. citt.*

Resp. III. Ad lucrandas Indulgentias requiruntur

funtur hæ condiciones: 1. Vt sit baptizatus. 2. Vt sit subditus concedentis. 3. Vt non sit ligatus excommunicatione maiore, vt habet communis, quia hæc priuat communione bonorum spiritualium. 4. Vt sit in gratia saltem tunc, quando opus præscriptum completur: quia pæna non remittitur ante culpam. 5. Vt opus iniunctum, moraliter totum, & integre impleatur. 6. Vt opus præscriptum sit honestum saltem ex obiecto; nam sufficit vitiatum ex fine inhonesto veniali, vel ex alia circumstantia praua, (vt docet *Suar* & alij *communiter* contra *Kon.*) saltem si nihilominus conducat ad finem Pontifici propositum, vt limitat *Lay.* Ratio prioris est, est quia illud opus plerumque complet causam Indulgentiæ, quæ debet esse pia. Ratio posterioris; quia ratio iniuncti operis, est assecutio finis intenti à Pontifice. v. *Layman. Bonacin. d. 6. quæstion. 1. part. 5.* Vnde resolues.

I. Indulgentijs etiam frui potest qui eas concessit.

II. Non expirant morte concedentis, cum sint gratiæ; nec vt habet *Sa*, ante notitiam reuocationis.

III. Etsi intelligendæ sint, vt sonant; cùm tamen sint gratiæ, lagrè sunt interpretandæ, (nisi sint de pœnitentis iniunctis, vt ex *Henriq. &c.* notat *Amicus d. 20. nu. 77.*) seruata tamen verborum proprietate. Vnde censendæ sunt perpetuæ, si datæ sunt sine temporis restrictione.

IV. Etsi data pro articulo mortis, secundum *Sà*, expiret quando semel est accepta: contrarium tamen est probabile, ob rationem datam. Illa autem non requirit applicationem

Confessarij, aut alterius ministerium. *Quint. in append. t.6.d.*3. Expediet tamen moribundos ad inuocationem nominis IESV & MARIÆ sæpius excitare, simulq; in memoriam reuocare intentionem lucrandi istas indulgentias. *Ib. d.*4. Probabile enim est, si habeat plures imagines, grana, rosaria, &c. benedicta, posse) siue intuitu eiusdem concessionis, siue diuersarum (toties lucrari, quoties nomen IESV, reperierit, vel præstiterit opus requisitum *Ibid.*6. ex *Suar. Gran. etc.* Sufficit autem ad eas lucrandas quoduis tempus, in quo verificatur mortis articulus, etsi pluribus diebus ab ipsa morte absit. *Ibid. d.*5.

V. Possunt moribundi plures indulgentias plenarias, ob plures titulos concessas simul lucrari; v.g. quia habeant plura rosaria, vel grana, cruces, imaginesve, quibus sunt applicatæ, vel titulo suæ religionis, Confraternitatis, &c. dummodo non requirant certa opera pro speciali necessitate applicanda *Quint. in append. t.*4.*d.*4. idque, etiam eas, vel earum aliquas ignoret, aut non recordetur. *Ib.* ex *Lug. Dian.* & *alijs* 6. contra *Rodriq. Trull. etc.*

VI. Requiritur autem vt moribundus crucẽ, granum, imaginem, &c. secum habeat in articulo mortis, vt ratione illius lucretur; & quidem vt tutius ac certius obtinuat, eius habeat dominium seu possessionem, & apud se teneat. Nõ tamen est necesse, vt collo appensa, brachio obuoluta, manuve apprehensa sint; etsi aliquo horum modorũ habere si tutius) sed sufficit esse in lecto, vel iuxta moribundum: licet ipse nec videat, nec tãgat, nec sciat, aut recordetur se habere (nisi aliud exprimatur.) Sufficiat etiã habere cõmodata, seu quoad vsum (præsertim

si id

si id in ipso indulto exprimatur, vt in Caroli Borromei; & quinque Sanctorum fit) Neque necesse est retinere, donec expiret, (etsi hoc sit tutius) sed sufficit in aliquo mortis articulo habere, in eoque nomen IESV, (si hoc requiritur) inuocare. *Ib.d.6.*

VII. Concesse viuis non possunt applicari defunctis, nisi id expiratur: quia pendent à voluntate concedentis.

VIII. Probabile est, concessam pro certo tempore, posse sæpius obtineri, repetendo opera præscripta: v.g. eodem die, nisi addita sit restitutio quia fauores sunt ampliandi. Ita *Henr. & Rodriq.* Contrarium tamen videtur probabilius, ob voluntatem concedentis contrariam rationabiliter præsumptã. *v.C.de Lug.d.27.s.6.*

IX. Etsi consultum sit, vt opera omnia sint in gratia; id tamen non videtur simplciter necessarium. Laborandum tamen est concionatoribus, & Confessarijs, vt cum Indulgentiæ promulgantur, populum ad seriam confessionem excitent.

X. Vt quis lucretur pro defunctis, probabiliter non requiritur, vt sit in gratia; quia tantum ponit opus tanquam conditionem, quo posito Pontifex applicat defuncto Indulgentiam, siue satisfactiones Christi, & Sanctorum; Ita *Escob.t.7.E.5.c.7.nu.45. Suar.& Prap. in 3.p.q.14.d.15.n.83.* Contrarium tamen docet *C.de Lugo d.17.n.75.* requirens statum gratiæ, saltem in fine operis: quæ sententia tutior est.

XI. Opus præscriptum dum fit, debet esse vtile ad finem à concedente intentum, qualis est, v.grat. eleemosyna, præscripta pro redemptione captiuorum, etsi fiat cum, aut in

cet *Vasq.Tol.Laym.Sà, Dian.par.3.t.4.res.123.* Imò si nihil horum, sed tantum, quod sibi confessus fuerit, recordetur, valide, etsi illicitè, absoluturum putat *Lay.& Dian.l.c.*Idem absolutè docet *Gran.*& *Mercerus in 3.p.q.9.n.1.* cum quibus *Dian.p.5.t.14. R.51.*se retractans, probabile censet, quod etiam licitè possit absoluere.

Resp.III. Rarò obest defectus ex parte confessarij, si pœnitens eum inculpabiliter ignorat; quia in confessione sequenti absoluetur etiam ab ijs, à quibus se bona fide absolutum putabat. *Vnde resolues.*

Is qui à puero peccatum aliquod graue, v.g. mollitiem, inculpabiliter omisit, vt quia putauit leue esse vel nullum, non ideo tenetur repetere alia peccata, (vel confessiones intermedias) sed hoc tantum, vt docet *Bon.Sant. t.1.c.16.Vasq.in 3.p.t.4.qu.92.Sanch.hic Laym. c.9.* addens, si simplex rusticus, qui tota vita tantum fecit confessiones generales, nihil confitens in specie, nec aliter instructus sit, etsi is validè sit absolutus, cum onere, vt cum melius cognouerit, omnia subijciat clauibus si tamen veniat, quando ingens est copia pœnitentium, vt tunc disponi non possit ad omnia repetenda, posse eum absolui, auditis tamen peccatis ab vltima confessione factis cum obligatione, vt melius faciat. Ita *Lay.l.c.c.9.nu. 4.v.Dian.p.3.t.4. R.*108.vbi addit ex *Nau.Syl. Bein.Vasq. Reg.t.1.l.6.cap.5.f.3 num.*153.*& Io. Sanch.*etsi ex errore culpabili mortaliter, peccatum tale v.g.mollitiei (vel numerum, aliam ve circumstantiam necessariam) omise,is, non ideo teneri repetere confessiones intermedias, bona fide, & legitimè factas, in quibus ex natura-

naturali obliuione defectum illum non fuerit confessus, cùm validæ fuerint, & manent validæ.

DVBIVM IV.

De satisfactione.

ARTICVLVS I.

Quæ eius necessitas, & quantitas?

Resp. I. Satisfactio, seu Pœnitentia à confessario data, est necessaria necessitate, non sacramenti, sed præcepti; ideoque à confessario regulariter imponenda est (secundum *Su.& Reg.t.1.l.7.n.2.* sub mortali *Car.* tamen *de Lug.* concedit, ex paruitate materiæ posse venialiter peccari, vt *v.d,25.nn.47.* v.gr. si ob peccata venialia leuis pœnitentia esset iniungenda, eius enim voluntariam omissionem venialem tantum esse. Ita etiam *Dian.par.6.t.6.R.44.*) Et quidem proportionata, tum peccatis, tum facultati pœnitentis. Ratio prioris est, quia est pars Sacramenti, non essentialis sed integralis tantum, habens effectum ex opere operato, & maiorem vi Sacramenti, quam sine eo. Ratio posterioris, tum ex *Trid.sess.14.cap.8.* tum quia Sacerdos tenetur curare integritatem sacramenti; & tam vindicare, quam mederi. *Bonac.t.1.d.5 qu.5.§.3.p.2.* Vnde resolues.

I. Excusatur aliquando Confessarius, si leuissimam, (vel etiam nullam) pœnitentiam iniungat: v.gr. Si pœnitentem vehementissime contritum, aut aliter satisfecisse aduertat,

Caiet.

Caiet.Nau.Suar.Reg.Bonac.de pœn.d.5.q.5.ſ.3. p.2.nu.1.& 2.Eſcob c.6.nu.41. Cum verò id rarò, vel nunquam conſtare ſatis poſſit, tutius eſt, aliquam ſemper iniungere, vt rectè monet Card.Lugo d.25.ſ.4.nu.48.2. Si pænitens ſit mentis impos, aut aliter impotens, aut morti proximus, aut valde debilis: cui tamen prudenter iniungi leuem ſaltem pœnitentiam, v.g. percuſſionem pectoris, inuocationem nominis IESV, (ſaltem corde) aliosue pios motus, vel vt per hæredes ſacrificia, eleemoſynas, & ſimilia opera pia curet, mouet Suar. Laym.& Bon. l.c.& Nau.qui addit poſse iniungi, vt patienter ferat infirmitatem; quod tamen Bon l.c.non improbat, cum fieri poſsit, vt id valde angat infirmum, timentem ſe non ritè ſatisfacere.3. Quando ſcrupuloſus ſæpiùs intra eandem horam redit cum nouit culpis; quia ſupponitur ſatis impoſita in præcedentibus Tamb.l.4.c.1. ex Fagund.

II. Etſi Confeſsarius peccet ex communi, ſi pro magnis peccatis valde paruam pœnitentiam imponat; excuſari tamen eum poſse, putat. Dian.part.3.lib.4 reſ.92. ſi addat illud quicquid boni feceris &c. Verum hæc regula vniuerſaliter admitti non poteſt, vt bene notat C.Lug.d.15.num.75.Kon.Tan.Palaus, &c. contra quos Dia.pro ſe citat Bauni, & Lean.p. 6.t.7.R.5.& p.9.R.54.& ab alijs non immeritò reijcitur, eò quod verba, vt pote merè deprecatoria non habeant vim eleuandi omnia opera bona ad efficaciam Sacramentalem, Auerſ.q.13.ſ.7.

III. Minor iuſto licitè datus ex cauſa, qualis, v.g. eſt magna contritio. 2. Fragilitas animi vel corporis, ob quam timetur maiorem non imple-

impleturus. 3. Tempus Iubilæi, vel indulgentiæ plenariæ. Ita *Suar. Henriq. Lay.*

IV. Non potest iniungi, 1. Ingressus religionis, vt docet *Sa, V. satisfactio*; quia id nimis durum videtur. 2. Pænitentia publica, si sit periculum reuelandæ confessionis, alias interdum pro publico peccato, potest & expedit:

V. Etsi possit, & aliquando ob fragilitatem pænitentis etiam expediat, iniungi opus alias debitum, seu præceptum, v.g. Missæ auditionem die festo, &c. vt docet *Suar. Vasqu. Laym. lib. 5. t. 6. c. 15.* & alij. Vnde si scrupulosus sæpius redeat ad Confessarium, intra breue tempus semper noua confitendo, non semper necesse est imponere pænitentiam nouam, cum opus ante deditum possit iniungi. *Bonac. Henriqu. Lugo Dian. p. 6. t. 7. R. 6.* contra *Suar. Regi. & Bauni*. Si tamen Confessarius non exprimat, censetur imperasse opus liberum, vt docent ijdem, & *Dian. p. 3. t. 4. R. 84. v. Kon. d. 10. dub 8. Dian. p. 4. tract 4. R. 241.*

VI. Etsi etiam possit iniungi opus internum, vti contra *Marat & alios* docet *Koninc. Hurt. & Dian. part. 4. t. 4* R. 24. communiter tamen debet esse externum, & afflictiuum, v.g. oratio, ieiunium, eleemosynam. Nam auaris eleemosyna, luxuriosis afflictio corporis, conuenit. Vtrum vero licite imponantur preces recitandæ pro defunctis, dubitari potest. *Vega t. 2. cap. 64.* & *Ioannes Sanch. d. 16. num. 1.* negant. Affirmant probabilius *Turr. de pœn. d. 37. dub. 4. C. Lugo d. 35. s. 5. vid. Dian. t. 4. p. 3. R. 54.*

VII. Potest etiam aliquando iniungi cessatio ab aliquo bono opere, (v.gr. nimia corporis afflictione) vel abstinentia aliqua vice,

à com-

à communione, ad promouendum maius bonum pœnitentis, si prudens Confessarius ad eum finem expedire iudicet *Sala, Lug.&c.* cum *Auersa qu.13 f.5. Ioannem Sancium*.

VIII. Etsi possit immediate post absolutionem adhuc iniungi, debet tamen fieri ante, vt seruetur ordo iudicij. *v.Dian.p.3.t.4. R.136.* & *p.5.t.13.R.36.* vbi ex *Cap.Finali, Ochag.* docet, etsi consuetudo habeat vt ita fiat, illam tamen non induxisse obligationem.

Resp II. Pænitens communiter tenetur sub graui obligatione, pænitentiam, si rationabilis sit, acceptare & implere, vt habet communis contra *Caiet.Silu. Nau.* Quorum sententia ad hoc saltem seruiet, vt neminem non absolutum dimittas, si vel leuissimam subire velit, vt notat *Sotus & Reg l.7.c.2.v.Dian.p.3.t.4.R.51. & p.2.t.15.R.52.*

Dixi I. *communiter*: quia probabile est, quod docet *Laym.l.4.t.6.cap 15.Suar.*& *Dian. p 3.t.4 R 136.* contra *Kon.Henriq.& alios*, pœnitentiam sub veniali tantum obligare sequentibus casibus: 1. Si imposita sit pro solis venialibus. Ita citati contra *Henriqu. & Fagund.* 2 Si pro mortalibus aliàs confessis. 3. Omissionem partis non grauis in confessione mortalium, vel etiam omissionem totius, si leuis sit v.g. vnum Miserere *Kaninch. Reg. Fagund.* cum *Dian p.3.t.4 R 102.& p 6.t.8.R.45* 4. Si Confessarius noluit obligare sub mortali: quia cum possit imponere pœnitentiam liberè, & sine omni obligatione, vt probat *Suar.* hic *d.38 f.7. Henriq Fill. Fagund. Tann.kon.de Sacr. d.19 dub.8.nu.65.* contra *Turr.& Vasqu.* potest etiam sub leui tantum imponere *v. Dian.p.3. t.4.& p.4.t.4.R.82.* 5. Eum qui lucratur indul-
gentiam

gentiam plenariam, liberari ab onere pœnitentiæ, (nisi sit medicinalis) docet *Dian.p.5.t.11.R.3.* & *p.9.t 6. R.36.ex Tanu.Gran.Lug.etc.* contra *Valen.Marchan.& Auers.*

Dixi II. Si *rationabilis sit*; quia si iusto sit grauior, ac difficilior nec Confessarius eam moderari velit, non peccabit grauiter pænitens, si sine absolutione discedens, alterius Sacerdotis iudicio peccata submittat, vt docet *Suar.kon.Laym.* Imò ad eam non obligabitur, si omnino iniustam esse constet, aut si pænitens eam non possit implere, vel illius sit oblitus. Nec tunc ad aliud quicquam tenetur, etsi expediat, vt his, qui siue culpabiliter, siue sine culpa oblitus est, in sequenti confessione similem sibi iniungi petat. Ita *kon.Lay.Dian.p.4.t.4.R 242.* contra *Rich.& Sylu.* qui putant talem confessionem esse repetendam, quod præter citatos, negat etiam, *C.Lugo nu.87.ex Vasq.* docens, talem satisfacere, si confiteatur illud peccatum obliuionis culpabilis. *Vnde resolues.*

I. Is qui pænitentiam implet in statu peccati mortalis; probabiliter quidem satisfecit præcepto, cum impleat eius substantiam: peccat tamen sed venialiter ut docet *Suar. Laym. Dian. l.c.* quia Sacramenti partem suscipit indignè, & obicem ponit effectui, scilicet remissioni pœnæ (quem tamen, obice remoto, recuperari docet, *Nau.Tol.Caiet.Dian p.3 t.4. R.85.Fagund Suar.&c.*) vnde quam primum est implenda, potestque grauiter etiam peccari nimirum differendo, quod ex varijs circumstantijs iudicandum *v.Dian.p.2.t.15.R.53.p 5. t.13.r.38.* Non esse autem graue seu mortale, si non differat vltra octi duum, docet *Hur.* apud *Dian.* Imo posse differri per annum, (hoc est, quam-

quamdiu non tenetur ad nouum Sacramentum pœnitentiæ) vult ipse *Dian par.9 t 7. R.57.* ex *Amico, Leand.&c.* Nisi tamen pænitens dubitet, an postea possit implere: eo enim casu teneri quàm primum commodè potest. Similiter non esse mortale, si oblitus ieiunare feria vi. differat in diem sequentem: vel obligatus communicare singulis mensibus, differat ad 6. vel 8 dies affirmat *Dian l.c* ex *Palao,* præsertim ex causa aliqua, tametsi leui.

II. Pœnitentiam (etiam medicinalem) impositam sub conditione hac, *si iterum labatur,* nec teneri acceptare, nec implere, eò quòd Confessarius nec Iudex sit, nec Medices peccatorum committendorum, docet *Dian.p.5.t. 7.R* 49.ex *Palao,Trul.&c.* Sed contrarium probabilius cum *Suar.* tenet *Auersa, quæst.*13.*s.*4. quia non imponit eam pro peccatis committendis, sed commissis, sub conditione reincidentiæ.

III. Qui non impleuit intra tempus præscriptum, non ideo deobligatur.

IV. Potest satisfacere per alium, cui Confessor id concedit, vel qui per se non potest, vt docet *Reg.Fil.Fagund.Dian p.4 t.4 R.* 141 hic tamen non tenetur, nisi Confessor id voluerit. An verò satisfaciens pro alio, simul pro se possit, alij aiunt, alij probabilius negant, vt habet *Sa.*

V. Non necessario impletur ante communionem.

Quæres. Quis pœnitentiam possit commutare, & quomodo.

Resp.I. Ex iusta causa, quauis Sacerdos id potest, si de nouo ei confiteatur, vt habet communis sententia contra *Sotum & Vasq.* saltem si pec-

si peccata non sint reseruata, imò etiam probabiliter, etiamsi talia fuerint, vt habet *Fernand.*

Resp.II. Sine noua Sacramenti administratione, potest id solus Sacerdos, hic iniunxit, si adhuc recordetur statum pœnitentis, & hic ad eum recurrat tempore tam breui, vt mortaliter idem iudicium censeri possit, v.gr. intra hebdomadam *Henriqu* & *alij*, imò etsi post longius interuallum. *Lugo. Auersa*, & *Dian.p* 6.*t*.6.*R*.46.& *par*.9 *t*.6.*R* 57.contra *Palaum*, *&c.* Ratio, quia iudex incognita causa non potest ferre sententiam. Ita *Sylu.Su Kon. Lay Fill Reg. Fag.*& *C.Lug.* contra *Nau.Henr. Tol.Sà, Rodriq.Beiam, Valerum. Dian.p*.3.*t*.4. *R*.53.*& p* 2.*t*.1 .*misc.R*.53.qui dicunt, etiam alium posse, non repetitis peccatis. Quæ sententia, etsi non ex ratione, ex principio tamen extrinseco videtur esse in praxi probabilis, (Diana enim *loc.c.*pro ea adducit 14.Auctores, dicitque esse vsum, siue praxin Confessariorum)& Confessarijs posse seruare, quando pœnitens difficulter adduci potest ad repetenda peccata, vel tempus id non fert præsertim si ex confessione (nam in ea, & non extra debet, fieri) aliorum peccatorum, ex præsenti statu pænitentis, ipsiusque testimonio, habeant aliquam confusam notitiam peccatorum præteritæ confessionis. Ita *Fagu.p.*2.*l*.9.*c*.4.*nu*.22.*C. Lugo d*.25.*s*.6.*n*.107.*&* 109.

Resp.III. Ipse pœnitens non potest commutare pœnitentiam, etiam in euidenter meliorem, vt docent *Sanch*.4 *mor. Koninc.d*.10. *d*.12.*num*.13.*Reg*.& alij, etsi contrarium probabile dicat *Dian.p*.3.*t*.4. *R*.53 *t*.2.*t*.4. *R* 53. ex *Portel. & Villalob.* Sed hoc *Turri* teme-

rarium *C.de Lug.* communi Theologorum & fidelium sensui repugnare dicit *d.25.s.6.n.75.*

ARTICVLVS II.

De satisfactio per Indulgentias,

§. I.

Quid sit Indulgentia, & quid ad eam requiratur?

Respond.I. Indulgentia est gratia, quæ certo aliquo opere, quod concedens præscribit, præstito debita Deo pœna temporalis (non autem culpa) extra Sacramentum, sacrificium, & martyrium, per applicationem satisfactionum Christi, & Sanctorum, remittitur: idq;vel per modum absolutionis, ergà subditos Ecclesiæ; vel nudæ solutionis, erga non subditos vt defunctos & catechumenos, quibus proinde tantum dantur Indulgentiæ per modum suffragij *Su.Kon.Fill.Sanctarel.Bonac.d.6. quæst.1.part.1.*

Resp.II. Ad valorem Indulgentiæ, requitur causa pia & rationabilis, eaque vt habet sententia communior *Suar.& aliorum*, proportionata effectui, & quantitati Indulgentiæ, saltem secundum concedentis prudentem æstimationem, petendam non ex operis tantum difficultate, sed fine intento, & operis ad eam vtilitate. Ratio desumitur ex natura dispensationis bonorum, quæ sine causa ab inferiore facta non valet, & est dissipatio. Ita *Auct.citt.*

Resp.III. Ad lucrandas Indulgentias requiruntur

funtur hæ condiciones: 1. Vt fit baptizatus. 2. Vt fit subditus concedentis. 3. Vt non fit ligatus excommunicatione maiore, vt habet communis, quia hæc priuat communione bonorum spiritualium. 4. Vt fit in gratia saltem tunc, quando opus præscriptum completur: quia pæna non remittitur ante culpam. 5. Vt opus iniunctum, moraliter totum, & integre impleatur. 6. Vt opus præscriptum fit honestum saltem ex obiecto; nam sufficit vitiatum ex fine inhonesto veniali, vel ex alia circumstantia praua, (vt docet *Suar.* & alij *communiter* contra *Kon.*) saltem si nihilominus conducat ad finem Pontifici propositum, vt limitat *Lay.* Ratio prioris est, est quia illud opus plerumque complet causam Indulgentiæ, quæ debet esse pia. Ratio posterioris; quia ratio iniuncti operis, est assecutio finis intenti à Pontifice. v. *Layman. Bonacin.d.6.quæstion.1.part.5.* Vnde resolues.

I. Indulgentijs etiam frui potest qui eas concessit.

II. Non expirant morte concedentis, cum sint gratiæ; nec vt habet *Sa*, ante notitiam reuocationis.

III. Etsi intelligendæ sint, vt sonant; cùm tamen sint gratiæ, lagrè sunt interpretandæ, (nisi sint de pœnitentis iniunctis, vt ex *Henriq. &c.* notat *Amicus d.20.nu.77.*) seruata tamen verborum proprietate. Vnde censendæ sunt perpetuæ, si datæ sunt sine temporis restrictione.

IV. Etsi data pro articulo mortis, secundum *Sà*, expiret quando semel est accepta: contrarium tamen est probabile, ob rationem datam. Illa autem non requirit applicationem

si id in ipso indulto exprimatur, vt in Caroli Borromei; & quinque Sanctorum fit) Neque necesse est retinere, donec expiret, (etsi hoc sit tutius) sed sufficit in aliquo mortis articulo habere, in eoque nomen IESV, (si hoc requiritur) inuocare. *Ib. d. 6.*

VII. Concesse viuis non possunt applicari defunctis, nisi id expiratur: quia pendent à voluntate concedentis.

VIII. Probabile est, concessam pro certo tempore, posse sæpius obtineri, repetendo opera præscripta: v.g. eodem die, nisi addita sit restitutio quia fauores sunt ampliandi. Ita *Henr. & Rodriq.* Contrarium tamen videtur probabilius, ob voluntatem concedentis contrariam rationabiliter præsumptã. *v. C. de Lug. d. 27. s. 6.*

IX. Etsi consultum sit, vt opera omnia sint in gratia; id tamen non videtur simplciter necessarium. Laborandum tamen est concionatoribus, & Confessarijs, vt cum Indulgentiæ promulgantur, populum ad seriam confessionem excitent.

X. Vt quis lucretur pro defunctis, probabiliter non requiritur, vt sit in gratia; quia tantum ponit opus tanquam conditionem, quo posito Pontifex applicat defuncto Indulgentiam, siue satisfactiones Christi, & Sanctorum; Ita *Escob. t. 7. E. 5. c. 7. nn. 45. Suar. & Prap. in 3. p. q. 14. d. 15. n. 83.* Contrarium tamen docet *C. de Lugo d. 17. n. 75.* requirens statum gratiæ, saltem in fine operis: quæ sententia tutior est.

XI. Opus præscriptum dum fit, debet esse vtile ad finem à concedente intentum, qualis est, v. grat. eleemosyna, præscripta pro redemptione captiuorum, etsi fiat cum, aut in

v.g in eleemosyna danda. *Bonac.loc.cit.* Si eleemosynam des exiguam: nisi tamen in Bulla exprimatur, dandum esse pro cuiusque facultate; tunc enim maior danda est à diuite, quam alio. Ita *Fill. Suar. Sa, & alij* 4. Si Ecclesiam visitandam non possis ingredi, ob hominum multitudinem, dummodò oratio fiat ante fores, vel in cœmeterio. *Bon.* 5. Etsi in opere præstito non habueris intentionem consequendi Indulgentias, vt docet *Salas, Bon. & alij* contra *Suar.* Et videtur certum, saltem si habueris interpretatiuam, vt habet *Lay.* 6. Etsi opere fuerint aliunde debita, v.gr. ex præcepto Ecclesiæ Ita *Lay*.

XV. Quando datur potestas commutandi opera præscripta in alia id non necessario fit in confessione, & à confessario, qui audit confitentem; sed potest fieri extra, & ab alio idoneo: ita enim declarat Gregor. XIII. (vti & in Bulla Indulgentiæ nomine Confessarij, intelligi quemuis approbatum (apud *Henriq.l.7. c.10.n.8. & Prap q.14.d.10.n.88.*

XVI. Probabilius est, eum, qui tantum partem operis præscripti facit, non lucrari partem Indulgentiæ, nisi tam parum desit, vt censeatur moraliter integrum. Ita *Bon.par.5* ex *Nau. Suar. Kon. &c.*

XVII. Cum præscribitur, vt visitentur aliquot altaria sufficit ad illa se orando conuertere ex eodem loco, vt habet *Sa, Bon.p.1. Suar. Rodriq. Dian.* Limitat autem *Cidi Lug.* si sit tali loco, & situ, vt moraliter censeri possit orare ad illa altaria, *d.27.n.98*

XVIII. Cum confessio præscribitur, nisi in Bulla exprimatur, venialium, probabilius est, non requiri vt conditionem sine qua non,

sed vt dispositionem ad statum gratiæ, *Bon. loc.citat.*

XIX. Nemo consequitur plenariam Indulgentiam peccatorum omnium, nisi omni culpa, etiam veniali, liber sit; quando vltimum opus explet Vnde consultum est, communio sit vltimum. *v.Laym.*

§. II.
Quotuplex Indulgentia, & quomodo differat à Iubilæo?

Resp.I. Indulgentia est totalis, siue plena, plenior, plenaria, plenissima, quæ non tantum pænitentiam iniunctam per confessarium, vel Canones, aut secundum hos iniungi debitam, sed etiam omnem Purgatorij pœnam tollit. Nec differt à Iubilæo, nisi accidentaliter priuilegijs quibusdam, vt quod in Iubilæo licita sit dispensatio in certis votis, absolutio à reseruatis, & censuris, & quod Confessarius quiuis approbatus possit elici *V. Sà V. Indul. Bon.d.6.qu.1.p.2.*

Indulgentia alia est Partialis, qualis est vnius, vel aliquot annorum: item septenæ, quadragenæ, carenæ: item tertiæ partis peccatorum, per quas non significatur tolli tantam durationem Purgatorij; sed tantam pœnam remitti, quanta deleretur per ieiunium vnius, aut aliquot annorum, aut quadraginta dierum in pane, & aqua, secundùm Canones olim imponi solitum. Porrò, quando indulgentijs plenarijs adduntur aliquot anni, vel remissio tertiæ partis peccatorum, id secundùm diuersas sententias, vel ad diuersos concedentes referendum est, vel facit ad cautelam, vt si fortè causa Indulgentiæ non fuerit sufficiens,

saltem

saltem valeat ad illos annos lucrandos; vel vt adiuncta concedatur pro alio tempore, actione & loco; vel denique, vt ea per modum suffragij possit alijs applicari, *v.Bellar.c.9.*

Resp.II. Circa Iubilæum notanda sequentia.

1. Anno Iubilæo in Vrbe durante, suspendi solent tantisper extra urbem omnes Indulgentiæ plenariæ, quoad viuos, etiam in carceribus, (non tamen in periculo mortis constitutos, vt contra *Lay.l.5.t.7.c.8.n.2.* docet *Bon.d.6.q.1.nu.2.* ex declaratione *Vrb.VIII.* facta Anno 1625. neque quoad defunctus) itemque aliæ facultates, v gr. absoluendi à casibus Bullæ Cœnæ, commutandi vota, dispensandi, &c. concessæ in ordine ad lucrandas plenarias Indulgentias. Non suspenduntur autem Indulgentiæ personis particularibus, aut ab alio, quam Papa concessæ, nec priuilegia Religiosorum, v.g. absoluendi à reseruatis, &c. quia tantùm suspenduntur facultates concessæ in ordine ad indulgentias. Ita *Sanch. Henriq. etc.* apud *Dian.tom.1.tractat.bullacruc. Filliu. Bonac.l.c. Benzon.*& denique *Card.de Lugo d.20.f.8 num.*145. ex declaratione Vrbani VIII. Anno 1625. Similiter neque suspenditur facultas concessa Episcopis per *Trid.f.24.c.6.* absoluendi & dispensandi cum suis subditis, in omnibus casibus Sedi Apostolicæ reseruatis, item nec dispensandi in irregularitatibus, in impedimentis matrimonij, aut petendi debitum, &c. quæ ex iure communi illis competunt, *Zerolla V.Annus S.§.4.Quint.in append.t 8.d.16.*

2. Etsi probabile sit, quod docet *Nau.* sæpius lucri fieri posse Indulgentias intra Iubilæum, extensum ad duas septimanas: contrarium tamen verius est, quod *Congregatio Cardi-*

nalium declarauit, vt habet *Bonac.* (ex *Suar. Sanch.*) *d.6.qu.1.p.5.nu.32.* qui tamen affirmat, in anno sancto posse obtineri toties, quoties opera præscripta præstantur; idque ex declaratione Vrbani VIII.

3. Satisfacere tunc, 1. qui Sabbatho ante primam Dominicam confitetur, vt habet *Lay.* & *Bon.* & praxis fidelium. Item qui confitetur & communicat vltima Dominica, claudente Iubilæum. Cætera tamen opera debere fieri ante; & quidem intra vnam hebdomada, docet *C. de Lug. d.27.n.105* contra *Bon. q.1.p.5.2.* Qui ordinem inter opera præscripta non seruauit.

3. Si quis intra illud tempus cœperit confessionem, quam materialiter imperfectam oporteat differri longius, potest tunc absolui à reseruatis, & commutari vota; postea verò extra tempus Iubilæi absolui ab omnibus, etiam quæ oblitus est, reseruatis, ac in oblitus etiam dispensari; imò potest postea omnia facere Confessor finita confessione, quæ ante quia cœpta causa manet potestas delegati, donec finiatur. Ita *Sa, Less. l. 2. c.49. d.16.. Bon. Lay. Sanch. l.4. c.54. Dian. t.2. misc. R. 12.*

4. Qui neglexit lucrari Iubilæum in patria, potest alibi, dum ibi durat, lucrari *Sanct. Vgol. Dian. p.3 t.4. R.151.* Imò etiam in patria, si tempore publicationis ex inuincibili ignorantia notitiam illius non habuit. *Bott. Dian. l.c.*

5. Quando duobus diebus immediatis occurrunt duo Iubilæa, quorum singula confessionem & communionem requirunt; non opus est bis confiteri communicare, dummodo perseueres in gratia: alia tamen opera repetenda sunt. *Tur. p. 2. d.32. d.64. v. Dia. p.4. t.4. R.166.*

CAPVT

CAPVT II.

De Ministro Sacramenti Pœnitentiæ.

DVBIVM I.

Quid sit Minister.

Respond. Est sacerdos approbatus ab Episcopo, (saltem respectu sæcularium) & habens iurisdictionem. Est certum. Ratio primæ partis sumitur ex *Ioannis 1. Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis, &c.* Ratio secundæ sumitur ex *Trid. s. 23. cap. 15. de reformat.* vbi decernit, nullum posse audire confessiones sæcularium, nisi habeat beneficium parochiale, vel approbationem ab Episcopo. Addidi *respectu sæcularium*: quia circa confessiones regularium, Concilium nihil videtur mutasse: vnde ijs cuius, etiam non approbato, quem Prælatus præfecerit, possunt confiteri: intellige, quantum est ex vi Concilij: quia *Gregorius XV.* statuit, vt Monialium Confessarius ab ordinario approbatur. Ratio tertiæ partis patet ex *Flor. & Trid. loc.* quia absolutio est actus iudicialis, qui requirit subditos. *Vnde resolues.*

I. Nullo casu, vel dispensatione hoc Sacramentum validè administratur à non Sacerdote.

II. Vbi *Trid.* est receptum, (secus alibi) nullus Sacerdos, etiam Regularis, validè absoluit, nisi sit approbatus, vel Parochus; cui non solum intra, sed etiam extra diœcesim suam, validè delegatur iurisdictio, potestque

eligi in Confessarium, ab omni habente potestatem eligendi, quamdiu tamen retinet Parochiam. Ita *Fill.t.1.t.7. Fagund.Suar.Dian.p.3.t.4.R.126.*

DVBIVM II.

Quid sit approbatio, & à quo petenda?

Resp.I. Approbatio non est collatio iurisdictionis, sed tantum publicum iudicium de aptitudine personæ, ad audiendas confessiones, essentialiter prærequisitum (supposito iure Tridentini) ad iurisdictionem recipiendam. Ita *Sanc l.6.de m d.28.& alij.* Vnde resolues.

I. Etsi Doctores & Licentiati, hoc ipso quod promoueantur, censeantur, secundum quosdam, approbati à Papa, vt notat *Sà V.Confessor*: probabilius tamen est, quod ipsi etiam egeant approbatione licet non deceat, vt ipsi, vel Lectores in Theologia, examinentur.

II. Etiam Parochus, qui reliquit beneficium parochiale, debet approbari, si velit audire confessiones.

III. Non requiri hanc approbationem, ad auditionem venialium docet *Dian.p.2 t.2.misc. R.44.*ex *Valero.* Et ratio esse videtur, quòd approbatio tantum requiratur in ordine ad iurisdictionem: hanc autem quiuis Sacerdos pro venialibus, (vti & mortalibus, à quibus ritè quis est absolutus) habeat, collatam ab Ecclesia in ipsa ordinatione, ideoque ab ijs absoluere possit, vt habeat *Bon.d.5.q.7.p.2. Vasq.Suar. C.de Lug.d.18.s.3.d.21.nu.1.* vbi docet, ab Ecclesia *Trid.* non approbatum reddi incapacem iurisdictionis, tantum in ordine ad mortalia prius confessa.

IV. Pa-

IV. Parochi non possunt adsciscere cooperatores, nisi Parochos, vel approbatos, vt habet *Fagund.p.2.l.7.n.42.Sanc.&c.* ex *declaratione Cardinalium* contra *Led. & alios. u. Dian.par.3.tom.4.R.147.& Bon.dub.5.q.7.p.4. §.1.*

V. Qui habet potestatem eligendi confessarium, non potest eligere nisi approbatum, vel Parochum.

VI. Ad Approbationem non necessario requiritur examen, modò adsit iudicium prudens de sufficientia. *Kon.Laym.*

VII. Non sufficit approbatio petita, & negata, vt docetur communiter contra *Nau. Henriq.& Dian.to.1.t.2.R.24.* etsi probabiliter cum prædictis docuerit *Kon. Laym.* regulares Mendicantes, si ab Episcopo repellantur cum manifestè idonei sint, & à Prælatis suis præsententur, posse nihilominus pro confessionibus secularium exponi, vt habetur *Clementia, dudum, §. statuimus.* Istis tamen priuilegijs *Trid.* & *Vrbanum VIII.* anno 1628. derogasse, notat *Card. de Lugo de pœn.d.21.n.29.& 51.*

Resp.II. Approbatio petenda est ab Episcopo, & quidem proprio scilicet Sacerdotis, vt intelligunt *Suar.Kon.Reg.Fill.& alij:* vel(vt probabiliter vult *Vas.*)pœnitentis. Ratio, quia est actus iurisdictionis vel saltem auctoritatiua declaratio; ergo debet fieri à superiore. Porrò nomine Episcopi, etiam intelliguntur Prælati, habentes iurisdictionem Episcopalem, vt quidam Abbate, & Capitulum Sede vacante, non autem Prouinciales, aut Generales ordinum. *Vnde resolues.*

I. Re-

I. Religiosi, etiam exempti, debent approbari ab Epicopo loci, in quo degunt: quia illius, quo ad hunc actum, sunt subditi.

II. Episcopus in suas Diœcesi non potest approbare Sacerdotem alienum, nisi subdatur illi saltem ad tempus.

III. Episcopus potest approbare per se, vel Vicarium generalem, vel alios quoscunque deputatos: quia non est actus ordinis, sed iurisdictionis.

IV. Approbatio potest fieri, cum restrictione ad certum genus personarum, locum, tempus, &c. *Nau Suar. Vasq.* contra *Vegam.*

V. Episcopus peccat, si Sacerdoti (præsertim Regulari) idoneo, sine causa sufficiente neget approbationem. *Bonac. Vasq. a. 3. d. 3. Card. de Lugo d. 21. s. 3. n. 54. Sanc. &c.*

VI. Approbatio semel absolutè concessa, non tantùm non extinguitur morte concedentis sed nec reuocari potest, siue iusta causa: ex causa tamen v. g. mutatione morum, indicij, &c. potest; vt docet *Suar. Fil.* & alij. Quod si fiat absque causa rationabili, *Kon. Suar.* & quidam alij, censent, reuocationem esse nullam: alij illicitam tantùm. *Fill. t. 7. c. 9. q. 12.* In dubio autem, an ex iusta causa reuocatio sit facta, præsumendum esse pro Prælato, docet *Card. de Lugo n. 67.*

VII. Ex iusta causa possunt, præsertim à successore Episcopo, ad examen reuocari, non tantùm sæculares, sed etiam regulares: Docent tamen quidam Mendicantes habere priuilegium, vt non possint reuocari ab eodem, à quo ante sunt approbati: sed contrarium docet *Sua. C. de Lugo d. 21. n. 61. & 62.*

VIII.

VIII. An approbatus ab vno Episcopo, possit in alia diœcesi, sine noua approbatione, recipere iurisdictionem, controuertunt DD. ac licet vtraque sententia olim videri potuerit probabilis, post decretum tamen *Verb. VIII.* anno 1628 apud *C. Lugo disp. 21. sec. 2. n. 29.* negatiua omninò tenenda est *vid. Auersam quæst. 16. sect. 8.*

DVBIVM III.

Quid, & quotuplex iurisdictio Confessarij; & vnde eam habeat?

Resp. est auctoritas aliqua in alium vt subditum, in quem in foro interno, accipit potestatem, distinctam à potestate ordinis: hæc enim datur per Sacramentum Ordinis, & omni Sacerdo, nec tolli potest; illa per externam concessionem Ecclesiæ, nec omnibus sacerdotibus, postque ab ijs tolli: ac nisi adsit inualida est absolutio ex *Trid. s. 14. c. 7.* Est autem duplex: Ordinaria, & Delegata. Ordinaria est, quam habent ij, qui ex vi proprij officij curam animarum habent, vt Papa, Episcopus, Parochus (huc reuocantur Archiepiscopi, erga, subditus suorum Episcoporum, tunc tantum quando actu visitant) Archipresbyteri, Archidiaconi, Prælati religionum. Vicarius perpetuus Episcopi, vel etiam Parochi. Delegata dicitur, quæ legitimè datur ab habente ordinariam, idque vel tacite, vel expresse, vt à Papa pro tota Ecclesia, ab Episcopo pro diœcesi, à Parocho pro Parochia; hoc discrimine, quoad Papa possit dare inuitis Episcopis, & Parochis,

chis, non contra. Ac licet, exterior iurisdictio expiret morte delegantis, non tamen hæc interior, nisi successor reuocet, vt docet *Sanc. Sua. Kon.* contra *Syl. & Vasq. v. Lay. c.10. n.22.* Porrò huiusmodi potestatem delegatam absoluendi quemcumque, à quibuscunque peccatis, in articulo seu periculo mortis, (hæc enim pro eodem sumuntur in iure vt *v. Dian. p.3. tr.4. R.57.71. & 72.*) habet in iure communi quiuis Sacerdos, etiam excommunicatus & degradatus, si alius desit; quod addo, quia præsente parocho, vel proprio Sacerdote, id non posse docet *Vasq. Bon. Kon. Regin. &c. commun.* licet contrarium probabile putet *Dia. p.1. t.5. R.5. & p.44. R.167.* ex *Angl. Henr. Comit.* & *Sà*, confirmatque *Tamb. de exped. con. l.3. c.7.* Ex consuetudine, quiuis tolleratur absoluere potest à venialibus & mortalibus alias confessis. Ex priuilegio, Religiosi Mendicantes quosuis fideles absoluere possunt, iuxta tenorem suorum priuilegiorum. Ex concessione Ordinarij directa, quicunque Sacerdos approbatus cui id ille committit. Denique ex indirecte is, qui audit eum, qui habet potestatem eligendi Confessarium quales sunt 1. Ex iure, Episcopi, omnes, etsi sint tantum titulares: item superiores Episcopis, vt Archiepiscopi, &c. item Prælati ijs inferiores exempti, vt Abbas exemptus, (non tamen Abbatissa) Generalis Prouincialis, Prior, (saluis tamen priuilegijs ordinum) *v. Dian. p.4. t.4. R.1. & 2.* 2. Ex consuetudine, Cardinales, (qui etiam domesticis de confessore prouidere possunt) item pastores, imò multis locis, etiam cæteri Sacerdotes sæculares,

lares, vt docet *Valen.Sà*, *Sua.d.27.ſ.3.* (Religioſi tamen tenentur eligere tales quales illis permittunt ſtatuta) item Reges & Principes, (quorum tamen priuilegium ad familiam non extenditur) denique domeſtici Pontificis. 3. Ab homine eam habent quibus ſiue Pontifex, ſiue Epiſcopus, ſiue Parochus conceſſit. *Vnde reſolues*.

I. Qui habet poteſtatem delegatam, non poteſt eam ſubdelegare alteri, cum diuerſa ſit poteſtas vtendi iuriſdictione, & eam delegandi. Excipitur. 1. niſi hoc ipſum conceſſum ſit. 2. niſi ſit delegatus ad vniuerſitatem cauſarum, vt v. gr. ſi cui communicetur officium Parochi abſentis; vel minorennis talis enim aliqua exercitia iuriſdictionis, ex præſumpta voluntate Ordinarij ſubdelegare poſset non tamen integrum officium *v. Lay. hic l.5.t.6.*

II. Cum iuriſdictio reſpiciat ſubditos, exerceri eos poteſt, tam à delegato, quam ordinario, quocunque loco fuerit, vt docet *Sanc.Henriq.Sua.in 3.p.t.4.d.28.ſ.1.& 7.*

III. Probabile eſt, quod abſolutus in articulo mortis, non teneatur ſe poſtea ſiſtere ſuperiori, vel alteri pro reſeruatis, (niſi hæc habeant annexam cenſuram) vt docet *Nau. Sua.Merc.Fill.t.7.c.10 q.6.n.288. Bon.d.5.q.7. p.1.n.13.* quia directè abſolutus fuit, contra *Hurt.v. Dia.p.4.t.4.R.199.*

IV. Improbitas aut inſcitia proprij Sacerdotis non dat iuriſdictionem alteri, ideoque tali caſu expectandum eſt, aut ad ſuperiorem recurrendum. Si tamen ignorantia eſset tanta, vt confeſſio illi facta foret inualida, aut illicita, neque eſset alius priuilegiatus,

aut

aut habens iurisdictionem, licere alteri confiteri, docet *Nau. Vas. in 3 p. t. 4 q. 93. a. 2. dub. 3. Hur. d. 10. dif. 15. v. Dia. p. 4. tr. 4. R. 201. & p. 8. t. 1. R. 86* ex *Cap. Placuit de Pœnit. d. 6.* Idem licere, quando quis proprio non potest confiteri sine graui periculo, docet *Tol. Syl. & Medin.* qui idem concedit, quando proprius non vult, aut non potest audire, vel iniustè negat facultatem confitendi alteri v. gr. Parochus concubinæ, *Dia. p. 3. t. 4. R. 79.* ex *Henr. & alijs* 4. Verùm ista communiter refutantur ab alijs.

V. Etsi grauiter peccare possit proprius, si neget suis facultatem adeundi alterum, modo præsumere possit eos iustè petere; si tamen iniustè neget, probabilius videtur, eos inualidè ab alieno absolui, vt docet *Sot. Sua. Lay.* etsi non improbabiliter *Syl. Henr. Mai. Palud. Rich. Tol. & Dian. p. 4 t. 3. R. 79.* putent, quod valide, præsertim si sine periculo salutis, famæ, vel simili, non liceat suo proprio.

VI. Cùm iurisdictio acquiratur ratione domicilij, vel quasi domicilij, vel etiam actualis habitationis; hinc ij qui duobus locis habent domicilium; vel quasi, possunt vtrobique absolui, vt scolares milites, mercatores; item vagi & peregrini possunt absolui à Parocho loci, in quo versantur *v. Lay. hic. Vas. &c.*

VII. Valide absoluit is, qui audit confessiones, præsente vel sciente & non contradicent. Ordinario; v.g. Episcopo, vel Parocho, cui constet eum aliunde non habere iurisdictionē, quia tunc præsumitur tacitè eam dare sufficit enim, vt rectè docet *Fil. & Fag. prac. 2. l. 7. c. 2.* facultas interpretatiua, & præsum-

sumpta: modò præsumptio fundetur in signis quæ indicent consensum præsentem, vt sit in casu posito, (vti etiam v.g. si Parochus, qui iam absens est aliàs significauerit id sibi gratum esse) nam existimatio de futuro consensu, vel ratihabitione, quod scilicet quando resciuerit futurus sit, contentus, non sufficit; quia consensus futurus non dat iurisdictionem pro tempore præsente, quo datur absolutio. *v. Dia. p. 3. t. 4. R. 68. Sanch. de mat. l. 3. d. 35. Bec. Kon.* qui addit, peccare, si de consensu dubitans incipiat audire:

VIII. Peccat, qui absoluit cum iurisdictione dubia, nisi necessitas vrgeat: qualis est v.g. quia pœnitens diu non est confessus, vel debet communicare, nec alius adest: tunc enim licite absoluit cum conditione hac, si possum, & cum onere (etsi *Salas in 1. tr. 8. d. 1.* hoc onus non agnoscat) aliàs iterum confitendi habenti iurisdictionem certam. Expedit autem tunc veniale aliquod adijcere, à quo directè, & à cæteris indirectè saltem absoluatur. Ita *Reg. Suar. Kon. d. 8. dub. 6. n. 45.* Quod si tamen ex probabile ratione dubiam resoluat (nimirum habere se iurisdictionem) etsi cum formidine oppositi, absolute absoluit licite, vt docet *Suar. & Prap. C. de Lugo d. 19. n. 49.* tum quia tunc practicè & mortaliter est certus tum quia Papa eo casu dat facultatem, vti & in sequentibus casibus 1. Quando communi errore, v.g. ob titulum coloratum, putatur aliquis esse Pastor, seu habere iurisdictionem, qui non est, ob censuram, vel aliam defectum *Bon. d. 5. q. 5. s. 2. p. 3. n. 11. Dia. p. 3. t. 4.* R. 22. Quod etiam, si desit titulus collocatus, probabile esse docet

Dia. p. 3. t. 4. R. 122. ex *Pontio*, *Molf. & Sanct.* Item *p. 2. t. 2. mis. R. 43.* si quis bona fide tali confiteatur; verum id communiter ab alijs negatur. 2. Cum quis ex consuetudine, præscriptione, aut bona fide, absoluit, aut nescit potestatem suam reuocatam, vt habet *Syl. Nau. Henr. Mald. in 2. p. q. 19. a. 5. Sanc. 1. mor. l. 1. c. 9. n. 35. Sal. Vasq. v. Dia. p. 1. t. 13. R. 3.* Quando secundum probabilem sententiam iudicatur quis habere iurisdictionem, & Sacerdos sequitur fauorabilem. *Bon. l. c.* Quia quando communis est error, Ecclesia dat iurisdictionem, propter publicam vtilitatem. *v. Sua. Dia. ll. cc. C. de Lugo d. 19. n. 28.*

IX. Nemo tenetur vnquam Parocho confiteri, ne quidem in Paschate *Lugo d. 19. s. 2. n. 28. &c.* cum *Dia. p. 8. t. 1. R. 88.* Quare Parochi frustra nolunt, vt Parochiani confiteantur Mendicantibus, etiam in Paschate, cum habeant priuilegium pro omnibus Christi fidelibus *Sua. Kon. Heu. Reg. Zerola c. 15. q. 3. & commun.* apud *Bon. d. 4. q. 1. s. 2. p. vlt.* adeo vt qui docent, confessus Regularibus, etiam in Paschate, teneri iterum eadem confiteri suo Parocho, fiant suspecti de hæresi *Dia. p. 4. t. 8. R. 102. & alij.* Vt tamen huius priuilegij, non possunt absoluere eos religiosos, aut religiosas, qui non habent facultatem extra suum ordinem confitendi, vt ex communi notat *Rodr. & Com. priuil. Societatis V. absolutio §. 1.* & ex his *Lay. hic.* Quia priuilegio generali non censetur derogari consuetudini, vel statuto particulari, nisi id exprimatur. Vsus tamen fert, vt regulares peregrinantes, ex præsumpta voluntate superiorum, si ordinis socium non habeant, à quo-

quouis alio, etiam sæculari absoluantur, exceptis reseruatis; in quæ si religiosi Societatis extra domicilium incidant ordinationes. Præp. Generalium *c. n. Lay. hic*.

X. Quod si Superiores Regularium Monialibus sibi subiectis (idem est de monialibus subiectis Episcopo) non concedant aliquoties in anno alium Confessarium, potest & tenetur illis eum dare Episcopus quod si nec is faciat, ipse eligere possunt. *Quint. tom. 3. se. 26.* ex *Declaratione Cardinalium* apud *Barbos.*

DVBIVM IV.

Quid sit reseruatio Casuum, & quis habeat potestatem reseruandi, & absoluendi ab ijs.

Resp. I. Reseruatio hæc, est negatio iurisdictionis circa aliquod peccatum. Ac certum est in Ecclesia potestatem esse, quedam peccata reseruandi, à quibus inferiore Confessarij non possint absoluere, vt sic subditi melius detingatur, & abstercantur à peccatis, quorum difficilem remissionem vident, quamquam nisi graues causæ sint, non debeant quiuis, neque qui potest, quiduis facile reseruare neque difficulter veniam dare absoluendi à reseruatis, ne alioqui cedat in destructionem, quod debeat in dificationem. Porrò etsi quiuis ordinarius potestatem habet reseruandi, in Parochis tamen consuetudo eam abrogauit *v. Sua d. 30. s. 5. C. de Lug. d. 6 s. 6. §. 3.* Vnde resolues.

I. Cum non sit obligatio confitendi venialia,

ea

ca frustra reseruantur, (etsi fortasse possint; saltem à Papa) ideoque sola mortalia, eaque non nisi externa, grauiora, opere consummata prudenter reseruantur. Vnde *Clem. VIII.* statuit, vt Prælati religionum, siquidem velint, vndecim tantum casus reseruare possint, nec plures sine consensu Capituli generalis pro tota religione, vel Capituli prouincialis pro prouincia. Quod tamen de culpa tantum, & non censuris intelligendum est: potest enim Prælatus aliquid præcipere, sub excommunicatione sibi reseruata. Casus, autem *Clem.* sunt sequens.

I. Apostasia à religione, etiam retento habitu. 2. Nocturna ac fortiua è Monasterio egressio. 3. Venefica, incantationes, & sortilegia. 4. Proprietas contra votum paupertatis, quæ sit peccatum mortale. 5. Furtum mortale de rebus monasterij. 6. Lapsus carnis voluntarius, opere consummatus. 7. Iuramentum falsum in iudicio legitimo. 8. Procuratio, consilium, vel auxilium, ad abortum fœtus animati, etiam effectu non secuto. 9. Occisio vel vulneratio seu grauis percussio cuiusque personæ. 10. Falsificatio manus, vel sigilli officialium monasterij. 11. Malitiosum impedimentum, retardatio, aut apertio literarum à superioribus ad inferiores, vel contra.

II. Is, qui confitetur reseruatum, mittendus est ad superiorem (suadebit tamen charitas, imò aliquando coget, vt ipse Confessarius tacita persona, & casu, à superiore veniam petat absoluendi.) Quod si superior adiri non possit, & sit causa vrgens v.gr. timor infamiæ, vel scandali, ex omissione

confessionis vel communionis, tunc potest inferior absoluere à reseruatis, cum onere, vt pœnitens se postea superior sistat. Quod etiam verum est, quamuis casus censuram annexam habeat. Porrò eo casu peccata non reseruata tantum confiteri, sufficere putant probabiliter *Sot. Cord. & Gab. Ant. Pal. Dian. t.2.t.4.R.104 & C.de.Lug.d.4.de Euch.nu.86.* non improbat *D.Th* tamen *Suar. & alij comm.* docent omnia esse confitenda: quod tutius est.

III. Si Superior iniustè neget facultatem absoluendi à reseruato se ab alio Confessario, etiam directè absolui affirmat *Henr. & Dian. p.2.t.4.R.29.* esse probabile, Sed rectius negat *Lay.l.3 t.6.c.13.C.de Lugo d.20.n.188.*

IV. Peccant superiores 1. si sine iusta causa difficiles se præbeant in concedentis licentijs pro absolutione reseruatorum, *Quint.t. 3 sin.13.ex Fagun. Konin. & alijs 10.* Et si ex negatiue timeatur graue subditi detrimentum, peccant charitatem, & iustitiam, *Lugo, Dian.p.6.t.6.R.56.*

V. Si Superior Confessario Regularium ad hoc deputato neget facultatem absoluendi: Confessarius autem iudicet deberi concedi potest is pro ista vice absuluere *Auers.q.17. s.5.C.de Lug. d.20. s.4.* referens sic declarasse *Clemen. VIII.* haberique in quarto tomo Bullarij, bulla 26. *Vrbani VIII. & Quint t.3.s.11* dicens non esse dubium ea de re: additque ex *alijs 7.* probabile esse, idem posse, si viro Religioso, pio, docto & prudenti (licet non ex designatis de facto) neget. *Dia.p.3.t.2.R. 126.p.6.t.6.R.56.& p.9 t.3.R.15.* ex *Pelliz.* (qui vult idem esse, si pœnitens ipse petat) & *alijs*

Imò

Imò *Quint. l. c.* censet probabile, quod idem fieri possint, si Superiore adiri nequeat, & vrgeat tempus celebrationis, vel communionis v.g. quia sine nota non potest abstinere, cum alij omnes communicent. *Ibid. ex Trull. & alijs* 6. Denique *Dian. p. 3. t. 2. R. 126.* notat ex *Sua. de Relig. t. 4. l. 2. c. 19.* Regulares semel sine licentia suorum Superiorum posse absolui à reseruatis, puta eos, quia adhuc, & quatenus hoc priuilegium commune habent cum FF. Minoribus, quorum id esse testatur *Eman. Rodr. t. 1 qq Regul q 62. art 6.*

VI. Nihilominus certum est, posse aliquando Superiorem iustis de causis negare facultatem, & cogere subditum, vt ad se veniat *C Lugo l. c.* Nam si ex casu reseruato graue scandalum vel damnum communitatis timeatur, potest Superior negare absolutionem donec pœnitens per se, vel confessarium Superiori det sufficientem notitiam ad illud euitandum; alias non est satis tutus, nec dispositus ad absolutionem. Quare si Confessarius eo casu vrgeat absolutionem, debet is attendere, vt pœnitens obligationi suæ satisfaciat in adhibendo remedio communi malo, vel damno, si sit eius periculum: quia nisi hoc faciat, non potest absolui, non ex defectu iurisdictionis, sed quia non est dispositus. Ad hoc tamen requiritur, vt & obligatio pœnitentis certa sit, & alia remedia adhiberi non possint *Sua. t. 4. de rel. l. 8 c. 5. n. 10*

VII. Peregrinus quoad reseruationem, iudicandus est iuxta diœcesin, in qua versatur; in qua quæ reseruata sint, discant Pastores ex Agendis, aut consuetudine.

VIII.

VIII. Superior auditis solis reseruatis, potest ab ijs absoluere, & reliqua inferiori committere, ex causa vrgente: qualis tamen non est multitudo negotiorum, vt docet *Sua. Fernand.& Fil.* sed alia grauior tum quia etiam occupatissimus potest dare facultatem adeundi alterum, cum onere postea comparendi, tum quia integritas confessionis est de iure diuino.

IX. Qui à superiore absolutus est à reseruatis potest ab ijsdem postea absolui à quouis; quia non sunt amplius materia necessaria Confessionis.

X. Qui bona fide confitetur, nesciens suum casum esse reseruatum, vel Sacerdotem carere potestate circa illum, validè quidem absoluitur, cum onere tamen comparendi. *Prap.* Similiter si Confessarius probabiliter credit non esse reseruatum (esto reuera sit) valet absolutio *Less.Dia.p.9.t.9.R.29.*

XI. Qui confitens habenti potestatem ordinariam, delegatamvè in reseruata, oblitus est inculpabiliter reseruatum, potest illum postea confiteri etiam inferiori, & absolui. Quod etiam valet (saltem si prior habuerit potestatem ordinariam) etiam prior absolutio ob indispositionem, vel alium defectum pœnitentis, inualida fuisset. Ratio, quia is intendit absoluere quando potuit; ergo saltem sustulit reseruationem, quod fieri potuit absque Sacramento *v.Prap.in 3 p.q.9 d. 4 n.24.Marat.t.3.d.30.f.3.Dia.p. 4 t.4.R.124.*

Resp.II. A reseruatis absoluere potest, 1. Ipse reseruans. 2. Eius in spirituali iurisdictione superior. 3. Cui ipse delegauit. 4 Sacerdos inferior, quando superior adiri non potest;

v.gr. à reseruati Papæ, absoluere potest Episcopus eos, qui Romam ire non possunt.

Resp. II. Extra periculum mortis, (de quo *v.dicta dubio superiore*) nullus inferior per se, & directè absoluere potest, nisi ex iure vel priuilegio concedatur.

Dicitur I. *Per se*; qua de indirecta, & per accidens colligitur ex dictis.

Dicitur II. *Nisi &c.* quia à casibus Papalibus absoluere potest Episcopus, per se, vel Vicarium, quando sunt occulti, vt docet *Nau.c.27* Vnde resolues.

Mendicantes ex vi iuris communis non possunt absolue à reseruatis Episcopo: quia vt sic non habent potestatem maiorem Parochis; & priuilegium, quod circa hoc habuerunt sublactum est decreto Vrbani VIII. Anno 1628. Excipit tamen *Auers.* cum *Dian. p.8.t.7.R.71* eos casus qui Episcopis à iure tantum reseruantur. Imò *Quint.t.1.t.3.s.14.* affirmant, regulares adhuc posse absoluere sicut ante decretum, eò quod hoc in Prouincijs non sit promulgatum, quod *Dian p 9.t.6. R. 51.* non audet probare, nisi ad Episcopum non pateat recursus, tunc enim ab ipsis reseruatis posse absoluere sicut possunt à Papæ reseruatis *Gra.dia.p 3.t 4.R.58* v. etiã *Prap q.16.d.1*

Resp. IV. Si Confessarius dubitet, an pœnitens lapsus sit in mortale reseruatum, si quidem dubium sit positiuum, potest (sequendo opinionem probabilem, & iudicando probabiliter non esse reseruatum) absoluere. Si verò dubium sit negatiuum, posse absoluere negant aliqui, vt *Arm.Cor.&c.* Probabilius affirmant *Sua. Fil. Henr.Hur. Bon. C.de Lugo d.20.s.2.*

D V-

DVBIVM IV.

Quod sit Officium, & obligatio Confessarij?

Resp. I. Minus Confessarij est, absoluere dispositum, & non alium item curare rectitudinem istius iudicij, præsertim quando cœptum est: & reos iuuare, ac monere, cum prudentia tamen. Ratio primi, ne fit iniurius pœnitenti. Ratio secundi, ne fiat sacrilegus. Ratio tertij est eadem; & quia debet curare, vt absolutio sit efficax. *Vnde resolues.*

I. Etsi interdum vtiliter differatur absolutio, etiam eius, qui potest licite absolui; id tamen raro, nec fere nisi de pœnitentis consensu faciendum, quia potest vrgere in graue eius periculum, vel damnum. *v. Dian. p. 1. t. 4. R. 35.*

II. Absoluendus est, qui adhæret sententiæ probabili quia est dispositus.

III. Moraliter ei constare debet de bona dispositione pœnitentis alias absoluendo peccabit mortaliter.

IV. Non licet absoluere. 1. Qui nullam præbet materiam, qualis tamen non est, qui post absolutionem mox confitetur, cuius erat oblitus, 2. Qui cum possit, non est paratus restituere, & proximas peccandi occasiones fugere *v. Nau. c. 15. Sua d. 32. s. 23.* Ignorantem ea, quæ omnes scire tenentur, v. gr. decem præcepta, & quæ ad fructuosam confessionem & communionem spectant; vnde talis communiter prius est instruendus, vel alio

mittẽdus ad instructionem. *v.supra.l.2.t.1.c.1.*

V Rudiores ordinariè iuuandi sunt, nisi sint incapaces instructionis; vel ob pœnitentiam multitudinem fieri non possit nec videatur, expedire, vt dimittantur, vel sint peregrini, qui mox communicare, & abire debeant, tunc enim, si alioqui bona fide agunt, & temporis angustiæ vel pœnitentium multitudo, longum examen, vel instructionem non permittat sufficere aliquando integritatem formalem, docet *Lay.c.13. n.*10. qua scilicet, auditis aliquibus peccatis absoluatur, cũ onere redeundi ad confessionem pleniorem.

VI. Si Confessarius notet pœnitentem ignorare aliqua necessaria ad hoc Sacramentum, tenetur eum instruere, & admonere officij, quantum fieri potest; v g. si nesciat illa, quæ necessitate medij sunt ad salutem necessaria, debet ea docere; item obligatos ad ponendum odium, ad restitutionem honoris, famæ, aut bonorum, aut ad occasionem peccatorum tollendam, aut amouenda, vel reparandam scandala, aliaque damna quæ intulit; aut ad corripiendos delinquentes, iuuandos indigentes, ad denuncianda delicta, vel delinquentes in præiudicium communitatis vel innocentium, & denique si quam censuram incurrerit, &c. tenetur ea de remonere, & hortari ad satisfactionem, quam si recusent, negare absolutionem; quia alioqui se ipsorum criminum participem, & sacrilegij reum faciet *Auersa. q.16.s.12.*

VII. Tenetur monere eum, qui ex ignorantia vincibili, & mortaliter culpabili, est in malo statu, quia alias nec ipsi, nec Sacramento consulet, cum pœnitens sit indispositus,

tus. Si verò ignorantia sit inuincibilis, v.g. bona fide teneat rem alienam, aut sit in matrimonio irrito, tenetur quidem monere & instruere, quando speratur fructus, nec timetur incommoda grauiora; quæ si prudenter metuantur, aut fructus non speretur; non tenetur, imo non potest: *C.de Lugo de pœn. d.22. n.*24 nisi silentium officiat bono communi) quia debet bonum pœnitentis prouocare, ac consequenter licitè etiam suadet, vt secundum suam ignorantiam operetur, v.g. Caiæ, vt reddat debitum Titio, quem inuincibiliter credit suum esse maritum, cum sit *v.Sanc. l.2.de mat.d.*38. Nec obstare etiamsi sit in præiudicium tertij particularis ait *C.Lug. & Tamb.de exp. conf. l.c.c.*4. Hinc si Confessor præuideat pœnitentem non restituerunt si ipsi detegatur nullitas tituli, quem pro se esse putet non esse illi talem nullitatem à Confessario non interrogato detegendam. Quod si tamen pœnitens ipse dubitet, ac roget tenetur dicere veritatem, (quia tacere, esset errorem approbare) prudenter tamen non plus dicendo, quam rogatur, v.g. si roget Titius, an post votum simplex castitatis matrimoniũ contractũ valeat, possitq; ac teneatur reddere debitũ, respondeas, quod sic tacẽdo obligationẽ nõ petẽdi debiti *v.Lay.hic & C.de Lug.l.c.*

VIII. Quando confessarij Principum, Prælatorum, aliorumque Magnatum, sciunt ipsos non satisfacere officio, v.g. circa collationem Beneficiorum, electionem ministrorum, subditorum gubernationem, circa eleemosynas ex bonis Ecclesiasticis faciendas, &c. regulariter tenetur Confessarius monere pœnitentem de sua obligatione: alias si

 absol-

absoluit, suis humeris peccata illa imponit, & cœcus cœcum ducens ambo in foueam inferni cadunt. Ratio, quia in talibus rarò est ignorantia inuincibilis: rarò item contingit, vt illa secum non adferant scandalum in subditis, æstimantibus illa licere vel certe non afferant damnum commune. Si tamen videat ignorantiam esse inuincibilem, neque ex illa sequi scandalum, aut damnum commune; contra verò admonitionem fore in maius malum pœnitentis, aut allaturam scandala vel incommoda, potest secundum paulo ante dicta, dissimulare nisi interrogetur. Ita *C. de Lugo d. 22. n. 37.*

IX. Si etiam pœnitens teneretur (licet sub peccato mortali) ad aliquid adeò difficile, vt non crederetur tunc æquo accepturus, & alia vice melius suscepturus, posset prudens Confessus tunc illum reliquere in bona fide excusante à peccato, & monitione differre in tempus opportunius, ne territus à confessione abstineat, grauiusque detrimentum incurrat, *Tamb. c. 14. C. Lugo d. 22. s. 2. n. 27.*

X. Minus rectè dispositus excitandus est ad dolorem, & propositum emendationis, proposita peccati fœditate, bonitate Dei & periculo damnationis, &c. Item remedia opportuna præscribenda contra peccata futura.

Resp. II. Vt Confessarius licitè hoc Sacramentum administret, debet esse in gratia, alioqui peccabit mortaliter: item debet esse talis, vt per hoc non exponatur proximo periculo peccandi mortaliter. Pars prior constat ex dictis *de Sacr in gen.* An verò audiens plures vna quasi vice morali, tot numero peccata committat, alij negant, vt *Rodriq.* alij affir-

affirmant, vt *Bon.* hic. Pars posterior patet. Vnde resoluuntur hic casus.

Confessor conscius sibi peccati mortalis, tenetur antequam audiat, vel saltem absoluat pœnitentem, ipse confiteri, vel contineri de suo peccato. Si tamen vocatus improuiso ad moribundum recolligere se tam subito non possit ad contritionem eliciendam (vel bona fide putet se elicuisse) non peccat absoluendo. *Præp.Lugo, Tamb.l.3.c.2.§.3.*

Resp. III. Si male absolui committendo defectum essentialem, v.gr. si non protulit formam, vel absoluit à reseruatis, vel non subditum, tenetur inducere ad reprehendam confessionem, si sine scandalo, infamia fractione sigilli, & nocumento suo possit: si minus non tenetur. Si non absoluit à censura, potest ab eodem (si, vel quando habuerit potestatem) absoluere absentem *Bona.de cens in comm.d.1.q.3.p.6.*ex *Suar.Fill.tr.11.c.10.Reg.Nau.Rodriq.*

Si non interrogauit sufficienter numerum, speciem, vel alias circumstantias, regulariter ad nihil tenetur, nisi ad pœnitentiam agendam, monere enim extra confessionem non debet, cum iudicium sit finitum. Si tamen redeat ad confessionem idem pœnitens, debet moneri de defectu commisso, quia alioqui hæc confessio non erit integra, cum quædam non sit debitè confessus.

Dixi, *si non interrogauit*: quia si positiuè dixit non teneri confiteri numerum, species &c. debet monere si sine graui scandalo, & detrimento potest; quia est causa, quod alter præceptum graue (scilicet confitendi illa peccata) violet *C.de Lugo.d.22.s.3.*

Si neglexit monere de restitutione, moneat, si quidem commodè potest, (vel in confessione, vel extra, obtenta prius ab ipso venia: ea verò negata ad nihil vltra teneri docet *Tambur l.3 c.8.* ex *Sanc.* contra *Sua.* (quia tenetur ex charitate: si non commodo potest, Deo commendet. *Laym. l.5. t.6. c.9. Henr Suar. Syl. Mercer. in 3. p. q. 9. a. 2. Dia. p. 4 R. 168. & p. 3 t. 4. R* 109. Quod si tamen (ex graui seu mortali culpa, contra ius alterius) dixisset, eum non teneri ad restitutionem vel aliter (v. g. opinionem falsam persuadendo) esset causa efficax, cur non restituat, vel aliunde detrimentum accipiat ipse, vel alius; tenetur ipsemet restituere nisi moneat tempestiuè, priusquam pænitens fiat impotens; quia actione sua fuit iniusta causa damni. Si verò sine graui culpa id fecit, tenetur nihilominus monere pænitentem, si commodè potest; alioqui ipse obligabitur, sicut casu priore. Si non commodè potest, excusabitur *v. Suar. Kon. d. 8 dub. 17. Bon Dian tom. 1 tract. misc. R 1. C. de Lugo d. 22. f. 3. n. 61.* & supra *l. 3. tract. 5. cap 2. dub. 1. a 2. casu 12.*

Quæres. Quæ & quanta sit obligatio Confessarij audiendi pænitens?

Resp. II. Quiuis Sacerdos (etiam simplex, quando non est alius paratus) tenetur in extrema necessitate, v. g. in periculo mortis audire & absouere volentem confiteri. Ratio est lex charitatis.

Resp. II. Parochus, & quiuis Sacerdos curatus tenetur audire confessione sui subditi non tantum in casu necessitatis, aut præcepto confessionis vrgente, sed etiam (saltem per se vel alium) quoties pænitens id rationa-
bi-

biliter petit; v.g. si sit in aliqua difficultate spirituali, vel velit promereri Iubilæum, &c. Quia tenetur eius spirituale promouere *Suar.* 1.*Vasq.Lugo*, *&c.* Si tamen nimis frequenter, vel intempestiue pateret, excusaretur. *Auersa* q.16. *s.*11. Quod si etiam semel tantum, vel bis negaret, aut differret, non peccaturum grauiter, ob leuitatem materiæ, *Suar.* contra *Bon.* admittitque *Auersa l.c.* si non petat ex vrgente occasione v.gr. solemnis festis &c.

Resp.III. Quotiescunque pœnitens ex mera deuotione vult confiteri, Parochum teneri illum audire contra *Syl.Regin.&c.* docet *Az. Suar.Kon.Bon.Molf Lugo*, *&c.* Sed rectè limitat *Auersa l.c.* si non adsint alij Confessarij delegati, & Parochus non legitime impediatur.

Resp.IV. Reliqui Sacerdotes, per se loquendo, non tenentur audire confessiones; si tamen audire cæperint, tenetur absoluere, nisi quid obstet, neque possunt remittere ad alium. Quia pœnitens eo ipso habet ius ad absolutionem, nec potest fructu, & gratia Sacramenti priuari. *Auersa l.c.*

DVBIVM IV.

Qui scientia, & prudentia requiratur in Confessario?

Resp.I. Vt Sacerdos ritè absoluat, debet, quantum moraliter fieri potest, omnia peccata pœnitentis intelligere, quia alioqui is frustra tenetur recensere. *Vnde resolues.*

I. Peccat, qui absoluit eum, cuius peccata per negligentiam non satis intellexit, quia fert sententiam causa. Validam nihilominus esse absolutionem, siue propter somnum, &c. vt ductum supra *c.* 1. *d.* 3. *a.* 4. siue propter cantum, vel linguam impeditam pœnitentis, (sine huius tamen culpa) aliqua non intellexerit, docet *Dia.p.* 3.*t.*4.*R.*109. & *p.*4.*t.*4. R 198. Item *Lay. l.*5. *t.*6.*c.*9. ex *Henr. Sua.Syl.Merc. in* 3.*p.* eo quod essentia & effectus Sacramenti consistere possit, absque integra, & specifica peccatorum explicatione si sine culpa pœnitentis omittantur. *v. Dian. ll.cc.*

II. Si tamen pœnitens post confessionem intelligat, vnum vel plura mortalia non fuisse intellecta, debet ea repetere in sequenti confessione, siue apud eundem, siue alium Confessarium. *Laym.Dia.ll.cc.*

III. Confessarius absoluens ex ignorantia, quem absoluere non poterat, dupliciter peccat; nimirum ignorantia eorum, quæ ad officium suum spectant, & indebite absoluendo *Tann. in* 1 2. *d.*4 *q.*9 *dub.*1. *n.*12. *C. Lugo d.*16.*s.*4.*n.*185.

Resp II. Vt Confessarius validè absoluat, requiritur & sufficit, cognoscere peccata, saltem sub confusa ratione peccati. Vt verò licitè requiritur ea scientia, vt possit ferre prudens iudicium, in hoc foro. Ideoque scire debet, 1. Quæ sint mortalia, quæ venialia saltem ex genere suo. 2. Species, & circumstantias necessario explicandas. 3. Spectantia ad restitutionem bonorum & famæ. 4. Casus reseruatos, & excommunicationes saltem communiores. 5. Censuras & irregula-

rita-

ritates communiores, pro Sacerdotibus. 6. Requisita in pœnitente ad bonam dispositionem. 7. Remedia peccatis opportuna. Circa quæ omnia notantur hæc tria.

Primò, sufficere, si ea sciat mediocriter, ita vt saltem norit prudenter de omnibus dubitare, & doctiores, vel libros consulere.

Secundò, maiorem minoremvè requiri ac sufficere scientiam, pro diuersitate locorum, & pœnitentium. *Bon. d.* 5. *q.* 7. *p* 4. §. 2.

Tertiò grauiter peccare tum eum, qui sine sufficienti scientia huic muneri se ingerit; tum eum, qui talem sine necessicitate constituit, aut cum possit corrigere, tolerat *Laym. l.* 5. *c.* 13. *Bon. l. c. C de Lugo*. Vnde resolues.

I. Si pœnitens aduertat, Sacerdotem non percipere peccati grauitatem, tenetur illum monere se peccasse mortaliter.

II Qui sciens prudens confitetur ei, quem scit suam conscientiam dijudicare non posse tenetur confessionem repetere apud peritiorem: quia grauiter peccauit sic confitendo.

Resp III. Prudentia requiritur, tum in instructione, monitione curatione pœnitentis; tum in interrogatione. Et quidem si prudenter iudicet integrè esse confessum, v. gr. quia benè instructus potest, & solet adhibere diligentiam debitam, non tenetur quicquam interrogare; alias tenetur, vt habet communis. (*Dian.* tamen *p.* 2. *t.* 15. *R.* 7. ex *Nau. & Valere* negat esse mortale, non examinare aliquam circumstantiam ex obliuione, v. etiam *C. de Lugo d.* 22.) quia tanquam Iudex debet curare integritaté iudicij, & tanquã

medicus, vt morbi & vulnera perfectè detegantur; cauendo interim. 1. Ne examen sit curiosum, de non necessarijs vnde Confessarij existimatio, Sacramenti dignitas, & pœnitentis profectus minuatur. 2. Ne sit indiscretum, vt v.gr. de iis quæ moraliter certum est à tali non solere committi: vel ex quibus discat peccare pœnitens, vel de inuerecundis inuerecundè vel de numero nimis anxiè si ex dictis probabiliter æstimari possit. 3. Ne sit intempestiuum & sinatur prius se explicare quantum potest, ne importunitate terreatur. Quod verò quidam monet, expedire vt pœnitens inter confitendum non interrumpatur, id *C. de Lugo d.22.num.15.* vniuersim non probat, præsertim, si confessio non sit breuis, quia facilè aliqua excidunt memoria. *Vnde resolues.*

I. Si Sacerdos aduertat, pœnitentem, etiam post sufficientem diligentiam, peccatum aliquod, aut circumstantia necessariam, omittere probabilius ac verius est per se loquendo, teneri interrogare, etsi negat *Sà, V. Confessor*, *&* *Medin.* docens si diligenter examinata conscientia, vnius sit oblitus, non teneri Confassarium illud reuocare in memoriam, nisi cedat in damnum proximi: quod *Vasqu. quæst.93. dub.7. num.3.* videtur dicere esse probabile verum alij reijciunt *v. C. de Lug. d.22.*

II. Etsi Confessarius, cui euidenter constat peccatum pœnitentis quod tamen ipse negat, non debeat illum absoluere; quando verò ex aliorum relatione, vel suspicione id habet, standum sit pœnitentis confessione; cui in hoc foro, tam pro quàm contra fides habetur

betur (*Suar.tom.4.d.32.ʃ.3.Fagund.part.2.lib.6.c.4 nu.38.* citati à *Dian.pa.4.t.3.R.105.* in vtroque tamen caſu prudentis confeſſarij eſt, 1.Cautè & à longè, tum propriùs interrogare. 2.Si nihilominus neget, prudenter iudicare, an non potuerit obliuiſci, vel confeſſus eſſe alteri, vel putare non eſſe peccatum, vel ſimili de cauſa excuſari, ita vt debeat abſolui, *Dian.loc.cit.*ex *Sylu.Nauarr.Tol.&c.* Si peccatum illud norit ex confeſſione complicis, non vti illa ſcientia, niſi in genere quærendo an non aliud conſcientiam grauet, & excitando ad maiorem contritionem; ob periculum indirectæ reuelationis; aut etſi complex dederit veniam, ob periculum ſcandali. *v.Laym.c.34.*

III. Interrogationes in materia caſtitatis, debent eſſe paucæ, & cautæ, ne vel occaſionem det inueſtigandi, aut traducendi confeſſionem, aut ignorantem doceat, aut offendat, aut ſe vel illum periculo exponat. Ac ſi hæc timeat, potiùs pati debet aliquid deeſſe integritati materiali. Etquidem ſi in hac materia negantur cogitationes, non opus eſt progredi ad opera: rudiores tamen cogitationes negant, verba & opera rogati fatentur; quòd illas non æquè agnoſcant; aut aduertant. *v.Laym.hic c.13.Con.d.7.dub.7.Fagund.Pra.l.4.t.4.c.2. Dia. p.3.t.4.R.99.*

CAPVT III.

De Adiunctis Pœnitentiæ.

DVBIVM I.

Quid sit sigillum confessionis, & qui ad illud teneantur?

RESP. I. Sigillum hoc, est obligatio iuris diuini strictissima in omni casu, etiam quo integri regni salus periclitaretur, ad tacendum etiam post mortem pœnitentis dicta in confessione (id est, in ordine ad absolutionem sacramentalem) omnia, quorum reuelatio, Sacramentum redderet onerosum, vel odiosum. *Vnde resolues.*

I. Violatio huius sigilli duplicem habet malitiam, Sacrilegij contra reuerentiam Sacramento debitum, & Iniustitiæ, ex pacto virtuali inter pœnitentem & Confessarium de secreto isto seruando omni casu. *Dian.p.5.t.11. R.2.ex Fagund. Kellison.&c.* Neque hic datur paruitas materiæ: *Dian.p.5.t.5.R.8.ex Malder, Baldel.&c.*

II. Non inducitur hæc obligatio, 1. Per confessionem factam fictè, v.g. ad furandum, illudendum, vel Sacerdotem peruertendum, etsi hoc casu adhuc prudenter tacendum sit. *vid. Dian.p.5.t.11 R 26.2.* Si quis extra confessionis: quia tantùm est obligatio secreti naturalis, grauior aut lenior, pro rei existentia.

III. Non frangitur sigillum, 1. Si in genere dicas, Titium tibi confessum esse venialia, aut esse probum, innocentem; modò non di-

cas

cas in ijs circumstantijs, ex quibus colligi possit, alios esse nocentes, vel confessos mortalia, 2. Si dicas N tibi confessum, etsi in certis circumstantijs hoc quoque periculosum sit *Lay. c. 14. n. 21*. Imò, si pœnitens verbo vel facto, (v. g. clam accedendo) significauerit se nolle sciri quòd confessus. Confessarium reuelare sigillum volunt *Regin. Nau & Mercer.* apud *Dian. p. 5. t. 11. R. 47.* quia pœnitens confitendo Confessario extraordinario veniret in suspicionem grauioris criminis, quod *Tamb. in append. c. 3.* dubiè confirmat, asserens, se veteri ne falli accedat ad fractionem sigilli 3. Si peccata ita referas, vt moraliter loquendo persona innotescere non possit: neque communitas aliqua etiam parua infametur, vt quòd ibi talia vitia regnent. *v. Dian. p. 2. t. 15. R. 13.* id enim esset contra sigillum. Vnde *Turrian.* apud *Dian. p. 5. t. 12. R. 45.* & *Tamb. in append. c. 3.* reprehendunt Superiorem localem, qui Prouinciali forte dicat, in sua domo sæpè postulari licentiam absoluendi à reseruatis: quia potest redundare in ignominiam & damnum domus, etsi idem *Tamb. c. 4. n. 2.* dicat probabile esse, quòd non sit contra sigillum, si dictæ licentiæ petitæ fuerint extra Coonfessionem, 4. Si vtaris notitia extra confessionem acquisitâ, imò ipsum peccatum, quod aliunde tibi innotuit, aperias, modò nullam circumstantiam ex sola confessione notam; nec certiùs referas quàm ex sola confessione nosti: quo in casu opus est magna cautela, & tutissimum est silere. *Layman. c. 14. num. 16.*

IV. Quando plures v. g. studiosi vel aulici, &c. tenentur ferre testimonium confessionis, Confessarium teneri id dare, etiam ijsque

non

non absoluit, docet *Koninc.di.9.dub.1.Fagun.* & *Dian.part.5.lib.11. R.22.* tum ne id negando prodat aliquo modo sigillum & pœnitentem: tum quia dando non mentitur, cum tantùm testetur, esse confessum. Verùm *Bon. d.5.quæst.6.f.5.part.4.*& *C.de Lugo d.22.sess.3.* docent, tali schedam negare, non esse contra sigillum, (idemque concedit *Auersa quæst.18.f.2.* si non constet pœnitentem accessisse hunc Confessarium) tum quia nihil dicit, sed tantum non approbat testimonio positiuo confessionem, ad quod non tenetur; nec quidquam facit ex quo possint cognosci delicta pœnitentis: tum quia alias via aperiretur fraudibus, & multi improbi Parochos in Paschate deciperent: tum quia potest esse consuetudo, vt scribatur absolutum esse, quod falsum erit si scribat, & si omittat, sigillum franget: tum quia scandalosum eris & iniquum, publicæ meretrici perseueranti (vti & occulto peccatori, sic palliauti suam iniquitatem) testimonium dare confessionis: neque Confessario imputandum erit, quòd eum positiuè non defendat.

V. Sub Sigillum cadunt 1. Omnia peccata pœnitentis, tam futura, quam præterita: (siquidem hæc animo se accusandi sint manifestata: secus si per modum simplicis narrationis, vel vt Confessarium ad simile pecatum induceret. *Dian. par.5.t.11. R.25.* ex *Suarez* & *alijs 8.*) ideoque peccat mortaliter, qui sine directè, siue indirectè aperit aliquod veniale in particulari, etiam leue Titij; quia materia sigilli paruitatem non habet, vt est omnium fere sententia apud *Dian.part.4.t.5. R.7.*& *Tambur.in append.capit 8.* vel qui in genere

genere dicit, eum sibi confessum esse aliquod mortale, vel casum reseruatum, vel excommunicationem, vel non esse absolutum ob indispositionem. Imò Confessorem, qui dicat absolutè. Ego Petrum non absolui, frangere sigillum dicit *Dian. part.* 5. *t.* 11. *R.* 42. ex *Suar. & alijs* 9. 2. Etiam peccata complicis, siue prudenter siue imprudenter detecti. *Suar. Vasq. &c. commun* apud *Dian. part.* 3. *t.* 4. *R.* 111. An verò liceat interrogare de complice, ad eius correctionem faciendam, illamque ex licentia pœnitentis facere, affirmat *Suarez & Fagund.* contra *Bonac. Lorcam, Nugnum. & alios Thomistas, vid. Dian. part.* 3. *t.* 3. *Ref.* 113. *Card. de Lugo d.* 16. *num.* 426. vbi docet, posse aliquando pœnitentem à Confessario obligari, & cogi ad manifestandum complicem extra confessionem. 3. Pœnitentia imposita si grauis sit, hoc est quæ consueuit iniungi pro mortali (qualis nunc esset, ait *Dian. part.* 5. *t.* 11. *R.* 31. Corona B.V. non verò Miserere) *Auersa quæst.* 18. *sess.* 6 4. Peccatorum circumstantiæ, quas taceri pænitentis interest, etsi dictæ sint post absolutionem, v gr. si spurius sacros Ordines susceperit; si nobilitatem iactauerit, &c. Bona verò pænitentis, & cætera impertinentia, quæ per accidens interponuntur, nec odium Sacramento pariunt, v. gr. propositum religionis, vel matrimonij, sæpè quidem (si nimirum pœnitens ea tecta velit) sub obligationem secreti naturalis, non tamen sacramentalis, cadunt. Excipit *Tann. & Koninch.* nisi pœnitens talia dixerit in ordine ad explicanda peccata, tunc enim sigillo sacramentali claudi tenent, cum *Dian. par.* 5. *t.* 11. *R.* 5. Idem de virtutibus & vitijs affirmat *Gran.* contra

tra *Regin.& Mald.* apud *Dian.l.c.R.*30. de defectibus naturalibus (v.g. illegitimè natum esse) & de vitijs occultis corporis, *Kon.Hurtad.* & *Hellison.* contra *Gran.Mald.&c.* qui ea sub sigillum cadere absolute aiunt apud *Dian.l.c.R* 29. Item de ijs quæ alios concernunt, & tamen peccata non sunt *Mald. & Dian.l.c.R.*38. Denique de scrupulis, (contra *Marchant.* qui absolutè nega) idem tenet *C.Lug.* nimirum si pœnitens scrupulositatem confiteatur, aut ad declaranda peccata vel conscientiam afferat, ait cadere sub sigillum; quia est in obliquo saltem materia confessionis. Secus, si non cognoscatur ex pœnitentis relatione, sed videatur, & percipiatur, v.gr. ex modo confitendi. Idem dicit de alijs defectibus naturalibus; v.g. quòd sit blæsus, rudis, habetis ingenij, &c. Et sic excusat Confessarium, qui de pœnitente dixit, quod impertinentis & nænis caput sibi frangat. *v.d.*23.*sect* 3.*n.*60. *Gran.* tamen id improbat, & *Kon. Dian.p.*5.*t.*11.*R.*50. ait esse periculosum, & posse facilè frangi sigillum indirectè, Denique *Tamb.in append.c.*3. doctrinæ isti ne quidem vt probabili acquiescit, atque eam à *Dian.l.c.* immeritò vocari communem, cum *Gran.Hurt.Palaus, Buny,&c.* refrangentur, alterque limitans ipse ait: si isti defectus, v.g. esse blæsum, rudem, scrupulosum, &c. sint passim noti, non cadere sub sigillum, secus, si sint ignoti: quia confessio immunis esse debet ab omni odio.

Resp.II. Ad sigillum tenentur omnes, ad quos quomodocunque notitia sacramentalis confessionis peruenit: qualis est. 1. Confessarius qui si de auditi in confessione rogatur, potest negare, etiam si opus est, cum iuramento, subintelli-

intelligendo, quòd possit dicere, vel potius (vt dicit *C. Lug. d. 23.*) quòd sciat scientia vtili, ad respondendum interroganti extra confessionem, (excipit *Henriq. & Granad.* cum *Dian. p. 5. t. 11. R. 43.* nisi ex illa negatione sequeretur confessionem non fuisse integram, v.g. si de publica meretrice rogaretur, an non esset confessa fornicationem: tunc enim declinando directam responsionem dicendum esse; illam confessam esse peccata sua, & se functum officio suo.) Imò si peccatum suum salue sigillo non possit confiteri, debet omittere, quia sigillum strictius obligat, quam integritas confessionis. 2. Superior cui se sistit absolutus à reseruato, vel quo petitur licentia absoluendi à reseruato. *Suar. C. Lug. &c.* contra *Henriq. Vasq. Kon & Palaum* qui secreto tantum naturali teneri volunt. 3. Interpres 4. qui furtiuè, vel casu aliquid audit, licet inculpatè. 5. Omnes, quibus aliquid sacrilegè reuelatum est, vnde de hoc nec inter se colloqui possunt. 6. Laicus, qui pro Sacerdote est habitus 7. Doctor, vel alius, qui cum venia pœnitentis consulitur, vt habet communior sententia, contra *Vasqu. v. Dian. p. 2. t. 15. R. 15.* 8. Qui alterius rudis confessionem scripsit. 9. Qui scriptum inuenit ac legit, vt docet *Rodriq. Fagund. Mald. &c.* apud *Dian. p. 3. tr 4 R. 112 & p. 5 t 11 R. 27.* contra *Suar. Bon. & Lay.* quorum sententia probabilis Iuxta qua; etsi talis teneatur secreto naturali, peccetque mortaliter, si grauia ac diffamantia vulget, secus tamen, si sciens leuia tantum esse, ea legat ex curiositate. Vnde consequenter in casu grauissimæ necessitatis, talem confessionem scriptam licere reuelare (excipit *C. de Lug.* nisi tamen per scripturam voluerit confiteri

fiteri vt mutus, vel petere facultatem absol uendi à casu reseruato.v.d.23.n.48) 10. Etiam secundum aliquos ipse pœnitens. Verum probabilius est, eum tantum teneri secreto naturali, ratione materiæ, si ea id requirat, tacere audita à confessario v.Laym.Dian.par.5.t.11. R.8.Vnde resolues.

I. Extra confessionem, cum licentia pœnitentis, posse agi de auditis in confessione, siue cum ipsomet, siue cum quocumque alio, etsi periculosum sit. D.Thom.Suar.Prap.Tann. &c. Circa quam licentiam requiritur 1. vt sit formalis & expressa, nam præsumpta, tacita, interpretatiua, virtualis, (etiam in bonum ipsiusmet pœnitentis) non sufficit Fagund.par.2.lib 6. Tannar. Mald.& cæteri DD. communiter.2. Vt sit libera ac spontanea, non vi, iniuria, dolo vel per preces importunas extorta, vel etiam per metum reuerentialem ipsius Confessarij obtenta Henriqu. Fagund. loc.c. Dian.part.5.t.11. R.10.& 243. Non reuocata, nam pœnitentem prolibitu etiam sine causa, eam reuocare semper posse, docet Fagund.& Dian.ll.cc.4. Non opus esse vt habeatur in scripto Suar.Fagund.ll.cc. Imò si dubium sit, an Confesso cum licentia locutus fuerit, Sacerdoti potius quam pœnitenti credendum, ex Graff. & Henriq. affirmat Dian. loc.c.R.4. vel etiam quam hæredibus: v.grat. si ex licentia defuncti raueret restitutionem ab ijs faciendam. Tannar.& Malder. qui tamen monet, eo casu non esse dicendum, eam deberi ex delicto, sed solum, quod talibus tantum dari voluerit; satiusque suaderi moribundus, vt talia secreto codicillo hæredibus iniungant, v.Dian.l.c.R.325.Perinde esse;

esse, siue ea licentia detur verbo, siue facto, quod quidem æquiualeat expressæ concessioni, v.g. si pœnitens extra confessionem incipiat loqui cum Confessario de dictis in confessione; tunc enim posse hunc prosequi, docet *Auers. q.18.s.7.Tamb.in append.c.1* ex *Bon.*

II. Frangitur sigillum, si cum pœnitente extra confessionem, sine eius venia agas de auditis in confessione, aut ea te scire ostendas. Quod vtrum putat *Sanch.* contra *Suar.& Laym.* etiam si cum eo tractare velles de essentiali errore in ea commisso, quem illi significare, sine eius venia, non licere, docet *Reg. Fagund. Bon.*& alij contra *Fill.Turr.&c.* apud *Dian.p.3.t.4.R.87.* Dixi *extra*, quia intra confessionem potest fieri mentio præcedentium, vt patet ex praxi confessariorum qui ob recidiuam arguunt, & absolutionem aliquando negant. Ita *Henriq.Prap. Gran. Mald.&c.* apud *Dian.part.5.t.11.R.20.* vbi ipse cum *Fagund.* negat id licere sine expressa licentia pœnitentis, nisi de ijs, quæ is iterum confitetur, vel saltem tangit. *v. Dian.l.c.& par.2.t.1.misc. nu.12.*& *p.9.t.11.R.18.*

III. Frangit sigillum, qui dicit se in tali monasterio audiuisse graue, peccatum, tametsi non nominent personam. *Dian.part.5.t.11. R.53.*& *alij 3.* cum *Mald.* Additque grauiter peccare eum, qui dicit in hoc vel isto Ordine Religiosn hoc vel istud peccatum fuisse admissum, quod ex sola confessione nouit, imò nec de ciuitate vel certo loco, quo quis confessiones audiuit, licere, dicere, quod grauia fiant, vel talia, & talia peccata committit soleant (nisi d'aliunde constet) docet *Hurt. Kellis.*& *Mald.* apud *Dian.loc.c. R.35.* quia

potest

potest redundare in grauamen & infamiam ipsius communitatis & forte etiam ciuium in particulari, quando ciuitas non est ampla & pœnitentes suspecti atque adeo confessio fieret illis odiosa. v. Dian.l.c.& R.36.vbi cum Mald. docet, Confessarium, qui paucos habet pœnitentes sibi subditos (v.gr Moniale vnius monasterij) scandalum dare, si coram illis concionetur de vitijs auditis in confessione, quia confessæ facilè suffunduntur pudore.

IV. Notitia in sola confessione accepta, nullo casu vti licet, si periculum sit reuelationis, saltem indirectæ. Verum si nullum sit periculum, vt vel pœnitens, vel vsus scientiæ innotescat, & probabile sit, licere vti ad alterius gubernationem, v.gr. negando suffragium ei, quem ex sola confessione scit indignum esse, vel claudendo, ostium, per quod quis noctu ingreditur ad peccandum: item cognita proditione futura monendo de deligenti custodia, impediendo clam matrimonium, quando sciunt impedimentum, vt docet Vasq. Henriq. Nau. &c. Contrarium tamen veriùs videtur, quod docet Fumus Sanch. Kon. Lay. Dian. p.3. t.4. R.76. p.5. t.11. R.3. & alij; quia hæc doctrina posset pœnitentem absterrere à Confessione. Et quidem superioribus religionum talis gubernandi modus prohibitus est, Anno 1594. cum in Societate IESV iam antè idem statutum esset prohibitumque contrarium docere v. Dian. p.4. t.4 R.202. Contra verò ad sui ipsius gubernationem licere tali casu ea scientia vti, videri probabilius, v.g. abstinendo a calice, in quo scitur esse venenum, deflectendo a silua, in qua paratam sibi mortem sciat ex vnius latronis confessione, docet Sylu. Henr. Koninch.

Lay.

*Lay.c.*15.contra *Suar. Dian.p.*5.*t.*11.*R.*46. Excipit *C.Lug.* nisi actio, vel omissio Confessarij inducat notitiam peccati, vel damnum afferat confitendi, contra *kon.d.*9.*d.*4 *&c.* qui putat licere etsi inde mors pœnitenti immineret à socijs inferenda *v.l.c.n.*108.

V. Denique facere aliquot ex quo soli pœnitenti innotescere possit, id fieri ex notitia confessionis, esse contra sigillum, negat *D. Thom Bon.Sot.Vasqu.&c.* affirmat *Sylu.Valent. Kon. Dian.p* 3.*t.*4.*R.*46.idque confirmat *Fagu. Gran.Lugo, Auers.qu.*18.*s*8 si tale sit, quod pœnitenti ruborem, vel molestiam afferat, v. gr. si vultum ei austeriorem ostenderet, vel cum declinaret secus si ei sit gratum, vel saltem confessionem odiosam, aut difficiliorem non reddat v.g. si audisset eum ad indignationem, aut odium prouocatum, vel intentationem incidisse ex certo facto, vel dicto ipsius Confessarij, indeque ipse à talibus factis, vel dictis abstineat, &c.

DVBIVM II.

Quale sit præceptum, & quæ obligatio Confessionis?

Resp. Præceptum confitendi, tum Diuinum, tum Ecclesiasticum sub mortali obligat omnes ac solos baptizatos, qui habent mortale illud in articulo mortis; hoc verò postquam ad annos descretionis peruenerint; & simul vt confiteantur proprio Sacerdoti vel alteri cum eius venia, semel in anno; computando ab vna confessione ad aliam, vt quidam docent vel ab initio Ianuarij, ad finem Decembris, vt habet communior, vel denique a pa-

ſchate ad paſcha, vt conſuetudo fere obtinuit, propter communionem. *Suar.d.35.ſ.2.Vaſq.qu.90 art.2 C.de Lug.d.15 ſ.3.4.5.6.& 7.Kon.d.5.dub.6.* Vnde reſolues.

I. Tenentur hoc præcepto, 1. Hæretici & Apoſtatæ, pueri doli capaces, ſaltem poſt ſeptennium, *v.Dian.p.4.tr.3.R.52.C.de Lug.l.c.ſ.7.n.144.* & 149.2. Ingrediens periculoſam nauigationem, vel conflictum.3. Mulier tenera primum paritura, vel quæ ſolet habere partus difficiles.4 Reus morti audiudicatus.5. Qui ſigna habet mortis naturalis.

II. Improbabile eſt quod docet Sà, *V.Confeſſio,* Eccleſiam non obligare ante pubertatem; cum anni diſcretionis citius attingatur & conſtet mortaliter peccari poſſe, ſub annum, vel decimum, imò ante. Vnde ſit talis puer, craſſo ſaltem modo, videatur cognoſcere, Deum per hoc vel illud offendi, oſtendatque dolorem, & propoſitum, ac præcipua fidei myſteria cognoſcat, debet abſolui ſecus tamen, ſi non notetur ſufficiens vſus rationis: ſi verò dubium ſit, poteſt, (imò in articulo mortis debet) abſolui ſub conditione. *v.Lay.l.5.tr.6.ca.5.Dian.p.4 t.4. R.53.* & *C.de Lug.l.c.& d.17.n.22* vbi docet, etiam extra articulum mortis, & obligationem præcepti, talem eſſe ſub conditionem abſoluendum, ne gratia ſacramentali priuetur.

III. Non obligatur qui tantum habet venialia, etſi conſuetudo habeat & cogi etiam quiſque poſſit, vt in paſchate ſaltem ſe ſiſtat Paſtori, vt cum reliquis eum ad communionem admittat; ad quod Paſtor tenetur ſi alter dicat, ſe mortalis culpæ non eſſe conſcium, *Suar.d.36 ſ.2.&c. commun.*

IV. Pro-

IV. Probabile est, eum qui vno anno siue cum, siue sine culpa sua, non satisfecit præcepto, teneri adhuc quam primum potest, anno sequente; quia terminus non apponitur, ad finiendam, sed ad non differendam obligationem. Ac proinde talem toties peccare mortaliter, quoties oblata tam occasionem negligit; docet *Bonac.d.5.qu.5.f.2. Suar.Vasq.Card de Lug.l.c.n.*177.contra *Syluest.Valent. Lay.Dian. &c.* qui dicunt perseuerare in vno eodemque peccato.

V. Satisfaciunt ij, qui confitentur Mendicantibus, etiam in Paschate; quia hi habent facultatem à sacerdote proprijssimo omnium fidelium, & Pastore Pastorum. Ita *communiter omnes* contra *Glossatorem, Auctorem Parochiani obedientes*, contra quos *vide in Responsis Francisc. Fontani editis Viennæ Austriæ. Anno* 1634.allegatam auctoritatem duorum Conciliorum Generalium Viennensis & Tridentini, 20. Pontificium. 50 Doctorum & preter totius orbis consensum, multorum quoque Parochorum, testantium, eos esse optimos Parochianos, qui Regulares adunt, & ab ijs instituuntur *v. suprà lib.3 t.3.cap.1.dub.3.* Item *Nau. Azor. Fagund. Tru l.l.3.cap.4.d.2.num.6. Dian.p.8.t.1.R.88.*

VI. Non obligatur ante finem anni, qui habens mortali, timet ne illud obliuiscatur *Hen.Henr.C.de Lug.d.14.n.41.& alij* contra *Medin.&c.* Si tamen præuideret, se non habiturum occasionem confitendi deinceps toto hoc anno deberet præuenire, etiam in medio anni *C.de Lug.d.15.f.6 n.18.*

VII. Probabilius est, non satisfieri præcepto Ecclesiæ, per confessionem inualidam,

vt docet *Suar.d.36.s.7 Fil.Lay.C.de Lug d.15. s.6.§.6.* etsi probabile contrarium putet esse *Fagund. v Dian.p.3.t 4. R.120.* Item nec per confessionem venialium, vt docet *Dian.p.4.t. 4.R 206 ex Hurt & Mercer.*

VIII. Excusantur ab hoc præcepto 1. qui physicè non possunt, v.g. quibus deest Confessarius. 2 qui mortaliter non possunt, v.g. qui prudenter timent reuelationem sigilli, vel qui non possunt sine rationabili incommodo vitæ, fortunatum, &c. *kon.Tamb.c.4.§.3.*

TRACTATVS V.

De Extrema Vnctione & Ordine.

CAPVT PRIMVM.

Quid sit Extrema Vnctio, & quæ circa eam obseruandam?

RESP I. Est Sacramentum à Christo institutum, ad ægroto periclitanti de vita conferendam sa'utem animæ, vel etiam corporis, per vnctionem olei benedicti, & orationem Sacerdotis. *S.Tho.in 4 d.23.quæst.1.ar.1.* Vnde resolues.

I. Materia eius remota, est oleum benedictum, quod in pyxide chrismali signatur litera I.(in cuius defectū non licet vti chrismate, si tamen vsus, sis nihil repetendum esse docet *Laym l 5.tr.8 c.2.nu.3.* idque renouandum est quotannis in Cœna Domini, veteri exusto: si tamen nouum haberi non possit, licet vti antiquo.

quo *Lay. l. c.* & si hoc non sufficiat, aliud consecratum, vel in necessitate non consecratum, (in minore tamen quantitate quam vnus est; addere. *Dia. p. 6 t. 6. R* 44. ex *Less* & *alij* 4. dicat contrarium habere praxin Ecclesiæ, vt scilicet paulatim & per vices (si ita requirat necessitas propter copiam infirmorum) longè etiam maior quantitas addatur, quam ab Episcopo fuerit consecrata initio. *Bonac. d. 7. qu. 1. n. 8.* ex *Posseu*.

II. Materia proxima, est vnctio certarum partium corporis, ac saltem quinque sensuum, vel si mutilati sint, vicinarum partium, facta à sacerdote, non simpliciter necessario contactu immediato manus, nam peste grassante potest vti virga oblonga oleo tincta, quam postea cumburat. *Sylu. Capezuill. Dian. v. Dian. p. 3 t. 4. R.* 167. Quam etiam Doctores putant, vnam tantum vnctionem esse de essentia Sacramenti, ideoque in periculo pestis, & simili necessitate, sufficere vnum tantum organum magis obuium, vel potius caput, quod in eo sensus maxime vigeant, vngere, dicendo: *Per istam, &c. quicquid deliquisti per visum, auditum, gustum, odoratum, tactum, &c.* Et quidem pro hac sententia citantur varia Pastoralia, Agendæ, & Doctor. Louan. *Sylu. in 3 p. qu. 32. art. 2 Laym. l. 5. ar. 8. cap. 3.* qui eam non omninò improbabilem, *Tann & March. in Horto Pastorum*, qui omnino probabilem, & in praxi vsitatum; *Dian. par. 3 t. 3. R* 68. qui in praxi tutam dicit citansque pro ea *part. 8 t. 1. Res. 21 Cran. Amic. Auers.* affirmat Pontificem id posse permittere, & denique *Escobar.* (citans *Bec. cap. 25. quæstion. 7. numer 6.*) & *Barb. in Trid.*

Sess.14.capit.1 id permittit. Verum cum alij Doctores communiter repugnent, tutius saltem erit (quod suadet *Lay.& Dian.ll.cc.*)eo casu vnum oculum, aurem, manum, narem, & os velociter sine crucis forma vngere, dicendo vnicam formam, complectentem reliqua. Illud verò certius est, pedes aut renes, inungere non esse essentiale: imo quoad renes, non est decens præsertim in fæminis, & viris religiosis, ideoque omitti solet, *Henriq.Sà Tol.Suar. Bell.c.10 in fine*.

II. De essentia huius Sacramenti est, 1. vt organa 5. sensuum quæ inunguntur, nominentur. *Palaus libr.4 tom.26. Auersa s.4. & c. commun.*Licet *Dian part.8.t.7. Res.56.ex Reg.* contrarium censeat probabile, ipso ad valorem sufficere, si inter vngendum omnes sensus dicat; Per istas sanctas vnctiones indulgeat tibi, &c.2.Verba illis. *Per hanc sanctam vnctionem*, etsi *Palaus loc.cit.* dicat valere si tantum omittas tot sanctam. 3. Valere deprecatiua: *Indulgeat tibi Deus*. Hinc formam imperatiuam v.g. *Per hanc*, &c. *remittatur tibi, quicquid*, &c. non valere dicit *Palaus l.c. Dian.l.c.*

IV. Hoc Sacramentum tantum dandum est morti propinquis, ex morbo, vulnere, partu, vel senectute: quia hi soli sunt infirmi. Quod si morbo liberati rursus periclitentur, iterandum est; & quidem in diuturnis morbis, quoties erit periculum nouum; neq; expectandum, (sub graui culpa; *Quintan.t.5.s.9.*) donec sensibus careant, vel omnino sint desperati. In dubio verò de vita, detur sub conditione *Lay. l.c.*ex *S.Thom Sylu.Suar.d.*40.

V. Si conferatur infirmo communi morbo; siue

sine non grauiter vel periculosè laboranti, non est validum. *Suar. Palaus, Granad. Amic.&c. commu.* Ac licèt *Less.VVigers & Quint.* contrarium putent probabile concedunt tamen sic inunctum iterum inungendum esse (etiam in eodem morbo) quando periculosè laborare cœperit, ob mutatum statum infirmitatis additque *Quint.* moraliter peccatum fuisse, *vid. Quint.t.5.f.7.Dian.p.9.t.6.R.45.*

VI. Ad Sacramentum hoc cum fructu recipiendum, in eo qui rationis est compos, & conscius peccati mortalis (si non confiteatur) requiritur contritio saltem existimata; neque sufficit attritio *Bon.d.7.qu.vn p.5.nu.2.ex Reg l.28 c.vlt.ar.73.* Ordinariè autem, nisi obstet causa rationabilis, (v gr. si ob vomitum communicare non possit (præmittenda est confessio, & communio, ob Ecclesiæ quæ vnctionem tanquam minus necessariam ad salutem, postponit. *v.Bon.loc.nu.13.* Licèt autem per se loquendo confessio non necessariò præmittatur, cum per contritionem se disponere possit, per accidens tamen requiri potest, v.gr.si post viaticum peccasset mortaliter, & timeretur post vnctionem defuturum tempus confessioni tunc enim prius audiendus & absoluendus esset; quia sacramenta magis necessaria tali casu prius sumenda sunt *Fill.Barbos. Dian.p.5.t.3.R.92.*

VII. Pueris habentibus sufficientem rationis vsum ad peccandum, tametsi sacram Eucharistiam non recipiant, non rectè negatur Extrema Vnctio, cum inde nonnumquam salus ipsorum dependere possit. *Suar.3 part.t. 3.d.70 f.1. Graf. Angl.Zamb.* apud *Laym.l.5.t. 8.c.4.nu.2.* qui Parochos quorundam locorum

excusat, per consuetudinem toleratam ab Episcopis, si non dent pueris ante annum consecutum esse constet, aliud Sacramentum ante mortem, suscipere non possit. *v Chapeauill.c 5.qu.17.* Ac licet Parochus in confessione cognouerit puerum nunquam actualiter peccasse, debere tamen illum inungere, contra *Nug & Sanch.* docet *Suar. Reg. Fill. Kon. &c.* cum *Dian. par.3.t.4.R.181.* Si verò dubium sit, an puer vsum rationis habeat, vngendus est sub conditione. *Dian.part.5.t.3.R.85.& Sanch.Zamb. & Lugo.*

V. Minister, est solus Sacerdos proprius, siue Pastor, sine cuius veniale si extra necessitatem, alius det, validum quidem est, sed grauiter peccat *Sylu Sot.Kon d.9.n.28.* religiosus incurrit excommunicationem Papalem: *Sua.Reg. l.18 nu.40.* posse tamen Regularem hoc Sacramentum (vti & viaticum) in articulo mortis suis familiaribus ministrare, docet *Dian p.5. t.3 R 52* ex *Mancino &c.* In necessitate verò, vt si Pastor absit, vel dare nolit, nec superior possit adiri pro petenda licentia licitè ministrat quiuis non excommunicatus, aut suspensus (etiam Regulares, vt contra *Gauant.* docet *Prap.Henr.Fern.Gran.Dian.p.5 t.3 R.82*) censetur enim tunc Papa dare licentiam, *Laym. Reg.Suar.&c.l c.Dian.R.176.*

VI. Sufficit Sacerdos sine ministro, in necessitate, nec in ea fœmina adhibenda est, quod si tamen fiat, veniale esse docet *Quint.t 5.s.6.* In ea possit etiam vnus vnam alius aliam partem inungere, pronunciando tamen formam illi vnctioni respondentem. *Bon.lo c.&c. commun.* Non tamen potest vnus inungere aliquem sensum, & alius formam pronunciare;

neque

neque vnus vnum oculum, alter alterum. *vid. Dian* 9.*t*.7.*R*.56. Quod si Sacerdos non possit progredi, suplenda erunt per alium quæ restant. *Thom. Prap. Merat* qui apud *Dian. p*.5.*t*.3. *R*.87 notat, licere etiam alteri vnctiones ad initio repetere, perinde ac si prior nullam earum inchoasset.

VII. Etsi in administratione huius Sacramenti seruanda sint omnia præscripta in Rituali, Agenda vel Manuali, mortale tamen non esse administrare in necessitate sine superpelliceo vel stola docet, *Quintanad.* & *Leand.* conceditque *Amicus*. Et *Dian. part*.8.*tom*.1. *Resol*.79 id excuset ab omni peccato, si infirmus non sit capax alterius Sacramenti, & ista haberi non possint, contra *Suar. Reginal. &c.* Imò etiam extra necessitatem non esse mortale. 1. Omittere Psalmos pænitentiales, Litanias, & cæteras præces, docet *Palaus* & *Granad* Dico *extra*, quia in necessitate graui, v.grat. tempore pestis; vel morte imminente; statim vngendus est sine præmissis orationibus, quæ tamen postea supplendæ sunt, si superuiuat infirmus. *Bonac. d*.7.*par*.6. *num* 8.2. Deferre ad ægrum, vel administrare si lumine. *Leand.* citans *Posseu. Quintanad.* *t*.5 *s* 13 *Barbos. de officio Parochi capit*. 22.3 Si Solus sine ministro administret; imò hoc necessitate permittunt. *Tol. Sà, &c v. Dian p*.9.*t*. 6.*R*.36 4. Si vngat aliter quam informam crucis. *Suar. Bec. Lay. v. Dian. p*.3 *t*.4 *R* 178.

VIII. Pastor ratione officij, tenetur sub mortali, dare ijs qui petunt, nisi iusta causa excuset: etiam tempore pestis, modo possit absque periculo vitæ: cum eo enim non teneri, docet *Tan. Dia. p*.5.*t*.3.*R*.93. si peste infecti sint

confessi, posse sine peccato omitti, absolutè docet idem *Dian.p.3.t.4 R.174.par 5.t.3 R 93. & 83.& par.8.t.1.R.21* ex *Villal.Tann.Amice., Franc.Lug & c Suar.Fill.Kon.Lay.ll cc.*

IX. Sacerdos curatus peccat mortaliter, si pœnitentem negligat vngere, vel differat cum probabili periculo ne sine vnctione moriatur æger, (nisi iusta excuset) quia in re graui non præstat id, ad quod tenetur ex iustitia; Alius verò Sacerdos, si absente Parocho licitè, & facilè possit, tenetur ex charitate, sed sub veniali tantùm; nisi tamen ægrotus valdè indigeret, v.g. si alioqui fine omnibus sacramentis esset moriturus, quod aliud nullum suscipere possit; tunc enim quidam grauiorem obligationem agnoscere videntur *vid.Dian.par.3 t.4.R.170. Laym.l.5.cap.7. num.3.*

X. Parochi vesperi timenti ne noctu vocetur ad ægrum, non licet retinere domi sacrum oleum vt vocatus possit venire expeditius. Licet venialem culpam in eo tantum agnoscat *Barbos. de Par.capitul.22.* ex *Possen.* item *Quintanad.t.5.f.10.* vbi tamen à mortali non audet excusare eum, qui semper domi retineret.

XI. Decet est, vt stuppa comburatur: quæ ad singulas vnctiones noua adhibenda est, nisi aliud habeatur in agenda. *Lay.l.c.Sa.*

Resp.II. Effectus eius principalis est, roborare animam contra tentationes dæmonis in morte. Secundarius est.1 dolere reliquias peccatorum.2.tollere pœnas restantes,3. aliquando etiam sanitatem corporis conferre, si expediat. *S.Thom.Sylu.Suar.d.41.f.1.* Vnde resolues.

Huius

Huius Sacramenti non sunt capaces, 1. Pueri, ante vsum rationis: & si sufficiat ea ætas, quà possunt peccare *Nau. Suar. loc c.* 2. Perpetuò amentes; alijs verò delirantibus, si ante petiuerint, aut perituri fuissent si cogitassent, aut ostenderint signum doloris, dari potest & debet *Sylu. Henr. Laym.* Etsi tales vnctioni resistant, ligandos esse, vel fortiter tenendos ait *Zamb.* apud *Dian. p.* 5. *t.* 3. *R* 84. qui cum *Barbos. de officio* Parochi, *c.* 23. dicit esse necessarium, quando phreneticus non potest aliud Sacramentum suscipere.

2. Muti, surdi, & cæci à natiuitate sunt capaces, atque adeò debent inungi prope organa sensuum quibus carent: etsi exterius per illa non peccarint, potuerunt tamen peccare per interiores potentias, quibus illa respondent *Poss. Nald.* Prap. *Dian. p.* 5. *t.* 6. *R.* 11.

3. Non suscipere hoc Sacramentum, per se loquendo secl'usuque scandalo, & contemptu, non est peccatum mortale *Sua. Lay. Tan. Escob. &c.* (multo minus peccant mortaliter domestici, si id non procurent) Veniale tamen esse docet *Kon. d* 19. *d.* 10. contra *Neg. v. Dian. p.* 3. *t.* 4. *R.* 170. *par.* 8. *t.* 1. *R.* 58. & *p.* 5. *t.* 3. R97. vbi notat ex *Tann.* non censeri, contemnere, qui sciens prudens omitti tempore apto, & oblata commoditate. Contrarium tamen vult *Tol.* præsertim probabiliter deinceps non sit futura commoditas.

CAPVT II.

De Sacramento Ordinis.

DVBIVM I.

Quid sit Ordo, quotuplex, & quæ eius materia.

RESP.I. Ordo est Sacramentum, quo traditur potestas circa Eucharistiam ritè administrandam. Ordines vniuersim sunt septem. Ostiariatus Lectoratus, Exorcistatus, Acolythatus, Subdiaconatus, Diaconatus, & Sacerdotium. Quod rursus est duplex, Minus, & Maius, siue Episcopatus. Vnde quidam octo numerant. Prima vero tonsura non est Ordo, nisi latè, sed tantum dispositio ad ordines, per quam quis fit Clericus, & capax Beneficij Ecclesiastici, ac priuilegiorum Clericalium. Ex ijs tres posteriores dicuntur Maiores, siue sacri ob annexum votum solemne castitatis, (etsi ordinatus per grauem metum, vel nimijs blanditijs, & importunitate parentum probabiliter eo non teneatur, nisi sponte ratificauerit. *San. d.29. Azo. Fill.l.10.c.4.qu.3 Kon.n.150 Bon de mat.q.3.p.9*) reliqui Minores, quos cum *Vasq.* alij Sacramentum esse negant, alij cum *Bellar. Kon. Fil. &c.* communiùs affirmant. Et quidem vnum vel perfectionem ac fine, vel vnitate attributionis. *v. Fill to 9. c. 1. Bon. d. 8. q. 1.*

Resp.II. Materia remota Ordinum, est aliquod instrumentum traditum ordinandis, in signum potestatis spiritualis: proxima est eiusdem traditio & acceptio: Cuius contractum physicum, & immediatum, etsi non esse es-

sentia-

sentialem aliqui probabiliter doceant, cum *S. Henric. Regin. Layma. Dian. tract. 4 de sacram. num. 185. & alijs*, quos citat: contrarium tamen communius, ac tutius, vt altera saltem manu tangatur; imò ex præcepto, ad scrupulum vitandum, vtraque manu; & quidem omnia, v.g. calix cum patena, hæc cum hostia, vt docet *Fill.* idque simul cum prolatione verbatione verborum Episcopi *Lay. l. 5 t. 9. c. 5. Bon. d. 8. q. 1. p. 3 v. Dian. p. 8. t. 1. R. 40. & 42.*

Resp. III. Ostiarius ordinatur traditione clauium Ecclesiæ, Lector libri lectionum exorcista libri exorcismorum; Acolytus ampullarum vacuarum, vel saltem vnius, & candelabri cum cereo extincto, quia eius est præparare lumen, vinum, & aquam ad Missam Subdiaconus traditione calicis vacui, cum vacua patena superposita, quia illius est hæc ad Missam præparare, Diaconus impositione manus, & traditione libri Euangeliorum, quia eius est catechizare, cantare Euangelium, & cum facultate Parochi prædicare, baptizare, Eucharistiam dare *v. supra*: Sacerdos traditione calicis cum vino, & patenæ cum pane, addita forma qua datur potestas sacrificandi, deinde impositione manus, addita alia forma, qua datur potestas remittendi alijs peccata. *v. Fill. t. 9 c. 9. Reg. Bon. Dian. p. 3. t. 4. R. 186 188. & p. 9. l. c.* Ex dictis resolues.

I. Potest Episcopus extra diœcesin suis subditis conferre primam tonsuram; quia non est Ordo. *Bon.* & *alij* 4. cum *Dian. par. 4 t 4 R. 143. Sanc. Barb. &c.*

II. Quando dubium occurrit, an Ordo sit verè collatus, v.g. quia materia fuit dubia, iterari potest & debet sub conditione. Quando

verò sunt rationes vtrinque probabiles pro nullitate, & validitate, ait *Dian.p.5.t.3.R.47.* ex *Gran.* posse iterati sub conditione, imò debere, si sit Episcopalis vel Sacerdotalis, v.gr. si sacerdos vel Episcopus non tetigisset vasa sacra, aut illud instrumentum, in cuius potrectione imprimitur character. Excipit tamen Sacerdotem; qui immediate tetigit patenam, sed non hostiam. Eum verò qui non tetigit calicem & patenam, dum forma proferebatur, sed paulò post, posse quidem ad maiorem animi sui quietem sub conditione iterum ordinati, non tamen esse nec necessarium docet *C. Lug.Resp.mor.l.1.d.33* Rectè antem notat *Dia. loc.c.* etiamsi quis timeat ne inualidè ordinatus sit, aut non recordetur se tetigisse sacra vasa, aut non tetigisse imaginetur, non illico iterandum esse Ordinem; cum sola obliuio timor non sufficiat ad prudens ac rationabile dubium, vel probabilitatem.

Resp IV. Episcopus non potest ordinare nisi subditos, vel ratione originis (si scilicet in eius diœcesi sint nati,) vel ratione domicilij, ex voluntate isthic perpetuo habitandi, vel ratione beneficij in sua diœcesi existentis. *Dia. p.8.t.2.R.8. Lay.Prap.&c.commu* Quocunque autem horum modorum sint subditi, licitè eos ordinat, vt habetur in *c.cum nullus, de temp.ord.in 6.* & ex communi *Henriq.Less.l.2.c.34.d.19* Vnde resolues.

I. Qui in vna diœcesi est natus, in altera habet domicilium, in tertia beneficium, à quouis trium istorum Episcoporum potest Ordines, vel dimissorias accipere. *Prap.q.1.d.14.Lay.l.5.t.9.c.9 Dia.p.8 t.2.R.8.& 9* vbi cum *Auer.& alij* contra *Barb.* dicit, etsi ab vno eorum acceperit

Ordi-

Ordinem vnũ, posse alterum ab alio accipere.

II. Potest quis ordinari vt originarius, vbi ipse vel pater eius est natus *Barb. Zerola, Auers.* & *alij* 9. cum *Dian. p.* 8. *t.* 2. *R.* 12. Non tamen potest ordinari ab Episcopo, in cuius diœcesi natus est fortuito; v.g. quia mater ibi itineris vel negotiorum causa degebat: quia non contrahit ibi ciuilitatem originis, sed vbi parentes domicilium habent ibi enim natus esse censetur. *Sanch.* & *alij* 8. cum *Dia. p.* 8 *t.* 2. *R.* 11. contra *Hurt.*

III. Qui in diuersis Episcopatibus habet duo domicilia, in quibus æqualiter (etsi non mathematicè habitat, potest ab vtrius libet loci Episco ordinari quia, vtriquè est subditus ratione domicilij *Prap. l.c. Sanc. Auersa, &c.* cum *Dia. p.* 8. *t.* 2. *R* 14. eius tamen filius ab illo tantum, in cuins diœcesi est natus. Quod si fortuito extra vtriusque diœcesin sit natus, ab vtrouis potest ordinari quia vterque censetur eius Episcopus originis, cum non sit potior ratio de vno, quam alio *Prap. Dia. l.c.* Natus autem ex fornicatione matris potius quam patris domicilium sequitur *Prap. Dia. l.c. R.* 18.

IV. Qui plura habet in diuersis diœcesibus beneficia potest à quolibet illorum Episcoporũ ordinari. *Gar. Prep. l.c. &c. Dia. p.* 8. *t.* 2. *R.* 25.

V. Studiosi qui in vniuersitate habitant (etiam vltra decennium) animo redeundi in Patriam, non contrahunt ibi domicilium, atque adeo ab eius loci Episcopo ordinari non possunt. Imò si istic ducant vxorem, nec filij eorum; sicut enim is non dicitur Episcopus domicilij respectu patris, ita nec Episcopus originis respectu prolis, quæ nata finguntur in domicilio patris. *Dia. p.* 8. *t.* 2 *R.* 15 & 17.

Di-

DVBIVM II.

Quæ requirantur in ordinando?

Resp.I. Ad validam ordinationem requiritur, & sufficit, vt sit mas baptizatus. S. *Thom.3.p.q.39 a.2.Kon.d.20.dub.10.Vasq.Fil. t.9.c.4.q.2.* Vnde resolues.

I. Incapax ordinum est, & quidem iure diuino. 1. Fœmina *Vasq.Reg Fill.l.c.* 2. Hermaphoditus in quo sexus fœmineus præualet *Fill.loc.cit.* Quod si autem in eo incipiat præualere post ordinationem validam, non potest validè consecrare, vel absoluere: licet characterem Sacramentalem retineat. *C.Lugo Resp. mor. l.1. d.313.* Non baptizatus, *Ibid.*

II. Validè ordinantur, 1. Perpetuò amentes, cœci, muti, priuati manibus, etsi iure naturali sint inhabiles. 2. Irregulares, etsi iure Ecclesiastico sint inhabiles, maneantque ab eorum vsu suspensi. 3. Pueris in cunis, qui tamen ad castitatem non tenebuntur vi voti, nisi id ratificauerint *Tol Henriq. Azor. l.13.c.14 Bon.l c.*

Resp.II. Vt Ordo licitè, secundùm iura Ecclesiæ ritè sumatur, aut non incurratur censura, requiritur in recipiente, præter statum gratiæ. 1. Vt non sit Neophytus, vel infamis, vel Hermaphoditus, vel irregularis, suspensus, excommunicatus. 2. Animus clericandi. *Trid.sess.23. c.4.* sine quo si primam tonsuram, vel Ordines minores accipiat videtur peccare saltem venialiter (nisi iusta causa excuset) quia fraus est leuis *vid. supra l.4.c. 2.d.*

2.d.1.a.3. Similiter venialis inconstantia videtur, sine iusta causa statum Clericalem deserere. 3. Vt sit confirmatus. *Trident. sess.* 23 c 4 & quidem secundum *Bon.d.8.p.5.n.10.* sub mortali; *Sotum* & *Kon.* secundum sub veniali. 4. Litteræ dimissoriæ (etiam pro prima tonsura) Episcopi proprij, siue originis, siue beneficij, siue domicilij *vid. Dia.p 3.t.* 4.*Res.*194. 5. Examen coram Episcopo, de scientia necessaria ad vsum cuiusque ordinis; nam *Trid. sess* 23.c.4. pro prima tonsura requirit, vt sciant fidei rudimenta: item legere & scribere: & de quibus probabilis sit coniectura quod Clericatum elegerint, non secularis iudicij fugiendi fraude, sed vt Deo fidelem cultum præstent. Pro minoribus, vt linguam latinam intelligant. Pro Subdiaconatu & Diaconatu, cognitionem eorum quæ ad illos Ordines spectant. Pro Sacerdotio tantam scientiam, vt populum docere possit necessaria ad salutem, & administrare Sacramenta. 6. Titulus sustentationis, vt beneficij, vel patrimonij, vel paupertatis, vt in regularibus. *Trid s.21.c 2 v Bon.*7. Ordo inter receptionem vnius & alterius: cuius inuersio, v gra. suscipere Diaconatum ante Subdiaconatum, erit mortale. Episcopatus ante Sacerdotium; erit etiam inualidus 8. Tempus, sic minores conferuntur quauis Dominica vel festo, & quidem tali, quod ex præcepto Ecclesiæ celebratur etiam in foro, vt *Syl. Azor. Barb. &c. com* docent. Ac licet *Prapos. Fagund. Tann. Gauant. &c.* putent sufficere quoduis festum duplex in Ecclesia, eamque sententiam *Dia.R.5.t.13.R.47.* vocet tutam in praxi: eam tamen ex decreto Vr-

bani VIII. reiectam esse monet *C.de Lugo l.* *1.Resp. mor.d.*43. Eosdem autem posse ex recepta Episcoporum consuetudine, etiam feria VI. vespere ante Sabbatum, quo omnes Ordines iure conferri possunt, notat *Dian.p.2.t.* 16. *R* 28. ex *Henriq. Regin. &c.* maiores verò Sabbathis Quatuor temporum, & Dominicæ Passionis, ac Hebdomadæ Sanctæ. 9 Interstitia temporum. Sic maiores non nisi post annum ab alterius susceptione conferri possunt ex *Trident.sess.*23.*cap.* 11. *&* 13. *&* 14. in quo tamen Episcopus ob necessitatem, vel vtilitatem Ecclesiæ, potest dispensare. Eodem tamen die, non nisi de licentia Papæ, duo Ordines maiores possunt dari: Minores verò omnes dispensante Episco; possunt dari eodem die, & si consuetudo sit, simul cum Subdiaconatu *Nau.c.*25.*Henr.l.*30.*c.*11.*Vasq. Sà Ordo Laym.l.*5.*t.*9 *c.*8. 10. Locus, scilicet pro solemni collatione Ecclesia: pro priuata, Sacellum 11. Aetas, in quà ordinariè Episcopus non potest dispensare, & sic pro prima tonsura & minoribus, requiritur saltem septennium completum, licet *Quint.t.*6.*f.* 21. contra *Sanch. &c.* putet sufficere inchoatum. Pro Acholytho annus 12. completus *Fill.t.*9. *c.*4.*num.*28. pro Subdiaconatu vigesimus secundus, pro Diaconatu vigesimus tertius pro Sacerdotio vigesimus quintus, omnes incepti, pro Episcopatu trigesimus completus. *v.Bon.d.*8.*q.*1. *Fill.tr.*9. *c.*4 *Laym.l.*5.*tr.*9 *c.*6. *&* 7 *Dia.p.*3.*tr.*4.*R.*192. Si autem dubium sit, an quis ætatem requisitàm habet, v.gr. pro Sacerdotio in annum 25. ingressus sit, ordinari non potest. *Sanch. Laym. Bardi.d.*6.*c.*11. *p.*6.§.2.*v.supra l.*1.*t.*1.*c.*2, *d.*3. Peccat autem

tam

tam ordinas, quam ordinatus, si ordinetur qui non habet qualitates requisitas.

Quares. Quæ sint officia ordinatorum?

Resp I. Ostiarii, est claues templi seruare, aperire & claudere eius ianuas arcere eos, quibus non licet interesse sacris; campanas pulsare: quæ intra Ecclesiam sunt custodire; ei qui prædicat, aperire librum. 2. Lectoris munus est, legere in Ecclesia lectiones veteris & noui testamenti, item docere cathecumenos rudimenta fidei Christianæ. 3. Exorcistæ munus est manus imponere supra vexatos à spiritibus immundis, ad illos adiurandos & eijciendos; item ad exorcizandos catechumenos, 4 Acolithi munus est præparare ampullas vini & aquæ ad sacrificium Missæ, & porrigere Subdiacono, fere cereos ad idem sacrificium, & illi ministrare, vnde, & cero ferarius dicitur. 5. Subdiaconi munus est immediatè subordinari Diacono ad sacrificium Missæ, calicem & patenam illi tradere vrceolum cum aqua præbere, aquam ad lauandas manus infudere. Epistolam ex officio & solemniter in Missa legere. 6. Diaconi munus est, cantare solemniter Euangelium in Missa, ministrare immediate Sacerdoti in omnibus quæ pertinent ad Missæ sacrificium, vestire altaria, crucem ferre, & denique ex commissione Sacerdotis prædicare & baptizare 7. Præsbyteri munus est offerre sacrificium Missæ absoluere à peccatis baptizare, benedictiones aquæ & similes facere, populum doctrina & exemplo pacere. *v. Escob. E.8. t.7.c.1.*

TRA-

TRACTATVS VI.

De Matrimonio.

CAPVT PRIMVM.

De sponsalibus.

DVBIVM I.

Quid sint sponsalia.

RESpondeo. Sunt promissa voluntaria, deliberata, & mutua, sino sensibili expressa, futuri matrimonij, inter personas iure habiles.

Dicitur I. *promissio*: quia propositum non sufficit cum non inducat obligationem. Vnde qui diceret, *volo te acciperet, habere, aut ducere in vxorem*, non contraheret sponsali, vt *Bon.q.1.p.1.* docet ex elij: quia hæc verba non promissionem, sed positiuum promissionis tantum significant: nisi tamen ex circumstantijs aliud colligatur.

Dicitur II. *Voluntaria & deliberata*, scilicet deliberatione sufficiente ad peccatum mortale, cum sponsalia sub mortali obligent *Dian.p.3.t 4.R.173.* ex *Sanc. Pontio, &c.* etsi *Bon.q 1.p.4.n 4.* plus requirat. Vnde regulariter non sunt valida ante septennium completum, vt docet *Kon.d.21 a 5 Sanc.l.1.d.16.* nisi malitia & prudentia supp'eat ætatem *Dia t.4 p.3.R 274 Pontius, &c.* (quod tamen quidam negant sufficere, cum ius determinarit ætatem) imò nec post septennium, si

de

de vsu rationis sufficienti non constet vti neque, si vi, dolo, errore, vel ignorantiam, aut notabilem conditionem substantiam fiant *dicta de voto & contractibus*.

Dicitur III *Mutua*. Vnde si Titius promittat nuptias Caiæ, & hæc acceptet sine repromissione, neuter obligatur, quia cum contractus sponsalium sit onerosus, & reciprocus, non potest claudicare, inuoluit enim conditionem, *si tu repromiseris*. Quod si tamen Titij promissio fuisset absoluta, ac gratuita, & acceptata à Caia, solus Titius obligaretur, non vi sponsalium, sed simplicis promissionis. Ita *Sanc. l.3. d 3.* contra *Pontium*, apud *Dian p 3.tr.4.Res.244.*

Dicitur IV. *Signo expressa*: quia contractus inter homines non fit signo externo; Vnde non sufficit ad sponsalia taciturnitas Caiæ, etiam cum consensu interno in promissionem Matrimonij quod Titius ei promittit. Si tamen pater, vel mater pro filio, aut filia, aut Curator, pro eo cuius curam habet, præsente & non contradicente, dummodò metus adsit, contrahat, valida sunt; quia in hoc casu, ius accipit taciturnitatem pro expressione consensus. *Sanc. l.1. d.22. Dian p.3. t.4 R.270.* imò etiam si pro absente: saltem si is resciens id expresè vel tacitè signo aliquo sufficienti ratificet *Sanc. Pon. Dia p.3. t. 4 R.271.* contra quos *Sot. & Henriq.* ne hoc quidem requirunt, sed tantum vt resciens non contradicat. Quod *Pon.* admittit, si per ipsos Tutores vel parentes ijs proponatur, tunc enim si taceant censeri consentire.

Dicitur V. *inter habiles*: id est, quæ & æta-

ætatum à iure præscriptam habent & nullo impedimento prohibentur. *Vnde resolues*.

I. Quando verba, vel signa sunt dubia, in foro conscientiæ standum est intentione contrahentium, si de illa constet: in externo autem, communi intelligentia, & sensu verborum, ita tamen, vt potius inclinetur in fauorem matrimonij. *v. Dian. p. 3. t. 4. 205. Bon. qu. 1. part. 1.*

II. Verba de præsenti inter impuberes, apta ad Matrimonium, (cum hoc ex iure positiuo sit nullum) habent vim sponsalium. Ratio est ex interpretatiua intentione contrahentium: quia actus; quando non valent eo pacto, quo fiunt, valent meliore modo quo possunt; sponsalia autem continentur in matrimonio *Lay l c. n. 17*

III. Ad sponsalia non sufficit, 1. Si dicas, *non ducam aliam, quam te:* quia sunt verba merè negatiua, & potes ducere nullam. *Bon. q. 1. p. 7. n. 13* 2. Dicere, *contraham tecum si Papa dispensauerit*. *Barbos.* & *alij.* cum *Dian. part. 3 t. 4. R 290.* contra *Sanch. koninch & Pont.* ac proinde licitum est vtrique contrahenti; ante & post impetratam à Pontifice dispensationem, altero inuito resilire. Si tamen impensæ magnæ factæ sint causa dispensationis, eas tenebitur refundere resiliēs 3. Subarratio annulli, & missio numerum localium, nisi consuetudo patriæ aliud habeat. Ratio, quia potest fieri ex alijs causis. Quod si tamen verba præcesserint, tunc immissio annuli, & verbum *recipio*, operatur sponsalia, vel etiam matrimonium, pro ratione promissionis, vt docet *Fill.* quia recipiendo sic annulum, tacite consentit: itemque si habito inter amicos tractatu de matrimo-

trimonio sponsus misit arrhas & munera io-calia, eaque sponsa acceptauit *Lay. l. 5. t. 10. c. 2. 4.* Sponsalia metu graui contracta, licet iuramento firmata, sunt inualida, quia iuramentum metu extortum non firmat contractum, imò probabiliter nec obligat, adeóque relaxatione non indiget *Sanc. Barb. Dian. p. 3. t. 4. R. 178. v. suprà l. 3. t. 2. c. 2.*

DVBIVM II.

Qua & quanta obligatio sponsalium?

Resp. I. Obligat ad ineundum matrimonium, sub peccato mortali; si tamen terminus non sit præfixus, sufficiet, si promittens impleat, quando à promissario requiretur, vel pro more regionis. Ratio prioris patet ex natura contractus onerosi, in re graui. Ratio posterioris, est quia id est commune omni debito *Sà l. 1. d. 28. Kon. d. 22. dub. 1.* apud *Dia. p. 3. t. 4 R 245.* Pontius tamen *ibi.* vult obligari statim post contractum. *Vnde resolues.*

I. Resiliens cogi potest ad matrimonium, etiam à iudice per censuras, quod tamen raro expedit, ob periculum infelicis exitus.

II. Si iudex secundum allegata & probata cogat ad matrimonium licet à parte rei reuera coactio sit iniusta, valet matrimonium. *Sanch. & M. Perez,* contra *Texed.* apud *Dia. p. 9. t. 8. R. 26.*

III. Fornicatio sponsæ, est circumstantia in confessionem exprimenda, quia mutat speciem, & constituit iniustitiam, quæ in sponsa grauis, ideoque mortalis habetur, vt si quis rem alteri promissam notabiliter corrum-

pat,

pat, quod tamen sponsis non censetur facere fornicando cum in viro fornicatio non tanti æstimetur, nisi aliud accedat. *Sanch. l.1. d. 2 hon Fagund. Vill &c.* probabiliter contra *Lay. Az. &c. v. Lugo d.16 n.176.*

IV. Qui simulato animo promisit, per se loquendo non obligatur ad nuptias, tamen si damnum creatum debeat resarcire. Dixi *per se*; quia si facta promissione puellam induxit ad copulam tenetur illam ducere *Bon. l. c.p.2.* Vbi excipit, si puella esset longè inferioris conditionis, (v.g. quoad nobilitatem, vel diuitias, tunc enim non teneri ducere, (v.g. virum nobilem filiam agricolæ) præsertim si illa fuerit conscia disparis status, seu conditionis, eo quod tum decipi potius voluerit, quam decepta sit: vnde nec teneri eo casu illam dotare. Secus tamen, si ipsa inæqualitatem status ignorauit, aut si ipse non fictè, sed ex animo Matrimonium promiserit. Ita *Bon. q 1.p.3.n.7.& seq.* ex *Vasq. Mol. d 106. Sanc. l.1 d 10 v. Less. l.2.c.10 d.3. Lay.c. 1.n.10.& Mart. Perez d.2.s 2.*

V. Sponsalia posteriora contra priorem fidem inita, tametsi iurata sint, aut copula etiam accesserit, sunt inualida *Sanc. & Vill.* contrarium tamen tenet *Kon. & Pont.* cum *Dia p.3.t.6. R 210.* matrimonium tamen post sponsalia contractum cum altera, est validum, licet iniunctum. *Bon p.5 & 7 Lay.c.1. num.2.*

VI. Liberi, qui parentibus inscijs contraxerunt sponsalia, etiam cum ijs qui imparis sunt conditionis, v.gr. ignobili cum nobili, licet peccarint, tamen obligantur, nec à parentibus possunt impediri, quo minus seruent

uent fidem datam *Lay l. c. n* 12 ex *S. Th. &c.* nisi scandalum magnum ex matrimonio timeretur *Dia p. 9. t. 7. R. 71.* ex *Molin. Sanc &c.*

VII Resiliens culpabiliter à sponsalibus perdit suas arrhas, & tenetur ad alterius partis reddendas, ac de restitutionem, quanti eius inter erat talem contractum impleri.

Resp. II. Vbi Tridentinum non est receptum, sponsalia iure antiquo transeunt in matrimonium, per quæuis signa externa, maritali affectu exhibita, v. gr. per copulam. Dico, *vbi Trid &c.* quia vbi hoc receptum est, hæc signa non teneat, si sint clandestina, ideoque grauiter in ijs peccari potecst. *Vnde sequens Casus resoluitur.*

Sponsis non licent tactus impudici, cum proximè disponant ad copulam, & pollutionem, etsi liceant amplexus & oscula, in signum amoris *Sanc. l 9. d. 47. v. Dia. p. 2. t. 17. R. 6. & t. 1. misc. R. 31. & p. 4. R. 131.*

DVBIVM III.

Quomodo dissoluatur sponsalia.

Resp. I. Dissoluuntur sequentibus causibus. I. Per matrimonium validum cum alia initum. *Bon. p. 7.*

II. Permutuum consensum, sicut quiuis contractus. *Lay. c. 2. n. 8.*

III. Si superueniat impedimentum dirimens matrimonium. *Bonac. par. 8. num. 5.*

IV Per atrox crimen alteris sponsi, soluuntur ex parte innocentis; quale censetur. 1. Fornicatio siue spiritualis, vt hæresis siue corporalis, tam sponsi, quam sponsæ, post spon-

sæ

sit etiam ante illa, sed à sponso ignorata, licet per vim facta *Bon. p* 8. Imò si sponsa permittat se tangi impudice ab alio per oscula, & amplexus potest sponsus resilire à sponsalibus; sed non vice versa; quia etsi sponsus id faciat non est dedecus sponsæ, nec mutatio alicuius momenti *Reg Sanc. Dia. p*:3.*t*.4.283. Limitat autem *Kon.* & *Laym.* nisi talia oscula & tactus sint ita frequentes, vt inducent valdè propensum sponsi animum in alteram, vt merito timeri possit, ne sponsæ non sit fidem seruaturus. Si autem vterque sponsus fornicetur post sponsalia, neutrum posse resilire docet *Palaus & Bon.* contra *Kon. Reg. Sanc. Lay Pont.* qui soli viro id eo casu permittunt, eò quod delicta sint imparia, & longè grauius damnum immineat ipsi propter incertitudinem prolis. *Dia. l.c.* R.284 2. Furtum graue, homicidium, &c. vel simile, quod graue damnum, vel infamiam pariat; *Bon. p*.8.*n*.12.

V. Si notabilis mutatio accidat, vel detegatur, quæ si à principio cognita fuisset, à sposalibus deterruisset, qualis esset v.gra. 1. Inimicitia, vel odium graue inter sponso. Quò refertur morum asperitas, vel sæuitia, post sponsalia primùm cognita; Item iustus timor, ne ex matrimonio scandala, & grauia odia nascantur inter parentes, vel consanguineos *Lay c*.1.*n*.78. *Bon ac.p* 8.*n*.8 *&c*. 2. Si alteruter incidat in lepram, paralysim, morbum Gallicum, &c. si grauiter mutiletur, vt amissione oculi, nasi, vel aliter grauiter deformetur, præsertim sponsa vel sponsus reddatur ineptus ad opificium exercendum, vel acquirendū officium, ad sustentationem fami-

liæ

tiæ necessarium. *Dia p. 3. t. 4. R. 85.* ex *Sanch. l. 1. d. 57. Kon. d. 23. dub. 8. Lay. & Bon. ll. cc.* Non tamen tenetur sponte aperire tales defectus, qui reddant nuptias minus quidem appetibiles, non tamen perniciosas, præsertim si aliquam infamiam habeant adiunctam, v. gr. si sponsa vi vel sponte fuisset corrupta,) dummodo tamen contrarium positiue verbo facto ve non simulet; potestque interrogatus licitè dissimulare, & contrahere matrimonium. Si verò defectus sint perniciosi, v. gr. morbus contagiosus, graui infamia, siue personalis, siue generis aut familiæ, non licet (etiamsi post sponsalia contracta in eos inciderit) contrahere cum eorum ignaro nisi similes defectus ipse pariatur *Kon. Pont. Dia. p. 5. t. 4. R. 28.* vbi ex *kon. & Sanch.* contra *Pont. Nauar. &c.* infert, sponsam post sponsalia corruptam, posse sponsum defectus illius occulti ignarum cogere ad standum sponsalibus, & contrahendum matrimonio.

3. Si magna alterius debita deregantur, vel graue sit periculum fortunarum famæ, morbi paupertatis, &c vel sponsam dotem promissam afferre nequeat, vel denique si sponsus incipiat vagari cum incommodo sponsæ. *Bon. l. c.* Quod si autem defectu sponsæ detecto dubitet sponsus, an si eum ab initio cognouisset, contracturus fuisset, tum si defectus ille censeatur grauis ac notabilis, præsumetur pro sponso, cui liberum erit resilire. *Sanch. Benac. Tancred. t. 1. l. 1. d. 65.* secus si defectus sit leuis *Barb. l. 6. c. 11. p. 7.*

VI. Si alter sine alterius licentia proficiscatur in terram longinquam quia censetur renunciare suo iuri *v. Laym. l. c. Bon. p. 6.*

VII. Si sint inita cum conditione, certo tempore contrahendi matrimonium, liberatur obligatione is, per quem non stetit, quo minus sit contractum *Lay. n.* 16.

VIII. Soluuntur, licet sint iurata, per susceptionem ordinis sacri, vel ingressum alterius in religionem, aut votum eam ingrediendi *Lay. l. c. Bon. p.* 5. Nec obstat, si hic postea ad sæculum redat, vt docet *Sanc. loc. c. d.* 24. licet *Prap. Fill. & alij* putent talem ex parte sua prioribus sponsalibus teneri, vti etiam ad damna resarcienda sponsæ, si quæ passa esset. Vnde non posset ingredi religionem, si sponsam deflorasset, nec aliter quam per matrimonium posset resarcire damnum. *v. Dia. p.* 3. *t.* 4. *R.* 207. *Bon. l. c.*

IX. Probabile est, solui etiam per votum simplex castitatis, vt docet *Suar. Az. aliique*, cum hoc sit, de meliore bono; etsi contrarium docent *Fill. Sua. Kon & alij*: eo quod Deus non acceptet promissionem rei alteri promissæ, & in alterius præiudicium. Vnde etiam in foro externo talis solet compelli, vt vel fidem seruet, vel intret religionem. Interim post tale votum alteri parti datur ius sponsalia solemni, eo quod vouens resilierit & censeatur iuri suo renunciasse. *v. Bon. p.* 5. *n.* 13.

X. Per matrimonium validum dissoluitur saltem quoad eum, qui non contraxit matrimonium; quoad eum verò qui contraxit non extingui obligationem si alter expectet, sed suspendi, & matrimonio isto soluto teneri ad implenda sponsalia priora, docet *Pont.* contra *Sanch* qui vult omninò dissolui. *Dia p.* 3. *t.* 4 *R* 109.

XI. Si

XI. Si sponso noua superueniat hæreditas, ita vt illi sponsa iam sit inæqualis, non habet ideo ius resiliendi: quia non est deceptus in conditione sponsæ, in qua nulla facta est mutatio. Idem est de sponsa, si ipsi hæreditas noua superueniat, *Sanch. Kon. Reg. Dia. p. 3. t. 4 R. 286.*

Resp. II. In supradictis causis, quando manifestæ sunt non requiritur authoritas Iudicis ad dissoluenda sponsalia, alioqui requiritur. Quòd si sponsus cognito suo iure resiliendi, nihilominus carnaliter cognouit sponsam, censetur tacitè suo iuri renunciasse, & sponsalia ratificasse. *Laym. cap. 2. n. 23.*

CAPVT II.

De matrimonio secundùm se.

DVBIVM I.

Quid sit, quæ eius materia, forma, & minister?

RESP. est Sacramentum inter baptizatos, quo vir & mulier sibi mutuò legitimè corpora sua tradunt, ad perpetuam vitæ societatem, vsum prolis suscipiendæ, & remedium concupiscentiæ. Materia ex qua, & proxima est mutuus consensus, externis signis expressus, quatenus habet rationem traditionis. Forma autem; est idem consensus, quatenus habet rationem acceptationis, *Sua. t. 3. d. 2. s. 1. a. 1. Sanc. Vasq.* Minister non est Sacerdos, sed ipsi contrahentes, quia hipo-

nunt materiam & formam. Porrò matrimonium dicitur ratum, quando contractus est factus, etsi non sit secuta copula carnalis. Consummatum verò dicitur, quando ea secuta est. *Vnde resolues.*

I. Validè & licitè contrahi potest cum pacto continentiæ, sine intentione prolis, & remedij concupiscentiæ. Ratio, quia non pugnat cum essentia Matrimonij. Et patet exemplo B. Virginis, & S. Ioseph.

II. Non videtur licitum, contrahere tantum propter voluptatem carnis, vel vanitatem; quia finis debet saltem esse honestus. *Nau. c. 22. n. 79. Sanc. l. 2. d. 29. q. 3.*

III. Licitè contrahitur in remedium concupiscentiæ (nihil aliud intendendo) modo proles positiuè non impediatur: hoc enim sub mortali non licet *Kon. d. 25. d. 2. n. 16. Pontius l. 1. c. 21. Hurt. 4. Perez d. 18 s. 7. n. 6. ex 1. Corinth.* Hinc etiam coniuges possunt abstinere ab vsu coniugij, & optare, ne plures accipiant liberos, quàm possint alere, dummodo, vt dixi, positiuè non impediant nec abortum procurent. *Perez. l. c. Bonacr. q. 4. p. 1. n. 12. Nauar. c. 16. &c.*

IV. Licitè etiam contrahitur ob fines honestos extrinsecos, fini intrinseco Sacramenti (qui est mutua animorum coniunctio, & coniugum sanctificatio) non contrarios, v. g. ad pacem inter regna vel illustres familias componendam, vel splendorem familiæ conseruandum. Ita contra *Sanc. & Sylu.* docent *Prap. Pont. Gasp. Hurt. Dia. p. 3. t. 4. R. 219. Mart. Per. d. 18. s. 7. n. 7.* vbi cum *Dia. l. c.* etiam permittit, ob diuitias & notabilitatem.

V. Validè, se illicitè contrahitur cum inten-

ten-

tentione negandi debitum, vitandi prolem, vel etiam non educendi, mæchandi, &c. nisi tamen talis intentio in pactum deducatur, id est, nisi adijciatur tanquam conditio obligans ad aliquid contrarium essentiæ matrimonij. Vnde inualide contrahit, qui vinculum matrimonij vult tantum durare per annum, vel reseruat sibi potestatem adulterandi debitum debitè exigenti. *v. Perez. s.6. & c. ll. cc.*

VI. Contrahentes vt non peccent, debent esse in gratia, etiam tunc, quando per procuratorem contrahunt; quia verum Sacramentum suscipiunt, licet dormiant. Secus est de procuratore per quem contrahunt, vti, & de Sacerdote copulante. Secus est de Sacerdote copulante: quia nec suscipit, nec administrat Sacramentum, sed tantum vt testis assistit, *C. de Lug. de sacr. d.8. s.9. n.155.*

VII. Coniux habet potestatem in alterius corpus, sed non ad exercendam libidinem generationi aduersantem.

VIII. Requiritur consensus de præsenti, verbo scripto aut notibus expressus; sufficit tamen exprimere per alium, vt si parentes pro filijs contrahant, his tacentibus *v. Dia. p.3 t.4. R.272.* Sufficit etiam. 2. alterius consensui præcedenti, & non reuocato, alterius accedat. Vnde si quis coram Parocho non vere consenserit, satisfacit consentiendo postea. *v. Dia. l. c. R.292.*

Quares. An sufficiat cōsensus conditionatus.

Resp. I. Sufficit conditionatus, sub conditione de præterito, vel præsenti, stante conditione; quia tunc contractus non suspenditur.

Resp. II. Sufficit sub conditione necessaria de futuro, dummodo contrahentes non intendant suspendere tantisper consensum, v.g. duco te, si creas solvatur. Item sub conditione de futuro impossibili, v.g. Si cælum tetigeris; vel de futuro turpi: modo non repugnet substantiæ matrimonij, & consensus sit absolutus: v.g. si patrem occideris. Ratio, quia tale conditiones habentur pro non adiectis *Sanc. l.5. d.15 Mol. Fill. Less. l.2. c. 18. d.15 Lay. Bonac.*

Resp. III. Non sufficit sub conditione de futuro, quæ sit contra substantiam obligationis matrimonialis, v.gr. si prolis generationem impedire velis maleficio, vel vitum comparare adulterio. Patet ex C. *Fin. de cond.* v. *Sanc. l.5. d.10. Kon. n.29. dub.3. Fill. &c.*

Resp. IV. Consensus sub conditione honesta de futuro, est contractus sponsalitium tantum, & non Matrimonij. Quia hic debet esse de præsenti. Ob quam rationem non incipiet validari matrimonium sine nouo consensu, postquam conditio impleta fuerit, vt docet *D. Th. cum alijs* apud *Sanc.* etsi *Fill. Lay. & alij quidam* putent, contrarium esse probabile, eo quòd contractus celebratus sub conditione honesta futura, hac impleta purificetur. Quod concedit *Bon. q.2. p.10. n.20.* si contrahentes in eodem consensu manserint, saltem virtualiter.

DV-

DVBIVM II.

De vsu Matrimonij.

ARTICVLVS I.

An vsus matrimonij, actus coniugalis sit licitus?

Resp. Per se est licitus, & honestus. Quod est, de fide & patet ex *Cor. 1. Vxori vir debitum reddat.* Per accidens est illicitus in sequentibus casibus.

I. Si matrimonium à parte rei sit nullum, quod tamen si vterque ignorat, non peccat, nisi materialiter. Si vterque vel alter id certo sciat, non potest, quocumque etiam periculo proposito, vti matrimonio. Vnde si non potest sine periculo vitæ, aut famæ detegere impedimentum, nec sperare dispensationem, debet vel ingredi religionem (si necdum consummauit) vel fugere, vel petere diuortium, ob coniugis sæuitiam, v. gr. vel adulterium, si tale fit; vel certè omnia incommoda patienter sustinere. *Bon. q.* 8 *p.* 8 *n.* 16.

II. Si matrimonium sit dubium. Et quidem si alter tantum dubitet, is non potest petere debitum reddere tamen tenetur, cum alter habeat ius petendi. Si vterque dubia fide contraxit, vel dubitat de eius valore, neutri petere aut reddere licet ante veritatis indagationem *Vasq. Sanc. Dia Bard. d.* 6. *c.* 11. *p.* 7. §. 3. Secus potest eam *Bon. q.* 4. *v supra l.* 1. *t.* 1. *c.* 2. *d.* 3.

III. Si fiat cum graui periculo vitæ, aut

sanitatis. Nisi tamen sit causa grauis, cui damnum corporale videatur postponendum, v g periculum continentiæ in se, vel comparte. *Bon.p.6.n.8.M.Per.d.50.s.4.n.1.*

IV. Si fiat prauo fine, v gr tantum voluptatis causa. Quod tamen Doct. communiter, vt *Sanc.l.9.d.11.Bon.q.4 p.6.* censet esse tantum veniale contra *Pontium*, qui vult esse nullum: nullum autem erit, si de lactitio non quæsita sentiatur, vel ad eam se excitent, quando copula debita redditur *Sanc.l.9.d.11.* &c. vide etiam *Dia. p.3.t.4. R.216. Bon.p.6. M.Perez.d.49.s.2.n.6.*

V. Si exerceatur mente adultera, vt si dum accedit ad suam, imagineturaliam, vt animum pascat, quod est mortale *Sanc.Bon.p.6. num.7.*

VI. Si fiat modo indebito, v.g. 1. Si non seruetur vas naturale: quod multi docent esse veram Sodomiam: alij esse graue peccatum contra naturam *v.6. prate.* 2. Si sine iusta causa situs sit innaturalis, præposterus, &c. quod aliqui dicunt esse mortale, alij seclusó periculo effusionis fæminis veniale tantum, etsi graue & grauiter increpandum. *Dia. p.3. t.4. R.204.* 3. Si alter coniugum ex morositate, vel alia ratione feminationem cohibeat: quod quidam generatim dicunt esse mortale, quia finis actus coniugalis, scilicet generatio impeditur: quidam tamen, *Prap.* & *Sanc.* dicunt, in fæmina nullum esse *v.Bon.n.15* & *p.1.*

VII. Si loco indebito, v.g. sacro, qui inde violetur, vel in loco publico.

VIII. Si absque vrgente causa fiat tempore indebito. 1. In magna solemnitate, vt

Pa-

Paschæ, vel pridie communionis. *v.* Perez *d* 49.*f*.3. 2. Quando vxor est grauida, saltem si sit periculum abortus: *Nauar. Sylu. Sanch. Kon. Fill.n.*337. Hoc enim si non sit, non erit saltem mortale, quod enimtunc sine suo frustratur semen; non sequitur per se ex actu. Vnde *Dia.p.*3.*t*.4.*R*.204.& *Kon.d.*34 *d*.9. nullum peccatum agnoscunt. 3. Quando vxor laborat fluxu menstruo. Quod tamen non esse mortale, contra *Azcr*, docet *Sanc.l.*9.*d*. 21.*n*.2. Imò aliqui apud *Dia.l.c.* vt *Pontius l.*10.*c*.11.&*c*.14.*n* 5.& 6. docent, nec veniale esse, si periculum vigeat quod *Sanch. l.c.* docet esse probabile, additque *Mart.*Perez, si ob finem honestum fiat, nullum esse, & teneri seddere vxorem, si maritus exigat: *v. d*.49.*f*.3.

Ex dictis casibus consequenter resoluitur, licitum esse vti matrimonio. 1. prolis causa etsi hæc non necessario debeat intendi, dum exercetur: dummodò positiuè non impediatur: imò etiam aliquando simplici affectu licitè excludatur, v.gr. à paupere, ne nimium prolibus grauetur. 2. ad vitandum periculum incontinentiæ in se, vel comparte *M.Perez. d*.40. *f*.2. ex *Kon. Pont. Hurt. &c.* contra *Sanch.* qui vult esse veniale, nisi tamen stimuli carnis aliter sedari non possint. 3. Valetudinis causà; vel propter alios fines extrinsecos: quia honestum ex natura sua & relatum ad vnum finem, licitè refertur ad alium isti non repugnantem, vt docet *Sà, Konine. Laym. lib*.5. *tom*.10. *cap*.4. *M. Perez. d*.49.*f*.2.*n*.4.*v. Dia p*.2.*t*.4.*R*.218. Solius tamen sanitatis causà vti probabile est esse veniale, vt docet. *S. Thom. Henriq.*

Lay. loc. cit. contra *Mart. Perez. &c. ll. cc.*

Quæres. An, & quando liceant tactus, aspectus, & verba turpia inter coniuges.

Resp. Tales actus per se ijs licent; quia cui licitus est finis, etiam licent media, & cui licet consumatio, etiam licet inchoatio. Vndè licitè talibus naturam excitant ad copulam. Quòd si verò separatim, & sine ordine ad copulam, v.g. voluptatis causa tantum fiant, sunt venialia peccata eo quòd ratione status, qui illos actus cohonestat, habeant ius ad illos: Nisi tamen, vt sæpè contingit, sint coniuncti cum periculo pollutionis; aut coniuges habeant votum castitatis; tunc enim sunt mortalia, vt dictum *supra l. 3. t. 4. c. 2. dub. 4. Dia. p. 3. t. 4. Ref. 204. & 216.* Vnde resolues.

I. Coniux venialiter tantum peccat, 1. Tangendo seipsum ex voluptate, & tactum non ita expressè referendo ad copulam, vt contra *Vasq.* & alios probabiliter docet *Sanc. l. 9. d. 44.* 2. Oblectando se venereè, sine periculo pollutionis, de actu coniugali cogitato, dum abster compars, vel actu exerceri non potest *Fill. Laym. Tann. Mald.* cum *Dian p. 3. t. 4. R. 244.* contra *Nauar. Azor. &c.*

II. Peccat grauiter, 1. Vidua, quæ se venereè oblectat de copula olim habita, quia est illi illicita per statum. 2. Bigamus qui in actu coniugali cum secunda exercito, repræsentat sibi priorem, & de ea carnaliter delectatur: quia est permixtio cum aliena. *Lay. l. 1. t. 9. c. 6. v. supra l. 3. t. 4. c. 2 & l. 5. c. 3. d. a. 2.*

AR-

ARTICVLVS II.

An actus coniugalis sit preceptus, & debitus?

Resp. I. Etsi coniuges nulla lege obligentur ad vsum matrimonij tenentur tamen per se ex iustitia sibi reddere debitum, si alter ab altero expresè, vel tacitè, verecundia scilicet obstante, petat Ratio prioris est, quia non tenentur vti suo iure. Ratio posterioris sequitur ex natura contractus mutui. *S.Th. in* 4. *d.*32 *q.* 1.*a.*2.*& c.comm.* ex 1.*Cor* 7. Vnde resolues.

I. Neuter tenetur, per se loquendo, ad petendum debitum, etsi per accidens aliquando teneatur, vel ex caritate, v.gr. ad auertendum periculum incontinentiæ imminens coniugi. *Mere Perez.d* 50 *f.*2.*num.*4.*&* 5 vel ex iustitia legali, eo quòd salus publica periclitetur, nisi proles nascatur.

II. Coniuges tenentur ad cohabitationem, nec potest alter ab altero inuito diutius abesse, sine necessitate; quia hæc obligatio sequitur ex obligatione reddendi debitum. *Sanch.l.*9.*d.* 4 *Koninc.d.*34 *d.*2. *n.*19.*Perez.d.* 40.*f.*3.

III. Peccat mortaliter, qui coniugi seriò & instanter petenti debitum negat: quia est res grauis; & debetus ex iustitia; intellige, si petens precibus, aut alia ratione honesta, auerti possit, & petitio non sit immoderata, (nam si sæpè petenti semel vel bis negetur, citra periculum incontinentiæ, videtur esse tantum veniale, ob leuitatem materiæ:

& aliquando, si nimis immoderatè & iusto sæpius petat; nullum secundùm Perez d. 50. s. 4.) nec sit alia iusta causa negandi. *Bon qu 4. p. 1. Sanch. Bill. &c.* Iustam autem (secluso periculo incontinentiæ vtriusque) esse censet *M. Perez. l. c. nu. 6.* si plures nascantur filij, quàm possint alere.

IV. Peccat grauiter vir, vel mulier si se impotentem reddat, etiam medijs aliàs licitis, v. gr. ieiunijs, &c. inuita comparte. Imò si aliter non possit reddere debitum, licitè non obseruat ieiunia Ecclesiæ: sicut & vxor, si notabiliter ijs fiat deformior. *Bon. l. c. Sanch. l 9. d. 3. n. 11. Reg, Kon. Fill. nu 306. & Perez. d. 50. s. 2.*

V. Coniux tenetur reddere debitum, quamuis illicitè petenti, si redditio hic & nunc non sit illicita, v. g petenti voluptatis causa, vel ligato castitatis voto, vel die festo, &c. *v. Sanc. l. 9. d. 6 Pont l. 9. c. 3. kon. d. 34. dub. 6. Perez. d. 50. s. 5* Quia malitia alterius non dat illi ius negandi quod suum est. Non tamen tenetur reddere petenti, sine graui causa, modo innaturali, vel in loco publico, vel sacro, &c.

VI. Non tenetur reddere, 1. Si alter alteri debitum remiserit, v. gr. si consensu mutuo vouerint castitatem, vel auctoritate publica celebrarint diuortium. 2. Si petens sit amens; quia talis non est capax vsus dominij, nec petit cum ratione, & humano modo. Quod etiam ualet in ebrio. Simpliciter tamen vti petere, ita & reddere licet, tam ebrio, quàm amenti; nisi esset periculum fœtus enecandi. *Nauar. cap. 16. Sylu. Laym. cap. 1. nu. 9.* 3. Si alter mœchatus sit; quia frangenti fidem, fides frangitur eidem: nisi tamen ipse quoque sit adulter, uel causa adulterij.

VII. Etsi

VII. Etsi is, qui matrimonio contracto, sciens prudens voluntariè cognouit consanguineam vxoris, in primo vel secundo gradu, non possit petere debitum, tenetur tamen reddere. Idem est de eo, qui inscia comparte vouit castitatem, post matrimonium consummatum. Si tamen ante vouisset, videtur obligari ad ingressum religionis, saltem primo bimestri: (nisi tamen matrimonium consummauerit) imò etiam post, si vxor consentiat, de quo plura *v Lay c.11.n.10.*

Resp.II. Coniux non tenetur reddere debitum, si inde graue damnum, vel periculum sibi vel proli, meritò timeat. Perez.*d.*50 *f.*5. Vnde non tenetur sequentibus casibus.

I. Si illud petat maritus morbo contagioso laborans, v.grat.gallico, peste, lepra, &c. (nisi tamen hæc ante matrimonium fuerit cognita, & non sit nimis grauis.) *Bon.quæst.*4. *par.*1.*nu.*8.*Perez.d.*57.*Sanch.lib.*9.*d.*14.*Laym. l.*5.*tr.*10 *p.*3 *c.*1.

II. Si petat ab vxore laborante febri vel alio morbo, cur copula noceret. *Bon.quæst.*4 *part.* 1.*num.*4 ,ex *Sanch.&c* item *Perez.loc.c.* aut vt quidam volunt, tempore menstrui *Bon.qu.*4. *par.*3.*nu.*11.*&* *p.*6.*num.*10 contra *Sanch.Hurt.* *Perez.d.*49.*f.*3. aut cum vxor est grauida, & ex redditione periculum mortis (vel etiam abortus) probabile timetur proli iam conceptæ. Imò tunc nec petere, nec reddere licitum est, vt per sé patet, ait *Laym.cap.*1.*num.* 7. & esse mortale, dicit *Perez d.*49.*f.*3. (addens ex *Sanch.Kon.* *&* *Hurt.* cessante periculo prolis vsum matrimonij licitum esse) aut si non possit vxor edere fœtum, nisi mortuum, *Bon.quæst.*4 *p.*1.*&* 2.*nu.*14. (*Laym* tamen *c.*7. *nu* 7.

nu.7 dicit eo casu licere reddere, imò & petere; quod *Bonac.l.c.* concedit, si fiat ob periculum incontinentiæ) aut non possit edere, nisi cum præsenti periculo vitæ *Bonac.loc.c.nu.7.Laym l.c.nu.6.* Quod tamen ad vitandam incontinentiam, aut alia graui ex causa, eam posse permittere, & debitum reddere, insinuat *Laym.loc.c.* ex *Sanch.l.7.d.102.nu.11.* Denique propter graue periculum morbi (non tamen propter ordinarios dolores partus) potest coniux negare debitum etiamsi in altero esset periculum incontinentiæ, *Sanch. Prap.Pal. Dian. p.6.t.7.R.64.*& *p.9.t.7.R.4.*

III. Si alter debitum exigat innaturali modo, nisi tamen ex negatione timeantur grauiora mala, v.g.rixæ, odium, innocentia.

Quares. An aliquando liceat impedire prolis generationem.

Resp. Possunt quidem coniuges ex graui causa aliquid facere, ex qua per accidens sequatur effusio seminis: peccant tamen, si in vsu matrimonij, vel post vsum, faciant aliquid quo impediatur conceptio, aut semen conceptum reijciatur. Ratio prioris est, quia non impeditur generatio, ne quidam indirectè, sed tantum permittitur vt non fiat, quod licet ex causa rationabili. Ratio posterioris, quia agunt contra fidem, & finem principalem matrimonij. Vnde tales non excusat paupertas imminens, aut periculum ex partu. *Vnde resolues*.

Licitè interrumpitur actus coniugalis, etsi ex naturæ concitatione secutura sit pollutio, dummodò sit iusta causa interrumpendi, v.grat si ex continuatione immineat periculum morbi, vel mortis ab hoste,

vel

vel aliquis alius interueniat. *v. Perez d. 49. ſ 9.*

II. Peccat probabiliter fœmina, quæ in vſu matrimonij animum alio diſtrahit; ne natura excitetur, venialiter tamen, vt *Perez l. c. nu. 7.* docet ex *Sanch.*

DVBIVM III.

An, & quibus ex cauſis poſſit fieri diuortium?

Reſp I. Etſi matrimonium conſummatum, inter Christianos nullo caſu ſolui poſſit, quoad vinculum viuente vtroque coniuge (*v Sanc. & Perez d. 20. ſ. 9. & d. 53 ſ. 4.*) diuortium tamen, ſeu potius ſeparatio quo ad thorum, ſit ſequentibus caſibus.

I. Si alter coniux moriatur. De quo ſi eſt certum; rurſus nubere poteſt: quod ſi interim alter mortuus non ſit, fama tamen & iudicia ſufficientia habeantur, excuſatur nubens, neque ex dubio ſuperueniente an prior viuat, debent ſeparari, cum fortè non viuat, ideoque matrimonium ſit validum.

II. Si ex coniugibus in fidelibus altero ad fidem conuerſo, alter maneat infidelis (ſaltem niſi pacificè cohabitare velit, ſine contumelia creatoris) idque ex diſpenſatione diuina, in fauorem fidei, vt patet ex *1. Cor. 7. 15. Perez d. 26 ſ 4 & c. communiter.*

III. Si ante Matrimonij conſummationem (ad quam intra primum bimeſtre, quod ad deliberationem datur, non tenentur, nec cogi poſſunt ſine iniuria) alter intret religionem, in eaque profiteatur, *Perez l. c. & c. communiter.*

IV. Si Papa ex alia iuſta cauſa diſpenſet ante

te consummationem, sicuti eum posse probabilior sententia affirmat. *Nauarr. Bell Perez. d.20.f.7.*

Resp.II. Manente vinculo matrimonij, licitè fit diuortium, & separatio quoad thorum, & cohabitationem, ad tempus, vel in perpetuum, ob grauem & iustam causam, qualis est.

I. Alterius coniugis culpabile adulterium: (per quod hic etiam intelligitur omnis species luxuriæ, in qua caro cum alia diuiditur, qualis est bestialitas, sodomia, etiam intra eundem sexum. *Bon.q.4.p.5.n.*2.contra *Fill.Sanc.Perez. d* 56.*f.*1.*&* 2.ex *Matth.*5.& ex *Cap.Gaudemus. c.Ex literis,* non tamen mollities, vel pollutio, oscula, tactus, vel amplexos impudici. *Bonacin. Sanc.*Per.*ll.cc.* licet propter similia ad tempus possit aliquando fieri separatio, vt nocens emendetur) tunc enim innocens religionem ingredi, aut sacros etiam Ordines suscipere potest, nocens verò non nisi cum innocentis consensu. Excipitur tamen ab hoc casu, 1. Si vterque coniux particeps si eiusdem criminis, vel æqualis. *Sanch.l.*10.*d.*6. *Bonac.loc.c.*2. Nisi innocens alteri condonarit, Quod aliqui eum fecisse censent, si eam post adulterium intellectum rursus cognouerit. *Bonacin.*ex *Kon. Henr. Fill.* Perez *f.*3. vbi vide plures casus exceptos.

II. Sæuitia mariti, vel vxoris. Ex qua si graue periculum comparti immineat, potest separatio peti à iudice; imò si mortem minetur, vel venenum pater, potest diuertere ante iudicis consensum *v.Bon.l.c.Lay.*Perez.*f.*5.

III. Si coniux compartem trahat in peccatum, v.gr. sollicitet ad hæresin, veneficium, &c.

&c. tunc enim innocens potest se separare, imò tenetur, si periculum sit graue, *Laym.l.5.t.19. p.3.c.7.nu.16.*

IV. Morbus contagiosus, v.g. lepra. Quòd si tamen sine graui detrimento possit cohabitarè ad id tenetur, aut saltem ad habitare, & ministrare, nisi alter remittat.

V. Hæresis, vel apostasia superueniens matrimonio. Quo casu, si separatio facta sit iudicio Ecclesiæ, non tenetur coniugem conuersum recipere, saltem ex iustitia: nam ex charitate aliquando tenetur, vt si sit periculum incontinentiæ. *Bonac. Layman. loc. c. Perez. d.57.f.1.*

VI. Mutuus consensus. Ex quo licitè se separant vel thoro, siue ad tempus, siue in perpetuum, ob finem spiritualem: vel etiam habitatione. Quod tamen non solet, permittit, nisi vterque ingrediatur religionem, vel vxore ad religionem transeunte (aut si vetula sit, id est sexagenaria, *Azor. &c.* vel saltem quinquagenaria. *Sanc. Bonac. Barb. Dian. p.3.t.4.R.73.* manente in seculo, in voto continentiæ) maritus suscipiat sacros ordines. Portò apud quem, & cuius expensis, facto diuortio libri sint educandi. *v. Lay. hic l.c. & Sanch. v. Perez. d.58. & 59 Bonac. qu.3.p.9.num.11.*

Quæres. An vxor teneatur sequi virum ad cohabitationem?

Resp. Teneri, quia vir est caput familiæ, & vxoris. Excipiuntur tamen sequentes Casus.

I. Si ex sequela timeatur graue onus, vel periculum verb. grat. vitæ, pudicitiæ, vel salutis; vel vxor à viro peregrè non alatur.

II. Si

II. Si vir post matrimonium factus sit vagus, nec facilè sit sequi; secus tamen, si ante fuit vagus, idque ipse sciuit.

III. Si in contractu matrimonij additum fuit pactum, de non mutando domicilio, & nulla grauis necessitas vrgeat.

CAPVT III.

De impedimentis Matrimonij.

Dvplicis generis sunt impedimenta: quædam illicitum, alia insuper irritum matrimonium reddunt. Priora dicuntur impedientia, posteriora dirimentia.

DVBIVM I.

Quæ sint impedimenta impedimentia tantum?

Resp. Præter peccatum mortale, & excommunicationem, sex potissimum reddunt matrimonium mortaliter illicitum, scilicet.

Ecclesiæ vetitum, nec tempus feriarum,
Atque cathechismus, crimen, sponsalia, votum;
Impediunt fieri, permittunt facta teneri.

Dicitur I. *Vetitum*, id est, prohibitio Ecclesiæ, quæ fit ab Episcopo, vel Parocho ob dubium impedimenti alicuius, vel inhabilitatis inculpandos *v. Bon. q. 1. p. 14. n. 1.*

Dicitus II. *Tempus feriarum*: quod secundùm *Trid. sess. 24. c. 10. de reform.* incipit nunc ab Aduentu Domini, vsque ad Epiphaniam inclusiuè, & à die Cinerum vsque ad Octauam Paschæ inclusiuè. Quo tempore non prohibetur

tur ipse contractus, aut eius consummatio, sed tantum nuptiarum solemnitates, vt est benedictio nuptiarum solemnis sponsæ in domum sponsi tradutio, solemniora conuiuia, & tripudia, &c. Neque *Trid. sess. 24. cap. 1.* prohibet matrimonium consummari ante benedictionem, sed tantum hortatur, ne fiat: *v. Bonac. l. c. Sanch. l. 7. d. 7. Kon. d. 30. Fill. t. 10. p. 2. cap. 9. M. Perez d. 43 s 10. n. 7.*

Dicitur III. *Catechismus*. Quod impedimentum contrahitur ab eo, qui respondet pro infante quando supplentur cæremoniæ post baptismum collatum in necessitate; sed videtur sublatum per *Trid.* secundum *Sanc. Fagun. Kon. Fill. &c.* qui ideo monent Parochos, vt in libro distinguant patrinos Catechismi a patrinis Baptismi. *v. Bon. l. c.*

Dicitur IV. *Crimen*, vt 1. Incestus cum sanguinea coniugis in primo vel secundo gradu, scienter admissus, (qui impedit matrimonium cum quacunque alia persona. *v. Perez d. 23. s. 5.*) vel cum propria matre vel filia. 2. Raptus alienæ sponsæ. 3. Vxoricidium. 4. Presbytericidium. 5. Susceptio propriæ prolis ex baptismo, ad impediendam redditionem debiti. 6. Publica pœnitentia, quamdiu durat. 7. Matrimonium cum Moniali. Verum hæc per non vsum sunt sublata, vt *Laym. hic c. 15. ex Nau. Sanch. l. 7. d. 17. kon. d. 30 dub. 3.*

Dicitur V. *Sponsalia*, scilicet cum vana contracta, & non dissoluta. *Kon. d. 30. dub. 3. Sanch. Fill. Bon. l. c. n. 5.*

Dicitur VI. *Votum*, scilicet simplex, siue castitatis, siue religionis, siue non nubendi. *v. Sanch. lib. 7. d. 13. Reg. libr. 31. cap. 4. num. 184. Bon. l. c. n. 7.*

Dixi

Dixi in Responsione, *potissimum*: quia præter supradicta, alia tria impedimenta numerantur.

Primum est clandestinitas, etsi enim valeat matrimonium clandestine contractu, vbi Tridentinum non est receptum, non licet tamen sub mortali. Vbi autem Tridentinum est recetum, saltem quoad punctum matrimonij, est irritum, de quo sequenti dubio.

Secundum, omissio benedictionis; quia sine hac etsi validè, illicitè tamen contrahitur matrimonium, saltem primum, vt ex *C. Nostrates, & C. sponsus quæst.*5. docet *Bon.qu.* 4.*par.*6.*nu.*2.*Sanch.l.*7.*d.*82.*Sa, Henr.Fill.&c.* qui tamen concedunt non esse moraale, intellige, per se loquendo; nam per accidens, ratione præcepti particularis, scandali vel contemptus, (vt si omittant nihil faciendo, ac si esset res vana, vel vile ac puerile haberent ei se subijcere) docet *Perez.d.*43.*s.*10. *num.*4. posse esse mortale. Dixi, *primum*: nam secundè nuptiæ non benedicuutur, nisi primæ non fuissent benedictæ: quod si autem alter coniugum sit viduus, alter vero primas nuptias celebret, aut saltem nuuquam fuerit benedictus, etsi iure antiquo non licuerit, nunc tamen quibusdam locis consuetudo habet, vt benedicantur, vt *Bonacin.loc.cit.* Et patet ex Agenda. Debet autem fieri in templo à proprio Parocho, sine cuius licentia si quis faciat, manet ipso facto suspensus, donec absoluatur ab ordinario Parochi, à quo benedictio erat accipienda.

Tertium, si contrahatur matrimonium sine præuijs proclamationibus; sine quibus etsi valeat, non licet tamen sub mortali, vt habet

bet communis, (quamquam *Sanch. l. 3. d. 5. n. 7. & Gasp. Hurt. d. 5. n. 59.* putent non esse mortale vnam omittere, quando certum est moraliter nullum subesse impedimentum. Sed contrarium docet *Per. d. 42. s. 1. nu. 7.* ex *kon.* & *Pontio*) nisi Episcopus, vel eius vicarius dispenset, vt patet ex *Trid. s. 24. c. 1.* quod circa eas præcipit sequentia. 1. Vt fiant in Ecclesia, inter Missarum solemnia. Possunt tamen etiam fieri in oratorio, vel iuxta Ecclesiam, aliove loco, confluente magno populo. 2. Vt fiant à proprio Parocho, vel alio Sacerdote de eius licentia. 3. Vt fiant in Parochia propria & quidem vtriusque contrahentis, vti declarauit Congregatio. 4. Vt fiant tribus diebus festiuis, non immediatis, continuis tamen, id est, qui feriatis quidem diebus, nullo tamen festo, interpollentur. *Bon. q. 2. p. 6.* Vnde resolues.

I. Licet statim post vltimam proclamationem contrahere, etiam eodem die: non licet autem differre vltra 4. menses, intra quos si non contrahant, repetendas esse denunciationes, declarauit Congregatio in *s. 24. c. 1. de reform.* Imò *Rituale Romanum* duos tantum menses permittit, intra quos si non contrahatur, iubet repetere denunciationes, nisi videatur aliud Episcopo.

II. Post proclamationes, tenetur sub mortali, qui nouit impedimentum, illico denunciare, quantumuis secretum esset, ad impedienda grauia mala, v. grat. incestum, sacrilegium, &c. Si tamen inde alteri periculum infamiæ nasceretur, is ex charitate prius esset monendus, vt à matrimonio desisteret. *Sanch. l. 3. d. 13. Fagund. par. 2. l. 6. cap. 5. Henr. Lay l. 3. tr. 3. p. 2. cap. 4. nu. 8. & c. commu.* contra *Pontium d. 5.*

[illegible] negat teneri denunciare, si sit occultum. Idemque tenet Mart. Perez. d. 43. s. 6. n. 1 [illegible] sed cum hac limitatione, si tantum [illegible] & nescit à quo, vel si pro foro interno [illegible] dispensatum, vel si timeat magnum scandalum aut periculum, vel si sciat contrahentem esse in bona fide.

III. Contrahens ipse legitime interrogatus de impedimento occulto, tenetur illud fateri, vel matrimonio abstinere, nisi dispensationem [illegible] acceperit: tunc enim fateri non tenetur, nisi Iudex aliunde habeat [illegible] probationem. Sanch. Syl. [illegible] n. 10 [illegible] Perez. d. 43. s. 7. n. 2.

IV. Parochus cognito impedimento, tenetur prohibere matrimonium, & remittere ad Episcopum, vel eius Officialem, neque potest assistere. Sanch. l. 3. d. 15. Mart. Perez. d. 43. s. 7. n. 4. & [illegible] Si tamen ex sola confessione [illegible] neque matrimonium, licèt publice, [illegible], neque illum admonere [illegible] extra confessionem; licet in confessione posset, ac deberet. Et tunc, si quidem sine magno scandalo à matrimonio non possent desistere, nec vellent facere, ut contrahant communi consensu sub conditione, si Papa dispenset, animo tamen [illegible] cohabitandi, [illegible] (non autem [illegible]) donec [illegible] dispensatio & iterum contrahant. Ita [illegible] Mart. Perez. [illegible] Bon. [illegible], [illegible] debere Parochum [illegible].

V. Potest Episcopus, vel eius Vicarius, non tamen Decanus Ruralis dispensare, vel ut [illegible] [illegible] Parocho & testibus,

bus, ante consummationem vel etiam vt plane omittantur; si iusta causa subsit v.g. timor, ne alioqui malitiosè impediatur matrimonium, pudor contrahentium, inconstantia, status disparitas, metus scandali, infamiæ, incontinentiæ &c. *Bon. l.c.*

VI. Etsi, quando per dispensationem contractum est matrimonium ante proclamationes postea faciendas, coniux non teneatur, nec debeat alteri reddere debitum, priusquam factæ fuerint: quando tamen certi sunt nullum subiisse impedimentum, non peccare mortaliter consummando, tenet *Sot. Led. Texe.* contra *Sanch.* apud *Dian. p. 8. t. 9. R* 19.

VII. Etsi Parochus dispensare non possit, potest tamen in casu necessitatis per Epijkiam declare, præceptum hoc hic & nunc non obligare, v. grat. si moriturus concubinam velit ducere, ob prolis legitimationem *Bon. l.c. Syl. Sanch. &c.*

DVBIVM II.

Quæ sint impedimenta dirimenta matrimonium?

Resp. Præter defectum consensus, de quo supra *cap. 2. d.* 1 sunt, quæ sequentibus versibus comprehenduntur.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen honestas,
AEtas, affines, si clandestinus, & impor.
Raptave sit mulier, nec parti reddita tuta;

Hæc

nu.7 dicit eo casu licere reddere, imò & petere; quod *Bonac.l.c.* concedit, si fiat ob periculum incontinentiæ) aut non possit edere nisi cum præsenti periculo vitæ *Bonac.loc.c.nu. 7.Laym l.c.nu.6.* Quod tamen ad vitandam incontinentiam, aut alia graui ex causa, eam posse permittere, & debitum reddere, insinuat *Laym.loc.c.* ex *Sanch.l.7.d.101.nu.11.* Denique propter graue periculum morbi (non tamen propter ordinarios dolores partus) potest coniux negare debitum etiamsi in altero esset periculum incontinentiæ, *Sanch. Prap.Pal.Dian. p.6.t.7.R.64.* & *p.9.t.7.R 4.*

III. Si alter debitum exigat innaturali modo, nisi tamen ex negatione timeantur grauiora mala, v.g.rixæ, odium, innocentia.

Quæres. An aliquando liceat impedire prolis generationem.

Resp. Possunt quidem coniuges ex graui causa aliquid facere, ex qua per accidens sequatur effusio seminis: peccant tamen, si in vsu matrimonij, vel post vsum, faciant aliquid quo impediatur conceptio, aut semen conceptum reijciatur. Ratio prioris est, quia non impeditur generatio, ne quidam indirectè, sed tantum permittitur vt non fiat, quod licet ex causa rationabili. Ratio posterioris, quia agunt contra fidem, & finem principalem matrimonij. Vnde tales non excusat paupertas imminens, aut periculum ex partu. *Vnde resolues.*

Licitè interrumpitur actus coniugalis, etsi ex naturæ concitatione secutura sit pollutio, dummodò sit iusta causa interrumpendi, v.grat si ex continuatione immineat periculum morbi, vel mortis ab hoste, vel

vel aliquis alius interueniat. v. Perez d. 49. s. 9.

II. Peccat probabiliter fœmina, quæ in vsu matrimonij animum alio distrahit; ne natura excitetur, venialiter tamen, vt Perez l. c. nu. 7. docet ex Sanch.

DVBIVM III.

An, & quibus ex causis possit fieri diuortium?

Resp I. Etsi matrimonium consummatum, inter Christianos nullo casu solui possit, quo ad vinculum viuente vtroque coniuge (v Sanc. & Perez d. 20. s. 9. & d. 53 s. 4.) diuortium tamen, seu potius separatio quo ad thorum, sit sequentibus casibus.

I. Si alter coniux moriatur. De quo si est certum, rursus nubere potest: quod si interim alter mortuus non sit, fama tamen & iudicia sufficientia habeantur, excusatur nubens, neque ex dubio superueniente an prior viuat, debent separari, cum fortè non viuat, ideoque matrimonium sit validum.

II. Si ex coniugibus infidelibus altero ad fidem conuerso, alter maneat infidelis (saltem nisi pacificè cohabitare velit, sine contumelia creatoris) idque ex dispensatione diuina, in fauorem fidei, vt patet ex 1. Cor. 7. 15. Perez d. 26 s 4 &c. communiter.

III. Si ante Matrimonij consummationem (ad quam intra primum bimestre, quod ad deliberationem datur, non tenentur, nec cogi possunt sine iniuria) alter intret religionem, in eaque profiteatur. Perez l. c. &c. communiter.

IV. Si Papa ex alia iusta causa dispenset ante

te consummationem, sicuti eum posse probabilior sententia affirmat. *Nauarr. Bell Perez. d.20.ſ.7.*

Resp.II. Manente vinculo matrimonij, licitè fit diuortium, & separatio quoad thorum, & cohabitationem, ad tempus, vel in perpetuum, ob grauem & iustam causam, qualis est.

I. Alterius coniugis culpabile adulterium: (per quod hic etiam intelligitur omnis species luxuriæ, in qua caro cum alia diuiditur, qualis est bestialitas, sodomia, etiam intra eundem sexum. *Bon.q.4.p.5.n.2.*contra *Fill.Sanc.Perez. d 56.ſ.1.& 2.*ex *Matth.5.*& ex *Cap.Gaudemus. c.Ex literis,* non tamen mollities, vel pollutio, oscula, tactus, vel amplexos impudici. *Bonacin. Sanc.*Per.*ll.cc.* licet propter similia ad tempus possit aliquando fieri separatio, vt nocens emendetur) tunc enim innocens religionem ingredi, aut sacros etiam Ordines suscipere potest, nocens verò non nisi cum innocentis consensu. Excipitur tamen ab hoc casu, 1. Si vterque coniux particeps si eiusdem criminis, vel æqualis. *Sanch.l.10.d.6. Bonac.loc.c.2.* Nisi innocens alteri condonarit, Quod aliqui eum fecisse censent, si eam post adulterium intellectum rursus cognouerit. *Bonacin.*ex *Kon. Henr. Fill.* Perez *ſ.3.* vbi vide plures casus exceptos.

II. Sæuitia mariti, vel vxoris. Ex qua si graue periculum comparti immineat, potest separatio peti à iudice; imò si mortem minetur, vel venenum pater, potest diuertere ante iudicis consensum *v.Bon.l.c.Lay.*Perez.*ſ.5.*

III. Si coniux compartem trahat in peccatum, v.gr, sollicitet ad hæresin, veneficium, &c.

&c. tunc enim innocens potest se separare, imò tenetur, si periculum sit graue, *Laym. l. 5. t. 19. p. 3. c. 7. nu. 16.*

IV. Morbus contagiosus, v. g. lepra. Quòd si tamen sine graui detrimento possit cohabitarè ad id tenetur; aut saltem ad habitare, & ministrare, nisi alter remittat.

V. Hæresis, vel apostasia superueniens matrimonio. Quo casu, si separatio facta sit iudicio Ecclesiæ, non tenetur coniugem conuersum recipere, saltem ex iustitia: nam ex charitate aliquando tenetur, vt si sit periculum incontinentiæ. *Bonac. Layman. loc. c.* Perez. *d. 57. f. 1.*

VI. Mutuus consensus. Ex quo licitè se separant vel thoro, siue ad tempus, siue in perpetuum, ob finem spiritualem: vel etiam habitatione. Quod tamen non solet, permittit, nisi vterque ingrediatur religionem, vel vxore ad religionem transeunte (aut si vetula sit, id est sexagenaria, *Azor. &c.* vel saltem quinquagenaria. *Sanc. Bonac. Barb. Dian. p. 3. t. 4. R. 73.* manente in seculo, in voto continentiæ) maritus suscipiat, sacros ordines. Portò apud quem, & cuius expensis, facto diuortio libri sint educandi. *v. Lay. hic l. c. & Sanch. v.* Perez. *d. 58. & 59. Bonac. qu. 3. p. 9. num. 11.*

Quæres. An vxor teneatur sequi virum ad cohabitationem?

Resp. Teneri, quia vir est caput familiæ, & vxoris. Excipiuntur tamen sequentes Casus.

I. Si ex sequela timeatur graue onus, vel periculum, verb. grat. vitæ, pudicitiæ, vel salutis; vel vxor à viro peregrè non alatur.

II. Si

II. Si vir post matrimonium factus sit vagus, nec facilè sit sequi; secus tamen, si ante fuit vagus, idque ipse sciuit.

III. Si in contractu matrimonij additum fuit pactum, de non mutando domicilio, & nulla grauis necessitas vrgeat.

CAPVT III.

De impedimentis Matrimonij.

DVplicis generis sunt impedimenta: quædam illicitum, alia insuper irritum matrimonium reddunt. Priora dicuntur impedientia, posteriora dirimentia.

DVBIVM I.

Quæ sint impedimenta impedimentia tantum?

Resp. Præter peccatum mortale, & excommunicationem, sex potissimum reddunt matrimonium mortaliter illicitum, scilicet.

Ecclesiæ vetitum, nec tempus feriarum,
Atque cathechismus, crimen, sponsalia, votum,
Impediunt fieri, permittunt facta teneri.

Dicitur I. *Vetitum*, id est, prohibitio Ecclesiæ, quæ fit ab Episcopo, vel Parocho ob dubium impedimenti alicuius, vel inhabilitatis inculpandos *v. Bon. q. 1. p. 14. n. 1.*

Dicitus II. *Tempus feriarum*: quod secundùm *Trid. sess. 24. c. 10. de reform.* incipit nunc ab Aduentu Domini, vsque ad Epiphaniam inclusiuè, & à die Cinerum vsque ad Octauam Paschæ inclusiuè. Quo tempore non prohibetur

tur

tur ipse contractus, aut eius consummatio, sed tantum nuptiarum solemnitates, vt est benedictio nuptiarum solemnis sponsæ in domum sponsi traductio, solemniora conuiuia, & tripudia, &c. Neque *Trid.sess.24.cap.1.* prohibet matrimonium consummari ante benedictionem, sed tantum hortatur, ne fiat. *v.Bon.sc.l.c. Sanch.l.7.d.7. Kon.d.30. Fill.t.10.p.2.cap.9 M. Perez d.43 f 10.n.7.*

Dicitur III. *Catechismus*. Quod impedimentum contrahitur ab eo, qui respondet pro infante quando supplentur cæremoniæ, post baptismum collatum in necessitate; sed videtur sublatum per *Trid* secundum *Sanc. Fagun. Kon.Fill.&c.* qui ideo monent Parochos, vt in libro distinguant patrinos Catechismi a patrinis Baptismi. *v. Bon.l.c.*

Dicitur IV. *Crimen*, vt 1. Incestus cum sanguinea coniugis in primo vel secundo gradu, scienter admissus, (qui impedit matrimonium cum quacunque alia persona. *v.Perez.d.* 23.*f*.5.) vel cum propria matre vel filia. 2. Raptus alienæ sponsæ. 3. Vxoricidium. 4. Presbytericidium. 5. Susceptio propriæ prolis ex baptismo, ad impediendam redditionem debiti. 6. Publica pœnitentia, quamdiu durat. 7. Matrimonium cum Moniali. Verum hæc per non vsum sunt sublata, vt *Laym. hic c.* 15. ex *Nau. Sanch l.7.d.17.kon.d.*30 *dub.*3.

Dicitur V. *Sponsalia*, scilicet cum vana contracta, & non dissoluta. *Kon.d.30.dub.3. Sanch.Fill.Bon.l c.n.5.*

Dicitur VI. *Votum*, scilicet simplex, siue castitatis, siue religionis, siue non nubendi. *v.Sanch.lib.7.d.13.Reg.libr.31.cap.4.num.184. Bon.l.c.n.7.*

Dixi

Dixi in Responsione, *potissimum*: quia præter supradicta, alia tria impedimenta numerantur.

Primum est clandestinitas, etsi enim valeat matrimonium clandestine contractu, vbi Tridentinum non est receptum, non licet tamen sub mortali. Vbi autem Tridentinum est receptum, saltem quoad punctum matrimonij, est irritum, de quo sequenti dubio.

Secundum, omissio benedictionis; quia sine hac etsi validè, illicitè tamen contrahitur matrimonium, saltem primum, vt ex *C. Nostrates*, & *C. sponsus quæst. 5.* docet *Bon. qu. 4. par. 6. nu. 2. Sanch. l. 7. d. 82. Sa, Henr. Fill. &c.* qui tamen concedunt non esse mortale, intellige, per se loquendo; nam per accidens, ratione præcepti particularis, scandali vel contemptus, (vt si omittant nihil faciendo, ac si esseres vana, vel vile ac puerile haberent ei se subijcere) docet *Perez. d. 43. s. 10. num. 4.* posse esse mortale. Dixi, *primum*: nam secundè nuptiæ non benedicuntur, nisi primæ non fuissent benedictæ: quod si autem alter coniugum sit viduus, alter vero primas nuptias celebret, aut saltem nunquam fuerit benedictus, etsi iure antiquo non licuerit, nunc tamen quibusdam locis consuetudo habet, vt benedicantur, vt *Bonacin. loc. cit.* Et patet ex Agenda. Debet autem fieri in templo à proprio Parocho, sine cuius licentia si quis faciat, manet ipso facto suspensus, donec absoluatur ab ordinario Parochi, à quo benedictio erat accipienda.

Tertium, si contrahatur matrimonium sine præuijs proclamationibus; sine quibus etsi valeat, non licet tamen sub mortali, vt habet

bet communis, (quamquam *Sanch.l.3.d.5.n.7.& Gasp.Hurt.d.5.n.59.* putent non esse mortale vnam omittere, quando certum est moraliter nullum subesse impedimentum. Sed contrarium docet *Per.d.42.s.1.nu.7.*ex *kon.& Pontio*) nisi Episcopus, vel eius vicarius dispenset, vt patet ex *Trid.s.24.c.1.* quod circa eas præcipit sequentia. 1. Vt fiant in Ecclesia, inter Missarum solemnia. Possunt tamen etiam fieri in oratorio, vel iuxta Ecclesiam, aliove loco, confluente magno populo. 2. Vt fiant à proprio Parocho, vel alio Sacerdote de eius licentia. 3. Vt fiant in Parochia propria & quidem vtriusque contrahentis, vti declarauit Congregatio. 4. Vt fiant tribus diebus festiuis, non immediatis, continuis tamen, id est, qui feriatis quidem diebus, nullo tamen festo, interpollentur. *Bon.q.2.p.6.* Vnde resolues.

I. Licet statim post vltimam proclamationem contrahere, etiam eodem die: non licet autem differre vltra 4. menses, intra quos si non contrahant, repetendas esse denunciationes, declarauit Congregatio in *s.24.c.1. de reform.* Imò *Rituale Romanum* duos tantum menses permittit, intra quos si non contrahatur, iubet repetere denunciationes, nisi videatur aliud Episcopo.

II. Post proclamationes, tenetur sub mortali, qui nouit impedimentum, illico denunciare, quantumuis secretum esset, ad impedienda grauia mala, v.grat. incestum, sacrilegium, &c. Si tamen inde alteri periculum infamiæ nasceretur, is ex charitate prius esset monendus, vt à matrimonio desisteret. *Sanch. l.3.d.13. Fagund.par.2.l.6.cap.5. Henr.Lay.l.3. tr.3.p.2.cap.4.nu.8.& c.commun.*contra *Pontium d.5.*

n. 5 q. 6. qui negat teneri denunciare, si sit occultum. Idemque tenet *Mart. Perez. d. 43. s. 6. n. 1 & seq.* sed cum hac limitatione, si tantum audiuit, & nescit à quo, vel si pro foro interno sit dispensatum, vel si mutuat magnum scandalum aut periculum, vel si sciat contrahentem esse in bona fide.

III. Contrahens ipse legitime interrogatus de impedimento occulto, tenetur illud fateri, vel matrimonio abstinere, nisi dispensationem pro foro conscientiæ acceperit: tunc enim fateri non tenetur, nisi Iudex aliundè habeat sufficientem probationem. *Sanch. Sylu. Layl. r. n. 10. Bon. l. c. Perez. d. 43. s. 7. n. 2.*

IV. Parochus cognito impedimento, tenetur prohibere matrimonium, & remittere ad Episcopum, vel eius Officialem, neque potest assistere *Sanch. l. 3. d. 15 Mart. Perez d. 43. s. 7 n. 6 & c. contra Pontium* Nisi tamen ex sola confessione nosset negare matrimonium, siuè publicè, siue priuatim petenti, neque illum admonere officij extra confessionem; licet in confessionem posset, ac deberet. Et tunc, si quidem sine magno scandalo à matrimonio non possent desistere, nec vellent suadere, vt contrahant communi consensu sub conditione, si Papa dispenset, animo tantisper cohabitandi, vt fratres (non autem quoad thorum) donec accedat dispensatio & iterum contrahant. Ita ex *Bein, & Pont. l. 5. cap. 35. Mart. Perez l. c. Bon. l. c.* qui addit, si id omnino nolint, persistantque petere, debere Parochum assistere.

V. Potest Episcopus, vel eius Vicarius, non autem Decanus Ruralis dispensare, vel vt vna tantum fiat proclaratio, vel vt fiant post contractum subito factum coram Parocho & testi-

bus,

bus, ante consummationem vel etiam vt plane omittantur; si iusta causa subsit v.g. timor, ne alioqui malitiosè impediatur matrimonium, pudor contrahentium, inconstantia, status disparitas, metus scandali, infamiæ, incontinentiæ &c. *Bon. l. c.*

VI. Etsi, quando per dispensationem contractum est matrimonium ante proclamationes postea faciendas, coniux non teneatur, nec debeat alteri reddere debitum, priusquam factæ fuerint: quando tamen certi sunt nullum subisse impedimentum, non peccare mortaliter consummando, tenet *Sot. Led. Texe.* contra *Sanch.* apud *Dian. p. 8. t. 9. R* 19.

VII. Etsi Parochus dispensare non possit, potest tamen in casu necessitatis per Epijkiam declare, præceptum hoc hic & nunc non obligare, v. grat. si moriturus concubinam velit ducere, ob prolis legitimationem *Bon. l. c. Syl. Sanch. &c.*

DVBIVM II.

Quæ sint impedimenta dirimenta matrimonium?

Resp. Præter defectum consensus, de quo supra *cap. 2. d.* 1 sunt, quæ sequentibus versibus comprehenduntur.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen honestas,
AEtas, affines, si clandestinus, & impos.
Raptave sit mulier, nec parti reddita tutæ;

Hæc

Hæc socianda vetant connubia, facta retractant.

Dicitur I. *Error*, scilicet personæ: qui dirimit iure naturæ, v.gr. si Caio volenti ducere Annam offerat se Maria, cum qua, putans esse Annam, contrahat; quia error aufert libertatem, & consensum requisitum iure naturæ ad contractum.

Dixi, *Personæ*: quia error qualitatis, seu conditionis personæ, (excipio seruitutem) non irritat matrimonium, vt v.gr. si putetur esse nobilis, virgo, diues, &c. quam quis vult ducere, nec sit talis: quia hic error non tollit consensum in personam, & materiam contractus. Aliud tamen esset, si absolutè nollet consentire in personam, nisi tali conditione affectam, aut si ipsa conditio, iuxta intentionem contrahentis, transiret in conditionem personæ; vt si quis vellet ducere primogenitam Regis, nec aliam, & tamen alia substitueretur, non subsisteret contractus, *Bon.qu.*3 *part.*2. ex *Sanch.lib.*7.*d.*18. *Kon.d.*31. *Fill &c.*

Dicitur II. *Conditio*, scilicet seruilis, vt si homo liber ignoranter contrahat cum serua, vel seruus cum serua, nullum est matrimonium. Idque secundum sententiam communiorem, iure tantum ecclesiastico, fundato tamen in iure naturali, cui est valde conforma. Ratio, qui talis contractus aduersatur. 1. Bono Sacramenti, cum seruus inuito domino nequeat cohabitare coniugi. 2. Bono fidei coniugalis, cum non possit soluere debitum ad libitum alterius. 3. Bono prolis, cum seruus omnia acquirat domino. Vbi tamen *Notandum*, non esse propriè seruos, qui sunt coloni origi-

originarij, vel ascititij, vulgo dicti *Leibeigene v.Lay l.5 t.10.p.4.c 2.*

Dicitur III. *Votum*, scilicet solemne Castitatis, per susceptionem ordinis sacri, vel per solemnem professionem in religione approbatam sponte emissam.

Dico II. *Sponte*; quia metus grauis irritat professionem, vt v.supra *l.5.c.1.d.2.*

Dico II. *Solemne:* quia votum simplex tantum impedit, non dirimit, (excipe tamen vota simplicia Societatis) *v.Lay.l.c.c.3.*

Dicitur IV. *Cognatio*, quæ triplex est.

Prima dicitur Legalis, quæ est propinquitas personarum, proueniens ex adoptione perfecta (qua scilicet persona extranea assumitur in filium, vel nepotem, ita vt transeat in potestatem adoptantis: eique succedat, vel tanquam heres necessarius ex testamento, in quarta parte, vel tanquam filius ab intestato in totum) ea enim dirimit matrimonium vsque ad quartum gradum, inter adoptantem & adoptatum, eiusque descendentes. *Cap.Per adoptionem,3.quæst.3.Cap.Diligere,30 quæst.3.v. Bonacin.quæst.3.par.5.§.3. num.4.& 5.* Vide tamen *Laym.cap.7.*& *Dian. par.9.t.6.R.54.* vbi contra communem sententiam notat ex *Henriq.Less.&c.* probabile esse, quod post *Trid.* tantum dirimat vsque gradum secundum inclusiuè sicut cognatio spiritualis.

Secunda est cognatio spiritualis, quæ iure Ecclesiastico oritur inter personas aliquas, ratione Baptismi, & Confirmationis, dirimitque matrimonium, (vt habetur *cap.1.de cognatione spirituali in 6. Veniens* & constat ex *Trid.s.25.cap.2.v.Bon.quæst.3 p.5. Sanch l7.d.*

Hæc facienda vetant connubia, facta retractant.

Dicitur I. *Error*, scilicet personæ: qui dirimit iure naturæ, v.gr. si Caio volenti ducere Annam offerat se Maria, cum qua, putans esse Annam, contrahat; quia error aufert libertatem, & consensum requisitum iure naturæ ad contractum.

Dixi, *Personæ*: quia error qualitatis, seu conditionis personæ, (excipio seruitutem) non irritat matrimonium, vt v.gr. si putetur esse nobilis, virgo, diues, &c. quam quis vult ducere, nec sit talis: quia hic error non tollit consensum in personam, & materiam contractus. Aliud tamen esset, si absolutè nollet consentire in personam, nisi tali conditione affectam, aut si ipsa conditio, iuxta intentionem contrahentis, transiret in conditionem personæ; vt si quis vellet ducere primogenitam Regis, nec aliam, & tamen alia substitueretur, non subsisteret contractus, *Bon.qu.3 part.2.*ex *Sanch.lib.7.d.18. Kon.d.31. Fill &c.*

Dicitur II. *Conditio*, scilicet seruilis, vt si homo liber ignoranter contrahat cum serua, vel seruus cum serua, nullum est matrimonium. Idque secundum sententiam communiorem, iure tantum ecclesiastico, fundato tamen in iure naturali, cui est valde conforma. Ratio, qui talis contractus aduersatur. 1. Bono Sacramenti, cum seruus inuito domino nequeat cohabitare coniugi. 2. Bono fidei coniugalis, cum non possit soluere debitum ad libitum alterius. 3. Bono prolis, cum seruus omnia acquirat domino. Vbi tamen *Notandum*, non esse propriè seruos, qui sunt coloni origi-

originarij, vel ascititij, vulgo dicti *Leibeigene* *v.Lay.l.5 t.10.p.4.c 2.*

Dicitur III. *Votum*, scilicet solemne Castitatis, per susceptionem ordinis sacri, vel per solemnem professionem in religione approbatam sponte emissam.

Dico II. *Sponte*; quia metus grauis irritat professionem, vt v.supra *l.5.c.1.d.2.*

Dico II. *Solemne:* quia votum simplex tantum impedit, non dirimit, (excipe tamen vota simplicia Societatis) *v.Lay.l.c.c.3.*

Dicitur IV. *Cognatio*, quæ triplex est.

Prima dicitur Legalis, quæ est propinquitas personarum, proueniens ex adoptione perfecta (qua scilicet persona extranea assumitur in filium, vel nepotem, ita vt transeat in potestatem adoptantis: eique succedat, vel tanquam heres necessarius ex testamento, in quarta parte, vel tanquam filius ab intestato in totum) ea enim dirimit matrimonium vsque ad quartum gradum, inter adoptantem & adoptatum, eiusque descendentes. *Cap.Per adoptionem,3.quæst.3.Cap.Diligere,30 quæst.3.v. Bonacin.quæst.3.par.5.§.3. num.4.& 5.* Vide tamen *Laym.cap.7.*& *Dian. par.9.t.6.R.54.* vbi contra communem sententiam notat ex *Henriq.Less.&c.* probabile esse, quod post *Trid.* tantum dirimat vsque gradum secundum inclusiuè sicut cognatio spiritualis.

Secunda est cognatio spiritualis, quæ iure Ecclesiastico oritur inter personas aliquas, ratione Baptismi, & Confirmationis, dirimitque matrimonium, (vt habetur *cap.1.de cognatione spirituali in 6. Veniens* & constat ex *Trid.s.24.cap.2.v.Bon.quæst.3 p.5. Sanch l7.d.*

34. *Suar. 3 p q.67.*) inter baptizantem & baptizatum, & huius patrem & matrem item inter susceptorem & susceptum, & huius patrem & matrem.

Tertio est cognatio consanguinitatis carnalis, quæ est vinculum personarum, ab eodem stipite proximo descendentium, dirimitq; matrimonium vsque ad quartum gradum lineæ transuersæ inclusiuè. Et quidem quoad primum fortassis iure naturæ; quoad reliquos tres, solo iure Ecclesiastico. Vnde etiam Pontifex in his, ex iusta causa, dispensare potest Gradus verò lineæ rectæ, probabile est omnes iure naturæ esse prohibitos. Porrò pro gradibus consanguinitatis dignoscendis statuuntur sequentes regulæ.

Prima. In linea recta tam ascendentium, quam descendentium quot sunt personæ, tot sunt gradus, vna dempta scilicet stipite: v.gr. pater & filius sunt consanguinei in primo gradu: nepos & auus in secundo &c.

Secunda. In linea transuersa æquali, (quæ est inter personas à communi stipite æqualiter distantes) quot gradibus personæ singulæ à communi stipite distant, totidem distant inter se. Vnde frater & soror sunt in primo gradu lineæ transuersæ; patrueles & consobrini in secundo; filij eorundem in tertio.

Tertia. In linea transuersa inæquali, inter personas inæqualiter distantes à communi stipite, quot gradibus remotior persona distat à stipite tot gradibus distant inter se. Vnde patruus & nepos, filius & soror patris, sunt consanguinei in secundo gradu, quæ omnia patent in adiuncto schemate. (NB)

Dicitur V. *Crimen*, idque triplex. Primum est

est homicidium coniugis, ab altero coniuge, & alio tertio, siue physicè; v.g. gladio vel veneno, siue moraliter, vt imperio, perfectum, eo consilio, vt postea inter se matrimonium contrahant. Quod si cedes tentata sit sed non perfecta; vel perfecta, sed asque intentione matrimonij ineundi; vel cum intentione quidem ea, sed non significata exterius, vel non communi consilio, se ab altero tantum non dirimit matrimonium, nisi etiam adulterium præcesserit, tunc enim et si vnus tantum cædem perfecerit, altero ignaro, dummodo id fecerit intentione matrimonij, vere dirimit. Ita *Kon. Led Sa, Sanc. l.7.d 78.n 13.& d.79.*

Secundum est adulterium, quando nimirum duo carnaliter se cognoscunt, viuente alterius coniuge, & vel matrimonium ineunt de præsenti, vel saltem de ineundo post mortem coniugis. Sed in hoc casu requiritur, vt promissio sit acceptata, & vterque sciat alterum esse coniugatum; si enim vel alteruter ignoret non irritatur matrimonium, si quod postea ineatur coniuge mortua *Perez, Kon.d.31. num.57 & 61. Sanch.l.9.d.79 nu.12. Fill.num. 256.v.* etiam *Bon qu.3.p 6.nu.8. Dian.p.3.t 4. R.198.* excusatque ignorantia quæuis etiam facti *Sanch. M. Leo in praxi p.2.f.284.* Sufficit autem si adulter dubitet, vtrum tempore adulterij & promissionis de matrimonio cum adultera, vixerit alter coniux; quia præsumitur vixisse, nisi mors probetur *Nauar. Sanch.l.7.de mat.d 79 Bardi.d.6.c.11 § 8.*

Tertium est raptus, per quem persona cum violentia abducitur libidinis exercendæ, vel matrimonij causa. *S.Thom. Mo in.tom.3.disp. 105.* Durat autem hoc impedimentum, secundum

cundum *Trid.* quamdiu rapta est in potestate raptoris, etiamsi liberè consentiat. Vnde libertati restituam docere potest. Probabile tamen est Tridentini decreto tantum comprehendi raptum, qui fit causa matrimonij. *Sanc. d.13.v.Laym.*

Dicitur VI. *Disparitas* cultus, siue religionis: qui dirimit matrimonium in baptizatum, & non baptizatum, etiam cathecumennum. Idque iure tantum Ecclesiastico non scripto. *Bon.q.3 p 7.* ex *Kon.&c.* Inter baptizatos vero non dirimit, etsi impediat. Matrimonia verò cum hæreticis etsi illicita, sunt tamen valida, *v.supra l.2.t.1.c.4.dub.3.*

Dicitur VII. *Vis*, siue violentia, & grauis metus iniustè incussus ad matrimonium extorquendum: irritaque in vtroque foro. Et quidem iure naturæ, si contrahente, positiuo autem, si a tertio sit incussus.

Addo *grauis*, qualis scilicet cadit in virum constantem, v.gr. mortis, perpetui, cæteris, amissionis bonorum, iniustæ excommunicationis, enormis indignationis patris valdè austeri. Quando verò metus est leuis contractus censetur spontaneus: idque ad cauendas lites, etiam in matrimonialibus, vt Sacramento consulatur. *Reb. Sanch.Pont.&c.comm.* cum *Dian.p.3.t.3.R.240.& t.6.R.117.* quamuis *Nauarr.Gab.& Cou.* id negant, si metus ita extorserit consensum, vt absque non fuisset. Addi 2. *iniustè*, quia si iustè sit incussus, valet matrimonium: talis enim non tam infertur ab alio quam ab ipsomet, qui causam dedit; vt si v.g. deprehenso in crimine cum filia, mineris accusationem, non nisi illam ducat. Addidi 3. *ad extorquendum*; quia

matrimonium ex metu etiam grauissimo, vndecunque & quandocunq; incusso, dummodo non ad matrimonium extorquendum, valet: tunc enim non tam contrahitur metu, quam ei igitur medium euadendi periculum: & matrimonium est simpliciter voluntarium. Vnde resoluitur valere matrimonium in sequentibus casibus: *v.Bon.qu.3.p.8.*

I. Si concubinarius metu gehennæ vel mortis in morbo, vel naufragio contrahat cum concubina. *Bon.l.c.*

II. Si quis à medico persuasus; non diu se victurum, nisi ducta vxore, eam ducat. *Bonac. l.c.nu.19.*

III. Si in carcerem coniectus, spe euadendi, contrahat cum filia lictoris. *Sanc.l.4.d.12. n.10.Kon.d.28.d.1.c.3.*

IV. Si ad mortem damnatus, vt euadat, ducat meretricem, aut aliam. *Koninc.num.10. Fill.c.4.q.1.*

V. Si princeps obsessus offerat filiam in matrimonium obsidenti vel liberetur obsidione. *Ibid.*

VI. Si raptor vel deflorator virginis, metu mortis offerat se iudici ad eam ducendam. *Bon. n.22.ex Reg Henriq.&c.*

VII. Si ad mortem decumbens contrahat cum filia medici, alias illi mederi nolentis. *Reb. Sanc.d.12.Kon.Fill.n.103.&c.* etsi alij quidam negent.

VIII. Etsi metus grauis incussus fuerit tantum ad contrahendum matrimonium in genere, contractum tamen nullum esse docet *Sanc.Salas, Palans, Pont.&c.*cum *Dian.p.4.t.4. R.33.*contra *Az.& alios 4.*

IX. Quando matrimonium ex graui metu cō-

tractum fuit, non teneri (in foro conscientiæ) per se loquendo, illud perficere, posseque altero inuito resilire, etiam eum, qui libera metu fuit, etiamsi ab ipso, seu eius culpa illatus fuerit, docet *Sanc.Vill. Hur.& Och.* cum *Dian.par.3.t 4.R.239 & par.9.t 8.R.27.* contra *Kon & Pont.*]

Dicitur VIII. *Ordo*, scilicet sacer, siue Maior, quam qui non coactus suscepit, inualide matrimonium contrahit, vt *v.supra de Sacr. Ord.*& hic *impedimento tertio*

Dicitur IX. *Ligamen*, propter quid, quamdiu quis ligatus est coniugi adhuc viuenti, inualidè contrahit cum alio: quamquam licitè, & sine peccato, si moraliter sit certos de morte coniugis qui si postea compareat, tenetur ad eundem redire, dimisso posteriore *v.Bonac.p* 10.

Dicitur X. *Honestas*, hoc est, iustitia publicæ honestatis, ob quam nemo potest contrahere cum consanguineis illius, cum qua contraxit sponsalia, vel matrimonium ratum. Et quidem ante Tridentinum & iure antiquo impedimentum dirimit matrimonium inter sponsum & consanguineos sponsæ, vsque ad 4. gradum, oriturque ex sponsalibus quibuscumque, etiam inualidis, (præterquam ex defectu consensus) iure vero nouo Tridentini; non oritur si sponsalia sint inualida; irritat tantum vsq;ad primum gradum, si ex sponsalibus; ad quartum vero, si ex matrimonio rato sequatur *v.Bon.part.11.Sanch.l.7.d.68.Fill; t.10.part.2.c.6.* Notat etiam *Dian.* non oriri ex sponsalibus mutuo consensu dissolutis *p.3.t.4. R.*222 ex *Pont.& aliis*; contra *Sanch.* vti neque ex conditionatis, donec conditio sit impleta,

pleta,*par.9.t.6.R.25* ex *Opato*. Oriri tamen ex matrimonio inualido, nisi sit tale ob defectum consensus,*part.9.t.6.R.50.* ex declaratione Pij V atque adeo etiam ex clandestino. *Ibid. R.53.* ex *Pontio, Palao,Hurt.Perez.&c.*contra *Sanch.* & *Prap.*

Dicitur XI. *AEtas*: quia ad valorem matrimonij, iure Ecclesiastico requiritur annus 14. viri, & 12.fœminæ completus: nisi tamen malitia ætatem suppleat, hoc est,adsit & doli capacitatis, & potentia ad copulam, de quibus iudicare prudentum est.*Lay.c.12.nu.1.Cap.De illis.vlt.eodem tit.*

Dicitur XII. *Affines*. Est autem affinitas, propinquitas personarum, nata ex copula carnali, siue licita, siue illicita. Vtraque, iure saltem Ecclesiastico, dirimit matrimonium: illa vsque ad gradum inclusiuè: hæc verò iure nouo vsque ad secundum tantùm. Et quidem si antecedat matrimonium: nam si superueniat,v.g. si Titius cognoscat vxoris suæ cognatam in secundo gradu, non dirimit, licet is, qui peccauit,non possit petere debitum,sed tantùm reddere. Porrò gradus, & lineæ affinitatis accipiuntur, sicut in consanguinitate,ita vt qui est vxoris consanguineus in primo gradu, siue rectæ, siue transuersæ lineæ, is sit affinis marito in eodem gradu lineæ rectæ vel transuersæ. Denique omnis affinitas, quæ oritur ex affinitate, sublata est per *Concilium Lateranense vid. Lay.& Bon.p.12.* Vnde resolues.

I. Is, qui fornicatus est cum sorore sponsæ suæ, cum neutra potest, validè contrahere, citra dispensationem; imò nec cum earum consobrina, vel matertera.

II. Potest quis ducere affinem fratris sui,

etiam in primo gradu, v.g. duo fratres possunt ducere duas sorores; imò pater & filius possunt ducere matrem & filiam *Lay. Bon. l.c.*

III. Titius potest successiuè ducere Titiam & Bertam, quæ fuerint Caij & Sempronis fratrū.

V. Titius, qui duxerat sororem Caij, potest post mortem Caij, eiusque sororis, ducere Bertam vxorem Caij.

Dicitur XIII. *Sit landestinus*; quia *Trid.* irritat matrimonia eorum, quia contrahunt aliter, quàm coram Parocho, vel alio Sacerdote, de ipsius vel ordinarij licentia, & duobus ad minimum testibus: vultque grauiter puniri eos, qui contra hoc contraxerint, vel etiam interfuerint, *Vnde resolues*.

I. Per Parochum intelligitur is, qui habet ordinariam iurisdictionem in contrahentes, vt pote qui domicilium & habitationem habeant in eius Parochiam iter Episcopus; vel eius Vicarius in sua diœcesi, vti & Papa: item Capitulum sede vacante: Cardinales in Ecclesijs sui tituli; legati in sua prouincia: Sufficit etiam excommunicatus, aut non Sacerdos. Nec requiritur, vt à parte rei verè sit Parochus; sed sufficit si habeat titulum saltem coloratum; ita vt communi errore habeatur Parochus, nec sit intrusus absque omni titulo. *v. Bon. q. 2. p. 8.*

II. Parochus, vel quiuis habens iurisdictionem ordinariam, potest alium sibi substituere; non tamen nisi Sacerdotem.

III. Cum ad testes requisitos non addatur debere esse omni exceptione maiores, sufficiunt etiam infames, fœminæ, pueri habentes vsum sufficientem rationis, parentes, domestici, ac serui.

IV. Si

IV. Si duo sint Parochi eisdem Parochiæ, potest vterius assumi. Similiter qui habet duo domicilia, quæ æqualiter inhabitat: vel domum, quæ partim pertinet ad vnam Parochiam, partim ad alteram potest alterutrum accersere: quia vterque est proprius Parochus. *Lay.Bon.l.c.*

V. Etsi ex præcepto adhibendus sit Parochus contrahentis illius, in cuius Parochia matrimonium celebratur; sufficit tamen ad valorem, si alterutrius pastor assistat, vt declarauit *Congregatio Cardinalium*, apud *Reb.* & *Bon.q.2.par.*8.etiam extra suam Parochiam vel diœcesin; quia hic actus non est iurisdictionis contentiosæ. Non tamen licebit tunc nuptijs benedicere, sine alterius licentia. *Sanch.l.3.d.*19.

VI. Is qui substituitur, debet habere expressam, vel saltem licentiam, ex ratihabitione de præsenti: quia non sufficit ratihabitio de futuro, qua quis putet alterum postea ratum habiturum. *Sanch.d.*35. *Reg.kon.*apud *Bon.loc.c.nu.*11. licet ipse neget tacitam sufficere.

VII. Vagabundi possunt contrahere coram quolibet Parocho, (idque vt *Lay.c.*4.*n.*3.docet ex *Sanch.* etsi alteruter tantùm sit vagus. Hic autem tenetur de illorum conditione diligenter inquirere, vt monet *Trid.* an scilicet alibi sint coniuncti, &c.& deinde petere licentiam ab Episcopo assistendi; siue qua licet validè assistat, grauiter tamen peccat. Ita *Laym. t.*4.*l.*3.ex *Sanch.d.*19.*&* *d.*25.*n.*14.

VIII. Peregrini, qui ex causa exiguo tempore domo absunt, non possunt contrahere peregrè coram Parocho loci, quia non est il-

lorum verus. Aliud est de ijs, qui alibi habitationem figunt, pro maiore parte anni, aut eo venerunt animo manendi, saltem maiore anni parte; licet postea contigat casu subitò recedere; v.g famuli, ancillæ, studiosi, *Bon.q.1 p.8.nu. 2.Sanch.l.3.d.23.n.11* Ratio, quia contrahunt ibi domicilium Parochiale; & Pastor illius loci, est proprius illorum.

IX. Parochus, & testes sic debent esse præsentes, vt aduertere possint quid agatur, & de eo testari. Et quidem non est necesse, vt ipsi videant contrahentes, dummodò audiant verba contractus, si voces contrahentium nouerint. *Sanch.Fill.Pont. & alij* 5.cum *Dian.p 8.t.7. R.*68.contra *Barbos.* Nec refert, etiamsi per metum, vim, dolum, aut iniuriam nolentes detineantur, vel etiam contradicant, ac resistant: aut licet prohibiti sint ab Ordinario, ne intersint. *Bon.l.c.*ex *decl. Card.kon. F.ll.Sanch* &c.&c.

X. Parochus tenetur vtrumque contrahentem interrogare, non quidem de impedimento *Cutier.Sanc.Dian.p.3.t.4.R.*294. sed de mutuo consensu *Trid.sess.*24 c.1. Eius tamen omissio, quando de vtriusque libero consensu constat; venialis tantùm est. *Sanch.kon.Dian.l.c.* Similiter mortale non esse, etsi intellecto consensu non dicat: *Ego vos coniungo in nomine Patris & Filij & Spir.S.* docet *Sanc.kon.Fill.Cutier.Dia. p 3.t 4.R* 256 contra *Rebol.&c.*

Dicitur XIV. *Et impos*, quod impedimentum vocatur frigiditas, uel impotentia. Quæ si perpetua sit, matrimonium antecedat, irritat illud iure naturæ, uel omne, & respectu cuiuscunque, si sit absoluta; uel certum tantum, si sit restricta seu respectiua.

Idq; siue orta sit ab intrinseco, & vitio naturæ: siue ab extrinseco, opera hominis vel diaboli, siue cognita alteri fuerit, siue non: siue sit ex parte vtriusq; contrahentis, siue alterius tantùm. Ratio, quia matrimonium consistit in mutua traditione corporum, physicè aptorum ad generationem, siue in traditione potestatis corporis ad copulam coniugalem; hanc autem potestatem impotens non potest tradere, cum eam non habeat.

Porrò impotentia in viro esse censetur, quando est Eunuchus, vel saltem non potest seminare intra naturale vas feminæ: in femina verò, quando vel seminare non potest, (si verum est, semen fœminarum requiri ad generationem) uel propter arctitudinem non potest virum pati, aut eius semen recipere.

Dixi II. *Si sit perpetua;* qualis est, quæ nulla arte potest tolli. In dubio autem perpetuitatis, conceditur à iure triennium, & experiendum bona fide.

Dixi II. *Si antecedat:* nam si subsequatur matrimonium, non irritat illud, etsi vsum ita impediat, vt soli contractus, & oscula liceant, circa periculum pollutionis. Idque quando Impotentiae est certa; nam si dubia sit, tam diu licet conari ad copulam, quamdiu probabile est spes seminandi intra vas, *Laym. l. 5. t. 10 p. 4. c. 12. ex Sanch. Nauar. Henr.* Vnde resolues.

1. Inualidè contrahunt euirati: seu Eunuchi, quando carent vtroque teste; quia non emittunt verum semen aptum generationi, Nec refert quod instar senum sterilium satisfaciant concupiscentiæ fæmine, quia id non faciunt per copulam natura sua aptam genera-

tioni, ob defectum seminis, quod senes tamen emittunt, etsi semen senum per accidens non sit prolificum. *Lay.l.c.Bon.q.3.p.133.&c.*

II. Validè contrahunt, 1. Steriles, quia etsi sint impotentes ad generationem, non tamen ad copulam atque adeo sunt capaces omnis iuris & obligationis matrimonij; & susceptio prolis licet sit præcipuus, non tamen vnicus, nec immediatus finis matrimonij. *Bon. qu.3.p.13.ex Henr.kon.Fill.&c.* Eadem est ratio de ijs, qui non edunt fœtum, nisi mortuum, vel non nisi cum periculo vitæ *Bon.&c. ll.cc.2.* Hermaphroditi: quia vere sunt potentes ad vsum matrimonij. Et quidem si alter sexus emineat, secundum illum tantum valebit sit; si vterque sit par, optio illis datur, vt vtrolibet vtantur ita tamen vt quem semel elegerint, semper retineant *Sanch.l.10.d.106. Bonac.l.c.ex Henriq.kon. Fill.&c.* Is qui paulò post est moriturus, quia in eo manet potentia ad coitum, etsi per accidens vi morbi impediatur. Patet ex praxi Ecclesiæ, quæ illis interdum suadet, vt concubinas ducant. *Lay.l.c. ex Sanc.d.105.n.3.Couar.&c.*

III. Impuberes, si vtantur ratione, non iure naturæ, sed Ecclesiastico tantum, inualide contrahunt: quia impotentia illorum est tantum temporalis, v. supra *hoc du.imped.3.*

Quæres, Quid censendum de matrimonijs, quæ contrahuntur in partibus hæreticis:

Resp. Circa ea *Congregatio Cardinalium* resoluit sequentia, 1. Vbi hoc decretum Concilij nondum publicatum est, in parochia, v. gr. in Saxonia & Anglia, valere matrimonium contractum absque forma præscripta. Publicatio autem decreti facta præsumitur si

id aliquo tempore in parochia tanquam decretum Concilij fuit obseruatum. 2. Hæreticos, in quorum Parochia ductum decretum fuit publicatum, v.g. in Hollandia, Frisia, &c. teneri formam præscriptam seruare, Vnde consequenter ipsorum matrimonia absque forma Concilij, quamuis coram Ministro hæretico, vel Magistratu contracta, videntur esse nulla *Laym.* tamen *l.* 5. *t.* 10. *p.* 2. *c.* 4. putat eam non esse mentem summorum Pontificum, propter grauissima incommoda inde subsecutura. 3. Si Parochia, in qua aliquando decretum fuit obseruatum, proprio Parocho, & Episcopo careat, nullasque istic sit, qui vices Episcopi vel Parochi suppleat, matrimonium valere absque præsentia Parochi, seruata tamen, in quibus potest, forma Concilij, nempe adhibitis saltem duobus testibus. Idem est, si Parochus & Episcopus metu hæreticorum lateat, ita vt verè ignoretur vbi sit, vel eorum metu absit à diœcesi, & ad neutrum sit tutus accessus.

Dicitur XV. *Raptave sit*, de quo v. sup. *in impedimento criminis*.

DVBIVM II.

Quomodo matrimonium inualidum sit reualidandum.

Resp. I. Si fuit inualidum propter consensum fictum, vel metu exortum, siue ex vna, siue ex vtraque parte, potest reualidari per quodcunque signum veri & noui consensus; quia si altera tantùm pars fictè contraxit, consensus vnius partis habitualiter permansit:

ergo acredentem alterius consensu reualidatus. *Sanc. l. 2. d. 23 nu. 9. d. 24. dub. 10. n. 89. Nau. Fill. Bon. &c.* Vnde resolues.

I. Si metus, vel defectus consensus fuerit alterius tantùm partis, curandum est, vt ea saltem nouum & liberum consensum eliciat, & externis signis prodat; alteri autem parti non opus est declarari, præstari nouum consensum ad valorem matrimonij. *Sanch. l. c. n. 10. Kon. Bon. p. 9. n. Maratium d. 7. s. 15. n. 4.*

II. Si vterque fictè, vel coactè consenserit, necesse est, vt vterque consensum renouet, & verbis exprimat. Quia cum vtriusque consensus planè nullus fuerit, æquè necesse est renouare, & declarare, ac si factum nunquam fuisset. *Marat. l. c. n. 3.*

Resp. II. Si inualidum fuit propter impedimentum consanguinitatis, v. gr. vel aliud simile occultum dirimens, tunc eo per dispensationem, vel aliter sublato, atque ita personis ad conthahendum habilitatis, requiritur nouus vtriusque consensus, signo externo expressus: & quidem, vt probabilius docet *Sanc. l. 2. d. 36.* absolutus, & independens ab antiquo. Ratio, quia neutrius consensus antiquus fuit legitimus, cum non caderet in legitimam materiam. *Vnde resolues.*

I. Si in tali casu altera pars sit ignara impedimenti, vel dubitetur an sciat, illis suauiter inducenda est ad nouum consensum absolutè præstandum, dicendo, v. gr. *Si mihi nondum nupsisses, nonnè modò nuberes? vel Angor scrupulis de matrimonij nostri valore, ideoque renouemus consensum.* Quod si fiat, sufficere (præsertim si sequatur affectu maritali copula) docet *Quint. in append. c. 7. d. vlt.* Quòd si autem

si autem periculum sit, ne pars illa impedimentum ignorans derrectet, & scandala, graueśque molestiæ timeantur, licebit vti sententia contraria, quæ docet sufficere, vt sola pars impedimenti conscia consensum renouet, & alteri declaret. *Sanch. l.2. d.26. & l.8.d.34.num.61. Less.lib.2. cap.17. Kon.d.24.d.10. & Filliuc. num.29. &c. Dian. par.4. tom.4. Res.49.*

Resp. III. Vt matrimonium inualidum, quod coram testibus & Parocho est celebratum, reualidetur, non opus est denuò coram Parocho & testibus iniri, si impedimentum sit occultum: secus si sit notum; quia prius matrimonium præsumptione Ecclesiæ, censetur validum, non autem posterius. *Nau. Sanch.l.2.d.37.Kon.d.24.dub.4. Reg.l.31.num. 183. Fill.num 93.*

DVBIVM IV.

A quo, & ob quam causam, possit dispensari in impedimentis Matrimonij.

Resp.I. Papa non potest dispensare in impedimentis iure naturæ vel diuino dirimentibus, nisi ex speciali concessione: in ijs verò, quæ iure Ecclesiastico dirimunt, potest. Ratio prioris, quia inferior non dispensat in lege superioris; nec homo in lege naturæ. Addidi, *nisi ex speciali*; quia sic Pontifex, (non tamen Episcopus) potest matrimonium ratum dissoluere, ex iusta causa. *Sanch. Less. Prap.q.5.l.8 Dia.p.8.t.1.R.52.& 53.* Ratio posterioris, quia Pontifex talia impedimenta

inducit; ergo etiam potest tollere, & quidem solus. *Vnde resolues*.

I. Episcopus in impedimentis dirimentibus matrimonium iam contractum, non potest ordinario iure dispensare, nisi ex tacita concessione in casu necessitatis, quando sequentia concurrunt. 1. Vt defectus sit dispensabilis. 2. Vt si occultus, id est, non sit notorius, seu diuulgatus 3. Vt ex altera parte saltem, matrimonium bona fide sit contractum. 4. Vt non sit facilis accessus ad Papam. Ita commun. *Sanch. Koninch. Mart Perez. d. 4. s. 7.* Quando autem contractum est ex dispensatione subreptitia, non potest Episcopus sua dispensatione priorem confirmare. *Dian. par 9. t. 7. R. 40.* ex *Prap. Perez. &c.* In impedimentis vero dirimentibus matrimonij nondum contracti, videtur nunquam posse: imò nec legatus à latere, nisi ex speciali facultate. *Laym. l. 5. tract. 10 part. 4. cap. 6. & lib. 1. tract. 4. cap. 22. Bonacin. quæst. 3. part. 15. &c.* contra quos *Dian. part. 8. tom. 3. Resolut.* 80. cum *Prap. Villalob. & Escob. de leg. ex capit.* 4. putat Episcopum id posse aliquando in casu rato, ex causa maximè vrgente, si omnibus tentatis iudicetur necessarium esse ad vitandam grauem infamiam, vel graue scandalum, cui aliter occurri non posset idque ex tacita Papæ licentia.

Resp. II. In impedimentis non dirimentibus, possunt Episcopi dispensare vniuersaliter. Quod addo, quia excipiantur illa, quæ iure naturali & diuino impediunt, vt votum castitatis absolutum, & perfectum (*Bon. qu. 3. p. 15.* ex *Nau. Sanch. &c.*) & sponsalia priora, vt habet *Tann. d. 8 q. 4 dub. 2. n. 30.* ex *Sanc. l. 7. d 7.*

d.17.n.8. Idem habet *Fill.t.10.p.2.c.10.num.* 306.*Lay.l.5.c.10,p.4.c.15.n.2.* sub finem. Similiter Episcopus potest dispensare in impedimentis, quæ matrimonio superueniunt, & impediunt petitionem debiti, v.g cognationis spiritualis, vel affinitatis *Bon.l.r.*ex *Sanc.l.* 8.*d.12.num.16.Fill.l.c.* vbi excipit incestum commissum (matrimonio cosummato,) cum consanguineis vxoris, in ijs, qui non sunt iuuenes.

Resp.III. Possunt etiam Confessarij regulariter approbati, de licentia tamen suorum Prouincialium, dispensare ad petendum debitum coniugale, propter cognitionem consanguinei coniugis in secundo gradu, vt *Rodriq.regularium tom.1.quæst.63. art.1.* nullo modo tamen impedimento ipso. *v.Mart. Perez.dub.44.sess.7. num.13.* Dixi, *Prouincialium*: quia quod *Molfes.Leon.&c.* volunt, Confessarios Societatis IESV habere omnes hanc facultatem immediatè à P. Generali, id refutat *Dian.p.3.tom.2.Ref.14.*

Resp.IV. Vt licet dispensetur in impedimentis dirimentibus, requiritur iusta causa; qualis secundùm *Fill.c.8.* est v grat. Extinctio magnæ litis, vel odij iuret agnotos. 2. Ablatio scandali. 3. Inæqualitas matrimonij, nisi consanguineis vel affinibus nubatur. 4. Defectus dotis competentes. 5. Conseruatio facultatum in eadem cognitione. 6. Merita petentis dispensationem. Plures *v.* apud *Sanc.d.19. Konin. d.33.Hurt.26. Mart.Perez. dub.44.f.5.* vbi notat. 1. Quanto gradus consanguinitatis vel affinitatis est propinquior, tanto requiri causam grauiorem. 2. Sæpè plures aggregatas

gatas causas sufficere, quarum singulæ non sufficerent. v. etiam *Dia.p.8 t.3.R.93.*

Resp V. Si quis dubitet an habeat impedimentum dirimens, v.g. contrahendi matrimonium cum certa persona, & adhibita diligentia sufficienti non possit intelligere veritatem, probabile est posse cum ea contrahere sine dispensatione; nisi tamen præsumptio aliqua stet pro impedimento) quia possessio stat pro libertate contrahendi. *San Sancius, Franc.Lugo, Bard.d 6.c.11.p.7.§.11.* contra *Laym.& Palaum.*

LIBER SEPTIMVS.

DE CENSVRIS ECCLESIASTICIS, Et irregularitabus.

CAPVT PRIMVM.

De Censuris in genere.

DVBIVM I.

Quid sit Censura Ecclesiastica?

RESP. Est pœna, spiritualis, & medicinalis, per quam homini baptizato delinquenti, ac contumaci, per potentiam Ecclesiasticam aufertur vsus quorundam bonorum spiritualium. *Laym. l.1.t.5.p.1.c.1.* Vnde resolues.

I. Per censuram non priuatur homo bonis merè internis, v.gr. charactere, potestate ordi-

ordinis: nec bonis proprijs, ac priuatis, v. g. fide, charitate, gratia, &c. sed quibusdam externis & publicis, siue actionibus, quæ habēt spiritualem aliquem effectum, vel commodum, vt sunt sacrificium officiū diuinum, beneficium, administratio, & susceptio Sacramentorum, indulgentia, publica Ecclesiæ suffragia: quia hæc, & non illa, subsunt dispositioni Ecclesiæ. Vnde si interdum priuetur bono aliquo temporali, v. g. conuictu humano per excommunicationem, id tantum fit secundario.

II. Exilium, carcer, seruitus, priuatio beneficij, nisi adiunctam habeant suspensionem aliquam spiritualium actionum, non sunt censuræ, quia sunt pœnæ temporales.

III. Nec degradatio, vel depositio est censura; quia etsi sit pœna spiritualis, non tamen medicinalis, sed perpetua, & ob peccatum præteritum, etiam emendatum, potest infligi.

IV. Nec cessatio à diuinis; quia non imponitur per modum medicinæ, ad tollendam contumaciam, sed ad propulsandam iniuriam Ecclesiæ factam.

V. Nec irregularitas, siue sit ex defectu, quia hæc non est pœnalis, sed tantùm impedimentum Canonicum; siue sit ex delicto, quia hæc non irrogatur per modum pœnæ medicinalis, sed ponitiuæ, & ex se perpetuæ; Vnde nec tollitur per absolutionem, sicut censura, sed per dispensationem, *Bon. d. 1. q. 1 p. 1.*

VI. Quando in Iubilæis, vel priuilegijs, datur potestas absoluendi à censuris, non comprehéditur irregularitas, nisi expresse addatur.

DV-

DVBIVM I.

Quotuplex sit Censura?

Resp. Diuiditur 1. Essentialiter in excommunicationem; Suspensionem, & interdictum. 2. Accidentaliter in eam, quæ est à iure & fertur per Canones, constitutiones, vel statuta Ecclesiastica, stabili ac permanente lege: & eam, quæ est ab homine, quæ scilicet fertur à iudice, vel Prælato, per modum mandati, vel sententiæ iudiciariæ. Estque vel particularis, circa factum aliquod particulare, aut certas personas; vel generalis, quæ nulla singularis facti, aut personæ determinatione fertur. 3. In eam, quæ est sententiæ latæ, quam scilicet ius, aut Iudex statuit ipso facto, (quo quis v.gr. contra legem facit) sine alia sententia incurrendam: & eam, quæ est ferendæ, quam ius, aut Iudex non vult ipso facto incurri, sed per sententiam infligi. Pro quibus dignoscendis, consideranda sunt verba, quibus censura fertur: quæ si includant alterius actionem, seu ministerium significant censuram esse sententiæ ferendæ: latæ verò, si non includant. Si verò ambigua sint; teneri potest *regula 49. iuris in 6.* quòd in dubio circa pœnas, benignior interpretatio sit facienda. *Vnde resolues.*

I. Est censura latæ sententiæ, 1. Si verba sint præteriti, aut præsentis temporis, v.gr. excommunicauimus, excommunicatus est vel fuit excommunico, suspenduntur, interdicuntur, volumus aut iubemus esse excommunicatũ, suspensum, &c. 2. Si addatur particula,

-cula, *ipso iure*, *ipso facto*, vel *sine alia sententia*. 3. Si verba sint imperatiui modi, v.g. incidat in excommunicationem, maneat interdictus, &c. Ratio, quia hæc omnia nullus actionem interponunt.

II. Sententiæ ferendæ est saltem vt plurimum 1. Si verba sint futuri temporis, v.gr. excommunicabitur, suspenditur. 2. Si dicatur, excommunicetur suspendatur, volumus excommunicari. 3. Si verba sint minatoria, verbi gratia sub pœna excommunicationis, sub interminatione anathematis, &c nisi tamen ex adiunctis aliud colligatur.

DVBIVM III.

Qui possint ferre censuram, & in quos?

Resp. I. Censuram ferre potest omnis, ac solus superior Ecclesiasticus, habens, in foro externo, seu contentioso iurisdictionem, siue ordinariam, siue delegatam.

Porrò ordinariam, quæ est ratione officij, vel alterius iuris, potestque delegari, Clerico, Clericatus priuilegijs gaudenti (vt *Bon. d:1.q.1.p.2.Lay.l.1.t.5.p.1.c.3.n.1.* ex *C.Cum Ecclesiarum S.Thom.&c.* docent,) habent, 1. Papa respectu totius Ecclesiæ. 2. Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, eorumque Vicarij Generales. 3. Generales Prouinciales, & Superiores locales religionum, respectu suorum subditorum. 4. Congregationes religionum, Concilia Prouincialia Episcoporum, Capitula Prouincialia quorundam religiosorum, & denique. 5. Quidam alij ex confessione, vt multi Archidiaconi, Archipresbyteri, & Decani. De-

Delegatam habent, quibus ea committitur ab ordinariam habente: cuius morte expirat; nec delegatus potest alteri delegare nisi habeat specialem huius commissionem, vt sit delegatus Papæ, *Vnde resolues.*

I. Non possunt potestate ordinaria ferre censuram. 1. Parochi. 2. Laisci; quia non sunt capaces iurisdictionis Ecclesiasticæ; vti religiosi professi non habentes primam tonsuram. 3. Feminæ, licet sint Priorissæ: quia non sunt capaces iurisdictionis, seu potestatis clauium. Quando verò in iure dicuntur posse subiectos sibi clericos suspendere ab officio, vel beneficio, suspensio non accipitur propriè pro censura, cuius violator irregularitatem incurrit, sed latè & impropriè, pro præcepto, quo Abbatissa Clerico sibi quodammodo subiecto prohibet celebrationem, donec satisfecerit, subtrahens ei reditus interea. *v. Bon. l. c. Lay. l. 1. t. 5. p. 1. c. 3. num. 3.*

Resp. II. In omnes, & solos subditos alicui superiori Ecclesiastico potest ferri censura; quia subiectio & iurisdictio sunt correlatiua. *Laym. l. c. c. 3.* Vnde resolues.

I. Non baptizati non incurrunt censuras, licet sint catechumeni nec mortui: quia non subsunt iurisdictioni Ecclesiæ. Nec refert, quod quandoque mortui dicantur excommunicari; non enim de nouo ligantur, sed excommunicatio prior tantum declaratur, ac viuis prohibetur, ne cum iis agant orando pro illis, sepeliendo, &c. Similiter dicuntur absolui ab excommunicatione, quando sepultura, & orationes publicæ pro illis, permittuntur. *Lay. l. c.*

II. Aduenæ & peregrini breui tempore alicubi

cubi commorantes, non ligantur censuris locorum, generali sententia aut statuto decretis; quia non sunt subditi. *Lay. l. c. n.* 5.

III. Etsi subditi extra suam diœcesin, (vel in loco diœcesis exempto) delinquentes contra legem sui Episcopi, non incurrant censuram: superior tamen saltem regularis, potest suos subditos, vbicumque existant per particularem sententiam censuris innodare. *v. Laym. l. c.*

IV. Hæretici Apostatæ, & Scismatici, possunt affici censuris; quia per baptismum sunt subiecti Ecclesiæ. *v. Laym. l. c.*

V. Solus Papa non potest incurrere censuram: quia nulli est subiectum *Bon. l. c.*

DVBIVM IV.

Ob quam causam possit ferri censura?

Resp. Ob solum peccatum externum, censuræ proportionatum, & coniunctum, cum contumacia. Et quidem in interdicto locali potest esse alienum, v. g. Prælati, vel communitatis, (non tamen hominis priuati) aliàs requiritur proprium *Bon. p.* 3. Vnde resolues.

I. Non possunt censurari infantes, vel amentes, quia non peccant. *Bon. d.* 1. *q.* 1. *p.* 4. *Lay. c.* 4. *n.* 3. ex S. *Th. Suar. &c.*

II. Etsi ob peccatum veniale interdum fieri possit leuis suspensio, vel leue interdictum, excommunicatio tamen maior, suspensio grauis, & interdictum personale speciale, (quicquid sit de generali) non potest ferri, nisi ob

culpam mortalem: quia alioqui pœna non esset proportionata culpæ. Imò cum sint pænæ medicinales, non debent infligi pro quouis mortali, sed quibusdam tantùm, ne censuræ contemnantur, vt mouet *Trid.*

III. Actus peccati, ob quem censura fertur, debet esse mortalis, non tantùm quoad actum internum, sed etiam quoad substantiam operis externi. Hinc non excommunicatur leuiter percutiens Clericum, etsi intentionem mortalem habuisset: vti, nec, qui interius tantùm est lapsus in hæresin, quam exterius non significauit: quia Ecclesia tantum iudicat de externis. *Bona l.c.*

IV. Actus peccati in suo genere debet esse perfectus, & consumatus, nisi expressè aliud sonent verba legis: quia pœnæ & odia sunt restringenda. Hinc excommunicationem homicidæ non incurrit fauens, mandans, consulens, iuuans, nec vulnerans lethaliter, nisi mors sequatur. Item quando excommunicatur mandans, consulens, &c. vel ferens suffragium pro indigno, subintellige efficaciter, seu effectu secuto; quia sine eo mandatū, consilium, & suffragium, non est completum, & perfectum in genere homicidij, furti, &c. Alij tamen attendum esse putant, vtrum in mandantes, consulentes, &c. principaliter, & per se feratur excommunicatio, an verò accessoriè tantum, & dicunt priore casu esse excommunicatos, etsi non sequatur effectus; non item in posteriore. Quæ sententia in praxi est tutior *Bon. l.c.*

V. Quidquid excusat à peccato mortali, excusat etiam à graui censura v.g. materiæ paruitas impotentia, legem implendi, defe-

ctus aduertentiæ, & deliberationis, ignorantia inuincibilis, siue ea sit facti, vt v.gr. si nescias, quem percutis esse Clericum; siue iuris, vt si scias esse Clericum, atque mortaliter peccare percutiendo, nescias tamen percutionem illam sub excommunicatione prohibitam esse. Ratio, quia non es contumax.

Dixi, *inuincibilis*: quia ignorantia culpabilis & crassa non excusat, nisi addatur in lege certus modus, v.g. qui hoc fecerit scienter, consultò: qui præsumpserit ausu temerario violare (quæ verba, vtpote in re odiosa, accipienda sunt strictè (talis autem non potest dici temerariè præsumere, nisi ignorantia esse affectata, formalem dolum includens, *Escob. t. 4. c. 6. n. 37. Sanc. de matr. t. 3. l. 9. d. 32. n. 31.*

VI. Non incurritur censura, ob peccatum soli naturali, vel diuino iure repugnas, sed requiritur præceptum Ecclesiæ, quòd contumaciter violetur. Item nec ob peccatum merè præteritum potest censura infligi ob homine, nisi aliquo modo pendeat in futurum, ratione scandali, vel restitutionis non factæ, vel perseuerantiæ in peccatum post monitionem; quia abest contumacia. Nec refert, quòd quis ob peccatum præteritum, vel etiam sine peccato, (modo iusta causa subsit) possit ad tempus arceri, ab aliorum consortio, altari, communione, &c. vt subinde fit in religionibus, & in iure etiam vocatur excommunicatio, vel suspensio, sed latè, quia non est censura propriè dicta, cuius violatio inducat irregularitatem, sed simplex tantum pœna. *Fil. t. 11. c. 6. n. 186.*

VII. Non incurrit censuram, qui legem tran-

 sgre-

greditur ex graui metu, licet quandoque non excusetur à graui culpa, quia non censetur contumax. *Laym l. 1. t. 5. p. 1. c. 5. n. 9. Bon. d. 1. q. 2. p. 3. n. 2* ex *Suar. Kon. &c.*

VIII. Censura inualida est ex triplici capite.

Primò non defectum sententis, si scilicet careat iurisdictione, vel eam habeat impeditam, per censuram, vel suspensam per legitimam appellationem, de qua *v. Laym.*

Secundò, si substantialis ordo iudicij prætereatur, vt si reus non citetur, nec moneatur sub comminatione censuræ. Ratio, quia non est contumax, qui ante non fuit monitus de præcepto, & pœna annexa. Quod tamen intellige de censura ab homine lata, per sententiam particularem: quia quæ fertur à iure vel per sententiam generalem, vel etiam specialem respectu tamen actus futuri, non eget alia monitione, cum lex aut sententia seipsa satis moneat. Idem est de sententia non illatiua censuræ, sed declaratoria tantum; quia absque alia monitione declarari potest censura incursa, quando crimen, cui est annexa, commissum esse euidenter constat. Porrò vt censura sit licita, requiritur 1. vt dicta monitio sit Canonica, id est, trina, iuxta Canones: etsi aliquando ex iusta causa sufficiat vna tribus æquiualens, v. gra. moneo te semel pro tribus vicibus, 2. vt ex scripto recitetur. 3. vt causa censuræ exprimatur. 4. vt reo petenti exemplum scripturæ, intra mensem tradatur, alioqui Iudex ipse suspenditur à diuinis officijs. *Fill. §. 11. c. 4.*

Tertiò, ob defectum iustæ causæ. Hæc autem deficere potest tripliciter. 1. Si nec à parte

te rei, nec secundùm allegationes loci externi, subsistat. 2. Si à parte rei crimen subsistat quidem, non tamen in ordine ad iudicium: quia reus de eo non confitetur, nec legitimè de eo conuincitur. 3. Si à parte rei non subsistat crimen, etsi iuridicè probetur, ideoque titulum seu causam præsumptam habeat Iudex. In quo casu etsi sententia à parte rei sit iniusta, ideoque probabilius censura non liget in foro conscientiæ; in foro tamen externo seruari debet, propter scandalum *v. Laym. p. 1. c. 6.*

DVBIVM VI.

Qui possint absoluere à censuris?

Resp. I. A censura lata per sententiam particularem, ordinariè is tantum potest absoluere, qui eam tulit, vel eius superior, vel successor, vel delegatus. Ab ea quæ lata est à iure communi, vel ab homine per sententiam generalem, si non sit reseruata, potest absoluere quiuis, qui censura tùm potest absoluere à mortalibus: si verò sit reseruata, ordinariè, & per se, potest tantum relaxari ab authore legis, vel eius successore, vel delegato.

Dixi I. *Ordinariè*; quia in articulo mortis quiuis Sacerdos absoluere potest à quiuis censura.

Dixi II. *Per se*, quia per accidens, & ex priuilegio, possunt etiam alij. *Lay. l. 1. t. 5. p. 1. c. 7.*

Resp. II. Episcopi, secundum *Trid. s. 24. c. 6.* possunt 1. absoluere in foro conscientiæ,

per se, vel Vicarium, ab omnibus censuris occultis etiam in Bulla Cœnæ Papæ reseruatis, excepta hæresi, à qua per seipsos tantum absoluere possunt, (quantum est ex vi huius creti.) Dicitur autem censura occulta, quæ contracta est ob delictum non publicum, nec ad forum contentiosum deductum, aut si deductum fuit, à quo reus ob defectum prohibitionis fuit absolutus, *Bon.d.4 q.3 p.1.n 15. & p.2 n.1.ex decl.Card &c.* 2. Possunt etiam sæpè absoluere à censura Papæ reseruata, propter impedimentum eius qui incurrit, vel quando propter senium, morbum, sexum, pauperiem, Pontifex non potest adiri. *Bon. l.c.Nau.Sanc.Auila, Kon.&c.*

Resp. III. Multi religiosi, præsertim Mendicantes, possunt ex suis priuilegijs, (in foro tamen interno tantum) à varijs censuris absoluere. *v.Dia.p.9.t.4. R.63.* Quare à superioribus suis illa priuilegia petant cum ad confessiones audiendas exponentur, & circa ea sequentes regula sequatur.

Prima. Qui habet potestatem absoluendi à censuris reseruatis Episcopo, non potest vi illius absoluere à reseruatis Papæ.

Secunda. Qui habet potestatem absoluendi à reseruatis Papæ, non censetur posse absoluere à censuris Bullæ Cœnæ; eo quod hæc censeantur maiores, nec comprehendi in concessione generali. *Dia.p.5. t.12. R.34.* ex *Sua.&c.* contra *Bossium*.

Tertia. Qui habet potestatem absoluendi à censuris Bullæ Cœnæ, habet etiam à quibusuis Papalibus & Episcopalibus à iure latis etsi aliqui negent de excommunicatione contracta propter hæresin, de qua alij proba-

bilis

ijs affirmant, præsertim proregionibus septentrinalibus, pro quibus alioqui concessio in magnam partem esset inutilis.

Quarta. Possunt Regulares per sua priuilegia, sicut ab alijs censuris Papæ reseruatis, ita etiam absoluere duello certantes (idem dic de similibus casibus) post constitutionem *Clemen. VIII.* sicuti poterant ante eam præterquam in Italia extra Vrbem; idque ex declaratione ipsiusmet *Comitolum l.6. mor. Reg. l. 11. n.83. Fill. t.15. c.5. Lay l.3. t.5. p.3. c.5.*

Resp. IV. Ampla etiam solet dari potestas à censuris absoluendi in Iubilæis; in quibus diligenter considerandum, quid, quantum, & quomodo concedatur. Si enim detur potestas absoluendi à casibus reseruatis Papæ, etiam conceditur potestas absoluendi à censuris Papæ reseruatis, quia is non solet reseruare casus, nisi ratione censuræ adiunctæ. Porrò absolutio data confitenti bona fide in Iubilæo, cum intentione lucrandi illud, etsi postea vel sua negligentia, vel propter aliud impedimentum non lucretur, est valida, tollitque censuram. Secus si ab initio indulgentias lucrari noluerit eo enim casu probabilius est absolutionem non valere, & tam peccata reseruata, quam censuram de nouo debere tolli ab eo, qui potest extra Iubilæum.

DVBIVM VI.

Quomodo danda sit absolutio à censura?

Resp. Id statuendum esse ex natura tum

censuræ, tum cuiusuis absolutionis. Ex qua circa absoluendi modum resolues.

I. Ex natura rei non requiruntur certa verba, sed sufficiunt ea signa, quibus apertè significetur absolutio impendi. In foro tamen externo communiter seruanda est forma cuiusque Episcopatus. In foro autem conscientiæ hæc ferè est in vsu: *Ego te absoluo à vinculo, v. g. excommunicationis, suspensionis, &c. quam incurristi propter NN (talem causam,)* & (si sit excomunicatus) *restituo te Sacramentis Ecclesiæ, & communi fidelium, aut* (si sit suspensus *executioni tuorum ordinum, vel officium, vel beneficiorum. In nomine Patris, &c.* In publica autem ac solemni absolutione præmittitur Psalmus Miserere, & ad singulos versus pœnitentis humeri denudati leuiter percutiuntur (nisi ex iusta causa talis cæremonia videatur omittenda, præsertim in fœminis) tum adiectis precibus absoluitur & in Ecclesiam introducitur. Idem modus ferè seruatur in absolutione mortuorum, nisi quod sepulcrum virga percutiatur. *v. Rituale Romanum.*

II. Absolui à censura potest absens, imo & inuitus, etsi hoc communiter non liceat, ne censura contemnatur. Ratio quia sicut pœna in absentem & in pitum potest statui sic, auferri. *Turr. Dian. par. 5. tom 9. Res. 10.*

III Is qui pluribus censuris est astrictus, potest absolui ab vna, relictis alijs; quia inter eas non ex necessaria connexio. Vnde si dicatur, absoluo te ab omni vinculo, & valet pro omnibus; ideoque si sit absolutus in Iubilæo fortè omisisset inuincibiliter peccatum habens annexam censuram, id est ex-

com-

communicationem, posset is postea ab eo peccato per quemuis approbatum absolui, cum non sit amplius reseruatum, eo quod censura, ratione cuius tantum erat reseruatum, sit sublata.

IV. Absolutio, vi aut metu graui, iniustè incussu extorta, non valet; imo nouam excommunicationem incurrit, qui metum incutit.

V. Absolutio data ab ordinario, non præstita satisfactione, etsi sit illicita, valida tamen est: imò etiam data à delegato, modo non delegetur cum conditione satisfactionis: quæ si impossibilis sit, sufficit præstare cautionem, aut iuramentum de satisfaciendo cum poterit.

VI. Dari potest absolutio sub conditione de futuro contingenti cum sit actus iurisdictionis externæ, qui conditionatus esse potest. Communiter tamen non expedit sic absolui: si enim reus absolutionem meretur, non debet apponi conditio; si non meretur, non debet absolui.

VII. Potest etiam dari absolutio ad reincidentiam, idest pro certo actu & tempore, quo transacto reincidat: item sub certo onere quo non impleto censura reuiuiscat.

VIII. Probabilius est, eum qui habet potestatem absoluendi foro conscientiæ à censura, posse id facere etiam extra confessionem vt contra *Nauar. Suar. & alios* docet *Sanch. lib. 8. de matrim. dub. 16. Kon. Dia. &c.*

CAPVT II.

De excommunicatione.

DVBIVM I.

Quid sit, & quotuplex?

Resp. Excommunicatio est censura, per quam quis priuatur communione Ecclesiæ. Estque duplex Minus, quæ tantum priuat vsu passiuo, seu receptione Sacramentorum; & Maior, quæ etiam dicitur Anathema, ac in iure ferè semper nomine excommunicationis intelligitur; priuatque communione Ecclesiastica, secundum dicenda. Per hanc Maiorem excommunicatus, rursus est duplex: Toleratus, quem fideles non tenentur vitare. Non tolleratus, quem tenentur vitare. Et quidem post *Conc. Constant.* non tolerati sunt hi tantum. 1. Notorius Clerici percussor, de quo *infrà* 2. Quiuis nominatim excommunicatus; & specialiter ac publice denunciatus. *Vnde resolues*.

I. In Germania Catholici securè excommunicant cum ijs, qui notoriè sunt Hæretici, & consequenter excommunicati; quia non sunt nominatim excommunicati; ac publice denunciati.

II. Non teneris vitare eum, quem scis peccasse contra legem, per quam illi, etiam in particulari, sub pœna excommunicationis aliquid est vetitum, vel præceptum: quia requiritur, vt per sententiam expressam & specialem, contra personam in particulari,

post

post peccatum commissum, censura sit publicata, v.g. vt Ioannes sit denunciatus excommunicatus; vel saltem ita exprimatur persona, vt non liceat de ea dubitare, v.g. excommunicamus talis loci Decanum, Prætorem.

III. Licet dicatur, Excommunicamus Petrum, v.g. incendiarium & eius complices, solus Petrus vitandus est, non verò alij, etsi sint notorij: quia sententia quoad illos, est tantum generalis; & non specialis contra certam personam.

VI. Non teneris vitare eum, qui priuatim in conclaui est denunciatus: quia id non est factum publice: ad hoc enim requiritur, vt sententia legatur, vel affigatur aliquo loco celebrari, v.g. in templo tempore concionis, vel aliter, pro moris regionis.

DVBIVM II.

Ob quam causam incurratur, & quem effectum habeat excommunicatio Minor?

Resp. Incurritur ob vnicam tantum causam, si quis nimirum cum excommunicato maiore excommunicatione communicet is casibus, quibus non licet. Effectus eius est, priuatio Sacramentorum perceptionis, *v. Lay. l.1.t.5.p.2.c.3.* Vnde resolues.

I. Cum iura dicunt, communicantem cum excommunicato incurrere similem excommunicationem, sensus est, quod similiter id est, vere excommunicetur, licet minore.

II. Propter communicationem cum excommunicato minore excommunicatione,

etiam nominatim denunciato, nulla incurritur censura.

III. Etsi excommunicatus minore excommunicatione, recipiendo aliquod Sacramentum non incurrat irregularitatem, grauiter tamen peccat: administrando verò, probabile est nec veniàliter peccare.

IV. Incurritur hæc censura, etsi quis propter leuitatem materiæ tantum venialiter peccet, v.g. confabulando nominatim excommunicato quando non licet: secus si sit veniale propter imperfectum vsum rationis: quia pœnæ infligitur propter actum, qui quantum est ex se sufficit ad mortale.

V. Etsi peccatum veniale possit omitti in confessione, non tamen illud cui hæc censura est annexa, ne Sacramentum in ea recipiatur. Vnde etiam Confessarij ordinariè prius absoluunt fideles ab omni vinculo excommunicationis, etiam minoris, deinde à peccatis.

VI. Ad hac excommunicatione lata à iure, absoluere potest Parochus, & quisquis potest mortalibus; cum non sit reseruata. An verò qui potest absoluere à venialibus habentè annexam hanc excommunicationem, possit etiam ab ipsa, quidam affirmant vt Nau. & Tol. alij probabilius negant, vt Suar. Kon. quia sicut hæc absolutio est distincta à Sacramentali, ita etiam ad eam requiritur distincta iurisdictio, quæ nusquam conceditur omnibus Sacerdotibus vid. Laym. lib. 1. tom. 2. par. 2. cap. 3.

DI-

DVBIVM III.

Quos effectus habeat excommunicatio Maior?

Resp. Habet duplices, Mediatos, & Immediatos.

Mediati, siue remoti sunt hi.

I. Irregularitas, quam excommunicatus incurrit, exercendo actum alicuius ordinis.

II. Si excommunicatus toto anno in excommunicatione contumaciter persistat, & vt iura loquuntur, insordescat, fit suspectus de hæresi, & contra eum vt talem procedi potest ex *Trid. s. 25. c. 3.* ideoque (si crimen graue, & beneficij priuatione dignum commisit) priuandus est beneficio; imò etsi crimen non sit adeo graue, si tamen ad hæresis suspicionem purgandam citetur, tanquam hæreticus priuari debet. *Bon. d. 2. q. 2. p. vlt.* ex *Rebuff. Diaz. Nau. &c.*

Immediati effectus sunt sequentes.

I. Priuat susceptione & vsu passiuo Sacramentorum: vnde nullus excommunicatus siue toleratus, siue non, potest ea licitè recipere sub mortali, nisi excuset ignorantia inuincibilis, metus mortis, infamiæ, iacturæ bonorum, &c. quia censura non obligat cum tanto rigore *Laym. l. 1. t. 5. p. 2. c. 2.*

Dixi, *licitè:* quia valdè suscipit omnia, saltem quoad substantiam, Præter Pœnitentiæ: Imò etiam hoc, si adsit ignorantia inculpabilis: dummodò cetera ad essentiam Sacramenti requisita non desint: quia per censuram non fit incapax absolutionis, etsi

prohibeatur eam recipere, priusquam absoluatur à censura. *Bon. d. 2. q. 2. ex Fill. Sua Kon &c.* Nec obstare, etiamsi excommunicatio sit reseruata, vel Confessarius, sciens peccata habere annexam excommunicationem, tamen ex malitia absoluat, docet *Dia. par. 3. t. 4. R. 78.* ex *Koninc. Suar. &c.* & *p. 5. t. 9. Ref. 53.*

II. Priuat (saltem non toleratos) communibus Ecclesiæ suffragijs, orationibus, & fructu indulgentiarum, non tamen priuatis. Vnde non tantum quiuis priuatus, sed etiam Sacerdos potest, tanquam persona priuata, pro excommunicationis orare, etiam in publicis precibus, & sacro; imo actionem sacrificandi, prout pendet à merito priuato operantis, offerre, vel eius in Memento in particulari meminisse.

Dixi, *tanquam priuata*: quia vt Minister Ecclesiæ non potest. Hinc irritæ sunt ac nullæ omne preces, quas pro excommunicato in persona Ecclesiæ, intercedentis pro ipso, Deo offert, adeoque priuatur omnibus bonis, quæ in gratiam Ecclesiæ Deus concessurus fuisset.

III. Priuat vsu actiuo Sacramentorum & administratione. Quæ tamen excommunicato tolerato, & ad id requisito, & se non ingerenti, quandoque est licita, v. gra. si sit Pastor, cuius subditi teneantur audire sacrum, nec sit alius qui celebret, imo si etiam non Parochus forte rogetur & inuitetur ad celebrandum. Ac licet communis doctrina sit apud *Lay. hic c. 4.* peccare fideles, si sine causa necessitatis, vel magnæ vtilitatis, talem inducant ad Sacramentorū administrationē,

quan-

quando alius minister haberi potest: contrarium tamen est probabile, ob facultatem concessam à *Concil. Constant.* cum talibus communicandi & hic nec illum qui petit à tali Sacramentum, nec ipsummet excommunicatum, si conferat, præcisè ob censuram, peccare. *Laym. loc. c. num.* 5. ex *Soto*, *& Sanch. l. 7. de matr. d.* 9. *nu.* 8. Idem docet *Bonac. d.* 2. *qu.* 2. *par.* 2. *§.* 2. ex *Vasqu. Suar. &c.* Non tolerato autem illicita est Sacramenti administratio, præterquam in casu extremæ necessitatis: extra quam valide illud administrat, præterquam Pænitentiam, quia hæc requirit iurisdictionem, qua ipse caret. *vid. Layman. hic. cap.* 2. *Bon. l. c.*

IV. Priuatio vsus diuinorum officiorum: ita vt non tantum careat eorum fructu, sed etiam sub mortali ijs nequeat necesse parte notabili: ita vt moraliter censeatur cum alijs communicare; nisi excuset ignorantia, vel necessitas vitandi scandali, aliaue iusta causa. *Bonac. loc. c. part.* 3. §. 1. ex *Suar. Fill. &c.* Similiter peccant etiam alij, qui eum excommunicato vitando eidem Missæ intersunt, vt ex communi docet *Bonac. loc. c. nu.* 9. contra *Durand.* quia participant cum illo in diuinis. Aliud tamen esset, si transiens per Ecclesiam aliud tractaret, vel breuiter priuatim, aut omninò separatim oraret, aut si alijs vnum sacrum audientibus, ipse aliud audiret; quia sic moraliter non censeretur communicare cum alijs, nec coniungi ad vnam orationem fundendam. *Bonac. loc. c. nu.* 16. ex *Suar. Henriq. Fill. Koninc. &c.* Ac licet peccatum hoc ex genere suo sit mortale, ex paruitate tamen materiæ subinde tantum est veniale, vt si exigua

pars

pars Missæ, v. gr. vsque ad Euangelium tantum, cum illo auditur. *Auila, Dian. p. 5. t. 5. R. 21.* vel si horæ priuatim cum eo recitentur. *Dian. p. 5. t. 9. R. 89.* ex *Suar. & alijs* 9. Porrò per diuina officia intelliguntur sacrificium Missæ, publica oratio, processio, cantus horarum, benedictio olei, aquæ, candelarum, & cætera annexa ordini Clericali, quæ solemniter fiunt, (excepta concione) in quibus licet alij fideles non teneantur vitare, tenetur tamen non toleratum sub mortali vitare, nisi vel leuitas materiæ, vel ignorantia aut simile quid excuset. Vnde si talis præsens sit moneri debet vt recedat: si nolit, debet exportari, licet sit Sacerdos: nisi tamen grauius inde timeatur incommodum, quod, si expelli non possit, omittendum est officium, etiam die festo, & celebrans nondum inchoato Canone debet abrumpere Missam: si inchoauit potest cæteris abeuntibus sacrum prosequi, vel abrumpere ob sententiæ vtriusque probabilitatem: si consecrauit, debet solo ministro manente, pergere vsque ad communionem inclusiuè, & reliqua perficere in sacristia, vel alio docenti loco. Quod si excommunicatus negligat procurare absolutionem eo fine, vt non audiat sacrum die festo, peccat mortaliter omissione sacri, secus si alia de causa negligat. Quod etiam obligatus est ad Horas, non excusatur ab illis (etsi non debeat dicere, *Dominus vobiscum*, sed *Domine exaudi, &c.*) quas si cum alio priuatim legat, venialiter tantum videtur peccare.

V. Collatio Beneficij facta excommunicato nulla est, vti & præsentatio, vel electio, institutio, & confirmatio. Ratio, quia ex-

commu-

communicatus, etiam toleratus, non potest communicare in officio, proindeque incapax est beneficij, quod datur propter officium. Idque licèt ignoretur excommunicatio: quia ignorantia inuincibilis etsi excuset à culpa, non tamen supplet defectum conditionis requisitæ ad valorem actus. *v. Less. lib. 2. capit. 34. d. 22.* Imò probabile est, excommunicatum, quamuis beneficio ante obtento non priuetur fructus tamen & distributiones non facere suas, ideoque eas teneri restituere, etiam ante sententiam iudicis; quia non est priuatus officio, fructus autem dantur propter officium, velut merces propter opus. Ita *Suar. & aly* contra *Sanch. & Konine.* qui probabiliter putant, ex consuetudine non tenenti ante sententiam, modo per se vel per alium, inseruiat beneficio.

VI. Priuat excommunicatione forensi. Vnde excommunicatus nequit esse Iudex, Aduocatus, procurator, (licet pro semetipso respondere possit ipse *Kan. Prap. Dian. p. 5. t. 9. R. 111.*) actor, tabellio, testis; &c. ita vt contra excommunicatum, etiam toleratum, semper possit reus excipere. Quod si non faciat, nec iudex eum repellat, valida eius acta erunt, si toleratus: secus est, de iudice non tolerato; cum sit priuatus iurisdictione. *v. Lay c. 2. Dia. p. 5. t. 9. R. 112. 113.* Non potest etiam esse tutor aut Curator. *Dian. part. 5. t. 19. R. 115. ex Sylu.* Neque testamenti executor. *Dia. p. 8. t. 9. R. 2. ex Carp. &c.* contra *Sanch. Lug. &c.* Si tamen non fiat oppositio, validè exequitur. *Ibid.* Nec potest ipse testari licitè, etsi faciat validè etiam, cum excommunicatum instituit hæredem. *Suar. Vil. Merc. &c. cum Dian. l. c. R. 129.* Denique

que contractus omnes ab eo facti (etsi sint illiciti, & ratione eorum non detur actio in foro externo durante executione) valeant; nisi fiant ab eo vt persona publica vel Ministro ratione muneris vel beneficij; quia tunc spectant ad iurisdictionem, quæ suspensa est. *Dian.part.5.t.9.Ref.128.ex Conar. Filliuc. Merc.&c.*

VII. Excommunicatus non toleratus priuatur vsu iurisdictionis. Vnde non potest validè eligere, conferre, præsentare, ferre leges vel sententiam: & qui sic beneficium à non tolerato accepit, dicendus est intrusus, ac proinde tenetur, sine alia iuris declaratione, beneficium vna cum fructibus relinquere.

Dixi, *non toleratus*; quia actu tolerati probabile est esse valida, ob bonum commune: grauiter tamen peccat, si absque necessitate talia exerceat.

VIII. Non toleratus priuatur Ecclesiastica sepultura, vt non possit in loco sacro, seu benedicto, sepeliri: & si contrarium fiat, ac corpora discerni possint, debet exhumari, nec in eo loco diuina peragi, ante reconciliationem.

Dixi, *non toleratus*; quia Ecclesia non polluitur, etsi hæreticus, non speciatim denunciatur, in ea sepeliatur, vt docet *Suar.Lay* & alij. Iure nihilominus id prohibent Episcopi in Germania, eo quòd inter cæteras pœnas non communicantium in Paschate, etiam statuatur priuatio sepulturæ Ecclesiasticæ.

IX. Excommunicatus priuatur omni alij ciuila communicatione fidelium, ità vt ipse non possit cum alijs, &, si non sit toleratus, etiam alij cum ipso non possint communicare: idque

idque in casibus hoc versu comprehensis.

Os, orare, vale, communio, mensa, negatur.

Dicitur I. *Os*, per quod intelligitur osculum, & omne colloquium, etiam priuatum, item per nutus, literas, internuncium, & quoduis signum beneuolentiæ.

Dicitur II. *Orare*, Id est omnis communicatio in diuinis, de qua supra.

Dicitur III. *Vale*, quod comprehendit omnem salutationem, (saltem honorificam) verbo, vel signo, vel amplexu; & secundùm quosdam, etiam resalutationem, eo quòd sit actus obseruantiæ. Sed contrarium videtur verius, quia est solutio debiti. Imò *Sayr.*&c. cum *Dian.p.5.t.6.R.16.* putant probabile, quòd sola verbalis salutatio sit prohibita, non autem alia signa, v.g aperiendo caput, &c. quæ vrbanitatis causa fieri solent.

Dicitur IV. *Communio*, quæ comprehendit omnem contractum (qui tamen validus est, si fiat) item cohabitationem, cooperationem, societatem, v.g. in contractibus, ita vt moraliter censeatur communicare: quod prudens æstimabit; vnde nec iter cum eo tanquam cum socio facere licet.

Dicitur V. *Mensa*, per quam intelligitur omnis conuictus, & conuiuia, per modum societatis, & commercij; qualis non est, si casu incidas in idem hospitium, iter, mensam, imò lectum. *v.Bon.d.2.q.2.p.6.§.1.& 2.*

Quæres I Quale peccatum sit communicare cum excommunicato non tolerato?

Resp. Communicatio in diuinis censetur mortale, propter grauitatem materiæ; in ciuilibus autem, (etsi inducat minorem excommunicationem) secluso tamen contemptu; tā-

tum

tum est veniale regulariter. *Suar. Bouny. &c. Dian. p. 7. t. 11. R. 47.* Quod addo, quia aliquando est mortale, vt si quis cum excommunicato communicet in eodem crimine, v. grat. si quis concubinam excommunicatam agnoscat.

Quaeres II. An aliquando liceat cum non tolerato communicare?

Resp. Quod sic, extra diuina, in his quinque casibus. 1. In casu vtilitatis, siue spiritualis ipsius excommunicati, v. g. vt conuertatur, siue alterius, vt ab excommunicato consilium petat, quod ab alio habere non potest; siue etiam vtilitatis temporalis, v. g. vt ab eo restitutio, vel debitum ex contractu petatur. Contractus tamen nouos cum ipso inire non licet, etsi si ineantur, sint validi, cum nulla sit lex irritans. 2. In casu legis matrimonialis; quomodo vxori licet communicare cum marito, & contra, nisi factum sit diuortium, *Dian. p. 5. t. 9. R. 124.* non tamen sponso de futuro cum sponsa, *Ibid. R. 126. ex Sayr. Sanch. & Fill.* 3. In casu subiectionis? quomodo possunt filii etiam emancipati, (addit *Dian. p. 5. t. 9. R. 118. t. 19. ex Com. Fill. Hurt. &c.* etiam adoptiui, vel illegitimi, imò etiam nepotes, pronepotes, & in eodem genere affines,) communicare parenti; serui, & ancillæ Domino, si ante excommunicationem fuerint in seruitio. Similiter religiosi Prælato; non tamen nisi quo ad eam communicationem, quæ ab habitantibus in eadem familia euitari non potest *Dian. l. c. R. 127.* contra *Sot. vid. Fill. tr. 12. c. 8. n. 203. Lay. & Bon. l. c.* 4. In casu ignorantiæ, iuris, vel facti. 5. In casu necessitatis, siue animæ, siue corporis, siue bonorum temporalium: qui casus hoc versu comprehenduntur.

Vide,

Vide, lex, humilis, res ignorata, necesse.

DVBIVM IV.

Ob quas causas incurratur excommunicatio Maior?

Cum hæ multæ sint, variæ sunt etiam excommunicationes, quæ in 4 potissimum classes diuiduntur: namalıæ nulli, aliæ Episcopo, aliæ Pontifici per Bullam Cœnæ, aliæ eidem extra illam reseruantur.

ARTICVLVS I.

Quæ sint excommunicationes non reseruatæ?

Resp. I. Ex iure antiquo visitatiores sunt sequentes.

Contra Omnes 1. In vexantes Ecclesiasticos, quòd non elegerint eum, pro quo rogati fuerant. 2. In directores Monialium, si foueant discordias in electione. 3. In extorquentes absolutionem à censura per vim, aut metum. 4. In compellentes Ecclesiasticos, ut laicis submittant iure Ecclesiæ. 5. In docentes leges, vel medicinam religiosos, qui dimiserunt habitum, uel eos retinentes in suis scholis. 6. In sepelientes tempore interdicti, vel interdictos, vel excommunicatos non toleratos, vel manifestos usurarios. 7. In impedientes visitatores Monialium. 8. In contrahentes matrimonium in gradibus prohibitis, vel cum Monialibus. 9. In edentes Glossas in Tridentinum 10. In imprimentes libros sine superiorum licentia 11. In præcipientes suis subditis, ne omnia communia reipub. exhibeant

beant Ecclesiasticis, v.g. ne is vendant, coquant panes, &c. 12. In doctores & Professores non facientes professionem fidei, vbi recepta est Bulla *Pij V.* 13. negligentes administrare iustitiam Ecclesiasticis. 14. In potestates fouentes vsuras.

Contra Clericos. 1. In Clericos in dignitate constitutos, aut Sacerdotes, audiente publicè ius, aut medicinam. 2. In Sacerdotes recipientes præfecturas seculares. 3. In Clericos minores Episcopis, locantes domos. 4. In alienantes bona Ecclesiæ, vel locantes vltra triennium. 5. In impugnantes in concionibus montes pietatis. 6. In contrahentes matrimonium, si sint in sacris. 7. In fictè resignantes, vel permutantes beneficia. 8. In præsumentes absoluere à casibus Bullæ Cænæ.

Contra Religiosos. 1. In audientes Leges, vel medicinam extra claustra. 2. In habitum temere dimittentes, vel matrimonium contrahentes. 3. In instituentes nouum ordinem 4. Adeuntes curias Principum, ad nocendum suis monasterijs, vel Prælatis. 5. Tenentes arma sine licentia intra claustra. 6. Non seruantes interdictum, quando seruatur à Cathedrali. *v.Fill.t.1.tr.14.15.c.83. Bon.d.3.par.5. §.1.nu.36.*

Resp.II. Supradictis adiectæ sunt à *Tridentino* sequentes, quæ valent, vbi illud est receptum. 1. In imprimentes, imprimi mandantes, vendentes, apud se retinentes, vulgantes libros de rebus sacris, siue nomine authoris, & approbatione ab ordinario obtenta. 3. In docentes, non esse necessariam confessionem ante sumptionem Eucharistiæ. 3. In raptores mulierum, iuuantes, fauente.

4. In

4. In cogentes contrahere matrimonia cum præscriptis. 5. In magistratus, qui requisiti non iuuant Episcopos, ad restituendam, vel conseruandam clausuram monialium 6. In ingredientes (cuiuscunque conditionis, vel sexus fuerint) monasteria Monialium, sine licentia in scripto obtenta. 7. In cogentes mulierem ingredi monasterium, & profiteri. 8. In impedientes, sine iusta causa, sanctam voluntatem mulierum emittendi votum. 9. In dominos temporales, concedentes in terris suis locum pro duello.

ARTICVLVS II.

Quæ sint excommunicationes reseruatæ Episcopi.

Resp. Sunt hæ. 1. Quæ contrahitur ex leui percussione Clerici, vel graui si sit mulier. 2. In eos, qui absoluti in articulo mortis (à censura, vel peccato habente censuram annexam,) ab eo, qui alias non poterat, non præsentant superiori se, postquam conualuerunt. *v. Fill. tr. 15, cap. 10 num. 241. & 242.* 3. In Fratres Minores, si admittant in suis Ecclesijs, ad officia diuina Fratres tertij ordinis. 4. In procurantes abortum fœtus animati, effectu secuto. 5. In eos, qui communicant in eodem crimine cum excommunicatus ab Episcopo 6. Ex omnes, quas ferunt Episcopi per propria statuta, & sibi reseruant: quas Confessarij videant Agendis.

ARTICVLVS III.

Quæ sint Papæ reseruatæ extra Bullam Cœnæ

Resp. I. *Contra omnes* magis obuiæ sunt sequen-

sequentes. 1. In incendiarios. 2. In habentes literas Apostolicas falsas, & non destruentes, item in falsarios literarum Apostolicarum. 3. In effringentes, & spoliantes Ecclesias. 4. In communicantes eodem crimine cum excommunicatis à Papa. 5. In vexantes eos, qui censuram in alios tulerunt. 6. In absolutos ab excommunicatione sub conditione, & non implentes. 7. In violantes interdictum Papale. 8. In dantes, & recipientes aliquid ex pacto, ob admissionem ad religionem. 9. In Simoniacos reales, circa ordinem, vel beneficium. 10. In committentes simoniam confidentialem. 11. In impedientes executionem literarum sacræ pœnitentiariæ. 12. In dantes & recipientes aliquid, pro gratia, aut iustitia, apud Sedem Apostolicam. 13. In committentes duellum, ad id cooperantes, suadendo, &c. 14. In mulieres ingredientes Monasteria Regularium. 15. In impugnantes institutum Societatis IESV. 16. In facientes iurare illicita, & contraria libertati Ecclesiasticæ. 17. In rapientes bona Ecclesiastica; item exigentes tributa ab Ecclesiasticis. 18. Violantes libertatem Ecclesiasticam, quo ad fugientes ad Ecclesiam. 19. Docentes posse fieri confessionem in absentia. 20. In eos, qui alterutram opinionem de conceptione B.V. damnant peccati mortalis vel hæreseos item in eos, qui in concionibus, alijsque publicis actibus, vt lectionibus, conclusionibus, asserunt B V conceptam in originali. 21 In percussores Clericorum. Quæ cum celebris sit, & multa scit necessaria habeat, agetur de ea peculiariter infrà.

Resp. II. *Contra Clericos, & Religiosos sunt* hæ. 1 participantes in sacris cum excommuni-

catis

catis à Papa. 2. Procurantes alienationem Ecclesiarum. 3. In Concionatores, qui scripturæ sensum, Doctorum interpretatione alienum, circa tempus AntiChristi, & extremi iudicij, aliaque similia reuelata prædicant. 4. In Parochos non implentes iuramentum de residentia factum. 5. In Mendicantes transeuntes alium ordinem, præter Carthusiam. 6. In Moniales exeuntes claustra sine licentia. 7. In religiosos, qui sine priuilegio, vel speciali licentia Parochi, Clericis aut Laicis Sacramentum Eucharistiæ, vel vnctionis ministrare, vel matrimonia solemnizare præsumunt.

ARTICVLVS IV.

Quomodo intelligenda excommunicatio percussoris Clericorum?

Resp. Ea sic habet; *Si quis suadente diabolo in Clericum vel Monachum violentas manus iniecerit, anathematis vinculo subiaceat, & nullus Episcoporum præsumat illum absoluere.*

Dicitur I. *Si quis*: intellige cuiuscunque sexus aut status, etiam impubes, dummodo rationis compos & doli capax. Extenditur autem ad efficaciter mandantes, consulentes consentientes, suo nomine factam ratihabentes, non impedientes, saltem, si ex officio aut iustitia teneantur, vt Reges, iudices, & cæteri superiores. Item partes, tutores, hæri, pædagogi, Parochi, &c. quibus aliorum cura demandata est. Ita *Lay. l. 1. t. 5. p. 2. c. 5. n. 6. Bon. d. 2. q. 4. p. 1 n. 8.* ex *Mol. & c. commun.*

Dixi, *saltem, &c.* quia si ex charitatem tantum teneantur, etiam excommunicari docet

Suar.

Suar. Caiet. Fill. Medin. Say. &c. Verum id probabilius negat *Bon. l. c.* ex *Nau. Ton. Reg. Henriq. Molin. &c.*

Dicitur II. *Clericum*: quo nomine intelligitur omnis prima saltem tonsura initiatus (etiamsi coniugatus, dummodo cum vnica, virgine,) & deferat habitum, seruiatque alicubi Ecclesiæ: item etiam excommunicatus suspensus, interdictus, degradatus verbaliter tantum.

Dicitur III. *Monachum:* intellige quamuis religiosum, etiam laicum, conuersum, nouitium, vtriusque sexus; item tertiarias S. Dominici, S. Francisci, si gestent habitum, & viuant in communitate; item eremitas subiectos alicui regulæ, vel superiori.

Dicitur IV. *Manus iniecerit*; per quod intelligitur quæuis contumeliosa actio exterior mortalis, circa Clerici personam, vel res ei adhærentes, siue fiat manu, siue baculo, gladio &c. *Bon. d. 2. q. 4. p. 1.* Ex dictis resoluuntur sequentes Casus.

I. Hanc excommunicationem incurrit. 1. Qui talem conspuit, conspergit aqua, puluere, conspurcat luto euellit crinem, lacerat vestem; eripit aliquid per vim & iniuriam de eius corpore, v. gr. pileum, pallium, &c. ita vt actio sit grauiter iniuriosam. *Bon. l. c. Laym. c. 5. nu. 5.* 2. Qui concludit, aut violentes detinet carcere, vel loco, vnde siue de decore non potest exire *Ibid.* 3 Qui persequitur, vt in flumen vel fossam incidat, equo decidat, &c. *Ibid.* 4. Qui manus violentas inijcit in equum, cui is insidet, occidendo, vulnerando, cædendo, sistendo per frenum, quæ actio licet sit leuis respectu corporis, non tamen respectu honoris. *Ibid.* 5.

Ibid. 5. Qui aliquid supradictorum facit, etiam Clerico consentiente, dummodo sit iniuriosum ordini Clericali *Lay. l. c.* Clericus, si seipsum ex malitia vel passione (secus si ex deuotione) percutiat iniuriose *Laym. l. c.* ex *Nau.* 7. Qui percutit Clericum etiam meritum si fiat, vel per quem non debet, vt si morte dignus puniatur à iudice sæculari, vel modo illicito, vt si à Prælato puniatur per laicum *Bon. l. c.* ex *Nau. Sayr. Suar. Fill. Kon &c. v. Lay. c.* 5.

II. Non incurrit 1. Fur, qui clam abscindit crumenam, vel vestem tollit Clerico: quia non est actio violenta, sed fraudulenta *Bonac. loc. cit.* 2. Si percussio sit iocosa, vel casualis, v. gr. si ianitor, vel apparitor turbam arcens percutiat Clericum: item si pueri habentes primam tonsuram se pugnis percutiant. *Bonacin. loc. cit.* ex *Mol. Fill Koninc &c.* item si percussio sit ad defendendum se, vel vitam suam, vel vxoris parentum, filiorum, vel res suas, cum moderamine tamen inculpatæ tutelæ. *Layma. infra.* Et denique quandocunque percussio ob leuitatem, vel imperfectionem actus, non esset mortalis illata laico, vt docet *Caiet. Auila & Sa*; quod tamen *Suar.* vniuersaliter non admittit, *v. Bon. loc. c.* 4. Si fiat tenebris, vel Clericum non agnoscas, quod habitum non gestet: quia ignorantia excusat. 5. Si Prælatus, præceptor, pater, subditum in minoribus constitutum correctionis causa (licet ira accedat) percutiat moderatè, habita ratione culpæ. Imò Prælatus & Præceptor Ecclesiasticus potest etiam in maioribus constitutum castigare. An idem possit præter, controuertitur in vtramque partem probabiliter, *v. Layman. loc. mox citando.* 6. Si percutiatur

 realiter

realiter degradatus, vel bigamus; vel exerceat publicè officium cauponis, vel macellarij, vel scurram, & ter monitus non cesset; vel inuentus turpiter agens cum vxore, matre sorore, vel filia; vel denique mulierem ipso facto sollicitans ad turpitudinem: quia perdit priuilegium. *v. Layd. l. 1. t. 5. p. 2. c. 5. Fill. l. 15.*

Resp. II. Etsi hæc excommunicatio sit reseruata Papæ, potest tamen Episcopus ab ea absoluere his casibus. 1. Quando percussio, et si sit mortalis, est tamen prudentum iudicio leuis, comparata cum enormi, v. g. si fiat palma, pugno, aut lapide, non relinquente vestigium: & secundùm *Anton.* & *Dian. p. 9. t. 4. R. 19.* nisi notabilem iniuriam & magnum scandalum pariat: qualem negat esse, si quis Sacerdotem pugno percutiat in faciem, licet guttæ sanguinis effluant. Enormis verò erit, si membrum præscindatur, copiosus sanguis fundatur; vel etiam ratione dignitatis personæ, vt si percutiatur Episcopus, vel Abbas, etiam alapa. 2. si percussor sit impubes, pauper, æger, senex, mulier, cæcus, claudus, seruus, filius familias, vel non sui iuris: vti & regulares ac moniales inuicem verberantes: item si sint homines delicati, & quotquot habent legitimum impedimentum, vt non possint ire ad Papam, aut eius legatum; vel si dubium sit de excommunicatione *Fill. l. 15. c. 1 nu. 21. & seqq.* Denique si sit occulta *v. supra hic c. 1. d. 5.* & *Dian. p. 9. t. 4. R. 63.* In quibus omnibus casibus pro foro conscientiæ potest etiam facultas absoluendi impetrari (gratis quidem) ex Pœnitentiaria Romana à Maiore pœnitentiario, *vt v. supra hic l. 1. t 2. c. 4. in append.*

A R-

ARTICVLVS V.

Quae sint excommunicationes Papae reseruata per Bullam Coenae.

Resp. I. Praecipua est in haereticos: quae extenditur non tantum ad fautores, receptatores, & defensores haereticorum vt sic, sed etiam in scienter, retinentes, legentes, imprimentes, & defendentes libros haereticorum, de religione tractantes, vel haeresin continentes. Ad quam excommunicationem incurrendam requiruntur 4. conditiones. 1. Vt auctor liber sit haereticus. 2. Vt liber haeresin expressè contineat, vel de religione agat 3. Vt legatur materia notabilis, & sufficiens ad mortale 4. Vt scienter legatur, imprimatur, vel retineatur *Lay. l. 2. t. 1. c. 15. n. 1.* Vnde resolues.

I. Non excommunicatis, 1. Si legas libros Catholicorum, referentes verba haereticorum, etiamsi animo haeresin discendi legas. *Lay. l. c. ex Nau. Sanch. &c.* 2. Si in Catholici scriptoris libro, vel alio, hac Bulla non contento legas adiecta scholia, vel notas authoris haeretici: quod tamen *Suar. t. 5. d. 21. s. 2.* limitat, nisi scholia essent tam copiosa, vt ex ijs potius quam ex textu liber constare videretur. *Lay. l. c. ex Nau Sanch. &c.*

II. Non prohibentur haereticorum libri philosophici, & alij haeresin non continentes *Laym. l. c. nu. 3* Imò probabiliter nec ij, qui incidenter tantum continent haeresin, non agentes ex professo de fide *Say. Graff* apud *Laym. l. c.* contra *Suar. & Sanc.* qui id confirmat pro Germania, vbi Bulla cum tanto rigore non est recepta. *v. Bec. 2. 2. c. 15. qu. 8.* Legens tamen

 tales,

tales, incurrit excommunicationem non reseruatam Iudicis librorum prohibitorum, vbi is receptus est: quod non videtur esse factum in Germania, saltem cum isto rigore, vt habet *Lay. l. c n. 8.*

III. Excommunicatur 1. Qui in sufficiente quantitate solum proœmium, vel Epistolam ad lectorem, vel indicem libri, vel partem libri, in qua nulla est hæresis, legit vt habet *Laym. l. c. & Bon. 2.* Probabiliter etiam is, qui alterum iussu suo legentem audit: quia legit, per alium. *Lay. l. c. Az. &c.* contra *Sanc.*

IV. Probabiliter non excommunicatur, qui hæreticam concionem, aut epistolam seorsim editam legit: quia non est liber *Laym. l. c. n. 3. ex Sanc.*

V. Non sufficit vna altera ue linea: imò secundum *Sanc. Rodr. & Sa,* nec integra pagina, etiam magni voluminis; quod tamen *Bon. & Lay. loc. c.* non concedunt; licet hic fateatur, Confessario id posse ad hoc seruire, vt non continuò damnet peccati mortalis, & excommunicationis eum, qui bono fine, vel etiam ex curiositate vnam paginam legit.

VI. Non incurritur, si retineneur libri paruo tempore, v. gr. vno altero ue die: quia sicut materiæ, ita & temporis paruitas excusat *Lay. n. 7. ex Graff. Sayr. Sanc. &c.*

VII. Excusat ignorantia, etiam crassa, si vel nescias esse hereticum, vel tractare de Rel. *Lay. n. 4. v. Sanc. l. 2. mor. c. 10. l. 9. mat. d. 3.*

VIII. Non excusatur is, qui librum, vel in aliena domo, vel in alieno nomine, vel animo non legendi habet. Item nec is, qui affirmo non esse paruum, non esse exurendum. Item qui impedit ne comburatur; qui dispu-

tationis

tationis causa defendit. Ita Bon. qui tamen excusat eum, qui laudat stylum, vel ingenium authoris, vel bonam doctrinam, quæ in eo est, sed non quatenus in eo est; v. gr. si dicas, hic liber esset bonus si non haberet hæresin; quia talis non defendit, v. Lay. l. c. Bon. d. 2. qu. 5. p. 4.

CAPVT III.

De Suspensione & Degradatione.

DVBIVM I.

Quid sit Suspensio, quotuplex, & vnde dignoscendum, qualis, & quanta sit?

RESp. I. Suspensio est censura, qua Clericus functiones aliquas Ecclesiasticas exercere prohibetur. v. Bon. d. 3. p. 1. Lay. l. 1. t. 5. p. 3. c. 1. Vnde resolues.

I. Solus Clericus potest suspendi.

II. Suspendere possunt, qui possunt ferre censuras.

III. Ex genere suo, & nisi paruitas materiæ excuset, & peccatum graue, exercere actum per suspensionem prohibitum: vnde & irregularitatem inducit. Si tamen suspensus toleratus se non ingerat in tales functiones, sed ab alijs propter vtilitatem requiratur probabiliter non peccat, cum alij licitè requirant. Imò etsi nominatim sit denunciatus & non toleratus, alij tamen non tenentur sub mortali eum vitare, nisi censeantur cooperari actui, à quo suspensus est: vnde audire eius Missam, non erit peccatum, (saltem mortale) si non inseruias. Ita probabiliter Auil. Henriq. Suar. Sayr. apud Bon. d. 3. p. 4. n. 4. etiam Lay. l. c. c. 1. n. 7.

IV. Suspensus non toleratus invalide absoluit; quia non habet iurisdictionem.

Resp II. Suspensio 1. alia fertur ad certum tempus, quo elapso exspirat: alia fertur absolutè, seu indefinitè, manetque, donec per absolutionem tollatur. 2. Alia est ab officio, siue id sit ordinis, siue iurisdictionis: alia à beneficio: alia ab vtroque. 3 Suspensio ab officio, vel est à toto, vel à parte tantum, scilicet à functionis ordinis, vel iurisdictionis. Item suspensio beneficij, vel est à beneficio absolute, vel à quibusdam tantum functionibus, eius ratione competentibus. *Lay. Bon. ll. cc.*

Resp. III. Quantitas & qualitas suspensionis colligi debet ex verbis, quibus fertur. Quæ vt pote in re odiosa, non amplius sunt extendenda, quam propriè accepta significent. *Vnde resolues.*

I. Suspenso absolute & in toto, prohibetur omne exercitium ratione officij proueniens, tam ordinis quam iurisdictionis, & consequenter non potest celebrare, nec validè excommunicare, beneficia conferre, &c. Suspensus verò à parte beneficij determinata, v.gr. ab ordine tantum, vel iurisdictione, priuatur tantum illius officij functionibus. Vnde Episcopus v.g à iurisdictione suspensus, etsi non possit excommunicare, absoluere, delegare, &c. potest tamen exercere actus ordinis, vt consecrare templa, ordinare, &c. *Bon. l. c.*

II. Suspensus à certa functione ordinis, v.g. à Sacramentorum administratione, non est suspensus à sacrificio. Similiter suspensus ab ordine, potest nihilominus conferre primam tonsuram, quia non comprehenditur sub ordine. *Bon p. 2. n. 6.*

III. Suf-

III. Suspensus ab officio simpliciter, non intelligitur suspensus à Beneficio, seu fructibus eius. Debet tamen per alium supplere, qui per se nequit, vt fructus percipiat. Bon. nu. 10 ex Nau Suar. Henr. Fill. &c.

IV. Suspensus ab ordine non videtur suspensus à beneficio; quia beneficium non fundatur in ordine Bon. tamen dicit, indirectè suspendi à fructibus: eius quia dum non potest facere officium, non potest percipere fructus v. n. 5.

V. Suspensus à beneficio, etsi hoc ipso intelligatur suspensus à recipiendis fructibus eius non tamen ab officio, siue iurisdictionis, siue ordinis: etiam quod illi ratione ipsius beneficij competit. Vnde tenetur legere Horas, & cætera onera beneficij præstare licet fructibus non fruatur: hoc enim debet sibi imputare. Non tamen priuatur commodo, quod prouenit ex anniuersarijs stipendijs Missarum, nec eo, quod datur propter omnes personale Clerici, quia non sunt fructus beneficij. Secus est de distributionibus quotidianis, licet ex his vel alijs beneficij fructibus possit alia, si aliunde sustentari nequeat. Bon. loc. cit. nu. 12. Sayr. Suar. Fill. &c.

VI. Suspensus à beneficio potest nihilominus eligere, præsentare, conferre beneficium: quia etsi hæc iura competant illi ratione beneficij; illi tamen actus non sunt beneficij præcisè vt sic, sed potius officij, & iurisdictionis. Ibid.

VII. Suspensus à beneficio, vel ordine absolutè, & sine addito, intelligitur suspensus ab omni beneficio, vel ordine, nisi aliunde aliud constet. Ib. n. 8.

VIII. Suspensus absolutè, intelligitur ab officio, & beneficio *Lay. c. 1. n. 2.*

IX. Suspensio Capitulo, vel Conuentu, non censentur suspensi singuli, nisi sint inculpa, ait *Sa V. Suspensio*, & *Lay. l. c. c. 2. n. 3.*

X. Si Prælatus solo verbo dicat Sacerdoti, suspendo te, v. g. à celebratione videtur esse simplex tantum prohibitio, non censura: quia hæc licitè non fertur, nisi scripto. Prælatus autem non debet præsumi velle peccare, nisi aliud constet de eius intentione, aut nisi religio habeat priuilegium, absque scripto ferendi censuras. *v. Bon. de censuris in communi, d. 1. qu. 1. p. 7.*

DVBIVM II.

Quæ sint suspensiones in particulari, & quis ab eis possit absoluere?

Resp. I. Suspensiones iuris communiores sunt sequentes.

I. Clerici ipso iure suspensi sunt. 1 Recipientes ordines sacros ab alieno, vel à proprio, in aliena diœcesi: vel sine ætate legitima, aut dimissorijs, aut titulo, vel extra tempora, aut non seruatis interstitijs, vel per saltum, vel in censura, vel denique post matrimonium ratum; qui omnes suspensi sunt ab executione ordinum, nisi fecerint absque dolo: & si ordine vtantur, fiunt irregulares. 2. Excommunicans, suspendens, aut interdicens, sine scriptura, & causæ expressione, est suspensus per mensem ab ingressu Ecclesiæ, nisi sit Prælatus regularis. 3. Clerici scienter eligentes Episcopum, vel Parochum indignum, suspenduntur à beneficijs biennio. 4. Ordinans & ordinatus simoniacè, est suspensus ab ordinibus. 5. Parochi

chi iungentes sponsos alterius Parochiæ sine licentia 6. Grauanter alienis debitis Ecclesias sibi commissas. 7. Occupantes bona vel census Ecclesiæ beneficij, vel alterius pij loci. 8. Sodomiam exercentes, simoniaci, prouocantes ad duellum, vel acceptantes, raptores vel præbentes auxilium. 9. Disputantes in alterutram parte in cætu virorum ac mulierum, de immaculata Conceptione B. Virginis 10. Visitantes si accipiant pecuniam vel munera, qui si sint Episcopi, suspensi sunt ab ingressu Ecclesiæ; si inferiores Episcopo ab officio, vsque dum restituant duplum. 11. Iudex Ecclesiasticus (non Episcopus) qui facit iniuriam contra iustitiam & conscientiam parti litiganti. *v. Bon. d. 3. p. 5.*

II. Religiosi 1. Apostatæ recipientes ordines in apostasia. 2. Admittentes ad professionem, ante annum probationis peractum. 3. Non vtentes habitu, & vestitu, modo sibi præscripto. 4. Introducentes mulieres in monasteria.

III. Episcopus, 1. Ordinans non subditum, suspensus est à Pontificalibus per annum, ordinans verò inuitum, suspensus est per annum à celebratione. 2. Admittens resignationes, contra formam præscriptam. 3. Intrans monasteria Monialium sine necessitate. *Fill. t. 17. cap. 5.*

Resp. II. Præter has suspensiones aliæ sunt ab homine: quæ si sint graues, requirunt culpam mortalem, v.g. vt quis suspendatur ab omnibus actibus sui officij, vel fructibus vnius anni. Potest tamen aliquis ob peccatum veniale priuari vno actu, v.g. eligendi.

Resp. III. Habens Episcopalem auctorita-

tem potest absoluere à suspensione non reseruata, & communiter religiosi ex priuilegijs possunt absoluere ab omni suspensione in foro conscientiæ: & Episcopus potest absoluere ab omni suspensione iuris, si Sedi Apostolicæ specialiter reseruata non sit Lay c.4.nu 2.ex Nau. Suar.&c. Imò etiam ab hac, si proueniat ex delicto occulto, & non deducto ad forum contentiosum. Bon.d.3.p.vlt.ex Trid.s.24.c.6.

DVBIVM III.

Quid sit depositio & degradatio, à quo, & ob quam causam fieri possit?

Subijci solent Suspensioni Depositio & degradatio (etsi censuræ non sint, vt dictum est c.1.) ob similitudinem, quam habent cum suspensione, cum vtraque sit ab Ecclesiastico ordine, aut beneficio. Differunt autem à suspensione, quod illæ auferant ipsum ius radicale, & titulum beneficij, idque in perpetuum: suspensio non item Porrò depositio genericè accepta, alia est Verbalis, quæ absolute depositio dicitur: alia Realis, quæ dici solet degradatio.

Resp.I. Degradatio est priuatio executionis officiorum, & beneficiorum simpliciter & in toto, & absque spe restitutionis, facta cum certa solemnitate, & priuatione priuilegij Clericalis, tam Canonis, quam fori, ita vt seculari curiæ subdatur.

Dixi Executionis, quia ordo ipse non potest tolli. Interim degradatus tenetur ad votum castitatis, si fuit in sacris, & ad Horas nisi has fortè pœna, ad quam damnatur, v.g. triremes, vel aliud impediat.

Resp.II. Depositio verbalis est similis priuatio,

uatio, sed sine solemnitate dicta, & relicto vtroque priuilegio, Canonis & fori.

Resp. III. Clerici possunt degradari à suo Episcopo, sed non ab inferioribus illos deponi tamen possunt ab eodem per vicarium.

Resp. IV. Depositio fieri potest in casibus iure expressis, & delictis: non tamen nisi grauioribus, arbitrio iudicis. Vbi notat *Lay* crimen debere esse enorme, id est vnum ex maximis. Degradatio similiter fieri potest in casibus tantum grauissimis, quales sunt v.gr. crimen hæresis manifestum, falsatio literarum Apostolicarum, Sodomia frequentata, grauis calumnia proprio Episcopo irrogata *v. Lay hic c. 5. & Fill. t. 18. c. 8.*

CAPVT IV.

De Interdicto.

DVBIVM I.

Quid sit & quotuplex?

RESP. I. Est censura Ecclesiastica, prohibens diuinorum officiorum, sacramentorum aliquorum, & Ecclesiasticæ sepulturæ vsum, quatenus talis est. Quod addo, quia excommunicatio eodem priuat, quatenus est communicatio cum fidelibus; suspensio verò propriè non illum vsum, sed exercitium potestatis Ecclesiasticæ impedit. *v. Lay l. 1. t. 5. p. 4. c. 1. Bon. d. 5. p. 1.*

Resp. II. Interdictum diuiditur 1. In Locale, quod immediatè locum afficit, & in personale, quod immediatè afficit personas, & Mixtum, quod immediatè afficit locum & eius incolas. Differt autem Locale à personali, quod in illo participatio sacrorum offi-

ciorum tum indigenis, tum aliegenis, non absolutè, sed in loco tantum interdicto; in hoc verò certis personis aut communitati prohibeatur absolutè, & in omni loco. Interdictum tam locale, quam personale, subdiuiditur in generale, & particulare. Generale est quo locus generalis v.gr. ciuitas prouincia, vel quo communitas v.gr. collegium, & c. interdicitur. Particulare, quo locus aut persona particularis, aut particulares, interdicuntur. *Vnde resolues*:

I. Interdicta ciuitate interdicuntur etiam suburbia, & interdicta parochia, etiam sacellum, vel cœmiterium contiguum: quia accessorium sequitur naturam principalis.

II. Interdicto populo non interdicuntur ij, qui non sunt pars populi, vt studiosi; Clerici peregrini, &c. Nec interdicto Clero, interdicuntur religiosi, quia in fauorabilibus tantum nomine Clerici comprehenduntur.

III. Si dicatur, cives, v.gr. Colonienses, sunt interdicti, ij nusquam possunt interesse diuinis, (si tamen desinant esse istic ciues, nec causam dederint interdicto), contra verò, si ciuitas interdicto subijciatur, licet ciuibus aut incolis, qui causam interdicto non dederunt, alio ire, & istic diuinis interesse.

DVBIVM III.

Qui sint effectus interdicti.

Resp. Sunt sequentes. 1 Prohibitio diuinorum officiorum. Vnde etiam interdicti, ob alienam culpam, non possunt interesse sacro. Clerici tamen & religiosi, quando ipsi interdicti non sunt, possunt ac debent, vt priuatim

Missas,

Missas, diuinaque officia celebrare; sed ianuis clausis, non pulsatis campanis; (nisi ad concionem, salutationem Angelicam, vel obitum alicuius) submissa voce, & exclusis interdictis. Permittitur tamen, vt in festis Natalis Domini, Paschæ, Pentecostes. Assumptionis, & per Octauam Corporis Christi, diuina officia cantentur solemniter, admissis etiā interdictis, modò qui causam interdicto dederunt, altari nec approrinquent, nec veniant ad offertorium, vel communionem. 2. Prohibitio administrationis Sacramentorum, excepto Baptismo, Confirmatione, & Pœnitentia: quæ omnibus permittuntur, ijs exceptis, qui interdicto causa dederunt, etiam auxilio, consilio, vel feruore. Eucharistia tamen potest dari morituris, & deferri cum lumine & campana. Nec improbabile est interdictis licere contrahere Matrimonium, vt *Sanc. Kon. & Lay.* docet contra *Sua.* quia hoc Sacramentum secundum substantiam non ab Ecclesia, sed ab ipsis contrahentibus ministratur. 3. Prohibitio sepulturæ Ecclesiasticæ etiam respectu infantium & amentium. Excipe tamen Clericos qui interdicto locali, si nominatim interdicti non sunt, nec interdictum violarunt, possunt cum silentio sepelliri. *Lay. c. 2. n.* 3 4. Clerici violantes interdictum, peccant mortaliter; sicut etiam religiosi vtriusque sexus; qui insuper excommunicantur de facto. Laici verò peccant quidem grauiter, si contra interdictum personale recipiant Sacramenta; si vero tantum violens locale, v. g. audiendo diuina officia, probabilius est, tantum esse veniale, dummodo ipsi personaliter interdicti nō sint *Laym. c.* 3. ex *Sylu. Soto Auila &c.*

DVBIVM III.

Quis censuram Interdicti ferre, & quis tollere possit?

Resp. I. Interdicere possunt iidem, qui excommunicare & suspendere. Et quidem, vt determinata persona interdicatur, videtur requiri culpa mortalis: vt autem feratur Interdictum locale, vel generale in communitatem, requiritur peccatum valde graue cum contumacia commissum à capite, vel præcipuis membris, licet reliqui culpa vacent.

Resp. II. Interdicta localia, & personalia generalia, quæ iure communi sunt imposita, nec reseruata, possunt tolli ab Episcopo, vel alio habente iurisdictionem in communitatem interdictam: non tamen à Religiosis priuilegiatis; quia locus & communitas foro pœnitentiæ non subijcitur.

Resp. III. Ab interdicto iuris personali particulari, si reseruatum non est, quiuis approbatus potest absoluere. Denique per priuilegium absoluendi ab hominibus censuris, non intelligitur potestas tollendi interdictum locale, aut personale communitatis.

CAPVT V.

De Irregularitate.

Etsi Irregularitas non sit censura, propter similitudinem tamen quam cum ea habet, communiter eidem annectitur quapropter & hic subiungo.

DV-

DVBIVM I.
Quid & quotuplex sit Irregularitas?

Resp.I. Est impedimentum Canonicum, susceptionem ordinum sacrorum, & susceptorum vsum, impediens. Vnde sequitur esse censuram, sed quasi inhabilitatem: etsi enim interdum imponatur per modum pœnæ, propriè tamen pœna non est. *Laym l.1. t.5.p. 5.c.1 Bon.d.7 q.1.p.1.*

Resp.II Diuiditur 1. in eam quæ est ex delicto: & quæ est ex defectu. 2. in Totalem, seu propriè dictam, quæ omni ordine suscipiendo, & suscepti exercitio priuat, v.g. homicidium, bigamia, & in partialem, quæ aliquo tantum ordinis ministerio priuat, vel solo ascensu ad ordinem superiorem, v.g. oculis, vel palma Sacerdos carens, inhabilis, est ad Missam, non tamen ad confessiones audiendas, & Diaconus sinistro oculo carens, inhabilis est ad Sacerdotium, in suo tamen Ordine ministrare potest.

DVBIVM II.
Quinam effectus Irregularitatis?

Resp. Sunt sequentes 1. Inhabilitare ad ordines suscipiendos, etiam primam tonsuram, & impedire excercitium ordinum susceptorum. Vnde Sacerdos irregularis, etsi validè illicitè tamen absoluit *Bon. l.c. & p.4.2.* Quod collatio beneficij, ad cuius functiones inhabilis est, facta Irregulari, inualida sit, secundùm sententiam communiorem, & tutiorem, etsi non improbabiliter quidam dicant,

cant, eam non ipso facto irritam esse, sed meritò irritandam. *Lay. l.c. c.1. n.2. & 3. Syl. &c. Bon. p.4.* Secundùm quam sententiam probabilem resolues.

I. Is qui beneficium impetrauit in irregularitate, potest, obtenta huius dispensatione, illud in foro conscientiæ licitè retinere, sine noua collatione, etiamsi in dispensationis impetratione non sit facta mentio beneficij. Item si postea beneficio priuetur, non tenetur fructus restituere.

II. Grauiter peccat, quia, in irregularitate exercet actum ordinis, aut suscipit, licet ordines ei collati sint validi.

DVBIVM III.

Quomodo incurratur, & tollatur Irregularitas?

Resp. I. Cum ab homine non feratur, nulla incurritur, nisi iure expressè habetur. (*Cap. is qui, de sent. excom. in 6.*) Vnde in dubio siue facti, siue iuris, tenere potes, quod non sis irregularis; quia melior est conditio possidentis. *Bon. q.1. p.5. ex Suar. Fil. &c.* Excipe tamen, si dubites, de homicidio saltem iniusto à te commisso, vt patet ex *Cap. Significasti, & ex C. ad audientiam. 2. de homicidio. v. Bon. l.c.*

Resp. II. Incurratur irregularitas ex delicto, requiritur actus externus consummatus & mortalis, vt habet communis contra *Caiet. Ratio*, quia est grauis pœna, & difficulter relaxatur.

Resp. III. Irregularitas non tollitur per

abso-

absolutionem, sed per dispensationem, hac vel simili forma. *Dispensatorum in irregularitate, quam vel quas, ob hanc, vel illam causam incurristi*; Etsi quidem dispensans intendat tollere omnes, idque possit, omnes tollit; si minus, eam tantum tollit, quam potest, & vult. Etsi verò hæc dispensatio ad Pontificem spectet, ex iure tamen à nouo Tridentini, vbi est receptum, potest Episcopus dispensare in irregularitatibus prouenientibus ex delicto, & non deducto ad forum contentiosum, nisi tamen sit homicidium directè & in se volitum *Bon. q. 5 p. 1. n. 31. ex Trid. sess. 24. c. 6. Suar. Sanc. Fill. &c. Lay. c. 9. n. 4.*

Præterea irregularitas ex defectu natalium, tolli etiam potest per professionem in religione approbata, sed quoad ordines tantum, non quoad Prælaturas, *c. 1. de filijs Presbyterorum. Bon. p. 2. Lay. c. 9. n. 6. Suar. Sanch. Less.* contra *Villalob.* qui apud *Dia. p. 4. t. 2. R. 65.* dicit tolli quoad omnia solita gubernari per Fratres illius ordinis, vt Prioratus, Præposituras, Rectoratus, & cætera munia. Circa quæ Prælatos saltem posse cum ijs dispensare, in Capitulo tamen Generali vel Prouinciali, nota *Dia. l. c.* ex *Barb.* Vnde resolues.

I. Solus Papa, & qui ab eo accepit priuilegium, potest dispensare in irregularitatibus ex defectu.

II. Confessarius in nullis irregularitatibus potest dispensare, nisi habeat speciale priuilegium à Papa.

DVBIVM IV.

Quæ sint irregularitates ex delicto.

Resp. Prima est, ob iteratum Baptismum seriò & scienter; estque irregularis tam rebaptizans, quàm rebaptizatus: etsi in rebaptizante irregularitas tantum sit partialis, ne Clericus ad aliorem ordinem possit ascendere: neque incurratur si rebaptizatio sit occulta. Con. Tol. M. Leo p. 5. f. 358. v. Bon. d. 7. q. 3. p. 3. Lay. l. 1. t. 5. p. 5. cap. 2.

Secunda, ex violatione censuræ, v.g si ea innodatus actum aliquem ordinis solemniter exerceat, nisi inuincibilis ignorantia excuset. Lay. c. 3.

Tertia, ob peccatum, quo Clericus seriò, & scienter actum ordinis sacri quem non habet, solemniter exercet. Bon. l. c. p. 6. Lay. l. c. c. 5.

Quarta, ob delictum, quo quis malè suscepit ordines, v.g in excommunicatione, suspensione, vel ab Episcopo non habente iurisdictionem vel per saltum, (licet hunc suspensum tantum esse, quamdiu non ministrat in ordine per saltum suscepto satis probabiliter doceat Avil. Nau. Bon.) vel ante legitimam ætatem, vel sine dimissorijs, vel furtiuè; (Episcopo nesciente, nec approbante) & non examinatus. v. Bonac. dub. 7. quæst. 3. par. 4.

Quinta, propter enormia crimina si sint notoria & publica, v. gr. quæ à iure habent annexam infamiam, vt adulterium, raptus, incestus periurium in iudicio.

Sexta

Sexta oritur ex iniusta mutilatione vel homicidio, etiam indirectè tantum voluntario extenditurque ad omnes, qui ad alterutrum, siue in bello iniusto, siue extra illud, iniustè concurrunt, consulendo, mandando. Mutilatio autem hic intelligitur, quando à corpore separatur membrum aliquod principale, id est, pars corporis, quæ officium per se distinctum habet, v.g. pes, manus, oculus, auris, &c. *M.Leo in praxi p.3. f.347. ex Con. Nau.de Cens. n.206. v.Bon.p.8.* Vnde resolues.

I. Non fit irregularis, qui in rixa præscindit alteri digitum, pollicem, vngues, dentes, barbam, capillos, labia, nasum, auriculam, (id est, cartilagineam, quæ tantum deseruit ad ornatum & tutelam auris;) quia non sunt propriè membra, v.gra.digitus est pars tantum & officium membri. *Auila & alij 8. cum Dian.p.4.t.R.26.* Item *M.Leo l. c.ex Glossa cap. vlt. de hom. in 6. & l.quaritur herm.10. l. Non sunt, 14. Partus ff. de statu hom.*

II. Nec fit irregularis, qui excæcauit hominem solo visu priuando, non autem oculum extrahendo; nec qui debilitat tantum membrum, & non abscindit: quia non est mutilatio. *Dian.p 4 t.4.R.26. ex Megal. &c.*

III. Quando plures (non ex consilio, sed in rixa) vnum percutiunt, & vnus lethale vulnus affligit, ex quo moritur: si constent quis hoc fecerit hoc solum fieri irregularem docet *Sayr.& alij 5.cum Dian. p.2.t.15 R.18.* contra *Auil Sayr.&c.*

IV. Qui infirmo bona fide dat aliquid, v.g cibum vel potum, vel eum mouet, vel

delecto in lectum trãsferre, aut aliud circa eum operatur, ex quo mors, vel eius accelleratio præter intentionem sequatur, non fit irregularis, nisi interuenerit culpa. *Auila*, & *Filiij* 4. cum *Dian. p.5. tom.3. R.117.* vbi ex *Bon. &c.* notat, Sacerdotibus, & Religiosis circa moribundos licere eadem quæ laicis.

V. Qui amicum bono animo comitatur, ne periclitetur in rixa non fit irregularis etsi amicus occidat alium. *Auila*, *Henr. &c.* cum *Dia. p.4.t.2. R.17.* Limitat autem *Prep.* nisi sua præsentia animauerit ad occidendum.

VI. In bello iniusto si vel vnus occidat, totus exercitus fit irregularis, saltem si aliqua ratione sit cooperatus. *Bon q.4.p.4.n.3.*

VII. Irregularis fit, qui procurat abortum fœtus, animati anima rationali; secus, si animatus non sit *C.Maior.32.q.2.Bon.l.c.p.8. n.27.Kon.&c.*

VIII. Qui dans operam rei licitè (imò secundum multos, etiam illicitæ) sufficientem diligentiam adhibuit, ne ex ea homicidium sequeretur, & tamen secutum est, non fit irregularis, ob defectum voluntarij; secus tamen si dictam diligentiam omisit, omissione mortali. *Bon. p.4.p.7. Less.l.2.c.9. dub 15. &c.* Alij tamen dicunt quod dans operam rei illicitæ, ex quauis culpa etiam leuissima, incurrat hanc irregularitatem. *Panorm. Con. M.Leo.p.3.f.354.*

IX. Qui alterum mulitat vel occidit, ad necessariam sui defensionem cum moderamine inculpatæ tutelæ, non incurrit hanc irregularitatem quia hic nulla est culpa, ergo nec pœna *M.Leo p.3.f.249.*

DUBIUM V.

Quæ sint irregularitates ex defectu?

Resp. *Prima* est ex defectu animæ. Ex quo irregulares sunt Amentes, Phrenetici, arreptitij & epileptici, qui tamen si ordinati sunt, & intra annum eo morbo non laborarunt, Præsumentur liberari, & permittuntur ad ordinum exercitium. Si vero laborent rarò, & quidem sine clamore, & spuma, permittuntur celebrare cum coadiutore, qui deficientibus ipsis suppleat sacrificium. *M. Leo p.* 372. ex *C. Illud,* 7. *q.* 1. *& Gloss. ib.* 2. Illiterati, qui non habent doctrinam necessariam pro Ordinibus. 3. Neophyri, seu recenter conuersi vsque dum iudicio Episcopi sufficienter instructi sunt.

Secunda ex defectu corporis. 1. Si propter eum ineptus est ad exercitium ordinis, vt si sit cæcus, surdus claudus ita vt sine baculo nequeat ire ad Altare. Item si careat manu, polli, indice, oculo (non tamen si vngula pollicis, vel indicis, vel oculo dextro tantum) si vero sinistro seu Canonico, aut eius vi visiua careat, indiget dispensatione; quod tamen negat *Valentia*, *Henr. Say.* si quidem dextero possit absque deformitate legere Canonem. 2. Si ordinem nequit exercere sine horrore, offensione, aut scandalo aliorum, vt si careat auribus, naso, si notabiliter sit gibbosus, leprosus, paralyticus, si membra habeat superflua cum magna deformitate: in dubio vero, an deformitas sit sufficiens Episcopi est iudicare, saltem in Clericis, nam

in

in Regularibus id spectare ad eorum Prælatum, contra *Barb &c.* docet *Suar & alij* 5. cum *Dia. p.4.t.2. R.73.* licet concedant Episcopum posse reijcere arbitrium Prælati; hunc autem si gaudeat authoritate quasi Episcopali, posse in illa irregularitate dispensare, nisi deformitas sit tanta, vt scandalum generet *Ibid. ex Rodr. & alijs 4. v. Bon. Laym. M. Leo p.3.f.370.* Vnde resolues.

I. Non videtur irregularis, 1. Qui habet 6 digitos, vel aliquo coniunctos, si non sit magna deformitas, & ordinē exercere possit 2. Qui habet in oculo maculam, visum non auferentē nec notabiliter deformantem. 3. Qui caret vngula pollicis, si possit hostiam eleuare & frangere. 4. Qui per vim aut infirmitatem factus est Eunuchus.

II. Irregularis est hermaphroditus, quia est monstruosus. 2 Gigas, pigmæus, æthiops: non tamen inter suos, sed alienos, vbi disparitas ludibrio est.

Tertia ex defectu natalium. Ex quo irregulares sunt omnes illegitimi, eo quod ratione originis reputentur viles. Tales autem communi iure legitimantur. Per subsequens matrimonium inter eorum parentes, modo hi tempore conceptionis potuerint validè contrahere. 2. Per professionemem religiosam, quamuis ad dignitates etiam in religione, v. g. Abbatiam, Prioratum, &c. promoueri non possint, sine dispensatione. *v. supra d.3.* 3. Per dispensationem Pontificiam. Principes verò sæculares non possunt legitimare, nisi tantum in ordine ad officia sæcularia & hæreditates. Porrò cum dubium est an quis sit legitimus, non censuris irregularem,

con-

contra *Vasq. & alios*; vult *Dia. p. 4. t. 2. R. 59.* ex *Auila*; eo quod quilibet præsumatur legitimus, donec contrarium probetur; neque teneri hac in re credere ipsemet matri, etiam asserat. *Ibid. ex commun.*

Quarta est ex defectu ætatis, de quo v. in Sacramento ordinis.

Quinta ex defectu Sacramenti, siue significationis matrimonij ratione bigamiæ, eo quod bigamus non perfectè repræsentet vnionem Christi cum Ecclesia, quippe qui carnem suam diuisit in plures vxores. Non sufficiunt autem ad hanc bigamiam sponsalia cum pluribus, etiam secuta copula; nec fornicatio, vel adulterium vel matrimonium ratum cum pluribus; sed matrimonium verum, vel præsumptum, cum duabus, consummatum. Dixi *vel præsumptum*; quia licet quandoque secundum matrimonium sit nullum, iuris tamen fictione & interpretatione, præsumitur bigamia licet impropriè dicta. Vnde sequitur, irregulares fieri sequentibus casibus.

I. Qui viuente, vel mortua prima vxore cognita, secundam cognoscit etsi matrimonium sit inualidum.

II. Qui viduam non virginem ducit, & cognoscit.

III. Qui ducit vxorem prius ab alio corruptam, etiam per fornicationem, & cognoscit; non tamen si ipse eam ante corrupit, quia tunc non est diuisio carnis in plures.

IV. Qui propriam vxorem cognoscit, postquam ab alio per adulterium cognita fuit; quia ipsa iam diuisit carnem in plures. Nec refert, etsi per vim vitiata fuit, vel vir cor-

ruptam

ruptam, aut viduam esse ignorauerit, quia hæc irregularitas non oritur ex culpa, sed ex defectu significationis Sacramenti.

V. Qui post solemne votum castitatis de facto matrimonium contrahit, & consummat, etiam cum virgine, quia interpretatione iuris censetur duo matrimonia contraxisse, vnum spirituale cum Christo, alterum carnale cum muliere. Nec refert, quod inualide contrahat, quia quantum est in ipso, effectu à parte rei ponitur.

Sexta oritur ex infamia, siue iuris (quæ vel ex delicto proprio, vel parentum, vili conditione personæ nascitur) siue facti modo crimen, publicum sit: ex occulto enim non oritur, si homicidium, & censuræ violationem excipias, vt docet *Nau. Kon. Laym.* contra *Syl. & Suar.* qui ex occulto etiam oriri putant, modo infamiam ipso iure connexam habeat. Porrò infamia ob crimen notorium, vel per sententiam iudicis contracta non tollitur nisi per dispensationem Principis, cuius authoritate contracta fuit. Infamia facti etiam orta ex enormi crimine, & digno depositione, tollitur per publicam & constantem vitæ emendationem.

Septima oritur ex defectu libertatis. Vnde irregulares sunt, 1. Omnes serui propriè dicti (& secundum *Laym. lib. 1. t. 5. cap.* 8. etiam originarij, donec consequentur plenam libertatem. 2. Coniugati, nisi vxores consentiant, & castitatem voueant. 3. Curiales, id est, curiæ sæculari obligati, facto iuramento vel stipendio, vt iudices, aduocati, &c. quamdiu talia officia habent. Excipe tamen, nisi habeant specialem dispensationem Papæ

pro

prò illis officijs, vt quidam Clerici in aulis Principum, in causis ciuilibus, non tamen criminalibus, occupati; vel nisi consuetudo, sciente Papa, id permittat, 4. Milites saltem quamdiu iuramento tenentur; item thesaurarij, & depositarij publici, & qui temp. administrant. Item apparitores & similes, qui sæua, turpia exercuerunt, vel in causa sanguinis ministrarunt *M. Leo p. 3 f. 369.*

Octaua ex defectu lenitatis, scilicet ex licita mutilatione vel homicidio in bello iusto, vel iudicio. Quod ideo statuit Ecclesia, quia Sacerdos gerit personam Christi, qui vt potè leuissimus, neminem vnquam lesit. Ad hanc autem requiritur; vt occisio aut mutilatio de facto sequatur. Vnde non sufficit voluntas, nec vulneratio grauis. *Bon. d. 7. q. 4, Tann. d. 6. q. 10. dub. 11.* Vnde resolues.

I. Non fit irregularis, qui mutilat, vel occidit in defensionem inculpatam, honoris, vitæ, castitatis, &c. vel etiam proximi: quia in iure non statuitur irregularitas, nisi ob homicidium in bello iusto, vel iudicio. *Tann. l. c.*

II. Irregularis fit in bello, qui mutilat, vel occidit propria manu non autem Clericus exhortans ad fortiter pugnandum in bello iusto, (secus tamen, si ad occidendum hunc vel illum in particulari) Idem est duce exercitus, tubicine &c. *Bon. p. 4.*

III. In Iudicio iusto irregulares fiunt, qui ad mortem, vel mutilationem cooperantur actiuè, & efficaciter, & proxime, per actionem ex natura sua ad id ordinatam.

Dicitur I. *Cooperantur*, vt iudex ferens

sententiam. Notarius eam scribens, ministri exequentes, testes, &c.

Dicitur II. *Actiuè*, id est ex parte occidentium, quia non fit irregularis, qui se tantum habet passiuè; & ex parte eius, qui occiditur, vt confessarius hortans fatendam veritatem, vel acquiescendum sententiæ iustæ, quam non potest differre nisi appellatione missa. *Cornel. & Dian. p.4.t.2.R.99.*

Dicitur III. *Efficaciter*, quia adiuuans, v. grat. ferens ligna: vt comburatur antè iam suffocatus, non fit irregularis; nec assistens supplicio, si sua præsentia in illud non influat.

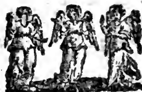
Dicitur IV. *Proximè*: quia qui remotè tantum cooperantur, non fiunt irregulares, vt qui gladios faciunt, aut vendunt: item legislator leges capitales condens, concionator in genere dicens, puniendos esse malefactores, Confessarius interrogatus de reo, an mortem mereatur, si respondeat, iudicem sine acceptione personarum fungi debere suo munere; quia hi omnes sunt tantum causa remota. Essent autem proxima, ideoque irregulares, si quid facerent, aut dicerent in particulari, ex quo mors alicuius sequeretur aut etiam acceleraretur, ver. grat. si quis efficaciter urgeret reum, vt scalam ascenderet, vel ad hoc illum iuuaret, vel si iudici in particulari responderet, hunc esse plectendum. Possunt tamen subinde etiam proximè cooperantes excusari ab irregularitate, ver. gr. 1. Si fiat ex indeliberatione aut cum semiplena tantum aduertentia, v. gr. si dicat Confessarius, properemus, aut instiget iumentum, quo

quo reus vehitur. 2. Si cooperatio sit valde exigua, vt si iubeat reum adhuc vnum gradum ascendere, quia minimum reputatur pro nihilo. *Auila Henr.* apud *Bonac q.4 p.1. num.9.* Item *Suar. Reg Laym. &c.* contra *Vasq Tur. Hurt. Bauny &c.* qui censent ex homicidio neminem fieri irregularitatem, nisi concurrat vt publicus minister iustitiæ, siue ad causæ probationem siue executionem; vel vt priuatus iniustè & cum peccato. Quam sententiam probabilem censet *Dian.p.3.t.4 R. 79.* & *in addit.R.15. & p 8 t.7. R 61.* Hinc negant fieri irregularem. 1. Confessarium, vel alium quemcunque, qui furem hortatur vt scalam ascendat, caput supponat ad ictum excipiendum. 2. Eum qui carnifici dicit, vt aliquid aptet, quo citius extinguatur reus. 3. Qui dum reus ad supplicium ducitur, fugerit viam breuiorem. 4. Qui vendit vel commodat scalam, funes, enses, & cætera instrumenta, etiam qui furcam facit. 5. Qui interrogatus à iudice, an teneatur reum condemnare, respondit, teneri. 6. Eum, qui carnifici putanti suspensum iam esse mortuum, significauit adhuc viuere, ex quo calcans iterum pede occidit.

Dicitur V. *Per actionem ex natura sua, &c.* id est, quæ per se sit causa talis effectus: quia effectus per accidens, non imputatur danti operam rei licitæ. Hinc non fit irregularis, dicens carnifici: nemo te impedit facere tuum officium, ego meum feci: nec Iudices Ecclesiastici, degradatum tradentes brachio seculari; nec Clerici accusantes aliquem in causa criminali, modo expressè poteftan-

tur, se non intendere, vt puniatur pœna sanguinis, sed tantum vt sibi vel suis satisfiat, vel impediantur mala sibi aut alijs imminentia. *v. Bon. q. 4. Tann. l. c. &c.*

Soli Deo Gloria.

I N-

INDEX RERVM. AC VERBORVM.

Quæ hoc libro continentur.

A

Cas-

Do-

Q a

Furtum

infamia,

Mol-

Mol-

Re-

Re-

FINIS.

Ad Maiorem Dei Gloriam.

IN

INDEX AVTHORVM,

Qui in Indice Rerum suis locis additi fuerunt.

A

Au-

Idem

Gre-

Lu-

Eius-

Ecclesiæ lucubratio, ibid. 1653.

Thomas del Bene de Immun. Ecclesiast. Lugd. 1650.

Thomæ Hurtado resolutiones morales 2. tomis, Lugd. 1651.

Thomæ Pellicioni illustr. quæstion. vtriusque iur. Neap. 1648.

Thomas Tamburinus S.I. in Decalogum, Venet. 1654.

V

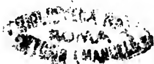
VIncentijs Tancredi s. I. de religionis virtute, Monteregali. 1651. de matrimonio, 2 tom Quæstiones Morales Panorm. 1654.

Vrbani à Conceptione Theol. moralis de triplici munere Confessarijs Augustoriti. 1649.

Z

ZAchariæ Pasqualigi praxis Ieiunij; Romæ 1644.

Praxis magni Iubilæi, Romæ 1650.

FINIS.

[illegible]

Digitized by Google

